ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1
JEUDI
1er SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.933
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13.933

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ՀԵՌԱՏԻՊ (ՕԳՈՍՏ. 29)

ՄԱՀ ՍԵՐԳԷՅ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

Վաթսունեւմէկ տարեկանին յանկարծամահ եղած է Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի առընթեր Հայ Եկեղեցիի Գործերու Խորհուրդի նախագահ Սերգէյ Տիգրանի Գասպարեան: Ծնած էր 1917ին, Լեռնային Ղարաբաղ: Եղած է նախ ուսուցիչ, ապա մասնակցած է հայրենական մեծ պատերազմին: Յետագային աշխատած է Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան մէջ, ուր եղած է արտասահմանէն վերադարձողներու ընդունման եւ տեղաւորման կոմիտէի նախագահ, Հայ Եկեղեցիի Գործերու Խորհուրդի նախագահ:

×

ԱՐԱՐԱՏ — ԴԻՆԱՄՕ ԽԱՂԸ (*)

Մոսկուայի մէջ է որ Օգոստ. 26ին տեղի ունեցաւ Արարատ – Դինամօ (Մոսկուա) հանդիպումը, ախոյենական ղարձի մրցումներու շարքին:

Խաղի ընթացքին խումբերը փորձած են յարձակումներ կատարել դաշտի կեդրոնը: 7րդ վայրկեանին իսկ, Սանասար Գէորգեան ստանալով Սամուէլ Պետրոսեանի փոխանցած գնդակը հարուածած է դէպի դարպասը եւ յաջողած կէտ մը նշանակել: Դինամոյականները յարձակման անցնելով ստիպած են Արարատցիները պաշտպանութեան անցնիլ: 55րդ վայրկեանին Դինամօ փենալթիի իրաւունք ունեցած է բայց բերդապահ Գագիկ Ղազարեան ետ մղած է գնդակը բայց եւ այնպէս Դինամօ յաջողած է կոլ մը նշանակել 73րդ վայրկեանին եւ հաւասարեցնել արդիւնքը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք մեր նախորդ թիւով (Օգոստ. 31):

×

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լեհաստանի Լոձ համալսարանը երկար տարիներէ ի վեր կապ հաստատած է Հայաստանի, ինչպէս նաեւ Անդրկովկասի միւս երկու երկիրներու գիտական շրջանակներուն հետ: Նպատակն է, թէ՛ անցեալի, թէ՛ ներկայի կապերը սահմանել Լեհաստանի եւ այդ Հանրապետութիւններուն միջեւ:

×

ՆՈՐ ԵՂԱՆԱԿԻ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Արձակուրդներէն ետք, Սեպտեմբերին, Պետթատրոնական նոր եղանակին, Երեւանի օփերան պիտի ներկայացնէ Եուրի Գէորգեանի «Հիւսիսի արշալոյսը» օփերան: Բեմադրութիւնը պատրաստած է Վ. Դաւթեան, «Վէրք Հայաստանի» վէպին հիման վրայ:

Գ. Սունդուկեան Թատրոնը պիտի բեմադրէ Է. Յարութիւնեանի «Խաչմերուկ» թատերախաղը:

×

ԵՐԳԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՒՄ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արուեստաբաններ Անի շրջանը գացին: Իրենց նպատակն է ժողովրդական բնոյթի երգեր եւ ասոյթներ հաւաքել, արձանագրել: Ընդհանրապէս կ'երթան այն վայրերը, ուր հարուստ են բարբառները, որով նոյն բնագիրով տասնեակ երգեր կ'ըլլան, կամ նոյն եղանակով տասնեակ բնագիրներ: Առաջադրութիւնն է ոչ միայն փրկել երգերը, այլեւ գանոնք սիրողներէ կազմուած խումբերու երգացանկին յանձնել:

Ցարդ հրատարակուած է Մարտունի շրջանի ժողովրդական երգերու հաւաքածոն:

×

ՀԱՅ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻԻՆ ՇՐՋԱԳԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանցի դաշնակահարուհի Սվետլանա Նաւասարդեան, որ վերջերս երկրորդ մրցանակը ստացաւ Աւստրալիայի միջազգային մրցանաշխութեան ընթացքին, նուագահանդէսներ պիտի տայ Արժանթին, Պրազիլ եւ Վենեզուելա:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ցամաքային ուժերու պետ նշանակուած է զօր. Քենան Էվրէն, որ Ընդհ. պետն է Թուրքիոյ Եգէական բանակին:

ՍՊԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Ատոլֆօ Սուարէս Փարիզ հասաւ: Ֆրանսացի ղեկավարներուն հետ, խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթերն են՝ Սպանիոյ անդամակցութիւնը Հասարակաց Շուկային եւ երկու երկիրներու երկկողմանի յարաբերութիւնները:

ՑԻՄԱՐԱԲՈՒԺՈՒԹԵԱՆ 6րդ համագումարը բուռն նիստեր ունեցաւ առաջին երկու օրերուն իսկ: Հաւանական կը նկատուի որ պատգամաւորները 10 կէտերէ բաղկացած «Հաւայի յայտարարութիւն» մը ընեն, ուր կը դատապարտեն յիմարաբուժութիւնը քաղաքական նպատակներով:: Միւս կողմէ, խումբ մը խորհրդային արտագաղթած անձնաւորութիւններ յանպատրաստից մամուլի ասուլիս մը կուտային Հոնոլուլուի մէջ իսկ դատապարտելու համար յիմարաբուժութեան պատժական բնոյթը Խորհ. Միութեան մէջ: Պլիուշ, որ Փարիզ ապաստանելէ առաջ, Դնեպրոպետրովսկի յիմարանոցը արգելափակուած է երկարօրէն պարզած է յիմարանոցներու ահաւոր կեանքը:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ լրագրող մը Օթմանս, կը վստահեցնէ թէ նախագահ Քենըտի դաւի մը զոհն եղած է եւ թէ նախկին նախագահ Ֆորտ լուր ունեցած էր սպանութեան հրամանը տուող անձի ինքնութենէն: Օսվալտ միայն «գործիք» մը եղած կ'ըլլայ:

ԹԻԹՕ երբեւ հերոս ընդունուած է Փեքին, այսինքն ճիշդ հոն, ուր քսան տարի անիծած են զինքը: Թիթօ իր այցելութեան սկիզբէն իսկ դիրքերը ճշդած է չեշտելով՝ ոչ, պատերազմը անխուսափելի չէ, ինչ որ չինական տեսակէտին ճիշդ հակառակն է:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը յայտարարած է թէ Արաբներու պնդումը ինչ կը վերաբերի ՊԱԿի մասնակցութեան անկարելի կը դարձնէ Ժընեւի հաշտութեան ժողովի գումարումը: Կը մերժէ նաեւ Սուրիոյ նախագահին առաջարկը՝ ՊԱԿի ներկայութիւնը արաբական Լիկայի պատուիրակութեան մէջ: Միւս կողմէ Պաղեստինեան կազմակերպութիւնն ալ մերժած է Ասատի նոյն առաջարկը:

«ԿԻՒՆԱՅՏԸՆ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏ

Կիւնայտընի թղթակից Էրթուղրուլ Աղպայ կը շարունակէ.— Հայաստանի Վարչական Խորհուրդի նախագահ Տրնիզ Փափազեան սապէս շարունակեց.— Թողունք այս բոլորը եւ ըսենք թէ Հայերու հանդէպ ցոյց տրուած ընթացքը թէեւ շատ գէշ չէ, շատ լաւ ալ չէ: Օրինակ, Վոսփորի կամուրջին շինութեան ատեն, շատ մը տեղեր ընչազրկուեր են (իսթիմլաք), անոնց մէջ կար նաեւ հայ տղոց որբանոց մը որուն նորին շինութեան արտօնութիւն չէ տրուեր որեւէ տեղ: Անատոլուի հայկական գիւղերուն մէջ մաշած շէնքեր եւ յիշատակարաններ կան, չէք արտօներ որ անոնք նորոգուին: Հայ տղաքը թրքական վարժարանները չեն առնուիր: Թուրքիա ընդարձակ, բազմամարդ եւ հարուստ երկիր մըն է, ամէն պարագայի, փոքրամասնութիւնները կրնան անդորրութեան եւ ապահովութեան մէջ ապրիլ հոն: Այստեղ Ամերիկայի մէջ ալ բոլորս անդորրութեամբ կ'ապրինք: Լեհեր, Հայեր, Հրեաներ, Թուրքեր, Ֆրանսացիներ, Իտալացիներ, Գերմաններ եւայլն: Թուրքիոյ մէջ ալ պէտք է այսպէս ըլլայ:

— Ի՞նչ կը խորհիք Թուրք մեծ դեսպաններուն սպանութեան մասին:

— Ես միշտ հակառակ եմ քաղաքական ոճիրներու, պատասխանեց Փափազեան, — այնպէս որ Թուրք դեսպաններու սպանութիւնը աւելի քան ցաւալի է: Ես հակառակ եմ ամէն տեսակ ոճիրի: Դժբախտաբար այս բաները պատահեր են: Ինչ կը վերաբերի Եանըգեանի, որ Լոս Անճելոսի մէջ սպաննեց Թուրք դիւանագէտները, մտագար մըն է, շատ տարեց եւ հիւանդ, այնպէս որ ուղեղն ալ լաւ չի գործեր: Դէպքէն ետք, կարգ մը ընկերներս տեսակցեցան Եանըգեանի հետ եւ ուզեցին գիտնալ թէ ի՛նչ նպատակով ըրաւ այս գործը: Որեւէ արդիւնք չտուաւ: Րապըրթ Քէնըտիի սպանութիւնն ալ Սիրհան Սիրհանի կողմէ՝ այսպիսի բան մըն էր, ոչ ոք կրցաւ լուծել ոճիրին գաղտնիքը: Ինչ կը վերաբերի Թուրք դեսպաններու սպանութեան, ոչ ոք վճռաբար գիտէ թէ որոնք գործեցին այդ ոճիրները: Կը մաղթեմ որ այդ ոճիրները գործողները Հայեր չըլլան, ըսի թէ քաղաքական ոճիրներու հակառակ եմ, բայց եթէ սապէս կամ նապէս Հայերու կողմէ գործուած ըլլալը մէջտեղ ելլէ, կրնամ ըսել թէ այդ Հայերը դուրս կը մնան մեր գիտցած եւ բացայայտ կերպով աշխատող հայկական կազմակերպութիւններէն: Իրողութիւնը այն է որ օրինապէս գործող հայկական կազմակերպութիւնները որեւէ կապ չունին այդ ոճիրներուն հետ: Միայն թէ, ինչպէս ըսի, ոչ ոք գիտէ թէ ո՞վ ըրած է: Կրնամ ըսել նոյնիսկ թէ այդ ոճիրները գործած են Հելլէնները եւ կամ կարգ մը Թուրքեր, որոնք կ'ուզեն խառնակութիւն ստեղծել Թուրքիոյ մէջ:

Իսկ եթէ Հայերը սպաններ են Թուրք դեսպանները, հակառակ անոր որ կը դատապարտեմ զանոնք, նորէն ալ կրնամ խորհիլ թէ ինչպիսի հոգեվիճակի մը մէջ գործած են: Հայոց ջարդը տարիներ առաջ տեղի ունեցած է, բայց այսօր վերապրողներ կան, որոնք ազատած են այդ կոտորածէն: Սա պատին վրայ ծերունիի մը նկարը կայ, անոնցմէ մէկն է: Հիմա տարիքը իննսունը անց է, բայց ամէն ինչ լաւ կը յիշէ: Ուրիշներ ալ կան անոր պէս, ջարդէն փախչողներու զաւակները, թոռները: Որքան ատեն որ Թուրք կառավարութիւնը սքօղել կ'ուզէ զանոնք, Հայոց քէնը եւ զայրոյթը նոյնքան կ'աւելնայ: Իմ եղբայրս եթէ մէկու մը ցաւ պատճառէ, եւ չեմ ծածկեր զայն, կ'ընդունիմ թէ իր ըրածը գէշ է, սխալ է, եւ կ'երթամ միւս կողմին սիրտը կ'առնեմ: Թուրք կառավարութիւնը այս բանն է որ չըներ:

ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ՄԸ

Հարցուցի Փափազեանի.— Ձեր կարծիքով Թուրքերը ի՞նչ պէտք է ընեն, որպէսզի Հայերը փոխեն իրենց ընթացքը Թուրքերու դէմ:

— Պատասխանելը այնքան դիւրին չէ, միայն թէ ամէն բանէ առաջ Թուրք կառավարութիւնը պէտք է ընդունի նախապէս գործուած սխալները, պէտք է խոստովանի: Ասկէ զատ, պէտք է յայտարարէ թէ ցաւ կը զգայ պատահածէն, ըսէ թէ այդ օրերուն Օսմանեան Կայսրութիւնը գէշ օրեր կ'ապրէր, խառնակութիւններ կային, ցաւալի է որ Թուրք ազգին փառք ու պատիւին անվայել այսպիսի դէպքեր պատահած են:

Երրորդ պահանջ մըն ալ, խորհրդանշական հատուցում մը պէտք է տալ: Իմ ընտանիքս երբ հեռացաւ Թուրքիայէն, հոն թողուց իր հողերը, ապրանքները: Թուրք կառավարութիւնը անշուշտ չի կրնար ամբողջին փոխարժէքը վճարել բայց լքեալ գոյք նկատուած հարստութեան մը համար պէտք է յանձնառու ըլլայ խորհրդանշական հատուցման մը: Մանաւանդ պէտք է դադրեցնէ այն ճնշումը, զոր այս օրերս ի գործ կը դնէ հայ համայնքին վրայ: Ասոնցմէ ոչ մէկը կ'ընէ եւ ես այս մասին փաստեր ունիմ ի ձեռին:

ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋ

Կարգը եկաւ հողային պահանջին, եւ Տրնիզ Փափազեան ըսաւ.

— Հայոց հողային պահանջը Թուրքերէն՝ բաւական խառնակ խնդիր մըն է, եւ կարգ մը հայկական կազմակերպութիւններու համար ամէնէն կենսական կէտը:: Ես մաս չեմ կազմեր այս խմբակցութիւններուն, ոչ ալ կը խորհիմ յարձակման անցնիլ, վերադարձնելու համար այն հողերը, որոնք անցեալին մէջ Հայոց կը պատկանէին: Միայն կը փափաքիմ որ օր մը ծնի ազատ Հայաստանի պետութիւնը, այս բոլորը ժամանակի կը կարօտին եւ ես չեմ հաւատար որ յարձակողական միջոցներով այս բանը իրականանայ: Ես այս կերպով Ամերիկահայերու խօսնակի դերն է որ կը կատարեմ:

(Շար. 6)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԶԱՐԶԱՐԱՆՔԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Գ.

Ապրիլ ուզող ժողովուրդ մը սակայն, պէտք է պատրաստ ըլլայ ամէն անակնկալի դէմ, չարիքէն խուսափիլ նուազագոյն կորուստով, առաւելապէս օգտուիլ շրջապատի փոփոխութիւններէն։

Ռուս յեղափոխութիւնը, մեր բոլորովին կորսուած Ազգ. գոյութիւնը վերականգնելու առիթ մըն էր թերեւս։ Աններելի էր մեղկանալ։

Գիտակից ազգեր, համատարած աղէտներու պարագային կը ցուցաբերեն սըրբազան միասնականութիւն։ Մեզ շրջապատողներէն՝ Վրացիք եւ Թաթարները, երեւութապէս կուտային այդ օրինակը, մանաւանդ առանձնայատուկ դժբախտութիւններէ զերծ՝ վիրար մեղադրելու պատճառներ չունէին։

19րդ դարու սկիզբէն, կամովին ցարական կայսրութեան միացած Վրաց ժողովուրդի առաջնորդող խաւերը, առանձնաշնորհեալ դիրք կը գրաւէին ռուս վարչական, քաղաքական եւ զինուորական մարզերուն մէջ։ Երկրին մէջ զօրաւոր, իրենց Սոցեալ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը ունէր անուանի դէմքեր՝ Բ. Միջազգայինի մէջ ազդեցիկ։

Միւթեան օրինակ կուտային նաեւ Թաթարները, որոնց երիտասարդները զերծ էին զինուորական ծառայութենէ, մահմետական տարրին յատուկ աւանդական կարգապահութեամբ առլցուն։ Հայերու հանդէպ բացարձակ թշնամութիւն սնուցանող իրենց Մուսավաթական կուսակցութիւնը եթէ համաթուրանականութեան ծնունդ տուող հոսանքը չէր, սակայն այդ գաղափարին անխոնջ քարոզիչն էր, իր մոլեռանդ գործակալներով։ 1917ի գարնան, այլեւս ոչ մէկ Հայ կը համարձակէր անոնց ազդեցութեան շրջաններէն անցնիլ։ Ապահով կարծուած ճամբաներու մօտակայ հորերը կը լեցուէին Հայու գլուխներով։ Թիֆլիս տանող, Սանահինի յաջորդող Սատախլու կայարանին մէջ, վակոնէն վար առնուած այս տողերը գըրողը՝ այն օրերու պատանիին ապրիլը հրաշքի համազօր զուգադիպութիւն մըն է։

Ինչպէս բացատրել Անդրանիկը առանց այս մէջբերումներուն, ուստի բարի եղէք շարունակել։

Մեր ազգային հորիզոնը մթագնող, այլապէս մտահոգիչ երեւոյթ մըն էր տակաւին, հայ – վրացական դարաւոր եղբայրութեան խաթարումը։

Մինչեւ ռուսական յեղափոխութիւն, հայ տարրերը՝ տեղացի թէ բնագաղթեալ եկուորներ, ազատ շրջագայութեան եւ բնակութեան իրաւունք կը վայելէին հին Վրաստանի սահմաններուն մէջ։ Կամովի շայլուած, հարկադրաբար թոյլատրուած այս ասպնջականութեան համար, մեր ժողովուրդը անշուշտ մեծապէս շնորհապարտ է վրացի ժողովուրդին։

Վերին կոչուած խաւերուն մէջ, վաղեմի սերտ յարաբերութիւնները փոխուած էին այն օրէն երբ հայ գործատէր եւ մեծ առեւտրականներ օրինաւոր սեփականատէրերը դարձած էին վրաց ազնուականութեան ընդարձակ կալուածներուն։ Սակայն, ատոնց վրայ աշխատող շինականը գոհ էր իր նոր «իշխան»ներէն, որոնք այդ հողերէն չէին քամեր իրենց շայլ կեանքին միջոցները։

Քաղաքական դէպքերը եկան ստեղծելու նոր բարդութիւններ։ Կայսրութեան մէջ տեղի ունեցող յեղաշրջումները վրաց ղեկավարներու հոգեկան վիճակը լոյս աշխարհ կը հանէին։ Անոնք նախ ներքին ինքնավար վարչաձեւ կը յուսային ու շատ չանցած անկախ պետութիւն, որուն մէջ հայ տարրին քանակն ու անոր տնտեսական ուժեղ դիրքը խոչընդոտ կը սեպէին։ Սկսան վարել երկդիմի քաղաքականութիւն մը ի վնաս Հայոց, մեր դժուար կացութենէն օգտուիլ փորձելով, մանաւանդ իրենք ալ մեզի չափ միամիտ, կը հաւատային Դաշնակիցներու կողմէ ընդարձակ Հայաստան մը ստեղծելու խոստումներուն, որ թերեւս մենք իրենց կը ներշնչէինք, ուստի անիրաւ չէին գտներ իրենց բաժինը խոշորցնել ի վնաս ապագայ Մեծ Հայաստանին։ Անոնք նախանձոտ եւ անհեռատես ղեկավարներու ծուռ հաշիւներն էին միայն, որ ծուեց վրաց ժողովուրդի վերաբերմունքը։

Տակաւին կարեւոր է անշուշտ յիշատակել ռուս նոր վարչաձեւի կեդրոնական իշխանութեան բարեացակամ դիրքը, որ իրեն պէս անպայման առժամեայ, կը բըխէր իր ընդարձակածաւալ հողերէն, կայսրութեան ծայրամասերու ազգերը սիրաշահելու անհրաժեշտութենէն։ Ան կը քաջալերէր հայ դիմադրական տրամադրութիւնները, եւ հայկական զօրամասեր կազմելու համար անմիջապէս ընդառաջ գնաց Թուրք բանակէն ինկած հայ գերիները ազատ արձակելու խնդրանքին եւ անոնց փոխադրութեան, որ նոյնպէս շուտով, կը հանդիպէր Թաթարներու նախօրօք կազմակերպուած խափանարարութեանց։ Այս իշխանութիւնը Անդրկովկաս կը ձգէր, յատկապէս Վրաստանի մէջ, մեծ քանակութեամբ զինամթերք։

Վերջապէս ահա եւ մենք, մեր լեռնակուտակ ցաւերով։

Նիւթէն հազիւ թէ շեղած ենք։

Այլասէր, նոյնիսկ օտարամոլ, ծանր պատուհասուած, ամբողջովին իր վէրքերը դարմանելուն կլանուած, ինչպէս ցոյց տուած էր իր դարաւոր պատմութեան շրջաններուն մէջ, այդ օրերուն նմանապէս, միայն հայ ժողովուրդն էր, որ ո՛չ ախորժակ ունէր եւ ոչ ալ կարելիութիւն իր դրացիներուն վնասելու։

Ինչպէ՞ս կարելի էր նման համեստ իտէալ ունեցող ժողովուրդ մը առաջնորդել եւ դէպի ո՞ւր։ Ինչո՞ւ ուրեմն զարմանալ որ հակառակ իր անօրինակ կենսունակութեան, իր չեչտուած առանձնայատկութիւններուն, մեր ազգին ազատ եւ ինքնիշխան ապրած շրջանները վարդի մը կեանքին տեւողութիւնը միայն ունեցեր են եւ ան չէ յաջողած մեծ ղեկավարներու ծնունդ տալ։

Այո՛, չենք շեղած մեր նիւթէն, նոր բնութեամբ հանդէս գալիք Անդրանիկ մըն էր անհրաժեշտ, զոր կ'ուզենք բացատրել, որ պիտի ձգտէր ներդաշնակել իրեն ծնունդ տուող ազգին ներքին թռիչքը իրականացնելու պահանջքը՝ զոհաբերող ոգի, յաղագս ազատութեան՝ թափառական եւ արիւնաքամ ժողովուրդէն նոր կաթիլներ։

Ազգերու առաքինութիւններուն եւ թերութիւններուն ծնունդ տուող ազդակներ կան, անոնք կը կաղապարեն ազգային նկարագիրը։ Մերինը պիտի ծնէր շարունակական փորձութիւններու ընդմէջէն եւ սակայն ինծի կը թուէր թէ երկու ազգ ենք։

Ամէն ինչ միեւնոյնն էր։ Չկար մեզ բաժնող անանցելի փոս կամ պատ։

Ձգտումներու խոր տարբերութիւններ կային։

Անթեղելի վէրքեր, Անդրանիկի հոգեկան տառապանքը հրահրող, որոնցմէ կը տուայտէր տակաւին իր յեղափոխական տարիներէն իսկ։

Իր խմբագրատուն ժամանելու պահերը կը լրտեսէի։ Սանդուխին գլուխը ձեռքս կ'առնէր իր ափին մէջ, ուսերս թափահարելէ ետք, դէմքս կը դիտէր ու ներս կ'անցնէր։

Գեղեցիկ դիմագծերով, յաղթ կազմ թէեւ ոչ բարձրահասակ, շիփ – շիտակ կեցուածք, իր անձէն վեհութիւն կը կաթկթէր, սակայն կ'ուզէի զինքը զուարթ, ժպտուն տեսնել։ Անպայման անկէ վարակուելու յոյսով։

— Ինչո՞ւ Անդրանիկ, կը ներես փաշան, այնքան շատ տխուր էր։ Մանաւանդ այսօր։ Ինծ ալ ստիպեցին, թէեւ առանց թելադրելու, որ զինքը փաշա անուանեմ։

Հարցումս «Հայաստան»ի խմբագրապետին էր։ Անոր հետ մեր մտերմիկ խօսակցութիւնները տեղի կ'ունենային միասին տուն – դարձի ճամբուն վրայ, որ շատ քիչ անգամ կը պատահէր։ Իսկ երբ սենեակ մտնէինք, ան կ'աճապարէր վաղուան խմբագրականը գրել, ես կը նետուէի գիրքերուս մէջ, մուտքի քննութիւններուս մղձաւանջին անձնատուր։

— Տխո՞ւր։ Տո՛ ի՞նչ տխուր։ Ապա եթէ անցեալ տարի տեսնէիր զինքը, շրջուն խրտուիլակ մըն էր, հոգի ու մարմին խոցուած։

— Դուք կը կատակէք շարունակ, կը վիճիք, կը խնդաք, կարծես բան մը պատահած չըլլար։ Միայն Անդրանի՞կը ազգի հոգ ունի։

— Մեզ ալ մարդու տեղ դրիր։ Փաշան համայն ազգին տառապանքը կ'ապրի դեռ. շատ բան պիտի տեսնես ու լսես։

— Սակայն այսօր մանաւանդ, շատ տըխուր մեկնեցաւ։ Լալս կուգար։

Այդ օրերուն Ամենայն Հայոց հայրապետութիւնը «Երկու ազգերէն» վեր նըկատելով, Անդրանիկ պարբերաբար էջմիածին կ'այցելէր տեղեկութիւններ քաղելու՝ խորհրդակցելու։

Միակ անձն էր որուն ամէն մէկ շարժումը ժողովուրդէն աննկատ չէր մնար։ Զինք տեսնել ուզելու շարժառիթները բազմազան էին։ Դիմումները կը խտանային գլխաւորաբար «գաղթական Ազգին փրկութիւնը իրմէ հայցելուն մէջ։

Այդ անգամին ալ վերադարձին կ'իջեւանի Ալեքսանդրապոլի Առաջնորդարանը։ Լուրը կը տարածուի, Ալեքսանդրապոլը՝ գաղթականներու եւ որբանոցներու մեծ հանգոյց է, ու ժամ չանցած շէնքը կը շրջապատուի։

«Անդրանիկը տեսնել կ'ուզենք», «Թող մեզի տէր կանգնի»։

Ներս կ'առնեն մէկ քանիներ։ Որոնցմէ կին մը Մուշ քաղաքի մօտակայ, կարծեմ Մոկունք կոչուած գիւղէն։ Շատ կորիճ եւ անձնազոհ հայուհի մը որուն ասպնջականութիւնն ու օժանդակութիւնը վայելած են մեր ֆէտայիները, նաեւ Անդրանիկ անձնապէս։

Անդրանիկին համար թերեւս օրուան ամէնէն հաճելի անակնկալը, այդ հայուհին եւ իր բազմանդամ ընտանիքը ողջ տեսնելու յոյս մը։ Անոր երկու ձեռքերէն բռնած, իր շուրջիններուն կը ներկայացնէ ֆէտայիներու երէկի հերոս ընկերուհին։ Կը պատրաստուի հարց տալ անոր ընտանեկան պարագաներու մասին, երբ շնչառութեան մը դադարէն կ'օգտուի իր հիւրընկալներէն մին ու...

— Այս կնոջ պատասխանը տալու է իր անցեալ գործունէութեան ի վարձատրութիւն։

Մոկունքցին, որ իր բազում ընտանիքի անդամներէն իր երեք մանչերը միայն կրցած է ազատել ու ողջ պահել, կը պայթի.

— Գլուխնուդ փաթթեցէք ձեր պատասխանները։ Երեք ճիժերուս մենք չոր հացի միայն կարօտ ենք։

Երեք ճիժերուն համար անմիջապէս որբանոցի դռներ կը բացուին, նաեւ հին

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Բ.

— Ձեզ տեսնեմ, ըսաւ ժողովուրդին, Տրդատ Թագաւորին ալ մեր սուրբ Էջմիածնի հիմնարկութեան քարերը ուսը չալկած տարաւ։ Սուրբ Թագաւորին ըրածը մենք ինչո՞ւ չընենք։

Գեղը քանի մը ամիս իրարանցումի մէջ էր։ Վարպետ մը ու քանի մը բանուոր, որոնք Պոլիս շէնքերու շինութեան աշխատած էին, քաղքէն եկան ու հողիներուն համար գործին գլուխը անցան։ Երկու երեք ամսուան մէջ երկու փոքր բայց գեղեցիկ տեսքով դպրոց բարձրացան։ Մէկը՝ սուրբ Մեսրոպի, միւսը՝ սրբուհի Հռիփսիմէի անուններուն նուիրուած։ Տէրտէրը ինքը կը դասախօսէր, նախկին աշակերտներուն աջակցութեամբը։ Երեցկինն ալ, ամուսինէն բաւական բան սորված ըլլալով, աղջիկներուն դպրոցը կը հոգար։

1889 Թուականը հասաւ. Տոմուշ գիւղը կրնար բարեբաստիկ համարուիլ։ Նախակրթութիւնը տարածուած, հանրային առողջութիւնը զգալապէս յառաջացած, կառավարական հարստահարութիւնները չափաւորուած, ժողովուրդը զինուած, ահա ինչ որ հողին գաւակը ըրած էր։ Հին գեղացիներէն մէկը՝ բարի մարդ մը՝ օր մը ըսաւ.

— Կ'ըսեն թէ բոյն բռնող թռչունն ալ կինն է, բոյն աւրողն ալ. բայց մեր գեղին բոյնը շինողը մեր տէրտէրն է։ Աստուած չընէ, եթէ վախճանի՝ ան ատեն բունաւեր պիտի մնանք։

Գ.

Մուսա Պէյին դատաստանը ամբողջ Հայաստանի հետ ցնցեց տէր Յուսիկի գեղըն ալ. Արշամ կը կարծէր որ Թուրքիոյ կառավարութիւնը այս առիթէն օգուտ կը քաղէր իր վարկը աշխարհի առջեւ բարձրացնելու համար։ Քիւրտը օրինաւորապէս պիտի պատժուէր, եւ Թիւրքիա քաղաքակրթութեան ճամբուն մէջ մտնելով՝ բարեկարգութեանց Թուականը պիտի ողջունէր։ Տէրտէրը վարժապետին կատարելապէս համամիտ չէր։ Խելքը տեղ չէր ըներ որ մահմետական կառավարութիւնը ինչպէս կրնար մահմետական մը պատժել, անիկա քրիստոնեայ մը սպաննած ըլլալուն համար։ «Աշխարհքին վերջը եկած ըլլալու է», կ'ըսէր։

Բայց միւս կողմէն ալ չէր կարող ըմբռնել թէ Թիւրք կառավարութիւնը կըրնար համարձակիլ Եւրոպայի վրայ խընդալ հրապարակային դատաստանի մը մէջ անպարտ արձակելով մեծ ոճրագործ մը։ Անշուշտ Պատրիարքարանը Մուսային յանցապարտութեան ապացոյցները ունենալով էր որ հրապարակային դատաստանի պահանջումը ըրած էր։ «Դանակ զարնուած սրտին արիւնը չելլէր» վիճակին մէջ ինկաւ այն իրիկունը որ Արշամ Պոլսոյ վերջին թերթերը իրեն բերելով, Մուսա Պէյին անպարտ արձակումը հաղորդեց։

— Ասոր տաճիկները աչըգ փէրմաճ կ'ըսեն, մրմռաց տէրտէրը, որուն երեսը սեւ ու կանաչ դարձեր էր։

—Բայց փէրմա՛ն, պոռաց ակռաները սեղմելով։ Սուլթանը աշխարհքի առջեւ տաճիկներուն ու Քիւրտերուն արտօնութիւն կուտայ որ քրիստոնեաները ուզածնուն պէս ջարդեն, կոտրեն, թալլեն։ Հոտը պիտի ելլէ, կը տեսնես։

Արշամ որ դեփ դեղին կտրած էր, բան մը չկրցաւ պատասխանել։

Քանի մը ամիս ետքը, 1891ի Յունիսին, Կարնոյ 1895ի կոտորածներուն նախատօնակը կը կատարուէր։

— Սկսաւ, պարոն Արշամ, սկսաւ, աղաղակեց տէրտէրը։

Վարժապետը գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ առած, նստած կը մտմտար։

— Սիրելիս, մտմտալով հիւանդ չենք կրնար աղէկցնել, ըսաւ տէրտէրը։

— Ի՞նչ ընենք, ի՞նչ ընենք, կը հեծէր վարժապետը։

— յԱստուծոյ ոչ երկնչիմ եւ ի մարդկանէ ոչ ամաչեմը ասոնց համար ըսուած է, յայտարարեց տէրտէրը։ Աստուծմէ չեն վախնար, ան գիտենք. անհաւատ են. բայց Եւրոպայէն ալ չեն ամչնար եղեր։ Կը տեսնե՞ս, պարոն Արշամ, ո՞ւր մընաց ան քու Պերլինի դաշնագիրը, ո՞ւր է 61րդ յօդուածը, ո՞ւր է պետութիւններուն միջամտութիւնը, ո՞ւր է, ո՞ւր է։

— Ի՞նչ ընենք, տէրտէր, ի՞նչ ընենք։

— Արթննանք։ Դատաւորը աններես կնոջ ձեռքէն օձիկը թօթվեց. «ամա՛ն», ըսաւ, ու անոր ուզածը ըրաւ։ Պարոն Արշամ, դուն մէյմը Պոլիս երթալու ես։ Գնա՛ նայէ կարասին մէջ բան մը կա՞յ։

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(16 – Շար.)

վէրքեր որոնց գոյները Անդրանիկ ի զուր կը փորձէր գոց պահել:

Այսպէս ուրեմն, կամաւորական գունդերու բեկանումէն եւ ցրուումէն յետոյ Անդրանիկի անձը պիտի դառնար բոլոր տեսակի ակնկալութիւններուն բեւեռը:

Զարդարիչուր, աւեր հայրենիքի բոլոր ճամբաներու վրայ դեգերող հոգիները, յաջորդող աւելի բարի օրուան ի խնդիր, Անդրանիկի անունը կը մրմնջէին ամէն երեկոյ: Եւ ինչո՞ւ զարմանալ, երբ գրաւուած մեր հողերուն մէջ, թէեւ ինքը բացակայ՝ ու այդ աւելի լաւ՝ քանզի գերագոյն յոյսի աղբիւր, այդ թափառական մասնիկները ձեռնատարած ընդունող, յուսադրող ու խնամողներն էին Անդրանիկէն հոգեպէս անբաժան ընկերներ՝ Մուրատ, Սմբատ, Սեպուհ, Կայծակ Առաքել, Վարդան Շահպազ եւ Վահան Զերագուներ՝ Երզնկա, Պիթլիս, Բաբերդ, Կարին եւ այլուր: Կը հաւատային անոնց, միմիայն անոնց պարզ ու չիտակ խօսքերուն, իրենց ցաւերն ու տենչերը առ որ անկ է հաւատարմօրէն փոխանցող այդ անզուգական էակներուն, որոնք Անդրանիկին հետ կոչուած էին առաջնորդելու ազգին փրկարար լաստը:

Անդրանիկ, ուրեմն, կուռներու սնանկ որդիներքն հոգեպէս ալ ընկճուած, «Հայաստան» թերթի միջոցաւ նոր շարժում մը որ կը ստեղծէր: Զայն չհիմնեց որ իր անձին հանդէպ պաշտամունք ստեղծէ, որ երբէք ակնածին, որ ազգային ուրիշ անհատ կամ շարժում շուքի տակ ձգէ:

Այս անգամ ալ Անդրանիկի մէջ կը խօսէր մեր ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան բնազդը, կը յայտնուի «Առաքելոց վանքի» ձեռնարկին հրահրողն ու ղեկավարը՝ աւելի ընդարձակ տարողութեամբ, ջանալով օգտուիլ ռուսական յեղափոխութեան նոր տուեալներէն, որպէսզի ընկճուած հոգիները յուսադրէ, գաղթական Հայուն տէր կանգնելով անոր ներշնչէ ապրելու հաւատք եւ կամք:

Ամէն ձախորդութեան կը յաջորդէ բարոյական ընկրկում:

Երբ Անդրանիկ «Հայաստան»ով կրկին հրապարակ կուգար, տոհմային առաքինութիւններով հարուստ, մեր խատարարոյ ժողովուրդէն մնացորդները արդէն սկսած էին վարակուիլ «օտար», «ազատ» միջավայրի բարքերէն, կը դառնային անկազմակերպ, անկարգապահ: Հեռու վայրերէ անձերնին հայրենիքին զոհելու երէկի պատրաստակամ տարրերը ժամ առաջ, ամէն միջոց ի գործ դնելով բռներ էին Սփիւռքէն ճամբան Ամերիկա տանող ուղիները: Ռազմաճակատի երկայնքին վրայ վերապրողները կրկին անմիջական վտանգի մէջ էին եւ Անդրանիկ կ'աղաղակէին:

Կը հնչէր մանաւանդ նոր ահազանգ մը: Ռուսական հոկտեմբերեան յեղաշրջումով կը խորտակուէին Թրքական ճակատի ռազմական ամբարտակները եւ զինադադարի բերմամբ իր ուժերը վերանորոգած Թշնամին արդէն սկսած էր գլուխ ցցել:

Փետրուարեան յեղափոխութեան առաջին օրերէն իսկ Անդրանիկի գլխաւոր մտահոգութիւնն էր Ազգային ինքնապաշտպանութիւնը, որ ինչպէս ինք կը նախատեսէր արդէն դարձած էր հրամայական:

Հակառակ դէպքերու անմխիթար արդիւնքներուն, Անդրանիկ համոզուած կը մնար Դաշնակիցներու վերջնական յաղթանակին: Մեր խմբագրատունը կը ստանար ամերիկեան օրաթերթեր, որոնց մէջ ամբողջ էջեր կը գրաւէին Մարեշալ Ժոֆրի լուսանկարներն ու լեցուն յօդուածներ դէպի Ամերիկա անոր առաքելութեան նուիրուած:

Անդրանիկ ուրեմն պիտի կերտէր նոր հաւատամք մը: Նոր ներշնչում մը:

«Ինչ որ ալ ըլլայ վճարելիք գինը, պէտք է զէնքը ձեռին բարեւենք գալիք յաղթութիւնը»:

«Ոչինչ կրնանք ակնկալել գալիք հաշտութեան համաժողովէն, եթէ զէնքը ձեռքերնիս՝ տէրը չենք մեր հայրենիքէն փոքր անկիւնի մը»:

Այս էր Անդրանիկի տառապանքին առարկան, մինչ փողոցները կը դղրդային խանդավառ կոչերու եւ կանչերու հեղեղին տակ, երբ փետրուարեան յեղափոխութիւնը իր մեղրալուսնի օրերը կ'ապրէր, եւ կայսրութեան «ամբոխները խելագար» սահմանադիր նոր ժողովի անդամներուն ընտրութիւններու մրցակցութեան մէջ էին:

Տակաւին երբ, Վանէն– Բաղէշ – Մուշ– Խնուս – Երզնկա – Բաբերդ – Տրապիզոն քաշուած երկաթէ շղթայէն ներս, ռուսական բանակներու հովանիին ներքեւ, մեր ցիրուցան խլեակները, ռուս - Թրքական առժամեայ զինադադարի մը շուքին տակ կ'ապրէին:

Օ՜, որքան սխալած էի: Չէի կրցած տխրութիւն եւ մտահոգութիւն իրարմէ զանազանել:

Անդրանիկ տխուր չէր, այլ ծայր աստիճան մտահոգ: Այդ կուգար իր վայելած մեծ ժողովրդականութենէն զոր կ'ուզէր արժեցնել ի նպաստ ժողովուրդին, կուգար իրեն ուղղուած «դուն ես մեր պահապան հրեշտակը, մեր տէրն ու տիրականը» կանչերէն զորս կը ճգնէր արդարացնել:

Սասնոյ լեռներուն մէջ, ինք եւ իր ընկերները, «զէ՛նք զէ՛նք» կը պաղատէին, ու տակաւին կը յանդգնէին քանի մը փամփուշտով Թշնամիի քթին խնդալ: Այժմ յանկերգը փոխուած էր, «բանա՛կ, բանա՛կ», այնքան էր առատ զէնքը: Ու «բանակ» չկար:

Մեծ բանակ չէր ակնկալեր անշուշտ, պիտի գոհանար քիչով, ամիսներ տառապեցաւ, ու ճամբայ ինկաւ դէպի Կարին... առանց փոքր գունդի մը իսկ ընկերակցութեամբ:

1918: Ձմեռ: Կարին: Ուր վրացի զօրավարի մը իշխանութեան, առաւել կամ նուազ ենթակայ, ռուս քայքայուած բանակին մնացորդները անիշխանութեան հրձիգներ դարձած՝ դաւ կը ցանէին, ու անունով արեւելահայ սպաներ Ցարին տուած իրենց երդումին կը զոհէին հայրենիքին հաւատարմութիւնը, որ գերիվեր պէտք է ըլլար, որ մայրական կաթին հետ ամէն մանուկ իր օրօրոցին մէջ կնքած կ'ըլլայ:

Տխուր է պատկերը Էրզրումի մէջ, անմխիթարական, վախճանը ահաւոր:

Ունէինք հայրենիքի ընդարձակ հողամաս մը պաշտպանելիք՝ թշնամիէն մաքրուած, բարեկամէն ալ պարպուած: Ունէինք նաեւ Երկու Ազգ: Առանձին խորհուրդներով:

Անմիջական պաշտպանութեան գործին նուիրուած էր ազգերէն մին միայն ու սպասելով միւսին օգնութեան քայլ առ քայլ կ'ընկրկէր Թշնամիին գերազանց ուժերուն առջեւ, մանաւանդ Թիկունքի հարուածներուն տոկալով:

Իսկ զանգուածը խուլ կը մնար ահազանգին:

Անդրանիկ, «Հայաստանի պաշտպանութեան խորհուրդի» խորզովակով, ռուս գերագոյն հրամանատարութենէն, իբրեւ աւելորդ պերճանք, Զօրավարի աստիճան ստացած կը մեկնէր ուրեմն Կարին, ապաւինած իր հմայքին եւ անձնազոհութեան, անգամ մըն ալ իր անձը Հայրենիքին նուիրելու՝ իբրեւ առաջնորդ հետեւեալ յարացոյցը:

«Կարնոյ բերդին մէջ, ողջունել շատ մօտաւոր ապագայի մեծ յաղթանակը՝ զէնքը ձեռքին»:

Մեր պատմութեան սեւ էջերէն մէկն է Կարնոյ հայ ուժերուն փլուզումը:

Հոն մեր ժողովուրդը ունէր հող, զէնք եւ Թնդանօթ, պաշար անչափելի:

Ափսո՜ս, կը պակսէին Հայեր:

(Շար. 3)

ՄԻՍԱՔ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

(«ՀԱՐՈՒԱԾՈՂ ՁԵՌՔԵՐ»ԷՆ)

Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Հարուածող ձեռքերէն» Միսաք Կիրակոսեան իր մահկանացուն կնքեց վերջերս Պէյրութի մէջ:

Ողբացեալ ընկերոջ այրին՝ տիկին Գոհար Կիրակոսեանի 21 Ապրիլ Թուակիր նամակէն կ'արտագրեմ հետեւեալ տողերը.

— «Նախորդ նամակիս մէջ գրած էի թէ Միսաքին վիճակը շատ գէշ է: Տառապալից հիւանդութիւն մը ունեցաւ, ու վերջին օրերուն՝ նաեւ շունչի դժուարութիւն:

«Բարեկամները եւ կուսակցութիւնը որոշեցին հիւանդանոց փոխադրել զինք: Երկու օր յետոյ, գիշերուան ժամը 12ին մահացաւ»:

Այսպէս ուրեմն: Միսաք Կիրակոսեան կորիճը ո՛չ եւս է:

Իր պատկանած խմբակի ընկերներէն հազիւ մէկ երկուքը մնացած էին: Որքա՜ն դժուար պիտի ըլլայ մնացողին համար՝ «մինակ մնացած ըլլալու» ողբերգական վիճակը ապրիլ:

կենսագրական քանի մը տող:

Միսաք Կիրակոսեան ծնած էր Տրապիզոն: Ութսունի մօտ պիտի ըլլար իր տարիքը: Հասակ նետած էր շրջանի յեղափոխական շունչով մեծցող երիտասարդներու շրջանակին մէջ: Դաշնակցական էր: Լուսանկարչութիւնը իր արհեստն էր: Իր նկարած ինքնատիպ լուսանկարչական դէմքերու կողքին, ունէր նաեւ նկարիչի շնորհ եւ բնութեան տեսարաններուն հետ նկարած էր նաեւ ազգային հանրածանօթ անձնաւորութեանց դիմանկարներ:

Զաւակ չունեցաւ: Տրապիզոնէն յետոյ եկած ու ապրած էր Պոլիս, Ռումանիա, Փարիզ, Սուրիա եւ վերջին կայանը Պէյրութ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմական գործերուն մասնակից դարձած էր իր երկու հայրենակիցներուն գրգռումով:

Թեհրանի «Ալիք» օրաթերթի Յունիս 1975ի թիւերուն մէջ՝ «Հայասպանութիւնը եւ հարուածող ձեռքերը» յօդուածաշարքին մէջ, Սողոմոն Թեհլիրեանի եւ ընկերներուն կարգին՝ գրուած էր նաեւ Միսաք Կիրակոսեանի արարքի մասին:

Ահաւասիկ այդ յիշատակութիւնը.

— «Երկար հետապնդումներէ յետոյ, խան Խոյսկին եւ խան Մահմէտովը պատուհասելու պահը եւս հասած էր:

«Կալաւինսկի պողոտայի վրայ, կէս գիշերուան ժամերուն, Արամ Երկանեան եւ Միսաք Կիրակոսեան մօտիկէն կը հետեւէին երկու դատապարտեալներուն, իսկ անոնցմէ քանի մը քայլ հեռուէն՝ Յարութիւն Յարութիւնեանը (Էրզրումցի), եւ այս յուշը պատմողը:

«Պէտք էր որոշեալ կէտին հասնիլ՝ ակտը կատարելու համար:

«Տիգրան եւ Կորիւն, Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի երկու անդամներ, աւելի հեռուէն, որպէս «զրօսներ» ուզած էին ներկայ ըլլալ, անձամբ տեսնելու համար Բագուի երեսուն հազար Հայերը ջարդել տուող գազաններուն պատուհասումը:

«Արամ եւ Միսաք միաժամանակ կրակեցին. խան Խոյսկի եւ խան Մահմէտով միասին տապալեցան... «Տասնոցներէն» երկուական գնդակ եւս պարպեցին ինկածներուն վրայ, ապահովութեան համար, ու որոշուած անկիւնէն Կալաւինսկիին զուգահեռ փողոցը բարձրացան, նշանակուած տեղը հասնելու եւ իրենց հետքը ծածկելու համար: Յարութիւն եւ ընկերը, իրար կողքի ինկած դիակներուն վիճակը ակնթարթի մը մէջ քննելէ յետոյ, կողմնակի ճամբով անոնք ալ հեռացան ու Յարութիւնի տունը հասան բաժակ մը գինիով զուարճանալու համար»:

Միսաք Կիրակոսեան եւ «Հարուածող» խմբակին պատկանող բոլոր ընկերները սրբազան պարտականութիւն մը կատարեցին հայասպանութեան գլխաւոր հեղինակ ու ղեկավարներէն քանի մը գազանածին ոճրագործներ գնդակահարութեամբ պատժելով Պերլինի, Հռոմի, Պոլսոյ եւ Թիֆլիսի պողոտաներուն վրայ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՓԸՆՏԸԳԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (409)

ՀԱՐԱՑԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԱՐԱԹԻՄՈՍԻ ՇԱՀԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

— Ահա այսպէս, շշուկներէ, զրոյցներէ եւ տարաձայնութիւններէ իմացայ եւ այն համոզումը գոյացուցի թէ դուք դեռ ձեր դաւկին պէս հայրական գորովով մը կը սիրէք Ռոլան Քանտիանօն...:

— Ժողովուրդը այդպէ՞ս կ'ըսէ, հարցուց Տանտոլօ դէպի դեղին կտրելով:

— Թէ՛ ժողովուրդը կ'ըսէ, թէ՛ իմ ալ համոզումս է, Տէր իմ: Եւ վստահ եմ որ եթէ իր գլխուն այդ փորձանքները չգային եթէ նկուղը չնետուէր, հիմա ան ձեր արժանի փեսան պիտի ըլլար...: Ահա այդ պատճառաւ անշուշտ պարզապէս ձեզի հաճելի ծառայութիւն մը մատուցած ըլլալու միտքով, առանց վարանելու ծախու առի:

— Ծախո՞ւ առիք, ի՞նչ:

— Ռոլանի պատկերը, Տէր իմ, էմբերիայի պալատէն գտայ, աճուրդի միջոցին: Դժուարաւ ուրիշ յաճախորդներու ձեռքէն խլեցի, կրծօն տալով եւ նուէրներ խոստանալով էմբերիայի գործակատարին...: Ամէն ոք աչքը այդ պատկերին տնկած էր... բոլոր յաճախորդները իրարու նայելով գին աւելցնելու վրայ էին... բայց վերջապէս ամէնէն բարձր գինը ես տուի եւ գործակատարին ալ աչք ըրի որ տակը կրծօն կայ. մարդուկը դրամին ձայնը լսելուն պէս... մէ՛կ, երկո՛ւ, երե՛ք, պռաց... եւ պատկերը իմ վրաս մնաց... բայց քիչ մը սուղի նստաւ, քսան հազար զուրուշ վճարեցի... եւ գործակատարին ալ հինգ հարիւր զուրուշ պարգեւ տուի...: Տիեզերահռչակ Թիսիէնի ձեռակերտն է, Տէր իմ անգին է, անգի՛ն: Աննման գլուխ-գործոց մը... բայց շատ կը ցաւիմ որ դրամական նեղութեան մէջ ըլլալուս համար պարտաւորուած պիտի ըլլամ ծախելու:

Ասոր հետ մէկտեղ, եթէ ուրիշները աւելի ալ վճարեն, պիտի չուզեմ որ սանկ գլուխ - գործոց մը օտարներու ձեռք իյնար:

Այս ըսելով, Արաթիմոս, պատկերին ծածկոցը հանեց եւ լուսաւոր պատուհանի մը քով դնելով զայն, ըսաւ.

— Անգամ մը լաւ նայեցէք վրան, Վսեմաշուք Տէր, արուեստագէտի աչքով: Մենք, բանաստեղծներս, սանկ գեղարուեստական գործեր գնահատել կամ քննադատելու մէջ բնաւ չենք սխալիր...: Սա դէմքին արտայայտութիւնը տեսէք, սա գոյներու եւ երանգներու ներդաշնակութիւնը արուեստագէտի աչքով զննեցէք անգամ մը... տեսէք դնդերները ինչպէ՜ս ցցուած են... նայուածքը որքա՜ն խորունկ ու ամեհի է...:

Տանտոլօ, քարացած ու դեղնած, Ռոլանի պատկերը կը դիտէր: Արաթիմոսի պատկերացումը ճիշդ էր... Ռոլանի դընդերները ցցուած էին, նայուածքը ամեհի ու խորունկ բան մը ունէր իր մէջ, վճռական ու կորովի մարդու մը արտայայտութիւնը: Պատկեր մը չէր ան, այլ կենդանի արարած մը: Ռոլան ինքն էր որ կը ներկայանար Տանտոլոյի առջեւ, եւ իր սուր նայուածքը իր հոգիին խորը թափանցել կ'ուզէր: Կենդանացած էր ան, շարժիլ սկսած, գոնէ իր աչքերն այնպէս կ'երեւէր: Կենդանացած էր ան եւ կուգար իրմէն հաշիւ պահանջելու...:

Տանտոլօ խուլ քրթմնջիւն մը արձակելով երկու ձեռքերովը աչքերը գոցեց եւ արտասուել սկսաւ:

Հեռուէն, իր հոգիին խորէն ձայն մը եկաւ իրեն որ կ'ըսէր.

— Ի՞նչ ըրիր իմ երջանկութիւնս: Ի՞նչ ըրիր աղջկանդ երջանկութիւնը:

Իսկ Արաթիմոս, աչքը առանց պատկերէն հեռացնելու, բանաստեղծական կեցուածքով մը ձեռքը պատկերին երկարած, գովասանական եւ ներբողական հատուածներ կը հիւսէր Թիսիէնի ձեռակերտին:

— Կարծես թէ ինքն է դէմերնիս կեցողը, ինքը իր դեսպանական տարազովը, վեհափառ ու վեհանձն, խրոխտ ու ազնիւ, փառահեղ ու պատկառելի: Ի՜նչ անթափանցելի ու աննմանելի արուեստ...:

Քրքջալիր ողբերգութիւն մըն էր ներկայացուող տեսարանը, աղմուկ կատակերգութիւն մը:

Արաթիմոս բան մը աւելի փրցնելու համար իր ապրանքը կը գովէր, իսկ Տանտոլօ, ընկճուած ու խորտակուած, այնպէս կը կարծէր թէ այդ տեսարանը Ռոլանի կողմէ պատրաստուած էր...:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Ենովք Գազանճեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Գանըլը եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հայկարամ Գազանճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մանուշակ Զուլհակեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կրեկուար Բարանեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Բարանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լորիս Բարանեան եւ զաւակը, սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօր-եղբօր, քրոջը զաւկին ու իրենց ազգականին՝

ԵՆՈՎՔ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ
(Կարնեցի)

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ 29 Օգոստոսին իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի Սեպտեմբեր 1ին ժամը 8.45ին Կրօլէի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը՝ Լտուար Գավէզեանի կսկծալի մահուան առթիւ խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ իր ընտանեկան պարագաներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Ստեփան Իյնէճեան 100 ֆր. կը նուիրէ Առնուվիլի Վարդազայ Ս. Խաչ եկեղեցիին Գեղամ Մըզըրքի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հայրենակից Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կազարեանէ 40 տոլար (Ամերիկա) Վասպուրական սրահի բարեզարդման, իրենց այցելութեան ուրախ առիթով:

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Պ.Պ. Սուսիկեան, Մուրատեան, Փէհլիվանեան, Այրի Տիկին Փէհլիվանեան, Պ.Պ. Գասպարեան, Մի ոմն, Գասպարեան, Ծարուքեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան, Պ. Սարգիս Զումբուլեան, Տէր եւ Տիկին Փէհլիվանեան, Պ. Պօղոս Ախմէ, Տիկին Գալուստեան, Տիկին Գասպարեան, Պ. Փասքալ Լեւոնեան, Տիկին Թոմպուլեան, Աճէմեան, Պ. Արտաշէս Մաթիքեան, Պ. Փօլ Սալամանեան, Գէորգեան, Պ. Գիտիշեան, Գարագաշեան, Եուսուֆեան, Տիկին Գասպարեան, Ներսէսեան, Օհանեան, Տիկին Կատար Թովմասեան, Տիկին Ֆարնում Պալապանեան, Պ. Կարապետ Տաղճեան, Պ. Ռոպէր Եանտըեան, Այրի Տիկին Կիրակոսեան, Ագրաեան, Տէր եւ Տիկին Զարուքեան, Տիկին Անժէլ Մանուէլեան, Տէր եւ Տիկին Իսթանպուլեան, Տէր եւ Տիկին Գուրնատիլեան, Տէր եւ Տիկին Ղուկասեան, Տիկի Հելէն Մուրատեան, Այրի Տիկին Տէփոյեան, Պ. Վարդան Զաղացպանեան, Այրի Տիկին Սեւվարդ Բուրուտեան, Պ. Անթուան Կարապետեան, Պ. Գէորգ Սանասեան, Պ. Գէորգ Զամանեան, Լիմոնկէլօ, Այրի Տիկին Մարիամ Թէճիրեան, Պ. Ալֆոնս Դաւիթեան, Այրի Տիկին Աննա Աբրահամեան, Այրի Տիկին Թագուհի Ասատուրեան, Պ. Իշխան Երանոսեան, Պ. Թովմասեան, Տէր եւ Տիկին Արթին Աղաեան, Օրիորդ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Ակոպեան, Պ. Գլոտ Կարապետեան, 10ական, Պ. Մուրատեան, Հայրապետեան, Այրի Տիկին Խաչատուրեան Պ. Էքմէքճեան 5ական փրանք:

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Իշխանեան, զաւակներն ու թոռները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՂԱԶԱՐՈՍ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի, Սեպտ. 4, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին:

Այս առթիւ, փոխան հոգեճաշի կը նուիրեն 200 ֆր. Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ շէնքին, 200 ֆր. Մշակոյթի Տան եւ 100 ֆրանք «Յառաջ»ի:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը Անծանօթ Զինուորի բոցը կ'արծարծէ Կիրակի, Սեպտ. 4, ժամը 18ին: Ժամադրութիւն՝ Ֆրիտլանտ – Շան զ'Էլիզէ Թեռ փլէն:

Հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի իր մասնակցութիւնը բերելու:

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են 1977 – 1978 ուսումնական տարւոյն արձանագրութիւնները ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ աշակերտներու համար: Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները դիմեն վարժարանի Տեսչութեան՝

26 Rue Troyon — 92310 SEVRES
Tél. 027-68-28

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	120 ֆր.
Հոգեհանգիստ	60 ֆր.
Շնորհակալիք	60 ֆր.
Ցաւակցութիւն	25 ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	25 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	60 ֆր.
Ծնունդ	60 ֆր.
Կը փնտռուի	20 ֆր.
Կ'ուզուի	30 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը ուրախութիւնն ունի ծանուցանելու իր կեդրոնին նորակառոյց մատրան մօտալուտ օծումը,

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Երեկոյեան ժամը 16ին

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

20էն 30 տարեկան հայ կին մը, մեքենագրութեան ծանօթ եւ երկու լեզուն գիտցող՝ հայերէն եւ անգլերէն:

Դիմել՝

Jacques CHELELEKIAN
Voyage Wasteels
87, La Canebière Marseille
Tel : (91) 50-89-12

ՀԱՅԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑԷՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑԷՔ

APPRENEZ VOTRE LANGUE MATERNELLE
AVEC

LE MANUEL PRATIQUE
DE LA
LANGUE ARMENIENNE
OCCIDENTALE MODERNE

«ՁԵՌՆԱՐԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ»
(ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆ)

de H. KURKDJIAN

Une méthode bilingue facile, strictement progressive et à usage individuel (sans professeur)

388 pages + lexique

+ un auxiliaire utile mais non indispensable : le petit disque 33 t. « L'arménien sans maître » (enregistrement des textes du premier livret).

Disponibles aux :

LIBRARIE ORIENTALE (SAMUELIAN) : 51, rue Mr. le Prince — Paris 6e
LIBRARIE PALOUYAN : 9, rue de Trévise — Paris 9e
LIBRARIE LE PETIT PRINCE: 121, Bd. St. Michel — Paris 5e

Prix du Manuel FF 40
Prix du Disque FF 10

RESTAURANT EREVAN

ՃԱՇԱՐԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ
Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր
Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը
Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի-քէօֆթէ
Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու-պէօրէկ

Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ», ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

« ՅԱՌԱՋ 50 »
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն
420 էջ, ընտիր տպագրութիւն
ԿՈՂՔ՝ ԳՈՌՁՈՒ
100 ֆր. (110 ֆր. թղթատարի ծախքով)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ (1971)
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ (1973)
(հատորը՝ 30 ֆր.)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
(25 ֆր.)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ (1958)
Գին 50 ֆր.

Դիմել «Յառաջ»ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Որբերու Օգն. Մարմնին տարեկան պարահանդէսը Դեկտեմբեր 4ին:

×

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Հոկտեմբեր 8ին:

×

Կեդրոնականցիներու տարեկան ցայգապարահանդէսը Նոյեմբեր 5ին:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը կ'ոգեկոչէ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ մահուան 50ամեակը եւ Միութեան 60ամեակը, Հոկտ. 8ին, Սալ Կավօ:

Հոկտ. 15ին ալ պարահանդէս մը կազմակերպած է Օթէլ Էնթեռքոնթինանթալ, ի նպաստ Փէռ-Լաշէզ կառուցուելիք յուշարձանին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
2
VENDREDI
2 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.934

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 13.934

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՈՆՈԼՈՒԼՈՒԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՏՈՔԹ. ԲԱԲԱՅԵԱՆ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ «ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲՆՈՅԹԸ»...

—— Օ ——

Հոգեբոյժներու միջազգային վեցերորդ համագումարը, որուն բացումը կատար — ուեցաւ Օգոստոս 29ին, Հոնոլուլու, կըր — նայ վերջինը ըլլալ: Կրնայ թերեւս պատ — ճառ ալ դառնալ, որ երկուութիւն յա — ռաջ գայ Հոգեբուժութեան Միջազգային Կազմակերպութեան մէջ:

Հարցն այն է, որ նախորդ Համագումա — րէն ցայսօր վեց տարիներ անցած են եւ, ինչպէս յայտարարեց անգլիացի հո — գեբոյժ Պլոխ, «լայն տեղեկութիւններ եւ տուեալներ ձեռք ձգուած են Խորհ. Մի — ութենէն: Այժմ վկայութիւններու եւ փաստերու թղթածրարը, հաստափոր, անվիճելի կը դարձնէ չարաչար գործա — ծութիւնը խորհրդային Հոգեբուժութեան քաղաքական նպատակներու: Եւ բարձր մակարդակի վրայ»:

Պլոխ յայտարարեց նոյնպէս, թէ Անգ — լիա, Աւստրալիա, Քանատա, Մ. Նա — հանգներ եւ քանի մը եւրոպական այլ եր — կիրներ կրնան հեռանալ Հոգեբուժութեան Միջազգային Կազմակերպութենէն, եթէ այս մարմինը չդատապարտէ քաղա — քական այլախոհները լռեցնելու մտօք կա — տարուած չահագործումը հոգեբուժու — թեան:

Խորհրդային Առողջապահութեան նա — խարարութեան ճիւղի մը տնօրէնը՝ Բժ. Է. Բաբայեան, որ մաս կը կազմէ խոր — հրդային պատուիրակութեան, հերքեց ե — ղած ամբաստանութիւնը, դիտել տալով. «Մէկ առողջ մարդ հոգեբուժարան կ'ա — ռաջնորդուի, այլ միայն՝ հիւանդները»:

Տոքթ. Էտուար Բաբայեան, որ Խոր — հրդային Միութեան մէջ կատարուած հոգեբուժական արգելափակումներու մեծ պատասխանատուներէն մէկը կը նկատ — ուի, կը չեչտէ նաեւ «Խորհ. Միութեան մէջ հիւանդները արգելափակուելէ առաջ կը քննուին նուազագոյն 6-7 հոգեբոյժ — ներու կողմէ: Բժշկական այս զտումը կա — տարելապէս ի վիճակի է երեւան հանե — լու հաւանական սխալները: Այն պարա — գային երբ արգելափակումը պահանջուած է դատարանի մը կողմէ, դատաւորներու որոշումը վճիռ մը չէ այլ պատուէր մը: Վերջապէս խորհրդային ընկերութիւնը կը կատարէ լայն կարելիութիւններ կու — տայ անդամահաշմուածներուն, մէջն ըլ — լալով մտային հիւանդները»: Այս «մտա — յին հիւանդները» կը կոչուին... Պլիուշ, Բուքովսկի եւ ինչու չէ՝ Սոլժենիցին:

Մինչ Հոնոլուլուի մէջ խորհրդային պատուիրակը այս «ճշդումը» կը կատա — րէր, անդին, Մոսկուա, 34 այլախոհներ, նախաձեռնութեամբ Ա. Սախարովի, կոչ կ'ուղղէին համագումարի մասնակիցնե — րուն, որպէսզի վճռական քայլով պաշտ — պանեն խորհրդային հոգեբուժարանները արգելափակուած այլախոհները:

Բժ. Մարինա Վոյխանսկայա, խոր — հրդային հոգեբոյժ, որ ներկայիս Լոնտոն կը բնակի եւ անգլիական պատուիրակու — թեան մաս կը կազմէ, յայտարարեց, թէ 700է 1000 քաղաքական բանտարկեալ կայ խորհրդային հոգեբուժարանները: Աւել — ցուց, թէ երբ ինք Լենինգրադի հոգեբու — ժարանը կ'աշխատէր, չորս հոգի իրենց քաղաքական եւ կրօնական հայեացքնե — րուն համար հոն կը գտնուէին, հոգե — բոյժներ սահմանած ըլլալով, որ ասոնք սքիզօֆրէնիէ կը տառապին: Երբ մեր — ժած է վաւերացնել, ինք իր կարգին հե — տապնդուած է գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ:

Լ. Պլիուշ, որ Հոնոլուլու է եւ կը գըլ — խաւորէ «հակա-համագումար» մը, յայ — տարարեց թէ համագումարին մասնակցող խորհրդային պատուիրակութեան մէջ կը գտնուին երկու հոգեբոյժներ՝ Բժ. Ան — դրէյ Զնեզնեվսկի եւ Բժ. Գէորգի Մորո — զով. ասոնք վկայած են, թէ ինք սքիզօ — ֆրէնիէ կը տառապի: 1976ին, Յունուա — րին, արգելակայան ճամբուած է:

Ֆրանսացի հոգեբոյժները պահանջեցին որ պատժական միջոցներ ձեռք առնուին:

× Վրացի հոգեբոյժ՝ Պապխաշվիլի, որ քաղաքական ապաստան գտած է Ամերի — կա, վկայութիւն մը ղրկած է համագու — մարին, ուր լայնօրէն կը պարզէ քաղա — քական նպատակներով օգտագործուած հոգեբուժումը:

Քանի մը տողով

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահ հռչակուեցաւ Սփի — րոս Կիպրիանու, ինչպէս կը նախատես — ուէր, իրեն դէմ ոչ մէկ թեկնածու ներ — կայացած ըլլալով:

ՓԱՐԻԶԸ ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ

Միակ քաղաքը, որ կրնայ կռնակ դար — ձընել արեւին ու լոյսի պակասէն չտառա — պիլ: Եզակի իր էութեամբ, Փարիզ՝ քա — ղաք մը ըլլալէ վերջ, հին ու նոր պատ — մութիւններով բեղնաւորուած՝ դարձած է սննիւթական ներկայութիւն մը, հարուստ եւ վարակիչ իմաստութեամբ մը յղի:

Հին ու նեղ փողոցներ, խոնաւ ու գորշ պատեր ուր Ֆրանսան իր պատմութեան փառահեղ էջերը արձանագրած է: Կեն — դանի մատեան մարդկային փառքերու ու անկումներու. հերոսութիւններու ու դա — ւերու բեմադրավայր, գիրերու եւ ար — ուեստներու առկայծող երագ, թագաւոր — ներու ամրոց եւ յեղափոխութեան օճախ, ու դեռ անհուն սէրերու հիւսցող խորան եւ նոյնքան սուր ատելութեանց հնոց: Եւ այս բոլորին կողքին, լուսանցքին վրայ նետուած ահա եւ մեր Փարիզը, Հայուն Փարիզը:

Հոս է որ արհաւիրքէն նողոպրած սե — րունդը ապաստան գտաւ ու ապագայի համար նոր երազներ մշակեց:

Քատէէն մինչեւ Սէն Միշել եւ Մոն — փառնաս, հայ միտքը մերթ երգեց եւ մերթ նահանջեց առանց երգի: Հոս, մեծ — մեծ ծրագիրներ ծնունդ առին ու պատ — րանքին թափով հոգիներ զովացան եւ յոյսի կայմեր բարձրացան, որոնք աւա՜ղ, կարճ ժամանակէ մը վերջ ինկան, սահե — ցան այս լպրծուն ու գորշ սալայատակնե — րուն վրայ: Կախարդիչ ու կլանիչ Փարիզ, որ անտարբեր մնաց մեր նիչերուն, մեր ցաւերուն: Մոնփառնասը պարպուեցաւ, ու շարան — շարան հայ մտքի եւ զէնքի ախտաններըը, ուղղուեցան դէպի Փէռ — Լաշէզ, ուր անոնց խռոված հոգիներն ու յոգնած մարմինները հողին յանձնուեցան: Քանի՛ քանի թափօրներ զոգ ըրին նամ — բան այդ գերեզմաննոցին: Ու տարիներու ընթացքին տապանաքարերը շատցան: Խորտակուեցան ու լռեցին քանի — քանի գրիչներ, ու դեռ քանի՛ քանի գործեր կի — սատ մնացին:

×

Պայծառ եւ արեւոտ օր մը. Օգոստոս 30: Արեւով կամ առանց արեւի, Փարիզը է՛ ու կը մնայ Փարիզ:

Կլիմայական քմահաճ երեւոյթները երկրորդական բնոյթ ունին հոս: Կը քա — լեմ այս հին ու նեղ փողոցներուն մէջ, կը քսուիմ խոնաւ պատերու քարերուն եւ ականջ կուտամ անոնց խուլ ձայներուն: Պաղ լռութիւն ամենուրեք, ոչ մէկ ար — ձագանգ մեր Փարիզէն, Հայու Փարիզէն:

Դառն անդրադարձում. մեր Փարիզը բացակայ է հոս, այս հին ու նեղ փողոց — ներուն մէջ, որ ատենին՝ օ՜ հեզնանք, կառափնատը հանդիսացած էր մարդկա — յին անարդարութեանց: Մեր ցաւերուն անհաղորդ մութ ու գորշ քարեր Փարիզի, կ'ատեմ ես ձեզ այս պահուս:

Կը լքեմ այս հին ու նեղ փողոցները, ուր հիմա ցնծութիւն կը բուրէ ու քայ — լերս կ'ուղղեմ դէպի Շաքըլէ, դէպի Հա — յութիւն տանող ճամբան: Հոն պէտք է «չանժէ» ընեմ, այնպէս չէ՞ Շահնուր, գտնելու համար կորսուող Հայութեան մը ներշնչարանները:

Ու փապուղիներուն մէջէն կը սուրայ հանրակառքը: Փէռ — Լաշէզ: Ինծի պէս շատեր եկած են ուխտի: Սարերու Ասլան՝ Զօրավար Անդրանիկի դամբարանին առջեւ ծնրադիր եւ երկիւղածութեամբ աղօթող իմ ժողովուրդս: Ի՞նչ փոյթ թիւ — ը: Քահանան հոն է ու խունկը վերամ — բարձ, դէպի հայրենիք կը տանի մեր մըր — մունջները: Արարողութենէն ետք, Ան — դրանիկի կամաւոր զինուորներէն մէկը ջուր կը թափէ շիրիմին վրայ, որպէսզի զովանայ քաջ մարտիկին տանջուած հո — գին: Ուրիշ մը կը թնդացնէ *իբրեւ Արծիւ* ու ներկաները զսպուած յուզումով ար — ձագանգ կուտան: Յիսուն տարի առաջ թաղուած երգն է, որ ահա յարութիւն կ'առնէ հոս Փէռ — Լաշէզի մէջ: Շնորհիւ ձեզի ո՜հ անգին ու ազնիւ Հայեր, Օգոս — տոս 30ին, Փէշ Լաշէզ լոկ գերեզման մը չէ միայն, այլեւ ուխտի հանգրուան մը մեր անեզր ու վեհ նախրանքներուն:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

«ԿԻՒՆԱՅՏԸՆ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏ

Կիւնայտըն*ի թղթակից էրթուղրուլ Ագ — պայ կը շարունակէ.— Տընիզ Փափազեան յարեց.— Փառք Աստուծոյ, այստեղի Հայերը նիւթական բարւոք կացութիւն մը ունին, շատերը միլիոնատէր են եւ դրամապէս կ'օժանդակեն մեր աշխա — տանքներուն: Ատեն ատեն կոչեր կ'ուղ — ղենք իրենց, եւ մեր մեծահարուստներէն մէկ քանի հարիւր հոգի, անձկլուլս երե — սուն հազար տոլարի նուիրատուութիւն մը կ'ընեն: Երբ դրամները հատնին, վե — րստին կոչ կ'ընենք: Ասկէ զատ, բարո — յական օժանդակութիւն ալ կը վայելենք, 1500ի մօտ Հայեր սա պահուս ուսուցչու — թիւն կ'ընեն Միացեալ Նահանգներու հա — մալսարաններուն եւ բարձրագոյն վար — ժարաններուն մէջ: Ուրիշ մասնագիտա — կան վարժարաններու մէջ ալ ազդեցիկ Հայեր կան: Իբրեւ ամերիկեան հպա — տակ, քաղաքական կեանքի մէջ ալ լայն ազդեցութիւն ունինք, եւ առիթ կը գըտ — նենք բարեկամական կապ հաստատելու բազմաթիւ քաղաքական դէմքերու հետ: Այս պատճառաւ Հայերը ստուար թիւով բարեկամներ ունին ամերիկեան Քոնկրէ — սին մէջ: Կացութիւնը նոյնն է Սպիտակ Տան մէջ:*

— Կրնա՞ք այդ հայասէր անձերուն ա — նունները տալ:

— Դժուարին հարցում մը: Վճռական պատասխան մը չեմ կրնար տալ, արդէն ճիշդ չէ տալ: Անհանգիստ կ'ըլլամ: Կա — րեւորը այն է որ Ամերիկահայերը քաղա — քական կեանքի մէջ ազդեցութիւն ունին: Եթէ քննէք խորհրդարանական ատենա — գրութիւնները՝ Թուրքիոյ զինուորական օժանդակութեան մասին, կրնաք ճշդել թէ զանազան նիւթերու որո՞նք Թուրքիոյ ի նպաստ, որո՞նք ա ն ն պ ա ս տ քուէ տ ո ւ ա ծ են: Ներկայացուցչական ժողովի Ապրիլ 24ի նիստին, այդ օրը ընդունուեցաւ իբր «մարդկութեան դէմ գործուած յանցանքներու օր», հոն ալ կրնաք տեսնել թէ որո՞նք ի նպաստ քուէարկած են: Այն ատեն կը համոզուիք թէ Քոնկրէսին մէջ Հելլէններու եւ Հա — յերու համակիրները որո՞նք են եւ ի՞նչ է անոնց թիւը եւ ուժը: Դարձեալ ամե — րիկեան խորհրդարանական ատենագրու — թեանց համաձայն, ամէն տարի եւ զա — նազան թուականներու, Քոնկրէսէն 10-12 անդամներ Ջարդերու մասին կը խօսին, կ'արծարծեն այդ նիւթը: Այս պարագան ալ կրնայ ձեզի լոյս սփռել:

Կ'ուզեմ ճշդել թէ մենք դաստիարակ — չական հիմնարկութիւն մըն ենք, մեր պարտականութիւնն է մեր ի ձեռին ունե — ցած փաստաթուղթերը պահպանել, ա — նոնց ճշգրտութիւնը ապացուցանել եւ մեր բարեկամները լուսաբանել այս ուղ — ղութեամբ: Տարիներէ ի վեր այս գործը կը կատարենք: Մենք չէ որ պատճառ ե — ղանք Թուրքիոյ դէմ կիրարկուած զինար — գելին: Մենք հրապարակային վիճաբա — նութեանց կուսակից ենք, եւ այս նպա — տակով սերտ կապեր ունինք Ֆրանսայի, Մարսէյլի, Միջին Արեւելքի հայկական կազմակերպութիւններուն հետ, կը գոր — ծակցինք, առանց սակայն իրաւական գետնի վրայ: Ամերիկայի Հայերը նիւ — թապէս եւ բարոյապէս կ'օժանդակեն աշ — խարհի բոլոր Հայերուն: Ասկէ զատ, Դաշնակներն ալ բազմաթիւ երկիրներու մէջ ճիւղեր ունին:

(Շար. — 7)

ԱՐԱՐԱՏ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ ԶԵՆԻԹԷՆ՝ 1-4

Օգոստոս 30ի ախոյեանական դարձի մըր — ցումներուն արդիւնքներն են.— Դինամօ (Կիեւ) Շախտեոր՝ 0-0

Դինամօ (Թիֆլիզ) յաղթեց Կրիլիասո — վետովի 1-0:

Դինամօ (Մոսկուա) յաղթած է Նեֆթ — չիի (Բաքու) 2-1:

Լենինգրադի մէջ, Արարատ 1ի դէմ 4 կէտով պարտուած է տեղւոյն Զէնիթէն:

Զերնոմորեց եւ Մոսկուայի Տորպետօ հաւասար մնացած են 0-0, Զարիա 1-0 յաղթած է Մոսկուայի Լոկոմոտիւին եւ Կարպատները 1-0 յաղթած են Դնեպրի:

Քսան խաղէ ետք, դասաւորման գլուխն է միշտ Կիեւի Դինամօն 27 կէտով, իրեն կը յաջորդեն՝ Դինամօ (Թիֆլիզ) 26 եւ Շախտեոր եւ Մոսկուայի Դինամօ 24 — կան կէտով:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՓՆԵՊՍԱԿԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(Դ. եւ վերջին մաս)

«Իցիւ թէ կարենան Կարսը պահել»։ Կը մրմնջէր սրտաբեկ, Երզրումէն հեռանալու պահուն, եւ երբ Սարըղամիշէն կ'անցնէր իր համոզումը լիւ էր։ Կարինը իրենցը չհամարող, դաղթականութենէն առաջ հոն հասնող, «Ակադեմիաներ» աւարտած «հայ» զինուորականութեան հետքը չտեսաւ Անդրանիկ։ Հոն ալ ամէն ինչ իր բախտին ձգուած, հոն, ուրկէ մեկնելէն յետոյ, հազիւ կարելի պիտի ըլլար առաջքը առնել նոր արիւնահեղութեան մը՝ «երկու ազգերու» միջեւ։

Ասոնք Կարսն ալ կուտան կը հեկեկար դժբախտ հերոսը։

Անդրանիկ, ձախողած էր Երզրումի մէջ եւ Հայաստանն էր որ կը կորսնցնէր իր Անկախութեան վերջին ապաւէնն ու երաշխիքը։

Կը պարպուէին Արեւմտահայ Հայաստանէն գրաւուած հողամասերը ամբողջովին։ Ինչպէս կռիւի առաջին գծին վրայ, վերջապահ գունդերուն մէջ նոյնպէս բացակայ էին Հայոց զինուոր եւ սպայ կոչումին յաւակնողները, գէթ այնքա՜ն քիչ։

Կային, անպայման, անանուն եւ համեստ, հայրենանուէր տղաք որոնք արժանի էին ամէն յարգանքի եւ երախտագիտութեան։

Կը հաւատա՞ր Անդրանիկ Կարինը պահելու կարելիութեան

Այո՛։ Միակ կարելին՝ որովհետեւ անհրաժեշտ։

Պատնէշուած Վանի մէջ ապահով, այլուր Սմբատի, Մուրատի, Սեպուհի եւ Թորգոմի փոքրաթիւ գունդերը, խոստացուած օգնութեան կառչած կը դիմադրէին անտեղիտալի կամքով, կուտային զոհեր։ Օրուան հռետորներուն կոչերը սակայն կը մնային անարձագանգ, եկաւ պահը երբ, փոխանակ հետեւելու նախապէս Անդրանիկի կողմէ տեղական ուժերը ամփոփելու խելօք առաջարկութեան, օգնական ուժեր խոստացող ատրհանդակն անգամ չէր ղրկուէր։ Եւ գրուած խոստումները պիտի ծառայէին այնքա՜ն սուղ վճարել ինքնամփոփումի շարժումները։

Պէտք էր պահել Կարինը. ամէն գնով։

Անդրանիկի, սուր, թափանցող մտքէն չէր վրիպած, հակառակ լրտեսական ցանցին եւ քայքայման, որ թշնամին, տարիներ շարունակ չորս ճակատի վրայ մղուած կռիւներէն նոյնքան ուժասպառ էր եւ վերագրաւելիք հողերուն մէջ միայն պիտի ստանար նոր աւիւն, մարդկային թարմ ուժեր, հարուստ պաշար, հողիները զօտեպնդող նոր ոգի։

Տրուած խոստումները՝ անկատար մընացած, թէեւ չէին թոյլատրած ուժերու ամփոփում, սակայն Կարնոյ դուներուն առջեւ Անդրանիկ ճիշդ գնահատած էր թշնամիի յարձակողական թափը, զինենք շրջապատելու եւ հալածելու անկարողութիւնը, եւ ինչպէս ցոյց տուին յետագայ դէպքերը, թշնամին, Երզրումի անկումին կը սպասէր խուճապ եւ նոր բանակ կազմակերպելու համար։

Մինչ հայ ժողովուրդը պիտի կորսնցնէր Անկախութեան տիրանալու բացառիկ պատեհութիւն մը։

Ապաքինումի օրեր կ'անցընեմ Ալեքսանտրապոլի մէջ, հիւանդանոցէնի գործարանէն կը դառնամ ուր յաջողած եմ գործ մը ճարել։

Կայարանէն եկող ճամբուն վրայ դրան առջեւն եմ մեր, ուրկէ ամենօրեայ տողանցքը կը դիտեմ մեզի դաշնակից Եգիպտի ձիաւոր խումբին՝ Նժդեհի առաջնորդութեամբ։

Գէշ են ճակատի լուրերը։

Ցանկարծ իրարու կպած կառքերու արշաւ մը։ Երկրորդին մէջ կը նշմարեմ ծանօթ գլուխ մը։

«Առաջնորդարանին ուղղութիւնը բռնեցին», կ'ըլլայ տեղ – տեղ տուած հարցումներուս պատասխանը։

Ինծի ուղած է, կ'ըսեմ տխրարար դուռը պահող թիկնապահին, զոր չեմ ճանչնար։ «Հայաստան» թերթէն եմ։

Մէկ մասը սուտ եմ, անմեղ երեւոյթ ունիմ։ Կը ժպտի։ Ներս կ'անցնիմ։ Անակընկալ մը, չէի սխալած Անդրանիկն է։ Երկչոտ քայլերով ինքզինքս ցոյց կուտամ։

— Հա՞, դուն ճեմարան չէի՞ր։ Ինչո՞ւ տժգոյն ես։ Ինծի սափրիչ մը գըտիր։ Հոն Վարսավիրայ կ'ըսեն, գիտե՞ս, կը կատակէ։

Բերի։ Հօրեղբայրս էր։ Սափրուելու ատեն կծկուած էի իր ետին։ Ջինքը մխիթարողներուն կը կրկնէր նոյն բառերը։ Իր ցաւը։

— Ասոնք Կարսն ալ կուտան։

Շատ առոյգ տեսայ զինք, զօրավարի հագուստով աւելի պատկառելի, աչխոյժ, նոյնիսկ զուարթ, հաւանաբար ջղայնոտ։

— Ի՞նչ կը տնտնաս, բսաւ սափրիչին, պարահանդէս պիտի չերթամ։ Ու անոր ալ «Ասոնք Կարսն ալ կուտան»։

Մօտեցայ։ Հօրեղբայրս է ըսի, իրեն համար երջանիկ պահ մըն է։

— Այդպէ՞ս է։ Լաւ։ Կարծես հանդարտած էր։ Դուն ի՞նչ ջուրի վրայ ես։

Իմ ջրերը սառած էին, մանաւանդ այս անակնկալին ի տես։

1917, Դեկտեմբերի կէսին, ճեմարանի տնօրէնութիւնը հարկադրուեցաւ դպրոցը փակել՝ «առժամապէս»։ Նոյն իրիկունն իսկ բոնի կը բացուէր ռազմաճակատէն «դէպի տուն» վազող զինուորներուն առջեւ։ Ինչպէ՞ս ալ հոտ առած էին։

Հինգ ընկերներ, գրպաննիս «վերադարձի իրաւունք նշող» թղթիկներ գրպաննիս կը բռնենք «էջմիածին» կայարանի ճամբան։ Կամաւոր կ'երթանք Երզրումի ճակատին համար։

Գալով ինծի մէկը միւսէն նախապատիւ պատճառներ ունիմ, մանաւանդ ինքնորոշումի իրաւունք։

Վառ երեւակայութիւն հայրենիք փրկելու։ Պաշտպանութիւն միակ քոյրիկիս որ Կարին է։

Անդրանիկի անձնական գունդին մաս կազմելու երազ։ Վերջապէս չորրորդ մը՝ ուրիշ հանդրուան չեմ տեսներ։

Մինչեւ մեկնելու օրը, դասարաններուն մէջ փռուած յարդի կոյտերուն մէջ նետուած լուցկիներէն յառաջ եկած մէկ քանի հրդեհներ մարած ենք։

Վերջապէս կը թողունք տաքուկ ճեմարանը, թէթեւ, առանց վերարկուի որ չունէինք, թեւերնիս ազատ փարտելով։

Ջուլֆայէն եկող բոլոր գնացքներուն վակոնները փակ են, դռներուն ետին սուիններ թխմուած։ Աչք մը պատուհանէն ներս։ Ամէն նստարանի վրայ մէյ մէկ զինուոր երկնցած։ Իրենց ի՞նչ փոյթն է որ ճամբորդներ օրերով կը սպասեն գծի երկայնքին։

Կը բարձրանանք վակոնի մը գոգաւոր տանիքին վրայ, իրարու պլլուած ցուրտին դէմ դնելու միմիտ լաւատեսութեամբ։ Կը փորձենք Սարտարապատ կայարանի դադարէն օգտուիլ, քիչ մը տաքնալ։ Հոն խռնուած աննկարագրելի ամբոխին մէջ ճօճացող ղանակներու փայլէն սարսափահար կրկին կտուրին վրայ ենք, չուտով ինքզինքնիս գտնելու համար Ալագեազ կայարանին մէջ, ուր սառած անդամներով կը շրջապատենք հայ բարի կայարանապետին թոնիրը։

— Կամաւոր է՛ք գնում, դէ՛հ լաւ, թէկուզ հոն մանկամսուր էլ կը լինի։

— Կամ հիւանդանոց, մարգարէացաւ իր կինը, որ մեր շուրջը կը դառնար ինչպէս մայր մը իր հարազատ զաւակներուն, եւ իր մաշուած թէյին մէջ դրրով կը թափէր փոխան շաքարի։

Մահէն ազատած էի։ Անդրանիկ մօտս էր, բաժնուելու ատեն առաջին անգամն էր որ թոյլ տուաւ իր ձեռքը համբուրելու, զինակցութիւնը այլուր էր, կը մեկնէր Սպարապետին մօտ։

Շատ չանցաւ։ Կարսը տուի՞ն, թէ առին։ Մեղքը Անդրկովկասեան դաշնակցային կառավարութեան վիզը, որ այդ գնով «հաշտութիւն» կնքէ Թուրքին հետ, մինչեւ որ ան նոր աւարը օգտագործելու հնարաւորութիւն ունենայ, որ Անդրանիկին նոր ազդարարութիւնն էր։

Դարձեալ Ալեքսանտրապոլի մէջ (Լենինական)։

Հայն ու Հայաստանը Ախուրեանի ձախ ափին կ'ապրին Թուրքին հետ կնքուած համաձայնութեան ծակ հովանիին տակ։

Հայկական բանակին վերակազմութեան եռուզեռ մը կը տիրէ քաղաքին շուրջը։

Վերջապէս պիտի ունենանք Ազգային Բանակ՝ Ուսանողներով, երբ յեղափոխական առաջնորդներու դերակոյն պահն է։

Քրոջս վերին հսկողութեան յանձնուած որբանոցին առջեւի դաշտը կ'երկարի մինչեւ Ախուրեան, հոն յաճախ կ'այցելեմ։ Աջակողմը զինամթերքի պահեստներու շարան մը, անոնց երկայնքին միմիայն Արեւմտահայ մէկ քանի վաշտ զինուոր ժամերով ու օրով կը սպասեն դռներու բացուելուն, չեն բացուիր։

Հազարէն քիչ աւելի, Անդրանիկի սահմանուած բանակն է, որ պիտի մեկնի Ախալքալաքի գիծը պաշտպանելու, աջ թեւը, եւ անոր զէնքերու պաշարին շուրջ տեղի կ'ունենան անհամ բանակցութիւններ, ու զօրքը կը սպասէ Անդրանիկի եւ Սպարապետին տեսակցութեան արդիւնքին, որ կ'ուշանար։

Այս անգամ Անդրանիկի զինուորները Ուսանողներու չէ որ պիտի հնազանդին։ Այլ Մարդու մը, որուն երդում տալու հարկադրանքին ենթակայ չեն։ Քաջերու ռեհեան դաշինք մը կը շաղկապէ զինուոր, հրամանատար եւ Հայրենիք։ Թէեւ քովընտի, անկարեւոր զօրաբաժին։

Վերջին անգամ զինքը պիտի դիտէի հեռուէն, իր ձիուն վրայ, բանակը՝ կազմ ու պատրաստ։ Վերջին տողանցքը՝ մեկնելու ազդանշանը։ Անդրանիկը կը վերադառնար Փէտայիի կոչումին, բայց Հայոց Սպարապետի կողքին, անոր հրամանին ներքեւ՝ Ազգային Բանակի աջ թեւը ղեկավարող ուժերուն հրամանատար։

Լաւ էին Սպարապետին եւ Անդրանիկի յարաբերութիւնները, աւաղ թարգմանի միջոցաւ կատարուելիք։ Բաժանումի պահուն ան զգուշացուցած էր Ծերունի զօրավարը, որ գգոյշ ըլլայ Թրքական անակընկալ յարձակումէ։ Ապահովարար։ Անպայման։

Եւ սակայն անակնկալը եղաւ կատարեալ, ամբողջական։ Կեդրոնը՝ գլխաւոր բանակը, Սպարապետի անձնական հրամանին ներքեւ, Ալեքսանտրապոլ, բերդ, մթերք, ժողովուրդ իր բախտին ձգած կը հեռանար բռնելու փամփակի լեռնաշղթան։ Ի զուր։ Կը յաջողի երեք օրուան ընդդիմութիւն ցոյց տալ, սակայն տասնեակ մը օրեր ետք թշնամին կը պարտադրէ դաժան պայմաններով հաշտութիւն մը, նոր խաղով մը «Անկախութիւն»։

Ամենայն Հայոց Սպարապետը չէր իսկ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Գ.

Հինգ տարուան մէջ արտասահմանէն նորանոր թերթեր եկած էին։ Գիւղացի տէրտէրը երբ թերթի մը մէջ կարդաց ո՛չ միայն Թիւրքիան, այլեւ ուրիշ պետութիւններ ալ Հայոց ձեռքով կործանելու ծրագիրը, վարժապետին խոստովանեցաւ որ մոմտուքը զինքը առնել կը սկսի։

— Պարոն Արշամ, ըսաւ, շատ կը վախնամ որ գուցէ այս ամէնուն վրան կայ՝ տակը չկայ։ Խե՞նթ են ի՞նչ են ասոնք։ Մեծ քար վերցնողը չի կրնար նետել։ Ասմեր ազբրտանքը շա՛տ շա՛տ կը պոռան եւ ուժո՛վ, վախնամ թէ «դատարկ կարասը զօրաւոր ձայն կը հանէ» բուածը ըլլայ։

Վարժապետը աշխատած էր տէրտէրոջ վախը փարատել քաղաքագիտական տեսութիւններով։ Կասկածոտ քահանան ալ հիմակ կ'ուզէր որ Արշամը անձամբ Պոլիս երթալով իրական կացութեան վրայ ճշգրիտ գաղափար կազմէր։

Արձակուրդի ատենն էր, վարժապետը անմիջապէս ճամբայ ելաւ։ Պոլիս հասած չհասած՝ հոնկէ կրակոտ նամակ մը հասցուց Տոմուզ գեղ։ Ընկերութիւններ կազմուած էին, Կովկասէն կտրիճ երիտասարդներ եկած, Ռուսիոյ Հայերը ոտքի վրայ, Տաճկաստանի հայոց համար Եւրոպայի Հայերը կը գործէին։ Եւ վարժապետը տէրտէրը կը սախպէր անմիջապէս Պոլիս գալ։ «Բանե՛ր պիտի ըլլային բանե՛ր»։

Տէր Յուսիկ ինքն ալ արդէն այս տեսակ լուրեր ունէր Պոլիս գտնուող իր աշակերտներէն։ Անոնք հոն «ընկերութիւն» կազմած էին. եւ ինքը Արշամն անոնց յանձնարարած էր։ Վարժապետին նամակէն մակարբերեց թէ ամէնքը մէկտեղ կը գործէին։ Պոլիս երթալու հարկը ստիպողական երեւցաւ։ «Ժամուն պարտքը վճարելու հանգամանկութեան մը» համար առաջնորդարանէն յանձնարարագիր առնելով անմիջապէս մեկնեցաւ։

Սեւ ծովուն վրայ հիւսիսային քամին այդ շաբաթ օրը անհեզօրէն կը փչէր։ Շոգենաւը չկրցաւ կէսօրին նեղուց հասնիլ իրիկունը արեւը մտած պահուն — ըստ Թրքաց՝ 12ին — Վոսփոր մտաւ։ Տէր Յուսիկ դէշերը շոգենաւուն անցուց։ Առտուն նաւակ մը նստելով մաքսատուն ելաւ։ Մէկ երկու բեռնակիր եկան ձեռքը պագին։ Խնդրեց Պատրիարքարանին ճամբան իրենց ցոյց տալ։ Նախ ազգին պաշտօնատունը պիտի ներկայանար։

— Նա՛, կ'երթան, անոնց հետ գնա՛, ըսաւ բեռնակիր մը։

Հայաստանցի բեռնակիրներ խումբ խումբ եղած Մայր եկեղեցին կ'երթային։ Տէրտէրը մահիճն ու զուրճը մաքսատան Հայերուն քով թողուց ու գացողներուն ընկերացաւ. չորս կողմը դիտելով կը քալէր ապշած։ Կը սուրային բաց կառքեր, որոնց մէջ բազմեր էին ոսկեճամուկ զգեստով Թիւրքեր։ Ազգային Նախանձը սրտէն «ա՛խ» մը խլեց։ Իր հետաքրքիր հարցումներուն պատասխանեցին, թէ Պոլիս ամէն ատեն այսպէս իրարանցումի մէջ չէր, եւ ոչ ալ տաճիկները միշտ այսպէս փառահեղ։ Այդ օրը Կուրպան պայրամը ըլլալուն, մայրաքաղաքը բացառիկ հանդիսաւորութեամբ կը հրճուէր։

— Նա՛, Մայր Եկեղեցին ու Պատրիարքարանը, ըսին բեռնակիրները, երբ նեղ փողոցի մը բերանը հասան։

Փողոցն ու շրջակաները լեցուն էին Հայերով։ Ժամ ու Պատրիարքարան մտնող ելլող խիստ շատ։ Հայաստանի տէրտէրը հիացած կը մնար։ Խորունկ ուրախութիւն զգաց։ Եթէ տաճիկները փառահեղ կը թուէին, Հայերն ալ կեանք մը կը ներկայացնէին։ Քիչ մը առաջուան կսկիծը փարատեցաւ։

— Օ՛խ, օ՛խ, աս ի՛նչ աղուոր բան է, կ՞ըսէր ինքնիրենը։ Չորս կողմը կը նայէր՝ Արշամը կամ ուրիշ ծանօթ մը տեսնելու։ Ոչ ոք։ Խուռներամ ժողովուրդն որ տաճարը կը մտնէր, զինքն ալ քշեց ներս տարաւ։ Խորանին վարագոյրը փակ էր. սեղանին վրայ շատ մը աշխարհական կային։ Տէրտէրը բան մը չէր հասկնար։ Միթէ Պոլսոյ եկեղեցիներուն կարգ կանոններն սա՞նք էին։ Մէկէնի մէկ քար կտրած մնաց։ Սեղանին վրայ պտտուողներէն մէկն ալ Արշամն էր։ Վարժապետը փէսը հանեց նետեց, ու բաղուկները խաչաձեւ սկսաւ խօսիլ։ Տէրտէրը որոշակի չէր կրնար լսել անոր բոլոր ըսածները, բայց ի մէջի այլոց խմացաւ. — Այսօր՝ Երզրում, վաղը՝ Մուշ, յաջորդ օրը՝ Վան, ու ամբողջ Հայաստան։ Պիտի ջարդե՛ն, եղբա՛րք, պիտի ջարդե՛ն։ Հիմի՞ էլ լռենք։

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(17 – Տար.)

կըցած էր աջ ու ձախ թեւերը տեղեակ պահել:

Անդրանիկ, այս պայմաններուն մէջ, առաջ ջարդի ենթակայ ժողովուրդը չակված, ինչ որ «կանոնաւոր» բանակներուն հաջը չէ, թէեւ կուռներ մղելով կը յաջողի անցնիլ Դեւբետի հովիտէն Դիլիջան, ուր բանակէն փշրանք իսկ չկայ, սպառակոյտ բնաւ:

Ճանապարհին Անդրանիկ ունէր չատ մը ժամանակութիւններ: Անտեղեակ էր դէպքերէն եւ Սպայակոյտէն: Ժողովուրդը եւ իր ուժերը փրկելու երկու միջոց ունէր: Անցնիլ Վրաստան, բայց այդ կը նշանակէր զինաթափ ըլլալ, Փէտայիի սկզբունքին հակոտնեայ արարք մը: Կը մնար ժամ առաջ անցնիլ Գուգարաց լեռները, միացեալ ուժերով սաեղծել անառիկ միջնաբերդ մը, ու հոն դիմադրել մինչեւ ընդհանուր հաշտութիւն:

Երազ մը եւս կը ցնդէր, Անդրանիկի յաւումը անսահման էր:

×

Հոն կ'ուզեմ զգուշացնել ազնիւ ընթերցողները, որ արտայայտութեան այս ձեւը չընդունին իբրեւ հեգնանք, այլ միայն ու միայն արձագանգը այն ամէն դառնութիւններու, որ զգացած եւ կրած է ազն գրողը՝ տեղւոյն վրայ: Անոնք միշտ աւելի խիստ կ'ըլլան պատանեկութեան օրերուն մէջ:

×

Ամէն նեղ կացութեան փէտայոն վըճռական է: Վաղեմի խէչալը, միշտ կենդանի, անկեղծ, սուրբ, կը փութայ ներկայել զինք, ընտրելու իր նուիրական պարտին հասնելու լաւագոյն ուղին:

Այդ այն ուղին է, որ Անդրանիկի փառքերուն կերտէ, անոր առասպելին վերջնական փայլը պիտի տայ:

Երկաթուղիի գիծերէն քշուած, ջնջին պատծութեան մը վրայ սեղմուած, քաղաք մը միայն՝ կոնակը լեռներ, մեծամասնութեամբ անտուն՝ փախստական ժողով զանգուած մը անօթի, պարտուած, զինաթափ, ինքնապաշտպանութեան գոյգն միջոցէ զուրկ, ապագայ վերջնական հաշուեյարդարի մը գիւրին պատառ, ահա կնքուած հաշտութեան ողջակէզը՝ Հայաստան:

Անդրանիկ կը մերժէ:

Նպաստակէ չեղում, հոգեկան բեկում, զինաթափութիւն, Թշնամի, սով, վերջնական պարտութիւն:

Կը մերժէ, կը մերժէ, կը մերժէ:

Ունեցա՞ւ նախազգացում մը իր անձին անմիջ զաւաղրական արարքի մը, Թըշնամի ճնշումին իբրեւ հետեւանք կամ այլ միջոցով: Ո՛վ իմէ աւելի զգաստ մնալու պատճառներ ունէր, այդ խառնակ օրերուն, երբ չատ դիւրաւ ոճիրը կրնար Թաղուիլ վերածուիլ եւ Թաղանը նախճիրի:

Տակաւին Անդրանիկ ունի չատ ազնիւ ժառանգութիւն մը, իր ներկայութիւնը պէտք չէ որ փորձութեան պատրուակ դառնայ «Անկախ» Հայաստանի դժբախտ վարիչներուն, որոնց ի հարկէ հանդիպելու առիթ իսկ չունի՝ Թիֆլիս են անոնք եւ ապահով:

Կայ էականը մանաւանդ: Անդրանիկի համար ամէն ինչ վերջացած չէ ամէն ճակատի վրայ: Ինք պիտի չարունակէ կռիւը ուր հնարաւորութիւն գտնէ:

Կը սպասէ Երեւանի պատասխանատուներուն, անոնց կը յանձնէ Դիլիջանը: Կը հաւաքէ բանակ, ժողովուրդ յայտնելու իր որոշումը եւ բացատրութիւններ կուտայ: Վտանգաւոր ձեռնարկ, տաժանելի ճամբորդութեան հեռանկար:

Բանակը անշուշտ միաձայն, ժողովուրդը նմանապէս կ'որոշէ իրեն հետեւիլ, ուր ալ ըլլայ, նոյնիսկ դէպի ստոյգ մահ:

«Ձայն բազմաց, ձայն Աստուծոյ»:

Ինքնակա՞մ: Այն ատեն ով «դեմոկրատ» է Թող առաջին քարը նետէ:

Անդրանիկի ձեռնարկները կրած են համազգային բնոյթ: «Հայաստան» Թերթի ժամանակ, զինքը խանդով ու հաւատքով շրջապատողներուն մեծամասնութիւնը եղած է դաշնակցական, որոնցմէ չատերը մնացին իրենց կուսակցութեան մէջ յարգուած մարդիկ, ընենք առհասարակ Արեւմտահայ բոլոր հոսանքներուն պատկանողներ: Աստր պատկերը՝ Ազգային համախմբում, չատ աւելի ցայտուն է Դիլիջանի մէջ:

Տասնեակ հազարաւորներու ինքնատիպ Արշաւ մը: Սեւանի եզերքը քերելով, փոքրաթիւ բանակ մը, բազում գաղթականներ իրենց ճակատագրի տնօրինութիւնը կը յանձնեն Անդրանիկին, հակառակ Ազգ. կառավարութեան մը գոյութեան, ու կը յառաջանան դէպի Արաքսի ափը:

Ճանապարհի խուռքանչիւր հանգրուանին մէջ, գաղթականները տարհամօղելու ամէն փորձ անօգուտ է:

Կ'անցնին Մայր Արաքսը, Տղմուտն ու Աւարայրը: Խոյի մէջ ամրացած կը հանդիպին Թրքական այն բանակին որ կը փութար նոյնպէս Արաքսը անցնիլ ու գայն արլինոտել, անցնիլ Զանգեզուրի գաւառներէն Ղարաբաղ, մահ սփռել ամենուրէք եւ հասնելով Բագու ամբողջովին շրջապատել «Հայաստան» կոչուած կղզին:

Անդրանիկի այս պատման արշաւին մանրամասն նկարագրութիւնը՝ վերապահուած, Եղիշէ Քաջունիի՝ հերոսի մօտիկ գործակիցին կողմէ, լոյս տեսած վերջերս, տարաբախտ հեղինակի մահէն քիչ յետոյ:

Խոյի ճակատամարտին Անդրանիկ կը գտնէ իր դէմ հզօր բանակ մը: Միշտ զգաստ, անօգուտ զոհէ խուսափելու իր փէտայեական ըմբռնումով, կը կչռէ իր ուժերը, գիտէ իր ռազմանիւթին քանակը, գաղթականութեան ծանր բեռը կը ճնչէ իր վրայ, ուստի Թշնամին զգալապէս տկարացնելէ, գայն հետապնդելու կարողութենէ զրկելէ յետոյ կը դառնայ դէպի Արաքս:

Բախտաւոր որոշում մը, յօգուտ Հայրենիքի, հերոսի իր առասպելին պատչաճ եւ նպաստաւոր:

Առաջին կարեւոր օգուտը կ'ըլլայ, Թուրք բանակին տուած իր ծեծին իբր հետեւանք, որ Վանէն հեռացող Հայութիւնը յաջողի կտրել զինքը պաշարող չղթան եւ բռնել Մուսուլի ճամբան՝ փոխան Անդրանիկի:

Անդրանիկ կարծես ճիշդ ժամանակին կը հասնի Նախիջեւան, սանձելու տեղական խաներուն ջարդարար ձեռքերը, ու անկէ ալ իրեն հետ ժողովուրդ կցած, կարգ մը Թշնամի գիւղ պատժելէ յետոյ կ'անցնի Գողթան գաւառը, Զանգեզուրի երկայնքի գաւառները, որոնք կը փութան Անդրանիկի պաշտպանութիւնը խնդրել: Ան կը դառնայ այդ գաւառներու Հայութեան հոգին, ինչքին եւ կեանքին պահապան հրեշտակը, միայն Թէ պէտք է հոգան յաւելեալ ազգայինները:

Ան պատրաստ է նաեւ ազատելու Շուշին եւ պատմական Ղարաբաղը, որ իրմէ անկախ, տեղացիներու ձգձգումներուն պատճառաւ կ'ուշանայ, երբ Բագու հասնող Անգլիացիք վերջին արգելքը կը դընեն յանուն ընդհանուր Զինադադարի:

Պէտք չէ սպասել ժողովուրդներու երախտագիտութեան: Ամէն անգամ որ վանդեզուրցին վտանգը հեռացած կը սեպէ, ծանր կը գտնէ Անդրանիկի բանակը, մանաւանդ գաղթականները կերակրելու բեռը:

«Դաշնակից»ներու Կովկաս հանգիստաւոր մուտքէն անմիջապէս յետոյ ուրեմն, Անդրանիկ Հայաստանի նորածին հանրապետութեան իշխանութեան կը յանձնէ իր պաշտպանած ժողովուրդն ու գաւառները ազատ, էջմիածնոյ մէջ կը ցրուէ իր բանակը, անցնելու համար Կիլիկիա ուր աւելի անկախ հողամասի մը տիրանալու յոյսեր ծլած են:

Անդրանիկ կրնա՞ր մնալ Երեւանի մէջ, նոյնիսկ ոսկի գահու վրայ, երբ տակաւին ուրիշ տեղ իր ներկայութիւնը փըրկարար կը գտնեն: Ո՛չ եւ ո՛չ:

Տրամաբանակա՞ն էր Կիլիկիա անցնելու ծրագիրը: Այո՛: Պէտք էր փորձել:

Թէ Անդրանիկ չէ ուզած Հայաստան մընալ, ատիկա Թիֆլիսի մէջ բնակող, Հայաստան բնակիլչուզող խեղճ մարդու մը ննենգամիտ զառացանքն է, որ հարցուփորձելու նիւթ կը փնտռէ եւ չանդրադառնար իր անյարմար եւ պարսաւելի կացութեան:

Անդրանիկ երբ էջմիածինը կը Թողուր վերջնականապէս, կովկասեան ժողովուրդներն ու Հայաստանը կը գտնուէին երկու կարելիութիւններու եզրին վրայ, եւ ինքը հոն դեր չունէր կատարելիք:

Ակնյայտ էր որ Անգլիացիք փորձեցին եւ կը ջանային սաեղծել Անդրկովկասեան դաշնակցութիւն մը, միացեալ ուժերու Թումբ մը Ռուսերու վերադարձն արգիլելու: Աստր մէջ Հայն ու Հայաստանը անկարեւոր մասնիկ մըն էին այն «դաշնակցային» պետութեան որուն պիտի գար միանալու վերանորոգեալ Թուրքիան՝ իբրեւ առաջնորդող եւ տիրակալում: Դժուար չէր ուստի հոն նախատեսել Հայաստանի մը ապագան եւ գայն հաշտեցնել մեր ակնկալութիւններուն հետ՝ մեր զոհերուն չափանիշով:

Կը մնար Ռուսերու վերադարձին հետ կապուած նոր յոյսերու պարագան:

Դժուար չէ երեւակայել Թէ որո՛ւ կ'երԹար Անդրանիկի մը նախապատուուԹիւնը:

Ան ուստի կը մեկնէր Հայաստանէն դէպի Կիլիկիա, անկորնչելի փառապսակ մը իր ճակտին, այն նուէրին բերմամբ զոր ըրած էր իր այնքան սիրած հայրենիքին՝ Գաւառներ եւ ժողովուրդ:

Հայրենիքը յաւէտ երախտապարտ է իրեն:

Իրապէ՞ս գոյութիւն ունեցա՞ծ է Հայկ Նահապետը, կը տարուինք հարցնելու այսօր:

Վաղը գուցէ նոյն հարցումը, Անդրանիկի մասին:

Երկարակեցութեան մաղթանք մը իր սիրական ազգին համար:

(Վերջ)

ՏՈՔԹ. ԻՎ ԹԵՐՆՈՆ ԵՒ ՔԱՆԱՏԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Տոքթ. Գէորգ Պաղճեան խիստ չահեկան գրախօսական մը հրատարակած է Մոնրէալի «Լը Տըվուար» օրաթերթին մէջ (Օգոստ. 20), Տոքթ. Իվ Թերնոնի «Հայերը՝ ցեղասպանութեան մը պատմութիւնը» հատորին մասին:

«Ոչ - Հայու մը աչքերով» խորագրուած այս յօդուածին մէջ, Տոքթ. Պաղճեան կ'անդրադառնայ նաեւ «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած Տոքթ. Թերնոնի բաց նամակին (Յունիս 22), ուր մեր ֆրանսացի բարեկամը փառաւոր դաս մը կուտար իր անանուն նամակագրին:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԼԵՈՆ ՄԻԿՐԵԱՆ

Նոր անուն մը չարժանկարի արուեստին մէջ: Արդարեւ ծագումով հայ այս երիտասարդ դերասանը իր ասպարէզը կը սկսի ֆիլմով մը, որուցուցադրութիւնը կը սկսի Սեպտեմբերին՝ Ռիօ Քոնչոյի Արեւելքը (Ա լ'Էսթ տիւ Ռիօ Քոնչօ) եւ որու բաշխումը կը կատարէ Սոֆրատիս:

Լէոն Միկրեան (Լէոն Մկրտիչեան) ծընած է 1941 Նոյեմբեր 30ին Սէն – Շամոն: Արտաքին կեանքը աւելի զաստիարակած է զինքը քան դպրոցը եւ օր մը հանդիպումը զոր ունեցած է Ժիլպէր Ռուէյի հետ (ֆիլմին արտադրիչը) ճակատագրական դեր խաղացած է: Միասնաբար եւ փոքր դրամագլուխով մը ճամբայ ելած են հիմնելու համար ֆիլմի արտադրութեան ձեռնարկ մը, զոր մկրտած են՝ Ցիւայինկ Տէօչման Փրոտիւքշիըն:

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԱՐԱԹԻՄՈՍԻ ՇԱՀԱԴԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջապէս Լէօնօրի հայրը խեղդուկ ձայնով մը գոչեց.

— Ծածկեցէք սա պատերը, Պարոն, վերջացուցէ՛ք այս տեսարանը:

Արաթիմոս, որ մինչեւ այն ատենը պատկերին դարձած դայլի աւետարան կը կարդար, ապշահար, Տանտոլոյի դարձաւ:

Բացադանչութիւն մը արձակելով դարձնել իր առեւտրական նեղրողականին պիտի սկսէր, բայց հազիւ Թէ նոր բառեր պատրաստած, մէկէն ի մէկ, զարմանահար, բերանը գոցեց:

Սրահին դուռը բացուելով հրաշալի գեղեցկութեամբ մանկամարդ կին մը մելամաղձոտ նայուածքով մը առաջ անցաւ եւ դողդոջուն ձայնով մը ըսաւ.

— Հայր, այս պատկերը ես պիտի գընեմ:

Արաթիմոս երկրպագելու ձեւով այնպիսի այլանդակ խոնարհութիւն մը ըրաւ որ, ողնասիւնը պայտի մը պէս ծռեցաւ:

Ապա ակռաներուն տակէն անլսելի ձայնով մը մըլտաց.

— Աս ի՞նչ գեղեցիկ հուրիէ, Հոմերո՛ս...:

Լէօնօր բնաւ Արաթիմոսի ուշադրուԹիւն չըրաւ, ոչ ալ պատկերին կողմը նայեցաւ: Ուղղակի հօրը ուղղեց նայուածքը:

Կ'երեւի Տանտոլօ աղջկանը հոգիին մէջ գտնուող փոթորիկը հասկցած էր որ բերանը չբացաւ:

Եւ առանց որեւէ գիտողութիւն ընելու աղջկանը, նշան ըրաւ Արաթիմոսի որ իրեն հետեւի:

Երբ Արաթիմոս Տանտոլոյի ետեւէն մօտակայ սենեակներէն մին մտաւ, տեսաւ որ Աւագ հաւատաքննիչը անկիւնը դրուած դրամարկղ մը բանալով մէջէն քսան հազար հինգ հարիւր ղուրուշ կը հանէր եւ սեղանի մը վրայ դնելով՝ մատովը նշան կ'ընէր իրեն որ դրամը վերցնէ:

Արաթիմոս ադահօրէն գրպանեց այդ գումարը եւ խոնարհութիւն մը ընելով առատաձեռն Տանտոլոյի առջեւ, ըսաւ.

— Վսեմաշուք Տէր, Թիսիէնի գլուխ գործոցը ձեր ձեռքը անցած ըլլալուն համար չեմ կրնար պատմել Թէ որքան ուրախ եմ:

Եւ կծիկը դնելու պատրաստուեցաւ:

Բայց Տանտոլօ անոր Թեւէն բռնելով խեղդուկ ձայնով մը ըսաւ.

— Երդում կ'ընէ՞ք որ Ռօլան Քանտիանօն չէ ձեզ հոս ղրկողը, երդում կ'ընէ՞ք որ նողկալի կատակերգութիւն մը չէր խաղացածնիդ:

— Վսեմաշուք Տէր, կ'երդնում որ բոլոր ըսածներս բառ առ բառ ճիշդ էին, պատասխանեց Արաթիմոս անկեղծութեամբ: Բաց աստի սուտ խօսելու սովորութիւն չունիմ... միայն քերթուածներուս մէջ է որ երբեմն սուտեր կը սըպրդին...:

Եւ դուրս ելաւ:

Երբ փողոց ելաւ, տափանաւը մտնելէ առաջ կանգ առաւ...: Այդպէս, անչարժացած, խոր մտածմունքներու մէջ Թաղւեցաւ...: Կ'երեւի Թէ ծանրակշիռ հարցի մը շուրջ կը մտածէր:

Եւ յետոյ, տափանաւէն ներս մտած ատենը մրմնջեց.

— Այո, աւանակին մեծն եմ եղեր, կատարեալ յիմար մը ...: Այդ պատկերը գնելու համար այս մարդը քառասուն հազար ղուրուշ ալ պիտի վճարէր: Մե՛ղք, մե՛ղք, աժան ծախուեցաւ...: Քսան հազար ղուրուշ կորսնցուցի այսօր...:

Երբ իր տունը դարձաւ, բոլոր ԱրաԹիմոսուհիները մեղուի խումբի մը պէս զինքը շրջապատելով սկսան բզզալ իր շուրջը:

— Մեռաքսէ եղիպտական քօ՛ղս, նախաբանեց Մարկարիթա:

— Թաւիչէ կօշիկնե՛րս, աւելցուց Քիարա:

— Ջանջիլէ սեղմիրանս, վրայ տուաւ Բաօլինա:

— Ի՞նչ ի՞նչ, քօ՞ղ, կօշի՞կ, սեղմիրա՞ն մի՛, գետնին տակը անցէք, արու կապիկներ, բնաւ ատանկ ծախքերուն ատենը չէ, գոռաց Արաթիմոս: Գիտէ՞ք գլխուս ինչ ձիւն տեղաց, անխիղճներ, գիտէ՞ք...: Քսան հազար ղուրուշ կորսնցուցի, քսան հազար: Ասիկա սխեռի հատիկ չէ, ոսկի է, ոսկի՛...:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վալանթին, Վարսենիկ եւ Վարուժան Մարգարեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ծնողաց՝

ՏԻԳՐԱՆԻ եւ ՄԱՐԻՆԷԻ

հոգիներուն համար, այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 4, Մարսէյլի Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ (Ավընիւ տիւ Փրատօ):

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր անզուգական հերոս եւ գրագէտ՝

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻԻ

մահուան առթիւ, Տարօնի Հայր. Միութեան վարչութիւնը կուգայ իր եւ իր բոլոր անդամներուն կողմէ խոնարհիլ դագաղին առջեւ, նաեւ ցաւակցութիւններ յայտնել իր զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մոքոսեան (Նիւ Եորքէն) 100 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, Աւետիս Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ:

×

ՏԷՍԻՆ.— Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Հարէլեան ողբացեալ Մարի Հանի Տօնիկեանի մահուան առթիւ (Թուլուզ) կը նուիրեն 50 ֆր. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ փոխան ծաղկեպսակի Յովհաննէս Մինասեանի թաղման առիթով.— Հ. Բ. Ը. Միութիւն 100 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Խաչատուր Պալթայեան 200, Տէր եւ Տիկ. Նշան Ճերանեան 100, Տէր եւ Տիկ. Մամբրէ Սեմէրճեան 50, Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Ճերանեան 200, Տէր եւ Տիկ. Գեղամ Ստեփանեան 50, Վալանսի Հայ Մարզ. Միութիւն 50, Պր. Մարտիրոս Կարապետեան 50, Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Կեմիկեան 100, Յովհ. Տեփիկեան (Մարսէյլ) 50, Տէր եւ Տիկ. Գէորգ Կոճիկեան 50, Տէր եւ Տիկ. Ժանօ Ճերանեան 100, Տէր եւ Տիկ. Նշան Թիպոյեան 100, Պր. Խորէն Պապոյեան 100, Տէր եւ Տիկ. Ռոպէր Փափազեան 100, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Կոճիկեան 100: Յակոբ Փափազեանի թաղման առթիւ Պր. Մարտիրոս Կարապետեան 100, Վալանսի Հայ Մարզ. 30, Հայ Ազգային Միութիւն 50, Տէր եւ Տիկ. Քիրաճեան 50 ֆր.: Մանուէլ Մուշեղեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Մեսճեան 30 ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՕՊԸՆԱ.— Այրի Տիկին Նուարդ Կըկըրեան 30 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր հօրաքրոջ՝ Մառի Պօյաճեանի (ծնեալ Տոլարեան) մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Թարասքոնէն, Տիկին Աստուրեան Մաքրուհի Աստուրեանի մահուան 13րդ տարեդարձին եւ 1915ի իր մեռելներուն յիշատակին կը նուիրէ 100 ֆր. Պօմոնի եկեղեցիին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 ֆր. «Յառաջ»ի:

ԲՈՅԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը Անծանօթ Զինուորի բոցը կ'արծարծէ Կիրակի, Սեպտ. 4, ժամը 18ին: Ժամադրութիւն՝ Ֆրիէտլանտ-Շան զ'Էլիզէ Թեռ փլէն:

Հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի իր մասնակցութիւնը բերելու:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ՑԵՐԵԿԵԱՅ ԵՒ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ
1977 – 1978

Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը: Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայեցի ճիւղեր:

Օտար երկիրներէ եկող աշակերտները ֆրանսերէն լեզուին փութով վարժեցնելու համար մասնաւոր դասընթացքներ հաստատուած են:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	120 ֆր.
Հոգեհանգիստ	60 ֆր.
Շնորհակալիք	60 ֆր.
Ցաւակցութիւն	25 ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	25 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	60 ֆր.
Ծնունդ	60 ֆր.
Կը փնտռուի	20 ֆր.
Կ'ուզուի	30 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Առաջնորդարանի տարեկան հացկերոյթը՝ Կիրակի Սեպտեմբեր 25ին ժամը 13ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Որբերու Օգն. Մարմնին տարեկան պարահանդէսը Դեկտեմբեր 4ին:

×

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Հոկտեմբեր 8ին:

×

Կեդրոնականցիներու տարեկան ցայգապարահանդէսը Նոյեմբեր 5ին:

×

Արմենուհի Գեւոնեանի Տարօնի երգերու ունկնդրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 22ին, Շաբաթ ժամը 8.30ին Սալ Տըպլիսիի մէջ:

ECOLE TEBROTZASSERE

INTERNAT ET EXTERNAT
CLASSES PRIMAIRES
ET SECONDAIRES (1er Cycle)

Préparation au B.E.P.C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes

DIRECTION

S'adresser à :
Direction de l'Ecole Tebrotzassère
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
(FRANCE)

Tél. : 927-01-72

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը ուրախութիւնն ունի ծանուցանելու իր կեդրոնին նորակառոյց մատրան մօտալուտ օծումը,

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Երեկոյեան ժամը 16ին

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

20էն 30 տարեկան հայ կին մը, սթենօտաքթիլօ եւ երկու լեզուն գիտցող՝ հայերէն եւ անգլերէն:

Դիմել՝

Jacques CHELELEKIAN
Voyage Wasteels
87, La Canebière Marseille
Tel : (91) 50-89-12

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են 1977 – 1978 ուսումնական տարւոյն արձանագրութիւնները ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ աշակերտներու համար: Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները դիմեն վարժարանի Տեսչութեան՝

26 Rue Troyon — 92310 SEVRES
Tél. 027-68-28

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ», ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

« ՅԱՌԱՋ 50 »

Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն
420 էջ, ընտիր տպագրութիւն

ԿՈՂՔ ԳՈՌՋՈՒ

100 ֆր. (110 ֆր. թղթատարի ծախքով)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ (1971)
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ (1973)
(հատորը՝ 30 ֆր.)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
(25 ֆր.)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ (1958)
Գին 50 ֆր.

Դիմել «Յառաջ»ի

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

au départ MARSEILLE

Départ Vendredi — Retour Jeudi

30 Septembre — 13 Octobre

Dernier délai d'inscription 10 SEPTEMBRE

30 Decembre — 12 Janvier 1978

JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Érévan première classe. Pension complète. Visites d'Érévan. Excursions : Lac Sévan — Garni Kéghart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN VOYAGES WASTEELS — 87 la Canebière 13001 MARSEILLE — tél. (91) 50 89 12

Org. Lic. 97

SUPER THOMLAC

PEINTURES • PAPIERS PEINTS • TAPIS • MOQUETTES

POSE PAR NOS SPÉCIALISTES DE TOUS REVÊTEMENTS SOLS ET MURS

DEVIS ET POSE GRATUITS • CRÉDIT DE 3 A 21 MOIS

Carrefour de l'Éléphant PALAISEAU

Parking : 3, avenue Jean-Jaurès — tél. 928 00 98 - 928 03 88

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
3-4
SAMEDI-DIMANCHE
3-4 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.935 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 13.935

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՈՆՈԼՈՒԼՈՒԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

ԲԱԲԱՅԵԱՆ ԿԸ ՓՐՓՐԻ ՄԻՆՉ ՄՈՍԿՈՒԱ
ՍԷ. Ի. Ա.Ի ԽԱՂԵՐԸ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

— O —

88ի դէմ 90 ձայնով է, որ Հոնոլուլուի հոգեբուժական համագումարը դատա–պարտեց արգելափակումները քաղաքա–կան նպատակներով, իբրեւ հիմ առնելով հոգեբուժումի յարատեւ չարաշահումը քաղաքական պատճառներով Խորհ. Միու–թեան մէջ։

Աւելա առաջին առթիւ յաղթանակ մը կը նկատուի խորհրդային այլախոհներու համար բայց նկատի կ'առնուի նաեւ թէ գլխաւորաբար անգլիական պատուիրա–կութեան շնորհիւ է որ կարելի եղած է ի վերջոյ ձեռք ձգել այս դատապարտու–մը։ Այս դատապարտումէն զատ, աւելի լայն մեծամասնութիւն մը գտած է (66ի դէմ 121 ձայն) ուրիշ բանաձեւ մը որ կը թելադրէ «տաղանդներու, ծանօթութեանց եւ հոգեբուժական կազմածներու դէշ օգ–տագործման դէմ, ջնջելու համար այլա–խոհութիւնը, ուր որ կ'երեւայ»։

Այս երկու բանաձեւերը արտակարգօ–րէն կը վրդովեցնեն խորհրդային պատ–ուիրակը՝ Էտուար Բաբայեան որ զրպար–տութիւն կը նկատէ այս ամբաստանու–թիւնները եւ Ամերիկացիներէն եւ Անգ–լիացիներէն փաստ կ'ուզէ, չեշտելով. «Խորհ. Միութեան պատմութեան մէջ մէկ պարագայ չկայ, ուր մտքով առողջ անձ մը յիմարանոցի մէջ արգելափակ–ուած ըլլայ», Տոքթ. Ռուբէն Նադարով, Երեւանի եւ հոգեբուժումի խորհրդա–յին հիմնարկի տնօրէնը, ըսած է թէ Գլիւչ դժուար պարագայ մըն էր ախ–տաճանաչումի համար, բայց կը թուէր թէ կամ փառանոյաէ է, կամ սxիզօֆրէն (կամ պարզապէս խորհրդային կարգերուն հետ համաձայն չէ...)։ Խորհ. պատուի–րակութեան մէջ միայն մէկ անդամ կայ՝ Տոքթ. Մորոզօֆ որ ընդունած է թէ խոր–հրդային յիմարանոցները արգելափակ–ուած կարգ մը անձեր «նախապէս դատ–ուած էին հակառավարական գործունէու–թեան համար»։

Մոսկուա շատ դժգոհ է անշուշտ եւ Փրաւդա կը գրէ թէ «խորհրդային հոգե–բուժումը զոհ է զրպարտութեանց ար–շաւի մը, պատրաստուած Սէ. Ի. Ա.ի ծանօթ մեքենայութեան կողմէ՝ Ռատիօ–Լիպըրթէ եւ Ռատիօ Էօրոփ–Լիպր եւ ան–կէ՝ արեւմտեան մամուլ։

Քանի մը տողով

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ կրկին յարձակեցաւ Մի–թերանի վրայ հեռատեսիլի Բ. կայանէն։ «Ի՞նչ կ'ուզէ Միթերան», ըսաւ համայնա–վար պարագլուխը, եւ չեշտեց թէ Միթե–րան պէտք է յստակ ըլլայ եւ ըսէ թէ՝ ձախի միացեալ կառավարութիւն մը կ'ու–զենք համայնավարներով միասին»։ Մառ–շէ կը յարձակի մասնաւորաբար Մերմա–

«ԿԻՒՆԱՅՏԸՆ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏ

ՀԷՐՐԻ ՍԱՉԱՔԼԵԱՆ

— Հայկական կազմակերպութեանց մէջ ամէնէն հինը եւ ամէնէն զօրաւորը Դաշ–նակներն են, իրենց նպատակն է ազատ Հայաստան մը հիմնել, գործնապէս կ'աշ–խատին այս ուղղութեամբ։ Հնչակն ալ շատ հին կուսակցութիւն մըն է, ազա–տական – ընկերվարական գաղափարներ ունի, ներկայիս լոկ Միջին Արեւելքի մէջ կազմակերպութիւններ ունի։ Ռամկավար–ները դեմոկրատ – ազատական կուսակ–ցութիւն մըն են, իրենց կեդրոնն է Պոս–թըն, օրկաններ ունին եւ իրենց նպա–տակն է աւելի բարօր կեանք մը ապահո–վել Հայերուն, Դաշնակներուն կը միա–նան երեք կէտերու շուրջ, բացի հողային պահանջէն։ Միայն թէ գործնական աշ–խատանք մը չունին։

Աւելցուցէք անոնց վրայ Հայ Յեղափո–խական Դաշնակցութիւնը, որուն կեդրո–նը Պոսթըն է, եւ իր նպատակն է ազատ Հայաստանի Պետութիւնը հիմնել։ Այս Դաշնակցութիւնն ալ համաշխարհային կազմակերպութիւններ ունի, եւ անոնց մէջ կան Հայեր, որոնք որեւէ կապ չու–նին տարբեր կազմակերպութեան մը հետ։

Տընիզ Փափազեան շարունակեց.

— Ըստ ձեզի ճշգրիտ տեղեկութիւն տուող անձ մը կայ, այժմ հանգստեան կոչուած օդային գնդապետ մը, Հէրրի Սաչաքլեան, որ, Թուրքիոյ մէջ, 1951–1954 թուականներուն, ուսուցչութիւն ը–րած է Երլըրըի Պատերազմական Ակա–դեմիին մէջ, շատ մը թուրք զինուորա–կաններ իրեն աշակերտ եղած են։ Այժմ Սաչաքլեան Դաշնակ կուսակցութեան ներկայացուցիչն է։

Երեք օր վերջ, Սաչաքլեան զիս ընդու–նեցաւ ոչ թէ իր գրասենեակին, այլ տարբեր ժամադրավայրի մը, Տընիզ Փա–փազեանի սենեակին մէջ։ Սաչաքլեան եր–կարահասակ, խիստ նայուածքով, տա–րեց բայց առոյգ երեւոյթով անձ մըն էր։ Փափազեան զիս ներկայացուց իրեն։ Պայմանադրական խօսքերէ վերջ, ան–ցանք քովի սրահը, ուր իմ ընկալուչէս

զատ անոնք ալ տարբեր ձայնառու գոր–ծիք մը զետեղած էին։ Փափազեան մեծ պատիւ կ'ընէր Դաշնակ զեկավարին Սա–չաքլեանի, որուն աշակերտ եղեր են, Պատերազմական Ակադեմիին մէջ, Թուրք ծանօթ զինուորականներ, ինչպէս Իրֆան Էօզայտընլը, Քէնան Կէօքէր, Նիյազի Կիւր։ Մուճիպ Աթադըլը ալ կը ճանչնայ զինքը։

Սաչաքլեան կասկածոտ աչքերով նա–յեցաւ ինծի եւ նախ ինձ հարցուց.— Լրա–գրո՞ղ ես։ Քանի՞ տարիէ ի վեր, ո՞ր թերթին մէջ կ'աշխատիս, թերթդ քանի՞ տարիէ ի վեր կը հրատարակուի, ի՞նչ է տպաքանակը, քու թե՞րթդ է որ այս նիւ–թը յանձնարարեց քեզի, ամերիկեան Ար–տաքին Նախարարութիւնը տեղեկութիւն ունի՞ թէ իբրեւ լրագրող հոս եկած ես, Թրքական դեսպանատուն կ'երթա՞ս, ձեր մամլոյ կցորդը տեղեկութիւն ունի՞ այս աշխատանքէդ։

Դաշնակ կուսակցութեան պետ Սա–չաքլեան այս հարցումներուն պատաս–խանները մի առ մի առնալէ վերջ է որ սկսաւ խօսիլ։

«ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱԼ ՇԱՀՈՒՆ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ»

Գնդապետ Սաչաքլեան կրկնեց թէ աշ–խարհի ամէն կողմը, ինչպէս նաեւ Ամե–րիկա, երեք կուսակցութիւններ կան՝ Դաշնակ, Հնչակ եւ Ռամկավար. Դաշ–նակ կուսակցութիւնը Հայ Ազգ. Կոմիտէի կուսակցութիւնն է։ Իր հիմնարկութիւնը կը զուգադիպի Հնչակ կուսակցութեան, այսինքն 1879 – 1880ական թուականնե–րուն։ Թուրքիա իր հողերուն վրայ ապ–րող Հայերը սկսաւ հարստահարել, օգ–տագործելով մասնաւորաբար Քիւրտերը, Դաշնակները Թուրքերու դէմ կռուելով հանդերձ, Թուրքերուն հետ միասին ալ կռուեցան։

— Ես, — շարունակեց Սաչաքլեան, — ուսուցչութիւն ըրի Երլըրըի Օդանաւա–յին Պատերազմական Ակադեմիին մէջ, ա–շակերտներուս մէջ կան այսօր Բնական ծերակուտականներ, ինչպէս Մուճիպ Ա–թադըլը։ Ձեր Հանրապետութեան նախա–գահը, յարգելի Գօրութիւրք, Թէքին Արըպուրուն փաշա եւս զիս լաւ կը ճանչ–նան։ Այս պատճառաւ Թուրքերը մօտէն ճանչնալու պատեհութիւնը ունեցայ։ Հայրս Մալաթիացի էր, մայրս Անթէպ–ցի։ Անոնք յաջողեր են Ամերիկա փախ–չիլ, ես ալ Ամերիկա ծներ եմ։ Այսօր լիակատար միաբանութիւն մը գոյութիւն ունի հայ կուսակցութիւններու միջեւ։ Թուրք կառավարութիւնը պէտք է աշ–խարհի ծանուցանէ թէ ինչե՛ր ըրած են Հայերուն։ Մինչեւ այսօր ոչ մէկ Թուրք կառավարութիւն ընդունեցաւ այս իրո–ղութիւնը, ուրացաւ զայն, յերիւրանք նկատեց։Ասկէ է որ Հայերը կրակ կը կտ–րին։ Ամերիկեան Քոնկրէսի տեղեկագիր–ներուն մէջ ամէն ինչ մանրամասնօրէն գրուած է։ Հայերը կ'ուզեն իրենց հայ–րենիքին տիրանալ։ Թուրք կառավարու–թիւնը պէտք է բարոյական շարժումի մը ընէ եւ Հայոց սիրտը առնէ, նիւթապէս ալ կրնայ ընել այս շարժումը։ Բան մը չի շահիր, երբ պատահածները «սուտ ու սխալ» կը նկատէ։

Պատահած ջարդերուն եւ տարագրու–թեան հետեւանքով, Հայերը ստիպուեր են լքել իրենց տունն ու տեղը, եւ հո–ղերը։ Եւ այժմ աշխարհի վրայ ցիրու–ցան կ'ապրին։ Հայերը վաղնջական մշա–

կոյթ մը ունին եւ կը փափաքին իրենց հայրենիքին տիրանալ։

Քու թերթդ եւ բոլոր Թուրքերը պար–տաւոր են ըմբռնել թէ ես այս շարժումին մէջ մտած եմ ոչ թէ Հայ ըլլալուս, այլ Ամերիկացի ըլլալուս համար։ Գիտեմ թէ Ամերիկայի ալ շահուն կը նպաստէ, երբ այդ հողերուն վրայ անկախ Հայաստան մը հիմնուի։ Պատճառն ալ պարզ է։ Այս–օրուան Հայաստանի մէկ մասը Խորհ. Միութեան մէջ է, եթէ դրացի տարբեր Հայաստան մը կազմուի, ինքնին կը բաժ–նուի Խորհ. Միութենէն։

Ինչ կը վերաբերի Թուրք դեսպաններու սպանութեան, երբ մարդ մը կամ երբ խմբակցութիւն մը անյուսութեան մատ–նուի եւ տարբեր բան մը չկրնայ ընել, բնականաբար վայրագութեան կը դիմէ։ Ամերիկայի Հայերէն շատեր Թուրքիայէ եկած են։ Կը պնդեմ, Հայոց պէտք է հող տալ եւ հայրենիք մը ապահովել։ Պայ–մաններուս մասին յետագային կարելի է բանակցիլ։

Թուրքերը եւ Հայերը առաջուան պէս չեն կրնար միասին, կողք կողքի ապրիլ։ Հայկական Պետութիւն մը պէտք է կազ–մել եւ այն ատեն երկու Պետութիւնները կրնան բարեկամական յարաբերութիւն–ներ մշակել իրարու հետ։ Սեւրի դաշ–նագիրը պէտք է ի զօրու դառնայ նորէն։ Թուրքիա պէտք է նախաձեռնարկ ըլլայ այս ձգտումը ջնջելու համար։

Էրթուղրուլ Ազպայ իր յօդուածաշարքը կը վերջացնէ այստեղ, եւ թերթը կը գրէ թէ Հայերը լեզու կ'երկարեն Թուրք մե–ծամեծներու, Ապտիւլ Համիտի, Թալէաթ Փաշայի, Մուսթաֆա Քէմալի, Պիւլէնտ Էճէվիտի եւ Թուրքերը կը նկատեն «մար–դակեր մարդիկ»։

(Յ եւ վերջ)

ՄԱԿԱՐԻՈՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ի պատասխան Մակարիոսի մահուան առթիւ «Յառաջ»ի ղրկած ցաւակցական հեռագրին, Կիպրոսի դեսպանէն ստացանք հետեւեալ նամակը.—

PARIS, LE 23 AOUT 1977

Journal HARATCH
83, rue d'Hauteville
75010 — Paris

CHERE MADAME,

Je vous remercie, avec profonde émotion, de votre message de sympathie à l'occasion du décès de Sa Béatitude l'Archevêque Makarios, Président de la République de Chypre.

Symbole de l'indépendance, de l'intégrité et de l'unité de son pays, Mgr Makarios, par son courage indomptable et son patriotisme sans faille, restera l'une des plus grandes figures de notre temps. Ce fils de berger, né dans la pauvreté et grandi dans les privations, a fait revivre les légendes et les mythes millénaires dont Chypre est si justement fière.

Fidèles à Sa mémoire, nous inspirant de Son exemple et forts de notre Droit, nous regardons l'avenir avec confiance et comptons sur l'appui de nos frères Arméniens, frères par les mêmes souffrances et victimes du même tyran.

Avec nos hommages, nos sentiments attristés

POLYS MODINOS

ՀԱՅԵՐ ԱՍԴԻՆ-ԱՆԴԻՆ

Մեր դաստիարակները հայերէնի պահերու ընթացքին սոէպ կը ճառէին Հայութեան սփիւռ աշխարհի ցրումին ու յատկապէս անոր եզերական հետեւանքներուն եւ այդ հետեւանքներէն պարտադրուած, թելադրուած որպէս բնական հակազդեցութիւն, հայանպաստ կեցուածքներուն մասին, նոյնիսկ եթէ այդ կեցուածքները ըլլան կացութենապաշտ կամ պատեհապաշտ, առաւելագոյն չափով չարիքը խափանելու, հոսանքն ի վեր թիավարելու համար:

Այսպէս Նեղոսի ափերէն մինչեւ Սիպերիոյ սահմանամերձները, պալքանեան երկիրներէն մինչեւ Նիակարա եւ Ամազոն, ափրիկեան երկիրներէն մինչեւ Հնդկաստանի տարածութիւնները, մինչեւ Աւստրալիա Հայը ոտք դրած, արմատներ հաստատած եւ ծիլեր է արձակած:

Բայց թողունք այդ հեռաւոր եւ դիւնաւոր հորիզոնները եւ մնանք մեր դաղութային սահմաններուն մէջ ուր պատկերը նոյնն է, ցրուածութիւնը նոյնն է:

Ֆրանսահայութիւնը չի բաղկանար միայն հայակեդրոն քաղաքներէ: Ճիշդ է որ հոն կը գտնուին մեր կառոյցները, հոն արձագանգ կը գտնեն առաւելաբար մեր կազմակերպական աշխատանքները, հոն է որ թիւը ունի կարեւորութիւն: Բայց հիւսիսէն հարաւ, արեւելքէն արեւմուտք, ամէն շրջանի, գիւղաքաղաքի կամ գիւղի մէջ կ'ապրին Հայեր:

Արձակուրդներու ճամբան մեզ տարաւ դէպի Ժիւռայի, Ֆրանշ – Քոնթէի շրջանը ուր հայ ընտանիքներ, վաղուց տեղաւորուած, դիրք ապահոված, տեղական կեանքին ու բարքերուն հետ շաղուած, կը ջանան չխզել իրենց կապը Հայութեան հետ:

1930ական թուականներուն բազմաթիւ Հայեր աշխատանքի պայմանագրութիւններով եկած ու աշխատած են այս ճարտարարուեստական շրջանի բազմաթիւ գործատուներուն մէջ ինչպէս՝ Մոնպելիառ: Օտէնքուր եւ Պելֆոռ քաղաքներու մէջ: Բանուորութեան տարիները երկար չեն տեւած եւ շատ շատեր կամ մեկնած են դէպի հայաշատ քաղաքներ, կամ տեղւոյն վրայ մտած են առաւելաբար առեւտրական գործին մէջ:

Այսպէսով, որոշ թիւով ընտանիքներ հաստատուած են Ֆրանսայի արեւելեան այս շրջանը:

Անոնք, մայրենի աւիշով սնած, Հայութեան տառապանքները իրենց մորթին վրայ կրած առանց կազմակերպական որեւէ կառոյցի հայօրէն ապրած են միշտ անաղարտ պահելով իրենց ընտանեկան յարկերէն ներս մեր տոհմական աւանդութիւններն ու սրբութիւնները: Նոյնիսկ հոն ծնած առաջին սերունդը 1960ական թուականներուն իրարու մօտ գալով հիմնած է երիտասարդական շարժում մը՝ Ֆրանշ – Քոնթէի ծագումով Հայ Երիտասարդներու Միութիւնը: Միութիւն մը որուն գլխաւոր նպատակը եղած է հայ երիտասարդները իրարու հաղորդ պահել ստեղծելով ընկերական յարաբերութիւններ, հայկական մթնոլորտ եւ միջավայր: Այս միութիւնը երկու տարի, յաջորդաբար, կազմակերպած է Ապրիլեան Եղեռնի ոգեկոչման հանդիսութիւններ, շուրջ հարիւր հոգիներու ներկայութեամբ եւ որոնց մէջ նաեւ տեղացի բնակիչներ: Սակայն հասկնալի բիւր դժուարութիւններու հետեւանքով 1965էն վերջ դադրած է իր գործունէութիւնը:

Այսօր, այդ շրջանի Հայերու թիւը աւելի նուազած է: Հազիւ 10էն 15 ընտանիքներ կ'ապրին Պելֆոռի, Մոնպելիառի եւ Օտէնքուրի մէջ, գրեթէ բոլորն ալ տէր նախանձելի դիրքերու: Կեանքի բնական մաշումով հին սերունդը ներկայացուցիչները չկան այլեւս: Բայց որոշ օճախներէ ներս հայկականութիւնը միշտ կը մնայ, ինչպէս կրակը մոխիրին տակ: Այդ կրակը չէ մարած:

Այն ընտանիքները որոնց հետ շփում ունեցանք, հակառակ իրենց այս աշխարհագրական առանձնութեան, կդզիացումին ունին սուր գիտակցութիւնը իրենց պատկանելիութեան: Ոմանք յաճախած են հայկական վարժարաններ (Փարիզի Ս. Մուրատեան կամ Դպրոցասէր վարժարանները): Կը խօսին ու կը կարդան հայերէն եւ իրենց կարգին կը ջանան առաջնորդել իրենց զաւակները նոյն ուղղութեամբ՝ հայկական դպրոց կամ հայկական օգափոխութեան կայան:

Անկասկած, Հայութիւնը կ'ապրի իրենց մէջ:

Ոչ միայն բացայայտ է իրենց հետաքրքրութիւնը մեր բոլոր հարցերուն հանդէպ, այլ ունին նաեւ ազգային տեսակէտներ, առաջադրանքներ եւ պատրաստ են իրենց միջոցներով թիկունք ըլլալ բոլոր այն ձեռնարկներուն որոնք կը սատարեն հայապահպանման գործի:

Խրախուսիչ է այս երեւոյթը, երբ գիտենք թէ անոնք այսօր ոչ մէկ կապ ունին հայաշատ կեդրոններու հետ եւ բոլորովին լքուած են իրենց վիճակին:

Որպէս ազգային երեւոյթ, այդ ընտանիքներէն ներս միայն մամուլն է որ մուտք կը գործէ, այս պարագային «Յառաջ»ը կամ այլ ֆրանսատառ թերթեր:

Մեծ է արժանիքը այս ընտանիքներուն: Հեռու հայկական շրջանակներէ, մթնոլորտէ կը մնան միշտ կառչած իրենց ինքնութեան: Կը հաւատան որ մեր լեզուն, մեր մշակոյթը, մեր ազգային արժէքները ամէնէն հաստատ երաշխիքներն են մեր տեւականութեան ու կը դասեն զանոնք ամէն բանէ վեր:

Այո, ճիշդ է որ Հայութիւնը ցրուած է, փշրուած է: Բայց որքան ատեն որ ան ապրի իր ազգային գիտակցութեամբ եւ արժանաւորութեամբ, անխոցելի պահելով իր ազգային հաւաքական կեանքը, մենք հաւատացողներէն ենք որ անպայման այսօր կամ վաղը պիտի վերաբացուի Հայոց աշխարհի դարունը վսեմ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Հ.Յ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Շոճիներ, անհամար շոճիներ, անծայրածիր շոճիներու ծառաստաններ որոնք կը սլանան դէպի երկինք, կը մագլցին երկինքն ի վեր՝ ծարաւի ջինջ եթերներու, կը ձգտին դէպի երկնակամարն ու հեռուն, անգննելի հեռուն, ուր ովկէանոսն է ալեկոծ:

Այս է՝ Լը Կրիննիան, ուր Նոր Սերունդը կը գումարէ իր բանակումը:

Սօսեաց անտառներէն, քուրմերը կ'արձակէին իրենց ճակատագրական պատգամները, իսկ այսօր կարծես Նոր Սերունդն է համախմբուած այս սօսեաց անտառին մէջ իր անսասան հաւատքը պատգամելու, իր ժողովուրդի ճակատագրին նկատմամբ, զայն կերտելու վճռական որոշումը յայտնելու:

Երբ կը մօտենանք տարածուն բանակավայրին, Եռագոյնը, նկարները՝ Քրիստափորի, Ռոստոմի, Զաւարեանի, Եղբայրութեան անմահ ոգիները եւ 150ի մօտ՝ աշխոյժ Նոր Սերնդականներու համակրելի ժխորը, կ'ողջունեն ձեզ:

Եւ ահա բանակումի ղեկավարը Տիգրան Ձերչեան կանգնած է լուսին կողքին, որուն պատերը պատկերազարդուած լուսապատկերներով ճամբարի բացման եւ գլօշակի արարողութիւններ ներկայացնող, պսակումն իրենց ներքին ողիմպիական խաղերու ախոյեաններուն, նկարներ ԷՆԳԵՐՎԻԼ իրենց մրցումներու որոնց հարցարանները կը վերաբերին Հայոց պատմութեան, ազատագրական շարժումի, հայկական դատի, Հայաստանի աշխարհագրութեան, հայկ. գրականութեան, եւայլն:

Երբ կը յառաջանանք տարածուն ծառաստանի մը լանջին ցիրուցան աւելի քան տասնեակ մը վրաններ ընդարձակ ու հանգստաւէտ, ու քիչ մը անդին Սէնսի (տեղեկատուութեան) վրասենեակը: Ներսը փոքր գրադարան մը, իսկ պատերը ծածկուած ցուցատախտակներով որոնք կը մատնանշեն մեր ազատագրական պայքարի, մեր արդար դատի, մեր պատմութեան հիմնական դէպքերը, իշխող դէմքերը, հետապնդուած նպատակներ, ինչպէս եւ ազգային ու յեղափոխական գիւցազներու նկարներն ու հակիրճ տեղեկութիւններ անոնց կեանքի եւ գործի մասին: Ցուցադրուած են նաեւ նկարները մեր ճարտարապետական կոթողներուն:

Տեղի ունեցած են դասախօսական ու վիճաբանական հաւաքոյթներ մասնակցութեամբ ընկերներ Արա Գրիգորեանի, Սաղճեանի եւ Պալեանի, սփիւռքի մեր կեանքի, հայկ. դատի, ազատագրական մեր շարժումներու եւ Հայութեան կեանքը փոթորկող հարցերու մասին:

Կը շարունակենք յառաջանալ եւ ահաւասիկ սալայատակ մը պառին առջեւ, շուրջը ցիրուցան փինկ – փոնկի սեղաններ, խաղեր, նստարաններ, վոլէպոլը:

Հոս է որ կը զարնէ բանակումի բաղկերակը: Հոս է որ իրարու կը հանդիպին, հոս է որ տեղի կ'ունենան գեղարուեստական երեկոյթները եւ հոս է որ այս գիշեր խանդավառ երեկոյթ մը պիտի անցընենք, լսելով Նոր Սերնդականներու ազգային եւ յեղափոխական երգը, անոնց հայաշունչ արտասանութիւններովը, անոնց հեզաճկուն տոհմային պարերը վարակուելով անոնց կենսատու խանդավառութեամբ:

Արդէն հասած է մեկնումի ժամը, հոգիս փոթորկած է յուշերով, որոնք ակնթարթ մը, շարժանկարի մը նման կը պատկերացնեն աւելի քան երեսնամեայ այս շարժումին կեանքը, ինչպէս եւ դէմքերն անոնց, որոնց վիճակուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հովանիին ներքեւ, այս շարժումը ստեղծել ու ծաւալեցնել, իրենց հետ, իրենց կողքին ունենալով միշտ Շ. Միսաքեանը եւ «Յառաջ»ի մէջ երիտասարդութեան նուիրուած իր բազմաթիւ խմբագրականները, իրեն կողքին ունենալով զայն մինչեւ իր վերջին շունչը եւ յետագային Հրանտ Սամուէլն ու իր խօսքն ուղղուած երիտասարդութեան նոյն սիւնակէն:

Հրաժեշտ առի բանակումէն, հրաժեշտ առի ազատութեան խնկարկու Նոր Սերնդականներէն պատրաստ ամէն զոհողութեան, յանուն մեր ազգային դատին, յանուն մարդկային բոլոր ազատութիւններուն, յանուն մեր ժողովուրդի արդար իրաւունքներուն՝ հրաժեշտ առի ու լռելեայն մտածեցի՝ արձակեցէ՛ք ձեր պատգամը Նոր Սերնդականներ, արձակեցէ՛ք ձեր պատգամը սօճեաց անտառէն:

Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Գ.

«Հիմի՞ էլ լռենք»ը ժայթքեցաւ ժողովուրդին բերնէն. միաձոյլ զանգուածի մը նման, մէկ թափով, ինչպէս թնդանօթի բերնէն արձակուած ռումբը: Ու ռմբիւնը ռմբիւնին ետեւէն: Տաճարէն բակը, բակէն տաճարը կը պայթէին շրջահարները. ու «օ՛ն ի Ելլալ» գոռումը կը թնդացնէր եկեղեցին ու շրջափակը: Դասէն մեծափառ մօրուքով եկեղեցական մը դողդողալով առաջ կուգար խումբ մը երիտասարդներէ պաշարուած: Ժողովուրդը ճամբայ կը բանար:

— Աս ո՞վ է, հարցուց տէր Յուսիկ քովինին:

— Պատրիարքն է, Պատրիարքն է, պատասխանեց մարդը:

Ու տէրտէրը մէկ մըն ալ ի՛նչ տեսնէ: Արշամը Պատրիարքին ետեւէն ընկերներով, որոնցմէ երկուքն իր աշակերտները: Ձեռքերնին մէկ մէկ շրջահար, մէկէնիմէկ իրարու զարնուեցան վարժապետին, տէրտէրին, աշակերտներուն նայուածքները: Աչքերնուն մէջ սէգ հրճուանքը փայլեցաւ: Տէր Յուսիկ ինքն ալ դուրս մղուեցաւ, ու իրեններուն ետեւէն Պատրիարքարան ելաւ: Մտաւ մեծ սրահը, աչքերը չորս կողմը ժուռ կ'ածէր. տաճկական բան մը տեսաւ:

— Աս ի՞նչ է, հարցուց մօտը եղողներուն:

– Սուլթանին խրկած թուղթն է, ըսին:

Տէրտէրոջ երեսը փայլեցաւ: Իր հին հառաչանքը կրկնեց. ընտո՛ր Յուսիկ հայրապետ մը չէր գտնուած որ զայն կոտոր կոտոր ընէր: Քիչ մնաց պիտի ցատկէր, զայն պատառ պատառ պիտի բզկտէր: Հայաստանցի տառապեալին արիւնը կը բորբոքէր ի տես — Հայութեան տանը մէջ – նշանի մը, որ դարերէ ի վեր հայ ցեղին մարտիրոսութեան արիւնոտ վկան եղած էր: Այս խոհերուն մէջ խորասուզեալ, քանի մը վայրկեան չկրցաւ գիտել, թէ չորս դին ինչ կը դառնար: Յանկարծ սթափեցաւ:

— Թուղթն, թուղթն, կը գոչէր ժողովուրդը, թուղթն պատռեցէք:

Տէր Յուսիկ աչքերը պատը տարաւ. թուղթն իր տեղը չէր: Հայ ժողովուրդին ոտքերուն տակ ճզմուող կը տապլտակէր մահմետականութեան խորհրդանշանը:

— Ա՛խ, Յուսիկ հայրապետ, հոգւոյդ մատաղ, աղաղակեց տէր Յուսիկ, ինքնիրմէն ելած:

Ա՛լ կրնար մեռնիլ: Փրկութեան օրը իր աչքերը տեսած էին:

Անկէ ետքը ինչ եղաւ չգիտցաւ: Արդէն երկու ժամէ ի վեր չէր գիտեր՝ թէ ուր էր, ինչ կ'ընէր, ինչ կ'ըլլար: Ինքզինքը դուրսը՝ փողոցը գտաւ: Ամէնքը աներեւութացեր էին: Պատրիարք, Արշամ, աշակերտ, ոչ ոք կ'երեւնար: Մոլեգնոտ, խռովախուժ բազմամբոխի մը մէջ կորսուած էր: Թիւրք զօրքերը վաղնիվաղ կուգային: Երկու հայ, գլուխնին սուիններով ջախջախուած, աչքերուն առջեւ ինկան: Ոստիկանները չորս կողմէն Հայերը կը բռնէին ու կը կապկպէին: Մէկէնիմէկ իր թեւերէն ալ քաշքշեցին, կռնակին քանի մը բռունցք իջեցուցին, ու առանց բերանը բանալու ատեն ձգելու՝ առին տարան: Մութ խուցի մէջ նետուեցաւ, ո՞ւր էր, ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ պիտի ըլլար: Իրիկունը դուռը բացուեցաւ, հաց եւ ջուր տուին իրեն: Անանկ մնաց: Դուռը ոստիկան մը կայնած, ի հարկին գինքը դուրս կը հանէր ու ներս կը մտցնէր: Բերանը բացաւ հարցումներ ընելու.

— Սուս օլ կեավուր մը լսեց: Լռեց:

Երեք օր ետքը՝ ցորեկ մը զինքն առին տարան: Մեծ սրահ մը մտաւ: Համազգեստով թիւրքեր նստած էին. սպարապետութեան դուռը, զինուորական ատեանին առջեւ էր: Անունը, մականունը ու ուրտեղացի ըլլալը հարցուցին: Երբ «Տոմուզ քէօյլիւ» պատասխանեց դատաւորներէն մէկը տեղէն քիչ մը վեր բարձրացաւ, ուշադիր դիտեց, խնդաց եւ նախագահին ըսաւ.

— Աս անոնցմէ ըլլալու չէ, ես կը ճանչնամ:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(18 – Շար.)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԵՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԱԿի հովանաւորած Աշխատանքի Միջազգային կազմակերպութիւնը քննութեան առած է աշխատաւորներու իրաւունքներու բռնաբարման հարցը այլ եւ այլ երկիրներ։

Այս տարուան 300 էջերէ կազմուած տեղեկագիրը՝ պատրաստուած Պայմանագրութեանց Գործադրութեան եւ Յանձնարարութեան Կոմիտէի 18 անդամներու կողմէ, յիշատակած է ափրիկեան, լատին ամերիկեան եւ համայնավար 30 երկիրներ, ուր աշխատաւորներու իրաւունքներու բռնաբարում նկատուած է։

Կոմիտէի համայնավար երկու անդամները՝ Ա. Գուպինսկի (Լեհաստան) եւ Գ. Թունկին (Խորհ. Միութիւն) չեն ուզած ընդունիլ բռնաբարման հաստատումները Խորհ. Միութեան եւ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու համար։

Տեղեկագիրին յիշատակած երկիրները Ուխտի 87րդ յօդուածին տրամադրութիւնները այս կամ այն չափով բռնաբարած են։ Ասոնց մէջ են Բելոռուսիա, Ուքրանիա, որոնք առանձին ներկայացուցիչներ ունին ՄԱԿի մէջ, ինչպէս նաեւ Խորհ. Միութիւն, Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա, Լեհաստան, Ռումանիա։

Յիշեցնենք, որ Ուխտի 87րդ յօդուածի սահմանումն է «Ազատութիւն ընկերակցութեանց եւ իրաւունք կազմակերպուելու»։

Ներածական խօսքին մէջ Կոմիտէն դիտել տուած է, թէ իր հարցումին պատասխանելով Մոսկուա ընդգծած է, թէ համայնավար կուսակցութիւնը «Առաջնորդող ուժն է աշխատաւորական բոլոր կազմակերպութեանց», իր սահմաններէն ներս։

Արդ, դիտել տուած է Կոմիտէն, եթէ ասիկա ըսել կ'ուզէ, որ Համայնավար կուսակցութիւնը կը ղեկավարէ արհեստակցական միութիւնները, ապա «անկարելի կը դառնայ, օրինական գետնի վրայ, կուսակցութենէ անջատ կազմակերպութիւններ ստեղծել» եւ թէ «բանուորները չեն կրնար տէր ըլլալ կազմակերպուելու իրենց իրաւունքին»։

87րդ յօդուածը բռնաբարող երկիրներու մէջ են Ալժերիա, Պոլիվիա, Պիրմանիա, Կեդրոնական Ափրիկէի կայսրութիւն, Չատ, Քոսթա Րիքա, Քուպա, Դոմինիկեան Հանրապետութիւն, Եգիպտոս, Եթովպիա, Կանա, Յունաստան, Հոնտուրաս, Քուէյթ, Լիպերիա, Մաւրիտանիա, Մեքսիկա, Նիքարակուա, Նիժերիա, Փաքիստան, Փանամա, Փարագուէյ, Փերու, Սուրիա, Ուրուկուէյ։

Ճշդենք, թէ վերոյիշեալ երկիրները ստորագրած են Ուխտը՝ յանձնառու ըլլալով յարգել աշխատաւորներու իրաւունքները։

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՀԱՆԱՎԱՆՔԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Վահանավանքը՝ պատմական Բաղք գաւառին անուանի կեդրոնը, կառուցուած է 911ին։ Յետագային եւս կառուցապատման աշխատանքները շարունակուած են. այսպէս շինուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին գաւիթը, վանքին չքամուտին կամարը, պաղ աղբիւրին ջուրը հասցուցած են վանքին բակը։

Միջնադարեան այդ գեղեցիկ կոթողը, որ Լենկթիմուրի աւերումներէն ետք կործանած եւ ամայացած է, ներկայիս իր վերածնունդը կ'արձանագրէ։ Հայաստանի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութեան արշաւախումբը, ղեկավարութեամբ Ծ. Գրիգորեանի, պեղումներու ձեռնարկած է, որպէսզի յուշարձանին միջոցաւ պատմական մոռցուած էջեր յայտնուին։

Արշաւախումբին ղեկավարը յայտարարած է Արմէնփրէսի թղթակիցին, թէ հարուստ եւ հետաքրքրական տուեալներ ձեռք ձգուած են պեղումներուն շնորհիւ։ Յայտնաբերուած են Վահան Նախաշինողին տապանաքարը, Սիւնեաց Սմբատ եւ Գրիգոր թագաւորներու շինարարական արձանագրութիւնները՝ 1046 թուակիր։ Ուշագրաւ եւ ինքնատիպ է վանքին ճարտարապետութիւնը, որ ձեւով մը հայ վարպետներուն ձիրքերը ի յայտ կը բերէ։ Այսպէս, եկեղեցիին քարակերտ կամարները պատրաստուած են առանց ամրացնող նիւթերու. անսովոր մեծութիւն ներկայացնող քարէ կտորները զետեղուած են առաւել ճշգրտութեամբ։ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին խաչաձեւ յատակագիծով կեդրոնագմբէթ շինութիւն մըն է. ասիկա Ժ. դարու նոյնաձեւ յուշարձաններուն մէջ լաւագոյն նմոյշներէն մէկը կը նկատուի։ Գործածուած է միջակի ծածկ՝ սեպաձեւ քարերով, պատերուն զետեղուած քիւերն ունին զամբիւղի նմանող նաշխեր։ Նկատելի է, որ վանքին բոլոր կառոյցներն ալ շինուած են շատ մեծ քարերով. ասոնք վանքէն հեռու չեղող քարահանքէն բերուած են։

Նախատեսուած է, որ յառաջիկային վանքին Ս. Աստուածածին տաճարը վերակառուցուի, համաձայն ճարտարապետ Յ. Թամանեանի նախագիծին։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Արեւելեան երաժշտութիւնը ուսումնասիրելու մտօք մասնագիտական խումբ մը կեանքի կոչուած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արուեստի հիմնարկութեան մէջ։

— Այս մասնագիտական խումբին վրայ մենք մեծ յոյսեր դրած ենք, յայտարարած է հիմնարկութեան տնօրէնը՝ Ակադեմիայի թղթակից–անդամ Ռուբէն Զարեան։ Բացատրելով ճիւղին կարեւորութիւնը, Զարեան դիտել տուած է, թէ ցարդ ընդհանրապէս կ'ուսումնասիրուէր արեւմտեան երաժշտութիւնը, փորձ կը կատարուէր գտնելու անոր կապը հայ երաժշտութեան հետ։ Բայց հետաքրքրական է գիտնալ նաեւ կապը, որ կայ արաբական, պարսկական, թրքական երաժշտութիւններուն եւ հայկականին միջեւ։

Նորակազմ խումբը սերտ գործակցութիւն պիտի հաստատէ Ուզբեկ մասնագէտներուն հետ։ Ասոնք ճանչցուած են, իբրեւ հմուտ մասնագէտ արեւելեան երաժշտութեամբ։

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՆԱԽԱՏԻՆՔՆԵՐԸ ԱՇԽԱՐՀԷ ԱՇԽԱՐՀ

Ուաշինգթըն Փոսթի համաձայն, ամերիկացի համալսարանական մը՝ Ռ. Աման, լոյս ընծայած է առաջին թիւը նոր հանդէսի մը, խորագրուած Մալէտիքթա։ Հանդէսը պիտի մասնագիտանայ միջազգային նախատինքներու մէջ։ «Տասնեւմէկ տարիէ ի վեր պրպտումներ կատարեցի աւելի քան երկու հազար լեզուներու եւ գաւառաբարբառներու մէջ. ատոնցմէ ոմանք մինչեւ հինգ հազար տարուան անցեալ ունին... Հանդէսը նուիրուած պիտի ըլլայ ստորարկիչ (փեժորաթիֆ) բառացանկին, անարգ արտայայտութիւններու, լկտի խօսքերու, սպառնալիքներու, հայհոյանքներու»։ Այս առաջադրութիւններով ճամբայ ելած է Աման։

Արդէն կարգ մը եզրակացութիւններու յանգած է։ Այսպէս, անգլերէնը, ըստ իրեն, շատ գէշ լեզու մըն է նախատինքներու համար, անփայլ է, զուրկ է գունաւորումէ, որովհետեւ «մեր ընկերութիւնը չի սիրեր ասիկա. ամէն մարդ պարտի ըլլալ ազնիւ»։ Եիտիշերէնը, ռուսերէնը, գերմաներէնն ու արաբերէնը ընդհանրապէս կը նկատուին այնպիսի լեզուներ, որ կրնան մրցիլ դափնեպսակը ձեռք ձգելու համար։ Սակայն Ամանի համար հունգարերէնը կը գլէ կ'անցնի բոլորը։ «Այն ինչ որ կարելի է ըսել այս լեզուով, երեւակայել իսկ կարելի չէ»։

Հապա թրքերէ՞նը։ Աման պարտի մատնանշել նաեւ այս լեզուին յատկութիւնները նախատինքներու մէջ։

Յամենայն դէպս, ամերիկացի համալսարանականին համար, հայհոյանքները օգտակար են, քանի հայհոյողը ձեւով մը կը «մաքրուի» մարմնով եւ հոգիով։ Անոնք, որոնք իրենց յուզումները չեն արտայայտեր, կրնան շատ ծանր հիւանդութեանց ենթակայ դառնալ...

Մալէտիքթայի յաջորդ թիւը յօդուածներ պիտի բովանդակէ Զապորոկ Կոզակներու ընտանի հայհոյանքներու մասին, Իսրայէլի ոտնագնդակի խումբին զօրավիգ կեցողներուն գործածած ածականներուն մասին...։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻՈՅ Խորհրդարանը երեսփոխան ընտրուած է Մէթր Գրիգոր Էպլիղաթեան, անցեալ Օգոստոս 1–2ին երբ տեղի ունեցան 195 երեսփոխաններու ընտրութիւնները։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է Հայկազ Մխալեան, վարիչ տնօրէնը Հ. Բ. Ը. Միութեան Ամերիկայի Կեդրոնական Յանձնաժողովի։ Ողբացեալը, 60 տարեկան, հիմնադիրներէն եղած է Երուսաղէմի Հայ Երիտասարդաց Միութեան եւ գործօն անդամներէն Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան Երուսաղէմի ակումբին։

×

ԸՆԿԵՐ ՄՈՒԽԻՆԻ ԶԱՐՄԱՆՔԸ

Խորհրդային Կրոկոտիլ երգիծաթերթը հետեւեալ նամակը լոյս ընծայած է։ Նամակագիրը ընթերցող մըն է Խրիմէն։

— Յունուար 12ին, ընկեր Մուխին փոխադրակառք մտաւ Ռաժդոլնոյ գիւղին կանգառը, երթալու համար Եւպատորիա։ Ընկեր Մուխին, միւս ուղեւորներուն նման, վարորդին վճարեց մէկ ռուբլի եւ 64 կոպեկ։ Միւս ուղեւորներուն նման, տոմսակը չստացաւ, թէեւ պահանջեց։ Ահա թէ ինչու ամբողջ ուղեւորութեան շրջանին ընկեր Մուխին թուաբանական հաշիւ կատարեց.

«Քառասուն տեղ մէկ ռուբլի եւ 64 կոպեկ հաշուով համապատասխան է 65 ռուբլիի եւ քանի մը կոպեկներու։ Ընկեր Մուխին երկուքով բազմապատկեց 65 ռուբլին եւ քանի մը կոպեկները, վերադարձը նկատի առնելով։ Կամ եթէ կ'ուզէք՝ երթ ու դարձը նկատի առաւ։ Կարճ՝ 130 ռուբլի եւ կոպեկներ գտաւ։

«Եւպատորիա հասնելուն պէս, մեր ճամբորդը մտովին վերադարձը մտաբերեց, տասնեակ անգամներ։ Մրմնջաց.— 1300 ռուբլի... 1300 ռուբլի... Եւ եթէ աշխատի առանց օր մը հանգստանալու։ Մուխինի գլուխը շմորիլ սկսաւ...»։

Նամակագիրին համար միջշրջանային հանրակառքերու պատասխանատուները պէտք է գտնեն վարորդը։ Նոյն ատեն կրնան ըսել, թէ ի՞նչ կը մտածեն այս թուաբանական հաշիւին մասին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (411)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԱՐԱԹԻՄՈՍԻ ՇԱՀԱԴԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

.

Ահա այս դէպքէն երկու օր ետքը, ըստ Ռոլան Քանտիանոյի հրահանգին, Արաթիմոս Բէբրինայի հետ Մէսթր կ'երթար։

Ինչպէս որ գիտենք, Պիանքայի դաշոյնն ալ հետը տարած էր, որուն վրայի խոշոր գլուխով գամերէ կազմուած արձանագրութիւնը ինքն իր ձեռքովը գամած էր։

ՀԱՅՐ ԵՒ ԱՂՋԻԿ

Երբ Արաթիմոս եւ Տանտոլօ դուրս ելան, Լէօնոր քանի մը վայրկեան եւս անշարժ մնաց, գլուխը դանդաղօրէն պատկերին կողմը դարձուց։

Պայծառ ձմեռնային առաւօտ մըն էր եւ կապոյտ մետաքսէ երկինքէն Յունաստանի եւ Իտալիոյ յատուկ լոյս մը կ'իջնէր վար։

Զոյգ մը ծանր վարագոյրներուն ընդմէջէն աղօտ ճառագայթ մը ներս կը թափանցէր եւ այս ճառագայթը կուգար կ'իյնար ուղղակի պատկերին վրայ, իսկ սենեակին մնացեալ մասը կիսովին մութի մէջ կը մնար։

Լէօնոր պատկերին մօտեցաւ։

Արաթիմոսի բերած պատկերը, այն պատկերը որուն կողմը կը քալէր Լէօնոր դողդղալով, իր ամբողջ հոգին խռովութեան մատնած էր։ Տիկին Ալթիէրի Ռոլանը մոռնալ փորձած էր, բայց ահա զայն մոռնալը անկարելի կ'ըլլար։

Այդ միջոցին ով որ տեսնէր Լէօնորը, պիտի սկսէր տարակուսիլ անոր հոգիին մէջ յուզուող կարգ մը զգացումներուն վրայ, զգացումներ որոնք ամէն կողմէ ապառաժի մը վրայ խուժող կոհակներուն պէս կուտակ կուտակ կուգային կը բաղխէին անոր էութեան։

Լէօնոր անյագ նայուածքով մը կը դիտէր պատկերը, որ հետզհետէ կենդանութիւն ու աւիւն կը ստանար իր աչքերուն առջեւ։

Լէօնոր կը խօսէր անոր հետ, առանց ձայնի, առանց շշուկի, առանց հնչական բառերու կը խօսէր սակայն, հոգիին խորէն, եւ կ'ըսէր.

— Ահա նորէն իմ քովս ես, Ռոլա՛ն, ո՛վ իմ մէկ հատիկ սիրականս։ Եթէ կարենայիր զիս լսել, եթէ կարենայիր մտիկ ընել թէ ինչե՛ր ըսաւ սիրտս, ինչե՛ր խօսեցաւ հոգիս իրարմէ բաժնուելնէս ի վեր, դուն ալ պիտի չմոռնայիր զիս, ինչպէս որ ես չեմ մոռցած քեզ...։ Ո՛հ, գոնէ պահ մը քու սրտիդ խորը իջնելու եւ իմ մասիս տուած դատաստանդ հասկնալու բախտը պիտի ունենա՞մ արդեօք։ Ո՛հ Ռոլան, շատ տառապեցայ, շա՛տ, եւ երբեք միտքէս չէի անցըներ թէ մարդս մահէն առաջ կրնայ այսքան տառապիլ եւ կամ առանց մեռնելու այսքան տառապիլ։ Այդպէս ըլլալով հանդերձ, այժմ քանի որ քու պատկերդ դէմս ունիմ, անկէ ալ աւելի տառապիլը աչքս պիտի առնեմ... ո՛հ քեզի համար միայն, քեզի՛ համար, ո՛վ իմ Ռոլանս...։

Պատկերին դիմացը թիկնաթոռի մը մէջ նստած եւ արմուկը թիկնաթոռին թեւին կռթնցուցած, գլուխը ձեռքին մէջ, ուղղակի սիրած երիտասարդին կենդանագրին աչքերուն մէջ կը նայէր։

Տանտոլօ սենեակէն ներս մտաւ եւ աղջիկը պատկերին առջեւ գտնելով անոր մօտեցաւ։

— Լէօնոր, աղջիկս, այս պատկերը ինչ պիտի ըլլայ որ առիր, ըսաւ ան։

Լէօնոր գլուխը ցնցեց։

— Զայն այսպէս քո՞վդ պիտի պահես, հարցուց Տանտոլօ։

— Այո՛, հայր իմ։ Մինչեւ հիմա իրմէն որեւէ յիշատակ չունէի...։

— Գոնէ զայն այնպէս տեղ մը դնէիր որ միշտ աչքիդ առջեւը չըլլար...։

— Ընդհակառակն կը փափաքիմ որ միշտ աչքիս առջեւը ըլլայ, հայր իմ։

Տանտոլօ, գլուխը խոնարհեցուցած, զգուշանալով Քանտիանոյի եւ աղջկանը կողմը նայելէ, սկսաւ դանդաղօրէն սենեակին մէջ երթեւեկել։

Ատենէ մը ի վեր նշմարելով որ աղջիկը Ռոլանը մոռցած էր, Տանտոլօ սկսած էր ուրախանալ։

Տարօրինակ դէպք մը վրայ հասնելով հաստատած էր Աւագ հաւատաքննիչին այս համոզումը։

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ԼԻՈՆ.— Տիկին Թագուհի Բազումեան, Տէր եւ Տիկին Ֆլան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝
ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԲԱԶՈՒՄԵԱՆԻ
(ծնեալ Ուզունեան)
մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 1ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Սեպտ. 3 ժամը 9ին Պրոնի Սէն–Տընի եկեղեցին հայկ. ծէսով եւ թա–ղումը կը կատարուի տեղւոյն գերեզմա–նատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ» կը նուիրեն

Ընկ. Առլէն Փափազեան, ինչպէս ամէն տարի մէկական տարի «Յառաջ» կը նուի–րէ.— Լոնտոնի Հայկ. Տան, Յունաստանի Սոֆիա Յակոբեան վարժարանին եւ Վի–էննայի Ուսանողական Միութեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Թէրզեան իր ամուսնոյն՝ Յովսէփ Թէրզեանի մահուան 5րդ տա–րելիցին ի յիշատակ 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են 1977 – 1978 ուսում–նական տարւոյն արձանագրութիւն–ները ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ ա–շակերտներու համար: Իրենց զա–ւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները դիմեն վարժարանի Տես–չութեան՝

26 Rue Troyon — 92310 SEVRES
Tél. 027-68-28

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԼԻՈՆԻ
ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1977 – 1978

Յառաջիկայ ուսումնական տարե–շրջանի արձանագրութիւնները սկը–սած են: Վարժարանին նպատակն է Ֆրանսայի դպրոցական յայտագրին առընթեր ջամբել աշակերտներուն քրիստոնէական եւ հայեցի կրթու–թիւն մը:

Նարեկեան վարժարանը ունի նաեւ մանկապարտէզ մը, յանձնուած Ա–նարատ Յղութեան հայ քոյրերու հոգածութեան:

× Յուլիս 3–26, հայ պատանիներու համար տարեկան կազմակերպման կայանը Հռոմի շրջակայքի օդափո–խութեան լաւագոյն վայրերէն մէ–կուն Գաթինոյի մէջ:

Արձանագրութեանց եւ լուսաբա–նութեանց համար դիմել Նարեկեան վարժարանի տնօրէնութեան.

38, Route de Collonges
69450 St. Cyr au Mont d'Or (Lyon)
Tél. : (78) 47-28-65

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը ուրախութիւնն ունի ծանուցանելու իր կեդրոնին նորակա–ռոյց մատրան մօտալուտ օծումը,

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Երեկոյեան ժամը 16ին

ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ
ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ
Շաբաթ, Նոյեմբեր 26ին
Կը նախագահէ
Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝
ԳԵՐՊ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Foyer Arménien de Jeunes Filles

3, Rue Guy — 69003 LYON

Le foyer arménien pour jeunes filles est dirigé par les religieuses arméniennes de l'Immaculée Conception.

Il reçoit des jeunes filles de France et de l'étranger désirant poursuivre des études secondaires ou obtenir différents diplômes et licences.

Situé au centre de LYON, il se trouve à proximité des universités, des facultés et des Beaux Arts.

Il ouvrira ses portes le :
10 SEPTEMBRE 1977

Pour les inscriptions et pour tous renseignements, s'adresser à :
Sœur Rose Candide MICHAELIAN
38, route de Collonges
69450 ST CYR AU MONT D'OR
Tél. (78) 47.28.65

ՀԱՅՐԵՆԻ ԿՏՈՒՐԸ

Անարատ Յղութեան հայ քոյրերը ու–րախութեամբ կը ծանուցանեն, Ֆրանսայի եւ օտարաշխարհի ազգայիններուն, մօտա–լուտ բացումը հայկական օճախի մը այն հայ օրիորդներուն համար որոնք կը փա–փաքին իրենց ուսումը յառաջ տանիլ կամ այլազան վկայականներ ձեռք ձգել:

« Հայրենի Կտուրը » իր նպաստաւոր դիրքով կը գտնուի Լիոնի կեդրոնը, հա–մալսարաններու եւ գեղարուեստական դպրոցներու մօտ:

Բացումը տեղի պիտի ունենայ Սեպ–տեմբեր 10ին:

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ՆՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ներացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարա–կութիւնը (Մարսէյլի) ներացանկերուն:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻ, ԲԱՄԲ. ՖՐԷԶ

Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ վարչութիւն 163, Պ. Ստեփան Պօղոսեան 125, Նահա–պետ Ճղնաւորեան 110, Պ. Պ. Մկրտիչ Քիւփէլեան, Աբրահամ Տուտուսեան, Նը–շան Նաճարեան, Ա. Շահպազեան, Մատ–թէոս Նազարեան, Հրայր Գոճակէօզեան (Սեւանայ Լիճ ճաշարան) 100ական, Պ. Պ. Կարապետ Սայապալեան, Ենովք Աչըգ–եան, Տիկ. Հայկուհի Գամպուրեան, Մի–նաս Գոճապաշեան, Աղնիւ Մրճոյեան, Մանուկ Ճղնաւորեան, Բենիամին Գո–ճապաշեան, Յովհաննէս Ստեփանեան, Պօղոս Պօղոսեան, Մարտիրոս Նուրիկեան, Կիրակոս Յարութիւնեան, Մ. Անթոյեան, Յակոբ Խաչատուրեան, Մանուկ Ազագար–եան, Կարապետ Կարապետեան, Պետրոս Ղուկասեան, Յարութիւն Աճէմեան, Ծա–ղիկ Մարկոսեան, Կարապետ Տէմիրճեան, Կիւլպէնկ Չիլեան, Վաղարշ Դերձակեան 50ական Ֆր.:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5ԻՆ
Շաբաթիկէն:

×

Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Առաջնորդարանի տարեկան հացկերոյթը՝ Կիրակի Սեպտեմբեր 25ին ժամը 13ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Որբերու Օգն. Մարմնին տարեկան պարահանդէսը Դեկ–տեմբեր 4ին:

TRANSTOURS organise plusieurs voyages à EREVAN

ԱՄՌԱՆ ԵՒ ԱՇՆԱՆ
ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐԸ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅԺՄԷՆ ԻՍԿ ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԹՐԱՆՍԹՈՒՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ եւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Երթ ու դարձ օդանաւով: «Արմենիա»յի կամ «Անի»ի մէջ, առաջին կարգի սպա–սարկութեամբ: Կը գործադրուի Հայրենի տեսարժան վայրերու այցելութեան լրիւ յայտագիրը

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 28 Rue St. Roch, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն Երեքշաբթի և Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարսէյլ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ
11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN, Tél. 93-04-90 et 08-31-55
Վալանս՝ դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Ալփորվիլ՝ դիմել Ց. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	120 ֆր.
Հոգեհանգիստ	60 ֆր.
Շնորհակալիք	60 ֆր.
Ցաւակցութիւն	25 ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	25 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	60 ֆր.
Ծնունդ	60 ֆր.
Կը փնտռուի	20 ֆր.
Կ'ուզուի	30 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատա–րակելի եւ սովորական ծաւալով ազ–դերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

cet automne visitez l'Arménie

calendrier des départs
Du 20 Octobre au 03 Novembre
Du 23 Décembre au 06 Janvier

PARIS/PARIS TOUT COMPRIS SANS AUCUN SUPPLEMENT 3350 F.

(Transports aériens, transferts, hôtel 1ère classe en pension complète, toutes les excursions y compris Garni, Kéghart, Sardarabad, Sevan, toutes les taxes et frais de visa)

Pour les prix et renseignements s'adresser à :

OPTIMA Tours
Sonia Coumryantz
6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet
Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67 (licence A 946
A LYON
MAGUY KALOUSTIAN
OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

ARMENIE 77

du 1er Octobre au 15 Octobre
du 22 Octobre au 5 Novembre
du 23 Décembre au 6 Janvier 78

du 5 Août au 19 Août
(pour les jeunes de 16 à 35 ans)

Renseignements et inscriptions :

mondotours
2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66
Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS
POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
6
MARDI
6 SEPTEMBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ	Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.936 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 13.936

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՁԱԽԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

— O —

ՄԻԹԵՐԱՆ.— ԱՅՈ՛ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԾՐԱԳՐԻՆ, Ո՛Չ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԾՐԱԳՐԻՆ

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ» ԿԸ ՊԱՐԶԷ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երկուշաբթի օր, Իւմանիթէ յաւելեալ էջերով կը պարզէր Ընկերվարական եւ Համայնավար կուսակցութիւններու տարակարծութիւնները, ինչ կը վերաբերի ծրագրին այժմէականացման: Այս առթիւ Ժորժ Մառշէ առանձին յօդուածով մը կոչը կ'ուղղէ աշխատաւորներուն, չեշտելով թէ անոնց գործն է այլեւս ամէն ինչ թափել յանգելու համար այժմէականացած Հասարակաց ծրագրի մը:

Նախապէս հեռատեսիլէ Անթէն 2 կայանէն, Միթերան առիթն ունեցած էր խօսելու թէ քաղաքական ընդհանուր կացութեան եւ թէ պատասխանելու Մառշէի: Ընկերվարական պարագլուխին համար Պառ տեսական կերպով ձախողած է ինչ որ արգելք չէ եղած որ միշտ ինքնավստահ երեւոյթ մը պարզէ, այսպէս գինը՝ «աւելի վէճ է քան Շիրաքի օրով», աշխատանք՝ «գործազրկութեան բոլոր ցուցանիշները կոտրած են», պիւտճէն՝ «այս տարի կը խոստովանին բացը», ժողովրդատնտեսական արտադրութիւն՝ «կը մնայ տժգոյն, չէկող, կը նահանջէ բաղդատմամբ աշխարհի շարժումին»: Միթերանի համար միակ կէտը, ուր Պառ արդիւնք ձեռք բերած է աշխատավարձերու կասեցումն է: Գալով համայնավարներու հետ տարակարծութեանց, Միթերան կ'ըսէ թէ ասոնք նուազ էին Մառշէի օգափոխութեան վերադառնալէն առաջ բայց յանկարծ Ընկերվարական կուսակցութիւնը նոր հարցեր գտաւ իր դիմաց եւ Համայնավար կուսակցութիւնը նոր առաջարկներ ըրաւ որոնք կը ձգտին նկատի չառնել Հասարակաց Ծրագիրը կարգ մը կէտերու վրայ կամ զայն խոտորելու փոխել: Գլխաւոր հարցերը, ուր համաձայն չեն, կը վերաբերին ամսական նուազագոյն աշխատանքի (սմիք) 2200 ընկերվարականներու համար, ազգայնացում՝ ընկերվարականները կը մերժեն 1450 ազգայնացումները զորս կ'առաջարկէ Համայնավար կուսակցութիւնը: Համայնավարները — հիմա — այո՛ կ'ըսեն հիւլէական ուժին երբ ո՛չ էր Հասարակաց Ծրագրի մէջ հաւաքական պատասխանը: Վերջապէս Միթերան կ'ամփոփէ իր կուսակցութեան տեսակէտը շատ յստակ բանաձեւումով մը՝ այո՛ Հասարակաց Ծրագրին, ո՛չ համայնավար ծրագրին:

Այս ամբողջին առթիւ է որ լոյս տեսաւ Երկուշաբթի օրուան Իւմանիթէն, յաւելեալ երկու էջով եւ վեց միլիոն տպաքանակով: Ցօղուածներ ունին Մառշէէն զատ՝ Ռընէ Անտրիէօ, Շառլ Ֆիթերման, Փոլ Լօրան, Ֆիլիփ Հերզոկ, Ժան Քանափա, այսինքն կուսակցութեան գլխաւոր դէմքերը: Պարզուած են այն հարցերը, ուր համայնավար եւ ընկերվարական համաձայն չեն, նաեւ ծանր յարձակումներ կան ընկերվարականներուն դէմ, որոնք այլեւս չեն ուզեր շարունակել բանակցութիւնները եւ չեն ուզեր տեսնուիլ վեհաժողովէն առաջ:

Ի վերջոյ այն տպաւորութիւնը կը ստեղծուի օրէ օր, որ մինչ ընկերվարականները կ'ուզեն իշխանութեան գլուխ գալ վեց ամիսէն, համայնավարները տրամադիր չեն:

Քանի մը տողով

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ կը շարունակէր քննել Կիպրոսի բողոքը Թուրքկիպրական իշխանութեանց դէմ, որոնք գաղթավայրի վերածած են այլեւս Ֆամակուսթան: Փանամա խիստ կերպով դատապարտած է Թուրքերը այս առթիւ եւ դեսպանը չեշտած է.— «Թուրքիոյ այն առարկութիւնը թէ Ֆամակուսթայի իր գործունէութիւնը ներքին հարց է «ջուր չի վերցներ» քանի Ազգաժողովը վճռած է թէ այսպէս կոչուած «Թուրք կիպրական դաշնակցային Պետութիւնը» ապօրինի է: Այս հարցին քննութեան երրորդ օրուան այս նիստին, Փանամայի համակարծիք եղած են Վենեզուելա եւ Քանատա: Անգարա հաստատեց որ չի ճանչնար Կիպրիանուն իբրեւ յաջորդը Մակարիոսի:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԻՑԱԳՈՅՆ բանաստեղծը՝ Ռոժդեստվենսկի մեռաւ առջի օր, 82 տարեկանին: Իր առաջին գործերը լոյս տեսած են Յեղափոխութենէն առաջ:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ համալսարանի դասախօս եւ մասնագէտ արեւելեան Եւրոպայի, Վիթթորիօ Սթրատա, համայնավար մտաւորականը, որ Մոսկուայի «գիրքին տօնին» պիտի երթար իբրեւ խորհրդատու Էնաուտի հրատարակչականին, վիզա չստացաւ: Առաջին անգամը չէ արդէն, որ Մոսկուա կը մերժէ իր վիզան: Նոր բանավէճ մը ծագած է այս առթիւ, խորհրդային եւ իտալական Համայնավար կուսակցութեանց միջեւ:

ՀԻՒՍԷՅՆ Թագաւորը երկու օրուան համար պաշտօնական հիւրն է Ֆրանսայի:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ հարաւը կացութիւնը միշտ չփոթ է եւ Փաղանժներու քաղաքական Բիւրոյի անդամ՝ Քարիմ Բագրատունի ըսած է լիբանանեան Մոնտէյ Մորնինկ շաբաթաթերթին, որ երկու խոչընդոտ կայ խաղաղութեան վերահաստատման այդ շրջանին մէջ: Մէկը՝ Պաղեստինցիք, որոնց բոլոր խմբակցութիւնները համաձայն չեն Շթօրայի համաձայնագրի գործադրութեան, միւսը՝ Իսրայէլ որ այդ համաձայնութիւնը կը մերժէ ճանչնալ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգոստոս 31)

ԶԷՆԻԹԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ (*)

Լենինգրադի մէջ, Զէնիթի եւ Արարատի հանդիպումը սկսած է դաշտին տէրերուն բուռն գրոհներով: Տեւական յարձակողական խաղ մը կիրարկած են եւ վտանգաւոր պահեր ստեղծած, ճնշումի տակ պահելով հակառակորդի դարպասը: Աւելկա դժուարացուցած էր Արարատի պաշտպանութիւնը մանաւանդ որ հիւանդութեան պատճառաւ կը բացակայէր փորձառու մը՝ Ա. Միրզոյեան: Զէնիթի խաղացողները նկատելով Արարատցիներու անվստահ գործողութիւնները, շրջափակած էին անոնց կիսադաշտը եւ յաջորդաբար 25րդ եւ 42րդ վայրկեաններուն Զէնիթ կը նշանակէր երկու կէտ: Երկրորդ կիսախաղին ալ Զէնիթ երկու փենալթիով կը նշանակէր երկու կէտ եւս մինչ Արարատի համար Պետրոսեան միայն մէկ կէտ կը յաջողէր նշանակել:

(*) Արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Սեպտ. 2ի թիւով:

×

ԺԴ. ԴԱՐՈՒ ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐ

Հայաստանի պետական պատկերասրահը, շուտով պիտի ցուցադրէ ԺԴ. դարու հայ նկարիչներու ստեղծագործութիւններուն կրկնօրինակները: Երեւանցի մասնագէտներ վերանկարած են Թէոդոսիայի հայկական եկեղեցիներու որմնանկարները:

Մասնագէտներուն ղեկավարին տուած բացատրութեամբ, իրենց նպատակը եղած է կորուստէ փրկել մեծ արժէք ներկայացնող այդ որմնանկարները, քանի տարիներու թաւալումով անոնք կը գունաթափին:

×

Գ. ԷՄԻՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Գէորգ Էմինի «Քսաներդ դար» բանաստեղծութիւններու գրքոյկը լոյս տեսած է Մոսկուա, ռուսերէն: Տեղ գտած են բանաստեղծին վերջին տարիներու բանաստեղծութիւններէն աւելի քան քառասունը:

Գէորգ Էմինի ստեղծագործութիւնները այլ թարգմանութիւններու ալ արժանացած են: 1947ին լոյս տեսած է «Բանաստեղծութիւններ» հաւաքածոն: Այնուհետեւ այլ հատորներ, վերջինը՝ 1972ին:

×

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ

Մէկ ամիսէ ի վեր կը շարունակուին սփիւռքի զանազան շրջաններէ ժամանած հայ ուսուցիչներու դասընթացքները: Մ. Նահանգներէ, Ֆրանսայէ, Քանատայէ, Աւստրալիայէ, Իրաքէ, Կիպրոսէ, Լիբանանէ, Սուրիայէ, Յորդանանէ, Երուսաղէմէ եւ Եգիպտոսէ եկած ուսուցիչներ դասախօսութիւններ կը լսեն Հայաստանի տնտեսութեան, գիտութեան եւ մշակութային կեանքին մասին, ինչպէս նաեւ Հայոց լեզուին, գրականութեան եւ հայկական ճարտարապետութեան վերաբերեալ:

×

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Գիւղական վայրերու պատանեկան խումբերու համամիութենական մրցաշարքին, Կրասնոդար, Արտաշատի «Հասկիկ» ոտնագնդակի խումբը, ախոյենութիւնը ձեռք ձգեց: Մրցաշարքին մասնակցող խումբերու խաղացողներու տարիքն էր 14–15:

Զափահասներու սահմանուած «Ոսկէ Հասկ» բաժակն ալ ձեռք ձգեց Աբովեան շրջանի «Կոտայք» խումբը:

×

ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱՅԷ

Եուկոսլաւ պատուիրակութիւն մը, որ առեւտրական առաքելութեամբ Մոսկուա ժամանած էր, երկու օրով Երեւան այցելեց: Պատուիրակութեան անդամները ընդունուեցան վարչապետին տեղակալին՝ Կ. Ղամբարեանի կողմէ, ինչպէս նաեւ Առեւտուրի նախարար՝ Ս. Սաֆարեանի:

Անդամները այցելեցին Մատենադարան, Երեւանի առեւտրական կեդրոնները, ինչպէս նաեւ Եուկոսլաւիոյ միջոցներով կառուցուող հանրախանութը Շահումեան շրջանը:

×

«ԼՈՒՌ ՂՕՂԱՆՋՆԵՐ»Ը ԱՐԱԲԵՐԷՆ

Հալէպի «Էլ Շարք» հրատարակչականը լոյս ընծայեց Զաւէն Դոլարջեանի «Լուռ Ղօղանջներ» գիրքը՝ Նիզար Խալիլի թարգմանութեամբ:

Այս վերջինոյն թարգմանութեամբ ցարդ հրատարակուած են Ա. Կծոյեանի «Հայ բժշկութեան պատմութիւնը», Յ. Թումանեանի «Գիքորը», Աւ. Իսահակեանի երկերու հաւաքածոն եւ ուրեմն հիմա ալ վերոյիշեալ հատորը:

Նիզար Խալիլի թարգմանական աշխատանքներուն իր օժանդակութիւնը բերած է Թորոս Թորանեան: Յառաջաբանը ինք գրած է:

×

ՆՈՐ ԺԱՊԱՒԷՆ

Լատվիայի հնադարեան քաղաքը՝ Լիեպայա, ժապաւէնի մը պատրաստութեան վայրը դարձած է: Բեմադիրն է Դմիտրի Քեսայեան, օգնական ունենալով Եդուարդ Ակոպովը: Բեմադրութիւնը պատրաստած են այս երկուքը: Գլխաւոր նկարահանն է Լ. Աթոյեանց:

Նիւթը իրական պատմութիւն մըն է: Համաշխարհային Բ. պատերազմի օրերուն ճակատէն կանչուած է վայրի անասուններու մարզիչ Ն. Ոչչերբանեան, Արմենակ Գասպարեանի հետ նոր ձեռք ձրգուած փիղ մը Երեւանի կենդանաբանական պարտէզը տանելու համար: Այս վերջինոյն դերը ստանձնած է Մհեր Մկրտչեան:

ԱՐԱՐԱՏ - ՆԵՖԹՉԻ 1-1

Սեպտեմբեր 3ի ախոյենական դարձի մրցումներու պատկերն է.—

Տորպեդօ (Մոսկուա) Շախտէօր՝ 2–0, Զէնիթ (Լենինգրադ) ԲԿՍԱ 4–1, Արարատ – Նեֆթչի (Բաքուի մէջ) 1–1, Դնեպր – Զարիա (Վորոշիլովգրադ) 1–1, Կարպատ – Դինամօ Կիեւ 1–1, Դինամօ (Թիֆլիզ) Կայրաթ 2–0:

21 մրցումներէ ետք դասաւորման գլուխը կը գտնուին Կիեւի եւ Թիֆլիզի Դինամօները 28 կէտով, 3րդ է Մոսկուայի Դինամօն 24 կէտով բայց իրեն կը պակսի մէկ խաղ, որ յետաձգուած էր:

ԱՆՆԱ ՄԱՅՐԻԿԸ

———o———

... Այդ օրը իրարանցում մը տեղի ունեցաւ մեր բակին մէջ: Երկու քիւրտ ձիաւորներ, առանց ձիերէն վար իջնելու, բաներ մը ըսին մեծ եղբօրս, որուն քով կանգնած էր մայրս, ու հեռացան:

Եղբայրներս իրենց հրացաններն առին եւ դուրս եկան դէպի գիւղի վերին տուները:

Աննա Մայրիկը քանի մը կիներ ղրկեց գիւղին մէջ եւ անունները տուաւ այն կիներուն, որոնք անմիջապէս մեր բակը պիտի հաւաքուէին:

Ձայն ձայնի տուին գիւղացիները եւ ժողովուրդը շարժեցաւ դէպի լերան կողերը՝ ժայռերու, ձորերու եւ անտառներու մէջ ապաստան գտնելու համար:

Քանի մը անգամ վեր ելայ մեր տանիքը եւ տեսայ, որ իմ խաղընկեր պզտիկները, իրենց մօր ձեռքէն բռնած, դէպի լեռը կ՚աճապարէին: Երբ վերջին անգամ վար իջայ մեր բակը, հոն հաւաքուած տեսայ քանի՜ աւելի կիներ, որոնք մեր գիւղի հասուն կամ պառաւ կիներն էին, քիչ մը ուժեղ, ու մանաւանդ ճակատով կ ի ն ե ր ը, որոնց ներկայութեան մենք՝ պզտիկներս կը քաշուէինք չարութիւն ընելու:

Աննա Մայրիկը հրամաններ տուաւ, եւ կիները աշխատանքի լծուեցան: Ոմանք ջուր կրելու գացին, ուրիշներ մածուն պիտի բերէին: Տասնեակ մը կիներ, 7, 8 պղինձներ կը շարէին քարէ օճախներուն վրայ եւ կրակը կը վառէին:

Կանանց խօսակցութենէն հասկցայ, որ Հիւսէյն աղան լուր ղրկած էր մեր գիւղը, թէ Դուաէրի չէյխը 300 զինուած Քիւրտերու գլուխն անցած, պիտի գայ Ահրոնք՝ անցնելու համար Անտաք, ուր Թրքական զօրքերը ճակատամարտ կը մղէին ապստամբներուն դէմ: Աղան իր ղրկած լրաբերներու միջոցաւ ապահովցուցած էր, թէ Ահրոնքին վնաս մը պիտի չտան, այլ միայն կէսօրուան ճաշը պիտի ընեն եւ անցնին:

Կռիւի ու արեան տարի էր: Բնական է, որ գիւղը այդ խոստումին չհաւատար:

Ճաշը պիտի տային, եւ ճաշը պիտի տար Աննա Մայրիկը, թիկնապահ ունենալով քանի կիներ: Իսկ գիւղը պիտի քաշուէր բարձունքները եւ երիտասարդները ժայռերու մէջ դիրք պիտի բռնէին՝ հարկադրուած պարագային զէնքի դիմելու համար:

Գիւղին մէջ մնացին երկու տղամարդ, մէկը ես եւ միւսը՝ ծերուկ գզիրը: Ես կառչած էի մօրս փէշերուն եւ ծեծ կ՚ուտէի, իսկ գզիր Օհանը մօրս հրամանները կը կատարէր դողդղալով:

Մայրս քանի մը անգամ զիս յանձնեց հօրեղբօրս կնոջ, որ գիւղէն դուրս հանէ եւ դէպի լեռը ղրկէ: Բայց ես միշտ հնար մը կը գտնէի՝ անոր ձեռքէն ազատելու եւ կը վերադառնայի մեր բակը, ուր նոր երեւոյթներ կը պարզուէին իմ աչքիս:

Քիւրտերը պիտի գա՞ն, կռիւ պիտի ըլլա՞յ:

Մտահոգութիւնը կախուած էր կիներու դէմքէն: Իսկ պղինձներուն մէջ փիլաւը կ՚եփէր, եւ մեր բակին դիմացը տարածուած տանիքներուն վրայ թաղիքներ եւ ներքնակներ կը սարքուէին՝ «հիւրեր»ը ընդունելու համար:

Մայրս թոնրատունն էր, ուր հաց կ՚եփէին, երբ մեր գիւղի անդիի ծայրէն լսուեցաւ զինուորական փողի ձայնը՝ երկարաձգուած արձագանգներով:

Սարսուռ մը անցաւ բոլորի սրտէն: «Եկա՜ն», ըսին բոլորն ալ միաբերան:

Աննա Մայրիկը թոնրատունէն դուրս եկաւ, երկաթէ ակիշ մը ձեռքը, ըստ երեւոյթին մոռնալով որ իր ձեռքին մէջ երկաթէ գործիքը կը ճօճէր սուրի մը պէս:

Ես փէշը բռնեցի եւ անոր հետ իջայ բակը: Իմ գոյութիւնս այլեւս աննշմար կ՚անցնէր: Կիները իրենց գործին կը նայէին կամ շուարած՝ կեցած էին:

Աննա Մայրիկը առաջ անցաւ եւ փողոցին գլուխը բռնեց՝ եկողները դիմաւորելու համար:

Ու ահա ձիաւորներ, իսկ անոնց ետեւէն զինուած ամբոխ մը լեցուցին մեր տան փողոցը:

Առաջին ձիաւորը Դուաէրի Շէյխն էր: Անոր ետեւէն եկողը՝ Հիւսէյն աղան:

Գզիր Օհանը պատին տակ կծկուած էր: Աննա Մայրիկը մօտեցաւ բռնելու շէյխին ձիուն սանձը: Նոր նշմարեց, որ աջ ձեռքին մէջ ակիշը սպառնական նիզակի մը պէս ցցուած էր: Ակիշը անցուց ձախ ձեռքին եւ սանձը բռնեց, որ շէյխը վար իջնէ: Արդէն քիւրտ ծառաները հասան:

Աննա Մայրիկը նոյն արարողութիւնը ըրաւ նաեւ Հիւսէյն աղային:

Երկու կամ երեք հարիւր հոգի էին: Զինուած էին հրացաններով, ունէին սուր եւ դաշոյն, կռնակներէն կախուած էր վահանը: Այս զինուած ամբոխը գիշատիչի աչքերով կը նայէր չորս կողմը:

Շէյխը եւ աղան նստեցան պատուոյ տեղը, ուր բարձեր կային: Զինուած ամբոխը տասնեակ առ տասնեակ տեղաւորուեցաւ տանիքին վրայ:

Աննա Մայրիկը մօտեցաւ շէյխին եւ աղային, բարեւեց եւ յայտնեց, որ ճաշը պատրաստ էր:

Շէյխին եւ աղային նայուածքները ուղղուած էին դէպի լեռնալանջերը: Մարդիկ կը խլրտէին ժայռերուն մէջ եւ գիւղը դատարկ էր:

Մօրս կարգադրութեամբ, կիները սկսան կերակուրի բաշխման: Շէյխը եւ աղան առանձին սեղան ունէին, իսկ զինուորները մէկ ամանէ կ՚ուտէին եւ թասերով թան կը խմէին:

Այս մարդկային զանգուածը սպառնական նոր մարդկութիւն մըն էր, կուտակուած մեր գիւղի ամէնէն վարի տանիքներուն վրայ:

Մեր գիւղի մարդիկ տարբեր էին: Ուզեցի մեր գիւղը տեսնել: Փողոցներէն վեր ելայ, անցայ մեր բարձր տանիքներուն վրայ, չորս կողմս նայեցայ: Գիւղը անճանաչելիօրէն դատարկ էր: Բայց կատուներու, շուներու եւ աքլորներու թիւը շատցած էր: Ամէն քայլափոխիս այս անասուններուն հանդիպեցայ: Մինչդեռ, երբ գիւղը լեցուն էր պզտիկներով, կիներով եւ մարդերով, հազիւ թէ այդ անասուններու գոյութիւնը կը նշմարէի:

Այս ամայութենէն հալածուած՝ նորէն մեր բակը իջայ եւ կառչեցայ մօրս փէշերուն: Մայրս բերդի մը պէս կ՚երեւար աչքիս: Բարձրահասակ ու թիկնեղ, հրամանատարի մը պէս, ամէնուն կ՚իշխէր, կը հրամայէր, կ՚երթար ու կուգար, կնճիռ մը ունքերուն միջեւ, իր ընելիքը գիտցողի մը նման:

Քիւրտերուն մուտքը դիմաւորելու վայրկեանէն մինչեւ ճաշի վերջաւորութիւնը, Աննա Մայրիկը վայրկեան առ վայրկեան կը մեծնար աչքիս, մայրական մեծութենէն տարբեր բան մը կ՚երեւար: Գոնէ այդ վայրկեաններուն ես աչքովս տեսայ ու համոզուեցայ, որ այս զինեալ բանակին դէմ, այս գիշատիչ աչքերուն դիմաց կանգնած ուժը Աննա Մայրիկն էր, մինակը, ակիշը ձեռքին մէջ:

Ու ես աւելի մեծ վստահութեամբ կառչեցայ անոր փէշերուն:

×

Ճաշը վերջացաւ:

Աննա Մայրիկը իր գործը վերջացուցած՝ կեցած էր եւ կը դիտէր ամէն կողմ: Կարծես կը հսկէր բոլորի շարժումներուն: Կիները եւ գզիր Օհանը դատարկ ամանները կը կրէին դէպի մեր բակը:

Աննա Մայրիկը իր տեղէն յանկարծակի շարժում մը ըրաւ եւ մտաւ տասնեակի մը շրջանակէն ներս: Այնքա՜ն արագ եղաւ այս շարժումը, որ ես փէշէն ինկայ վար եւ ցատքեցի ոտքի վրայ՝ մնալով տանիքի եզերքը: Հոն, Քիւրտերու շրջանակին մէջ կեցած, Աննա Մայրիկը բռնած էր Քիւրտի մը օձիքը եւ կը պահանջէր, որ ան պղնձէ թասը դուրս հանէր ծոցէն: Քիւրտը կ՚ընդդիմանար, իսկ Աննա Մայրիկը, տեսած ըլլալով որ Քիւրտը, թանը խմելէն ետք թասը ծոցը խօթած էր, անվախօրէն զայն կը ցնցէր եւ թասը կը պահանջէր: Երբ տեսաւ, որ Քիւրտը ուժով կ՚ընդդիմանայ, Աննա Մայրիկը արագօրէն ու թափով ապտակ մը իջեցուց Քիւրտին երեսին, ձեռքը խօթեց անոր ծոցը եւ թասը դուրս քաշեց:

Ապտակին ձայնը թնդաց ամբողջ տանիքին վրայ: Ան աւելի զօրաւոր հնչեց իմ ականջին, քան զինուորական փողի ձայնը, որ ժամ մը առաջ սարսուռով լեցուցած էր գիւղը:

Շէյխը եւ աղան ոտքի ելան՝ գիտնալու համար թէ ի՞նչ տեղի կ՚ունենար:

Ապտակուած Քիւրտը մնաց անշարժ:

Աննա Մայրիկը, թասը առած, եկաւ շէյխին եւ աղային մօտ եւ խստօրէն ու արժանապատուութեամբ ըսաւ.

— Շէ՛յխ, հիւր եկած էք, իմ աչքիս վրայ: Իմ կարողութեան չափով կերակուր քաշեցի ձեր զօրքին: Ամաններ գողնա՞լը ինչ կը նշանակէ:

Շէյխը եւ աղան իրարու երես նայեցան: Աննա Մայրիկը իրենց դէմը կեցած էր իբրեւ Ահրոնք գիւղի սպառնալիքը: Քիւրտը առեան կանչեցին եւ առին մտրակի տակ՝ ցոյց տալու համար Աննա Մայրիկին, որ իրենք բռնութիւն մը ընելու դիտաւորութիւն չունէին:

Քանի մը վայրկեան ետք, Դուաէրի շէյխը, իր զինեալ ամբոխը առնելով գիւղէն դուրս ելաւ դէպի Անտաք: Տեղի ունեցած դէպքէն ան մտահոգ կերպարանք մը առած էր եւ մեկնեցաւ կծկուած ուսերով:

Հիւսէյն աղան անոնց չընկերացաւ եւ գիւղն ալ չմնաց: Անմիջապէս իր ձին հեծաւ եւ վերադարձաւ Ներճըք:

Ահրոնքի զինեալ երիտասարդները անտառներու մէջէն անցնելով, իջան Տիգրիսի ափը՝ հետեւելու համար շարժող աշիրէթին, որպէսզի կարողանային զգուշացնել զանազան խումբերը, որոնք այս կամ այն լեռը ապաստանած էին՝ Անտաքի պարտութենէն ետք:

Հետախուզող երիտասարդները լուր բերին, որ Դուաէրի շէյխը, Տիգրիսի եզերքը հասնելէն ետք, փոխանակ դէպի Անտաք ուղղուելու, ետ դարձած էր դէպի հարաւ եւ բռնած Տիգրանակերտի ճանապարհը:

Լեռ ապաստանած բնակչութիւնը վերէն թափուեցաւ գիւղ, որ անմիջապէս իր առաջին կերպարանքը ստացաւ:

Բայց ինծի համար գիւղը եւ մարդիկ ամբողջովին փոխուած էին: Նոր ծանօթացած էի Աննա Մայրիկին հետ, որ մեծղի լերան մը պէս այս շրջապատէն վեր կը բարձրանար, ու ես հիացմունքով կը նայէի անոր, որ դեռ երէկ իմ սովորական մայրս էր, իսկ հիմա՝ մէկ ապտակով ամբողջ բանակ մը տապալող հսկայ մը:

Այս դէպքը, որուն ականատեսն էի, մանկական աշխարհս լեցուց գիտակցութեամբ: Կարծես տարիքս մեծցաւ: Եւ ես այլեւս 5–6 տարեկան մանուկը չէի, գոնէ Աննա Մայրիկին հանդէպ: Աննա Մայրիկը այլեւս իմ աչքիս կ՚երեւար մեր գիւղի մեծագոյն դերակատարը:

Այդ դէպքէն ետք մօրս ամէն արարքը կը դիտէի ուշադրութեամբ եւ կը ջանայի ըմբռնել: Ու յաջորդ տարիներուն աւելի քան կրցայ հաստատել, որ Աննա Մայրիկը, իրօք, մեր գիւղին մէջ մեծագոյն ազդեցութիւն ունեցող անհատն էր: Ինչ որ կ՚անցնէր ու կը դառնար մեր գիւղին մէջ, Աննա Մայրիկի մասնակցութեամբ տեղի կ՚ունենար, իսկ ես, գրեթէ միշտ, ականատես էի՝ մանաւանդ՝ երբ կարեւոր խնդիր մը պատահէր:

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Գ.

Այն հարիւրապետն էր, որ օր մը զինուորներով տէր Յուսիկին գեղէն անցնելուն, իրենց խող հրամցնող ռէսը տփած էր, ու տէրտէրին տունը երթալով ճաշած էր հանդերձ «ատամնավարձ»ով: Մարդը պաշտօնի մէջ բարձրանալով Պոլիս եկած էր, ու հիմա ալ կ՚անդամակցէր Հայերը դատող զինուորական ատեանին: Յիշեց անցեալը, եւ ուզեց իր հին ծանօթին համար բարեխօսել: Տէրտէրն ալ զայն ճանչցաւ եւ կռահեց որ ի նըպաստ իրեն բան մը կ՚ընէր: Նախագահը տամուզդեղցիին խոժոռ դէմքով հարցուց, թէ որքան ատենէ ի վեր Պոլիս կը գտնուէր: Երբ գեղացին hէմուճուղ կէլտում պատասխանեց, դատաւորները սկսան խնդալ: Թէզքէրէն ուզեցին: Տեսան թէ արդարեւ Յուլիս 15ի կիրակի առտուն Պոլիս մտած էր. հետեւաբար չէր կրնար նոյն օրուան շարժումը կազմակերպողներէն ըլլալ: Պատրիարքարան գտնուած ըլլալուն պարագային վրայ տեղեկութիւն առնելէ յետոյ, տէր Յուսիկը անպարտ արձակեցին:

Տէրտէրը Պատրիարքարան գնաց: Գտաւ իր մէկ քանի աշակերտներն ու Արշամը, որոնք կարող եղած էին ճողոպրիլ: Խորհրդակցութիւններ ըրին: Համաձայնեցան որ տէր Յուսիկ ատեն մը Պոլիս մնայ, կազմակերպութեան գործին համար, իսկ վարժապետը երկիր վերադառնայ, հոն գործելու ծրագրով:

Օրթագիւղի եկեղեցիին պանդուխտ քահանան մեկնած էր այդ օրերը: Տէր Յուսիկ Պատրիարքարանէն յանձնարարագրով մը այդ ժամը ղրկուեցաւ: Իր բախտէն, առաջին սպասաւորութիւնը եկեղեցին տօնախմբութեան օրը եղաւ: Յուլիս 15ի օրուան տպաւորութեան ներքեւ միամիտ պարզութեամբ որոտաց «ազատութի՜ւն եղբարց մերոց»ը, որով թաղին միահեծան իշխան Հայրապետ էֆէնտիին հետ Օգոստոս 19ի Կիրակի օրուան ընդհարումը ունեցաւ:

Դ.

Եկեղեցւոյն տօնախմբութեան յաջորդ շաբաթը, ժամարարութեան տասնըհինգօրեայ շրջանը տէր Յուսիկինն էր: Կիրակի առտու էֆէնտի ու ազնուաշուք ամէնքն ալ պահարանը իրենց տեղաւանքը ըստ սովորականին բռնած էին: Պատարագը առանց միջադէպի կը վերջանար: «Ազատութիւն եղբարց մերոց»ը անլսելի անցած էր սպասաւորող քահանային հազը բռնած ըլլալով ճիշդ այն պահէն, երբ դերեւվարեալ եղբայրներու համար առ Աստուած պաղատանք պիտի ուղարկէր: «Կեցո»ին՝ երբ տաճարը գրեթէ պարպուեցաւ, էֆէնտին դասը գնաց, պատարագիչին համար բարեացակամ արտայայտութիւններով: Կոչունքին օրը սեղանին վրայ անդրադարձած էր զարիպին բացակայութիւնը: Անմիջապէս ժամը մարդ ղրկած էր զանիկա բերել տալու համար, բայց չէին գտած: Խիղճ ըրաւ աղքատ քահանայի մը եղած այս զրկանքին համար: Նախորդ կիրակին, բարկութիւնը իջնելէ յետոյ, մտածած էր թէ վեղարի տէրտէրըչարակամ մէկը ըլլալու չէր. երկրէն նոր եկած միամիտ մը. Պոլսոյ, մանաւանդ Օրթագիւղի քաղաքակրթութեանը անտեղեակ: Անցեալ շաբթուան շարիքը այս կիրակի դարմանել կ՚ուզէր, ուստի փոխանակ ամէն կիրակէ օրուան սովորական մէկ ոսկիին, գրպանէն երկու ոսկի ժամուց հանեց եւ ափը պահեց:

Ժամարարը ձախակողմեան խորանին առջեւի աստիճաններէն յամրաքայլ վար կ՚իջնէր «Որ օրհնես զայնոսիկ»ը արտասանելով հատիկ հատիկ, ձայնը յոգնած: Բայց այդ գրեթէ մարմրկող ձայնը մէկէնիմէկ հոգի առաւ: էֆէնտիին ականջներուն գնդակի սուլումի պէս բան մը զարկաւ. «Թագաւորաց քրիստոնէից եւ զինուորեա՛լ մանկանց նոցա»: Մեծ-աղան շմորեցաւ, գաւթին դուռնէն արագաքայլ դուրս ելաւ, խռովեալ, երկու ոսկին ափը, եւ շունչը խորհրդարանը առաւ գոչելով.

— Աս ի՞նչ փորձանք էր որ գլխուս եկաւ:

Գանձապետ, հաշուակալ, ատենադպիր, որոնք ստակ համրելու, հաշիւ նայելու, գիր գրելու վրայ էին, յանկարծակիի եկած գործերնին վար ձգեցին:

— Ի՞նչ կայ, էֆէնտի, ան hէրիֆը նորէն խա՞լթ մը ըրաւ, կը հարցնէին:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար. – 19)

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

1919ին էր պատերազմներէ, անհաւասար բայց յաղթական կռիւներէ յոգնած ու պարտասուն, Կարօ կարճ ժամանակով կը վերադառնայ նորագաղութ Հայաստանէ Պոլիս: Իր առաջին մտահոգութիւնը կ'ըլլայ փնտռել Սասունէն տեղահանուած իր ընտանիքէն մնացորդացը: Խաղբիկ – ներ կը խնդրէ Սասունցի վերապրողներէ Աւրոնք գիւղի իր բազմանդամ ընտանիքի մասին:

Արդէն լսած էր թէ իր յեղափոխական հայրը եւ այնտեղի երեք եղբայրները եղած էին առաջին զոհերը:

Քանի մը օր ետք Սասունցի մը կը ներկայանայ իրեն եւ կ'ըսէ թէ «ձեր ընտանիքէն ազատած է մանչուկ մը, որ կը կոչուի որբանոցը»:

Կարօ Սասունի խելոյն կը վազէ որբանոց, եւ կը սպասէ սպասման սրահը մինչեւ որ կանչեն զայն:

Հնամաչ հագուստներով տղեկ մը տատանումով ներս կը մտնէ ու կը մօտենայ Կարոյի:

Կարօ կը ճանչնայ եղբօրորդին, բայց հագիւ զսպելով յուզումը կը մնայ անշարժ: Տղեկը անորոշ յիշողութեամբ կը նայի զայն իր մէկն ու մէկ հօրեղբօրը: Բայց ո՞րը: Չի գիտեր: Անմիջապէս կը յիշէ Կարոյի ձեռքը, հասկնալու համար թէ արդեօ՞ք Արօ Արբահամն է, որուն մէկ մատը կտրուած էր Թուրքին դէմ կռուած միջոցին: Կարօ զուշակելով տղուն ենթադրութիւնը կ'ըսէ.— Ո՛չ տղաս, ես Կարօն եմ: Տղան կը ծռի եւ կը պաչէ ոտքին: Կը փղձկին երկուքն ալ: Կարօ կ'իյնայ հօրեղբօր գիրկը ու լուռ կ'արտասուեն...:

Կարօ 12 տարեկանին Սասնոյ լեռները իր հօրքաւ որսացած առեն, վար կը գլորի եւ ոտքը կը ջախջախուի: Իսկոյն Պոլիս կը փոխադրուի գործողութեան ենթարկուելու: Կարելի եղածին չափ կը դարմանուի, բայց կեանքին մինչեւ վերջը կը մնայ ոլոր ոտքով եւ քալելու համար կռթնած գաւազանին, որ մնաց խորհրդանիշ իր անզուսպ եւ կրակոտ կեանքին: (Այսօր այդ գաւազանը կը գտնուի Փարիզի Մշակոյթի Տան թանգարանը, Լի-բանանի դաշնակցական կազմին որոշումով):

Ընտանիքէն միակ վերապրող եղբօրորդւոյն հանդիպումը ամէնէն սրտառուչներէն մէկն է եղած Կարոյի կեանքին: Ընտանիքէն այս միակ մնացորդային վրայ աչքի լոյսի պէս կը գուրգուրար:

Փոքրիկ տղան՝ Հրայրը կը պատմէ իր պատման պատմութիւնը.— Համաձայն ժամու կերպով տարածուած շշուկներու թէ Սասունցիներն ալ տեղահան պիտի ընեն, հայրս մտածեց քոյրս եւ զիս զրկել ծանօթ, մօտիկ բարեկամ Քիւրտի մը քով: Մեր տան միւս երախաները փոքր ըլլալով, միասին պիտի տանէր ընտանիքը: Քոյր – եղբայր ապրեցանք Քիւրտին քով իր եւ կնոջ հայրական եւ մայրական գուրգուրոտ խնամքին տակ: Երախտապարտ ենք անոր:

Օր մըն ալ Քիւրտը կ'իմանայ թէ պատերազմը վերջացած ըլլալով, պէտք է իրենց պատանդները յանձնեն հայկական որբանոց: Զանազան որբանոցներու մէջ տեղաւորուելու պահուն է որ քոյր – եղբայր կը կորսնցնեն զիրար: Իր քրոջ այս կորուստէն չափազանց կ'ազդուի Հրայր եւ կեանքին մինչեւ վերջը (1962) կը փնտռէ զայն: Բայց ի զուր:

Երբ դիտէիր բարձրահասակ Կարոյի խրոխտ կեցուածքը, ինչպէս հաստաբուն կաղնի, չէիր կրնար մտածել թէ անոր մէջ կրնար ծածկուած ըլլալ նաեւ զգայուն սիրտ մը: Այտերը կը թրջէին արցունքէն երբ լսէր յուզումնալից երգը՝ նուիրուած Սերոբ Փաշայի կնոջ Սօսէի: Ո՛վ գիտէ ի՛նչ վաղեմի յուշեր կը խռովէին իր ըմբոստ եւ անհանդիստ հոգին, որ միշտ իր ժողովուրդին հետ էր:

Ցաւալի բան մը կը տանջէր զինք եւ անզուսպ կատաղութեամբ գետին կը զարնէր ձեռնափայտը թէ ինչո՞ւ այսքան չարիք հայ անմեղ ժողովուրդի գլխուն: Բայց յետոյ կը հրճուէր տեսնելով հասնող նոր սերունդը որ կը քալէ հայ ժողովուրդի շահերուն ի նպաստ պծուած ուղիով եւ անհա լուսաւոր ժպիտ մը կը ճառագայթէր իր յոգնատանջ դէմքին վրայ:

Մ. ՄԱՆՆԻԿ

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայ ժողովուրդի լուսաւոր համաստեղութենէն աստղ մը եւս չիջեցաւ, աւա՜ղ. գադրեցաւ բաբախելէ այն սիրտը որ, ամբողջ կեանք մը բաբախած էր՝ տառապող Հայութեան եւ հայրենիքին համար:

Տարակոյս չկայ որ պիտի չգտնուի զինք ճանչցող մէկ հատիկ Հայ, որ ի խորոց սրտի յուզիկ մը չունենայ, կաթիլ մը արցունք չթափէ, օրհնութեան խունկ չծխէ, իր հոգիին խորը, ի յարգանս անոր քաղցր յիշատակին:

Կարօ Սասունին կը պատկանէր նուիրեալներու բանակին...: Եղաւ անոնցմէ, որ իրենց գերագոյն հաճոյքը փնտռեցին՝ հայրենասիրութեան եւ նուիրման մէջ... Տալ սորվեցուցին. տալը նկատեցին՝ առաքինութեան գեղեցկագոյնը:

Ծնած էր Դաշնակցութենէն առաջ. հասակ նետեց՝ հսկաներու գուրգուրոտ խնամքին եւ շունչին տակ եւ դարձաւ՝ Դաշնակցութեան ականաւոր դէմքերէն մին:

Մեղուաջան աշխատանքով, մտաւոր լայն պաշար ամբարեց ու ի սպաս դրաւ զայն՝ մատաղ սերունդի դաստիարակութեան, հայ գրականութեան եւ մշակոյթին:

Իբրեւ ռազմիկ եւ արժանաւոր ղեկավար, հայրենիքի մէջ, մասնակցած է բազմաթիւ կռիւներու...: Թանկագին եղաւ իր բաժինը մանաւանդ, Հայաստանի անկախութեան համար մղուած ահաւոր ու վճռական ճակատամարտին մէջ:

Սասունիներու ամբողջական նուիրաբերումը հայրենասիրութեան գերագոյն դասն է զոր պէտք է իւրացնեն մեր յաջորդ սերունդները...:

Կաթողին Կարօ, զգացական աշխարհիս մէջ, յուզումով եւ գուրգուրանքով պիտի պահեմ միշտ, վերջին, անո՛յշ ժպիտդ երբ այցի եկած էիր տեսակս, եղբայրօրէն եւ ընկերական ջերմ սիրով:

... Օր մը, վստահ եմ, աճիւններդ պիտի ամփոփուին՝ Սարդարապատի այն օրհնուած անկիւնն ուր՝ վրանդ կանգնեցիր՝ մահու ու կենաց կռիւներու ճգնաժամային օրերուն...:

Անթառամ թո՛ղ մնայ՝ նուիրեալիքաղցր յիշատակդ:

ՎԱՀՐԱՄ Կ. ՄԽՍԹԻՓ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ ՍԻՍԻԱՆ ՀԱՍԱՒ...

Սիսիան շրջանի հեռաւոր գիւղերը այժմ հնարաւորութիւն ունին հետեւելու կեդրոնական հեռատեսիլի հաղորդումներուն: Արդէն, հիմա, Հայաստանի բնակչութեան մօտ 85 տոկոսը, կրնայ դիտել Մոսկուայի հեռատեսիլի հեռասփռումները:

Ներկայ տասնամեակի հիմնական առաջադրութիւնն է, ըսած է Արմէնիփրէսի թղթակիցին Եուրի Կոզլով, Թղթատարի նախարարին տեղակալը, որ Հանրապետութեան ամէնէն հեռաւոր շրջաններն անգամ հնարաւորութիւն ունենան դիտելու Մոսկուայի հեռասփռումները: Ասոր պիտի նպաստէ «Օրբիտա» տիեզերակայանը, որուն հաստատման համար աշխատանքներ կը տարուին արդէն: Մոսկուայի Ա. կայանի յայտագիրէն զատ, տիեզերակայանը կարելիութիւն կը ստեղծէ Բ. կայանի նկարներն ու խօսքերը դիտելու եւ լսելու:

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆ՝ ԱՂՄՈՒԿԸ

Հայաստանի առողջապահութեան եւ հիւանդութիւններու գիտահետազօտական հիմնարկութեան տարրալուծարանը կազմած է Երեւանի աղմուկին քարտէսը: Մասնանշուած կարմիր գիծերը աղմկաբար շրջաններն են: Դեղինը աղմուկին միջին տարողութիւնը, իսկ կանաչը՝ բնականոն տարողութիւնը ցոյց կու տայ:

Տարրալուծարանի վարիչը՝ Ա. Առաքելեան ըսած է, թէ յատկապէս մեծ աղմուկ կը ստեղծեն փոխադրական միջոցները: Երեւանի պարագային պէտք է նկատի ունենալ, թէ թաղերն ու շրջանները իրարու կապող մայրուղիներուն մեծ մասը քաղաքին մէջէն կ'անցնին:

Մեթրոյի կառուցումով աղմուկին տարողութիւնը որոշ վայրերու մէջ 15–20 տեսիպել պիտի նուազի: Ստորերկրեայ փոքր ճամբաները՝ մէկ մայթէն միւսը, նոյնպէս օգտակար են: Քանի մը հատ կայ արդէն: Առաւել մեծ նպաստ մը պիտի ըլլայ, քաղաքի զարգացման գլխաւոր յատակագիծով նախատեսուած այն օղակաձեւ շրջատար մայրուղին, որ պիտի եզերէ Երեւանը:

ՃԱՄԲԱՐ

Խ. Միութեան զանազան շրջաններէ ժամանած մանուկներ եւ դպրոցականներ ամառուան իրենց արձակուրդը Ծաղկաձորի ճամբարը անցընելէ ետք, լաւ տպաւորութիւններով մեկնած են: Օգոստոսի վերջերը դեռ ճամբար կը գտնուէին 84 երախաներ, արտասահմանի հայ գաղութներէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (412)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ՀԱՅՐ ԵՒ ԱՂՋԻԿ

Ինչպէս որ գիտենք, Լէօնոր չարաթը երկու անգամ պտոյտի կ'ելլէր:

Օր մը, երբ սովորականին պէս պըտոյտի ելաւ, Ալթիէրի կնոջը ուր երթալը հասկնալու համար հեռուէն անոր հետեւեցաւ:

Պտոյտէն վերադարձին, Ալթիէրի նըշմարելով որ կինը ուղղակի իր յարկաբաժինը կը քաշուէր, վճռական շարժումով մը անոր դէմը ցցուեցաւ:

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց Լէօնոր անակընկալի եկած կանգ առնելով:

Ալթիէրի որ սիրոյ մասին պիտի խօսէր իր կնոջը, նշմարելով անոր պաղ ու ցուրտ վերաբերմունքը, միտքը փոխելով ըսաւ.

— Պիտի ըսէի որ այսպէս ուշ ատեն մինակդ պտոյտի ելլելը անխոհեմութիւն է... ասկէ ետքը քովդ քանի մը հոգի պիտի դնեմ որ վտանգի պահուն քեզ պաշտպանեն:

— Ուրեմն բնաւ չեմ ելլեր, պատասխանեց Լէօնոր:

— Հառաչանքի Կամուրջը պտըտելիք տե՞ղ է, գտնէ ուրիշ տեղ մը գնա, մըռլտաց Ալթիէրի կատաղութեամբ:

— Ես այդ տեղէն կ'ախորժիմ, որովհետեւ իմ մէջս որեւէ խղճի խայթ չարթընցներ, պատասխանեց Լէօնոր:

Ալթիէրի ափ ի բերան մնացած քաշուեցաւ եւ անկէ յետոյ այլեւս Լէօնորի չհետեւեցաւ:

Այն օրուընէ սկսեալ Տանտոլօ ընկերացաւ աղջկանը:

Ինչպէս որ գիտենք, Լէօնոր Հառաչանքի Կամուրջին կողմը կ'երթար պտըտելու: Իր միակ զբօսանքն էր ան:

Այսպէս, մեր հերոսին պատկերին գըտնուելէ օրէն քանի մը օր առաջ, իրիկուն մը Լէօնոր եւ իր հայրը տափանաւով պըտոյտի ելած էին:

Մենք տեսանք թէ այն իրիկունը Լէօնորի տափանաւը մութին մէջ ուրիշ տափանաւի մը զարնուած էր: Այդ տափանաւին մէջ մարդ մը կար զոր Տանտոլօ ճանչցած էր: Այդ մարդը Ռոլան Քանտիանօն էր: Ան խօսած էր այն գիշերը Լէօնորի հետ եւ յանձնարարած էր որ հոնկէ հեռանան եւ մինչեւ ամիս մը ըննաւ տունէն դուրս չելլեն:

Տանտոլօ այս պատուէրը իմանալուն պէս Ալթիէրիի ապարանքին կողմը քշած էր իր տափանաւը:

Ըսել է Ռոլան իր աղջկանը վրայ կը հսկէր: Ահա այս եղաւ Տանտոլոյի մտածումը: Արդեօք Ռոլան ի՞նչ կը մտածէր աղջկանը մասին, ի՞նչ կ'ուզէր իրմէն:

Երբ պալատ վերադարձան, Տանտոլօ աղջկանը սա հարցումը ըրաւ.

— Զինքը տեսա՞ր:

— Այո՛, հայր, պատասխանեց Լէօնոր:

— Ճանչցա՞ր:

— Այո՛ հայր:

Այս անտարբեր եւ բակոնական պատասխանները իմանալով, Տանտոլօ ուրախացաւ: Անանկ համոզուեցաւ որ աղջիկը կամ մոռցած էր Ռոլանը եւ կամ իր սէրը ցամքած էր:

Որով, դարձեալ իր նախկին ծրագիրը միտքը ինկաւ, Ալթիէրիի յարձակումին դէմ ինքզինքը պաշտպանած օրը յղացած ծրագիրը, որ ուրիշ բան չէր այլ Վենետիկէն փախչիլ:

Բայց այն առտուն տեսնելով որ աղջիկը Ռոլանի պատկերին առջեւ դարձեալ սկսած էր մտածել, Տանտոլօ, տարակուսանքի մէջ ինկաւ:

Երկար լռութենէ մը յետոյ, Տանտոլօ խօսք առնելով ըսաւ.

— Ըսել է այս պատկերը քո՞վդ պիտի պահես:

— Այո՛, հայրիկ, պատասխանեց Լէօնոր կտրուկ կերպով մը:

— Բայց աղջիկս, այս պատկերը քու տխրութիւնդ պիտի աւելցնէ:

— Ինչո՞ւ:

— Ես գիտե՞մ: Թերեւս քու մէջդ յիշատակներ արթնցնէ:

— Ի՞նչ տեսակ յիշատակներ, հայր:

Այս ըսելով, Լէօնոր իր նայուածքը հօրը աչքերուն ուղղեց:

Տանտոլօ կարմրեցաւ եւ տկարօրէն հազաց:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արժանմէօյէն Տէր եւ Տիկին Պարամ Թէրզեան Տիկին վերոնիքա Ասեթխանեանի մահուան առթիւ, 100 ֆր․ կը նուիրեն Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր․ «Յառաջ»ին։

Ս․ ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11

Վերացման Ս․ Խաչի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս․ Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ․ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի «Կոմիտաս»երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ․ Մ․ Օֆլազի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի անդաստան։

ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 26ին

Կը նախագահէ

Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝

ԳԵՐՊ․ ԷՋԷԿԵԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ․— Լիբանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել։ Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն։

Ս․ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻ, ՔԱՄԲ․ ՖՐԷԶ

Պ․Պ․ Միհրան Խաչատուրեան, Մ․ Նաճառեան, Մելքոն Յակոբեան 40ական, Տիկին Հայկուհի Սահակեան, Լեւոն Պետեան 30ական։ Պ․ Պ․ Ղազարոս Պետիկեան, Սեդրակ Գարակէօզեան, մի ոմն, Եսայի Սանթուրեան, Գհ․ Կիրակոսեան, Կարպիս Պօյաճեան, Օհան Նաճառեան, Ժորժ Յարութիւնեան, Տիկին Աղաւնի Ադամեան, Տիկին Վարդուհի Պօյաճեան, Մանուկ Կիրակոսեան, Տիկին Եղբ․ Ղուկասեան, Ադամ Շահպազեան, Յակոբ Կիրակոսեան, Յովհաննէս Մնակեան, Պետրոս Սարգիսեան, Յ․ Սարգիսեան, Գէորգ Սարգիսեան, Յարութիւն Սարգիսեան, Մկրտիչ Քիւփէլեան, Տիգրան Ագիլազեան, Նազար Մուշեղեան 20ական, Տիկին Զապէլ Ծղնաւորեան, Տիկին Մարիամ Ծղնաւորեան 25ական։

(Շար․)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Տարիքոտ կնոջ մը ընկերութիւն ընելու եւ տնական գործերու համար, կը փընտռուի հայ կին մը, ամէն օր կամ նոյնիսկ շաբաթը քանի մը օր ժամը 9․30էն 17․30։

Հեռաձայնել՝ Գէորգեան 848–20–58

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են 1977 – 1978 ուսումնական տարւոյն արձանագրութիւնները ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ աշակերտներու համար։ Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները դիմեն վարժարանի Տեսչութեան՝

26 Rue Troyon — 92310 SEVRES

Tél. 027-68-28

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը ուրախութիւնն ունի ծանուցանելու իր կեդրոնին նորակառոյց մատրան մօտալուտ օծումը,

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Երեկոյեան ժամը 16ին

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ», ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

« ՅԱՌԱՋ 50 »

Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն

420 էջ, ընտիր տպագրութիւն

ԿՈՂՔ՝ ԳԱՌԶՈՒ

100 ֆր․ (110 ֆր․ թղթատարի ծախքով)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ (1971)

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ (1973)

(հատորը՝ 30 ֆր․)

ԵԻՐՈՊԱՑԻ

ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ

(25 ֆր․)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ (1958)

Գին 50 ֆր․

Դիմել «Յառաջ»ի

LES ÉDITEURS FRANÇAIS RÉUNIS

21, rue de Richelieu 75001 Paris

Antranik ZAROUKIAN

DES HOMMES SANS ENFANCE

Traduit de l'Arménien

par Sarkis Boghossian

Un volume 13 × 21,5 224 pages 27 F

Malgré tout ce qu'il contient de douleur, ce roman n'est jamais désespéré...

André REMACLE «*La Marseillaise*»

Beaucoup de sensibilité, de tendresse autour d'une jeunesse perdue...

« *Les dernières nouvelles d'Alsace* »

Ծառուկեան ցնցող գոյներով է ցոյց տալիս թէ ինչպէս հայ որբերի ձեռքերը հետզհետէ բռունցքւեցին, ամրացան եւ կեանքի ճանապարհ հարթեցին, դարձան պիտանի, հակառակ ապրած տառապանքներին ու դժուարութեանը, իրենց հոգում ամբարած խորունկ մի մարդկայնութիւն։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՁԱՅՆ»

«Որբանոցի լեղի կեանքն է զոր կը պատմէ Ծառուկեան եւ եթէ ամէն մէկ էջը խարսուռ կը պատճառէ, հեղինակը կրցած է խուսափիլ աժան մելոտրամի մը փորձութենէն, տալով այդ յուշերուն իր ինքնատիպ ոճին որակը պահելով նոյնիսկ որոշ հիւմիւր մը»։

«ՅԱՌԱՋ»

ՇԱՎԻԼ Ս․ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի Խաչվերացի առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5ԻՆ

Շարպոնիէռ։

×

Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Առաջնորդարանի տարեկան հացկերոյթը՝ Կիրակի Սեպտեմբեր 25ին ժամը 13ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ։

×

Փարիզահայ Տիկնանց Որբերու Օգն. Մարմնին տարեկան պարահանդէսը Դեկտեմբեր 4ին։

×

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Հոկտեմբեր 8ին։

×

Կեդրոնականցիներու տարեկան ցայգապարահանդէսը Նոյեմբեր 5ին։

×

ՓԱՐԻԶ.— Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը կ'ոգեկոչէ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

մահուան 50ամեակը եւ Միութեան 60ամեակը, Հոկտ. 8ին, Սալ Կավօ։

Հոկտ. 15ին ալ պարահանդէս մը կազմակերպած է Օթէլ էնթեռքոնթինանթալ, ի նպաստ Փէռ–Լաշէզ կառուցուելիք յուշարձանին։

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages lyon

VOUS PROPOSE : ses voyages pour toutes destinations à des prix très étudiés

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ 15

VISITEZ L'ARMENIE

du 1er au 15 Octobre

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66

Licence Br 72 056 — Téléphone 60-13-66 — Téléx 900287

Licence organisatrice : A 529

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

au départ **MARSEILLE**

Départ Vendredi — Retour Jeudi

30 Septembre — **13 Octobre**

Dernier délai d'inscription 10 SEPTEMBRE

30 Decembre — 12 Janvier 1978

JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Erévan première classe. Pension complète. Visites d'Erévan. Excursions : Lac Sévan — Garni Kéghart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN — **87 la Canebière 13001 MARSEILLE** — **tél. (91) 50 89 12**

VOYAGES WASTEELS — Org. Lic. 97

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
7
MERCREDI
7 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.937 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 53e ANNÉE — N° 13.937

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԻՒՍԷՅՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Երեքշաբթի օր իսկ Յորդանանի Թագաւորը վերադարձաւ երկու օրուան այցելութենէ մը ետք Փարիզ։

Իրեն ի պատիւ ճաշ մը կը տրուէր Ելիզէ, Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ, որ իր բաժակաճառին մէջ կը շեշտէր — «Միջին Արեւելքի կռիւը կը մնայ Ֆրանսայի ինչպէս Յորդանանի համար լուրջ մտահոգութեան մշտական նիւթ մը»։ Ժիսքար տ'Էսթէնի համար այդ կացութիւնը չի վնասեր միայն նոյն շրջանին այլեւ կը սպառնայ աշխարհի հաւասարակշռութեան եւ բարգաւաճման։ Ֆրանսայի դիրքը յստակ է եւ հետեւանք պարզ համոզումի մը՝ խաղաղութեան հաստատումը ամէնէն նպաստաւոր լուծումն է շրջանի բոլոր Պետութեանց համար։

Յորդանանեան մամուլին համար այս այցելութիւնը «կենսական նշանակութիւն ունի»։

×

Իսրայէլի Արտաքին նախարարը՝ Մոշէ Տայեան հերքեց թէ հանդիպում կամ նոյնիսկ շփումներ ունեցած ըլլայ Հիւսէյնի հետ երբ միաժամանակ կը գտնուէին Լոնտոն։ Այս հերքումը հետեւանք էր ամերիկեան հեռատեսիլի Սի. Պի. Սի. կայանի տուած մէկ լուրին, ըստ որուն Հիւսէյն եւ Տայեան տեսնուած են Լոնտոն, երկու շաբաթ առաջ։ Ըստ նոյն աղբիւրին, Հիւսէյն եւ Տայեան, տարբեր պատճառներով իրենց մտահոգութիւնը յայտնած են ամերիկեան կառավարութեան դիրքին փոփոխութեան առթիւ ՊԱԿի նկատմամբ։

×

Պէյրութէն հասած լուրերու համաձայն, Միացեալ Նահանգները միջնորդի դեր կը խաղան Լիբանանի եւ Իսրայէլի միջեւ ձեւ մը գտնելու համար հարաւային Լիբանանի կռիւներուն վերջ տալու նպատակով։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՇԼԷՅԷՐԻ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄԸ

ՉՈՐՍ ԹԻԿՆԱՊԱՀՆԵՐԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Արեւմտեան Գերմանիա օրէ օր ահաբեկչութեան կեդրոն մը կը թուի ըլլալ։ Երկուշաբթի իրիկուն է, որ գերման գործատիրութեան Դաշնակցութեան նախագահը Հանս Շլէյէր Քոլոնիի առեւանգուած է եւ չորս ոստիկանները, որոնք իրբեւ թիկնապահ կը ծառայէին, սպաննուած են տեղն ու տեղը։ Պիլտ Յայթունկ թերթը նոյն իրիկունը հեռաձայն մը կը ստանար, ուր խօսակիցը կ'ըսէր թէ Շլէյէր Երեքշաբթի ժամը 17.15ին պիտի գնդակահարուէր եթէ մինչ այդ Անդրէաս Պաադեր եւ իր խմբակի այլ անդամները ազատ չարձակուէին։

Չի թուիր սակայն թէ նախարարապետ Շմիտ տրամադիր ըլլայ տեղի տալու։ Իր ճառին մէջ շեշտած է արդարեւ. «Զորս մեռեալներ կ'երկարեն ահաբեկիչներու զոհերու թիւը։ Մեր ցաւին վրայ կ'աւելնայ բարկութիւնը, որ կը պատճառէ գործադրուած բրտութիւնը ի սպաս վտանգաւոր խելագարութեան մը։ Պետութիւնը, դաշնակցային եւ նահանգային իշխանութիւնները պէտք է հակազդեն անհրաժեշտ խստութեամբ»։

Քանի մը տողով

ԼԻԲԱՆԱՆ Եւրոպան հաշիշով պիտի ողողէ եղեր։ Արդարեւ Թայմզի տրուած լուրի մը համաձայն հարիւր հազար թոն հաշիշ Լիբանանէն ղրկուած պիտի բաշխուին Եւրոպայի եւ Հիւսիսային Ափրիկէի գաղտնի շուկաներուն։ Հոլանտացի, անգլիացի եւ իտալացի մեծաքանակի վաճառորդները արդէն ապսպրած են եղեր Լիբանանցիներուն եւ ապրանքը պիտի անցնի Տրիպոլիս — Աղեքսանդրիա Լառնաքա Ռոթըրտամ նաւահանգիստներէն։

ԼՕԶԱՆԻ դաշնակցային դատարանը իրաւունք տուաւ առջի օր կառքի վարորդի մը, որ կը մերժէր վճարել իրեն տրուած տուգանքը, որովհետեւ ապահովութեան գօտին չէր դրած։ Այս որոշումը կրնայ նաեւ օգտակար ըլլալ Ֆրանսայի այն կազմակերպուած շարժումին, որ դէմ է ապահովութեան գօտիի գործածութեան պարտաւորութեան։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութիւնը Իւնիթէի մէջ պիտի պատասխանէ Հինգշաբթի օր, Իւմանիթէի Երկուշաբթի օրուան «ելոյթին» բայց մինչ այդ Քլոտ Էսթիէ եւ Լուի Մերմազ պարզած են արդէն իրենց տեսակէտը։ Էսթիէի համար Համայնավար կուսակցութեան հրատարակութիւնը քարոզչութեան փաստաթուղթ մըն է իսկ Մերմազ կը շեշտէ որ Համայնավար կուսակցութիւնը պէտք է նկատի առնէ Ընկերվարականներու ճշդած սահմանները։ Վիլէօրպանի քաղաքապետն ալ, Շառլ Հերնիւ, զեկոյցով մը, շատ խիստ է համայնավարներուն դէմ եւ կը շեշտէ. «Ամէն ինչ տեղի կ'ունենայ այնպէս ինչպէս եթէ Համայնավար կուսակցութիւնը ուզէր արգելք հանդիսանալ Ձախի յաղթանակին»։

ԳՈՐԿԻԻ (նախկին՝ Նիժնինովկորոդ) 1700 բնակիչներ դիմում մը ստորագրած են եկեղեցիի մը վերաբացումը պահանջելու համար։ Արդարեւ միայն երեք փոքր եկեղեցիներ կան մէկուկէս միլիոն բնակիչներու համար։ Դիմումը եղած է Բրեժնեւի եւ պատճէն մըն ալ ղրկուած Պելկրատի ժողովին։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Օգոստոս 31)

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ 70ԱՄԵԱԿԸ

Ռոստովաբնակ բանաստեղծ է Աշոտ Գառնակերեան։ Բոլորեց իր 70 տարիները։

Գրելէ յիսուն տարիներու ընթացքին հրատարակած է աւելի քան 25 բանաստեղծական հաւաքածոներ։ Խորագիրներն են՝ «Հայրենի հողի վրայ», «Լիրիկա», «Առագաստը քամու տակ», «Գարունը գալիս է», «Քնարական տրամադրութիւններ» եւայլն։

Լոյս տեսած են Մոսկուա, Երեւան, Ռոստով, Կրասնոդար։

70ամեակին առթիւ Ռոստովի մէջ հրատարակուած է ծաղկաքաղ մը անոր բանաստեղծութիւններէն։

×

ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Ճէյմս Ռասըլ «Հայրենիքի ձայն» շաբաթաթերթի խմբագրութեան ուղղած հայերէն նամակով մը տեղեկացուցած է, թէ չորս տարիէ ի վեր բանաստեղծութիւններ կը թարգմանէ Ե. Չարենցէ։

Ճէյմս Ռասըլ Նիւ Եորքի Քոլամպիա համալսարանի շրջանաւարտ է։ Հոն հետեւած է նաեւ Նինա Գարսոյեանի հայագիտական դասընթացքներուն։ Օքսֆորտ համալսարանին մէջ պատրաստած է իր աւարտաճառը նիւթ ունենալով Յովհաննէս Թլկուրանցի։ Ներկայիս կ'աշխատի Լոնտոնի արեւելագիտական հիմնարկութեան իրանագիտական ճիւղը։ Ուսումնասիրութեան բնագաւառն է՝ զրադաշտական կրօնքին տարածումը Հայաստան։

×

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ԱԽՈՅԵԱՆ

«Կաշիէ գնդակ» ակումբի մրցաշարքին մասնակցած է Լենինականի «Գիւմրի» խումբը, կազմուած 10–11 տարեկան պատանիներէ։ Խումբը ախոյեան դարձած է։

Անցեալ տարի նոյն համամիութենական մրցաշարքին նոյնպէս ախոյեան դարձած էր Լենինականէն խումբ մը «Շիրակ»։

×

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեւանի համալսարանի տասը ֆաքիւլթէներուն, որոնց մէջ էին նորակազմ մեքենակիրառական լեզուաբանութեան, ինչպէս նաեւ օպտիկական ֆիզիքայի բաժինները, վերջ գտած են ընդունելութեան քննութիւնները։

×

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳԵՂԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Տասը տարի առաջ է, որ Երեւանի մէջ հաստատուած է տեխնիկական էսթետիկայի համամիութենական գիտահետազօտական հիմնարկութեան մասնաճիւղը։ Այժմ, Հանրապետութեան մէջ չկայ մեծ ձեռնարկութիւն մը, որ ապրանքները գեղեցիկ ձեւով ներկայացնելու համար չդիմէ այդ հիմնարկութեան։

Ճարտարապետներու տան մէջ ցուցահանդէսով մը ներկայացուած են հիմնարկութեան նախագծումներու արդիւնքները՝ պարզ ծրարներէ մինչեւ գործատուներու ներքին յարդարանքի նախագիծեր եւայլն։

×

ՀԻՆԱՒՈՒՐՑ ԷՐԵԲՈՒՆԻՆ Կ'ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՆԱՅ

Երեւանի հարաւ — արեւմուտքը, պատմական Էրեբունիի մօտ, բնակելի թաղամաս մը պիտի հաստատուի։ 25 հեկտար տարածութեան վրայ պիտի կառուցուին 14 բազմայարկ շէնքեր, ինը հազար բնակիչի համար։ Հայաստանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով այստեղ պիտի շինուին կորագիծ ձեւով 200էն 350 մեթր երկարութեամբ 9 յարկանի շէնքեր։ Այս ձեւով թաղամասը տեսակ մը հորիզոնական տեսք պիտի ստանայ։ Ասոնց կողքին տեղ-տեղ պիտի բարձրանան 16 յարկանի շէնքեր։

Նոր շրջանը պիտի ունենայ իր դպրոցները, մսուր — մանկապարտէզները, շարժանկարի սրահը, թանգարան, նուագահանդէսի բաց տարածութիւն մը, մարմնամարզի սրահ, առեւտրական կեդրոն, ինչպէս շուկայ, թղթատարի համար յատուկ շինութիւն։

Փողոցները, բնակելի տուներուն միջեւ, միմիայն հետիոտն, անցուդարձի տրամադրելի պիտի ըլլան։ Կանաչ տարածութիւնը շուրջ երեք հեկտարի պիտի հասնի։

Ասիկա չորրորդ թաղամասն է, որուն հաստատման նախաձեռնարկ եղած է տարեսկիզբէն ի վեր, Հայաստանի պետական նախագիծի հիմնարկութիւնը։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏԵՆՉ

Արեւելեան Գերմանիա օրէ օր աւելի մեծ թիւով գրագէտներ եւ արուեստագէտներ կը կորսնցնէ։ Առնուազն՝ լաւագոյնները։

Տաղասաց Վոլֆ Պիրմանի հպատակութեան զրկումին առթիւ, ինչպէս ծանօթ է, ականաւոր դէմքեր՝ գրագէտ, մտաւորական, արուեստագէտ, բողոքագիր մը ներկայացուցած էին իշխանութիւններուն։ Արդ, Արեւելեան Գերմանիայէ մեկնածներուն եւ կամ մեկնելու արտօնութիւն խնդրողներուն մէջ են տասնեակ մը ստորագրողներ, որովհետեւ, իրենց ձայնը բարձրացնելէն ի վեր հալածանքի ենթարկուած են։ Բոլորն ալ, կը բողոքեն, կամ ըսենք՝ կը գանգատին իրենց վրայ ի գործ դրուած անտանելի ճնշումներուն դէմ։ Հեռաձայնով անծանօթներ սպառնալիքներ կ'ընեն, կը հայհոյեն, դասախօսութիւններ կը ջնջուին եւ մամուլն ալ իրենց գործերուն մասին բացարձակ լուռ կը մնայ։

Մեկնելու արտօնութիւն խնդրողներէն վերջինն է բանաստեղծուհի Սարա Քիրշ, որ Յունուարին կուսակցութենէն եւ Մարտին ալ Պերլինի Գրողներու Միութեան գործադիր մարմնէն արտաքսուեցաւ։ Համաձայն բանաստեղծուհիին, որ Արեւելեան Գերմանիոյ ամէնէն տաղանդաւորը կը նկատուի, իշխանութիւնները «չափէն աւելի համագործակցած են», որպէսզի իր դիմումը ընդունուի։ Հաւանաբար գոհ են մտահոգութիւն պատճառող քննադատէ մը ազատելուն։

Արտօնութիւն ստացաւ Արեւմտեան Գերմանիա մեկնելու։

Ցարդ մեկնածներուն մէջ են բանաստեղծ Ռայներ Կունձ եւ երգահան Տիլօ Մետեքս, ինչպէս նաեւ Ն. Հակըն, Քաթերինա Թալպախ, Ի. Կէօրկէ, Թոմաս Պրաշ գրողներ, արուեստագէտներ։

Արեւելեան Գերմանիոյ լաւագոյն երգիչ — դերասաններէն մէկը՝ Մանֆրէտ Կրուգ, անցեալ Ապրիլին Արեւմտ. Պերլին հասնելով յայտարարեց, թէ աստիճանաբար շաղակրատ դիմագիծ կը ստանայ Արեւելեան Գերմանիոյ մշակութային կեանքը։ «Վերջին մեկնողը տան լոյսերը պիտի մարէ»։

Կարեւորը, կ'ըսէ կին գրագէտ մը, ստեղծագործութիւնն է։ Եթէ չի կրնար ըսել իր ուզած ձեւովը, այլեւս պէտք է մտածէ երկրէն հեռանալու մասին։

Վիպագիր Եուրեկ Պեքըր հետեւեալ ձեւով կ'արտայայտէ իր միտքը.— «Եթէ հարցը լռելու կը վերաբերի, ապա կը նախընտրեմ բերանս գոցել Պահամաներու մէջ»։

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Անգամ մը եւս վերջանալու վրայ է արձակուրդի հաճելի շրջանը եւ շատ չուշտով կը վերսկսի ամէնօրեայ պարտաւորութիւններու միօրինակ շղթան։

Շուտով կը վերաբացուին դպրոցները, որոնց զուգահեռաբար հայ մանուկներուն համար, հայերէնի ուսուցման յատուկ դասընթացքները՝ հայկական «կիրակնօրեայ դպրոցները»։ Այս դասընթացքներուն օրը ընտրուած է համաձայն տեղական պայմաններու ընձեռած կարելիութիւններուն, երբեմն Հինգշաբթի կամ Չորեքշաբթի, երբեմն ալ Շաբաթ կամ Կիրակի օրերը եւ սակայն վարժութիւն դարձած է ըսել՝ «Կիրակնօրեայ դըպրոց»։

Շատ լաւ գիտենք թէ, ո՛չ միայն «դըպրոց» բացատրութիւնը այլ նաեւ այդ բառին մէջ ապաւէն գտած յոյսերն իսկ հեգնական ժպիտով կը դիմաւորուին բոլոր անոնց կողմէ, որոնք բարձրէն կը նային այս ձեւի մանր – մունր եւ անտեղի ճիգերուն վրայ ու թերեւս ալ վիրաւորական կը գտնեն «իրենց» դպրոցներուն համար։

Այո, անոնք չեն հաւատար այս «դըպրոց»ներու արդիւնաւորութեան վրայ։ Դպրոց ըսելով, իրենք կը հասկնան, կրթական հաստատութիւն մը, իր բաժանումներով ու ենթաբաժանումներով, իր մանրամասնութիւններուն մէջ ուսումնասիրուած կրթական ծրագրով եւ իր ուսուցչական լրիւ կազմով։ Այս տեսակ դպրոցներու համար անպայման կ'արժէ ամէն տեսակի զոհողութիւն ստանձնել։ Իսկ այս դպրոցնե՞րը…։

Թերեւս անոնք կը խորհին թէ միայն իրենք է, որ իրական դպրոցներու մասին լրիւ գաղափար ունին ու գիտեն գնահատել անոնց կարեւոր դերը։ Իսկ մենք ցաւով ստիպուած ենք եզրակացնելու թէ իրենք՝ այս կարգի բանգէտները, ըլլան իսկ մտաւորական, իրենց հոգիով հեռու կ'ապրին մեր ժողովուրդէն ու չեն կրնար բաժնել անոր առօրեայ ազգային հոգերը, ապրիլ անոր հոգեկան ապրումներն ու որոնումները, որոնց շնորհիւ բնականաբար ան գիտցած է գտնել հետեւելիք ուղիղ ճամբան։

Քանի՛ քանիերորդ անգամ ըլլալով գաղթականի ցուպը ի ձեռին առած, մեր ժողովուրդի մէկ մասնիկը, այն ատեն երբ այս հիւրընկալ երկրի հողին վրայ ոտք կոխեց եւ սկսաւ օրուան հացին ճամբան փնտռել, փնտռեց նաեւ մատչելի այն կարելիութիւնները՝ որոնց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլար պահպանել մեր մայրենի լեզուն, պաշտպանելու համար հայկեան ցեղի վտանգուած գոյութիւնը։

Ազգային էր ցաւը, բայց տարբեր եղան հարցի լուծման եղանակները։ Իւրաքանչիւր երկրի մէջ՝ ուր մեր ժողովուրդին մէկ մասնիկը ապաստան գտաւ, իւրաքանչիւրը իր ապաստան գտած երկրի պայմաններու պարտադրութեան յատուկ լուծում մը գտաւ։

Ֆրանսահայութիւնը ծնունդ տուաւ կիրակնօրեայ դպրոցներու ներկայ դրութեան։ Կ'երեւի լոյսի այս հայրենիքը, իր դպրոցական այնքա՛ն խիտ ցանցովը եւ նաեւ մեր ժողովուրդի ցրուած վիճակն է որ թելադրեցին այս «ժամանակաւոր» լուծումը ու «ժամանակաւորը» կը տեւէ աւելի քան յիսուն տարիներէ ի վեր։

Կար ժամանակ, երբ այս շրջանին, կարգ մը սրտցաւ, ժողովուրդին ազգային ցաւերուն մասնակից մտաւորականներ, մամուլով կ'արծարծէին կրթական հարցը առհասարակ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու պարագան ի մասնաւորի եւ որովհետեւ ո՛չ մէկ կազմակերպութիւն յանձն կ'առնէր հարցին պատասխանատուութիւնը, դպրոցները կը վերսկսէին նոր տարեշրջանը, միշտ նոյն պայմաններուն մէջ, աւելի ճիշդ տարուէ տարի նուազ լաւ պայմաններու մէջ։ Այս գրողներէն շատերը մեռած են արդէն եւ այս հարցին շուրջ շատ քիչ անգամ միայն կը գրուի եւ սակայն «կիրակնօրեայ դպրոցները» կը շարունակեն իրենց գոյութիւնը եւ առանց իրենց ապարէկի պատրաստութեան համար տեղական դպրոցները յաճախող աշակերտութեան ուսումնական աշխատանքներուն վնասելու։

Բոլոր անոնք՝ որոնք արհամարհանք ցոյց կուտան եւ կամ առնուազն համոզուած վերապահութիւն, այս դպրոցներով ձեռք ձգուելիք արդիւնքի մասին, անպայման եւ համոզումով կը խորհին ամէնօրեայ կանոնաւոր դպրոցներու մասին, բայց այդ մասին, իրագործելի առաջարկներ չեն բերուած եւ կամ գոնէ մենք մեր մամուլին մէջ չենք տեսած։

Թերեւս իրենք ալ իրենց կողմէն, կը խորհին թէ, մինչեւ այսօր այդ մասին մտածող չէ եղած։

Ո՛չ, մտածողներ շատ են եղած, բայց մեզ շրջապատող պայմաններուն մէջ, իրագործելի լուծում մը չէ գտնուած։

Մեր խօսքը, գործադրութիւնը ուրիշին ձգուելիք, գեղեցիկ, շողշողուն բառերով ու մտքերով խճողուած ծրագիրներու, առաջարկներու մասին չէ։ Բոլորիս համար ինչքա՛ն ցանկալի պիտի ըլլար տեսնել թէ, մեր «դպրոց»ներու մասին վերապահութիւն ցոյց տուող մտաւորականները, որպէս զոհաբերութեան ընդունակ հայրենասէր Հայեր, իրենց իսկ մտքի յղացումը ձեռք առած (գործնական ծրագիր մը) պատրաստ են գործի լծուելու։ Այն ատեն եւ միա՛յն այդ պարագային, իրենք ալ զարմանքով պիտի տեսնեն, թէ ինչպէս բոլոր անոնք՝ որոնք ներկայ կիրակնօրեայ դպրոցներուն տէր կը կանգնին, բահ ու բրիչ իրենց ուսին առած պիտի կանգնին այսօրուան «վերապահ»ներու կողքին։ Կը բաւէ միայն, որ ներկայացուած առաջարկի իրագործելիութիւնը հիմնաւորուած ըլլայ, վստահութիւն ներշնչէ։

Մինչ այդ, իրաւունք չունինք ձեռքերնիս ծալած նստելու։ Ամէնքս ալ գիտենք որ, կիրակնօրեայ դպրոցները կը կարօտին բոլորիս լուրջ ուշադրութեան։ Սրբագրելի կէտեր շատ ունին անոնք։ Ո՛չ մէկ իմաստ յանցաւորներ փնտռելու փորձեր կատարել։

Ի հարկէ կարելի է ամբաստանել, յանցաւորներ փնտռել ու գտնել… կարելի է նոյնիսկ կազմակերպութիւններ պատասխանատու նկատել եւ խստօրէն քննադատել զանոնք, բոլոր այն կարեւոր աշխատանքներուն համար, որոնք կրնային աւելի բարձր մակարդակի մը վրայ դնել կիրակնօրեայ դպրոցներու կրթական ծրագիրը եւ որ չեն կատարուած։ Շատ դիւրին գործ է, բայց ի՞նչ օգուտ։

Այդ բոլորը կրնան բանավէճի դուռ բանալ միայն, առանց ներկայ հարցին նպաստաւոր լուծում մը բերելու։

Կը խորհինք թէ, էականը այս շատ կարեւոր հարցին, եթէ ոչ հիմնական լուծում մը, գոնէ սրտցաւ քննութեան փորձ մը կատարելն է, զայն յանձնելու համար հանրային կարծիքի ուշադրութեան։ Ի հարկէ դժգոհ չենք մնար եթէ ազգային ցաւերու պատասխանատուութիւնը իրենց ուսերուն զգացող կազմակերպութիւններու կամ անձերու ուշադրութեան եւս արժանանան այս քանի մը համեստ խորհրդածութիւնները։

Մեր նիւթին ձրի եւ փքուն կարեւորութիւն մը տուած ըլլալու համար չէ որ շատ կարեւոր հայց որակումով ստորագծեցինք զայն։ Եթէ ա՛յս չըլլար Ֆրանսայի հայ ժողովուրդի խոր համոզումը, ամէն տարի այս եղանակին յաջորդող օրերուն, Ֆրանսայի ամէն մէկ հայաշատ համայնքին մէջ, անհուն զոհողութեան ընդունակ հայրենասէր Հայեր, առանց նիւթական մնայուն աղբիւրներու, առանց իրենց համար նիւթական եւ բարոյական ամենադոյզն վարձատրութեան ակնկալութիւնն ունենալու, աւելի քան յիսուն տարիէ ի վեր, իրենց աչքերու լոյսին պէս չէին պահեր այս դպրոցները։

Անոնք բոլորը, իրենց առողջ դատողութեամբ շատ լաւ տեսած են եւ գիտեն թէ, այս համեստ, անշուք դպրոցները կարեւոր դեր մը խաղցած են եւ կը շարունակեն խաղալ, մեր ժողովուրդի ազգային ինքնութիւնը պաշտպանելու համար ազգովին տարուած պայքարին մէջ։

Քանի որ գիտակցաբար լայն տեղ տըւինք կիրակնօրեայ դպրոցներու տալիք արդիւնքի մասին թերահաւատ անձերու կարծիքին, թող թոյլ տրուի որ, հոս յիշուին նաեւ հակառակ կարծիքը ունեցող մտաւորականներու կարծիքը եւս։

ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԴԱՐՁԵԱԼ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Ամերիկացի ծանօթ լրագրողը՝ Սայրըս Սալցբըրկըր, այս անգամ Պոլսէն է, որ կրկին լուրջ քննութեան կ'առնէ Թուրքոյ ներքին անել կացութիւնը։ Յատկանշական է լրագրողին խորագիրը Հերըլտ Թրիպիւնի մէջ.— Թուրքիոյ ողբերգութիւնը կը բխի իր անցեալէն։

Առաջին իսկ տողով կ'ընդգծէ, թէ Թուրքիա արագընթաց թափով սնանկութեան եզրին կը մօտենայ, քանի անվճար մուրհակները կը դիզուին եւ օտար ձեռնարկութիւնները կը մերժեն ծախել անհրաժեշտ մեքենաներ ու սարքեր, որովհետեւ կը վախնան, որ ասոնք եւս անվճար կը մնան։ Սարքերու պակասի պատճառով Ջրելեկտրակայանի դրութիւնը խանգարուած է, որով օրական քանի մը ժամ սահմանափակումի ենթակայ է ելեկտրուժի գործածութիւնը։

Լրագրողին հաստատումով, հրամայական պահանջ դարձած է տնտեսական ծրագիրի մը մշակումը կառավարութեան կողմէ, որպէսզի Թուրքիա ի վիճակի դառնայ վարկեր խնդրելու Միջազգային Դրամական Ֆոնտէն։ Ցայսօր, իշխանութեան գլուխ գտնուող համախմբական կառավարութիւնը կը նախընտրէ խուսափիլ հարցին քննութենէն, բան մը, որ սակայն, դիւրաւ իր գլուխը պիտի ցցէ։

Իշխանութեան գլուխ գտնուող երեք կուսակցութիւններէն մէկուն առաջնորդը՝ Նէճմէտտին Էրպաքան, երկրին այլ եւ այլ շրջանները հիմնաքարեր կը զետեղէ գործատուներու, որոնք կրնան երբեք չշինուիլ։ Վարչապետը՝ Տէմիրէլ, դիւրութեամբ վիճակագրութիւններ մէջտեղ կը դնէ ըսելու համար, թէ Թուրքիան արդիականացնելու Աթաթիւրքի յեղափոխութիւնը իր յառաջընթացը կ'արձանագրէ, արագ թափով։

— Իրապաշտ քիչ մարդ կը ճանչնամ, որ համաձայն գտնուի ասոր, — կ'ըսէ լրագրողը։ Ապա կը մէջբերէ Հալքի առաջնորդին մէկ քանի մտքերը։ Գլխաւորն այն է, որ ըստ Էճէվիթի, «ներկայ կառավարութիւնը չի կրնար ապագան ծրագրել։ Կացութիւնը առաւել կը ծանրանայ։ Բռնութիւնն ու անհանդուրժողութիւնը կը ծաւալին» (խօսքը օր աւուր ծաւալող միջադէպերու մասին է, ծայրայեղ աջերու եւ ձախերու միջեւ)։

Անկասկած, գիտել կուտայ լրագրողը, եղերական կացութիւնը կը բխի անցեալէն։ Քամրան Ինան, բնական աղբիւրներու շահագործման նոր նախարարը, կ'ընդունի.— Ցաւալի է, բայց իրողութիւն է։ Թուրքիա հին պատմութիւն ունի, գեր-ուժ մը եղած է դարեր շարու-

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Դ.

— Թող տուէք, հոգինիդ սիրէք։ Ժա՛մկոչ։

Ժամկոչը եկաւ, բարեւ բռնած կայնեցաւ։

— Սա զարիպը ելածին պէս, խախայէն բանէ հոս բեր, եղաւ էֆէնտիական հրամանը։

Ու մինչեւ տէրտէրին գալը, կրակ կտրած էֆէնտին խորհրդարանը վեր վար պտըտելով, կը պոռար.

— Փորձա՛նք, փորձա՛նք. վա՛յ հէօ-տիւկ, վա՛յ։ Ամէնքս ալ պէլայի պիտի հանդիպինք։ Հիմա ճուռնալ եղանք։ Ան շունը հոն էր։

«Ան շունը» ակնարկութիւն մըն էր անձի մը, որուն վրայ լրտեսութեան կասկածը կը ծանրանար։

Տէրտէրը եկաւ։ Անցեալ շաբթուան միեւնոյն խումբը, բայց ոչ այն պատկառազդեցիկ հանդիսաւոր գումարումը։ Ո՛րը ոտքի վրայ, ո՛րը նստած, էֆէնտիին շրջուն։ Տէրտէրը եպիսկոպոսին առջեւ իր խոնարհութիւնը ըրաւ, բայց ժամանակ չտրուեցաւ իրեն որ նստելու հրաման առնայ։

— Տէրտէ՛ր, հիմակ հիմակ եաթաղդ պիտի առնես, հոսկէ տէֆ պիտի ըլլաս, իմացա՞ր, հրամայեց էֆէնտին։

Եպիսկոպոսը, որ «Կեցո»ին դուրս ելած էր, դարձեալ ինչ պատահած ըլլալը չհասկցաւ. ու տէր Յուսիկ արհամարհական շեշտով մը հարցուց.

— Նորէն ի՞նչ կայ, նայիմ։

– Ի՞նչ կայ մի, ի՞նչ կայ մի՛։ Ան ի՞նչ «Որ օրհնես» էր, հէ՞։

– Մեր «որ օրհնես»ն է, պատասխանեց տէրտէրը անտարբեր հանդարտութեամբ։

— Ա՛ն քո՛ւ «որ օրհնես»դ է, աստեղինը չէ, աղաղակեց էֆէնտին։ Հոս Օրթագեղի «որ օրհնես»ը կայ, ան չըսողը՝ «որ անիծես» կ'ըլլայ։ Հասկցա՞ր։

— Ձէ, չհասկցայ, վրայ բերաւ տէր Յուսիկ նոյն հանդարտութեամբ։ Ձեր «որ օրհնե՞ս»ը որն է։ Իմ գիտցածս Հայաստանեայց եկեղեցւոյ « որ օրհնես »ը մէկ հատ է եւ ոչ թէ երկուք։

— Տէրտէ՛ր, տէրտէ՛ր, գոչեց էֆէնտին, խօսք մը կայ, կ'ըսեն.— «Հինտիստանը ասղան ծակովը սէյիր կ'ընեն»։ Ասեղին ան պըստիկ ծակուկէն Հնդկաստանը կը նային։ Հիմակ ալ մեղի անանկ բարակէն կը նային կոր։ Ան Վարդանանց ատենը չէ. ան ատեն նայո՞ղը ով էր, փնտռո՞ղը ով։

— Ա՛յլ դարք, ա՛յլ բարք, ձայնեց անդիէն՝ հատիկ հատիկ, ցուցամատը վերամբարձ Օգսենտիոս էֆէնտին՝ հայկաբանութեան – ոսկեդարեանին – պաշտօնական ներկայացուցիչը։

— Աֆէրի՛մ, Օգսենտիոս էֆէնտի, գոչեց Հայրապետ էֆէնտին քէֆով մը։ Անանկ է եա՛, անանկ է եա՛. այլ դարք, այլ բարք։ Սողոմոն իմաստունը աղէկ մարգարէացեր է։

— Բայց, էֆէնտի, ներեցէք, «որ օրհնես»ը ընտո՞ր կ'ըսեն, հարցուց եպիսկոպոսը։ Երկու «որ օրհնես» չկայ. մէկը՝ Օրթագեղի համար, միւսը ամբողջ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ համար։ Մեր «որ օրհնես«ը մէ՛կ է։

— Մէկ է, երկուք չէ. ես ալ ատ գիտեմ, սրբազան, պատասխանեց էֆէնտին։ Բայց երկուք ընելու է, չէ նէ մենք երկու կտոր կ'ըլլանք։

— Անանկ է եա՛, անանկ է եա՛, կրկնեցին աշխարհականները միաձայն։

– Ամէն կիրակի «որ օրհնես»ը կ'ըսէին, շարունակեց էֆէնտին, բայց մէկը ես չե՞մ, եւ ոչ իսկ ուշադիր էի, թէ տակը ի՞նչ միտք բանի կայ։ Աղօթք մըն էր, կամացուկ մը կ'ըսուէր եւ կը լմննար։ Սակա՛յ դուն անցեալ կիրակիին «ազատութիւն»ը դարձուցիր։ «Որ օրհնես»ը կամացուկ սկսելով, ես ալ քեզ կը մեղքընայի կոր որ շատ յոգներ ես, ձայնդ չելլար։ Մէյ մըն ալ «Թագաւորաց քրիստոնէից»ին վրայ անանկ մը զարկիր որ մէկէնիմէկ ցնցուեցայ։ Ու ասիկա բաւական չէր, «զինուորեալ մանկանց»ին ձայն մը ձգեցիր որ մինչե՛ւ Պէշիկթաշ հասաւ։ Ա՛լ ասկէ ետքը աս ժամուն մէջ «որ օրհնես»ը առաջինին պէս պիտի ըլլայ։ Եւ աս հրամանս ամէնուն համար է։

— Է, ընտո՛ր պիտի ըսուի, հարցուց տէր Յուսիկ։

Հրահանգիչը անոր դառնալով յայտարարեց.

— « Որ օրհնես զայնոսիկ»ը ուզածիդ պէս ըսէ։ Աստուածն է հրէից ալ հեթանոսացն ալ։ Առաքեալը սաանկ կ'ըսէ։ Բայց «Թագաւորաց»ը եկա՞ւ մի՝ քիչ մը յոգնութիւն կ'առնես։ Շունչ, առ. ա՛ռ մեղք ես։ Մէյ մը հազա՛. ու կամացուկ մը «քրիստոնէից»ը կը զատես «Թագաւորաց»էն։ Կը հասկնա՞ս, ընտոր երկուք կ'ընեն։

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(20 – Շար.)

...նակ, սակայն դեռ թերաճ երկիր մըն է: «Անկախ եղած ենք 600 տարիէ ի վեր, այսուհանդերձ, երբեք չենք յաջողած ...րականացնել ճարտարարուեստի յեղափոխութիւնը»: Ք. Ինան, որ Սալզպըրկըրի մէկ այլ յօդուածին յիշատակութեամբ, ծագումով Քիւրտ է Պիթլիսի շրջանէն, Թուրքիոյ անցեալը կը բաղդատէ եւրոպական կարգ մը Պետութիւններու հետ: Սպանիոյ եւ Փորթուկալի: «Ամերիկաները ոսկի փնտռեցին, երբ անդին Անգլիա եւ Հոլանտա ձգտեցան առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի դաշտեր գտնել, — անշուշտ, ի վերջոյ, ոսկին ալ ձեռք ձգեցին, — մեր հիմնական բնական աղբիւրը մարդկային հականն է, Թուրքը: Բայց աւելի քան 40 տոկոսը մեր բնակչութեան դեռ անգրագէտ է»:

Ինան, լրագրողին ըսելով, լայն ծրագիրներ ունի Թուրքիոյ բնական աղբիւրներու չահագործման ուղղութեամբ՝ գետեր, քարիւղ, քարածուխ եւայլն: «Սակայն առանք ծախքի կը կարօտին, պէտք ունինք դրամագլուխի, թեքնոլոժիի, ...սարքերու: Պետութիւնը առանձնաշնորհ — համը ապահոված է քարիւղին, հումնիւթ մը, որ հազիւ գոյութիւն ունի այժմ: Որով օտարները չեն կատարեր յատկացումներ՝ գտնելու, շահագործելու համար քարիւղի հարստութիւնը, որ կըրնայ տասը միլիառ թոնէն աւելի ըլլալ»:

Թուրքիա ելեկտրաժի մէջ ինքնաբաւ է. սակայն, կը յուսայ ծաւալ տալ իր ճարտարարուեստին: Մինչ այդ հազիւ ի վիճակի է ելեկտրականութիւն արտադրող մեքենաներ գնել Պուլկարիայէ եւ յառաջիկայ տարեշրջանէն ալ Ռուսիայէ: Այն ինչ որ կը ներածէ գլխաւորաբար, քարիւղ է. առաւել գերմանական հրասայլեր եւ անգլիական օդանաւեր, քանի ամերիկեան ամպարկօն առանց պակասը ...ալի կը դարձնէ:

Իրաց այս կացութիւնը պատճառ է, որ Թուրքիոյ միութիւնը Արեւմուտքի հետ, ինչպէս երազած էր Աթաթիւրք, վտանգաւոր վիճակի մէջ գտնուի: Այս երկրին անձ-գլուխ եկամուտը, Ամերիկացիին իսկ հաստատումով, քառորդն է Հասարակաց Շուկայի միջինին:

Թուրքիոյ ճարտարարուեստին պետականացած ճիւղերը անընդունելի բացերով կը բանին: Անգործութիւնն եւ դրամահոսութիւնը բարձր աստիճանի հասած են: Եւ դեռ կը բարձրանան: Հաւանականութիւնները, թէ Թուրքիա հնարաւորութիւն ունենայ անդամ դառնալու Հասարակաց Շուկայի ընտանիքին, նոյնիսկ յառաջիկայ 16 տարիներուն, շատ աննշան է:

Տնտեսական այս անխառնակ կացութեան մը ետին, կը թմբկահարէ ոճրային քաոսը, յատկապէս մեծ քաղաքները: Անկողմնակալ ուեւէ դէտի համար պիտի թուէր, թէ ժամանակը անցած է նոյնիսկ ազգային կառավարութեան մը կազմութեան, երկրին երկու գլխաւոր կուսակցութիւններու մասնակցութեամբ:

Էճէվիթ եւ Տէմիրէլ, ըստ Սալզպըրկըրի, ամերիկեան պէքկրաունտ ունին եւ առաւել արդիականամիտ ու արեւմտամէտ են, քան Տէմիրէլի երկու փոքր ընկերակիցները. մէկը՝ միջնադարեան մտածելակերպով յետադիմական մը եւ, միւսը, ակնառու կերպով նէօ-ֆաշիսթ մը:

Տէմիրէլ եւ Էճէվիթ, սակայն, — ասիկա Ամերիկացիին բացագանչութիւնն է, — կ'ատեն զիրար: Առաջինը անգամ մը եւս խաղի բերելով աւելի ժողովրդականութիւն վայելող Էճէվիթը, իշխանութիւնը կորզեց: Եւ կ'ուզէ ի գին ամէն բանի իր ձեռքը պահել:

— Ինչո՞ւ, հարց կուտայ դիւանագէտ մը զարմացած, Տէմիրէլ անյոյս կերպով կը ձգտի իշխանութիւնը իր ձեռքը պահել. ի վերջոյ շատ դիւրութեամբ կրնայ վռնտուիլ նախատինքով: Կատարեալ յիմարութիւն է»:

Թերեւս: Այս է Սալզպըրկըրի եզրակացութիւնը: Ցամենայն դէպս կ'աւելցնէ, թէ թրքական մտածողութիւնը քարթեզեան չէ: Սահմանուած է ասացուածքներու վրայ: Առաջինը, որ կրնայ պատշաճիլ Էճէվիթի, կ'ըսէ.— Այն, որ կը ձախողի, բարեկամներ չունենար»: Տէմիրէլի ալ կը պատշաճի հետեւեալը.— «Ամո՛ւր կառչիր, Աստուած գիտէ, թէ որն է ճիշդը»:

Թ. Ա. Թ.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

Եթէ 1789ի յեղափոխութեամբ, Ֆրանսայի ժողովուրդը երջանկօրէն կը տիրանար հրաշածին Ազատութեան, 1936ի ժողովրդական Ճակատի յաղթանակով, կարճ ժամանակ վերջ, Ֆրանսայի աշխատաւորութեան կ'ընծայուէր այլապէս թանկագին ազատութիւն մը՝ ստեղծումը վճարովի արձակուրդներուն, որ ամէնէն գնահատելի բարօրութիւնը կը հանդիսանար, այդ օրերուն երկրիս բանուորական աշխարհին սահմանուած այլազան առաւելութիւններուն: Եւ երեւակայել որ, Հանրապետութեան հաստատումէն հարիւր եւ յիսուն տարիներ վերջն էր միայն որ, հնարաւորութիւնը կը ստեղծուէր, բանուորական զանգուածներուն շնորհել այդ տարրական մարդկային իրաւունքը, որ մինչեւ այդ ժամանակներուն, նոյն ժողովուրդի ծոցին մէջ, տարբեր դասակարգի մը միայն մենաշնորհն էր դարձած իր սփոփանքի հոգեպարար պտոյտներով: Ամբողջ տարին, գերի անդուլ աշխատանքի, գործաւոր կամ պաշտօնեայ, դատապարտուած էին քըրտինք կամ միտք սպառել աշխատանոցներու կամ գրասենեակներու խստաշունչ մթնոլորտին մէջ:

Վճարովի արձակուրդները իրենց չօշափելի տեւողութեամբ առիթը պիտի նուիրէին այդ բազմութիւններուն, որպէսզի իրենք եւս ըմբոշխնեն բնութեան հրաշալիքները,՝ ձերբազատելով համեմատաբար երկար ժամանակով, աշխատանքի եւ իր առօրեային ստեղծած մարմնական եւ բարոյական խոնջէնքէն եւ տաղտուկներէն:

Ափսոս, շուտ կը սահի ժամանակը, մանաւանդ աւելի վաղաղրաւ: երբ ան շրջան մը ըլլայ քաղցր պտոյտներու: Ահա այս մէկն ալ կը վերջանայ ու վերստին պիտի յանձնուին աշխատանքի ճիրաններուն: Ու Փարիզի արեւը, որ երկար օրերէ ի վեր պահուըտած դորշ ամպերու ետեւ ցոյց չէր տուած իր երեսը, ահա երկու օրերէ ի վեր ան կը փայլի շողշողուն ցոլքերով, կարծես խորամանկ դիւանագիտութեամբ մը սիրցնել տալու համար մայրաքաղաքը ու մխիթարելու իր ծոցը վերադարձող արձակուրդականները:

Արեւ կար նաեւ Օգոստոս 30ի այդ անմիջական յետ միջօրէին Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէջ, ուր «Յառաջ»ի շնորհաւորելի մտածումով, այցի էինք եկած Հայոց Արծիւին, մեզի հետ նաեւ Ուիլեըմ Սարոյեան, որ փութացած էր, ինքն ալ իր յարգանքը ընծայելու ազգային հերոսին:

Եւ այդ պահուն, մտածումս յանկարծ կը սեւեռէր դէպի այն դժխեմ իրականութիւնը, որ յիսուն տարիներ առաջ Անդրանիկը իր շիրիմին առաջնորդող երեք սերունդներ ներկայացնող արենակիցներէն, աւաղ, կէսէն շատ իսկ աւելի իր նման անհետացած ու յանձնուած էին օտար հողի...:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԴՈՂԵՐԷ ԴՈՂԵՐ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ Յուլիս 21ին մեռած է Ալեքսանդր Բաբլանեան: Ծնած էր Նախիջեւան: Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք ընտանեօք անցած է Պուլկարիա, ապա քանի մը տարի ետք Գահիրէ, ուր անցուցած է իր կեանքի մեծագոյն մասը: 1964ին գացած է Միացեալ Նահանգներ: Ա. Բաբլանեան գործօն մասնակցութիւն բերած է Հայաստանի անկախութեան կերտումին եւ այդ շրջանին վարած է պատասխանատու պաշտօններ՝ Ղարաքիլիսայի շրջանի նահանգային կառավարիչի եւ քաղաքապետի հանգամանքով: Մեծ դեր ունեցած է գաղթականներու պարենաւորման գործին մէջ:

ՖՐԵԶՆՈՅԻ մէջ, Օգոստ. 26ին մեռած է ընկ. Ղազար Ալեքսանեան: Ողբացեալը ծնած էր 1894ին՝ Բալու: Մեծ Եղեռնի նախօրեակին (1913) գացած է Ամերիկա: 1918էն ի վեր կ'անդամակցէր Նիւ Եորքի կոմիտէին, միշտ իր մասնակցութիւնը բերելով ազգանպաստ ամէն մէկ շարժումի եւ ձեռնարկի: Սաներ պահած է Հալէպի եւ Պէյրութի հայ ճեմարաններուն մէջ:

ՓՐՈՎԻՏԵՆՍԻ մէջ մեռած է ընկ. Վահան Ֆէսճեան: Ողբացեալը ծնած էր Խարբերդ: Տարագրութեան օրերուն, մընացած էր որբանոց, յետոյ Ֆրանսա եւ 1936ին՝ անցած էր Ամերիկա: Անդամ էր Փրովիտենսի Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէութեան եւ իր մասնակցութիւնը բերած՝ ազգային, եկեղեցական ու բարենպատակ ձեռնարկներու:

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱՅ Հ. Յ. Դ. կոմիտէի կազմակերպած «Հայկական շաբաթ»ը տեղի ունեցած է Աթլանթիք Սիթիի մէջ: 28 տարիներու աւանդութեան մը վերածուած այս ձեռնարկը այս տարի բացառիկ յաջողութեամբ պսակուած է: Միացեալ Նահանգներու բոլոր շրջաններէն 2500ի մօտ հայրենակիցներ ներկայ գտնուած են այս հաւաքոյթին:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ ՀՕՄի ամառնային ամէնօրեայ վարժարանի աշակերտական ցուցահանդէսը տեղի ունեցած է Պլէսըտ Թրինիթի Կաթոլիկ Սքուլի մէջ, ուր կը կատարուին նաեւ վարժարանին դասաւանդութիւնները: Այս տարի ամառնային վարժարանը ունեցած է 230 աշակերտ՝ 12 դասարաններու բաժնուած:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ

Ելեկտրոնիք սարքով մը օժտուեցաւ Երեւանի սրտաբանութեան հիւանդանոցը: Սարքը կը հետեւի հիւանդին սրտի զարկերակին, կշռոյթի կանոնաւորութեան եւ երբ անբնական կէտ մը նկատէ, անմիջապէս ահազանգ կը հնչեցնէ: Բժիշկները սարքը կը միացնեն հաշուիչ մեքենային, որպէսզի սրտին բնութագրումը յստակ ըլլայ: Ապա՝ բժշկական անհրաժեշտ խընամքը կը կատարուի:

Սարքը պատրաստուեցաւ Հայաստան: Աւելի կատարելագործուած երկրորդի մը շինութեան ձեռնարկուած է արդէն:

ԱՊԱԿԵԱՅ ՅՈՒՇԱՆՈՒԷՐՆԵՐՈՒ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Արզնիի մէջ վերջ գտած է Խորհ. Միութեան շինանիւթերու արդիւնաբերութեան նախարարութեան համամիութենական գեղարուեստական խորհուրդին նիստը: Այս առթիւ ցուցադրուած են քան ձեռնարկութիւններու նկարիչներու աշխատանքները, երկրին այլ եւ այլ վայրերէ:

Արզնիի գործատան արտադրութիւնները գնահատուած են: Ունին հայկական երանգ, գունաւորում:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (413)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ՀԱՅՐ ԵՒ ԱՂՋԻԿ

Հասկցաւ աղջկան միտքը. ո՛չ թէ աղջիկը, այլ ինքն էր որ իր մէջ յիշատակներուն արթնալէն կը վախնար:

Դարձեալ լռութիւն տիրեց:

Լէօնոր իր սենեակը քաշուելու համար ոտքի ելաւ:

—Մտիկ ըրէ, աղջիկս, խօսք առաւ Տանտոլօ:

Լէօնոր նստաւ:

— Գիտե՞ս, աղջիկս, Վենետիկի մէջ ծանր դէպքեր պատրաստուելու վրայ են, յեղափոխութեան մը նախօրեակին կը գտնուինք...: Մինչեւ այսօր ես քենէ ամէն բան ծածկեցի, բայց դուն քիչ թէ շատ քու ականջովդ լսեցիր ամէն բան:

— Լաւ, հայր, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

— Բնաւ միտքէդ չանցուցի՞ր որ Վենետիկը մեզի համար տառապանքի քաղաք մը եղաւ, քաղաք մը ուր ամէն դէպք մեր ցաւերը կը յիշեցնէ մեզ, զոր օրինակ մէկէն ի մէկ երեւան ելլող սա պատկերը:

– Այո՛, հայր, շատ մտածած եմ ատոր վրայ...:

Տանտոլօյի աչքերուն մէջ ուրախութեան փայլակ մը նշմարուեցաւ:

— Գիտե՞ս թէ ինչ ըրի, ըսաւ ցած ձայնով մը:

– Ի՞նչ ըրիք, հայր իմ:

– Վենետիկի մէջ բոլոր ունեցածներս ծախեցի, Տանտոլօներու պալատը դրամի վերածեցի, բոլոր գեղարուեստական առարկաներս գաղտնի կերպով մէկիկ մէկիկ ծախեցի: Այսպէս, պզտիկ կորուստով մը բոլոր ունեցածներս դրամի վերածեցի: Հաւատարիմ սպասաւորներէս մին այս դրամը գաղտնի կերպով Միլանօ փոխադրեց ուր հիմա մեզի կը սպասէ: Դեռ չհասկցա՞ր:

— Այսինքն փախչի՞լ կ'ուզէք:

— Այո՛, բայց միասին: Մտիկ ըրէ: Ութ օրէ ի վեր արագասահ եւ թեթեւ տափանաւ մը կը սպասէ պալատին առջեւ: Հաւատարիմ եւ անձնուէր երեք նաւաստիներ ունիմ որոնք առանց վարանքի կրնան առաջնորդել մեզ: Եթէ կ'ուզես, այս իրիկուն իսկ կրնանք փախչիլ: Ամէն նախազգուշական միջոց ձեռք առնուած է: Դուռը բանալու իսկ պէտք պիտի չունենանք, պարանէ սանդուխ մը բերած եմ զոր գիշերուան ժամը տասնը մէկին պատուհանէն վար պիտի կախենք եւ առանց մէկէ մը նշմարուելու տափանաւ պիտի իջնենք: Դիւրին գործ մըն է:

— Այո՛, շատ դիւրին...:

— Կ'ընդունի՞ս. այս գիշեր փախչի՞նք:

Ո՛չ հայր:

— Վա՞ղը գիշեր...: Վերջապէս ըսէ՛, ո՞ր օրը կ'ընտրես:

— Ոչ մէկ օր:

— Ոչ մէկ օ՛ր...: Բայց չե՞ս գիտեր որ...

— Հայր իմ, եթէ դուք ձեր անձին ապահովութեանը համար փախչիլ յարմար կը տեսնէք, առանց որեւէ խղճի խայթի, փախէ՛ք, ըսաւ Լէօնոր հօրը խօսքը կըտրելով եւ ոտքի ելլելով: Կ'երդնում որ հոս ես մինակս ինքզինքս պիտի կրնամ պաշտպանել: Վախնալիք ի՞նչ ունիմ արդէն: Ալթիէրին յաղթական ելլէ թէ պարտուի, իմ կեանքիս մէջ որեւէ բան պիտի չփոխուի:

— Բայց ե՞ս: Չե՞ս գիտեր որ դաւադիրները դարանակալ ինծի կը սպասեն... չե՞ս գիտեր որ ես Ֆօսքարիի կամ Ալթիէրիի կողմէ պիտի սպաննուիմ:

— Իրաւունք ունիք, հայր իմ, դուք պէտք է փախչիք:

— Առանց քեզի՞: Երբե՛ք:

— Իմ մասիս որեւէ բանէ մի վախնար, հայր..., եւ թոյլ տուէք որ անկեղծօրէն ամէն բան ըսեմ ձեզի: Ասկէ առաջ քանի անգամներ խորհեցայ այդ մասին խօսիլ ձեզի, բայց վստահ ըլլալով որ զիս ձեր հետը տանիլ պիտի ուզէիք, չհամարձակեցայ: Կ'ուզէի առաջարկել ձեզի որ Վենետիկէն մեկնիք: Սա ալ գիտցած եղէք որ ես պիտի չկրնամ ձեր հետը գալ, ատիկա իմ ուժերէս վեր է: Երբե՛ք, երբե՛ք չեմ կրնար հեռանալ Վենետիկէն: Օլիմփիայի տունէն բաժնուիլս արդէն մեծ ցաւ մըն է ինծի, այդքանը կը բաւէ: Բայց դուք, ընդհակառակն, եթէ Վենետիկէն հեռանաք, կարծեմ թէ շատ մը տխուր մտահոգութիւններէ եւ մտածումներէ պիտի ազատիք:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Լուիզ Պօղոսեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Ժաքի Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Դաւիթեան, Ժան Պօղոսեան, Սիլվի Պօղոսեան եւ թոռները՝ Թիէրի եւ Ֆլորանս ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտ. 8, ժամը 10.45ին Սէն Ժերմէն ան Լէի եկեղեցին եւ թաղումը կը կատարուի տեղւոյն հին գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ռուբէն Տէր–Դաւթեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի, Սեպտ. 11, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԲԺ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ–ԴԱՒԹԵԱՆԻ

յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Պր. Պաթրիս Խուպեսէրեան, Տիկին Աննա Խուպեսէրեան եւ զաւակները Ժանժաք, Նուպար, Փաթրիք, Տէր եւ Տիկին Ս. Նիկողոսեան եւ զաւակը Աննի Տէր եւ Տիկին Տօքթ. Միշէլ Սինապեան եւ զաւակը Ֆիլիփ, այրի Տիկին Փայլում Ցարութիւնեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտ. 11, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին իրենց ողբացեալ մօր, զոքանչին, մեծ–մօր, քրոջ, մօրաքրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ԽՈՒՊԵՍԷՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն իր յիշատակը յարգողներուն։

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Սեպտ. 11, տօն է վերացման Սուրբ Խաչի — խաչվերաց է։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30ին, պատարագ ժամը 10ին։

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս թափօր – անդաստան՝ ռէհանով։

Երկուշաբթի, Սեպտ. 12, յիշատակ է Մեռելոց։ Նոյն եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԺԱՆԹԻՖԻԼԷՆ Պ. Շաւարշ Հազարապետեան 60ֆր. կը նուիրէ։

ԼԱ ԹՈՒՌ Տ'ԷԿ.— Տիկին Կէօզիւմեան 50 ֆր. կը նուիրէ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան, իրենց մօրաքրոջ Տիկին Նուարդ Մնտիկեանի մահուան առթիւ (Միլան) կը նուիրեն.— Դպրոցասէրին 100 ֆր., Ազգասախնամին 100 ֆր., «Յառաջ»ին 100 ֆ.։

(Ստանալ Յառաջ»էն։

ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 26ին

Կը նախագահէ

Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝

ԳԵՐՊ. ԷՋԷԿԱՐԱՅ

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի Խաչվերացի առթիւ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

մահուան յիսնամեակը եւ Հ. Ն. ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 60 ԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հայ Նախկին Կամաւորներու, Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Միութիւնը Անդրանիկի մահուան 50ամ տարեդարձի, ինչպէս նաեւ իր Միութեան հիմնադրութեան 60ամեակին առթիւ կազմակերպած է երեկոյթ մը, Հոկտ. 8 ժամը ճիշդ 20.45ին Սալ Կավօ։

Երեկոյթը կը վերջանայ ճիշդ ժամը 23ին։

Այս հանդիսաւոր երեկոյթը յատկապէս իր ներկայութեամբ կը պատուէ, հայ ժողովուրդի պանծալի զաւակ, Խորհ. Միութեան հերոս, մառեշալ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆ ու խօսք կ'առնէ։

Եւ նոյնպէս իր ներկայութեամբ պիտի պատուէ Կալան, Հոկտ. 15, էնթերքոնթինանթալ, որու ամբողջ հասոյթը կը յատկացուի Փէռ–Լաշէզի մէջ չինուելիք յուշարձանին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11

Վերացման Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի «Կոմիտաս»երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Մ. Օֆլազի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի անդաստան։

ԴԱՇՆԱԿԻ ՌԻՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

12 – 14, Ռիւ Սէն–Պազիլ

ԱԻԾ

ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

վկայեալ վիէննայի երաժշտութեան ակադեմիայէն

Ուրբաթ, Սեպտ. 9, ժամը 21ին։

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.—

Պէթհովըն, Շոփէն, Լիսթ եւ հայ երգահաններ։

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՅԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել։ Ուստի կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն։

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻ, ՔԱՄԲ. ՖՐԷԶ

Զապէլ Աճէմեան, Մանուշ Նալպանտեան, Ագապի Սիմոնեան, Երանուհի Մարտիկեան, Յարութիւն Հէմշէրլեան, Վարուժան Օհանեան, Օր. Մարի Տէր–Ներսէսեան, Նոյեմի Գարակէօզեան, Պետրոս Պետիկեան, Հրանտ Սարաֆեան, Գրիշա Նիկողոսեան, Մարիամ Էօզկիւլեան, Պարգեւ Նահապետեան, Ժաք Փիլիպոսեան, Պետրոս Յակոբեան, Տ. Գասպարեան, Նուպար Գասպարեան, Մանուկ Մանուկեան, Ա. Ծգնաւորեան, Ս. Խորասանճեան, Օննիկ Սէթեան, Յարութիւն Մըսրլեան, Սրբուհի Քիւփէլեան, Լեւոն Գրիգորեան, Գրիգոր Սաեփանեան, Մանուկ Ղազարեան, Զաքար Փիլիպոսեան 10ական, Ե. Արմաղանեան, Ագապի Սըրապեան 6ական։

(Շար.)

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը ուրախութիւնն ունի ծանուցանելու իր կեդրոնին նորակառոյց մատրան մօտալուտ օծումը,

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Երեկոյեան ժամը 16ին

RESTAURANT EREVAN

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր

Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը

Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաջուն ու չի-քէօֆթէ

Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու–պէօրէկ

Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ։

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Պ. Յակոբ Պարսումեան պահուած նամակ մը ունի խմբագրատունը։ Կը խնդրուի իրմէ անձամբ ներկայանալ։

cet automne visitez l'Arménie

calendrier des départs

Du 20 Octobre au 03 Novembre

Du 23 Décembre au 06 Janvier

PARIS/PARIS TOUT COMPRIS SANS AUCUN SUPPLEMENT 3350 F.

(Transports aériens, transferts, hôtel 1ère classe en pension complète, toutes les excursions y compris Garni, Kéghart, Sardarabad, Sevan, toutes les taxes et frais de visa)

Pour les prix et renseignements s'adresser à :

OPTIMA Tours

Sonia Coumryantz

6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet

Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67 (licence A 946

A LYON

MAGUY KALOUSTIAN

OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ», ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

« ՅԱՌԱՋ 50 »

Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն

420 էջ, ընտիր տպագրութիւն

ԿՈՂՔ՝ ԳԱՌԶՈՒ

100 ֆր. (110 ֆր. թղթատարի ծախքով)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ (1971)

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ (1973)

(հատորը՝ 30 ֆր.)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ

(25 ֆր.)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ (1958)

Գին 50 ֆր.

Դիմել «Յառաջ»ի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
8
JEUDI
8 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.938
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — No 13 938

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺԱՆ ՌՈՍԹԱՆԻ ՄԱՀԸ

ԳԻՏՆԱԿԱՆ, ԲԱՐՈՅԱԳԷՏ ԵՒ ԳՐՈՂ ՄԸ
ՈՐ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԷՐ ԵՒ ՄԱՆԱՒԱՆԴ՝
«ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ՄԸ»

Հազուագիւտ է որ մեծ գիտնական մը ժողովրդական ըլլայ եւ այսպէս եղաւ սակայն Ժան Ռոսթանի պարագան, որ Վիլ Տ'Ավրէի իր ապարանքին մէջ, ամբողջ կեանք մը անցուց, պարզ եւ հաղորդակից ամէնուն հետ ինչպէս կեանքի իմաստուն փիլիսոփայ մը:

Էտմոն Ռոսթանի եւ Ռոզմոնտ Ժերարի զաւակը ծնած էր 1894ին, Փարիզ: 1959ին ...որ Ակադեմիայի անդամ կ'ընտրուէր ...ուար Հեռիոյի աթոռին:

Ժան Ռոսթան անկանոն կերպով կատարած է իր ուսումը, հետեւելով իր ...որ՝ Սիրանոյի հեղինակին անկայուն կեանքին, Քամպոյէն Փարիզ բայց եւ ...ինչպէս 1914ին առած է գիտութեանց լի... ...անը: Խաղաղասէր եւ կատաղի հիա... ...յող ժոռէսի, զինուոր կ'արձանագրուի բայց առողջական պատճառներով չըն... ...դունուիր: Քիչ ետք կը կոչուի աշխատե... ...լու (1915էն 1918) Վալ տը Կրասի զինուո... ...րական հիւանդանոցին տարրալուծարա... ...նը: Քամպօ կը կանչուի երբ զինադա... ...դարէն անմիջապէս յետոյ հայրը կը մեռ... ...նի: 1922ին կը հաստատուի Վիլ Տ'Ավրէ, ...ուր իր կեանքն ու գործերը կը չփոթուին ...իրարու հետ: Իր գլխաւոր գործերն են ...Աղքատներու Վերադարձը (1919), Հա... ...րուստներու Օրէնքը (1920), Մինչ Դեռ ...կը տառապի (1921), Երկու մղձաւանջ՝ ...Մահը, Սէրը (1924), Մարդկային Արկա... ...ծախնդրութիւնը, Արջնագործներու կեան... ...քը (1933), Բնագէտի մը մտածումները (1938), Բնագէտի մը նոր մտածումները (1947), Ինչ որ կը հաստատեմ (1953), ...Գերմարդկայինին սահմաններուն վրայ (1962), Բնագէտի մը մտահոգութիւնները (1967), եւայլն, եւայլն:

Այս ամբողջէն ետք կարելի է պատաս... ...խանել սա հարցումին՝ գրագէ՞տ էր: Անոնք որոնք այս բառին կուտան դեռ ...դասական կամ աւանդական իմաստ մը ...հաւանաբար ո՛չ ըսեն, բայց Ֆրանսիս ...Փոնժն է որ կ'ըսէ. «Ժամանակէ մը ի վեր ...ավորութիւն դարձած է մեծ գրագէտ ...կոչել միայն բանաստեղծներ, վիպա... ...գիրները կամ այսպիսի մարդիկ, բայց ...հին ժամանակները համէական շրջանին, ...օրինակ, աշխարհագէտներ կամ բուսա... ...գէտներ, բնական գիտութեանց մարդիկ կը դասուէին մեծագոյն գրագէտներու ...կարգին»: Եւ բոլոր մէկն է որ ծանօթ է երբեւ մէկը անոնցմէ, որոնք կը պաշտ... ...պանեն՝ գրականութիւնը գրականութեան համար տեսակէտը:

Ձախ, Ժան Ռոսթան պատուոյ նախա... ...գահն էր «Ազատ Մտածում»ի եւ հակա... ...ռակ իր շատ տկար վիճակին, ներկայ եղած էր Օգոստոսի վերջ Ռէնսի մէջ գու... ...մարուած համագումարին որու նշանա... ...բանն էր՝ «Ազատ մտածումը եւ բա... ...նականը»: Երկու անգամ խօսք առած էր, բայց գոհացած երկու մէջբերումներ ընե... ...լով մէկը՝ Ժոռէսէն.— «Մարդկութիւնը անիծեալ պիտի ըլլար, եթէ իր քաջու... ...թեան փաստը տալու համար, ստիպուած ըլլար մշտական կերպով սպաննել»: Միւ... ...սը՝ Քլեմանսոյէն.— «Ազատութիւնը կը կայանայ ինքզինքը կարգի դնելու մէջ փոխանակ ձգելու որ ուրիշները ձեզ կարգի դնեն»: Դէմ էր նաեւ հիւլէական ուժին եւ անչուշտ փորձերուն:

Անհաւատ էր, ոչ յոյս ունէր, ոչ վախ եւ կիթոն կը յիշէ իր մահուան առթիւ ինչ որ կ'ըսէր իրեն.— «Բախտ ունիք որ Աստուծոյ կը հաւատաք, որովհետեւ անոր հաւատալով պէտք չունիք անոր մտածելու: Ես, որ բնաւ չեմ հաւատար, չեմ դադրիր իրեն մտածելէ»:

Գիտուն բայց ամէն բանէ աւելի խելօք մարդ, ինք էր կրկին որ կ'ըսէր. «Գիտութիւնը աստուածներ ըրաւ մեզ նախքան որ արժանի ըլլայինք մարդ ըլլալու»:

Մեռաւ Շաբաթ օր, բայց լուրը հաղորդուեցաւ միայն Երեքշաբթի իրիկուն, մտերիմ շրջանակի մէջ կատարուած յուղարկաւորութենէն ետք:

Քանի մը տողով

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընդհանուր սպայակոյտի պետը՝ Զօր. Մէռի Թուրքիա գացած է իր պաշտօնակիցին հրաւէրով:

ՏՈՒԼՈՐԷՍ ԻՊԱՐՈՒՐԻ աւելի ծանօթ Փասիոնարիան անունով սրտէն գործողութեան ենթարկուեցաւ գետեղելու համար դրդիռ գործիք մը: 81 տարեկան է:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական բաժնի պետը՝ Տէնքթաշ Անգարա գացած է: Կը կարծուի թէ համաձայն չէ Թուրք կառավարութեան հետ եւ կ'ուզէ միշտ թրքական բաժնի անկախութիւնը հռչակել:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ջղագրգիռ եւ անորոշ մթնոլորտի մէջ էր դեռ Չորեքշաբթի առտու: Առեւանգողներու վերջին պայմանաժամն էր՝ ժամը 13, բայց յայտնի չէր թէ ի՞նչ որոշած էր կառավարութիւնը՝ տեղի տա՞լ եւ ազատ արձակել Պատէրի խմբակին բանտարկեալները, փրկելու համար «գործատիրութեան գործատէրը» թէ մնալ՝ անզիջող:

ՍՈՒՐԻԱ ծայր տուած քոլերայի համաճարակը սկսած է տարածուիլ Լիբանանի եւ Այսրյորդանան: Ցարդ 46 մեռեալ կար Հալէպ եւ Դամասկոս եւ երկու պարագայ՝ Լիբանան, 21 հիւանդ ալ՝ Յորդանան: Լիբանան խիստ ազդարարութիւններ ըրած է ժողովուրդին, միայն եռացած ջուր խմել եւ լաւ մաքրել պտուղ եւ բանջարեղէն:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՐԿՈՒ ԳԵՐ-ՄԵԾԵՐՈՒ ԶԻՆԱՐՇԱՒԸ

— o —

Խոր. Միութիւնն ու Միացեալ Նահանգները արագ թափով կը շարունակեն կատարելագործել իրենց հիւլէական զէնքերը, նկատել կուտան Ռազմագիտական Ուսումնասիրութիւններու միջազգային Հիմնարկութեան մասնագէտները, իրենց տարեկան հրատարակութեան մէջ՝ Ուժերու hաւասարակշռութիւնը 1977-1978:

Ինչ կը վերաբերի միայն հիւլէական գլուխներուն (օժիվ), մասնագէտներուն ներկայացուցած թիւերն են 11.000 Միացեալ Նահանգներու եւ 3.800 Խորհ. Միութեան համար: 80ական տարիներուն այդ թիւերը համապատասխան կարգով 14 հազար եւ 7.500ի պիտի բարձրանան:

Մ. Նահանգները կ'աշխատին աւելցնել ճշգրտութիւնը եւ հաստատութիւնը իրենց միջցամաքամասի հրթիռներուն, Մինիւթմէն-33, իւրաքանչիւրը օժտուած իրարմէ անկախ երեք գլուխներով: Ներկայիս ունին 500 հատ ասոնցմէ, առաւել մէկական գլուխ ունեցող 450 Մինիւթմէն-2 եւ 54 Թիթան-2:

Արձակուելու պատրաստ դիրքի մէջ են նաեւ 496 Փոսէյտոն եւ 160 Փոլարիս հրթիռներ, հիւլէական ընդծովեաներէ:

Ամերիկեան նաւուժը 1978ին իր տրամադրութեան տակ պիտի ունենայ նոր ընդծովեաներ, իւրաքանչիւրը 24 Թրիտընթ հրթիռներով: Հասողութեան տարողութիւնը՝ 6.000 քիլոմեթրէ աւելի: Նմանօրինակ հրթիռներու երկրորդ «սերունդ»ի պատրաստութիւնը քննութեան տակ է: Պիտի կրնան հարուածել 10.000 քիլոմեթր հեռու կայաններ: Վերջապէս, եթէ Մ. Նահանգները ձեռք քաշեցին Պի-1 ռմբաձիգներու ծրագիրէն, միւս կողմէ սակայն արդիականացուցին Պի-52 ռմբաձիգները:

Խորհ. Միութիւն: Միջցամաքամասի էսէս-9 եւ էսէս-11 հրթիռները աստիճանաբար փոխարինուելու վրայ են էսէս-19 հրթիռներով, որոնց ճշգրտութիւնը աւելի ցայտուն է: Խորհ. Միութիւն ներկայիս ունի 1.477 միջցամաքամասի հրթիռ, զետեղուած հողի վրայ:

Մ. Նահանգներու դրօշին տակ ծառայող զինուորներու թիւն է երկու միլիոն ինը հազար: Խորհ. Միութիւն՝ երեք միլիոն 670.000: Մ. Նահանգները մօտաւորապէս 10.000 հրասայլ ունին եւ նոր զրահապատ մը պատրաստելու վրայ են՝ Իէքսէմ-1, ինչպէս նաեւ հետեւակազօրքի զրահապատ կառք մը:

Խորհ. Միութիւն 1967ին 34.000 հրասայլ ունէր. այժմ՝ 43.000: Ասկէ զատ ցամաքի ուժերը արագ թափով ձեռք կը ձգեն ինքնաշարժ հրետանիներ, հակահրասայլի զէնքեր, հակօդային հրթիռներ եւ թռաններ:

Ամերիկեան օդուժը կրնայ անմիջապէս գործողութեանց մասնակցիլ 3.400 հալածիչներով, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել 644 ռմբաձիգները Օդային Ռազմագիտական Հրամանատարութեան «մարինզ»ներու 365 եւ նաւա-օդային տորմիղին 1.200 օդանաւերը: Խորհ. Միութիւն, իր կարգին, պատրաստ վիճակի մէջ կը պահէ 741 օդանաւ ռազմագիտական ուժերուն մէջ, 662 նաւա-օդային եւ 4.500 ալ բուն օդուժին մէջ:

Լոնտոնի Հիմնարկութեան հաշուով 103 զօրագունդ կայ Վարշաւայի Ուխտի շրջագիծին մէջ: Ատլանտեան Ուխտը ունի միայն 61 զօրագունդ, որուն կրնան միանալ ֆրանսական տասը զօրագունդերը:

Տեղեկագիրէն ի յայտ կուգայ, որ մինչ Վարշաւայի Ուխտին ռազմական զէնքերը համատեսակ են, Ատլանտեան Ուխտինը դեռ «բաղձանքի» սահմանին մէջ կը մնայ: Մասնագէտները որոշ վերապահութիւն կը յայտնեն Վարշաւայի Ուխտի անդամներէն ոմանց հաւատարմութեան եւ ուժի արժէքի մասին:

Մասնագէտները Ատլանտեան Ուխտին համար երեք գլխաւոր դժուարութիւններ կը մատնանշեն: Անհաւասարակշռութիւն Նորվեկիոյ հիւսիսը, ուր միայն նորվեկեան մէկ գունդ մը կեցած է դէմ յանդիման խորհրդային երկու զօրագունդերու եւ մէկ գումարտակի Կոլա թերակղզին, եւ 9 զօրագունդ Լենինկրադի մօտերը: Իտալական ուժերը կեդրոնացած են Իտալիա, անմիջական թատերաբեմէն հեռու. երրորդ՝ Ուխտի ուժերու նախնական փոփոխութեան դժուարութիւնը Գերմանիա:

Սպառազինման դետնի վրայ Ատլանտեան Ուխտի երկիրները կրնան ընդամէնը 11.000 հրասայլ ճակատ հանել, մինչ Վարշաւայի Ուխտի երկիրները՝ աւելի քան 27.000: Համապատասխան անհաւասարակշռութիւն կայ նաեւ հրետանիին մէջ:

Այսուհանդերձ, նկատի առնելով ընդհանուր տուեալները՝ զինուորական, տնտեսական, քաղաքական, թեքնիք, աշխարհագրական եւ բարոյական տրամադրութիւնները, մասնագէտներուն եզրակացութիւնն այն է, որ ընդհանուր առմամբ «հաւասարակշռութիւն» կայ երկու ճակատներուն միջեւ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտեմբեր 5)

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽ-ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՔՈՎ

Հայաստանի նախարարապետին տեղակալը Կարլէն Ղամբարեան ընդունած է սփիւռքի հայկական վարժարաններու ուսուցիչները, որոնք Հայաստան այցելած էին մասնակցելու համար մանկավարժական եւ հայագիտական դասընթացքներու: Տեղի ունեցած զրոյցի ընթացքին Կարլէն Ղամբարեան խօսած է Հայաստանի զարգացման մասին՝ արդիւնաբերութեան, մեքենայացած գիւղատնտեսութեան, գիտութեան եւ մշակոյթի մարզերէն ներս:

Կարլէն Ղամբարեան խօսելով մշակոյթի մարզէն ներս արձանագրուած յաջողութիւններու մասին դիտել տուած է թէ ներկայիս Հայաստանի բնակչութեան մէկ երրորդը ուսանող է: 600 հազար երախայ դպրոց կը յաճախէ: Մանկավարժութեան ասպարէզը ընդգրկած են 45 հազար ուսուցիչներ: Ժողովրդական կրթութեան յատկացուած պիւտճէն կը կազմէ Հայաստանի պիւտճէի գրեթէ 20 տոկոսը: Իր խօսքի վերջաւորութեան Կարլէն Ղամբարեան յաջողութիւն մաղթած է սփիւռքի հայ ուսուցիչներուն իրենց հայրենանուէր գործունէութեան մէջ: Ապա խօսք առած է Ագնիւ Կիրոտեան (Պէյրութ) եւ երախտագիտութիւն յայտնած Հայաստանի կառավարութեան, որու հրաւէրով սփիւռքի հայ ուսուցիչներու 16րդ խումբը այցելած է հայրենիք: Խօսք առնելով Մելինէ Մոմճեան (Մ. Նահանգներ) դիտել տուած է որ սփիւռքի հայ ուսուցիչները ամիս մը վայելած են Հայաստանի կառավարութեան խնամքն ու հոգատարութիւնը: Խօսք առած է նաեւ Հերմինէ Գալուստեան (Փարիզ) եւ արտայայտած իր տպաւորութիւնները հայրենիքէն: Խօսք առած են նաեւ Անդրանիկ Գըրճեան (Տիթրոյթ) եւ Կիպրոսէն՝ Կարապետ Փափազեան:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Վերջին շրջանին խմբագրատուն այցելեցին.—

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ.— Պ. Վահէ Սէթեան:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԷՆ.— Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մոքսուեան:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ.— Օր. Քնար Աբրահամեան, ուսուցչուհի Սուրէն Խանամիրեան վարժարանի:

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երեք տարի առաջ էր, մեր ազգային կրթական կարեւոր հիմնարկութիւններէն մէկուն մէջ պատասխանատու պաշտօն ունեցող եւ իր պաշտօնին մէջ մասնագիտացած անձնաւորութիւն մը, որ գիտէ իր արտայայտած մտքերուն տարողութիւնն ու պատասխանատուութիւնը կշռել, խօսելով Ֆրանսայի կիրակնօրեայ դպրոցներու մասին, կ՚ըսէր մօտաւորապէս հետեւեալը.

— Երբ ամէն ինչ պատրաստ է (խմա՛ դպրոցի շէնքն սկսած, դասագրքեր, աշակերտութիւն, ուսուցչական կազմ եւ նաեւ տրուած դպրոցի պահանջներուն համապատասխան, կամ մօտաւորապէս համապատասխան նիւթական միջոցներ) դպրոց մը կանգուն պահելն ու արդիւնաւոր դարձնելը համեմատաբար դժուար չէ: Ձեր՝ հոս, Ֆրանսայի մէջ ըրածը, հայրենասիրական զոհաբերութեան վրայ հիմնուած գործ մըն է, ու ինչքա՛ն ալ համեստ ըլլայ ձեռք ձգուած արդիւնքը, հասկցողին համար, մեծապէս գնահատելի աշխատանք մըն է որ կը կատարուի:

Եթէ տանք այս գնահատական խօսքերու հեղինակին անունը, թերեւս, անոնք աւելի եւս կշիռ ունենան, բայց աւելի լաւ է բաւականանալ ըսուած խօսքի իրական արժէքով միայն:

«Յառաջ»ի անմոռանալի հիմնադիրը, այս դպրոցներու հիմնադրութեան առաջին օրերէն իսկ գուրգուրանքով մօտեցաւ անոնց ու քաջալերեց զանոնք (ի՛նչ գուրգուրանք ունէր, իսկական հայրական գուրգուրանք, ամէն մէկ արժէքի վրայ) լայն բանալով «Յառաջ»ի էջերը անոնց գործունէութեան արձագանգներուն առջեւ. իր օրաթերթի երրորդ էջը կամ անոր մէկ մասը յատկացնելով, այդ ուղղութեամբ եղած թղթակցութիւններուն:

Այսօր եւս «Յառաջ» հաստատ կերպով կը շարունակէ նոյն ուղեգիծը: Շատ հաւանաբար փաստերէն ամէնէն համոզիչը, կարելի պիտի ըլլայ գտնել բուն այդ դպրոցներուն մէջ իսկ, անոնց արդիւնաւորութեան մասին գաղափար մը կազմելու համար:

Ուրեմն փորձենք դպրոցներէն ներս գտնել մեր փնտռածը:

Ինչպէս հայ մամիկը, ամէն կիրակի (եթէ համայնքը եկեղեցի ունի) կտոր մը մասի հետ մեր դարաւոր եկեղեցիի օրհնութիւնը կը մտցնէ տունէն ներս, իր թոռն ալ հայկական դպրոց կ՚երթայ ու երբ դպրոցէն կը վերադառնայ, իր հայերէնի գրքով ու տետրակով, այդ անշունչ իրերով, հայկականութեան ներկայութիւնն ու Մեսրոպեան ոգիի կենդանի շունչը տունէն ներս կը մտցնէ:

Ջենք ծանրանար դպրոցի հայկական մթնոլորտի ազդեցութեան եւ աշակերտներու կրած տպաւորութեան վրայ այդ մթնոլորտէն:

Ոչինչ բան է, շուտով մանուկներու օրը պիտի տօնեն կաղանդի ծառին շուրջ: Մէկը կը պատրաստուի երգելու, միւսը պիտի արտասանէ եւ պարէ. չէ՞ որ իր օր»ն է ու իր օրը կը դառնայ ընտանիքին ներս, հայկականութեան օրը, ամբողջ շաբաթներ:

Նոյն մրջիւնի աշխատանքով ստեղծուած ապրումները ընտանեկան յարկէն ներս՝ տարեվերջին քննութիւններու պատրաստութեան առթիւ, դաշտահանդէսի կամ հաւաքական պտոյտի եւ այլ ինչքա՛ն առիթներով:

Վերջապէս այս բոլորին հայելին՝ մեր մամուլը, որուն շնորհիւ հայ ընտանիքներու սեմերէն ներս կը փոխադրուին այս դպրոցներու գոյութեան եւ գործունէութեան հետ կապուած հաւաքոյթներու եւ հանդէսներու խանդավառ նկարագրութիւնները, ազգային կենդանի կեանք ստեղծելով ամէն տեղ, եւ ինք կը դադրի յաճախ մեր ժողովուրդէն անմարսելի տեսութիւններ պարզելու բեմ ըլլալէ եւ կը մտնէ իր իրական դերին մէջ, ներկայացնելով մեր ազգային ցաւերն ու ուրախութիւնները արտայայտող փնտռուած բովանդակութիւն:

Մենք յաճախ տեսած ենք եւ ի՛նչ մեծ յուզումով, թէ ինչպէս հայ մայրեր, նոյնիսկ օտար ծնունդով մայրեր, ի՛նչ մեծ խանդաղատանքով, բռնած իրենց հայ ձագուկներու թաթիկներէն, նոյնիսկ ձիւն – ձմեռին դպրոց են առաջնորդած, վերստին գալու՝ ետ տանելու համար զանոնք:

Մենք հաւատացած ենք որ այդ մայրերու եւ նաեւ հայրերու այդ օրը ցոյց տուած խանդաղատանքը՝ կը վերաբերի երախային հայկական դպրոց գալու գործողութեան: Անոնք իրենց ըրածը ընթացիկ պարտականութիւն մը կը նկատեն, իսկ մենք վստահ ենք թէ ի՛նչ մեծ զոհողութեան գնով կը կատարուի այդ պարտականութիւնը: Այս զոհողութիւնը անպայման որ արժանի է Ֆրանսայի հայ հաւաքականութեան գործօն գնահատութեան:

Ով որ տեսած է եւ կարդացած այդ մանուկներու աչքերուն մէջ փայլող ազգային հպարտութեան շողերը ու իրենց յափշտակուած դիրքը, աւելի երկարօրէն լսելու պատրաստակամութեամբ այն նիւթերու մասին, որոնք իրենց ազգային ծագումէն հպարտութիւն մը զգալու առիթը տուած են, անպայման մեզի հետ կը հաւատայ թէ հողն անբերրի չէ, որ հոն՝ այդ մանուկներու հոգիներուն մէջ, կը ծլի, կը սաղմնաւորուի եթէ ոչ մեր հասկցած ձեւով հայրենասիրութիւնը, գոնէ իրենց ծագումով հպարտութիւն զգալու կարեւոր զգացումը:

Այս ճշմարտութիւնը կը հաստատէ այն պարագան, որ ներկայիս մեր դպրոցներու աշակերտութիւնը կը բաղկանայ, առաւելաբար իրենց ատենին այս դպրոցներուն աշակերտած ծնողքներու զաւակներէն:

Վերջապէս, եթէ այսօր մենք յաճախ կը գտնենք, կը հանդիպինք, հոս ծնած ու մեծցած 25էն 45 եւ 50 տարեկան ծնողքներու որոնք լաւ կամ տկար հայերէն մը կը գրեն (հոգ չէ թէ տառասխալներ ունենան), կը կարդան ու կը խօսին, այս դպրոցներու աշխատանքին կը պարտինք այդ համեստ արդիւնքը; առնուազն 70 առ հարիւր համեմատութեամբ: Անորոշ առ հարիւրով մը կը գոհանանք, որովհետեւ մենք իրաւունք չունինք, ազգային բարիք, Մխիթարեան եւ Դպրոցասէր, մեր զոյգ դպրոցներու ներկայութիւնը մոռնալու:

Եթէ որոշ շեշտ դրինք, այս դպրոցներու արդիւնաւորութեան մասին. կասկած կամ վերապահութիւն ունեցողներուն պարագային վրայ, որովհետեւ այդ հոգեբանութիւնը, վնասակար կը գտնենք, կիրակնօրեայ դպրոցներու ուսումնական մակարդակը աւելի գոհացուցիչ դարձնելու համար կազմակերպուած աշխատանք տանելու տեսակէտէն:

Եւ եթէ միեւնոյն ատեն ջանացինք մօտաւոր իրատեսութեամբ պարզել այդ դպրոցներու կատարած դրական դերը ու այդ մասին ըրինք կարգ մը հաստատումներ, թող չկարծուի թէ մենք չենք հաւատար ամէնօրեայ, իրական դպրոցներ ունենալու կարելիութեան:

Անպայման որ այդ մասին Մարսէյլի շրջանը իր ծրագիրներն ունի: Թէեւ աւելի դժուար են պայմանները, բայց Լիոն եւս կրնայ այդ մասին մտածել: Մենք սրտանց կը մաղթենք որ նման հեռանկարներ իրականութիւն դառնան, համեմատաբար կարճ ժամանակի մէջ:

Բայց արդեօ՞ք կը կարծուի թէ կիրակնօրեայ դպրոցի հարցը իր լուծումը գտած կ՚ըլլայ, եթէ այդ երկու դպրոցներն ալ բանալ կարելի ըլլայ:

Մենք հաւատացած ենք որ, եթէ վաղն իսկ այդ երանելի օրը տեսնելու ըլլանք, անոնց շրջագծէն դուրս պիտի մնան, բաւական մեծ թիւով աշակերտներ՝ որոնց համար վերստին մենք պիտի ստիպուինք կիրակնօրեայ դպրոցի գոյութեան դիմել, որպէս լրացուցիչ միջոց: Կարելի չէ թէական կարելիութիւններով գոհանալ. անհրաժեշտ է իրականութիւնը նկատի ունենալ այնպէս՝ ինչպէս ան կը ներկայանայ մեզի ներկայիս:

Այդ իրականութիւնը շատ պարզ է: Հայերէնի ուսուցման համար հորիզոնին վրայ արեւու ոչ մէկ շող: Ո՛չ ծրագիր եւ ոչ ալ գործադրութիւնը վստահութիւն ներշնչող առաջարկ: Ու մենք կը մնանք, անգամ մը եւս մեր կիրակնօրեայ դպրոցներով, իրենց բոլոր թերիներով, իրենց բոլոր սրբագրելի, կատարելագործուելի կէտերով: Եթէ կարելի ըլլայ այս անմիջական կարեւորութիւն ներկայացնող աշխատանքը գլուխ հանել, կարելի է երկար շունչ մը քաշել:

Որո՞նք են մեր դպրոցներուն առաւել արդիւնաւոր ըլլալուն արգելք հանդիսացող թերիները: Թերե՛ւս կարելի ըլլայ գոհանալ զանոնք ամփոփելով հետեւեալ քանի մը կէտերուն մէջ, որոնց վրայ կարելի է աւելցնել, ուրիշ սրբագրելիութեան կարօտ հարցեր:

Ահաւասիկ մեր տեսած թերիները՝

Ա) Իւրաքանչիւր շրջան իր հասկցած ձեւով կը վարէ իր դպրոցի գործերը, առանց ուսումնական ծրագրի:

Բ) Ուսուցիչ գտնելու դժուարութիւն եւ յարմար ուսուցիչ գտնելու հարց:

Գ) Ֆրանսա ծնած, հետեւաբար ֆրանսախօս եւ երբեմն ալ հայերէնի մասին ոչ մէկ ծանօթութիւն ունեցող աշակերտներու յատուկ դասագիրք:

Հաւանական է որ այս հարցերէն իւրաքանչիւրը կը կարօտի մասնաւոր քննութեան եւ այդ մասին տրուելիք բացատրութիւններն են որ, կրնան դիւրացնել մեր փնտռած պատասխանները հետեւաբար նաեւ այս հարցին մօտաւոր լուծումը:

ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

ՕՆՆԻԿ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Լիբանանի եւ լիբանահայ երաժշտական կեանքի մէջ ծանօթ անուն մըն է Օննիկ Սիւրմէլեան, 35 տարուան փաստակով մը՝ որ կ՚ընդգրկէ երաժշտական հանդէսներ, ազգային, մշակութային եւ արուեստի երեկոյթներու մասնակցութիւն, աշակերտներու պատրաստութիւն, երաժշտական արուեստի սիրոյ զարթնում աշակերտութեան մէջ, եւայլն:

Օննիկ Սիւրմէլեան Լիբանանի մէջ ունեցած է ոչ միայն հայկական շրջանակի մէջ բեղուն գործունէութիւն մը, այլ եւ պետական չափանիշով եւս ծաւալուն աշխատանքներ տարած է, որոնց համար ալ պարգեւատրուած է Լիբանանի կառավարութենէն եւ Խորէն Կաթողիկոսի կողմէ: Ան տարի մը ղեկավարած է Պալպէքի Ֆոլքլորիք խումբը, երկու տարի՝ Թէաթր Ֆէնիխիայի մէջ, ղեկավարած է Լիբանանի Ֆոլքլորիկ խումբը, որ հրաւիրուած է Պարսկաստան՝ Թագաւորի թագադրութեան հանդիսութիւններուն մասնակցելու: 1952ին կազմած է Լիբանանեան Երբեակը, իսկ 1955ին՝ հիմնած է Կոմիտաս լարային քառեակը:

Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմի պատճառով Օննիկ Սիւրմէլեան փոխադրուած է Պելժիա եւ հաստատուած Պրիւսէլ, ուր կը մասնակցի տեղւոյն

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Դ.

— Ճիշդ է, էֆէնտի, ճիշդ է, այդպէս ըսելու է, պատասխանեց անդիէն Օգսենտիոս էֆէնտին, ցուցամատը միշտ վերամբարձ: Վիեննայի մեր վերապատուելի հայրք ճիշդ այդպէս են ըսած բազմալեզուեան «որ օրհնես զայնոսիկն մէջ. ստորակէտ մը զետեղած են ընդ մէջ «Թագաւորաց»ին եւ «քրիստոնէից»ին:

— Ապրիս, Օգսենտիոս էֆէնտի, ապրիս, աղաղակեց սրբազանը: Նայէ՛, անոնք ընտիր խելացի են, ընտիր քաղաքագէտ են: Անոր համար է որ զիրենք հանդիստ կը թողուն:

— Կեցցես, Օգսենտիոս էֆէնտի, կեցցես, ձայնեց աշխարհականներու ակումբը, ինքնիրմէն դուրս ելած:

Եպիսկոպոսը լուռ կը մնար: Էֆէնտին քաջալերուած շարունակեց.

— «Ջինուորեալ մանկանց»ին համա՞ր մի...

— Է, հա՛յր, ըսաւ տէրտէրը հեգնօրէն:

— Հոն հոռոմներուն խաչ հանելը կը դարձնես:

— Ես հոռոմ տեսած չունիմ, եւ ոչ ալ անոնց խաչ հանելնին գիտեմ, պատասխանեց տէրտէրը ուսերը վեր թօթուելով:

Պզտիկ ազնուաշուք մը աթոռէն ելաւ ու սկսաւ աջէն ձախ երեսն ետեւէ ետեւ խաչակնքել, չընդնշմարուելու չափ արագօրէն: Ժողովը կը խնդար:

— Իշտէ հոռոմները սանկ խաչ կը հանեն, կ՚ըսէր:

— Լփա՛տ, տէրտէր, լփա՛տ, շարունակեց էֆէնտին: «Ջինուորեալ մանկանց»ը լսուելու չէ: Հայոց մէջ «զինուորեալ մանկունք» չկա՛յ, չըլլա՛ր: «Անոնց մանուկը որ զինուորեալ ըլլայ, հապա մեծը ի՛նչ պիտի ըլլայ» կ՚ըսեն ետքէն: «Որ սուր առցէ սրով անկցի». բերաննիս ամուր ամուր ձայնով «զինուորեալ» առնենք նէ, ետքէն բերաննիս ալ «զինուորեալ»ով կը գոցեն, հա՛: Ջլսուի, չլսուի:

— Անանկ է եա՛, անանկ է եա՛, կրկնեց խմբերգը:

Հայաստանցին ալ չզիմացաւ. ոտքի ելաւ ու էֆէնտիին երեսն ի վեր պոռաց.

— Էֆէնտի, էֆէնտի, ալ չափը անցուցիր: Կրօնականին մէջ եթէ փոխելիք բան մը կայ, հրահանգը Սրբազանէն գալու է, եւ ոչ թէ քենէ, հասկցա՞ր:

Դիմադարձական այսպիսի դիտողութիւն մը՝ երսուն տարիէ ի վեր բնաւ չէ լսուած՝ եւ որ բուն հարուած կուտար էֆէնտիին գերիշխանութեանը, շուարեցուց ամէնքը, նոյնիսկ եպիսկոպոսը: Ամէն աչք սրբազանին դարձան բողոքարար: Անիկա պատուհանէն դուրս կը նայէր, չլսելու զարնելով, բայց սրտէն զգացած գոհունակութիւնը դէմքին վրայ կը ցոլար:

Սրբազանը ե՛ս եմ, ե՛ս, գոռաց էֆէնտին: Նորին Վեհափառութիւնը նըկատս կը ճանչնայ աս դեղին պատասխանատուն:

— Հրամանքդ, ըսաւ տէրտէրը, ձեռքը պնակներուն երկնցնելով, մինակ անոնց կը խառնուիս. տաճարին մէջն ալ շատ շատ խսիրին ու մինտէրներուն: Լուսարարը քենէ վեր է: Անիկա աստիճան ունի: Քահանաներուն հրահանգ տալը քու կարողութենէդ դուրս է...

Դեռ պիտի շարունակէր, բայց էֆէնտին, բռունցքը սեղմած, վրան փախեց, մոլեգին պոռալով.

— Ծօ՛, տէրտէր, ես քու մօրուքդ Բրա՛շ ընել կուտամ:

— Ծօ՛, Հայրապետ, ես ալ քու պեխերդ կը ...

Էֆէնտին պարզապէս խենթեցած էր: Ազնուաշուքները հազիւ թէ կրնային զինքը զսպել, թեւերէն մտած:

— Վա՛յ, դուն ինծի «ծօ» մի՞ ըսես: Ե՛ս, Նորին Վեհափառութեան պաշտօնեան, ե՛ս պալատով պատուուած, դուն ինծի «ծօ» մի՞: Բերանդ պիտի չորցնեմ, լեզուդ կտրել տամ պիտի:

— Ու ե՛ս, պաշտօնեայ Բարձրելոյն, ճակատս սուրբ միւռոնով օծուած, դուն ինծի «ծօ՛» ըսես, պատասխանեց Հայաստանցի տէրտէրը ծանր ծանր, աջ բազուկը երկինք բարձրացնելով:

Խոր լռութիւն:

Ղարիպը սրբազանին առջեւ խոնարհութիւն ընելով խոխաքայլ դուրս ելաւ:

— Ժամկո՛չ, կանչեց էֆէնտին:

Ժամկոչը եկաւ, բարեւ բռնած կայնեցաւ:

— Հի՛մակ, հի՛մակ, հրամայեց էֆէնտին, արապա մը պիտի բռնես, սապ խաթը մէջը դնես, ինքն ալ մէկտեղ, շիտակ Պատրիարքարան կը տանիս: Ես վաղը կ՚երթամ կը խօսիմ:

Ու ժամկոչին երկու մէճիտիէ տուաւ:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(21 – Շար.)

ձայն — Հեռատեսիլի (Պէ. էռ. Փէ.) սէնֆոնիք նուագախումբերուն իբրեւ Ջութակահար, միաժամանակ օգտաշատ գործունէութիւն մը ծաւալելով Հայկական երաժշտական արուեստը ծանօթացնելով տեղւոյն օտար Հանրութեան:

Երաժիշտ Օննիկ Սիւրմէլեան լուռ ու մունջ աշխատող է: Կը բաւէ նշել Պրիւքսէլի մէջ մէկ տարուան ընթացքին կատարած գործերը, Համոզուելու Համար որ անհատապէս կարելի է աւելի արդիւնաւէտ գործ ընել, քան, յաճախ, Հաւաքական ճիգերով:

Այսպէս, 1976 Ապրիլ 1ին, Պրիւսէլի մէջ ան կազմակերպած է Հայկական երաժշտութեան երեկոյթ մը, որու ընթացքին Հանրութեան Հրամցուած է Կոմիտասի ժողովրդական մեղեդիներէ, Ճելալեանի Թաւջութակի եւ դաշնակի Համար գրած եղերգէ եւ Ջերփոտարեանի երրեակէ բաղկացած յայտագիր մը:

1977 Ապրիլ 10ին, Պրիւսէլի Սէն Միշէլ տաճարին մէջ, կաթողիկէ ծէսով պատարագի մը ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով, Օննիկ Սիւրմէլեանի հիմնած Կոմիտաս լարային Համոյթը հնչեցուցած է Հայկական պատարագի մեղեդիները: Համոյթը նուագած է Կոմիտասի եւ Եկմալեանի դաշնաւորած պատարագէն հատուածներ, ինչպէս նաեւ Ալան Յովհաննէսի Ընծայումը (աղօթք Նարեկացիի):

Մայիս 17ին, Կրթական եւ Մշակոյթի նախարարութեանց հովանաւորութեամբ, Թուազոն տ'Օրի մշակութային սեմինարի համերգներու շարքին, կէս ժամ մը յատկացուած է Հայկական երաժշտութեան: Պրիւսէլի Կոմիտաս լարային Համոյթը (15 հոգի), ղեկավարութեամբ Օննիկ Սիւրմէլեանի, մեկնաբանած է Ալան Յովհաննէսի Ընծայումը եւ Կոմիտասի Հայկական ժողովրդական երգերն ու պարերը, Ասլամազեանի մշակումով: Յայտագիրը նոյնութեամբ կրկնուած է Մայիս 21ին, Սէն Ժոզէֆ-Ժէթ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած Համերգի ընթացքին:

Յունիս 7ին, Պրիւսէլի Սէն Միշէլ տաճարին մէջ տեղի ունեցած կալայի ընթացքին Կոմիտաս լարային Համոյթը, ղեկավարութեամբ Օննիկ Սիւրմէլեանի, մեկնաբանած է Կոմիտասի Հայկական ժողովրդական մեղեդիները:

Գեղարուեստական այս բոլոր երեկոյթները մեծապէս գնահատուած են ներկայ ունկնդիրներու կողմէ եւ արժանացած հիացումի: Անոնց մեծ մասին համար յայտնութիւն մը եղած է Հայկական երաժշտութիւնը: Եւ այս՝ շնորհիւ արուեստագէտ Հայու մը, որ աւելի քան տարի մըն է հաստատուած է Պրիւսէլ եւ հաւատարիմ ու գիտակից հայ արուեստագէտի իր կոչումին, իր առօրեայ պրատումին աւելնթեր, կը ճգնի, կը կազմակերպէ ու կը ձեռնարկէ գեղարուեստական երեկոյթներու հնչեցնելով և տարածելով Հայկական երաժշտութիւնը Պրիւսէլի Հանրութեան մէջ:

Նմոյշ մը տալու Համար պելժիական մամուլի մէջ գտած արձագանգէն Օննիկ Սիւրմէլեանի ձեռնարկներուն մասին, թարգմանաբար մէջբերենք հատուած մը «Կազէթ վան Անթվերփէն» թերթի Յունիս 14ի թիւէն. «Հայկական երաժշտութիւն խորագրին տակ ներկայացուեցան մեզի շատ գեղեցիկ, բայց ամբողջութեամբ Հակապատկերուած ոճով մը, ժթ. դարու գործիական ստեղծագործութիւններ, Հայկական ժողովրդական երգեր, որոնց մեծ մասը՝ Կոմիտասի պատկանող: Կոմիտաս խորապէս ուսումնասիրած է իր երկրի ժողովրդական երաժշտութիւնը և յաջողած է երեւան հանել՝ ցայտուն ինքնատպութեամբ եւ Հաղորդականութեամբ, անոր հարազատ ոգին: Վեց կարճ մեղեդիները ղեկավարուեցան Օննիկ Սիւրմէլեանի կողմէ՝ կրակոտ, ջերմութեամբ եւ կիրքով»:

Երաժշտական այս ձեռնարկներուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն տեղացի արուեստագէտներ, ինչպէս նաեւ Օննիկ Սիւրմէլեանի աղջիկը՝ Յասմիկ, որ շնորհալի դաշնակահարուհի մըն է:

Մեզի կը մնայ յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն մաղթել Օննիկ Սիւրմէլեանի, որպէսզի շարունակէ իր օգտաշատ գործունէութիւնը Պրիւսէլի մէջ, ի փառս եւ ի տարածումն Հայկական երաժշտութեան:

Հ. Ա.

ՎԵՐՍԿՍԱՒ ԼՈՅՍ ՏԵՍՆԵԼ

Նայիրի

Լիբանանեան դէպքերու հետեւանքով, երկու տարուան դադարէ մը ետք, Սեպտեմբեր 1ին, Անդրանիկ Ծառուկեան վերսկսաւ Նայիրիի հրատարակութիւնը: Այս առաջին թիւին մէջ, խմբագիրէն զատ, գրութիւններ ունին՝

Վահրամ Մավեան (Հայկական Պաղեստինը — հատուածներ):

Ա. Գապպէնեան (Տոկալ):

Կարպիս Ջրբաշեան (Մուսա տաղի քառասուն ժամերը):

Համբարձում Քէշիկեան (Ծխուած քիթը):

Եւ Հ. Սահեանի մէկ թարգմանութիւնը Կ. Կուլիէվէ:

×

Այս վերհրատարակման առթիւ, Նայիրիի խմբագրութիւնը հետեւեալ լուսաբանութիւնները կուտայ իր ընթերցողներուն.

ՆԱՅԻՐԻԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

ԹԻՒ 13 — 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1975
ԹԻՒ 14 — 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1977

Երկու թուականներուն միջեւ լման երկու տարուան միջոց մը կայ: Զըսենք թէ ինչ եղաւ եւ ինչպէս անցաւ (անցու — ցի՞նք...) այդ երկու տարին: Լաւ է մոռնալ եւ չյիշել:

Հիմա, երբ մեր սեղանին առջեւն ենք կրկին, կարեւորը թուականները չեն այստեղ Նայիրիին համար, այլ վերի երկու տողերուն առաջին երկու թիւերը: 13 եւ 14: 13ը լոյս տեսած մեր վերջին թիւը եղած էր, 14ը կ'ըլլայ ո՛չ թէ նոր տարուան մը առաջին թիւը, այլ 13ին շարունակութիւնը: Մեր շուրջ աշխարհ մը փլաւ, բայց ինչ դառնութիւններ եւ զրկանքներ ալ կրած ըլլանք բախտակից երկրին ու ժողովուրդին հետ, պիտի ուզենք որ Նայիրին դուրս մնացած ըլլայ դէպքերու քայքայիչ ճնշումէն եւ անխաթար պահէ իր ինքնութիւնը, որքան որ կարելի է մարդկօրէն: Գործ մը ծայրէն սկսիլը ինքնին դժուար է: Աւելի դժուարը կայ սակայն: Գործին խանգարումէն ետք, նոյն թափով վերսկսիլը: Բայց դատապարտուած ենք մենք մեզի հաւատարիմ մնալ եւ յուսախաբ չընել մեզի հաւատացողները:

Տուեալ պայմաններուն մէջ — ծանր եւ անհաճոյ պայմաններ — ստիպուած ենք ընել հետեւեալ կարգադրութիւնները.

1.— Լիբանանի թղթատարը առաքումներ կ'ընդունի միայն օդի ճամբով: Հետեւաբար, արտասահմանի մեր բաժանորդները պէտք է նկատի ունենան այս պարագան: Անոնք որ կը փափաքին ուրեմն օդանաւով ստանալ, բարի ըլլան նկատի ունենալ թէ Նայիրիի բաժնեգինը 75 տոլար է Ամերիկայի համար եւ 50 տոլար Եւրոպայի համար:

2.— Միշտ թղթատարին պատճառով, պիտի խնդրենք որ բաժնեգինները չուղարկուին մեզի ոչ չէքով եւ ոչ ալ դրամատան միջոցով, այլ մեր հաշւոյն փոխանցուին հետեւեալ հասցէներուն.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
Mr Roger Tcherpachian
18, Quai de Bethune
15004 Paris — France

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
Dr. Sarkis S. Margossian
51 Park Drive, Apt. 11,
Boston, Mass. 02215

× Առժամ մը համար եւ մեր կամքէն անկախ պատճառներով Նայիրին լոյս կը տեսնէ երկու շաբաթը անգամ մը, մինչեւ որ պայմանները թոյլատրեն ըլլան գտնելու իր բնական ընթացքը: Կորսուած ժամանակը պիտի աշխատինք դարմանել տարուան ընթացքին միացեալ թիւերով կամ ծաւալուն բացառիկներով:

× Վստահ ենք թէ Նայիրիի հաւատարիմ բարեկամները կը գիտակցին մեր դժուարութիւններուն եւ ինչպէս միշտ, չեն զլանար իրենց բարեացակամ օժանդակութիւնը:

ՆԱՅԻՐԻ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ ՏԱՐՐԵՐ

Խղճի համոզումներով զինուորական ծառայութենէ զերծ մնալ ուզողները, մեծ օգուտ կը բերեն Արեւմտ. Գերմանիոյ ընկերութեան, գիտել տուած է Շբիրն շաբաթաթերթը:

— Թէեւ ընդդիմութիւնը առանց բանակի, առանց պատուի սերունդի մը ուրուականը մէջտեղ հանած է, ընդգծելով նաեւ արտաքին վտանգը, այսուհանդերձ, այսօր, զինուորական ծառայութենէ զերծ մնալ ուզողները, խղճի առարկութեամբ, անհրաժեշտ սիւն մը կը կազմեն Հանրապետութեան ընկերային ապահովութեան դրութեան մէջ: Յունիս 30ի տուեալներով, այս դասին մաս կազմող 16.000 երիտասարդներէն 7194ը կ'աշխատէր խնամքի կամ ընկերային օժանդակութեան մարմինները, 2.154ը՝ հիւանդներու փոխադրութեան կամ կեանքեր փրկելու ճիւղերը: Բազմաթիւ հիւանդանոցներու մէջ անոնք 20 տոկոսը կը կազմեն օժանդակ անձնակազմին եւ բազմաթիւ մարմիններ իրենց դուռները պէտք է փակեն, եթէ այդպիսիներուն ծառայութիւնը չվայելեն:

ՀԱՄԲՈՅՐԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՆ

Ընթերցուհի մը հետեւեալ նամակը յղած է Սընտէյ Թայմզ անգլիական շաբաթաթերթին.

— Սովորութիւն մը, որ բրիտանական քիչ բան ունի, հակառողջապահական է եւ բան մը, որ անձնապէս անհաճոյ կը նկատեմ, մեր Հանրութեան մէջ սկսած է սպրդիլ: Խօսքս համբոյրի մասին է: Ոչ թէ ծնողքներու, մեծ հայրերու եւ մեծ մայրերու, ամուսնացած ամոլներու կամ սիրահարներու համբոյրին մասին է, այլ այն համբոյրին, որ Ռուսերուն եւ Ֆրանսացիներուն համար զիրար բարեւելու ձեւ մըն է.— երեսները յարատեւ ձեւով իրարու դպցնել...

Մենք, Բրիտանացիներս, սովորութիւն ունինք պիրկ կերպով ձեռք սեղմել՝ համարձակ նայուածքով: Խելացի՞ բան է փոխել դումի եւ քաթարի հակամէտ մեզի պէս ժողովուրդի մը համար: Չեմ կարծեր: Մնաց որ անձնապէս շատ ալ չեմ սիրեր այս անմիջական մտերմութիւնը...: Ի՞նչպէս այս աղուոր բանը հոս հասաւ: Ապահովաբար արտասահման կատարուած ճամբորդութիւններու եւ Հասարակաց Շուկային հետեւանքով..

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (414)

ՀՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ՀԱՅՐ ԵՒ ԱՂՋԻԿ

Տանտոլօ ուշադրութեամբ աղջիկը մըտիկ ընելէ յետոյ ըսաւ.

— Առանց քեզի հետս ունենալու երբե՛ք պիտի չհաւանիմ Վենետիկէն հեռանալ:

— Կը յուսամ թէ ըսածներուս վրայ լաւ կը մտածէք եւ որոշումնիդ կուտաք, հայր իմ, վերջացուց Լէօնոր:

Տանտոլօ իր նիջասենեակը քաշուեցաւ, իսկ Լէօնոր՝ իրը:

Այս երկու սենեակները իրարմէ բաժնուած էին արդուզարդի սենեակով մը:

Լէօնոր իր յարկաբաժնին մէջ փակուած կեանք մը կ'ապրէր: Կեանքը անտանելի դարձած էր իրեն համար... բայց ինչո՞ւ հօրը հետ փախչիլ չէր ուզած: Արդեօք դաղտնի յո՞յս մը վառ դրած էր զինքը:

Ոչ: Իրարմէ բոլորովին տարբեր եւ իրարու բոլորովին ներհակ երկու զգացումներ զինքը Վենետիկի կապած էին:

Նախ անոր համար որ Վենետիկի մէջ սիրահարած էր ան եւ յիշատակներով կապուած այն երկրին տեսարաններուն ուր իր սէրը թափ ու թռիչք ստացած էր:

Յետոյ, անոր համար որ, ինքն ալ ցաւալի այլ խորունկ համոզումը գոյացուցած էր թէ շատ պիտի չապրէր:

Իսկ գալով Տանտոլոյի, իր սենեակը քաշուելուն պէս սա մտածումը ունեցաւ.

— Ո՛չ, մինակս չեմ կրնար փախչիլ, պէտք է աղջիկս ալ հետս տանիմ: Բայց ... դէպքերը դահավէժօրէն իրարու յաջորդելու ըլլան... չե՞մ կրնար արդեօք գոնէ քանի մը օրուան համար հոսկէ հեռու տեղ մը պահուըտիլ...:

.

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Պէմպոյի մահուան յաջորդ օրը, այն օրը երբ Ռոլան ծիրանաւորին գործը կարգի դնելէ յետոյ Վենետիկ կը վերադառնար, առտուն կանուխ, ոստիկանապետ Կիտօ Ճէնարօ իր աշխատութեան խուցին մէջ գլխաւոր գաղտնի ոստիկաններուն ներկայացուցած տեղեկագիրները եւ բերած տեղեկութիւնները կը դասաւորէր:

Կրակի քովը սենեկազգեստի մը փաթթուած, խղճմտօրէն իր արհեստը կը կատարէր:

Ան ամէն առտու այսպէս կ'աշխատէր իր տանը մէջ, ամէն տեսակ լուրերը իր քովը կեդրոնացնելով, որոնց մէկ մասը ի նպաստ իրեն եւ մէկ մասն ալ Վենետիկի քաղաքացիներուն ինչքն ու կեանքը պաշտպանելու կը յատկացնէր:

Այն օրը Յունուար 27ն էր: Կիտօ Ճէնարօ երեսները կախած էր եւ երբեմն իր մարդոց այնպիսի հրամաններ կ'ուղղէր որոնք միշտ անպատասխանի կը մնային:

Ասոր վրայ, ձեռքի վճռական շարժումով մը ճամբելով գաղտնի ոստիկանը, կը պոռար.

— Ուրիշ մը թող գայ:

Արդարեւ, ներքնախուցին մէջ քանի աւելի գաղտնի ոստիկաններ ոստիկանապետին տեղեկագիր ներկայացնելու համար իրենց կարգին կը սպասէին: Անոնցմէ ոմանք նստարաններու վրայ նըստած էին, ոմանք ալ ոտքի կեցած իրարու հետ կը խօսէին:

Կիտօ Ճէնարոյի երեք սենեկապանները, որոնք դուրսի լրտեսներուն վրայ լրտես կարգուած էին, ականջնին տնկած եւ աչքերնին սրած, ներքնախուցին մէջ կ'երթեւեկէին, որպէսզի վտանգաւոր բառ մը, կասկածելի աչքի թարթում մը եւ կամ շարժում մը նշմարելնուն պէս տեղեկացնեն իրենց տիրոջ:

Դուրսի լրտեսներուն ներկայացուցած տեղեկագիրը պաշտօնական տեղեկագիրն էր, իսկ ներսի լրտեսներուն ներկայացուցածը՝ կիսապաշտօն:

Այսպէս, լրտեսները, բոլորն ալ խմորակերպ դէմքով մարդիկ, զանազան ըզգեստներով ծպտուած ու կերպարանափոխուած, գրեթէ բոլորն ալ անճանաչելի, կարգով ոստիկանապետին սենեակը կը մտնէին եւ առջի օրուան աշխատութեան մասին տեղեկութիւններ բերելով յաջորդ օրուան աշխատութեան մասին հրահանգներ կը ստանային:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ռուբէն Տէր-Դաւթեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի, Սեպտ. 11, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԲԺ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Պր. Պաթիստ Խուպեսէրեան, Տիկին Աննա Խուպեսէրեան եւ զաւակները Ժանժաք, Նուպար, Փաթրիք, Տէր եւ Տիկին Ս. Նիկողոսեան եւ զաւակը Աննի Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Միշէլ Սինապեան եւ զաւակը Ֆիլիփ, այրի Տիկին Փայլում Ճարուռթիւնեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտ. 11, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին իրենց ողբացեալ մօր, զոքանչին, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ԽՈՒՊԵՍԷՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին է յիշատակ:

Ի գիտութիւն իր յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Էտուար Գավէզեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Արիս Գավէզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գավէզեան եւ զաւակը, Օր. Ալիս Գավէզեան, Տիկին Անահիտ Գավէզեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց զաւն սուգին

ԷՏՈՒԱՐ ԳԱՎԷԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Սէն Ժեռմէի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ազգային գործիչ՝

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻԻ

մահուան առթիւ, ողբացեալին ընտանիքին:

×

Կապոյտ Խաչի Սէն Ժեռմէի մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Տիկին Սիրարփի Սիմոնեանի իր եղբօր՝ Պր. Մաւեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի Խաչվերացի առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի կողմէ պարահանդէս Հոկտ. 22ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Որբերու Օգն. Մարմնին տարեկան պարահանդէսը Դեկտեմբեր 4ին:

Cours de danse

Studio St. Michel — Paris 5e

Classique — jazz — moderne

initiation ou perfectionnement

avec Séda Papazian

professeur diplômée de l'Institut pédagogique du Ballet des Flandres

Pour tous renseignements
tél. 705-68-45

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ի գնահատութիւն Անդրանիկի նուիրուած թիւին (Օգոստոս 30) Փարիզէն ոմն կը նուիրէ 500 Փր.:

Նոյն առթիւ հին համակիր մը՝ 100 Փ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ - Սէն Ժեռմէի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Վարժապետեանէ 50 Փր. ողբացեալ Տիկին Անահիտ Խուպեսէրեանի մահուան առթիւ: Նոյնպէս այրի Տիկին Էօրտէքեանէ 50 Փր. իր խնամիին՝ Տիկին Թագուհի Սաղաթէլեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Սեպտ. 11, տօն է վերացման Սուրբ Խաչի — խաչվերաց է:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30ին, պատարագ ժամը 10ին:

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափոր - անդաստան՝ ուէհանով:

Երկուշաբթի, Սեպտ. 12, յիշատակ է Մեռելոց: Նոյն եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages lyon

VOUS PROPOSE : ses voyages pour toutes destinations à des prix très étudiés

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ 15

VISITEZ L'ARMENIE

du 1er au 15 Octobre

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Licence Br 72 056 — Téléphone 60-13-66 — Télex 900287
Licence organisatrice : A 529

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	120 փր.
Հոգեհանգիստ	60 փր.
Շնորհակալիք	60 փր.
Ցաւակցութիւն	25 փր.
Փոխան ծաղկեպսակի	25 փր.
Հարսնիք, նշանտուք	60 փր.
Ծնունդ	60 փր.
Կը փնտռուի	20 փր.
Կ'ուզուի	30 փր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Կիրակի, Սեպտ. 11, հեռատեսիլի Ա. կայանէն (ժամը 9·30) մահապատիժի նուիրուած յայտագրին կը մասնակցին վերապատուելի Սիւլեան եւ Մէթր Էմիլ Ասլանեան:

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը ուրախութիւնն ունի ծանուցանելու իր կեդրոնին նորակառոյց մարզանքի սրահին բացումը,

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Երեկոյեան ժամը 16ին

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ Հ. Ն. ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 60 ԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հայ Նախկին Կամաւորներու, Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Միութիւնը Անդրանիկի մահուան 50ամեակ տարեդարձի, ինչպէս նաեւ իր Միութեան հիմնադրութեան 60ամեակին առթիւ կազմակերպած է երեկոյթ մը, Հոկտ. 8 ժամը ճիշդ 20·45ին Սալ Կաւօ:

Երեկոյթը կը վերջանայ ճիշդ ժամը 23ին:

Այս հանդիսաւոր երեկոյթը յատկապէս իր ներկայութեամբ կը պատուէ, հայ ժողովուրդի պանծալի զաւակ, Խորհ. Միութեան հերոս, մարեշալ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆ ու խօսք կ'առնէ:

Եւ նոյնպէս իր ներկայութեամբ պիտի պատուէ Կալան, Հոկտ. 15, Էնթերքոնթինանթալ, որու ամբողջ հասոյթը կը յատկացուի Փէռ-Լաշէզի մէջ շինուելիք յուշարձանին:

ԴԱՇՆԱԿԻ
ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ
12 - 14, Ռիւ Սէն-Պազիլ

ԱԽՕ

ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Վկայեալ Վիէննայի երաժշտութեան ակադեմիայէն

Ուրբաթ, Սեպտ. 9, ժամը 21ին:

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.—

Պէթհովըն, Շոփէն, Լիսթ եւ հայ երգահաններ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11

Վերացման Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի «Կոմիտաս»երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Մ. Օֆլազի:

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի անդաստան:

Հ. Բ. Ը. Մ.

Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, ՀԱՅԿ. ՊԱՐԻ

ու ԵՐԳԻ դասընթացքները 4էն 15 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու համար, կը վերսկսին Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 14ին, Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ, 118, Քուրսէլ փողոց, 75017 Փարիզ եւ տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը՝ ժամը 14էն 18 փորձառու դասատուներու հսկողութեան տակ:

Արձանագրութեան եւ տեղեկութեանց համար դիմել Հ. Բ. Ը. Միութեան գրասենեակը՝ 118, Քուրսէլ փողոց, հեռ. թիւ 924·86·71 եւ թիւ 227·12·26:

ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ
ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ

Կազմակերպութեամբ Մուրատ - Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 26ին

Կը նախագահէ

Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝
ԳԵՐՊ. ԷԶՆԱՐԵԱՆ

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

au départ MARSEILLE

Départ Vendredi — Retour Jeudi

30 Septembre — **13 Octobre**

Dernier délai d'inscription 10 SEPTEMBRE

30 Decembre — 12 Janvier 1978

JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Érevan première classe. Pension complète. Visites d'Érevan. Excursions : Lac Sévan — Garni Kéghart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS

87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 50 89 12

Org. Lic. 97

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
9
VENDREDI
9 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ.	Վեցամսեայ	110 Ֆ.	
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 30	

LE NUMERO 1,30 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.939 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 13.939

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԵՒ ՄԵՐ «ԲԱՆԲԵՐՆԵՐԸ»

Օգոստոս 24էն Սեպտ. 3/4, մեր ընթերցողները «ճաշակեցին» Թուրք լրագրողին տեսակցութիւնները ամերիկահայ անձնաւորութեանց հետ: Կիւնայտըընի աշխատակիցը այս շարքը խորագրած էր՝ տեսակցութիւններ՝ հայ քաղաքական գործիչներու հետ, հաւանաբար աւելի կշիռ տալու համար ըսուածներուն: Այդ իր գործն է եւ շատ ալ կարեւոր չէ: Կը մնայ սակայն միւսը՝ մեր «ներկայացուցիչներուն» կատարած յայտարարութիւնները: Սկիզբէն իսկ յայտնած էինք մեր տեսակէտը այս առթիւ, քանի ոչ ոք պիտի համարձակէր «ինքնակոչ բանբերը» դառնալ մեր ժողովուրդին եթէ զայն նկատէր անտէր — անտիրական հօտ մը: Որոշ է, որ եթէ «կանխիկ դրամ» չենք ընդունիր այն բոլոր յայտարարութիւնները, զորս Թուրք լրագրողը կը դնէ իրենց բերանը: Բայց քանի որ, ամիս մը առաջ Կիւնայտըընի հրատարակած այս շարքը արտատպուեցաւ սփիւռքի մեր օրաթերթերուն կողմէ, արդարօրէն կ'ակնկալէինք, որ մեր այս երանելի «ներկայացուցիչները», եթէ ոչ հերքումներ, առնուազն կարգ մը տարրական ճշդումներ ընէին իրենց վերագրուած պատասխաններուն մասին: Թէեւ ցարդ նման անհրաժեշտ բանի մը չհանդիպեցանք, բայց եւ այնպէս բնական է անշուշտ որ կասկածի ենթարկենք Թուրք լրագրողին վերարտադրած հարցազրոյցը: Այլապէս… այլապէս ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլար համակերպիլ նման արտայայտութիւններու, որոնք թէ՛ ջուր կը բերեն Թուրքին ջաղացքին եւ թէ, անգամ մը եւս կը հաստատեն, մեր քաղաքական հասունութեան պակասը: Արդարեւ, մէկը, որ կը ներկայանայ «իբրեւ ամբողջ հայերուն բանբերը» (երանի՜ մեզի, առանց մարդ ալ ունինք եղեր եւ չէինք գիտեր…) կ'ուզէ որ Թուրքիա « ցաւ » յայտնէ եւ « խորհրդանշական » ալ հատուցում մը ընէ, ուրիշ մը «խենթ» կ'որակէ այն Հայերը, որոնք հողային պահանջ կը դնեն, սա հրաշալի՜ պատճառաբանութեամբ, որ բոլոր Հայերը հանգիստ տեղաւորուած են արտասահման եւ ոչ մէկը Կարս — Արտահան կ'երթայ, դեռ երրորդ մը կը խօսի իբրեւ Ամերիկացի եւ անկախ Հայաստան կ'ուզէ, որովհետեւ … Ամերիկայի շահը ա՛յդ կը պահանջէ եղեր: Հոս, փակագիծի մէջ, գուցէ աւելորդ չըլլայ ըսել թէ Ամերիկայի շահը, մեզ այնքան կը հետաքրքրէ որքան մեր շահը ցայսօր հետաքրքրած է Ամերիկան եւ բոլոր մեծ Պետութիւնները:

Բայց մեզի ամէնէն շատ ցաւ պատճառողը, պարզուած ընդհանուր պատկերն է: Նախ կը խորհինք որ Թուրքերը ոչ մէկ տեսակցութեան պէտք ունին եւ մանաւանդ ոչ նման ինքնակոչ բանբերներու հետ, գիտնալու համար Հայուն ուզածը: Սեւրէն ի վեր, ծանօթ է: Բայց, լաւ կ'ըլլար, որ ամէն Հայ իր խելապատակէն ելած «լուծումը» չառաջարկէր մեր դատին համար: Եւ դեռ մեր ընթերցողներուն ծանօթ էինք Կիւնայտըընի մէջ լոյս տեսած ուրիշ ելոյթ մը, տեսակցութեանց վերջաւորութեան վաղորդայնին: Այս մէկն ալ իբրեւ «ծագումով հայ Թուրք մը» նամակ մը գրեր է, ըսելու համար ի մէջ այլոց որ «իպարտ ենք իբրեւ աքաքիւրքեան թուրք ազգին տարբերը եւ անգամ մը եւս ճողկանքով կը ժխտենք մեր Պետութեան ուղղուած ամէն տեսակ զրպարտութիւն, քաղաքական եւ գործնական որեւէ արարք…»: Ասիկա այն նմոյշն է Պոլսոյ «իւշկիւզար» Հայուն, դեռ այնքան միամիտ, որ կը յուսայ նման «հաւատոյ հանգանակ»ով մը խուսափիլ, ոչ թէ անշուշտ Ապրիլ 24է մը, այլ պարզապէս՝ Սեպտեմբեր 6է մը:

Եզրակացութիւնը շատ պարզ է՝ ցորչափ մեր սփիւռքը չունենայ մէկ պատասխանատու կեդրոնական մարմին, որ ըլլայ ի՛ր բանբերը, պիտի ունենայ միշտ նման անպատասխանատու բանբերներու բանակ մը:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՊԱՌԻ ՊԻՒՏՃԷՆ՝
ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ ՄԸ

Նախարարաց Խորհուրդը վաւերացուց Պառի 1978ի պիւտճէն՝ «լուրջ եւ պարկեշտ» ինչպէս զայն որակեց Հանրապետութեան Նախագահը: Ամէն պարագայի մէջ «ընտրական» պիւտճէ մը չէ, քանի ընդունելով հանդերձ 8,9 միլիառի բաց մը, կը նախատեսէ յաւելումներու շարք մը:

Կառավարութիւնը արդարեւ 8,4 միլիառ նոր եկամուտներ պէտք է գտնէր մասամբ հաւասարակշռելու համար ծախքերու յաւելումը: Ուրեմն ձեռք առնուած են կարգ մը միջոցներ, որոնց գլխաւորներն են.— յաւելում կառքերու վինեէթներուն 1978 Նոյեմբերէն, 4 ձի՝ 120 (100ի տեղ), 5էն 7՝ 200 (150), 8էն 11՝ 480 (400) եւայլն, եւայլն: Խմիչքը կը կրէ երկու յաջորդական յաւելում, նախ՝ 2 առ հարիւր Փետրուար 1ին, ապա 7 առ հարիւր Յունիս 1ին, այսինքն նիւթերը պիտի արժէ նախ 2,42 ապա՝ 2,58: Մայիս 15էն յաւելում կը կրէ ծխախոտը: Բարեփոխումներ կան նաեւ տուրքերու համար մինչ ջանք կը թափուի բարելաւելու համար աշխատանքը եւ տարեցներու օժանդակութիւնը:

Ընդհանուր ձեւով թէեւ Պառ կը պնդէ որ տնտեսական եւ դրամական վերականգումի կամք մը կայ, բայց եւ այնպէս ցարդ նախատեսուած «յաջողութեան» ծայրն իսկ չերեւար, հակառակ Նախարարապետին ինքնագոհութեան: Պառ դժուարաւ ընդունած է անշուշտ բաց մը, բայց ուրիշ ելք չունէր քանի մուտքը ծախքէն աւելի է:

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆ ԱԼ ԻՐ ՀՈԳԵՐՆ ՈՒՆԻ

Ալ թէ ձախ պարզուած պատկերը, ներկայիս, չի կրնար քաջալերել Ֆրանսացի քաղաքացին, որ քուէատուփ վազելու փափաք ունենայ: Ձախի տարակարծութիւնը ծանօթ է եւ խորքին մէջ աւելի ընական եւ տրամաբանական քանի սկզբունքի հարցերու շուրջ հիմնական տարբերութիւններ կան: Նոյնը չէ միւս կողմը եւ այդ իսկ պատճառով, մեծամասնութեան հոսանքներու տարակարծութիւնները իմաստ ալ չունին: Բոլորին ուզած նալ նոյն բանն է: Եւ այս ուղղութեամբ վերջին ռումբն էր Ժ. Ժ. Սերվան — Շրայպէրի ելոյթը: Արդարեւ, ժամ մը տեսնուելէ ետք Նախարարապետին հետ, յայտարարեց թէ մեծամասնութեան բոլոր հոսանքները մէկ ճակատ պիտի կազմեն դուրս ձգելով միայն Հ. Հ. Հ.ն, այսինքն Շիրաքը: Քիչ ետք Հանրապետականները եւ Կեդրոնը կը հերքէին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտեմբեր 5)

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ՆԵՖԹՉԻ» ԽԱՂԸ (*)

Խորհ. 40րդ ախոյեանութեան գաւաթի մրցումներու շարքին «Արարատ»—«Նեֆթչի» խաղը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 3ին Երեւանի մէջ: Առաջին կիսախաղին կողմերը հանդարտ խաղ մը ունեցած են եւ աւելի մտահոգուած են իրենց բերդը ամուր պահելով քան յարձակողական ոճ մը ցուցաբերելով: Մինչեւ կիսախաղ Անդրանիկ Խաչատրեան երկու անգամ առիթ ունեցած է կոլ նշանակելու, սակայն չէ կրցած արդիւնաւորել ստեղծուած կարելիութիւնները: 55րդ վայրկեանին Նիկոլա Սմոլնիկով նշանակած է կոլ մը, որմէ ետք «Արարատ»ի տղաքը սթափած են եւ բուռն գրոհի անցած: 77րդ վայրկեանին Խորէն Յովհաննիսեան հաւասարեցուցած է արդիւնքը: Ներկայիս 21 մրցումներէ ետք «Արարատ», ինչպէս նաեւ «Կայրաթ», 21 միաւորով կը գրաւեն 7–8րդ տեղերը ընդհանուր դասաւորման:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Սեպտ. 6ի թիւով:

×

ԵՐԳԱՀԱՆ Ս. ԲԱԼԱՍԱՆԵԱՆԻ 70ԱՄԵԱԿԸ

Մոսկուայի ձայնասփիւռը մասնաւոր ծրագիրով անդրադարձած է երգահան Սերգէյ Բալասանեանի 70ամեակին: Երգահանը, Խորհ. Ռուսիոյ երգահաններու միութեան վարչութեան քարտուղար է: 1928 — 30ին եղած է երաժշտական բաժնի ղեկավարը Երեւանի Սունդուկեան օփերա — թատրոնին: Աւարտելէ ետք Մոսկուայի Երաժշտանոցը, մեկնած է Տաճիկիստան, ուր ժողովրդական բանահիւսութեան հիման վրայ յօրինած է բազմաթիւ ստեղծագործութիւններ: 1935ին պատրաստած է այդ ժողովուրդին առաջին օփերան՝ «Սեւ ապստամբութիւնը»: Լաւագոյն ստեղծագործութիւններէն մէկն է եղած «Լէյլի եւ Մէջնունի» բեմապարը, միջնադարեան սիրավէպ մը: Բեմադրուած է նաեւ Երեւան:

Այլ ժողովուրդներու բանահիւսութեանց նիւթերով գործեր ալ յօրինած է. — Ինտոնեզիոյ կղզիները, Աֆղանական սուիթ, եւայլն: Յօրինած է նոյնպէս հայկական թեմաներով երաժշտական գործեր՝ Հայկական ռափսոտի եւայլն: Դաշնակի մշակումները կատարած է Կոմիտասի ձայնագրած հարիւր ժողովրդական երգերու, ձայնագրած է երգեր հնդկական, աֆղան, պարսկական, ափրիկեան, ինտոնեզեան, շուրջ 500 հատ:

×

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Կրեմլինի մօտերը գտնուող ճարտարապետութեան թանգարանին մէջ բացուած է Երեբունի ցուցահանդէսը: Լուսանկարներով եւ մանրակերտ կրկնօրինակներով լայն տեղեկութիւններ տրուած են համանուն թանգարանին եւ ցուցադրուած պատմագիտական իրերուն մասին:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒՐԵՂԱՊԱԿԻ

Վերակառուցուելու վրայ է Արզնիի բիւրեղապակիի գործատունը, որպէսզի արտադրութեան քանակը աւելնայ: «Հայապակի» ձեռնարկութիւնը կ'արտադրէ գաւաթներ, սկուտեղներ, սկահակներ եւ այլ բնոյթի իրեր, բիւրեղապակիէ:

×

ԹԻՖԼԻՍԱԲՆԱԿ ՀԱՅ ԼՈՒՂՈՐԴԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հաւանայի մէջ տեղի ունեցած միջազգային հանդիպումի մը ընթացքին, Գրիգոր Արզումանեան, Թիֆլիսէն, երեք ոսկեայ եւ մէկ արծաթեայ շքանշաններ ապահոված է: Ցիւղերն են.— 200 մեթր բազմաձեւ լողալ, «թիթեռնիկ» (պըթըրֆլայ) մարզ եւ հարիւր մեթր պարզ լողալ:

×

ԾԱՓՈՆ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷԿ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սապորօ քաղաքին, Ճափոն, համալսարանին ամսագիրը յօդուածով մը անդրադարձած է Լեւոն Բաբայեանի Մոսկուա հրատարակած « Հայաստանի ընկերայինտնտեսական եւ քաղաքական պատմութիւնը ԺԳ. – ԺԴ. դարերուն » աշխատութեան: Հեղինակը վարիչն է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկութեան պատմագրութեան բաժինին: Լ. Բաբայեանը չահագրգռող ժամանակաշրջանն է Մոնկոլներու տիրապետութիւնը Հայաստան: Ցարդ հրատարակած է «Հայաստանի պատմագրութիւնը վաղ ֆէոդալական շրջանում» աշխատութեան Ա. մասը. լոյս պիտի տեսնեն աշխատութեան Բ. եւ Գ. բաժիններ:

×

ՆՈՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻ ՄԸ ԾՐԱԳԻՐԸ

Երեւանի մօտերը գտնուող Աւանի աղահանքերուն մերձ պիտի հաստատուի նոր բուժարան մը, երկրորդը, իր տեսակին մէջ, Խորհ. Միութեան մէջ, Ուկրանիայէն ետք: Աւանի աղի բաղադրութիւնը հարուստ է ծծմբիտով: Շնչառական (ազմ) տառապողներու համար շատ օգտակար բուժիչ կեդրոն մը պիտի դառնայ բուժարանը:

Քանի մը տողով

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. Հինգշաբթի առտու միշտ նոյն անձկութեան մէջ էր թէեւ Շլէյէրը առեւանգողները պարզած էին իրենց պայմանները, փաստը տալէ ետք թէ Շլէյեր ողջ էր ինչպէս պահանջած էին իշխանութիւնները:

ՏՕՆԷ ՏՕՆ

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Քրիստոնեայ աշխարհը Յուլիս ամսուան մէջ եթէ մեծ հանդիսութեամբ կը տօնախմբէ մեր Տիրոջ՝ Յիսուս Քրիստոսի Այլակերպութեան տօնը, եւ Օգոստոսին՝ Սուրբ Աստուածածնայ Վերափոխումը, ապա Սեպտեմբերին միեւնոյն խանդավառութեամբ եւ կարեւորութեամբ կ'ոգեկոչէ յիշատակը Խաչվերացի տօնին:

Խաչվերացի, ինչպէս նաեւ Խաչի միւս տօները, իրենց էութեամբ կապուած ըլլալով հանդերձ Գողգոթայի բարձունքին վրայ չարչարանքով եւ խաչելութեամբ հրաշագործուած Փրկագործութեան խորհուրդին հետ, կը տարբերին իրենց ժամանակագրութեամբ:

Պէտք չէ շփոթել Քրիստոսի խաչելութեան տօնը, որ կը կատարուի Աւագ Ուրբաթ օր, խաչի միւս տօներուն հետ: Խաչի տօները խաչելութեան հրաշապատում դէպքէն ետք կը սկսին դրուագուիլ տարիներու երկայնքին վրայ:

Հայ Եկեղեցւոյ մէջ Խաչի չորս գլխաւոր տօներ կան:

1.— Խաչվերաց,
2.— Գիւտ Խաչ,
3.— Երեւման Խաչ,
4.— Վարագայ Խաչ:

Ասոնցմէ վերջինը՝ Վարագայ Ս. Խաչի տօնը մեր եկեղեցւոյ ինքնայատուկ տօնը մըն է, ուրկէ խաչի երեւման հրաշալի դէպքը կը պատահի Հայոց Վարագայ լերան վրայ, Ներսէս Գ. Շինող կաթողիկոսի օրով 653 թուին: Լուսաւոր տաճարի տեսիլքով, Թոդիկ անուն ճգնաւորին կը յայտնուի խաչափայտին այն մասունքը զոր դարեր առաջ Ս. Հռիփսիմէ կոյս այդ կողմերէն անցած ատեն պահած էր Գալիլա կոչուած ժայռին մէջ: Մեր եկեղեցին ամէն տարի մեծ ցնծութեամբ կը տօնախմբէ Վարագայ Խաչի տօնը:

Խաչի միւս տօները հասարակաց են եւ կ'ոգեկոչուին քրիստոնեայ այլ եկեղեցիներու կողմէ եւս: Երուսաղէմի Կիւրեղ Հայրապետին օրով, Երուսաղէմի մէջ տեղի կ'ունենայ խաչին երեւումը 351 թուին: Հոգեգալստեան ճիշդ օրը առաւօտ ժամը 3ին Գողգոթայի մէկ ծայրէն մինչեւ Ձիթենեաց լերան միւս ծայրը, երկինքի վրայ ժամեր շարունակ ահաւոր մեծութեամբ լուսաւոր խաչ մը կ'երեւի, որ Երուսաղէմի բոլոր բնակիչներուն կողմէ ալ տեսանելի կը դառնայ. տանք խկոյն եկեղեցիներ կը փութան, զղջումով ու երկիւղածութեամբ կը սկսին աղօթել ու փառք տալ առ Աստուած: Կիւրեղ Հայրապետ այդ երեւումը ուղղափառ դաւանութեան պաշտպանումը կը նկատէ ընդդէմ Արիանոսներու մոլորութեան, եւ այդ առթիւ կը գրէ կ. Պոլսոյ Կոստանդ կայսեր, որովհետեւ Արիանոսներու շարժումը մինչ այդ Կոստանդ կայսեր պաշտպանութիւնը կը վայելէր:

Իսկ խաչի տօներուն երկրորդ գլխաւոր տօնը կը համարուի Գիւտ Խաչի տօնը, որուն մասին քրիստոնեայ հաւատացեալը մեծ յափշտակութեամբ կը լսէ կամ կը կարդայ: Պիղատոսի հրամանով Քրիստոսի մարմինը թաղուեցաւ, մինչդեռ օրէնք չէր որ մահապարտները թաղում ունենային, այլ տանջարաններուն հետ իրենց տեղը կը մնային: Հետեւաբար խաչը Գողգոթայի բարձունքին վրայ երկու խաչուած աւազակներուն հետ հոն կը մնայ եւ աղբերու տակ կը թաղուի մինչեւ երեք հարիւր տարի: Կոստանդիանոս թագաւորի մայրը՝ Հեղինէ, Երուսաղէմ կ'այցելէ Ս. տեղերը պատուելու եւ Քրիստոսի խաչը գտնելու մտադրութեամբ: Հրեայ բանդէտի մը միջոցաւ տեղը ճըշդելէ ետք պեղումներ կատարել կուտայ եւ իրօք երկար եւ անտանելի փնտռտուքներէ ետք քով քովի երեք խաչափայտեր կը յայտնուին: Բայց անկարելի կ'ըլլայ երեք խաչերուն մէջ ճշդել Քրիստոսի խաչափայտը: Ճիշդ այդ պահուն մեռած պատանիի մը դիակը խաչերուն վրայ կը դնեն եւ յանկարծ անոնցմէ մէկուն հպումովը մեռեալ պատանին յարութիւն կ'առնէ ու այդ կերպով կը ճանչնան Քրիստոսի բուն խաչափայտը: Այնուհետեւ խաչափայտը Հեղինէի ձեռքով Երուսաղէմի մեծ տաճարին մէջ կը զետեղուի ու չորս հարիւր տարի շարունակ հոն կը մնայ: Այս դէպքը կը պատահի 327 թուին:

Խաչի տօներուն ամէնէն հինն է Վերացման Խաչի կամ Խաչվերացի տօնը որ Հայ Եկեղեցին կը տօնախմբէ Սեպտեմբեր 11էն 17ի օրերուն մէջ հանդիպող Կիրակիին, մինչդեռ Յոյներ Սեպտեմբեր 14ին կը կատարեն այս տօնը: Խաչվերացը եւ խաչի գիւտը ներքին կերպով կը միանան իրարու այն օրէն սկսեալ, երբ Հեղինէ դշխոյ մեծահանդէս փառաւորութեամբ կը զետեղէ խաչափայտը Ս. Յարութեան տաճարին մէջ: Իսկ Խաչվերացի տօնը յատուկ փառաւորութիւն մըն ալ կը ստանայ գերադարձէն ետք: 610ին, երբ Երուսաղէմ Պարսից կողմէ կը կողոպտուի, շատ բաներու հետ խաչափայտն ալ գերի կը տարուի: Բայց 627ին Հերակլ կայսր Պարսից յաղթելով խաչափայտը կրկին իր տեղը կը դարձնէ եւ փառաւոր հանդէսով մը զայն դարձեալ 628 թուին կը զետեղէ Ս. Յարութեան տաճարին մէջ: Այս դէպքէն ետքն է որ Յոյներ կը սկսին Սեպտեմբեր 14ին Խաչի Վերացման տօն կատարել: Բայց այս տօնին պատմական սկզբնաւորութիւնը մինչեւ քրիստոնէութեան սկիզբը կը բարձրանայ: Քրիստոնեայ հաւատացեալի հոգեկան աշխարհին մէջ, Խաչվերացի տօնին, ամէնէն առաջ կ'ուրուագծուի պատկերը Երուսաղէմի առաջին եպիսկոպոս՝ Յակոբ Տեառնեղբայր առաքեալին, որուն կը վերագրուի խաչը վերացնելու եւ փառաւորելու առաջին գործողութիւնը, եւ կը կարծուի թէ այդ առթիւ, խաչը բարձրացնելով ի տես ժողովրդեան, երգած ըլլայ «Խաչի քո Քրիստոս երկրպագեմք» զմայլելի օրհնութիւնն ու աղօթքը:

Բուն իսկ Քրիստոսի խաչափա՞յտն էր արդեօք Յակոբ Տեառնեղբօր բարձրացուցած խաչը, այս մասին դժբախտաբար տեղեկութիւններ կը պակսին: Օրմանեան պատրիարք անհաւանական չի նկատեր թէ Քրիստոսի խաչին նմանութեամբ շինուած, քառաթեւ ուրիշ խաչով մըն ալ կրնայ կատարուած ըլլալ այդ արարողութիւնը: Կարեւոր ըլլալով հանդերձ գիտնալ պատմական ճշմարտութիւնը խաչերու մէջ հարազատին կամ տարբերակին, էականը այդ արարողութեան ոգին է:

Սրբազան առաքեալը շատ հաւանաբար խաչի փառաւորումով կ'ուզէր քրիստոնէական կրօնքին ինքնութեան խորհրդանշանը բեւեռել եւ տարածել մարդոց մէջ, որ իսկապէս յետագային լայն ծաւալ ստացաւ, այնքան որ խաչին նշանը սկսաւ գործածուիլ ամէնուրեք որպէս քրիստոնէութեան խորհրդանշան: Եկեղեցիներու գլխաւոր մուտքերը, դռները, նոյնիսկ պատուհանները սկսան զարդարուիլ խաչերու իրենց քրիստոնէական ինքնութիւնը արտայայտելու համար: Աւելի ուշ երբ գմբէթաւոր եկեղեցիներ սկսան կառուցուիլ, խաչը բարձրացաւ այդ գմբէթներուն վրայ: Եթէ առաջին քրիստոնեաներու մտահոգութիւնն էր խաչը որպէս քրիստոնէութեան գլխանշան կարգել եւ հաստատել, արդարեւ անոնք յաջողեցան իրենց սրբազան նպատակին մէջ, որովհետեւ ամբողջ մարդկութիւնը դարեր շարունակ խաչով ճանչցաւ քրիստոնէութիւնն ու քրիստոնեաները եւ դեռ կը ճանչնայ մինչեւ այսօր:

Մարդիկ կան որոնք կը կարծեն թէ խաչին հանդէպ պաշտօն ու պատիւ մատուցանելը սխալ վերաբերմունք է. բայց քրիստոնեայ հաւատացեալը խաչին փառաւորումով անշունչ նիւթը չէ որ պաշտամունքի առարկայ կ'ուզէ դարձնել: Ամէն գովեստ ու պաշտօն խաչին ընդմէջէն կը բարձրանան առ Խաչեալն եւ առ Փրկիչն, եւ խաչը որպէս փրկութեան գործիք կ'անձնաւորէ իր մէջ նոյն խաչեալ Փրկչին անձնաւորութիւնը: Այս իմաստով իսկ եկեղեցականներ խորհրդակցութեանց ընթացքին, ընտիր փայտէ կամ ազնիւ մետաղէ պատրաստուած խաչ մը կ'ունենան իրենց ձեռքին: Անոնք երբ Անդաստան մը կը տեսանդրեն, մկըրտութիւն կամ պսակ մը կ'օրհնեն, միշտ ի ձեռին կ'ունենան ձեռաց խաչը, չեշտելու համար այն գաղափարը թէ օրհնութիւնը՝ Տէրը, Աստուած ինքն է՝ որ կը բաշխէ մարդուն: Եկեղեցականը օրհնութեան արարքին մէջ միջնորդ մը կը նկատուի պարզապէս: Դարեր շարունակ քրիստոնեայ հաւատացեալներ այս դիտակցութեամբ մօտեցան խաչին եւ խոր երկիւղածութեամբ մտան անոր քառաթեւ հովանիին տակ ու վայելեցին անոր փըրկարար բարիքները: «Դարձ Կիպրիանոսի» վկայութենէն գիտենք թէ ինչպէս Ցուստիանէ կոյս խաչին նշանով յաղողեցաւ հալածել եւ աներեւութացնել զինք հալածող դեւերը: Ասոր նման բազմաթիւ օրինակներու յաճախ կը հանդիպինք քրիստոնէական գրականութեան մէջ: Խաչին նշանը ունի իր մէջ այն հրաշալի զօրութիւնը, որուն երբ հաղորդ կը դառնայ հաւատացեալը, կը վայելէ աստուածային պաշտպանութիւնը ու կը յաջողի դիմագրաւել այս աշխարհի այլազան փորձութեանց: Մեր եկեղեցւոյ շարակնոցը, որ անգին գանձերէն մին է հայ եկեղեցական գրականութեան, ուր քրիստոնէական բազմաթիւ տօներ, նոյնիսկ աւետարանը որ գրեթէ ամբողջութեամբ կըրկին անգամ մը կը պատմուի սրտահիւս բանաստեղծութեամբ ու զմայլելի երաժշտութեամբ, հետեւեալ բառերով կը փառաբանէ խաչին զօրութիւնը.

Սուրբ զխաչ քո շնորհեցեր
զէն Եկեղեցւոյ քում սրբոյ,
որով դատապարտեալ
պարտեցաւ թշնամին:

Սովաւ պահպանեա
զժողովուրդս քո Քրիստոս
Որով երկրպագեմք քեզ
ընդ Հօր եւ Հոգւոյն:

Ի քեզ ապաւինիմք Քրիստոս
որ գալոց ես խաչիւ.
որպէսզի փրկեսցես ըզմեզ
յայնմ աւուր ահեղ ատենին:

Հայ Եկեղեցին մշակած է խաչի նուիրուած հոյակապ մեղեդիներ ու հարուստ գրականութիւն մը, որուն էջերը կարդալով մարդ կ'ըմբռնէ խաչին սիրով ու յարգանքով բաբախուն սիրտը այդ եկեղեցւոյ պատկանող ժողովուրդին: Խաչին փառաբանութեամբ մեր ժողովուրդը կ'ուզէ երգել փառքը փրկութեան խորհուրդին որ հիմնաքարը կը կազմէ մարդոց եւ ժողովուրդներու ազատագրութեան: Մեղքէն, չարիքէն կամ կեղծիքէն ազատագրումը մարդ անհատին կը պարգեւէ հոգիի ազնուացում: Եւ մարդ անհատին ու հաւաքականութեանց վերապրոյն ձգտումը չէ՞ եղած միթէ այդ իտէալական ազնուացումը, որ կը հանդիսանայ անկասկած հիմնական ազատագրութիւնը, ձերբազատումը գձուձ հաշիւներէ եւ այլ նիւթական կալանքներէ: Եթէ պահ մը ներամփոփ իջնենք մաքուր խոկումներու եւ խորհուրդներու ուղիով դէպի մեր էութեան խորը՝ մեր ներաշխարհը, այն ատեն գտնելով մեր էութեան խսկութիւնը, կ'անդրադառնանք որ բոլոր ազատագրութիւնները իրենց սկիզբն ու թռիչքը կ'առնեն մարդ էակին հոգիէն:

Մեր Ս. Եկեղեցին նշանաւ խաչին ահագարերէ ի վեր հետամուտ է այս խոհեմական վերելքին, որ ազնուացումն է մարդ էակին:

ՆՈՐՎԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Դ.

×

Հինգշաբթի օրուան թերթերը «Ազգային լուրեր»ու մէջ հետեւեալ տեղեկութիւնը կը հաղորդէին:

«Յուսիկ անուն քահանայ մը, Տոմուզդեղէն, որ առժամաբար Օրթագեղի եկեղեցին ղրկուած էր, հոն՝ իր դեղին անունը արդարացնող բնաւորութեամբը՝ թաղը տակնուվրայ կ'ընէր: Վսեմ. Հայրապետ էֆէնտին պէտք եղած դիտողութիւնները պատրիարքարանին հաղորդած ըլլալով, այն խառնակիչը, ընենք չքահանան, երէկ բարապաններուն հըսկողութեամբը Մախսուսէի շոգենաւը դրուելով, իր երկիրը ղրկուեցաւ Սամսոնի ճամբով»:

Ե.

Տէր Յուսիկը ճամբուելէն շաբաթ մը ետքը, օր մը երբ Հայրապետ էֆէնտին Պէշիկթաշի պահականոցին առջեւէն կ'անցնէր, Հասան փաշան զինքը ներս հրաւիրեց: Ըլլալով բերդաքաղաքին շըրջապատը համարուող Պէշիկթաշ և Օրթագեղ թաղերուն միահեծան տէր եւ իշխանը, Օրթագեղի Մեծն – ազգային բարեկամն էր: Սուրճ ու սիկար հրամցընելէ յետոյ, փաշան խօսակցութեան միջոցին իր գոհունակութիւնը յայտնեց Հայրապետ էֆէնտիին, կասկածելի փափազ մը ճամբած ըլլալուն համար:

— Ամա՛ն, փաշա էֆէնտի, ձեր վսեմութեան սխալ տեղեկութիւն հաղորդուած ըլլալու է, պատասխանեց Հայրապետ էֆէնտին, դող ելլելու ձեւ առնելով: Բան մը չկայ: Աս փափազին ձայնը շատ հաստ էր, մենք ալ անուշ ձայն սիրելնուս, Պատրիարքարանէն ուրիշ քահանայ մը խնդրեցինք: Ամէնը աս է:

— Աղէ՜կ, աղէ՜կ, առանկ թող ըլլայ, պատասխանեց, քթին տակէն ժպտելով: Դէմինը կը ճանչնար:

Այս մանրադէպը ամբողջ մարդը կը պատկերացնէ: Այդ «հին հայու» տիպարը, ամէն անգամ Թիւրք փաշաներուն հետ Հայոց «շարժումներու» մասին խօսած ատենը, կը ջանար հայ ազգը օսմանեան գահուն հաւատարիմ եւ անձնուէր ցոյց տալ: Օր մը երբ ներքին գործերու նախարարը իր առջեւը դրաւ Եւրոպա հրատարակուած հայերէն քանի մը թերթեր, որոնք Թիւրքիոյ դէմ սպառնալիքներ կ'ոռոտային, հայ էֆէնտին արհամարհական խնդուածքով մը զանոնք պուտալայի գրածներ որակեց: Եւ այս հաւաստումին իբր ապացոյց աւելցուց որ, երբ աւազակները տուն մը պիտի մտնեն կողոպտելու, առաջուց սրճարանները չեն նստիր եւ ընկերներին ամէնուն առջեւ չեն պատմեր: — Ատ ալ առանկ է, պատասխանեց Թուլամուրթ փաշան, որ հանդիստ մնալ կ'ուզէր: Ու հրամայեց որ առանկ պօշ լրագիրներ ա՛լ չթարգմանեն ու իրեն չբերեն:

Ակռաները կճրտելով Յուդա, Վասակ, Մեհրուժան կ'անուանէր այն բարձրաստիճան Հայերը, որոնք ազգին մէջ եղած չեղածը կը վազեն Թիւրք փաշաներուն ականջը հասցնելու, իբր թէ իրենց հաւատարմութիւն ապացուցանելու համար: Երբ տան մը մէջ կրակ կը սկսի, կ'ըսէր, դայն մարել ուզողները վրան ջուր կը թափեն եւ ոչ թէ իւղ: Մեր լրտես էֆէնտիներն ալ կրակի վրայ եղ լեցնող են, վասնզի ազգին տունը խաղմայի տալ կ'ուզեն:

Թիւրքերուն հետ իր վարմունքին մէջ հաւատարիմ աւանդապահն էր ազգային հին քաղաքականութեան: «Կտրել չկըրցած ձեռքդ պա՛ղ ու ճակտիդ դիր», կը քարոզէր: Իսկ մտերիմներուն կամացուկ մը կ'ըսէր, թէ «ատոնց ձեռքը կանկրէնա պիտի ըլլայ, ինքնիրենը պիտի իյնայ, կտրելու պէտք չկայ: Սպասենք համբերելով»:

Ներսէս Պատրիարքը շատ անհամբեր կը գտնէր: Երբ անիկա եկաւ Օրթագեղ ըլլալ, էֆէնտին քիթը բերանը ծամռկեց: Իրաւ է որ Պատրիարքին Օրթագեղ մեծ տուն մը նուիրողը սուլթանը ինքն էր, «բայց, ըսաւ էֆէնտին իրեններուն, Նորին Վեհափառութիւնը Օրթագեղցիներու անհունապէս երախտապարտ պիտի ընէր, եթէ սրբազան Պատրիարքնուս տուն մը Պէշիկթաշի մէջ նուիրած ըլլար»: Նորաբար հասկնել կ'ուզէր որ, Սուլթանը Հայոց Պատրիարքն թէեւ անմիջական հսկողութեան ներքեւ կ'առնէր, բայց կը գլուշանար իրեն շատ մօտերը բնակեցնելէ:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(22 – Շար.)

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ՏԱՐԱԴՐԱՄԸ՝ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Դրութիւնը սա ձեւով կը բանի. վայելուչ մարդ մը կը դիմաւորէ օտարականը Վարշաւայի օդակայանը: Ցոյց կուտայ վարձակառք մը. վարորդը կը ներկայանայ, իբրեւ «դրամափոխ ընկեր»: Ցանցը կը տարածուի այն մարդոց մէջ, որ օտարականներու յաճախած պանդոկներուն առջեւ կ'երթան-կուգան, կամ երիտասարդներ հին քաղաքին հրապարակը, ուսանողներու սրճարաններ, ճաշարաններու սպասեակները եւ ...կները, որոնք մինչեւ ուշ գիշեր բաց ...ցող ակումբներն ու ըմպելարանները կը փութան:

Վարշաւայի սովորական երեւոյթներէն է լեհական զլոթիները ծախել փոխանակելի արեւմտեան տարադրամներու եւ, յատկապէս, տոլարներու հետ, սեւ շուկան: Ամառուան ամիսներուն առևտուրը մեծ համեմատութիւն կը ստանայ: Սեւ շուկան, նկարագրուած ձեւով, կը բանի բոլորին համամտութեամբ կառավարութեան:

Արեւմտեան տարադրամը երկրորդ տնտեսութիւն մը ոտքի կը պահէ: Նոյնիսկ սրամտութեան նիւթ դարձած է: Ինչո՞ւ, հարց կուտայ Լեհ մը, Լեհաստան եւ Ամերիկա իրարու կը նմանին: Որովհետեւ, կը պատասխանէ, երկու երկիրներուն մէջ ալ զլոթիով բան չի գնուիր:

Մինչեւ անցեալ տարի, դրամափոխութիւնը ծածուկ ձեւով կը կատարուէր: Եւ սահմանափակ էր: Բայց հիմա կառավարութիւնը թոյլ տուած է Լեհերուն, որ տարադրամով հաշիւ բանան դրամատուները. ոչ մէկ հարցում, թէ ո՞ւրկէ եկած է այդ դրամը: Կառավարութիւնը աւելցուցած է թիւը այն խանութներուն, ուր միայն օտար դրամով կարելի է ապրանք գնել: Այս վաճառատուները, ժամանակին, միայն ներածուած ապրանք կը ծախէին, իսկ հիմա առաջին կարգի լեհական ապրանքներ ալ, ինչպէս՝ բիւրեղապակիէ իրեր:

Տարադրամի տնտեսութիւնը երթալով կը բարգաւաճի եւ զլոթիի տնտեսութիւնը կը շարունակէ մնալ նոյնը: Տարադրամով, կ'ըսէ գիւանագէտ մը, կրնաս որեւէ բան գնել՝ տուն, հեռատեսիլի գործիք, ինքնաշարժ, հագուստեղէն: Դասական դրամահասութեան պարագայ մըն է՝ շատ դրամ քիչ ապրանքի ետեւէն կը վազէ:

Զբօսաշրջիկի համար սահմանուած պաշտօնական սակը 33 զլոթի է մէկ տոլարի համար: Փողոցը սակարկութիւնը կը սկսի 100 զլոթիով: Մրցանիշը եղած է 140: Համապատասխան սակեր ունին արեւմուտքի զօրաւոր տարադրամները, ինչպէս գերման մարքը եւ զուիցերական ֆրանքը:

Օտարական մը կ'ըսէ. Լեհաստան թերեւս միակ վայրն է աշխարհի մէջ, ուր տոլարը իր արժէքէն բարձր կը գնահատուի: Կառավարութիւնն ալ այս չփոթութեան պատճառ դարձած է բազմաթիւ սակեր նշանակելով: Պաշտօնական գործառնութիւններու համար 19 զլոթի մէկ տոլարի փոխարէն, զբօսաշրջիկներուն սակը 33 է, դիւանագէտներուն՝ 45, իսկ Միացեալ Նահանգներէ ժամանած լեհ ծագումով Ամերիկացիներու համար, երբ իրենց ծերութիւնը մայր հողի վրայ կ'ուզեն անցընել, վեց հազարէն ութ հազար զլոթի է: Բայց, ուշադրութիւն, այս վերջին կարգադրութիւնը կը լրանայ Դեկտեմբեր 31ին:

Տարադրամի ամէնէն ծաղկուն տնտեսութիւնը Վարշաւայի պոռնիկներուն վերապահուած է: Միայն ու միայն զօրաւոր տարադրամով կ'աշխատին, — միջինը՝ 50 տոլար, — կեդրոնացած է պանդոկներու, սրճարաններու եւ ակումբներու մէջ, հոն ուր օտարականներ կը յաճախեն:

— Եօթը հազար ենք, կ'ըսէ մէկը անոնցմէ: Ինչո՞ւ չէ, շահաբեր է: Առաջ՝ քարտուղարուհի էի եւ ամսական 2400 զլոթի էր: Հիմա ամիսը 800էն հազար տոլար կը շահիմ: Զլոթիով իր ընթացիկ գնումները կ'ընէ, իսկ տոլարները դրամատուն կը զետեղէ: Կը յուսայ փոքր ճաշարան մը բանեցնել օր մը:

Թ. Ա. Թ.

ԵՓՐԵՄ ՎԱՐԴ. ԹԱՊԱԳԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱՒ

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱ (Յառաջ). — Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի տարեկան Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 26ին, Սրբոց Նահատակաց եկեղեցւոյ Տիգրանեան սրահին մէջ: Ժողովին կը մասնակցէին մօտ 30 կրօնական եւ աշխարհական երեսփոխաններ: Շինիչ եւ արդիւնաւէտ բազմաթիւ նիստերու աւարտին, ժողովը զբաղեցաւ նաեւ առաջնորդական ընտրութեան հարցով, ու գաղտնի քուէարկութեամբ, Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Առաջնորդ ընտրեց Սրբոց Նահատակաց եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ, Եփրեմ Վրդ. Թապագեանը:

Համաձայն Հիւսիսային Ամերիկայի Կիլիկեան Աթոռին պատկանող Արեւելեան եւ Արեւմտեան զոյգ թեմերու կանոնագրութեան, ամէն չորս տարին անգամ մը առաջնորդական ընտրութիւն կը կատարուի: Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմը կազմակերպուած եւ իր առաջին Առաջնորդը ունեցած է 1973ին, յանձին Սմբատ Եպիսկ. Լափաճեանի:

Ընտրութենէն անմիջապէս յետոյ, խօսք առաւ Սմբատ Եպիսկ. Լափաճեան, որ նախ թուեց նորընտիր Առաջնորդի բարեմասնութիւնները եւ ապա իր նոր առաքելութեան յաջողութիւն մաղթեց: Ապա խօսք առաւ Նորընտիր Առաջնորդը եւ ըսաւ. — «Աստուծոյ կամքով եւ Երեսփոխանական Ժողովիդ հաճութեամբ, քիչ առաջ զիս Առաջնորդ ընտրեցիք Ամերիկայի Հայոց Արեւմտեան Թեմին: Նախ եւ առաջ կ'ուզեմ իմ շնորհակալութեան խօսքը ըսել ձեզի, ձեր իմ անձին հանդէպ ունեցած վստահութեան համար: Սա պահէն սկսեալ, արդէն իսկ կ'անդրադառնանք մեր ուսերուն վրայ դրուած լուծին ծանրութեան: Սակայն վստահ ենք որ Աստուծոյ օրհնութեամբ ու գաղութիս պատկան մարմիններու օգնութեամբն ու համագործակցութեամբը, պիտի կարողանանք մեր լաւագոյն ծառայութիւնը մատուցանել մեր գաղութի ազգային – եկեղեցական, կրթական եւ մշակութային կեանքի յառաջդիմութեան: Սա պահու՝ երբ իմ անդրանիկ խօսքս կ'ուղղեմ ձեզի, չեմ կրնար երախտագիտութեամբ չյիշել անունը Սմբատ Ս. Եպիսկ. Լափաճեանի, որ անցնող հինգ տարիներու ընթացքին իսկապէս հարազատ եղբայր մը եղաւ մեզի: Այս գաղութը մեծ բան կը պարտի իրեն, եւ մեր փափաքն է որ ինք յառաջիկային եւս մեզի հետ մնայ ու մասնակից դառնայ մեր աշխատանքներուն: Մենք ձեր սկսած աշխատանքին շարունակողը պիտի ըլլանք Սրբազան Հայր: Սակայն պիտի խնդրէինք ձեզմէ որ նախ ձեր օրհնութիւնները տայիք մեզի, որպէսզի մեր նոր առաքելութեան ճանապարհին, աւելի զօրացած ու ամրացած, կարողանայինք սկսիլ մեր աշխատանքները»:

*

Հայր Սուրբը ծնած է Պէյրութ 1941ին, եւ իր նախնական կրթութիւնը ստացած է Նոր Սիսի ազգային Լուսինեան վարժարանին մէջ: 1956ին ընդունուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքը, ուրկէ ութնամեայ շրջանը յաջողութեամբ աւարտելէ յետոյ, 1963ին ձեռնադրուած է կուսակրօն եկեղեցական: 1963-65 վանքէն ներս վարած է ուսուցչական պաշտօններ, միեւնոյն ատեն պատրաստելով վարդապետական իր աւարտաճառը, նիւթ ունենալով Նախալուսաւորչեան սուրբերը:

1965ին, Իրանահնդկաստանի Թեմին կողմէ ընտրուած է Առաջնորդական Տեղապահ: Նոյն տարուան Հոկտեմբեր ամսուն վարդապետական գաւազանի իշխանութիւն ստանալով, մեկնած է իր նոր պաշտօնատեղին, Նոր – Ջուղա, Սպահան:

Խորէն Կաթողիկոսի բարձր արտօնութեամբ, 1968ի աշնան մեկնած է Փարիզ շարունակելու համար իր բարձրագոյն ուսումը: 1971ին, Փարիզի Աստուածաբանական համալսարանէն ստացած է իր տոքթորայի վկայականը:

1971-73 Դպրեվանքի եւ Սոփիա-Յակոբեան գոլէճի մէջ դասաւանդած է Աստուածաբանական եւ հայագիտական նիւթեր:

Հիւսիսային Ամերիկայի Ազգ. Վարչութեան խնդրանօք, ինչպէս նաեւ Հայրապետի բարձր արտօնութեամբ, Հայր Սուրբը, 1973 Փետրուարին ժամանած է Ֆրէզնօ, Քալիֆորնիա, եւ ստանձնած Սրբոց Նահատակաց եկեղեցւոյ հովուական պաշտօնը: Անցնող չորսուկէս տարիներու ընթացքին, Հայր Սուրբի ջանքերով վճարուած են եկեղեցւոյ 42 հազար տոլարի պարտամուրհակները, գունազարդուած են եկեղեցւոյ պատուհանները, հիմնայատակ նորոգուած ու ներկուած է եկեղեցին: Ու նաեւ, իր հովուական – վարչական այլ պատասխանատուութեանց հետ միատեղ, դասաւանդած է կրօնաբարոյական դասեր Ֆերահեան երկրորդական վարժարանէն ներս: Եղած է նաեւ ատենապետ Կրօնական Ժողովին ինչպէս նաեւ ատենադպիրը, Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան: Իսկ 1977 Օգոստոս 26ին, Ամերիկայի Հայոց Արեւմտեան Թեմի Երեսփոխանական Ժողովին կողմէ Առաջնորդ ընտրուած է:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԿՐՏԻՉ ԿՈՐԻԻՆԻ ԱՌԱԿՆԵՐԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Կաբարդինա – Բալկարական ինքնավար Հանրապետութեան հրատարակչականը լոյս ընծայած է ռուսերէն թարգմանութեամբ առակագիր Մկրտիչ Կորիւնի առակներու հաւաքածոն՝ «Նկարագիրներ եւ սրինգ» խորագիրով:

ՄԵՌԵԼԱԹԱՂՆԵՐՈՒ ԽԱՋԱԳՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկեան կառավարական քննիչ յանձնախումբ մը մեռելաթաղ տուներու շարաշահումները աչքէ կ'անցընէ, հաղորդած է Ուալ Սթրիթ Ճըրնըլ:

Հինգ քաղաքներու մէջ կատարուած քննութենէ մը կարգ մը բացասական կէտեր երեւան հանուած են: Զարաշահումի ձեւեր են. — պարտադիր կերպով դագաղ գնել, նոյնիսկ դիակիզման պարագային. «յաւելեալ»ներու բարդում, ինչպէս մահազդ, «գերեզմանի ծախք», ծաղկեպսակներ, «յատուկ ծախքեր» դագաղը ջրազերծ եւ օդազերծ պահելու համար, պարտադիր ստորագրութիւն նոյնիսկ անոնց, որոնք տեղեկութիւններ կ'ուզեն պարզապէս ստանալ: Եւ, յատկապէս, դատապարտելի են այդպիսիները, երբ կ'օգտուին ընտանիքներու վիշտէն:

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ոստիկանապետին սենեակը մտնող լրտեսը ուշի ուշով դուռը կը գոցէր եւ իր տեղեկագիրը ներկայացնելէ յետոյ դուրս կ'ելլէր, որուն ետեւէն կը մտնէր ուրիշ մը:

Այն միջոցին երբ մենք սենեակէն ներս պիտի մտնենք, ոստիկանապետին առջեւ պիտի գտնենք գաղտնի ոստիկան մը որ սա տեղեկութիւնը կուտար.

— Վսեմաշուք Տէր, Ռիալթօ բնակող ոսկերիչ Մօլինայի տունը երէկ գիշեր գող մտած եւ ամէն բան կողոպտած է: Գողերը քովնտի փողոց մը մտած են, խանութին դուռը խորտակած՝ եւ բոլոր գոհարեղէնները տարած են: Թաղին պահակները, Մօլինայի եւ իր կնոջ պոռչտուքներուն վրայ, գողութենէն կէս ժամ ետքը հասած են, բայց բանը բանէ անցած է եղեր արդէն:

— Շատ լաւ, շատ լաւ, գիրենք մխիթարելու համար ըսէք որ գողերուն հետքին վրայ ենք եւ թէ մօտ ատենէն անպայման պիտի ձերբակալենք...: Այս տարի... կամ գալ տարի անպայման պիտի ձերբակալուին: Հիմակուհիմա թող խանութին հաստատուն դուռ մը շինել տան... ատկէ ուրիշ ի՞նչ կ'ուզեն...:

— Ոչինչ, Տէր իմ:

— Խե՛ղճ անիծածս, այդ բարեկեցիկ եւ հարուստ մարդիկը բնաւ խելք չունի՞ն..: Գող բռնելը մեր գործն է... ոստիկանութիւնը ատանկ սովորական գործերով կը զբաղեցնե՞ն: Շատ հարուստ էր... թող կէսը ուրիշները առնեն... շատ ալ աղէկ եղեր է: Դուն սա ըսէ ինծի որ այս օրերս որեւէ աչքառու անձ մտա՞ւ Վենետիկ:

— Ո՛չ, Տէր իմ, միայն վաճառականներ եւ նաւաստիներ եկան:

— Ուրիշ մը թող գայ, հրամայեց Ճէնարօ:

Լրտեսը դուրս ելաւ եւ ուրիշ մը մտաւ:

— Նոր լուր մը ունի՞ս, հարցուց Ճէնարօ նորեկին:

— Տէր իմ, երէկ նաւահանգիստէն կապելանները պտըտեցայ, խօսք առաւ լրտեսը:

– Որպէսզի լաւ մը լողկնաս, աւանա՞կ չէ:

— Ոհ, Տէր իմ... գործի ատեն ատանկ բան կ'ըլլա՞յ...:

— Ըսէ նայիմ, ի՞նչ իմացար:

— Արտաքոյ կարգի պատմութիւններ, Տէր իմ, արտառոց առասպելներ:

— Հէ՞...:

— Իբր թէ նախկին Դուքս Քանտիանոյի զաւակը Վենետիկ եկեր է, իբր թէ դըքսութեան պալատը գրաւելու կը պատրաստուի եղեր, իբր թէ Ժողովուրդը բռնակալութեան լուծէն պիտի ազատէ եղեր եւ իբր թէ բռնակալ Ֆօսքարին պիտի պատժէ եղեր...:

— Ըսածներուդ վրայ վստա՞հ ես...: Ձեռա՞ս գինով եղած ըլլաս եւ սուտ ու սխալ տեղեկութիւններ բերես:

— Ո՛չ, տէր իմ: Այլեւս «կեցցէ՛ Ռոլան Քանտիանօ» պոռացող չկայ: «Կեցցէ՛ ժողովրդային դուքսը, կեցցէ՛ մեր սիրելի դուքսը», կը պոռան:

— Պարապ խօսքեր, պարապ խօսքեր, ցափուտուք:

— Բայց Տէր իմ, կը վստահեցնեմ որ...

— Լռէ՛, անպիտան, պատուաւոր լրտես մը գործի ատեն պէտք չէ որ գինովնայ... հասկցա՞ր: Գնա՛, գնա՛, եւ այս գիշեր ալ շարունակէ գործդ եւ ճիշդ լուրեր բեր ...: Եթէ անգամ մըն ալ գինովնալդ լսեմ, գիտցած ըլլաս որ ամսաթոշակդ կը կտրեմ: Ըսէ՛ նայիմ, այս օրերս որեւէ ականաւոր անձ մտա՞ւ Վենետիկ:

— Ոչ, Տէր իմ:

— Ուրիշ մը թող գայ, պոռաց ոստիկանապետը:

Լրտեսը դուրս ելլելով իր ընկերներէն ուրիշ մը ղրկեց:

Ներս մտնող նոր լրտեսը սպասեց որ իր պետը խօսելու արտօնութիւն տայ իրեն:

Է՛հ, ի՞նչ լեզուդ կապեր կեցեր ես, տոպրակդ պարպէ՛, տեսնեմ, մռլտաց Ճէնարօ:

— Այս գիշեր խելքիս անանկ փչեց որ Պարթօլոյի կապելան լրտեսեմ, Տէր իմ:

— Ի՞նչ տեսար, հարցուց Ճէնարօ սարսռալով:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Աննիկ Բաստրմաճեան կը նուիրէ 70 ֆր. Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին եւ 30 ֆր. «Յառաջ»ի, փոխան ծաղկեպսակի, Ենովք Գազանճեանի ցաւալի մահուան առթիւ:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Ենովք Գազանճեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Լորիս Բաբանեան կը նուիրեն 100 ֆր. Փարիզահայ Տիկնանց Որբերու Օգնութեան Մարմնին ու 100 ֆ., Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ Յառաջէն) եւ 25 ֆր. Յառաջի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է որահի շինութեան եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկ. Մ. Կիրակոսեան իրենց զաւկին՝ Արմանի ընդ. Օր. Մոնիք Մելեանի ամուսնութեան առթիւ 300 ֆ., Տէր եւ Տիկ. Ժ. Միւրիքեան 500, Տէր եւ Տիկ. Ե. Միքայէլեան իրենց զաւկին՝ Գրիգորի ընդ. Օր. Անգլինէ Աստուրեանի ամուսնութեան առթիւ 200: Գրիգոր Միքայէլեանի ամուսնութեան առթիւ Տէր և Տիկ. Ա. Առաքելեան, Տէր եւ Տիկ. Յ. Առաքելեան, (Պոլսէն) Տէր եւ Տիկ. Օ. Առաքելեան, (Ավինեոնէն) Տիկ. Հ. Միքայէլեան 100ական: Տէր եւ Տիկ. Թուրիկեան իրենց աղջկան՝ Անիի ընդ. Պ. Փաթրիքի ամուսնութեան առթիւ 300, Տիկ. Ով. Թուրիկեան 200, Տէր եւ Տիկ. Մ. Մխաքեան, Պ. Թաշեան 100ական: Մարի Պօյաճեանի ամուսնութեան առթիւ Տէր եւ Տիկ. Գ. Վարպետեան 100, այրի Տիկ. Վ. Տէոնանեան 50: Տէր եւ Տիկ. Տ. Զօրիկեան իրենց թոռնիկի՝ Զօրիկի մկրտութեան առթիւ 100: Տիկ. Բ. Քէլէեան 100:

Տիգրան – Ժան – Քլօտի թաղման առթիւ Պ. Վ. Քէշիշեան 100, Տէր եւ Տիկ. Վ. Քիւփէլեան, Օ. Կուտուզեան 50ական, Ա. Միրաքեան 50, Ա. Սէմէրճեան, Հ. Սէմէրճեան 30ական, Տիկ. Պ. Տիրանեան, Ա. Գօզոյեան, Ն. Պապուչեան 20ական, Ս. Քինոսեան 10: Ովաննէս Ճինանեանի թաղման առթիւ Կ. Գըլըեան 100, Ա. Մարաշլեան 50, Հ. Արապաճեան 10: Գրիգոր Պաղտասարեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Ե. Տօրոսեան, Ա. Սէմէրճեան 30ական: Էլմաս Շահինեանի թաղման առթիւ Մ. Ե. Տիկ. Միութիւն 200, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Տիկնանց բաժին դպրոցին 200, Մայր Ե. Կրօն. Ընկ. վարչութիւն դպրոցին 200, Տէր եւ Տիկ. Ա. Ջրբաշեան, Տիկ. Մէնշուրեան, Տիկ. Պալոյեան 100ական, Տէր եւ Տիկ. Կ. Սողոմոնեան, Տէր եւ Տիկ. Պ. Նազարեան, Ջ. Կիւլպաստեան 50ական, Ֆ. Մ. Միութիւն, Տէր եւ Տիկ. Ժ. Մահտեսեան 50ական, Տէր եւ Տիկ. Գ. Աhարոնեան 20: Մարիամ Յակոբեանի հոգեհանգիստին Տէր եւ Տիկ. Ժ. Մարգարեան 100, Տէր եւ Տիկ. Տոք. Տապպաղ, Տէր եւ Տիկ. Ինճէճեան, Տէր եւ Տիկ. Յ. Կիւրճեան 50ական: Ժորժ Հէլվաճեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Վոլֆ 150, Մ. Աւետիսեան, Ռ. Սինանեան 100ական, Տոքթ. Ե. Տիկիրեան 50: Տէր եւ Տիկ. Տ. Մուշեղեան 50: Տէր եւ Տիկ. Ս. Ծըլըզեան իրենց զաւկին՝ Ժորժ-Յարութիւնի հոգեհանգիստին առթիւ 300 ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ողբացեալ Արտաշէս Սիրունեանի մահուան առթիւ.—

Պզտիկեան ընտանիք, Մարգրիտ Շափելօ, Տէր եւ Տիկին Վռամ Գրիգորեան, Մկրտիչ Աբրահամեան 50ական ֆր. եկեղեցւոյ, Յակոբ Խսկիճեան, Համբարձումեան 20ական դպրոցին: Հայկ Քէչէճեանի մահուան առթիւ, Սիվազլեան եղբարք 100 եկեղեցւոյ, Նազարեան Երուանդ 50 եւ 50 դպրոցին:

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի Խաչվերացի առթիւ:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

մահուան յիսնամեակը եւ Հ. Ն. ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 60 ԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հայ Նախկին Կամաւորներու, Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Միութիւնը Անդրանիկի մահուան 50ադ տարեդարձի, ինչպէս նաեւ իր Միութեան հիմնադրութեան 60ամեակին առթիւ կազմակերպած է երեկոյթ մը, Հոկտ. 8 ժամը ճիշդ 20.45ին Սալ Կավօ:

Երեկոյթը կը վերջանայ ճիշդ ժամը 23ին:

Այս հանդիսաւոր երեկոյթը յատկապէս իր ներկայութեամբ կը պատուէ, հայ ժողովուրդի պանծալի զաւակ, Խորհ. Միութեան հերոս, մառեշալ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆ ու խօսք կ'առնէ:

Եւ նոյնպէս իր ներկայութեամբ պիտի պատուէ Կալան, Հոկտ. 15, էնթէրքոնթինանթալ, որու ամբողջ հասոյթը կը յատկացուի Փէռ–Լաշէզի մէջ շինուելիք յուշարձանին:

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Սեպտ. 11, տօն է վերացման Սուրբ Խաչի — խաչվերաց է:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30ին, պատարագ ժամը 10ին:

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափոր – անդաստան՝ ուէհանով:

Երկուշաբթի, Սեպտ. 12, յիշատակ է Մեռելոց: Նոյն եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն ննջեցելոց:

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	120 ֆր.
Հոգեհանգիստ	60 ֆր.
Շնորհակալիք	60 ֆր.
Ցաւակցութիւն	25 ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	25 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	60 ֆր.
Ծնունդ	60 ֆր.
Կը փնտռուի	20 ֆր.
Կ'ուզուի	30 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11

Վերացման Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի «Կոմիտաս»երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Մ. Օֆլազի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի անդաստան:

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը ուրախութիւնն ունի ծանուցանելու իր կեդրոնին նորակառոյց մատրան մօտալուտ օծումը,

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Երեկոյեան ժամը 16ին

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի կողմէ պարահանդէս Հոկտ. 22ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Որբերու Օգն. Մարմնին տարեկան պարահանդէսը Դեկտեմբեր 4ին:

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5ԻՆ
Շարպոնիէռ:

×

Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Առաջնորդարանի տարեկան հացկերոյթը՝ Կիրակի Սեպտեմբեր 25ին ժամը 13ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Պանեօ – Քաշանի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Հոկտեմբեր 8ին:

×

Կեդրոնականցիներու տարեկան ցայգապարահանդէսը Նոյեմբեր 5ին:

ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ
ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ

Կազմակերպութեամբ
Մուրատ – Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ
Շաբաթ, Նոյեմբեր 26ին
Կը նախագահէ
Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝
ԳԵՐՊ. ԷՉԷԿԱՐԱՅ

RESTAURANT EREVAN

ՃԱՇԱՏՈՒՆ
ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ
Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր
Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը
Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի–քէօֆթէ
Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու–պէօրէկ

Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

SUPER THOMLAC

PEINTURES • PAPIERS PEINTS • TAPIS • MOQUETTES

POSE PAR NOS SPÉCIALISTES DE TOUS REVÊTEMENTS SOLS ET MURS

DEVIS ET POSE GRATUITS • CRÉDIT DE 3 A 21 MOIS

Carrefour de l'Éléphant PALAISEAU

Parking: 3, avenue Jean-Jaurès tél. 928 00 98 - 928 03 88

Votre repas de mariage entre la Nation et la Bastille

PALMA

Spécialiste de: réception, banquet, cocktail, lunch de 20 à 250 couverts

- 15 menus personnalisés de 69 à 150 F par personne boisson et service compris
- Location et décoration de salle gratuites
- Orchestre ou sonorisation sur demande
- Ambiance franco-arménienne animée par Hasmig
- Parking facile
- Ouvert tous les jours

Tél. : 344-10-40 à toute heure
210 Fg-Saint-Antoine 75012 Paris

RENVOYER CE BON
Nom
Adresse
tél.

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
10
SAMEDI
10 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13·940 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 53e ANNÉE — N° 13 940

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԴԻՄՈՒՄՆԱԳԻՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ԲԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

—o—

Հրապարակային ձեւով առաջին անգամ ըլլալով, խորհրդային քաղաքացիներ դիմում կատարած են, որպէսզի փակ եկեղեցի մը վերաբացուի (*)։

Խնդրագիրը ստորագրած են Գորկի քաղաքի 1500 բնակիչներ։ Քաղաքը, որ կը գտնուի Վոլգա գետին եզրին, ցարական շրջանին կը կոչուէր Նիժնի Նովգորոդ։ Յեղափոխութենէն առաջ կրօնական մեծ կեդրոններէն մէկն էր եղած, իսկ ներկայիս երեք փոքր եկեղեցիներ բաց կը մնան մօտ մէկուկէս միլիոն բնակչութեան համար։

Խնդրարկուները թոյլտուութիւն կը խնդրեն կառավարութենէն բանալու քանդուելու վիճակի մատնուած, անգործածելի եկեղեցի մը։ Իրենք իրենց նիւթական եւ աշխատանքի միջոցներով պիտի վերաշինեն զայն ու պիտի դարձնեն քաղաքին հին եկեղեցիներէն մէկը։

Նման խնդրագիր մը ներկայացնելը, անուններու մատնանշումով, մեծ քաջութիւն կ'ուզէ երկրի մը մէջ, ուր հաւատքի արտայայտութիւնները զանազան բռնութիւններու ենթակայ կրնան ըլլալ։ Ճիշդ է, որ խղճի ազատութիւնը երաշխաւորուած է Սահմանադրութեամբ, բայց պարտիային քաղաքականութիւնն է խիստ սահմանափակել զայն, մինչեւ որ անհետանայ կրօնական հաւատքը։

Գորկիի դիմումնագիրը ցոյց կուտայ, թէ վերջին տարիներուն կրօնական վերազարթնում մը ծայր տուած է, այն ալ լայն չափերով։ Մկրտութիւնները շատցած են եւ երիտասարդներու ներկայութիւնը աւելի աչքառու դարձած է։

Պարզ է, որ իշխանութիւնները ընթացք պիտի չտան խնդրագիրին, կամ՝ բազմաթիւ դժուարութիւններ պիտի ստեղծեն։ Համաձայն ռուս կրօնաւորի մը՝ Եակունինի, ոչ մէկ եկեղեցի վերաբացուած է Ռուսիա, համաշխարհային Բ. պատերազմէն ետք։

Խնդրագիրին նախաձեռնարկներէն մէկը՝ Կոզլովին, գիտէ թէ լաւատես ըլլալու գրեթէ որեւէ պատճառ չունի։ «Կը վախնան, որ եթէ մեզի համար եկեղեցի մը բանան, պիտի հարկադրուին եկեղեցիներ բանալ բոլոր քաղաքներուն մէջ, երկրին ամբողջ տարածքին»։

Խնդրագիրը նախ ներկայացուած է տեղական իշխանութիւններուն։ Ապա՝ պիտի ղրկուի Բրեժնեւի։ Եթէ, ինչպէս կ'ակնկալեն, մերժում ստանան, մտադիր են հարցը արծարծելու Պելկրատի խորհրդաժողովին, տարեվերջին, ուր քննութեան առարկայ պիտի դառնան մարդկային իրաւանց խնդիրները։

Կոզլովին տասը տարի առաջ եւս փորձեր է խնդրագիր մը պատրաստել, սակայն հանդիպեր է սպառնալիքներու իշխանութեանց կողմէ։ Գործօն տարրերէն մէկը հոգի իրենց աշխատանքը կորսնցուցած են։ Ըսուած է իրեն, թէ եթէ շարունակէ, հոգեբուժարան կ'ուղարկուի։

Ներկայ խնդրագիրին կապակցութեամբ դեռ սպառնալիքներ չեն եղած։ Ստորագրողները մէկ առ մէկ կը կ'անչուին տեղական մարմիններու կողմէ. սակայն կը փորձեն համոզել, որ ձեռք քաշեն իրենց նպատակէն։

(*) Լուրը տուած էինք «Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 7ի թիւով։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութիւնը տարակարծութեան 12 կէտեր կը պարզէ Համայնավար կուսակցութեան հետ, յօդուածի մը մէջ զոր ստորագրած է ազգ. քարտուղար Ժաք Աթալի։ Ընկերվարականները կ'ուզեն 9ի սահմանափակել ազգայնացմանց շարքը, պաշտպանութեան, նուազագոյն աշխատավարձքի, դրամագլուխի տուրքի եւ այլ կէտերու մէջ ալ համաձայն չեն։ Քլօտ Էսթիէ ալ կը գրէ Իւմանիթէի մէջ թէ Համայնավար կուսակցութիւնը դաս չունի տալիք։

ԿԱՌՕՏԻ, որ արտաքսուեցաւ Համայնավար կուսակցութենէն 1970ին, յայտարարեց Եւրոպա Մէկ կայանէն թէ Մառշէ Համայնավար կուսակցութեան փոսը կը փորէ եւ անհրաժեշտ ու փափաքելի կը գտնէ Ընկերվարական կուսակցութեան ամրապնդումն ու զօրացումը։

ՈՒԿԱՆՏԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Ամին Տատա հոգեվարք է, գործողութենէ մը ետք, որու բնոյթը չէ ճշդուած։ Տարիներէ ի վեր Տատա առողջական պատմութիւններ ունեցած է եւ կասկածներ ալ կային իր մտային առողջութեան մասին։ Ծանօթ է նաեւ որ ֆրանկախտ ունի։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ իշխանութիւնները կը հերքեն որ վիզան մերժուած ըլլայ Փրոֆ. Սթրատայի, որ Մոսկուա պիտի երթար Գիրքի տօնավաճառին առթիւ։ Միւս կողմէ ամերիկացի հրատարակիչներ բողոքած են որովհետեւ ութ գիրք եւ 200 քաթալոկ գրաւուած են։ Կալիմար ալ կը սպառնայ փակել իր տաղաւարը եթէ խորհրդային իշխանութիւնները շարունակեն պահանջել որ վերցնէ Միրլօ-Փոնթիի եւ Պրասայի հատորները։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ բնակչութեան թիւն է 258 միլիոն 900 հազար, որոնց մէջ 138 միլիոն 500·000 կին։ Բնակչութեան երկու երրորդը 1917 Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն ետքը ծնած են։ Քաղաքներու մէջ կ'ապրին 160 միլիոն 800 հազար հոգի։ 1913ին ռուսական կայսրութեան բնակչութեան թիւն էր 160 միլիոն։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մթնոլորտը կրկին լարուած է մանաւանդ յետաձգումով ռումբ մը գտնուելէն ի վեր Համրայի թաղին (արեւմտեան Պէյրութ) մէկ եկեղեցիին մօտ։ Վերջին օրերուն զանազան միջադէպեր ալ իրարու յաջորդած են.— Հրացանաձգութիւն մը Շուֆի եկեղեցին (14 մեռեալ, 25 վիրաւոր, Օգոստ. 21ին), ռումբ մը Քանոններու հրապարակի շուկան (Օգոստոս 25, տասնեակ մը զոհ), ռումբով եղեռնափորձ մը Ալ Անվար սուրիամիտ թերթին դէմ, եւն., եւն.։ Քրիստոնեայ գօտիին մէջ զօրակոչը աւելի զգալի է, ձեմայէլ յայտարարած է թէ կացութիւնը երթալով կը վատթարանայ։

ԲՐԻԱՆՍԿԻ (400 քիլոմեթր Մոսկուայի արեւմուտքը) մէջ մօտ հարիւր մկրտչականներ, Օգոստ. 30ին, ծանր բախումներ ունեցած են ոստիկանական ուժերուն հետ։ Աղանդաւորները իրենց աղօթատեղին կառուցումը կը վերջացնեն եղեր երբ ոստիկանութիւնը հրահանգեր է որ դադրեցնեն իրենց աշխատանքը։ Այն ատեն շուրջ 60 հոգի շէնքին մէջ փակուեր է եւ ծոմապահութիւն սկսեր մինչ ուրիշներ ձերբակալուեր են։

ՊՈԼՍՈՅ գինեբարոյսերու եւ ոստիկաններու միջեւ եղած բախումները — Սեպտեմբեր 2ին — վեց մեռեալ եւ շուրջ յիսուն վիրաւոր պատճառած են։

ՔՈԼԵՐԱՅԻ համաճարակին առաջքը չէ առնուած Սուրիոյ մէջ, ուր գացած են Առողջապահութեան Համաշխարհային Կազմակերպութեան պատկանող երեք մասնագէտներ։ Զորեքշաբթի օր 1895 պարագայ ծանօթ էր եւ 61 մեռեալ կար։

ԺԱՆ-ԺԱՔ ՍԵՐՎԱՆ - ՇՐԱՅՊԵՐԻ առջի օրուան յայտարարութեան առթիւ, ինչ կը վերաբերի մեծամասնութեան մը ճակատի կազմութեան, որմէ դուրս կը մնայ Հ. Հ. Հ.ն կը շարունակէ աղմուկ հանել։ Շիրաք ըսած է թէ կ'անդրադառնայ քաղաքականութեան թիւրլիւփէնները (կատակաբան)։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտեմբեր 5)

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԶԱՆԳԵՐԸ ՀՆՉԵՑԻՆ

Սեպտ. մէկին հնչեցին 1977–78 տարեշրջանի դպրոցական զանգերը։ Հայաստանի 1·351 նախակրթարաններու մէջ դասաւանդութեանց պիտի հետեւին 594 հազար երկու սեռէ աշակերտներ։ Մօտ 5· հազարը առաջին անգամ ոտք կը կոխէ նախակրթարան։

Ուսուցիչներու թիւն է 42·000, 31 հազարը՝ բարձրագոյն կրթութեան տէր է։ Բացուած են 100 նոր դպրոցներ եւ կամ յարակից շէնքեր։

Բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական ուսումնարաններու աշակերտութեան թիւն է 110·000։

×

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է «ԷՋԵՐ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՑ» ԳԻՐՔԸ

Շուրջ չորս տասնամեակէ ի վեր արեւմտահայ գրականութեան պատմութեան ուսումնասիրութեամբ կը զբաղի Երեւանի պետական համալսարանի Փրոֆ. Մինաս Հիւսեան։ Ցայժմ ան հրատարակած է արեւմտահայ գրականութեան մեծերու՝ Դանիէլ Վարուժանի, Գրիգոր Զոհրապի, Միսաք Մեծարենցի, Սիամանթոյի, Տիգրան Չէօկիւրեանի, Երուանդ Օտեանի վերաբերող առանձին յօդուածներ, զորս հատորի մը մէջ հաւաքելով լոյս ընծայած է համալսարանի հրատարակչութիւնը։ «Էջեր արեւմտահայ գրականութեան պատմութիւնից» խորագիրը կրող գիրքը խմբագրած է համալսարանի հայ գրականութեան ամբիոնի վարիչ Փրոֆ. Մկրտիչ Մկրեան։

×

ԵՐԱԺԻՇՏ ՄԵԼԻՔ ՄԱՎԻՍԱԿԱԼԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Երաժիշտ Մելիք Մավիսակալեան աւարտած է իր նոր ստեղծագործութիւնը՝ «Յեղափոխութեան մարտիկներ», զոր գրած է բանաստեղծ Արամայիս Սահակեանի բառերուն հիման վրայ։ Այս տարի երաժիշտը հանրութեան կը հրամցնէ քանի մը նոր գործեր։ Ներկայիս ան կ'աշխատի ջութակի քոնչերթոյի մը վրայ, որու առաջին մասը վերջերս յաջողութեամբ մեկնաբանած էր Սուրէն Հախնազարեան։ Հեղինակը կ'ըսէ թէ ստեղծագործութեան ամբողջական մեկնաբանութիւնը նախատեսուած է ծանօթ ջութակահար Ժան Տէր-Մերկէրեանի համար։ Մօտ ատենէն Կիրովականի Յ. Աբելեան թատերախումբ թատրոնին մէջ կը սկսի ներկայացուիլ Շիրվանզադէի «Քաոս» վէպի հիման վրայ պատրաստուած թատերախաղը, որու համար երաժշտութիւնը գրած է Մելիք Մավիսակալեան։ Ստեղծագործական աշխատանքներու առընթեր հայ երաժիշտը կը կազմակերպէ նաեւ համերգներ։ Իբրեւ ղեկավար Հայաստանի ձայն - հեռատեսիլի ճագի համոյթին, ան կազմած է խումբին յառաջիկայ գործունէութեան ծրագիրը, ըստ որու պիտի պատրաստուին սալեր Ռոբեր Ամիրխանեանի, Խաչատուր Աւետիսեանի, Եուրի Ղազարեանի եւ Ստեփան Շաքարեանի գործերով։ Համոյթը անկէ առաջ երկու սալեր հրապարակ հանած էր Ալեքսէյ Հեքիմեանի երգերով։ Մօտերս սալ մըն ալ կը պատրաստուի Ալեքսանդր Աճէմեանի երգերով։ 40ամեայ երաժիշտ Մելիք Մավիսակալեան ծնած է Պէյրութ։ Ներգաղթած է Հայաստան եւ Երեւանի Երաժշտանոցին մէջ աշակերտած է Եդուարդ Միրզոյեանի։ Յօրինած է սենֆոնիք նուագախումբի, փողի եւ նուագախումբի համար քոնչերթօներ, ջութակի եւ երգեհոնի համար սոնաթ, լարային քառեակ, սենֆոնիք պարեր, խմբերգներ, ճագի երգեր, ինչպէս նաեւ գրած է թատերախաղերու եւ քանի մը շարժանկարներու երաժշտութիւնը։

Մրցանակներ շահած է համամիութենական երկու եւ Հայաստանի մէջ եօթը մրցումներու ընթացքին։

×

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ Ս. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ ՄԷՋ

Պուէնոս Այրէսի «Քոլոն» թատրոնին մէջ նուագահանդէս մը տուած է դաշնակահարուհի Սվետլանա Նաւասարդեան որ Հայաստանի վաստակաւոր արուեստագիտուհիներէն է։ Տեղական մամուլը դրուատանքով արտայայտուած է հայ դաշնակահարուհիին արուեստին մասին։

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ» ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«Յառաջ — Միտք եւ Արուեստ»ի նոր թիւը լոյս կը տեսնէ վաղը (Կիրակի, Սեպտեմբեր 11)։

Յօդուածներ ունին.—

Խաչիկ Թէօլէօլեան
Գրիգոր Պըլտեան
Գրիգոր Քէօսէեան

ՍԵՒԱՆԻ ԱՊԱԳԱՆ

Երեւանի «Գարուն» ամսագիրի Յունիսի թիւին մէջ, Փրոֆ. Հրաչեայ Գաբրիէլեան, վերոյիշեալ խորագիրին տակ, լուրջ ուսումնասիրութեան առարկայ դարձուցած է, իր խօսքով, բնութեան մէկ հրաշալիքը՝ Սեւանը:

Սեւանի արժէքը գնահատելու համար կը բաւէ յիշել, թէ ծովի մակերեսէն 1.900 մեթր բարձրութեան վրայ, բնութեան խնամքով մէկտեղուած է 58 միլիառ խորանարդ մեթր անոյշ ջուր: Նոյն գուգահեռականին վրայ գտնուող աշխարհի լճերն ալ, սկսելով Վանայ ծովէն, աղի են եւ, հետեւաբար, անգործածելի թէ՛ խմելու, թէ՛ ոռոգելու իմաստով:

Աւելցուցէք ասոր վրայ նաեւ այն, որ Հայաստան ջրային աղբիւրներով հարուստ չէ: Անձրեւներուն շնորհիւ տարեկան 17էն 18 միլիառ խորանարդ մեթր ջուր կը թափի, սակայն ասոր միայն 7 միլիառ խորանարդ մեթրը լեցուելով գետերը՝ կ'անցնի Հայաստանի սահմաններէն:

Հեղինակը գիտել տալէ ետք, թէ մեր Հանրապետութիւնը ելեկտրուժ արտադրող աղբիւրներու մէջ եւս հարուստ չէ, չունի քարիւղի, կազի, քարածուխի հանքեր, բացատրած է, թէ ինչո՞ւ 1930-1960ական թուականներուն, Հայաստանի տնտեսութեան համար անհրաժեշտութիւն դարձած է Սեւան-Հրազդան վեց ջրվէժներու հաստատումը, համապատասխան ոռոգման ցանցերով:

Եթէ, գրած է ան, մենք այսօրուան նման ելեկտրուժով ապահովուած ըլլայինք, շնորհիւ ջերմակայաններուն, գուրգէն ձեռք ձգուած վառելանիւթով, ապա Սեւանի հայթայթած ելեկտրուժը երկրորդական նշանակութիւն կ'ունենար: «Շատերը, գրած է ան, Սեւանի պրոբլեմի լուծումը դիտում են այսօրուայ տեսանկիւնից եւ գտնում են, որ լճի մակարդակի իջեցումը սխալ էր: Եթէ մենք 1930ական թուականներին ունենայինք այնպիսի էներգետիկ եւ ջրային ռեսուրսներ, ինչպէս այժմ ունենք, ապա Սեւանի պրոբլեմի լուծումը այլ ընթացք կ'ունենար: Այն ժամանակ էներգետիկ եւ ջրային հաշուեկշիռը բոլորովին այլ պատկեր ունէր եւ Սեւանի մակարդակի իջեցումը անհրաժեշտութիւն էր: Այլ բան է, որ բաց թողնուած ջրերը ռացիոնալ կերպով չօգտագործուեցին»:

Դիտել տանք, որ դեռ այդ թուականներուն, հարցին մօտէն ծանօթ մասնագէտներ, առաջարկած էին ջրային կարգ մը աղբիւրներու դարձը դէպի Սեւան՝ պահպանելու համար լճին մակարդակը: Այս առաջարկները անտեսուեցան: Դեռ աւելին, քիչ էր մնացեր, որ գործադրուէր առաջին հիմնական ծրագիրը, այն է՝ արագ կերպով ցամքեցնել Մեծ Սեւանը, լճին մակարդակը իջեցնելով 50 մեթրով, ձգելով միայն Փոքր Սեւանը: Բարեբախտաբար այդ աղէտին առաջքն առնուեցաւ 1950ական թուականներուն: Այսուհանդերձ, անիմաստ եւ աննպատակ, տարիներ շարունակ, անհրաժեշտ կէս միլիառ խորանարդ մեթրի փոխարէն, տարեկան մէկուկէս միլիառ խորանարդ մեթր ջուր մսխուեցաւ: Կղզին վերածուեցաւ թերակղզիի, ափերը հեռացան արագ կերպով, անհետացան այն բոլոր սառնորակ աղբիւրները, որ կը բխէին լճին ափերէն եւ անմիջապէս կը թափէին լիճը:

Արփի-Սեւան ջրատարի կառուցման ծրագիրը վաւերացուեցաւ Խորհ. Միութեան կառավարութեան կողմէ 1961 Օգոստոս 12ին: Աշխատանքները ծայր տուին 1964ին եւ ծրագրով պէտք է լրացած ըլլար 1970ին: Խորհրդային թեքնոլոժիի վատ վիճակը, ինչպէս նաեւ բնական անակնկալ արգելքները պատճառ դարձան, որ աշխատանքները շատ դանդաղ ընթանան: Ներկայ վերջին վեցամսեային եւս ծրագիրներու իրագործումը ապահովուած չէր:

Ցամենայն դէպս, մօտ ապագային Արփի գետին ջուրերէն տարեկան 250 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր պիտի հոսի Սեւան:

Աստվ, հարցը լուծուա՞ծ պէտք է համարել: Փրոֆ. Հ. Գաբրիէլեան առաջինը չէ, որ ոչ կ'ըսէ:

Արդարեւ, այժմէն արդէն հրատապ պահանջ դարձած է վերահաստատելու լճին բնականոն մակարդակը, գոնէ մասնակի չափով: Եւ, հետեւաբար, պէտք է բարձրացնել զայն: Համաձայն փրոֆեսորին, բարձրացումը միայն մասնակի կրնայ ըլլալ, որովհետեւ Ջրատարը այնպիսի դիրքի մը վրայ կը գտնուի, որ չորս մեթրէն աւելի բարձրացնելու պարագային, փապուղին ջուրին տակ կը մնայ: Այս ծրագիրին իրագործումը մեծ օգտակարութիւն պիտի ունենայ Սեւանի: Ձրկմուռներու աճը կը դադրի Մեծ Սեւանի մէջ, ջուրին սառելու երեւոյթը կը նուազի եւայլն:

Սեւանի մակարդակը չորս մեթր բարձրացնելու համար անհրաժեշտ է աւելի քան հինգ միլիառ խորանարդ մեթր ջուր: Ո՞ւրկէ հայթայթել: Ասոր պատասխանն է, որ փորձած է ներկայացնել յօդուածագիրը: Նախ՝ կրճատել մսխուած ջուրին քանակը, զայն հասցնելով ոչ աւելի քան 350-380 միլիոն խորանարդ մեթրի: Այս ալ, երբ արդէն Արփիի ջուրերը կը սկսին հոսիլ լիճ: Վերոյիշեալ քանակին պահպանումով պարզապէս լճին մակարդակին այժմու վիճակին կայունութիւնը ապահովուած կ'ըլլայ: Իսկ իւրաքանչիւր մեթր բարձրացումին համար անհրաժեշտ է յաւելեալ 1,3 միլիառ խորանարդ մեթր ջուր: Այս ուղղութեամբ անցեալին ալ բազմաթիւ առաջարկներ ներկայացուած են: Ջրային տնտեսութեան նախարարը՝ Գ. Բաղրամեան, որուն յիշատակութիւնը կատարած է յօդուածագիրը, «Սեւանի անցեալը, ներկան եւ ապագան» խորագրուած 36 էջնոց գրքոյկի մը մէջ, առկէ վեց-եօթը տարիներ առաջ կ'առաջարկէր Որոտանէն որոշ քանակութեամբ ջուր հոսեցնել Արփի, Սեւանի ի նպաստ: Հերհեր գետի ջուրերն եւս հոսեցնել դէպի լիճ: Այս ծրագիրներուն իրականացումով տարեկան յաւելեալ 110 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր կ'ապահովուի Սեւանի, որ բարդուելով Արփիի 250 միլիոնին վրայ, կը դառնայ՝ 360 միլիոն խորանարդ մեթր: Զանց կ'առնենք նախարարին կարգ մը այլ մասնակի առաջարկները, որոնք յաւելեալ խնայողութեան կը ծառայեն: Աւելցնենք միայն, որ ոմանք կ'առաջարկեն նոյնպէս Աղստ եւ Վեդի գետերուն ջուրերուն մէկ մասն եւս ուղղել դէպի Սեւան:

Յօդուածագիրին եզրակացութիւնն այն է եղած, որ եթէ «մենք հասնենք այն բանին, որ Սեւանի մուտքի եւ ելքի հաշուեկշռում ունենանք 100-130 միլիոն խորանարդ մեթր աւելցուկ, ապա իւրաքանչիւր տասը տարուայ ընթացքում լճի մակարդակը կը բարձրանայ մէկ մետրով: Դա միանգամայն ռէալ է»:

Ընդգծենք, որ Արփի-Սեւանի ջրատարին իրագործումով Սեւանը բնականէն 18 մեթր ցած ատիճանի մը վրայ պիտի մնայ: Արդ, Հայաստանի համապատասխան գիտահետազօտական եւ նախագծերու հիմնարկութիւնները 1975էն արդէն մշակած են ապագայի ծրագիրներ, նպատակ ունենալով լճին հորիզոնը բարձրացնել չորս մեթր: Այս ծրագիրները առնենին, ըսենք, հաւանութեանը արժանացած են պատկան մարմիններու:

Այժմ, արդէն, մասնագէտներ հրապարակ կը դնեն Սեւանի ապագայի հարցը, նպատակ ունենալով լճին շրջակայքը դարձնել զբօսաշրջիկութեան կարեւոր կեդրոն մը, այնքան օգտակար Հայաստանի համար:

Տասներորդ հնգամեակի ծրագրին մէջ առկա չէ նախատեսուած: Կը մնայ յուսալ, որ ի մօտոյ այս ծրագիրը վաւերացուի Մոսկուայէ, եւ կարճ ժամանակուան մէջ իրականութիւն դառնայ:

ԳՐԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՊԱՏՈՒՄ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Քաղաքական եւ ընկերային վերամուտէն յետոյ, ահա դպրոցական վերամուտը:

Սեպտեմբեր 15ին, հիներու եւ նորավերներու հսկայ բանակ մը պիտի խուժէ դէպի դպրոցական հաստատութիւններ:

Ոմանց առջեւ պիտի բացուի նոր աշխարհ մը իր բոլոր հմայքներով: Շատ շատերուն համար՝ նոր հանդիպում մը իր դժուարութիւններով, իր հոգերով բայց նաեւ իր գոհունակութիւններով եւ ուրախութիւններով: Ուրիշներու համար՝ ճշմարտութեան տարին, ծրագիրներու յաջողութեամբ կամ փլուզումով: Ամէն պարագային, փոքր թէ մեծ, բոլորն ալ, աւելի քան 12 միլիոն, նորոգուած շունչով, հաստատ որոշումներով, լեցուն յոյսերով, վճռակամ կը դիմաւորեն այս նոր տարեշրջանը:

Ի՞նչպէս կը ներկայանայ դպրոցական այս վերամուտը:

1977-78 տարեշրջանը անկասկած անկիւնադարձ տարի մը պիտի ըլլայ: Կրթական նախարար՝ Ռ. Հապիի բարենորոգումներու գործադրութեան առաջին տարին: Տարի մը որ կրնայ ըլլալ փոթորկայոյզ: Զմոռնանք անցեալ դպրոցական տարեշրջանի աւարտին ուսուցման եւ ծնողական սենդիքաներու յայտարարութիւնները եւ սպառնալիքները, մերժելով բարենորոգումներու կիրարկումը: Աւելցնենք ասոր վրայ Մարտ 1978ի երեսփոխանական ընտրապայքարը որ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով պիտի ազդէ շահակից կողմերու քաղաքական ուղղութեան կամ դիրքերուն վրայ ստեղծելով անորոշութիւններ եւ շփոթութիւններ:

Այս ամբողջը չի սատարեր դպրոցական հաստատութիւններէն ներս հանդարտ եւ առողջ մթնոլորտի մը ստեղծման, անհրաժեշտ ազդակներ արդիւնաբեր տարեշրջանի մը համար:

Աւելորդ է այստեղ վերադառնալ բարենորոգումներուն վրայ, առնենին մանրամասնօրէն տուած ենք անհրաժեշտ տեղեկութիւնները, ըրած ենք մեր մեկնաբանութիւնները: Միայն ըսենք որ նախակրթարանի եւ վեցերորդ դասարանի մակարդակին է որ բարեփոխումները պիտի ըլլան ամէնէն զգալի:

Այս բարենորոգումներէն անկախ արձակուրդներու շրջանը բերաւ այլ երկու կարեւոր նորութիւններ: Պէ. Ը. Փէ. Սէ.ի, այսինքն պըըվէի, քննութեան վերակազմակերպումը եւ թղթածրարի մը հաստատումը աշակերտի մը բոլոր դպրոցական կեանքին համար: Այս երկու նորութիւնները, ըստ սովորութեան, ուսուցման եւ ծնողական ամէնէն ազդեցիկ սենտիքաներու կողմէ դիմաւորուեցան բացասական հակազդեցութիւններով:

Բոլոր այն աշակերտներուն համար որոնք երրորդ դասարանի աւարտին կը նետուին արդէն կեանքի յորձանքներուն մէջ, պըըվէն կը ներկայացնէ իրենց ուսումնական ասպարէզի պսակումը: Հետեւաբար գոնէ այս դասակարգի աշակերտներուն համար ան ունի կարեւորութիւն եւ արժէք: Այսուհետեւ, նահանգային քննիչ յանձնախումբի (ժիւրի) մը որոշումով է որ պիտի տրուի վկայականը կամ յետ քննութեան, կամ պարզապէս ի տես դպրոցական արդիւնքներուն: Այս վերջին տրամադրութենէն կրնան օգտուիլ պետական քոլէժներու երրորդ դասարանի աշակերտները որոնք ընդունուած են լիսէ, այսինքն երկրորդ դասարան: Նոյնպէս կրնան օգտուիլ այս տրամադրութենէն Պետութեան հետ պայմանագրով կապուած...

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

✱

Ե.

Սան-Սթէֆանոյ ու Պերլին եղած դիմումներուն համար շա՛տ նեղացած էր: «Կամուրջը չանցած, սատանային աչքը կը բանանք կոր», կը մրմռար: Թիւրքերուն հետ փարուողութեան համար իր մէկ սիրական առածն ալ այն էր թէ «սատանային հետ եղբայր եղիր, մինչեւ կամուրջն անցնիլդ»: Կամուրջը դեռ չէինք անցած լմնցած:

Զ.

Պերլին գացող «պատգամաւորներուն» վերադարձին ա՛լ չէր կրցած դիմանալ: Ներսէս Պատրիարքին գնաց, «խելքը գլուխը բերել տալու համար»: Երբ Հայկական խնդրին հայրը Եւրոպայի վրայ լի հաւատքով, խանդավառ կը խօսէր, պահպանողական մարդն ալ սիկարը կամաց կամաց քաշելով եւ աչքերը ծուխին թափառայած ելեւէջներուն յառած հեղնաժպիտ ըսաւ.

— Սրբազան, երբ Սուլթան Մէճիտին օրով Խաթթը Շէրիֆը կարդացուեցաւ, Ցակոբոս Պատրիարքնիս Մայր եկեղեցիին մէջ շատ մը բարեմաղթութիւններ ըրնելէ եւ ժողովուրդին մեծամեծ յոյսեր տալէ յետոյ, աթոռէն ելաւ ու քիչ մը ցած՝ բայց խորհրդաւոր ձայնով մը ըսաւ. «Ի վերայ այսր ամենայնի, օրհնեալ ժողովուրդ, Թագաւորնիս ա-ա-ճ-ի-կ է»: Իր ունեցի ականջս լսելոյ լուիցէ: Թագաւորնիս հիմակ ալ տաճիկ է, սրբազան. աղէկս մի՛ մոռնաք, ես ըստ այնմ պէտք կառավարեցէք:

Ա՛լ անկէ ետքը Պատրիարքարան չգնաց, եւ ժողովականութեան ո՛ր եւ է պաշտօն չընդունեց: Զատկի եւ Ծնունդի պաշտօնական այցելութիւնները կուտար միայն: Երբ Ներսէս Պատրիարք իր բնակութիւնը Օրթագեղ փոխադրեց, Հայրապետ էֆէնտին քաղաքավարութեան համար «բարով ես եկեր»ի այցելութեան գնաց: Պատրիարքը ցաւահար սրտով կը խօսէր: Աղգին վիճակը առաջուընէ աւելի ծանրացած էր ու Եւրոպան ալ բան մը չէր ըներ: Հայրապետ էֆէնտին ուրիշ քանի մը այցելուներու հետ ինքն ալ մտիկ ըրաւ Պատրիարքին գանգատները: Ներկաներէն իւրաքանչիւրը կարծիք մը կը յայտնէր. ինքը զառնութեամբ այնքան մը յիշեցուց.

— Ի վերայ այսր ամենայնի, օրհնեալ ժողովուրդ, Թագաւորնիս... Մնացածը միտքերնիդ բերելու էք, սրբազան:

Թիւրքերուն հետ ազգային ընդհանուր քաղաքական ուղղութեան մասին ինչ որ կը գործադրէր, նոյնը եւ կը յանձնարարէր ամէն մէկ հայ անհատի, ամէն հայ հաստատութեան Թիւրքերու հետ առանձինն վարմունքի համար ալ: Կրակ կտրեցաւ երբ իրիկուն մը «Արեւելք»ի մէջ կարդաց Պոլսոյ հայ եկեղեցիներէն իւրաքանչիւրին կալուածական սեփականութիւններուն առանձին առանձին գումարները: Անմիջապէս գիշերով սպասաւորը ղրկեց եւ «Արեւելք»ի արտօնատէրը, որ Օրթագեղ կը բնակէր, կանչեց. «Զորս դու պատուիրեցեր»ը տուաւ: Մեծ օրագրին տէրը զարմացած կը մնար, թէ առանձին հրատարակութենէ մը աղգին ի՛նչ վնաս կրնար ըլլալ:

— Պէ, այ օղուլ, չուները հոտ առնելու չեն, ըսաւ հին պահպանողականը: Տաճիկները գիտնալու չեն թէ մենք ինչ ունինք, ինչ չունինք: Աչք կը տնկեն, չեն քաշեր: Մենք կեավուր ենք, հասկցա՞ր. աղէկ բանը իրենց կը վայլէ: Մեր կնիկներուն երեսները ծածկելու ենք Անատօլի մէջ, չէ նէ կ'առնեն կը տանին. մեր տուները աչքէ հեռու պահելու ենք, չէ նէ կը քանդեն. վրանիս գլուխնիս աղքատ երեւնալու է, չէ նէ կը կողոպտեն: Մենք մինչեւ հիմա անանկով ապրեր ենք. ու պէտք է որ համբերենք, մինչեւ որ շան սատակը վերնայ: Հիմակ տաճիկներն ատ ձեր գրածները կարդալու ըլլան նէ ի՞նչ պիտի ըսեն: Մենք անոնց միշտ մեր աղքատ ժամերուն վրայ կը խօսինք, դուք ելեր հարստութիւն ցոյց կուտաք: Զատակս, ըսաւ վերջացնելով, ձեր մէջ խելքը գլուխը փորձառու մէկը չկա՞յ որ այս բաները գիտնայ: «Մենծ չեղած տեղը՝ կ'երթան մենծ կարասին խորհուրդ կը հարցնեն», կ'ըսեն: Մէջերնիդ սանկ փորձառու մէկը առէք. հին խափա բռուածներէն: Հին գինիին պէս ասոնք ալ մախպուլ են:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար. – 23)

ժանադրուած փրփէ հաստատութիւննե- րու երրորդ դասարանի աշակերտները որոնց մուտքը միաէ որոշուած է իրենց յանձնած հաստատութեան կողմէ եւ հաստատուած հասարակաց ուսուցման յատուկ յանձնախումբի մը կողմէ։ Սա- կայն, այս երկու պարագաներուն մէջ ևս, միէի երկրորդ դասարանը ընդուն- ուած աշակերտի մը դպրոցական ար- դիւնքները ինքնաբերաբար իրաւունք չեն տար զերծ մնալու քննութենէն այլ կը մնայ միշտ ենթակայ քննիչ յանձնա- խումբի գնահատումին։ Իսկ, այն աշա- կերտները որոնք դուրս կը մնան այս երկու պարագաներէն պարտադրուած են ներկայանալ քննութեան։

Գրելէի քննութեան այս վերակազմա- կերպումը մեր կարծիքով, շատ բան չի փոխեր, նկատի ունենալով որ արդէն թեկնածուներէն հարիւրէն 85ը կը յաջո- ղին քննութիւններուն։

Իսկ երկրորդ նորութիւնը, դպրոցական տարէէի մը հաստատումն է։ Լրիւ դըպ- րոցական տարի մը պարունակելով տե- ղեկութիւններ ըլլայ ընտանեկան, ընկե- րային, բժշկական, հոգեբանական քան ուսումնական դաստիարակչական, պիտի կազ- մուի մանկապարտէզի մուտքին իսկ հե- տեւելով աշակերտի բոլոր դպրոցական ասպարէզին։ Տեսակ մը շղթայ, կեանքի իրք ուր կը ցոլայ աշակերտին ամբողջ անցեալը։ Դժուար է գնահատել աշակեր- տի մը արժէքը առանց ծանօթ ըլլալու իր անհատականութեան, իր նկարագրին, իր միջավայրին եւ իր իմացական կարո- ղութիւններու բոլոր երեսներուն։ Հետե- ւաբար ապահովութիւն մը արագ վճիռի մը դէմ։

×

Իսկ վերադառնալով բուն վերամու- տին, յայտարարութիւնները կը տարբե- րին ըստ կողմերու։

Կրթական նախարարին համար 1977–78ը անցեալ եւ նախանցեալ վերամուտներու նման պիտի ըլլայ՝ «հանդարտ, կազմա- կերպուած եւ ազդու»։

Նոյնքան լաւատես չեն սենտիքաները։

Ազգային Կրթութեան Դաշնակցութեան (Ֆէն) ընդհանուր քարտուղարին համար դպրոցական վերամուտը պիտի ըլլայ՝ «նոյնքան դժուար եւ փափուկ քան ան- ցեալ տարիները», մատնանշելով մասնա- գիտապէս միջոցներու պակասը բարե- նորոգումներու գործադրութեան համար։

Հետեւաբար, դպրոցական այս վերա- մուտը պիտի կատարուի անցեալ տարի- ներէն քիչ մը աւելի լարուած եւ տեն- դոտ մթնոլորտի մը մէջ։ Մթնոլորտ մը որ տարուան ընթացքին կրնայ խաթար- ուիլ։

Կարեւորը այս ամբողջին մէջ, ի վեր- ջոյ, աշակերտն է, որ յաճախ կը մոռ- նանք։

Ուստի կը մաղթենք բոլորին ուսում- նական լեցուն տարի մը։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԽԱՂՈՂԻ ՕՐՀՆԷՔ

—— O ——

ՎԵՆԵՏԻԿ (Յատուկ).— Երանի այն հայ տուներուն որոնք իրենց գլխուն վերեւ, հայ եկեղեցի մը ունին, որոնք ամէն օր հայ զանգակին ձայնը կը լսեն, եւ ծեր կամ երիտասարդ քահանան բարեպաշտ քայլերով ժամ կ՚երթայ դէթ Շաբաթ ի- րիկուն, դէթ Կիրակի առաւօտ եւ սուրբ պատարագ մը կ՚ընեն իրեն հոգեղէն ծա- րաւն անցընելու հայ եկեղեցիին աղբիւ- րէն։

Մենք աշխարհի դաշտերուն մէջ ցըր- ուած ծաղիկներ ենք, մենք միախոր- հուրդ ծաղիկներու ածուներ չունինք. դէթ տուներուն մէջ հայկական խորան մը շինենք, մէկ անկիւնը, մեր սուրբե- րու պատկերներով, հայկական Աստուա- ծամօր պատկերը դնենք սեւ սաթէ աչ- քերով։ Շատեր կան որոնց տուներէն հայ սուրբերը չեն անցնիր, կան որ մոռ- ցած են թէ Զատիկ ու Ծնունդ ունինք, Վարդանանք եւ Ս. Խաչ ունինք. բայց ով պիտի յիշէ թէ Օգոստոսի գեղեցիկ մէկ ամիսն է, աշունը շրթները թեթեւ ներ- կած աղջկան պէս կուգայ, այդ ամսուն երկրորդ Կիրակին մեծ տօն է, խաղող կ՚օրհնենք, մեր ժամերը սուրբերով կը լեցուին, Վերափոխման տօնն է, մեր ե- կեղեցիին ամէնէն հին տօնը, մեր դաշ- տերուն օրհնութիւնը։

Բախտաւոր են անոնք որ այդ տօնին Սուրբ Ղազար կը գտնուին. այս տարի մեր կղզին զարդարուն է. նոր փառքե- րով, նոր ներկուած եւ հրաշալիացած է. այրած որմերը դեղնորակ կարմիր ու- նին, մարմարները փայլ ունին, ձեղուն- ները ոսկեզօծ խճանկարներով իրարու փայլ կուտան եւ երբ լոյսերը կը վառին հաւատացեալները վարէն կը հիանան, սուրբերը վերէն մեր շարականներուն կը սպասեն։

Մեր ժամն այս տարի մասնաւոր ճո- խութիւն մը ունէր, շուրջ հարիւր Հա- յեր, քանի մը Իտալացիներ լեցուցած էին ատեանը. երեսունի չափ կղերի- կոսներ, հրեշտակային ձայներով կա- մարէ կամար կ՚անցնին, երբեմնի չուր- ջառներու եւ շապիկներու ճոխութեան տեղ սրտերու ճոխութիւն կայ. ելեկտրա- կան լոյսերը հազարապատիկ եղած են, ձեղունները, աստղազարդ երկինքը սի- րոյ նուագը կը լսեցնեն. ի՜նչ քաղցր է հայ պատարագի երգը, որքա՜ն յուզիչ է։ Ես տեսայ Հայեր եւ Իտալացիներ արտասուալից աչքեր ունէին։ Հրաշալի է մեր պատարագի երգը։ Հին ու նոր շարականներ, հին ու նոր երգեր ան- մահացած էին։ Այդ ժամին մէջ Աստ- ուած կար, Հայերուն Աստուածը որ ա- մէն տօնի փառքով կ՚իջնէ մեր ժամերուն մէջ։

Այդ օրը մասնաւոր տօն է. Հայերուն համար խաղողի հրաշքը կը կատարուի։ Մենք սովորութիւն չունինք Վերափոխու- մէն առաջ խաղող ուտել, մեր հայրերն ալ այսպէս էին։

Հայկական այգիներն այդ օրը կուտան պտուղներուն անդրանիկը։ Օրհնուած խաղող է. սեւ ու ոսկեզօծ խաղող է։ Ցնծութիւն է մեր աշխարհին, հոգեկան հանգիստ է մեր աշխարհին, երկնքէ եր- կիր մենք միասին ենք մեր տուներու եւ շիրիմներու հետ։

Խմբերգներն երբեմն միաձայն, եր- բեմն եռաձայն սրտէ սիրտ կ՚անցնին, Հայն ու օտարը հաւասար սրտով կը յուզուին.

— Ա՜խ, չըմնար, կ՚ըսէին ականջէ ականջ։ Ո՞վ ստեղծեց այս երգերը, ա- ղօթքն են, յուզման ձայներ են, հաւատ- քի ծաղիկներ են որ կը բացուին շրթուն- քէ շրթունք։

— Ա՜խ, չըմնար. ասիկա հրեշտակ- ներու երգ է, կ՚ըսէին Իտալացիներ։

Բայց լմննալու մօտ էր. խորանին վը- րայ խաղողը կ՚օրհնէին, մոմերու մէջ ափսէները շարուած էին, օրհնութիւնը սիրոյ արցունքի պէս կաթիլ կաթիլ կ՚իջ- նէր խաղողին վրայ։ Ժամին առջեւը շար- ուած էին ողկոյզները. շնորհալի աշա- կերտներ մէկիկ մէկիկ կը բաժնէին ոս- կեգոյն ողկոյզները։ Ամէն մէկ հաւա- տացեալ իր բաժինը կ՚առնէր, ի՜նչ քաղցր էր առաջին հատիկը որ մանանայի պէս կը սրբացնէր սիրտն ու հոգին։

Այդ օրը Սուրբ Ղազար հայկական աշ- խարհ մը եղած էր, պարտէզներ, այգի- ներ, ճամբաներ լեցուած էին, շրջեցան ամէն կողմ, Հայը վայելեց Արարատեան դաշտին գեղեցիկ օրերն ինչպէս կը պատմէ մեր Փարպեցին։

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

17 Օգոստոս

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ

ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԷՆ ՆԵՐՍ

—— O ——

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ).— Խաղաղ գիշերը կը հսկէ բանակավայրի հանգիստը ու երկինքի թրթռուն աստղերը կարծես հայերէն կը շշնջեն Կոմիտասի ձայնով՝ «Հեռու ես, մոռանալ մի»։ Կրակած սըր- տով «Նայիրեան» պարերու ծորուն հըն- չիւնները կը գեղգեղեն, «Ախր, ի՛նչպէս, ո՞նց մոռանալ»։ Գուցէ այս զգաստացնող ահազանգն է որ այսքան ոգեւորութիւն ու պարտքի զգացում դրած է բանակա- վայրի համերաշխ ընտանիքին մէջ, եւ այն գիտակցութիւնը, որ Հայը պիտի մնայ Հայ։ Ի՞նչ նշանակութիւն ունի որ օտար է երկինքը։

«Այսօր», «Նայիրեան», «Ծաղկեփունջ», «Քոչարի», «Ծամերով պար»... պարող արենոյշներու ոգեւորութիւն կը ներշնչէ, հաւատք։ Գուրգուրող հով մը կը զգաց- ուի, հայկական հպարտ լեռներու սա- րալանջի հովը, ուր Հայը ստեղծեց «Քո- չարի»ն, «Նայիրեան»ը։ Հոգիները կը լեցուին երբ փոքրիկ արենոյշները յան- կարծ կը սկսին երգել՝ «Կաքաւիկ», «Ե- րեւան–Էրեբունի», «Այնպէս ուզում եմ», երբ կը փորձեն արտասանել՝ «Խօսք իմ որդուն», «Գարուն», «Աղջիկ մըն եմ դեռ շատ պզտիկ»։

Երբ դասախօսութիւններու ընթացքին կը խօսուի հայրենիքի, Հայերու ծագու- մին, լեզուի, Կոմիտասի, Թումանեանի Վարդանանքի մասին եւ կ՚ընդհատուի՝ ինչո՛ւ, ո՞վ, ի՞նչպէս, ե՞րբ հարցումնե- րով, փոքրիկ արենոյշներու բոցավառ աչքերուն մէջ կայ մեր ցանկութիւնը։ Հայը, կը մնայ Հայ միայն, երբ նմա- նատիպ դասախօսութիւններ շարունակ- ուին, երբ հայ փոքրիկները ի մի գան նման առիթներով։

Արշաւանքէն վերադարձած հայ Արե- նոյշներու աշխոյժ օղակը կը դրաւէ մեզ, յիշեցնելով Կարմիր Բլուրը ու հեթանոս մատենագրութիւնները։

Երբ փոքրիկ արենոյշները յաջորդաբար կը կարդան այբուբենի տառերը՝ Ա., Բ., Գ., մեր սրտերը կը խլրտան յոյսով։ Հայը պիտի մնայ Հայ ու հայ տատիկի քնքոյշ ու մեղրածոր երգը պիտի միշտ թագաւորէ։ Երիտասարդ աղջիկներու նուրբ աշխատանքը, համեստ ու խոստըմ- նալից, խաղաղ ու համերաշխ օճախի մը հեռանկարը կը ներշնչէ։

Կը ցանկանք Փիլիքապէս կարողութիւն եւ նորանոր ձեռնարկութիւններ վաստա- կաշատ քոյրիկին՝ Տիկին Մանուշ Շահ- միրեանին եւ բոլոր անոնց, որոնք քանի մը կարճ շաբաթներու ընթացքին վե- րածեցին հետաքրքրութիւններով լեցուն տաք հայկական օճախի մը, բանակավայր կոչուած օթեւանը։

Կը յուսանք որ հայ ընտանիքները պի- տի ջանան պահել իրենց զաւակները հայ- կական մթնոլորտի մէջ ու պիտի ձգտին պահել միշտ անաղարտ մեսրոպեան հա- յերէնը, Նարեկացիի, Քուչակի, Վարու- ժանի, Սեւակի, Կոմիտասի լեզուն։

Յաջողութիւն մեր սիրելի Արենոյշնե- րուն, ժամադրուելով յաջորդ տարուան։

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԱՆՈՅԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (416)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

— Պարթօլօն տեսայ որ մէկու մը հետ խանութէն դուրս կ՚ելլէր։

— Միւս մարդը ո՞վ էր։

— Զկրցայ ճանչնալ, տէր իմ, բայց ձեր հասակը եւ ձեր քալուածքը ունէր։ Ճէնարօ դարձեալ սարսռաց։

— Քանի որ զինքը չկրցար ճանչնալ, ի՞նչ օգուտ ունեցաւ քու լրտեսութիւնդ, մըլտաց Ճէնարօ կասկածելով որ լրտեսը զինքը ճանչցած էր։

— Տէր իմ, եթէ իր եռեւէն իյնայի, կրնայի զինքն ալ ճանչնալ, բայց այդ մի- ջոցին ուրիշ աւելի կարեւոր դէպք մը պատահած ըլլալուն համար Պարթօլոյի ընկերացող անծանօթին օձիքը ձգեցի։

— Աւելի կարեւոր ի՞նչ պատահեցաւ որ, փսփսաց այս անգամ Ճէնարօ լայն շունչ մը առնելով։

— Երբ Պարթօլօ եւ անծանօթը քարա- փին վրայ իրարու հետ կը խօսակցէին, տեսայ որ մարդ մը կամացուկ մը պա- տերը քերելով կապելայէն ներս կը մըտ- նէր։

— Գող պիտի ըլլայ հէ՞։

— Ո՛չ, Տէր իմ, ես գողերը չե՞մ ճանչ- նար։ Բնաւ գողի երեւոյթ չունէր։

— Շարունակէ տեսնեմ։

— Մարդուն ներս մտնելէն յետոյ Պար- թօլօ իր խօսքը լմնցնելով խանութ դար- ձաւ Ասոր վրայ, ականջս պատին դրի եւ ներսէն վիճաբանութեան ձայն մը առի... յետոյ, գործը կռիւի փոխուեցաւ։

— Հը՜...։ Յետո՞յ։

— Լռութիւն տիրեց։

Եւ յետո՞յ...։

— Անծանօթը մինակը կապելայէն դուրս ելաւ...։

— Ետեւէն գացի՞ր։

— Անշուշտ, Տէր իմ։

— Զինքը ճանչցա՞ր։

— Արդէն ձայնէն ճանչցած էի զինքը եւ հետաքրքրութիւնս աւելցած էր...։ Ետեւէն գացի եւ հաստատեցի։

— Ինչէ՞ն։

— Մարդուկը Օլիվօլօ կղզին վերա- դարձաւ։

— Ո՞վ էր, ո՞վ էր, գոչեց ոստիկանա- պետը տեղէն վեր ցատկելով։

— Սքալապրինօն, տէր իմ, հիմա ալ իր բնակած տունը գիտեմ եւ ուզած ա- տեննիս կրնանք ձերբակալել։

— Մարդու բան չըսես այդ մասին, հասկցա՞ր։

— Հոգ մի ընէք, Տէր իմ։ Բայց դեռ խօսքս չըմնցուցի։

— Ուրիշ բա՞ն ալ տեսար։

— Հասկնալու համար թէ Սքալապրի- նոյի եւ Մխականի Պարթօլոյի միջեւ ինչ տեղի ունեցած էր, ուղղակի Ոսկիէ Խա- րիսխ կապելան դարձայ։

— Նոր բան մը իմացա՞ր, հարցուց Ճէնարօ մտահոգութեամբ։

— Երբ հոն հասայ տեսայ որ կապելան գոցուած էր, մինչդեռ ուրիշ գիշերներ այդ ժամուն միշտ բաց կ՚ըլլար։ Քանի մը յա- ճախորդներ եկած պատուհանը կը ծե- ծէին, ըսի իրենց թէ ներսը ոճիր մը գոր- ծուած կրնար ըլլար։ Անմիջապէս մար- դիկը վազեցին թաղին պահակները կան- չեցին։ Վերջապէս դուռը կոտրեցինք, բայց խանութին մէջ կասկածելի բան չգտանք։ Խանութին կռնակի սենեակին մէջ կափուկ մը նշմարեցի, բացի եւ վար իջայ։ Ի՞նչ տեսնեմ աղէկ։ Պարթօլոյի դիակը կիսովին ջուրի մէջ թաթխուած գետինը փռուած էր։

— Պարթօլօն սպաննե՞ր են։

— Այո, տէր իմ, եւ մարդասպանն ալ Սքալապրինօն է։

— Շատ լաւ, շատ բարի։ Այս մասին որեւէ մէկու մը խօսք բացի՞ր։

— Ո՛չ, Տէր իմ, ասանկ բաներու վը- րայ շատախօսութիւն կ՚ըլլա՞յ...։

— Գիտեմ քու գաղտնապահ ըլլալդ եւ վստահ եմ։ Պէտք է չորս հինգ օր այս դէպքը գաղտնի մնայ, հասկցա՞ր, բա- ցարձակ գաղտնապահութիւն պէտք է... գոնէ մինչեւ Փետրուար երկուքը կամ ե- րեքը։

— Շատ լաւ, Տէր իմ։

Այս ըսելով լրտեսը դուրս ելաւ։ Իրա- րու ետեւէ միւս լրտեսները ներկայացան, որոնցմէ իւրաքանչիւրը հաւաքած տե- ղեկութիւնը իր պետին հաղորդելէ յետոյ դուրս ելան։

— Ուրիշ մը թող գայ, գոչեց երբ վեր- ջին լրտեսը դուրս ելաւ։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Լիոնէն՝ այրի Տիկին Արփի Կարապետեան իր ամուսնոյն, ողբացեալ Մուշեղ Կարապետեանի յիշատակին Էքս–լէ–Պէնի մէջ, Աստուածածնայ տօնին կատարել տուած է հոգեհանգստեան պաշտօն: Այս առթիւ 300 ֆր. կը նուիրէ Ֆր. Հայ Մըշակ. Միութեան եւ Ժաֆի կեդրոնի գըրման յանձնախումբին: Ստանալ Յառաջէն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԻԷՆԻ Կապ. Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Սարգիս Թորոսեանէ (Շաս) Փիլիպոս Մարկիրոզ–եանի մահուան առթիւ մահացած Պորտօ) փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.— Կապ. Խաչի դպրոցին 50 ֆր., Ազգ. Միութեան 20 ֆր., «Յառաջ»ի տարածման 30 ֆր.:

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ՆՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՑԱՆԿԸ

Ս. Թադէոս եկեղեցի 1500, Ներսէս Քէչիկեան, Տէր–Զաքարեան ընտանիք, Համասերաստահայ Վերաշինաց Միութիւն, Սէնթ Անթուանի Հայ Մարզական Միութիւն 500ական: Յարութիւն Ժամկոչեան 400, Յակոբեան ընտանիք, Նշան Միքայէլեան 300ական, Քերոփ Տէրտէրեան, Թորոս Յովսէփեան 200ական, Պ.Պ. Յակոբեան Եղուարդ, Մարգար Մընակեան, Անդրանիկ Վարդանեան, Երուանդ Պա–պոյեան, Ռուբէն Թահմիզեան, Տումանեան ընտանիք, Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ հոգեւոր քոյրեր 150ական, Զէքեան ընտանիք 120, Դարբինեան Նուարդ, Դարբինեան Գէորգ, Դարբինեան Համբար–ձում, Կարապետ Տէլիղազարեան, Ադամ Ճանճիկեան, Առաքելեան, Տուտուսեան, Վարդան Սահակեան, Հմայեակ Ար–թինեան, Գրիգոր Գրիգորեան, Կարապետ Թահմիզեան, Ժորժ Թահմիզեան, Ռոպէր Ժամկոչեան, Փօլ Տէր–Կարապետեան, Շմաւոն Մատիմեան, Սարգիս Պէրպէրեան 100ական:

(Շար.)

ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ

Կազմակերպութեամբ
Մուրատ – Ռափայէլեան
նախկին Աշակերտաց Միութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ
Շաբաթ, Նոյեմբեր 26ին
Կը նախագահէ
Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝
ԳԵՐՊ. ԷՋԷԿԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին աւանդական ճաշը Նոյեմբեր 20ին:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի կողմէ պարահանդէս Հոկտ. 22ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Որբերու Օգն. Մարմնին տարեկան պարահանդէսը Դեկտեմբեր 4ին:

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5ԻՆ
Շարպոնիէռ:

×

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Հոկտեմբեր 8ին:

×

Կեդրոնականցիներու տարեկան ցայգապարահանդէսը Նոյեմբեր 5ին:

×

Արմենուհի Գեւոնեանի Տարօնի երգերու ունկնդրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 22ին, Շաբաթ ժամը 8.30ին Սալ Տըպիւսիի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	120 ֆր.
Հոգեհանգիստ	60 ֆր.
Շնորհակալիք	60 ֆր.
Ցաւակցութիւն	25 ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	25 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	60 ֆր.
Ծնունդ	60 ֆր.
Կը փնտռուի	20 ֆր.
Կ'ուզուի	30 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:
Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը ուրախութիւնն ունի ծանուցանելու իր կեդրոնին նորակառոյց մատրան մօտալուտ օծումը,

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Երեկոյեան ժամը 16ին

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած դպրոցին հայերէն դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 20ին, ուսուցչութեամբ Տիկին Մայտա Կարապետեանի, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14էն 18:

Կը խնդրուի արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան, Կիրակի առաւօտները եկեղեցին:

ARMENIE 77

du 1er Octobre au 15 Octobre
du 22 Octobre au 5 Novembre
du 23 Décembre au 6 Janvier 78

du 5 Août au 19 Août
(pour les jeunes de 16 à 35 ans)

Renseignements et inscriptions :

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS

POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

TRANSTOURS organise plusieurs voyages à EREVAN

ԱՇՆԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅԺՄԷՆ ԻՍԿ ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԹՐԱՆՍԹՈՒՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ եւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Երթ ու դարձ օդանաւով: «Արմենիա»յի կամ «Անի»ի մէջ, առաջին կարգի սպասարկութեամբ: Կը գործադրուի հայրենի տեսարժան վայրերու այցելութեան լրիւ յայտագիրը

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 28 Rue St. Roch, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն Երեքշաբթի և Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարսէյլ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ
11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN, Tél. 93-04-90 et 08-31-55
Վալանս՝ դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Ալֆորվիլ՝ դիմել Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ:

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ», *ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»*

« ՅԱՌԱՋ 50 »

Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն
420 էջ, ընտիր տպագրութիւն
ԿՈՂՔ ԳԱՌԶՈՒ
100 ֆր. (110 ֆր. թղթատարի ծախքով)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ (1971)
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ (1973)
(հատորը՝ 30 ֆր.)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
(25 ֆր.)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ (1958)
Գին 50 ֆր.

Դիմել «Յառաջ»ի

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages lyon

VOUS PROPOSE : ses voyages pour toutes destinations à des prix très étudiés

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ 15

VISITEZ L'ARMENIE

du 1er au 15 Octobre

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Licence Br 72 056 — Téléphone 60-13-66 — Télex 900287
Licence organisatrice : A 529

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
11
DIMANCHE
11 SEPTEMBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.941 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 13.941

ԺԱՆՍԷՄ

(ԺԱՆ ՍԷՄԵՐՃԵԱՆ)

Ժանսէմ։ Մեկուսի քաշուած անձ մը, կայնած՝ մութ ու լոյսի մէջ, իր գործերուն նման։ Ծգնաւոր արուեստագէտ մը, որուն ստեղծագործութիւններուն մէջ կը նկատուին «ժողովուրդի մարդիկ», — ինք պիտի նախընտրէր ըսել՝ «բնութիւնը, հարազատը, խուլը»։ Պրիսմակ մը՝ մարմինը քիչ մը ձեւափոխող, աւելի լաւ արտայայտելու համար անոր ներքինը, մարդկային գոյավիճակը, ընկերայինը՝ նաեւ, որքան ալ այս վերջինը ուղղակի մաս չկազմէ արուեստագէտի հետապնդումներուն։ Աչք մը՝ որ նկարելու համար պէտք ունի իրականութեան, տեսարանին։ Արուեստագէտ մը՝ որուն մեկնակէտը առօրեայ կեանքն է եւ որուն տենչն է «միացումը մարդուն եւ բնութեան»։

Գրեց՝
ԳՐ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Ժան Սեմերճեան նկարչութեան մասնաւոր փողի եւ թմբուկի, իր նկարագրին նման անաղմուկ, ու այսօր, անունն եւ իր գործերը կը շրջին Ֆրանսայէն ծափոն մինչեւ Միացեալ Նահանգներ։ Ինք այս բոլորը կը դիտէ… նոյնիսկ չի դիտեր, այլ կը շարունակէ աշխատանքը, իր գոյակցութիւնը այն էակներուն հետ զորս հայեցեպ գիծերով նոթագրած էր եւ որ վաղը պիտի դառնան լուսաւոր գոյն՝ մեղմ, թափանցիկ, նոյնիսկ՝ հոգեկան, քանի ան կը պարուրէ շրջապատը, կը ստեղծէ մթնոլորտը։ Այդ «էակները» մաս պիտի կազմեն Ժանսէմեան ընտանիքին, որովհետեւ — կ'ըսէ արուեստագէտը — «մէկը ինչ որ ալ խօսի, ինչ նիւթի մասին որ ալ խօսի, երբ ալ խօսի չի դադրիր ինքզինքը ըլլալէ»։

Մեր խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ իր ընդարձակ աշխատանոցին մէջ ուր կը ստեղծագործէ նկարիչը քսան տարիներէ ի վեր, Իսի–լէ–Մուլինօ։

Պ.— Ո՛չ նկարիչ դառնալը որոշումի մը արդիւնքը չէր, ոչ ալ տարապայման հետապնդուած նպատակ։ Ես ալ կը գծէի, անշուշտ, հինգ–վեց տարեկանիս ամէն երախայի նման, սակայն ուրիշներուն պէս ես կանգ չառի երբ հասայ արբունքի տարիքիս, այլ շարունակեցի։

Հ.— Սակայն պատրաստուեցաք անոր համար, մտաք Ար–տեքօ երբ դեռ տասնըվեց տարեկան էիք։

Պ.— Կը սիրէի գծագրութիւնը, նուիրուեցայ անոր ու կեանքս սկսայ շահիլ տեքորասիոնի մէջ։ Շաբաթավերջերս կը յատկացնէի պատկերակալի նկարչութեան, կը նկարէի ես ինծի համար, սակայն չէի մտածեր ապարէզով նկարիչ դառնալ։ Նկարչութիւնը կը նմանի բանաստեղծութեան։ Բանաստեղծ մը կը գրէ իրեն համար եւ կ'աշխատի ապրուստին համար։ Կարելի չէր մտածել այլապէս, երբ Փարիզի մէջ հազուադէպ իրողութիւն էր տեսնել իր ապրուստը նկարչութեամբ ապահովող արուեստագէտ, մինչ նկարիչներու թիւը…

— Այսուհանդերձ դուք ալ մաս կազմեցիք «հազուադէպ իրողութիւն»ներու շարքին։

— Ամէն ինչ կատարուեցաւ անզգալաբար եւ աստիճանաբար, հեզասահ ընթացքով մը։ Միայն 1945էն սկսեալ է որ սկսայ նկար վաճառել ամիսը մէկ–երկու հաշուով, ու շատ աւելի ուշ, 1950ի շրջանին դարձայ ամբողջովին ինքնաբաւ, անկախ եւ հետեւաբար ձգեցի տեքորասիոնը։

Հ.— Ու դարձաք համբաւաւոր…

Պ.— Ո՛չ, կեանքիս մէջ չունիմ առաջին եւ երկրորդ շրջան, թուական մը զոր շրջադարձ կամ անկիւնադարձ կարելի ըլլայ նկատել։ Ոչ մէկ ցնցիչ երեւոյթ։ Յետոյ ի՞նչ է համբաւը, զայն չեմ զգար։

Հ.— Համբաւը գնող ժողովուրդի աճն է, եւ ծանօթութեան շրջանակին պարուրաձեւ ընդլայնումը…։

Պ.— … Եթէ կ'ուզէք։ Առաջին ցուցահանդէսիս ունէի եօթանասուն գործ եւ ծախեցի մէկ հատ։ Ներկայ էին միայն քառասուն հոգի, որոնցմէ երեսունը՝ բարեկամ, ազգական։ Սակայն համբաւաւոր ըլլալ ճանչցուած իմաստով ոչինչ կը նշանակէ։ Ծանօթ եմ Միացեալ Նահանգներու մէջ ուր աւելի քան տասնը–հինգ ցուցահանդէսներ սարքած եմ, սակայն ծանօթ կրնամ չըլլալ այլ տեղ։ «Ծանօթ ըլլալ» կը նշանակէ յարատեւել։ Ան պայման կը դնէ ներկայ ըլլալ։ Ասոր մէջ տաղանդը գործ չունի։ Տաղանդներ կան որոնք մնացած են անծանօթ։

Հ.— Ի՞նչ է ձեր կապը ձեզ գնահատող հանրութեան հետ։

Պ.— Ոչի՛նչ։ Ոչ մէկ յարաբերութիւն, ոչ մէկ կապ։ Կ'ապրիմ իմ գործերովս եւ կը ծախեմ վաճառականներու միջոցով։ Սակայն կը պատահի որ երբ հանդիպիմ, առիթով մը, անձի մը որ իմ գործերէս ունի, մեր միջեւ աւելի հեշտիւ կը ստեղծուի ջերմ յարաբերութիւն մը, որ կուգայ գործիս ընդմէջէն։ Եթէ հոգեկցութիւն մը ունեցած չըլլայինք, այդ անձը գնած պիտի չըլլար գործս, ոչ ալ զայն գնահատած։ Այս մտածումով կը զգամ թէ ունիմ բազմաթիւ բարեկամներ, զորս չեմ տեսներ կամ չեմ ճանչնար։

Հ.— Մեր դիմաց կը գտնուի հսկայ պաստառ մը, ձեր հին մէկ յօրինումը, ուր կը տեսնուին հայ քահանայ մը, խաչ, թախծաւոր անձեր։ Մահուան տուն մըն է։ Ներշնչուա՞ծ էք հայկական կեանքէ։

Պ.— Մարդկային անհատ մը գումարն է իր ապրած կեանքին, այն ամէն ինչին՝ որ զինք կերտած է։ Բնականաբար թըրծուած եմ ընդհանուր մթնոլորտի մը մէջ, սակայն չեմ կրնար ըսել թէ ի՛նչ է որ հայկական կեանքի մէջ իր հեշտակի կնիքը դրած է վրաս։ Տպաւորութիւնները ապահովաբար շատ են, մեր գոյավիճակն իսկ արդիւնքն է մեր ծագումին։ Եթէ փիլիսոփայ մը ըլլայի հաւանաբար պրպըտէի, փնտռէի երեւան հանելու համար զիս բոլոր կազմաւորող տարրերը, բայց իմ պարագայիս չեմ փնտռեր։ Տխրութիւնը, թախիծը զոր կը մատնանշէիք քիչ առաջ գործերուս մէջ, յատկապէս հին նկարներուս մէջ, կրնան գալ անցեալէս։ Նոր զգացումներ, նոր տպաւորութիւններ չեն սրբեր յիշողութիւնը։ Հայութեան թշուառութիւնը նաեւ իմս էր։ Սակայն թշուառութիւնը կը պատկանի նաեւ բոլորին։ Հազուադէպ է տեսնել անձեր որոնք թշուառ չեն եղած իրենց կեանքի այս կամ այն շրջանին։

Հ.— Կը գծէք անշուշտ, աղքատ եւ թշուառ անձեր, անոնք ցոլացումն են ձեր շրջապատի՞ն — ներկայ կամ անցեալ — թէ կը կազմեն արուեստագէտին կողմէ տարապայմանօրէն փնտռուած նիւթեր։

Պ.— … Չեմ գիտեր… ոչ մէկը եւ ոչ ալ միւսը։ Նկարչութիւնը ինծի համար սիրոյ, զգացական հարց մըն է, նիւթերու ընտրութիւնը՝ նմանապէս։ Փափաքը ունիմ այս նիւթերը գծելու, եթէ դադրին՝ կը գծեմ ուրիշ բաներ, ինչ որ ըրած եմ եւ կ'ընեմ։

Հ.— Սակայն միշտ կը վերադառնաք, պարբերաբար, ձեր նախկին մթնոլորտին եւ անձերուն։ Նիւթ մըն է՝ զոր չէք լքած ինչպէս միւսները։

Պ.— Կը վերադառնաք, նոյնպէս առանց գիտնալու։ Կ'երթաք ու կուգաք, հաւանաբար անձ մը, տեսարան մը կըրնայ ձեզ կրկին տպաւորած ըլլալ։ Կը գծէք թափօրներ, որովհետեւ օր մը անոնց մէջ գտնուած էք, ուրիշ օր մը ցլամարտի տեսարաններ, որովհետեւ հոն էիք, ու այսպէս…

●▶

ՆԱՐԵԿԱՑԻՈՅ ՈՂԲԵՐԸ ԱՆԳԼԵՐԷՆ

ՄԻՇԱ ԳԻՒՏԵԱՆԻ
« ԼԱՄԷՆԹԷՅՇԸՆԶ ՕՖ ՆԱՐԵԿ »
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թարգմանութեան լծուող ոեւէ անձ շատ մը բաներու պէտք ունի, — պէտք է ճանչնայ թէ՝ այն լեզուն, որմէ կը թարգմանէ, թէ « նոր » լեզուն, այն՝ որուն պիտի թարգմանէ։ Նոր լեզու կը նշանակէ նոր ոգի, նոր պարունակ։ Բայց գիտնալը չի բաւեր։ Թարգմանողը՝ եթէ նոյնիսկ բնագրի լեզուով ոչինչ գրած է, պէտք է թարգմանագրի լեզուով գրած ըլլայ, պէտք է ճանչնայ ծուղակները, որ լեզուի մը նրբութիւնները լարած են անզգոյշին համար. պէտք է զգացած ըլլայ այն դիմադրութիւնը՝ որ ամէն լեզու կը ներկայացնէ գրել հաւակնողին։ Դիմադրութիւն մը՝ որուն Անգլիացին ծանօթացած է երբ անգլերէն գրել փորձած է, կամ Ֆրանսացին՝ ֆրանսերէն։ Եթէ նոյնիսկ լեզուի մը «մէջ» ծնած ենք, նորէն լեզուն ջուր չէ, ոչ ալ մենք ձուկ։ Կը դիմադրէ հայերէնը իմ ամէն ճիգիս, ինքզինքս ու իմ գաղափարներս ճշգրտօրէն արտայայտելու, կը մաքառի ինքզինքս զուտ ու մաքուր վերարտադրելու իւրաքանչիւր ջանքիս դէմ։ «Կամ մեր ուզածէն աւելի կ'ըսենք», կը գրէ Քամիւ, կամ ալ՝ պակաս, բայց երբեք ճի՛շդ մեր ուզածը չենք ըսեր։ «Ուր մնաց ալ մեր վիճակը, երբ իբր թարգման կը բանինք։ Երկու լեզու՝ որոնցմէ մէկը մեր մայրենին չէ։ Եւ նպատակ մը, — ուրիշներու ծառայելը։ Ինքզինքնիս արտայայտելու համար չէ որ գործի կը լծուինք, այլ ուրիշ մը՝ ուրիշներուն ներկայացնելու համար. բնագիրը գրողը՝ ուրիշ ընթերցողներու։ Վերջապէս մենք մեզի համար թարգմանելու պէտք չունինք, եթէ թարգմանելու չափ գիտենք լեզուն…»։

Հակասութիւն մը սակայն կայ հոս, փարատոքս մը։ Ուրիշներուն այս ձեւով ծառայել ընտրողը պէտք է ունենայ հըսկայ ինքնավստահութիւն։ Լեզուական հմտութենէն աւելի, պէտք է գրած ըլլայ, իսկ ատկէ աւելի միայն մէկ բանի պէտք ունի, — համարձակութեան՝ եթէ յօդուած մը կը թարգմանէ։ Քաջութեան՝ եթէ բանաստեղծութիւն թարգմանել կ'ուզէ։ Սակայն եթէ Գրիգոր Նարեկա՛ցին կ'ուզէ թարգմանել անգլերէնի, հերոսութենէն ալ անդին բան մըն է պէտք եղածը։

Գրեց՝
ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Նարեկացին թէեւ մեր դասական գրականութեան գլուխ – գործոցներէն կը համարուի, բայց և այնպէս չկարդացուած ու որոշ հասկացողութեամբ մը գոնէ… անընթեռնլի է։ Դեռ թանգարանային չէ, բայց կարելի է հարցնել թէ քանի՞ Հայ անոր գործին ծանօթ է, գրաբարով եւ կամ… աշխարհաբար թարգմանութիւններով, որոնցմէ երկու հատ գոնէ կան, — այդպէս ըսուած է ինծի։ Հարիւր հազարաւոր Հայեր գիտեն Նարեկացիի անունը, եւ վերջերս, Միացեալ Նահանգներուն մէջ գոնէ, նոր հաճելի սովորութիւն մը կայ, նորածին տղոց Նարեկ անունը տալու։ Սակայն քանի՞ հոգի կարդացած է էջ մը Նարեկ, չեմ գիտեր։

Շար. 4րդ էջ

●►

Հ.— Ճիշդ է, սակայն նոյնիսկ ցլամարտի տեսարաններու մէջ կրկէսը, ցլամարտը չէ որ կը գրաւէ ձեր ուշադրութիւնը, ոչ ալ անոնց հանդիսական կողմը, այլ միշտ ժողովուրդը, անոր սարսափահար հակազդեցութիւնը: Ու ժողովուրդը միշտ նոյն անպաճոյճ, համեստագոյն խաւին պատկանող պարզ անձերն են: Իսկ երբ Վենետիկը կը նկարէք՝ ցոյց կու տաք...

Պ.— Ո՛չ-խշխանակա՞նը...

Հ.— ... ժողովրդային թաղերու տեսարաններ, ջուրը եւ ձկնորսները, ինչ որ մտածել կու տայ թէ դիտումնաւոր կերպով փնտռուած, ուզուած չե՞ն ձեր «ներկայացուցիչները» ու անոնց մթնոլորտը:

Պ.— Ընտրութեան հարց չկայ այլ՝ զգալու: Կը զգամ այս վերջինները, կը զգամ ժողովուրդի մարդիկը, կը զգամ այն ինչ որ աւելի հողին մօտ է, բնութեան հետ է: Հաւանաբար մարդուն էութիւնը, ճշմարտութիւնը, հարազատը՝ հո՛ս է որ կը գտնեմ:

Հ.— Իւրաքանչիւր ցուցահանդէսի կը փոխէք նիւթը...

Պ.— Ո՛չ: Իւրաքանչիւր նիւթ կը տեւէ շրջան մը: Պարը, օրինակ, տեւեց երեք տարի: Այդ շրջանին ինչ որ գծեցի կը վերաբերէր բեմապարին, պարուհիին: Տարի մը՝ Վենետիկ, առիկա չշարունակեցի, որովհետեւ պահանջքը չզգացի:

Հ.— Սակայն երկու նիւթ կայ որ մնայուն է: ԿԻՆԵՐԸ եւ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՄԱՐԴԻԿԸ: Ձեր կիները — մերկեր — ունին ձե՛ր մթնոլորտը՝ պարզ, ժուժկալ «ձեռագրով» մը կը յայտնէք թրթռուն զգայնութիւն մը: Ի՞նչ կ'ըսէ ձեզի մարդկային — կնոջական — մարմինը:

Պ.— Ամէ՛ն ինչ...

Հ.— Ներշնչումի աղբի՞ւր է, կեա՞նք է...

Պ.— ... Ամէ՛ն ինչ: Մարդկային մարմինը կարեւոր, մեծ նիւթ մըն է... ինծի կ'ընէք հարցում մը, որուն քիչ մը դժուար է պատասխանել... պէտք է ինքզինքս վերլուծեմ... ի վերջոյ, ի՞նչ է գծելու, նկարելու արարքը...:

Հ.— Ի՞նչ է անիկա...

Պ.— ... Պատահած է որ նոյն հարցումը դնեմ ես ինծի... ինչո՞ւ նախընտրութիւնը կու տամ նկարչութեան քան թէ ուրիշ բանի: Բացարձակի զգացումը ունիք նկարելու արարքին մէջ, նաեւ ամբողջական ազատութիւնը՝ ընելու ինչ որ կ'ուզէք, դրսեւորելու այնպէս որ կը զգաք: Ու կատարելով ձեր ուզածը դուք ձեզ մատնած կ'ըլլաք... կ'ըսէք. — քանի՛ ա՛յս է որ կ'ուզեմ ընել, ուրեմն ես ա՛յս եմ: Ամէն պարագայի ինքնակենսագրութիւն մը ըրած կ'ըլլաք գծելով... շատ անձնական բան է նկարելը... շա՛տ, շա՛տ անձնական: Երբ վերջը ուրիշներ կը սիրեն ձեր ըրածը՝ գոհ կ'ըլլաք նաեւ:

Հ.— Ձեր գործին խորքը եթէ երկուքի բաժնենք, քիչ մը արուեստականօրէն անշուշտ, կրնանք ըսել թէ անոնցմէ մին ներկայացնելով խոնարհ անձերը բնիկրային երեւոյթ մը պարզած կ'ըլլայ: Կիները խոն ձեւազեղծուած են ոչ միայն արուեստի պահանջքով, այլեւ կոշտ, տաղտապարհակ աշխատանքի հիւծումով: Միւս կողմէ երիտասարդ, անփոյթ, ամրակազմ մերկութիւնը առանց սակայն խայտացող արտայայտութեան, — մարմինները ոչինչ կ'ըսեն, որպէս թարմագեղ ներկայութիւն: Առնենք ալ տխուր են քիչ մը: Համաձայն պիտի ըլլա՞ք այս բաժանման...

Պ.— Այո եւ ոչ: Երգը կ'ըսէ՝ «կեանքը միշտ սէր է եւ թշուառութիւն»: Մաս մը սէր, մաս մը թշուառութիւն: Եթէ դուք զգայուն էք, կեանքի հանդէպ կ'ունենաք երկուքն ալ: Ցամենայն դէպս անգիտակից են անոնք մէջս: Ցանկութեան, փափաքի հարց է: Ցանկութիւնը կը փոխուի: Երբեմն նաեւ ամբողջովին փափաքը չեմ ունենար բան մը գծելու: Ուրիշ առթիւ գիծերը, գոյները, ձեւը կը փոխուին, սակայն արդիւնքը նոյնը կ'ըլլայ, նոյն մթնոլորտը, մարդ արարածին նման որ տարբեր պայմաններու եւ միջավայրերու մէջ տարբեր վերաբերմունք կ'ունենայ բայց կը մնայ նոյն անձը, միշտ ճանաչելի:

Հ.— Իսկ սէրը եւ թախծաքոյր մերկե՞րը...

Պ.— Սէրը ամէնուր կը գտնուի, մարդկային, ընդհանրակա՛ն սէրը, որ բնութենէն կը բխի եւ կը տարածուի իր շուրջ բոլորտիքը: Իսկ մարդկային մարմինն ալ թշուառութիւն է: Կիներս մայրին չեն: Ձեմ մտածեր այս բոլորին մասին երբ կը նկարեմ: Մոտէլին կ'ըսեմ — «Հաւկեցիր, այնպէս ինչպէս որ ես, թոյլ ձգէ ինքզինքդ» ու ես կ'առնեմ դիտանկիւն մը նկարելու համար, առանց խորհրդանշական իմաստ փնտռելու:

Հ.— Իսկ արդի՞ւնքը:

Պ.— Արդիւնքը, անշուշտ, ուրիշ բան է. ըսի՝ «դուք ձեզ կը մատնէք», որովհետեւ կը սիրէք եւ որովհետեւ կ'ուզէք խորապէս արտայայտուիլ: Արուեստագէտի մը, գրողի մը պարագային կ'ըսեն թէ գայն կը ճանչնան, որովհետեւ ան ինքզինք կը մատնէ:

Հ.— Ի՞նչ է արուեստագէտ մը:

Պ.— Անձ մըն է որ կը փորձէ ինքզինք վերլուծել, ինքզինք ցոյց տալ: Մտային ցուցադրաշտութի՞ւն... Սակայն երբ այս բոլորի մասին կը մտածես, նեղացուցիչ կը դառնայ: Բարեբախտաբար պատգամը կողմնակի կը գտնուի, ամէն մարդ ձեզ չի սիրեր այնպէս ինչպէս որ ես միշտ, բայց անկէ դուրս, քիչ մը կողմնակի... մաս մը միայն քու ամբողջութենէն: Քիչեր են որ քեզ կը ճանչնան ամբողջութեամբ:

Հ.— Կը վերադառնամ ձեր մերկերուն... կը սիրէ՛ք, սակայն էռոթիզմը կը մնայ հեռու ձեզմէ: Անտեսանելի քօղ մը կայ ամէնուն առջեւ:

Պ.— Սէրը համընդգրկող զգացումն է եւ ոչ թէ մասնայատուկ հանգամանքը անոր... էրոթիզմը՝ չեմ գիտեր թէ ինչ է ան... չեմ գգ՛ար... երբ նկարիչ մը խնձոր մը կը նկարէ չի մտածեր թէ ան կ'ուտուի... աւելի տեսողական է, ան լոյս մըն է, կեանք մըն է, նկարչութի՛ւն է:

Հ.— Դուք նախ գծագրիչ մըն էք, զգայուն գիծերով, որ...

Պ.— ... Ես նախ նկարիչ եմ, քան տարիէ ի վեր փոխուած է: Երբ նկարիչ մը պատկերային է, կը խորհուի որ գծային է, սակայն ամբողջ նկարչութիւնը, տպաւորապաշտներէն առաջ, այդպէս կ'ընէր: Ես չեմ գծեր նախապէս, ներկելու համար յետոյ: Ամէնէն առաջ կը տեսնեմ գոյնի չերտ, լոյս: Ան որ գիս կը տեսնէ աշխատանքի պահուն կը հաստատէ ըսածս: Նայեցէք դիմացի հսկայ պաստառը — «Երեք կիները» — միայն գոյներ է որ պիտի տեսնէք հո՛ն ունենալով հանդերձ գիծի տպաւորութիւնը: Երբեմն շուրջը գիծեր կ'աւելցնեմ, բացի Պարիզի մէջ, միակ շրջանս՝ ուր կը յօրինէի լոյսով եւ գծագրութիւնը չէր հետեւեր անոր: Անիկա կը հետեւէր կորագիծ մը՝ գոյնին հանդիպադիր, այսինքն գիծը չէր համապատասխաներ ձեւին եւ լոյսին, որպէսզի տրուէր անիրականի, թեթեւութեան զգայնութիւնը:

Հ.— Իսկ ինչ կը վերաբերի ձեր կրաֆիք գործերուն...

Պ.— Անիկա գծագրութիւն է, բոլորովին տարբեր ըրածներէս: Գծագրութիւնը վերացական բան մըն է, բնութեան մէջ անտեսանելի, ինչ որ կը տոկայ կամայականօրէն ընտրելու գիծերդ:

Հ.— Դուք կողմնակից էք նուազագոյն գիծերով արտայայտման:

Պ.— Գծագրութիւնը նաեւ ընտրութիւն է, պէտք է նուազագոյնով հասնիլ էականին արտայայտիչ դառնալու համար: Մանրամասնութիւնները կարելի է սահմանափակել փոքր մասի մը մէջ: Գծագրութիւնը կը նմանի սպիտակ սենեակի մը մէջ առարկայ մը զետեղելու:

Հ.— Եթէ նկարիչ ժանէմի գործերը դասաւորելու փորձ մը ընենք պիտի ունենանք հետեւեալը.— իւղանկար՝ ուր գիծը կու գայ յաւելուլ միայն վերջաւորութեան, ուրիշ գործեր, ուր այդ գիծը գոյութիւն ունի անկախօրէն գոյնէն եւ ձեւէն, հետապնդուած մթնոլորտի մը ի խնդիր, երրորդ պարագային՝ զուտ գծագրութիւն:

Պ.— Այո՛: Այս երեքին պարագային ալ ինքզինքս հաւասարապէս հաշտ կը զգամ: Ու ժամանակներ կու գան ուր փոխն ի փոխ կ'ուզեմ ընել միայն մէկը անոնցմէ, ինչպէս նաեւ վիմատիպ ստեղծագործութիւններ:

Հ.— Այս վերջին սեռը մեծ տեղ մը կը գրաւէ ձեր վաստակին մէջ: Ցարդ ունիք շուրջ երկու հարիւր ստեղծագործութիւններ: Դուք ձեզ նոյնքան հարազատ կը գտնէ՞ք անոնց մէջ:

Պ.— Այո, որովհետեւ նկարներու վերարտադրութիւն չէ որ կ'ընեմ, այլ կ'առնեմ փորագրութեան քարը կամ զինկը եւ կը գծեմ՝ ուղղակի: Տպագրական յաջորդական փուլերով բազմագոյն նկարներու հետապնդումը չունիմ, այլապէս պիտի աշխատէի ուղղակի պաստառին վրայ: Ըրածս գծագրութիւն մըն է, առաւել բան մը, որ կու գայ վիմատիպի բնոյթէն, նիւթէն:

Հ.— Ձէ՞ք փորձուած վերացական արուեստէն, երբ ան համայնակուլ յորձանք մըն էր:

Պ.— Սկիզբը՝ այո, զգայուն եմ անոր հանդէպ, եթէ գործիս խորերէն փոքրիկ մասնիկ մը առանձնացնէք՝ հոն վերացականութիւն պիտի գտնէք... անշուշտ կը չափազանցեմ: Անիկա երբեք պիտի չունենայ այն ուժգին տպաւորութիւնը որ կը ձգէ հսկայ սպիտակ պաստառի մը անկիւնը կարմիր լեցուն շրջանակ մը:

Հ.— Դուք ձեզ կ'երեւակայէ՞ք միայն զունաւոր կէտերով արտայայտուած:

Պ.— ... Ո՛չ... կը նկատեմ թէ ան շատ գեղեցիկ է, որ կրնայ շատ լաւ ըլլալ... բայց ոչ ինծի համար:

Հ.— Ամբողջական չէ՞ք գտներ:

Պ.— Ինծի համար՝ ո՛չ: Ես պէտք ունիմ բնութեան, սակայն խնդիրը խառնուածքի հարց է: Ճգնաւորի հոգիի տէր անձեր կան որոնք կ'ապրին առանց խօսելու: Խօսքը ջնջած են: Իրենց իրաւունքն է, բայց ինծի երբեք չի յարմարիր նման բան մը:

Հ.— Ակնարկեցիք նզնաւորի հոգիի տէր անձերու, ո՞ւր կը տեղադրէք դուք ձեզ:

Պ.— Քիչ մը մեկուսի, ոչ միայն նկարչութեան մէջ այլ նաեւ կեանքի:

Հ.— Սակայն ձեր անձերը ամբողջովին կեանքի մէջ նետուած են:

Պ.— Կեանքի մէջ եւ սակայն նաեւ քիչ մը մեկուսի: Ես գործօն անձ մը չեմ, քաշուած եմ քիչ մը ամէն բանէ, հեռու ամէն անցուդարձէ:

Հ.— Ձեր գործունէութիւնը կը կատարէք ձեր անձերուն ընդմէջէն...

Պ.— Նոյնիսկ ոչ այս ձեւով: Իմ գործունէութիւնս, եթէ կ'ուզէք, նկարելն է:

Հ.— Ի՞նչ կը ներկայացնեն, ուրեմն, ձեր անձերը:

Պ.— Բայց կեա՛նքը, աշխա՛րհը...

Հ.— Կեանքին ո՛ր մէկ մասը...

Պ.— Այն ինչ որ կը տեսնեմ, ճշմարիտ, իրաւ մասը — իրա՛ւ՝ իմ իմացումովս, — նախնական, էական մասը: Գործերուս մէջ չկան գուպար, իրարանցում... կը հաւատամ իրերու ճակատագրականութեան... լաւ կամ գէշ՝ զանոնք ընկալելու տրամադրութիւն մը ունիմ... կ'ընդունիմ... կեանքը միշտ առած եմ այնպէս՝ ինչպէս որ է...

Հ.— Պատրանքներ չունի՞ք...

Պ.— Ոչ պատրանք, ոչ պատրանաթափութիւն:

Հ.— Կը սիրէ՞ք կեանքը:

Պ.— Օ՛հ, այո՛...

Հ.— Եւ ընկերութիւնը...

Պ.— Այո՛, եւ երկուքին հետ ալ կ'ապրիմ համերաշխօրէն:

Գր. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԱՆՈՒՆԸ՝ Francis Ponge

Գրեց՝

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

ԱՆՀԱՍԿԱՑՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ֆ. Փոնժի մասին գրուող որեւէ գրութիւն, այն չափով որ կը հանդիպի Փոնժի արտադրութեան, կը մտնէ անուանարկումի ընդհանրացեալ հարցադրութեան մը մէջ: Փոնժ կը խալուէ բոլոր պիտակները եւ ասոնց տուած ապահովութիւնը: Ի՞նչպէս կոչել այն էջերը, որոնց արձակն ու չափածոն ոչինչ կը յիշեցնեն մեզի ծանօթ աւանդական կամ արդի բանաստեղծութենէն, փորձէն, ինքնակենսագրութենէն կամ օրագիրէն: Այդ անունը փնտռել, գտնել զայն կը նշանակէ որոշադրել ընթացքը գրողական փորձառութեան մը՝ անդադար ինքզինք կազմաւորող, «ցուցադրող», ինքզինք «արտայայտութեան բերող» ինչպէս պիտի ըսէր Փոնժ, «արտայայտութեան աշխատանոցին մէջ»: Անուանարկումը սակայն, փոխանակ մեզի իրաւունք մը տալու, կարողութիւն մը՝ տիրապետելու Փոնժի գրածին, կը ստիպէ մեզ ստանձնելու ընթերցումի բոլորովին ուրիշ ռազմավարութիւն, որ հետեւի գրուածի ուժերուն մինչեւ անոնց արտաբերումը անունի մը մէջ «Անունը իբրեւ վերջին բառը գրութեան...»:

Բայց թող այս հաստատումը հոս նախաբանում մը չթուի: Նախազգուշութիւն մըն է, առանց որուն Փոնժի մասին գրելը կը դառնայ ակնարկ կամ պեղում: Այլ խօսքով՝ Փոնժի արտադրութեան մօտենալ աւանդական քննադատութեան կամ գիտցուած ընթերցումի մեր չեմաներով, առանց տրամադրած «կանխորոշումով» կը համապատասխանէ իսկական չընթերցումի մը:

Իսկ գրածը պետել, ամենայն անմեղութեամբ, ժամանակակից բանաստեղծութեան այս շարքին մէջ, իբրեւ ասոր մէկ երեսակը, կը նշանակէ վերարտադրել ու տեւականացնել հիմնական անհասկացողութիւն մը: Անհասկացողութիւն է այսօր խօսիլ Փոնժի բանաստեղծութեան մը մասին, բայց ծանօթ յանկերգ մը, այնքան հին որքան Le parti pris des Choses. հատորը (1942), որ Փոնժի արտադրութիւնը կը դնէր առաջին գիծի վրայ, իբրեւ «իրերու բանաստեղծութիւն»: Փոնժ հետեւորդ մը՝ Թ. Կօթիէի:

«Փոնժ բանաստեղծ», «Փոնժ Ֆրանսայի մեծագոյն բանաստեղծը», «Փոնժ՝ ժամանակներու ամէնէն սիրած բանաստեղծը». ահաւասիկ քանի մը տիտղոս-բանաձեւներ որ քննադատութիւնը կցեց Փոնժի հատորներուն որոնց մէկ ցանկը ընթերցողը կը գտնէ անդին:

Այս խորագիրները կը բացայայտեն Փոնժի արտադրութեան գլխաւոր ձըգտումները՝ չէչտակիօրէն հակադրուող նախապատերազմեան եւ Ընդդիմադրութեան շրջանի բանաստեղծութեան, մասնաւորաբար Գերիրապաշտութեան, որմէ Փոնժ կը հեռանայ շատ կանուխէն:

Սէ. ժէ– Թէ.ի անդամ (1934ին), ընդդիմադիր ու համայնավար գործիչ մինչեւ Ազատագրութիւն, յետոյ դժուար տարիներ, մինչեւ ուսուցչութեան պաշտօն մը Ալիանս Ֆրանսէզի մէջ. ահաւասիկ քանի մը թուականներ ու գործունէութեան դաշտեր, որոնք շատ հեռուէն կ'առընչուին շրջանի տիրական ու իշխող գրականութեան հետ: Իր բարեկամները՝ Փոլհան, Քամիւ, բայց մանաւանդ իր բարեկամ նկարիչները՝ Փիքասօ, Պրաք, Ֆոթրիէ, Տիւպիւֆէ, որոնց մասին Փոնժ չէ դադրած գրելէ: Հակառակ Սարթրի փորձին՝ Le parti pris des Choses. կարդալու գոյապաշտութեան տեսանկիւնէն, Փոնժ կը մնայ առանձին, աւելի ճիշդ անկախ, լուսանցքային գրող մը:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԼՊՐԾՈՒՆ ԽՄՈՐԸ

Սոլլերսի հետ իր խօսակցութիւններու ընթացքին Փոնժ կ'ըսէ. «Ձիս անմիջապէս դասած, շպրտած են բանաստեղծներու ընկերութեան մէջ, մինչ չեմ դադրած յայտարարելէ՝ որ չեմ ուզեր բանաստեղծ նկատուիլ, ըսենք արժանի չեմ նկատեր ինքզինքս այդ անուանումին եւ որ արձակ կը գրեմ եւ միշտ ալ արձակ գրած եմ...»: Ուրիշ տեղ՝ հատորի մը մէջ (Մեթոտներ) որ տեսակ մը հակախօսութիւն է Սարթրի յօդուածին (1), Փոնժ կը գրէ հետեւեալը. «Այն օրը երբ մարդիկ պիտի ուզեն ընդունիլ իբրեւ անկեղծ ու իրաւ՝ յայտարարութիւնը որ կ'ընեմ ամէն անկիւնադարձի թէ չեմ ուզեր բանաստեղծ ըլլալ (տառացի՝ ինքզինքս բանաստեղծ չեմ կամիր), թէ կը գործածեմ բանաստեղծական լպրծուն խմորը, բայց ինքզինքս ազատելու համար անկէ, որ կը ձգտիմ աւելի համոզումի մը՝ քան գիւթանքներու, որ կ'ուզեմ հասնիլ յըստակ ու անանձնական տարազներու, այն ատեն ինծի հաճոյք պիտի պատճառեն եւ մարդիկ իրենք իրենց խնայեն իմ մասիս եղող նման դատարկաբան վէճեր...»:

Եթէ երկդիմութիւն գոյութիւն ունի Փոնժի «ստեղծագործական այս մեթոտին» մէջ, ատիկա կը յենի միջանկեալ նախադասութեան միակողմանի մեկնաբանութեան վրայ: Բանաստեղծական լպրծուն խմորը կը գործածուի՝ անկէ վերծելու համար գրուածը: Արդ՝ անոնք որոնք Փոնժի արտադրութիւնը կը դասեն բանաստեղծութեան դարակներուն մէջ եւ անոր անունին տակ, այս երկդիմութիւնը կը լուծեն մէկ ուղղութեամբ, ըստեղծելով «բանաստեղծ Փոնժ մը»: Բայց Փոնժի գրութեան մէջ գործածել չի նշանակեր գործիքի վերածել, այլ սպառել, պեղծել, անգործածելի դարձնել, լուծարկել: Հասկնալի է թէ ինչո՛ւ Փոնժ կը յղուի Լուսաւորութեան Շրջանի գրողներուն եւ անոնց զուգահեռին մէջ կը ծրագրէ «ազատագրել մարդկային միտքը» բանաստեղծական մշուշներէն ու ոլորտներէն, անորոշութիւններէն:

Փոնժի էջերը անդադար պիտի կրկնեն, կրկնաբանեն բայց նաեւ ի գործ դնեն բանաստեղծականին մերժումը: Եղեւիններու Անտառը գրութեան մէջ գրուած է. «Մենք բանաստեղծէ մը տարբեր ենք եւ ուրի՛շ բան ունինք ըսելիք» (2): Աւելի անդին՝ «Մտքիս մէջ հարցը բնաւ չի վերաբերիր քերթուածի մը ծնունդին, այլ բանաստեղծութեան դէմ ճիգին»:

Այս պայքարը բանաստեղծութեան դէմ կը դառնայ, ըսենք, նիւթն ու առարկան գրողական փորձառութեան: Փոնժ զայն կ'արձանագրէ բազմաթիւ գրութիւններու մէջ ինչպէս միշտ (Փոնժի մօտ միշտ էջ մը կայ որ կ'արձագանգէ ուրիշ էջի մը, կը կրկնէ զայն. չենք խօսիր Մալհերպի տառացի կրկնութիւններուն մասին): Կ'առնեմ Լուացքի Մեքենան եւ Օճառը:

ՄՏԱՑԻՆ ԱՐԴՈՒԶԱՐԴ ԱՌ ԽԻՆԴ

Լուացքի Մեքենան գրուած է 1943ին, այսինքն՝ այն օրերուն երբ ընդդիմադիր բանաստեղծներ հայրենասիրական ոտանաւորներ կը գրէին: Փոնժի գրածը բոլորովին «անբանաստեղծական» առարկայէ մը կը մեկնի, որուն մասին «փրոսփեքթիւսէ» զատ ուրիշ ոչինչ գրուած է տակաւին: Փոնժ կը խօսի նախ այս առարկայի ընտրութեան դրդապատճառին մասին — ի պատասխան բարեկամներու ցանկութեան — եւ յետոյ «էջին վրայ մեր լուացքի մեքենան կը «տնկէ, զայն կ'աշխատցնէ (բառին 2 իմաստով) եւ անոր աշխատանքին մէջէն կը հանէ «սկզբունք» մը, ինչպէս լուացքը կը հանեն մեքենայէն: Իրապաշտուկ հեգնանքով Փոնժ կը խօսի լուացքի մեքենայէն եկող «քնարականութեան» մասին. եւ յանկարծ կը յայտնուի տաղաչափուած հատուած մը, ներշնչումը կեղծող: Ներշնչումի այս «ջերմութենէն» անմիջապէս կ'անցնինք «պաղ նկատառումներուն», որոնց մէջէն կը յայտնուի լուացքի մեքենային «սկզբունքը»:

«Լուացքի մեքենան այնպէս յղացուած է որ, երբ լեցուի աղտոտ լաթերու դէզով, ներքին յուզումը, եռացող ցասումը որ կը զգայ, հաւաքուած իր էութեան վերին մասին մէջ, անձրեւի պէս կ'իյնայ այդ աղտոտ լաթերու դէզին վրայ, որ սիրտ խառնուրդ կուտայ — եւ ասիկա գրեթէ շարունակաբար — եւ այս բոլորը կը հասնի մաքրացումի» (3):

Այս իմաստով ու ընթացքով՝ լուացքի մեքենային բոլոր աշխատանքը կ'ենթարկուի նախ փոխաբերականացման, ապա գրողականացման: Պաղ ջրերը կը կարդացուին իբրեւ «ձօղումը մեր գաղափարին»: «Զով Ջուրի աղէտէն վերջ» կը յայտնուի «Հրաշքը» փռուած ճերմակ սաւաններուն, որոնք «յանձնում մը չէ որ կը նշեն, այլ յաղթանակ մը — եւ այնտեղ ապրող մարդոց մարմնային մաքրութեան նշանը չեն միայն»:

Որքան պարբերութիւնները դառնան, այնքան գրածը կ'այլափոխուի, կը դառնայ «մտային մաքրացումի» մեքենայ մը, որուն գործարկութիւնը կ'երթայ «բանաստեղծութեան» աղտոտ լաթերուն:

Օճառը, ինչպէս Անձեռոցը, գրուած է գրեթէ նոյն տրամադրութեամբ. աղտոտութիւններու դէմ: Օճառը Փոնժի միակ «գիրքն» է (1942–1965) որ նոյն «նիւթը» կը փրփրեցնէ բազմաթիւ անգամներ: Փոնժ՝ միշտ ուշադիր առարկայի որակներուն, անկէ հանելիք իր սկզբունքին, կը գրէ. «առարկային որակներուն պատճառով պէտք է ընդլայնեմ այս ամէնը եւ զայն ձեր աչքերուն առջեւ փրփրեցնեմ»: Նշմարեցիք արդէն որ մտանք գրութենէն ներս, որ գրելու արարքը դարձաւ «փրփրեցումի» արարք. մաքրութիւն եւ խաղ:

«Եթէ ուզեմ ցոյց տալ, որ մաքրութիւնը լռութեամբ չի ստացուիր այլ խօսքի որեւէ վարժութեամբ, որուն կը յաջորդէ յանկարծակի աղէտ մը մաքուր ջուրի, ի՞նչ բան աւելի յարմար է քան օճառը»: Լռութիւնը առհասարակ կը նկատուի սկզբնական մաքրութիւն մը, որուն մէջ խօսքն ու ձայնը կը մտցնեն իրենց աղտոտութիւնը: Խօսիլ կը նշանակէ իյնալ մերժելի ու մերժուած դըրսութեան մը մէջ: Կարգ մը մշակոյթներու մէջ՝ մտային այլազան մարզանքներու կը վերապահուի լռութիւնը ներստեղծելու պայմանը, որով, ըստ երեւոյթին՝ մարդը կ'անջատուի աշխարհէն ու իրերէն: Փոնժ շատ հեռու է նման բնազանցապաշտ վարժութիւններէ եւ ամէն տեսակի «գաղափարներէ»: Խորհիլը կը սահմանէ իբրեւ քանդումի, ըրուածը խախտելու, պատերազմելու հրահանգ մը, բառին «վարժութիւն» իմաստով: Միայն խօսքով է որ կը ձգտի հասնիլ այդ մաքրութեան, երկրորդ լեզուին: «Համր աշխարհը, կը գրէ Փոնժ, մեր միակ հայրենիքն է», ուրկէ պէտք է ելլել խօսքի երկրորդ մակարդակին:

Օճառը կը մաքրէ «յիշողութիւնը ամէն աղտէ» իր պզտիկ «կապոյտ մշուշէ կուտով»: Մտային արդուզարդի անհրաժեշտ տարրն է ան այլեւս. «Զօրաւոր ցանկութիւն մը՝ արդուզարդ ընելու: (Սիրելի ընթերցող, կ'ենթադրեմ որ երբեմն կը ցանկաս արդուզարդ ընել): Մտային արդուզարդի համար, ահաւասիկ, ընթերցող, այս գրութիւնը օճառի մասին»: Յանկարծակի յայտնութիւնը, գրութեան մէջ, գրութեան իսկ սահմանումին: Օճառը որ մինչ այդ կը թուէր արտա-գրութենական առարկայ մը՝ յանկանչական շրջումով մը, «տափակացումով մը» կը դառնայ գրութիւնն իսկ: Արտա-գրութենական առարկան, պատրուակը (փրեթեքսթ) ամբողջովին կը միանայ գրութեան (թեքսթ): Իսկ այդ փրէն աւելի ուշ կը վերածուի գրութեան մը անունէն՝ դերբայի (5):

Օճառին մէջ արարուածը Փոնժի բառով՝ «լեզուի կիրառումը» կ'արձագանգէ տալտագումին. «Եթէ առարկան պատրուակ է միայն, ըլլալու իմ պատճառս, եթէ անհրաժեշտ է որ իմով ըլլամ, ատիկա կարելի է միայն իր մասին եղած իմ կողմէս որոշ ստեղծումով մը: Ի՞նչ ստեղծում: Գրութիւնը»:

Ահաւասիկ անունը: Բայց դեռ կայ Օճառը, իր անհամար կրկնութիւններով, որոնք գիրքը կը բանադրկեն իր «իմաստէն», կը մաքրեն խօսքը խօսքով: Լոգանքի բերած զովութիւնը, հանգիստը, հաճոյքը, զուարթութիւնը, փոխաբերութենէն կ'անցնին գրութիւնը ընկալելու մեր վիճակին, որ Փոնժ, նորաբանութեամբ մը, կը կոչէ ««Օպժուա» (առխինդ), գրութենական մաքրացում մը, «Գաթարսիս» մը բայց առնուած խաղի, հեղնանքի, ժպիտի ծիրին մէջ եւ ոչ ողբերգութեան:

Ընթերցողը նշմարեց արդէն որ Փոնժի փորձը կը հեռակայի մեր լեզուէն, կը դառնայ անթարգմանելի, եւ ասիկա ոչ միայն իր նորաբանութիւններուն մէջ: Փոնժ կ'աշխատի ֆրանսերէնի տառացիութեան վրայ՝ ամբողջովին ստանձնուած: Քերականութիւն, ուղղագրութիւն, բառացանցեր, բառացանկեր: Փոնժ կը գրէ. «Պէտք է ըսել այստեղ որ հարցը առարկայէն աւելի առարկայի գաղափարին կը վերաբերի, ներառեալ բառը որ զայն կը նշէ: Հարցը առարկան է իբրեւ յղացք, առարկան ֆրանսական լեզուին մէջ, ֆրանսական ոգիին համար...» (6): Ընթերցողը կը նկատէ որ Փոնժ թարգմանելու հարցը կը վերաբերի Փոնժի գրութեան: Սկիզբէն խնդրոյ առարկայ է թարգմանութիւնը, այսինքն՝ մեր երկլեզուութիւնը: Եթէ առարկայի մը անունը կը տարբերի լեզուէ լեզու, եթէ կը տարբերին բառին յարաբերութիւնները նոյն լեզուի այլ բառերուն հետ, եթէ գրութիւնը իբրեւ պատրուակ ունի առարկան եւ բառը, այն ատեն գրուող փորձառութիւնը լեզուական մասնայատուկ փորձառութիւն մըն է, «լեզուի կիրառում մը»:

ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Գրութիւն յղացքը կը կազմէ այս փորձառութեան մէկ անունը: Գրութիւնին մէջ այս գրողական կիրառումը կ'որոշադրէ ու կը հիմնաւորէ ինքզինք: Ինչ որ Փոնժի էջերը կը ցանցէ, կ'աշխատի հոն, ուրիշ բան չէ եթէ ոչ անոնց անունը: Գրութիւն՝ որ կը կենայ երկու «սեռերու՝ սահմանումի եւ նկարագրութեան միջեւ, առաջինէն առնելով անոր անսխալականութիւնը, խտութիւնը, երկրորդէն առնելով յարգանք մը իրերու զգայական երեւոյթին հանդէպ»:

Անոնք որոնք կը կարդային Փոնժի առաջին հատորները, մանաւանդ այս «Իրերու կանխորոշումը», այնտեղ կը գտնէին միայն առարկաներու նկարագրութիւն: Փոնժ կը գրէր իր այն էջերը որոնք գոց կը նկատէր, հակադրելով զանոնք բաց գրութիւններուն: Փոնժի առարկաները՝ թութեր, նարինջներ, ծիրաններ, հաց ու մամուր, խիճ ու ձիթապտուղ, ձուկ ու մեխակ, միմոզա եւ իշամեղու, էշ ու ձի: Ամէնէն սովորական իրերն ու կենդանիները: Ամբողջութիւնը տպաւորութիւնը կը ստեղծէ երկրի մը որուն արահետներն ու ճամբաները կը բացուին երեք յոգնակի անուններու տակ. Քնարներ, Մեթոտներ, Կտորներ:

Իրերու այս կանխորոշումը կը ձգտի առարկաներ արտադրել, որոնք կարենան «առարկայանալ», գալ մեր դէմ: Փոնժի գրութիւնը կը խօսի յաճախ «առարկաներուն խօսք տալու մասին». «Ելէք, եղեւիններ, ելէք խօսքին մէջ» կամ՝ «իրերը կը խնդրեն որ մէկը իրենցմով զբաղի»: Իրերը կա՛ն, բայց համր աշխարհի մը մէջ, ուրկէ պէտք է ելլեն խօսքին մէջ, լեզուին, «գրաւեն մարդուս միտքը, այնքան որ մարդ խօսելու իր կարողութիւնը կորսնցնէ եւ վերստեղծէ բարբառ մը»: Բարբառ մը՝ ամէն մէկ իրի համար, հռետորութիւն մը՝ նոր, համապատասխան ամէն մէկ իրի, բարբառ մը որ այլեւս անպէտք կը դարձնէ իրին անունը եւ զայն կը փոխարինէ (7):

Առարկաներու նման կանխորոշում ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ընդհանրացեալ լեզուականացում, գրանցում պիտի ըսէի: Իրապաշտ թուող Փոնժի գրութիւնները կը վերածուին գրուածքի հսկայ գործարկումի մը, «արտայայտութեան աշխատանոցի մը»: Ձեզի ծանօթ Սէն գետը կը դառնայ Սէնի գրութիւն. «Ինչու այլեւս հոսիմ, եթէ ոչ երկարելու, ծուլնալու համար, ինչպէս ծովուն մէջ... Բայց ուրիշ գիրք մը կը սկսի հոն ուր կը կորսուի իմաստն ու յաւակնութիւնը այս մէկուն»:

ԱՐԵԽՈՒՆ ՎԻՀԸ

Այս գրաշխարհը ունի նաեւ իր արեւը, արեւը որ կը «ծագի գրականութեան վը-

●►

ՆԱՐԵԿԱՑԻՈՅ ՈՂԲԵՐԸ ԱՆԳԼԵՐԷՆ

Շաք․ Ա․ Էջէճ

Եւ յետոյ, էջ մը Նարեկ կարդալ կարելի է, — գիրք մը Նարեկ, մէկ անգամէն, կամ նոյնիսկ մէկ շաբաթէն, ո՛չ, չեմ կարծեր։

Լաւ ուրեմն։ Չկարդացուած դասական գործ մը վերաքննումի ենթարկելու ձեւերը շատ են, ու ես այդ էօվռէն կարգ-ներ ուրիշ լեզուի մը թարգմանելը շատ աւելի պատուաւոր եւ օգտակար վերաքննումի մեթոտ մը կը համարիմ, քան ուրիշներ, որոնք կը կիրարկուին երբեմն, հինը նորի վերածելու սիրոյն։

Այն քաջութիւնը — ըսենք՝ խելագար հերոսութիւնը — որուն պէտք ունի մարդ, որոշելու համար որ անգլերէնի պիտի թարգմանէ Նարեկացիէն հատուածներ, — վերջին առաքինութիւնը չէ սակայն, զոր այս խստապահանջ վանականին ոգին պիտի պահանջէ թարգմանիչէն։ Վերջապէս մարդը — վանահայրը, սուրբը — ինքզինքին հանդէպ այնքան խստապահանջ եղած է որ, հասկնալի է, նոյնքան մը իրաւունք ունի պահանջելու թարգմանիչէն։ Պարոն Միշա Գիւտեան, իր այս թարգմանութեամբ, ժլատ չէ եղած, ոչինչ մերժած է։ Փորձած է տալ՝ ինչ որ պահանջած է, եւ տպաւորիչ ձեւով ու չափով յաջողած։

Ըսի, որ հերոսութիւնը չի բաւեր։ Որոշէ՛ թարգմանել Նարեկը անգլերէնի, եւ ահա առաջին հարցումը, որ ծանրակշիռ պատասխան կը պահանջէ, — ո՞ր անգլերէնին թարգմանել։ Աշխարհական ոգին ներմուծուած է արդի անգլերէնի մէջ, ա՛լ աւելի՝ ամերիկեան անգլերէնի մէջ, որուն ոգն ու ծուծը զուսպ, քիչ մը սկեպտիկ — անհաւատ, անհամբեր ոգի մըն է, լեզուական գանձերու առջեւ գանգատիլ չսիրող ոգի մը։ Աւստրալիո՞յ անգլերէնը, — ուշխարներու հօտերուն հրամայելու լեզու մը։ Քանատայի՞նը—անոնք ֆրանսերէնին հետ անգամ չեն կրնար խօսիլ, ուր մնաց գրաբարին։ Ոչ, — որոշումը քիչ մը կը դիւրանայ։ Անգլիո՞յ անգլերէնը։ Սակայն ո՞րը։ Ո՞ր դասակարգինը, ո՞ր ժամանակինը։ Եւ եթէ այս գործին լծուած ըլլայի, կարճ ժամանակ միայն պիտի վարանէի։ «Թարգմանը պէտք է ծառայէ այսօրուան ամերիկախօս ընթերցող հասարակութեան», պիտի ըսէի։ Ուրախ եմ որ Պ. Գիւտեան ինքնավստահութիւնն ու համարձակութիւնը ունեցած է «ոչ» ըսելու այդ տրամաբանութեան։ Ընդունած է, նախ՝ որ այն մարդիկ, որոնք կրնան անգլերէնով Նարեկ կարդալ, ունեցած են անպայման։

Գիտէ նախ որ Նարեկացիի բոլոր գործերը կ'արձագանգեն, կը մէջբերեն, կ'ակնարկեն, նոյնիսկ կը կողոպտեն Աստուածաշունչը։ Իսկ այն Աստուածաշունչը, որ իսկապէս ծանօթ է թէ՛ կրօնասէր թէ՛ անհաւատ — բայց ուսեալ անգլիախօսին, ճէյմս Արքայինն է, — այն, որ հրատարակուեցաւ 1611ին, ճէյմս Առաջին թագաւորի օրով, Միլթընէն՝ Հիմինկուէյ եւ Տիքընզէն մինչեւ Էլիըթ, ա՛յս է թարգմանութիւնը որ կուռ եւ կորով տուած է անգլերէն արձակին, որակ մը՝ որ մեր օրերու հայերէնն ալ աւելի պիտի ունենար, եթէ մեր գրողները Միքէլ Ֆուքոյի փայլփլուն արծաթով գոհանալու տեղ, Աւետարանի ու Եզնիկի ադամանդը պահանջէին իրենց ոճէն։ Այս քայլը խոստումնալից է, որոշումը՝ քաջի մը որոշումը։ Սակայն երկրորդ հարցում մը կը սպասէ, լարուած թակարդի մը պէս։ Արդեօք այսօրուան աշխարհական, անգլիացի ընթերցողը պիտի հասկնա՞յ, թէ միայն ոճային չէ Նարեկի կապը, Աստուածաշունչի հետ։ Պիտի գիտնա՞յ թէ այս կամ այն կարծես — ծանօթ տողը կ'ակնարկէ աւետարանական տողի մը, կամ որ խոստովանական ու մեղայական մոլուցքները իրենց թափը կը ստանան ոչ միայն Նարեկացւոյ հոգիէն ու լեզուէն, այլ նաեւ Սահակի, Մեսրոպի, Կորիւնի, Եզնիկի, վերջապէս՝ Հայութեան Աստուածաշունչէն։ Պիտի գիտնա՞ն, եւ պէ՞տք է գիտնան։

Հոս, թարգմանիչը երկայրի հարցումի մը առջեւ է։ Ինքը գիրքի մը լեզո՞ւն թարգմանողը պիտի ըլլայ, թէ գիրքի ամէնէն ամբողջական ընթերցումին երաշխաւորողը։ Օրինակ, եթէ ես պոլսահայ պատմուածքի մը մէջ մօր մը ճիչերմ կամ «ճիկէրիմ»ը «մոն փուա»ի թարգմանեմ, թարգմանա՞ծ եմ, թէ դաւաճանած։ Թրատուրուռէ թէ թրատիթոռէ ինչպէս կ'ըսէ իտալական առածը։ Եթէ անգլերէնի թարգմանուի իբր «մայ լիվըր», այսինքն լեարդս, ընթերցողը ա՛լ աւելի կորուսեալ պիտի զգայ ինքզինքը, որովհետեւ Ամերիկացին Ֆրանսացիին պէս դերըրալ չէ իր լեարդով։ (Ոչ ալ իր սիրտով, հոգեակով, կամ աչքի լոյսով. «մեղրով» պրաղած է, քանի որ «հոնի» է գլխաւոր փաղաքշականը լեզուին)։

Պ. Գիւտեան որոշած է, որ լեզու մը միայն կարելի չէ թարգմանել. իմացական կառոյց մըն է որ ստիպուած է կըրցածին չափ հաւատարմօրէն վերարտադրել թարգմանը։ Եւ այդ կառոյցին մէջ ըլլալու կարելիութիւնն ու փորձառութիւնը կ'երաշխաւորէ թարգմանիչը, իր գործին մէջ զետեղելով ակնարկներ, Աւետարանի այն տողերուն ու գլուխներուն, որոնց լեզուն, գաղափարներն ու աշխարհահայեացքը կ'արձագանգեն Նարեկացւոյ գործին մէջ։ Այս որոշումը ոչ միայն Անգլիացիին կ'ըսէ, — «Աւետարանդ հանէ՛, երբ այս գիրքը կը բանաս», այլ նաեւ Հայուն համար պատգամ մը կը պարունակէ, — «Ծանչցիր Աստուածաշունչդ, թագուհի թարգմանութեանց»։ Կ'արժէ հնազանդիլ։

Երբ թարգմանիչը այսպէս որոշած է, անկէ ետք մնացածը լեզու է միայն։ Գայթակղեցնել չեմ ուզեր, սակայն կ'ուզեմ հաստատել որ թարգմանութեան մը դրախօսականը չի՛ կրնար լեզուական մանրմունր կէտերու վրայ ծանրանալ։ Իմ կարծիքով, եթէ համաձայնինք Պ. Գիւտեանին, ու անոր հետ կը հաւատանք որ պէտք է 1611ի անգլերէնին թարգմանել Նարեկացւոյ գործը, և եթէ պէտք է ակնարկել շատ մը տողերու աւետարանական ծագումին, եւ այսպէս քիչ մը ակադեմական երեւցող գործ մը ստեղծել, որպէսզի երաշխաւորուի գործին դժուար — չահ ու պահանջա՛ծ ընթերցումը, — եթէ համաձայնինք այս բոլորին, որոնք անգլիախօս ընթերցող հասարակութիւն մը ճշդած կ'ըլլան արդէն, այն ատեն ի՞նչ կը մնայ, եթէ ոչ վէճ, այս կամ այն տողին շուրջ։

Որեւէ թարգմանութիւն, ո՜ւր մնաց Նարեկացւոյ թարգմանութիւն, կարելի է տասնեակ մը ձեւերով կատարել։ Թարգմանիչին ու գրախօսողին կարծիքները չեն կրնար չտարբերիլ, եւ այդ տարակարծութիւնները լեզուական չեն միայն։ Օրինակ՝ ես աւելի քիչ վէճ ունիմ Պ. Գիւտեանի լեզուական որոշումներուն եւ ընտրութիւններուն հետ, քան թէ «տողային»։ Շատ մը տողեր հաւատարիմ կը մնան Նարեկացիի տողաղարձութեան, եւ կը վնասեն անգլերէնին ընթեռնլիութեան։ Այսինքն, թարգմանիչը կրնայ բողոքել, — ես ուզեցի, որ տողերու երկայնքը եւ ընդհանուր պարունակութիւնը հաւատարիմ ըլլայ բնագրին, եւ զոհեցի անգլերէնի տողային պահանջքները երբեմն։ Այս զոհողութիւնը «խոցելի» կէտ մըն է, սակայն մահացու չէ, — շա՛տ հեռու է մահացու ըլլալէ։ Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, որ այն տեսակի մանրամասնութիւնն է, որուն շուրջ կարելի է օրեբով կամ էջերով վիճիլ, ու ես չեմ ուզեր այդ վէճերուն վրայ հիմնել գրախօսական մը։

Անկեղծօրէն խոստովանիմ, որ իմ կարծիքով՝ թարգմանիչի մը համար գործը քննադատելու ամէնէն արդար ձեւը նոր թարգմանութիւն մը ընելն է։ Այսինքն, եթէ ինծի կը թուի որ այս կամ այն տողը տկար է, անհաւատարիմ է ու կը դաւաճանէ Նարեկացւոյ բնագրին, ամէնէն ազնիւ քննադատութիւնը պիտի ըլլար ինքզինքս նոյն խոցելի ու վտանգաւոր դիրքին մէջ դնել՝ իմ թարգմանութիւնս հրամցնել, ու ըսել ընթերցողին, — «Նայէ՛, բաղդատէ՛»։ Սակայն ինչպէս երաշխաւորել, որ ընթերցողը պիտի նախընտրէ իմ թարգմանութիւնս․․․։

Թարգմանուած տեսնել կոր մը, որուն ծանօթ է մարդ բնագրէն զգաստացնող փորձառութիւն մըն է։ Կարդացի Ողբերն ու Աղերսները անգլերէնով, այդ լեզուով որով ես, իբրեւ ուսուցիչ, կը հանեմ իմ ապրուստս, եւ որուն պահանջկոտ չեղուին հանդէպ դրեթէ նոյնքան սէր ունիմ, որքան որ մայրենիիս համար, ու հասկըցայ նորէն եւ նոր ձեւով թէ ինչի մէջ կը կայանայ Նարեկացւոյ ինքնատպութիւնը։ Եւ մը կայ իր գործին մէջ ու դուն — Աստուած մը, դուն — Տէր մը, սակայն իսկապէս չկան։ Մանաւանդ գործը անգլերէնով կարդացողին համար անմիջապէս յայտնի կ'ըլլայ թէ որքա՜ն ճիշդ էր Հէկըլ, երբ կ'ըսէր թէ գիտող ու գիտուած, խօսող եւ ունկնդիր, տէր ու ծառայ կը ստեղծուին, տուեալներ չեն։ Բանաստեղծ Նարեկացին անջրպետ մը կը լեցնէ բառերով, — այդպէս սորվեցուցած էին մեզի մեր ուսուցիչները, — Ան կ'ուզէ մարդ — Աստուած հեռաւորութիւնը կամրջել, միացնել, զօդել իր աղօթքբանաստեղծութեամբ։ Չեմ կարծեր։ Բառերու այդ հոսանքը, որոնց աղբիւրը Նարեկացւոյ մէջ է, սակայն իրմէ անկախ, թէ՛ Նարեկացի կը ստեղծէ, թէ՛ Աստուած։ Այդ կուտակուած առաքինութիւնները, որոնցմով Աստուած կ'ոգեկոչէ Նարեկացի, եւ այդ դիզուած յանցանքներն ու մեղքերը, որոնցմով ինքզինք կ'օժտէ, մարդու մը եւ Աստուծոյ միջեւ կապ մը ստեղծելու փորձը չեն, — մարդ եւ Աստուած ստեղծելու եւ սահմանելու փորձեր են։ Ի վերջոյ բանաստեղծն ալ, թարգմանն ալ, դայեակներ են, անասելին ասելի, ասացուածը ուրիշ լեզուով մը ընթեռնլի վերածողներ, իսկ թարգմանիչը միջնորդ է նաեւ, երկու մըշակոյթներու միջեւ։

Թէ՛ իբր դայեակ, թէ՛ իբր միջնորդ, յաջողած է Պ. Գիւտեան իր այս գործով։ 1962էն ի վեր թարգմանած է Թումանեան (մեծ յաջողութեամբ), հայկական հէքեաթներ, «Սասնայ Ծռեր»էն կտորներ, Իսահակեան ու խորհրդահայ ուրիշ բանաստեղծներ։ Սա 15ամեակի մէջ կատարած պատկառելի գործին արժանի ժառանգորդն է այս վերջին գործը։ Բուն հարցումը, որ կը չարչարէ գրախօ՛սն ալ, թարգմանն ալ, ուրիշ է։ Ո՞վ պիտի կարդայ։ Երկու ընթերցող հասարակութիւն նկատի ունի թարգմանիչը, — նախ՝ որոշ ուսում մը ունեցող Անգլիացին եւ Ամերիկացին, երկրորդ՝ անգլիախօս Հայը։ Մեր զանազան ողբերգութիւններուն դըժբախտը սա է, որ թարգմանիչն ալ, ես ալ, կը հաւատանք որ աւելի վստահ կըրնանք ըլլալ, որ օտար ընթերցող հասարակութիւնը, պիտի օգտագործէ այս նոր թարգմանութիւնը քան հայածինը, որ պիտի բաւականանայ «մեզի թարգմանութիւններ տուէ՛ք, որպէսզի կարենանք մեր անցեալին ծանօթանալ» ըսելով, ու իրեն տրուածը անտեսելով։ Կը յուսամ որ չարաչար կը սխալիմ այս առիթով։

ԽԱՉԻԿ ԹՕԼԼՕԼԵԱՆ

●► բայ» եւ կը լուսաւորէ Փոնժի գրութիւններու ցանցը»։ Թող արեւը երեւի այս գրութեան հորիզոնին վերջապէս, այնպէս ինչպէս կը տեսնենք զայն հոս, առաջին անգամ ըլլալով գրականութեան մէջ, իր անունի երեւոյթին տակ, մտած՝ առաջին տողէն»։

Արեւը որ ձեզի ամէն տեսակի իմաստութիւն ու յաւիտենականութիւն կը ներշնչէ, կը դառնայ Փոնժի տիեզերաբանական գրութիւններուն գործարկման օրէնքը, անոնց «վիհը»։ Նման արեւ առխաղ մըն է «Օպժէօ» մը։ Առխաղը (նորարանութիւն մը նորէն) ըստ Փոնժի նոր սեռի մը ստեղծման մեթոտն է, «նոր հռետորութեան» արտադրած առարկային խաղին օրէնքը առ ընթերցողն․

« ... pour nous, nous l'avons baptisé *l'objeu*. C'est celui où l'objet de notre émotion, placé d'abord en abîme, l'épaisseur vertigineuse et l'absurdité du langage, considérées seules, sont manipulées de telle façon que, par la multiplication intérieure des rapports, les liaisons formées au niveau des racines et les significations bouclées à double tour, soit crée ce fonctionnement qui, seul, peut rendre compte de la profondeur substantielle, de la variété et de la rigoureuse harmonie du monde » (8).

Գրութիւն որ կ'ըսէ գրութեան օրէնքը, գրականութեան ըլլալու կերպը։ Գրուածը, անկէ եկող «բարոյական դասը», ինչպէս Լա Ֆոնթէնի առակէ մը, մեթոտը, ահաւասիկ գրականութեան կալուածը, ըստ Փոնժի։ Զարմանա՞լ, երբ Փոնժ գրէ գրականութեան «ճանաչողականութեան» մասին եւ գրութեան նպատակ հաստատէ «անվրէպ բանաձեւերն ու առածները», գրեթէ գիտական «սահմանումները»։ Փոնժ չի վարանիր մշակելու այնքան անգործածելի սեռ մը որ «ուսուցողական սեռն» է։ Իր վերջին ինչո՞ւ խօսքերու թուզ մը եւ ի՞նչպէս հատորին մէջ հանրութեան կը յանձնէ Զոր թուզեր գրութեան բոլոր տարբերակները։ Թուզերը դանդաղօրէն կը վերածուին թուզերու գրութեան։ Փոնժ միայն ակնարկութեամբ կը խաղայ Figue/Figu(r)e բառախաղին վրայ եւ ի գործ կը դնէ հռետորական բոլոր ձեւերը, կրկնութեան սկզբունքը հասցնելով իր գագաթին։

Ամէն ինչ ցոյց տալ, ցուցադրել գրութեան ընդլայնումն ու զարգացումը, անոր ճիգաւորումները, օրագրային գրառումները, մէկ խօսքով գրութեան «գործարանը»։ Փոնժ կը փորձէ գրելու արարքին միթացրկումը, անդադար ընթերցողին յիշեցնելով որ կարդացածը կը գրուի կօ՛ր նոյն պահուն, բառերու ընտրութեան ու մերժումին մէջէն։ Գրութեան հարթացման ճիգ մը՝ որ իր ցուցադրումին, արտայայտութեան, պայծառութեան մէջ կը դառնայ անթափանց։ Որովհետեւ ոչինչ կար թափանցելի։

«Պէտք է որ գիրքս փոխարինէ․ 1․ համայնագիտական բառարանը, 2․ արմատական բառարանը, 3․ նմանողական բառարանը — որ գոյութիւն չունի — 4․ յանգաբանական բառարանը, 5․ հոմանիշներու բառարանը, եւայլն, 6․ ամէն քնարական բանաստեղծութիւն գրուած բնութեան ու առարկաներու մասին․․․»։

Եւ Փոնժ բանաստեղծութիւնը փոխարինեց գրութեամբ, առարկան առխաղով, «գեղագիտական հաճոյքը» առխինդով։

Այստեղ հասած ինծի կը մնայ յիշեցնել ձեզի որ պէտք է կենամ։ Եւ արդէն նպատակս չէր Փոնժը էփոնժէ ընել։

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

L'Homme et les Choses, in Situation I.

2) Tome Premier, p. 342.

3) Ուզեցի, փորձեցի պահել հատուածին ֆերականական խառնուրդը՝ համապատասխանող յուացուող լաթերու խառնուրդին։

4) Le Savon, p. 29.

5) La Fabrique du Pré.

6) Méthodes, p. 34.

7) Méthodes, p. 36.

8) *Lyres*, Le Soleil Mis en Abîme, p. 156.

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

Douze Petits Ecrits, 1926, Gallimard

Le Parti Pris des Choses, 1942, Gallimard.

Poèmes, 1948, Gallimard.

Le Peintre à l'Etude, 1948, Gallimard.

La Seine, 1950, Gallimard.

La Rage de L'Expression, 1952 Gallimard.

Le Grand Recueil : I Lyres; II Méthodes : III Pièces, 1961, Gallimard.

Pour un Malherbe, 1965, Gallimard.

Le Savon, 1967, Gallimard.

Le Nouveau Recueil, 1967, Gallimard.

La Fabrique du Pré, 1971, Skira.

L'Atelier Contemporain, 1977, Gallimard.

Comment une Figue de Paroles et Pourquoi, 1977, Flammarion.

Entretiens Ponge/Sollers, 1970 (Gallimard-Le Seuil).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
13
MARDI
13 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 200 Ֆ· Վեցամսեայ 110 Ֆ·
Արտասահման Տար· 230 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·942
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13.942

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

—— Օ ——

Վերամուտ է: Ֆրանսայի հայ գաղութն ալ ամառուան արձակուրդի եղանակէն յետ ժամացոյցին սլաքները գերոյի վրայ դրաւ: Ինչպէս ամբողջ երկիրը: Առօրեան տարբեր հունի մէջ մտաւ: Մեծ քաղաքներու շնչասպառ վազքը փոխադրուեցաւ այլուր, ծովափին կամ լեռներու քղանցքները: Մեծամասնութեան համար հեւքը դադրանակուեցաւ, բայց ա՛յլ հորիզոններու տակ: Ա՛յլ պայմաններու մէջ:

Ի. զարու յատկանիշն է այս: Ինքնաշարժը ամէն տեղ է եւ իրեն հետ՝ խճողումներն ալ:

Բայց մարդիկ՝ ծերէն երիտասարդը, մինչեւ ծծկեր մանուկը, կլիմայի պարզ փոփոխութեամբ, լերան մը տեսքով կամ ծովափի մը ներկայութեամբ, իրենք զիրենք տարբեր աշխարհ փոխադրուած զգացին: Վերջակէտ դրին երկար ամիսներու տաղտկալի միօրինակութեան: Նոր փակագիծ բացին քանի մը շաբաթով, մէկ կամ աւելի ամիսներով:

Ցամենայն դէպս կազդուրուեցան: Մանաւանդ վերանորոգուեցան՝ ֆիզիքապէս եւ հոգեպէս:

Եւ, եթէ դեռ քանի մը օրեր եւ շաբաթներ «անցած – դարձածներ»ու մասին պիտի խօսուի, գրեթէ միշտ կարօտագին երազանքով, ապա առօրեան իր ծանր թաթով չոր իրականութեան զանգը պիտի հնչեցնէ:

Աղգային կեանքն ալ իր բնականոն ընթացքը պիտի գտնէ: Մանաւանդ անոնց համար, որ պաշտօնի կանչուած են այս կամ այն աշխատանքը վարելու: Զապաւնակը լարելու, որպէսզի ժամացոյցը չարունակէ հանրային կեանքին թիք-թաքը տալ ընել:

Կարեւորը սակայն, զարկին կանոնաւոր ըլլալն է: Այնպէս ընել, որ Սէնէն Միջերկրական, հոն ուր հայկական համախմբում կայ, կեդրոնացում, այսինքն՝ գաղութ, զարկին մէջ դանդաղ պահեր չարձանագրուին: Մանաւանդ հոս կամ հոն սլաքը չկենայ, նոյնիսկ վայրկեանով: Տեղքայլ կը նշանակէ ընկրկում, ի մասնաւորի մեր ժամանակաշրջանին, երբ օրերը դարեր կը հաշուեն: Բաղդատմամբ անցեալին, եւ ասիկա ամէն մարզէ ներս: Մշակոյթէ գիտութիւն:

Ուրեմն յառաջընթաց ոստում նաեւ մեր նեղ սահմաններուն մէջ: Բայց ոչ խելայնոր ցատքեր, որոնց անկումը աւելի վտանգ, քան թէ օգուտ է: Այլ կշռադատ քայլք: Ամէնէն ընդունակ մարդիկն անգամ հմուտ մասնագէտի մը հսկողութեան կարօտին: Մարզիչին ցուցմունքներուն կը հետեւի, եթէ կ'ուզէ մրցանիշ հաստատել:

Ասիկա կը նշանակէ մշակել աշխատանքի ուղեգիծ, փորձառու մարդոց ձեռքին տակ: Կէտ առ կէտ սահմանել իրագործելին: Համաձայն գաղութին պայմաններուն եւ պահանջներուն: Այլ մանաւանդ նախօրօք ճշդել առաջնադրութիւնները՝ կարգով եւ նախապատուութեան ճամբով: Ունենալ հեռանկարներ, չանտեսելով անմիջականը: Ժողովրդական իմաստութիւնն է, որ կ'ըսէ.— տասը չափէ, մէկ կտրէ:

Ուրեմն ամէն ինչ խելամիտ ձեւով, գործնական կարելիութիւններով, որպէսզի յաջողութեան գրաւականը ապահովուած ըլլայ:

Ասպարէզը լայն է: Աշխատանքի կորով եւ նուիրումի կիրք ունեցող ոեւէ մէկուն համար հանրային սպասարկութեան ճիղ մը կայ բաց: Դաշտ մը, ուր կրնայ իր ձիրքերը երեւան բերել՝ սատարելով ազգային կեանքի կենսունակութեան:

Մեր գաղութը հաւաքական կշիռով միշտ զօրաւոր կեցած է այլախիներուն: Քաջալերած է բոլոր ձեռնարկներն ալ անխտիր: Նիւթական եւ բարոյական միջոցներով:

Ուրեմն, վերանորոգուած տրամադրութիւններով եւ թարմ ու կորովի միտքերով բանանք Վերամուտին լուսամուտները:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱԽԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

—— Օ ——

ՄԱՌՇԷ ՎՃՌԱԿԱՆ ԿԸ ՄՆԱՅ, ԲԱՅՑ ԴՈՒՌԸ ՉԻ ԳՈՑԵՐ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի ամէնէն ժողովրդական տօնն է, Իւմանիթէի տօնը, որ ամէն տարի Սեպտեմբերի երկրորդ շաբաթն ու կիրակին մօտ մէկ միլիոնի հասնող բազմութիւն մը կը համախմբէ Քուրնէօվ: Տեսակ մը հսկայ տօնավաճառ, որ այս տարի յատկանշական բնոյթ ունէր նաեւ քանի որ տեղի կ'ունենար Ձախի վեհաժողովէն (Սեպտ. 14) հազիւ երեք օր առաջ եւ այդ իսկ պատճառով մասնաւոր նշանակութիւն ունէր Մառշէի ճառը:

Նախ պէտք է ընդունիլ որ եթէ ընկերվարական եւ համայնավար անդրջող մնան իրենց տեսակէտներուն վրայ, չեն կրնար որեւէ ձեւով համաձայնիլ Հասարակաց Ծրագրի մը՝ այժմէականացման շուրջ: Եթէ ասիկա պատահի, պարզ է, շատ ծանր է Ձախին համար, ուրեմն կասկած չկայ, որ Չորեքշաբթի օր Միթերան եւ Մառշէ ձեւ մը պիտի գտնեն: Մինչ այդ, ի՞նչ ըսաւ Մառշէ.— յարձակեցաւ աւելի ընկերվարականներուն վրայ քան՝ մեծամասնութեան եւ ակնարկելով Սեպտ. 14ի հանդիպումին ըսաւ.— «Վիճաբանութեան չենք երթար «սեղանին վրայ դանակով»: Կ'երթանք լրջօրէն վիճաբանելու համար: Կ'երթանք աշխատաւորներու շահերը պաշտպանելու կամքով, ընելու այնպէս որ փոփոխութիւնը նպաստէ իրենց, ուշադիր ըլլալու որ այն յոյսերը զորս կը դնեն ժողովրդավար փոփոխութեան մէջ, յուսախաբ չըլլան եւ թէ վաղը՝ դէմ յանդիման չգտնուին ա լա Քալական, ա լա Շմիտ կամ ա լա Մարիօ Սոարէս քաղաքականութեան մը: Կ'ուզենք յանգիլ լաւ համաձայնութեան մը: Իրաց ներկայ կացութեան մէջ սակայն, չենք կրնար ըսել որ պիտի յաջողինք»:

Մառշէ անընդունելի կը գտնէ ընկերվարականներու դիրքը եւ կ'ակնարկէ ոմանց վարկածին, ըստ որուն կարելիութիւն կայ «ընկերվարական համերաշխ կառավարութեան մը, որ դուրս ձգէ համայնավարները» եւ եթէ անցեալը յիշենք, կ'ըսէ Մառշէ, կը նկատենք որ ընկերվարականները հոս-հոն զինակցութիւն կ'ընեն աջին հետ:

Ցատակ է որ Ձախը «դժուար» օր մը պիտի անցընէ Չորեքշաբթի, քանի համայնավար կուսակցութիւնը հիմնովին կը բարեփոխէ Հասարակաց Ծրագիրը եւ աւելի կը հաստատէ օրէ օր այն տպաւորութիւնը որ մասնաւոր փափաք մը չունի իշխանութեան գլուխ գալու եւ այդ լուծումով արդէն կը խուսափի «աշխատաւորները յուսախաբ ընելու» վտանգէն:

ՀՌՈՄԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՄԷՋ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ», հեռաձայն).— Հռոմի խորհրդային դեսպանը՝ Նիկիտա Ռիժով, Ուրբաթ օր (Սեպտ. 9) Վենետիկ հասաւ բացումը կատարելու համար Վենետիկոյ «Ռուսական Բարեկամութեան Շաբաթ»ին: Այս առթիւ կազմակերպուած էին բազմաթիւ մշակութային ձեռնարկներ, որոնց գլխաւորներն էին — Սկիւթական Ոսկեզանձի ցուցադրութիւնը Տոճերու պալատին սրահներուն մէջ, խորհրդային քաղաքաշինութեան ցուցադրութիւնը Քա՛ Փեզարոյի մէջ եւ անոնց առընթեր հայկ. ժողովրդական արուեստի եւ ձեռագիր ու տպագիր հին մատեաններու ցուցադրութիւնը Ս. Ղազարու Մխիթարեան վանքը:

Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 6ին, դեսպան Ռիժով ընկերակցութեամբ Վենետիկի Քաղաքապետին, վենետեան շրջանի կառավարիչին, բազմաթիւ ռուս եւ իտալացի պաշտօնական անձնաւորութեանց, հասաւ Ս. Ղազարու կղզին, ուր ընդունուեցաւ Աբբահօր, աթոռակալին եւ միաբաններուն կողմէ, որոնք զիրենք առաջնորդեցին ցուցադրութեան սրահը, ձեռագրատուն, ապա, վանքին զանազան մասերը:

Կարճ հիւրասիրութենէ մը ետք, այցելուները մեկնեցան լաւագոյն տպաւորութիւններով Հայոց կղզիէն:

Մանրամասնութիւններ՝ յետագային:

Հ. Բ.

ԱՐԱՐԱՏ - ԿԱՅՐԱԹ 0-0

Սեպտեմբեր 10ին եւ 11ին տեղի ունեցած ախոյեանական ղարձի մրցումներու արդիւնքներն են.— Դինամօ (Կիեւ) Տորպետօ (Մոսկուա) 3-1, Զարիա (Վորոշիլովգրատ) Կարպատ (Լվով) 1-1, Նեֆթչի Դինամօ 1-1, Կայրաթ (Ալմա Աթա) - Արարատ 0-0, Դինամօ (Մոսկուա) Լոկոմոտիւ (Մոսկուա) 0-2, Շախտեոր-Զենիթ Զերնոմորեց 0-0:

Կիրակի օր, ԲԿՍԱ-Դնեպր հանդիպումի արդիւնքն էր 2-1:

Դասաւորումն է.— Դինամօ (Կիեւ) 30 կէտ, Դինամօ (Թիֆլիզ) 29, Դինամօ (Մոսկուա) 26:

Քանի մը տողով

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ մէջ՝ Տիվրիկ, ռումբ մը պայթած է մզկիթի մը մուտքին: Մէկ մեռեալ եւ երեք վիրաւոր կայ:

ՄՍԿՈՒԱՅԻ Պալշոյին մէջ ոգեկոչուած է, մեծ հանդիսութեամբ, Ֆելիքս Ծեր-ժենսկիի ծննդեան հարիւրամեակը: Ծերժենսկի հիմնադիրն է քաղաքական ոստիկանութեան, այսօրուան անունով՝ Ջէ-կային: Այս առթիւ խօսք առած է Քա. Կէ. Պէ.ի պետը՝ Անդրոպով, որ մեծ գովեստով անդրադարձած է խորհրդային ապահովութեան սպասարկութեանց մասին եւ ծանր ամբաստանագիր մըն ալ կարդացած է այլախոհներու դէմ: Ներկայ եղած է Բրեժնեւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱՄ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Սեպտ. 7ի թիւէն կ'իմանանք, որ Երեւանի մէջ մեռած է երաժիշտ Արամ Քոչարեան, յետ երկարատեւ հիւանդութեան: Ծնած էր 1903ին Էջմիածին, երաժշտական նախակրթութիւնը ստացած է Երեւանի Երաժշտանոցը աշակերտելով Ռոմանոս Մելիքեանի, այնուհետեւ հետեւած է Մոսկուայի Երաժշտանոցի դասընթացքներուն: 1934ին վերադառնալով Երեւան նուիրուած է երաժշտական մշակոյթի զարգացման գործին: Արամ Քոչարեան հաւաքած է շուրջ երկու հազար հայկական ժողովրդական, գուսանական, աշուղական երգեր, ինչպէս նաեւ քրտական եւ Լեռնային Ալթայի երգերը, որոնցմով կազմած է կարգ մը ապչագրական հաւաքածոներ: Գրած է մենագրութիւններ Կոմիտասի եւ Ռ. Մելիքեանի մասին: Տարիներէ ի վեր Արամ Քոչարեան գիտական ղեկավարն էր իր իսկ հիմնադրած՝ Ռ. Մելիքեան երաժշտական գիտա-հետազօտական հաստատութեան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Հեռատիպ)

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԳԻՐՔԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆԸ

Մոսկուայի մէջ բացուած գիրքի միջազգային ցուցահանդէսին (Սեպտ. 6-14) Խորհ. Միութեան տաղաւարին մէջ բաժին մը յատկացուած է Հայաստանի: Հայկական բաժնին մէջ «Սովետական գրող», «Հայաստան», «Լոյս», Գիտութիւններու Ակադեմիայի եւ պետական համալսարանի հրատարակչութիւնները կը ցուցադրեն շուրջ 200 գիրք: Ցուցահանդէսին կը մասնակցին 60 երկիրներու 1300է աւելի հրատարակչական տուներ, ՄԱԿի, Իւնեսքոյի հրատարակչական կեդրոնները:

ՃՆՇՈՒՄԷՆ ԱՆԴԻՆ

Ա.

Ճնշումը ընդհանրապէս երկու տեսակ է. ներքին եւ արտաքին: Եւ անխուսափելի է ան, սկզբնական, նաեւ անվիճող: Երբ կը կարծենք ազատագրուած ըլլալ անկէ, լաւագոյն պարագային անցած ենք ներքին ճնշումէն արտաքինին, չուզելով, չգիտնալով իսկ, բայց ներքին ճնշումին ա՛լ աւելի ենթարկուած: Երկու ճնշումները դժուար զանազանելի են երբեմն. օրինակ՝ երբ սահմաններ կան, աշխարհագրական սահմաններ, ճնշումը որ ժողովուրդին վրայ կը բանեցուի օտար իշխանութեան մը կողմէ, ներքին է թէ արտաքին: Իշխանութիւնը որ կ'աճի խժի մը պէս ժողովուրդին ծոցը, նոյնիսկ երբ «օտար» ժողովուրդի մը, «օտար» գաղափարախօսութեան մը իշխանութիւնը համարուած է, կրնա՞նք ըսել որ արտաքին է, որ դուրսէն կուգայ, դուրսէն կը բանեցուի, եւ որ կարելի է ուրեմն յոյսն ունենալ, յոյսը պահել դայն օր մը կարենալ վտարելու: Մանաւանդ երբ գիտենք որ ճնշումին ամէնէն զօրծօն միջոցը, թերեւս միակը, լեզուին դըպչիլն է, մտնել ճնշուածի լեզուին մէջ ձեւով մը որ անկարելի կը դարձնէ ճընշումը կրողին համար իր բուն մտածողութեան, սահմաններուն, էութեան գանազանումը: Այս օրինակը սակայն շատ լաւ չի լուսաբաներ ճնշումի կրկնակ էութիւնը, որովհետեւ պարագը կուտայ որ կայ բոլոր պարագաներուն սահմանուած իշխանութիւն մը, տիրապետութիւն մը որ դուրսէն կ'աշխատի, իբրեւ միջոց ունենալով ճնշումի ներքնացումը: Այդ չէ սակայն որ ի մտի ունէի սկըսելով (1):

Ամերիկեան նկարչութեան նուիրուած վերջին ամիսներուն Փարիզի մէջ երկու ցուցադրութիւններ եւ ժապաւէնի մը լուսարձակումը (2) առիթը կուտան ինծի այս նկատողութիւններուն: Տարուեցայ մտածելու նոր ուղղութեամբ մը, եւ նոր թափով մը, կրկնակ ճնշումի հարցին, զգալով հետզհետէ աւելի որքան լեզուի մոռացութիւնը պատճառող ներքին ուժը, ներքին զարմանալի եւ մինչեւ այսօր չպեղուած տկարութիւնը, լեզուի խրառողկուած սփիւռքի մը բնակիչներուն յատուկ չէ միայն, ո՛չ ալ արտաքին բռնատիրութեան մը կողմէ արգելափակումի ենթարկուածներուն: Զգալով նաեւ որ նոյն ճնշումն է որ ձեւով մը կը կրեն, նոյն ճնշումին հետ է որ խնդիր ունեցած են եւ ունին միշտ անոնք որ յառաջապահ նկարչութեան ռահվիրաները եղած են, մանաւանդ անգլոսաքսոնեան այդ երկու-երեք սերունդները որոնք յատկէն վերանորոգած են նկարչութեան ըմբռնումն ու կիրառումը:

Ճշդելու համար վայրը այս նկարչութեան որ մինչեւ այսօր անծանօթ մնացած էր մեծ մասամբ Ֆրանսայի հասարակութեան պարզապէս քննադատներու չկամութեան պատճառաւ, ճշդելու համար նաեւ անոր յարաբերութիւնը ներքին ճնշումին հետ, կ'ուզեմ արագ ձեւով պատմական բացայայտումի փորձ մը ընել նկարչութեան ընկերային դերին եւ դիրքին, արեւմտեան երկիրներուն մէջ. ընթերցողը կը հասկնայ որ այդպիսի փորձ մը ներկայ շրջանակին մէջ սխալուած է չականին երթալու անմիջապէս:

Պէտք է սկսիլ նկարչութեան մէջ յեղափոխութեամբ որ եղաւ Սեզանի գործը: Այդ գործին ազդակները կ'արձանագրուին ամբողջովին արեւմտեան նկարչութեան պատմութեան մէջ, այնպէս ինչպէս որ ան յառաջ կուգայ Վերածնունդի շրջումէն: Այդ շրջումը կապուած էր, ինչպէս գիտենք արդէն, քաղքենիութեան վերելքին. քաղքենիութիւնը հետզհետէ աւելի գիտակից կը դառնար իր դերին, իր ուժին, եւ այդ ինքնագիտակցումի հոլովոյթը կը յատկանշուի իր աշխարհահայեացքի թափանցումով ժողովուրդի միւս խաւերուն մէջ: Ինչ որ շատ որոշակի կէտ մըն է. միջնադարուն՝ կղերականութեան տիրապետութիւնը իբրեւ դասակարգ գործի չէր դրուեր նոյն միջոցներով, ժողովուրդը կը յարգուէր իր աւանդութիւններուն, իր արտադրութիւններուն մէջ: Եւ քանի որ տիրապետութիւնը գիրի սեփականատէրներուն կը պատկանէր, անոնք իրենց գաղափարախօսութիւնը ժողովուրդին կ'ուսուցանէին նկարներու միջոցաւ, առանց սակայն ժողովուրդի լեզուին մէջ, լեզուական արտադրութիւններուն մէջ ներմուծելու: Քաղքենիութեան վերելքը եւ ինքնագիտակցումը կը յատկանշուին ընդհակառակն իր մտայղացումներու, իր պատկերացումներու, իր ձեւերու, իր աշխարհի դանդաղ մուտքովը լեզուին, ժողովուրդի լեզուին մէջ, այնպէս որ դարերու ընթացքին, ժողովրդական բոլոր սեռերը, ինչպէս պատումը, դիւցազներգութիւնը, կատակերգութիւնը, եւայլն, հետզհետէ կը հիւծին, մինչեւ 19րդ դար ուր ոչինչ մնացած է այլեւս անոնցմէ: Ընկերային եւ լեզուական այս հոլովոյթին մէջ է որ 15րդ դարէն սկսեալ իր տեղը կը գտնէ նկարչութեան կիրառումը: Զանցնիր ան առաջուան պէս կղերականութենէն դէպի ժողովուրդը. քաղքենիութեան վերելքով, բարձր դասակարգը կը կըփանայ դիրի կոյ շրջագայութեամբ մը: Նկարը հիմա կուգայ քաղքենիէն եւ կ'ուղղուի անոր: Ի՞նչ նպատակով: Քաղքենիի գաղափարաբանութեանը, անոր աշխարհահայեացքի համընդհանրացումի շարժումը տեղի կ'ունենայ լեզուին մէջ, առանց որ քաղքենին տեսնէ ինք իր աչքով, իր դէմ դրուած, իր տիրապետութիւնը: Նկարչութիւնը Վերածնունդէն սկսեալ կը ծառայէ այդ ինքնագիտակցումի, լեզուի թափանցումի շարժումին ներկայացման, պատկերացման քաղքենիին համար (3):

Այնպէս որ նկարչութեան արուեստը որ կ'ընկերակցի այս ձեւով համընդհանրացումի հոլովոյթին անպայման չի պատկերեր քաղքենին իր ընտանիքով, իր ինչքերով միայն: Զի պատկերեր նաեւ միայն աշխարհը ինչպէս որ կը տեսնէ ինք քաղքենին: Այս երկու կէտերը, աշխարհը ներկայացնել իբրեւ քաղքենի աշխարհ, աշխարհը ներկայացնել ինչպէս որ քաղքենին կը տեսնէ զայն, թէեւ կարեւոր են, էականը չեն սակայն: Էականը այն է որ նկարիչը դնէ նկարին մէջ, քաղքենիին համար եւ երկրորդականօրէն՝ ժողովուրդին համար, քաղքենիին կողմէ լեզուի եւ աշխարհի գրաւումի, անոր անսրբելի տիրապետութեան նշանները: Որպէսզի քաղքենին տեսնէ նկարին մէջ ոչ թէ միայն ինքզինք, այլ մանաւանդ՝ իր տիրապետութիւնը: Քաղքենին կը վճարէ նկարիչը, եւ գիտենք կապը որ գոյութիւն ունի այդ ժամանակաշրջանէն ի վեր դրամին եւ նկարչութեան միջեւ, կապ մը որ աւելի եւս զգալի դարձած է մեր օրերուն, կը վճարէ նկարիչը որպէսզի ան հաստատէ զինք իր վստահութեան մէջ, որպէսզի տայ իրեն տէ վիզիւ փաստերը իր տիրապետութեան:

Լեզուի գրաւո՞ւմը: Երբ գիտելու որոշ ձեւ մը եւ մանաւանդ այդ ձեւի մէկութեան, համընդհանրութեան հաւատքը անցնին ամբողջովին ժողովուրդին, այն ատեն ան պիտի չգիտնայ նոյնիսկ ըսել իր տարբերութիւնը, եւ յատակ է որ անսելի տարբերութիւն մը գոյութիւն չունի, չի մտածուիր: Քաղքենիութեան գըլխաւոր նպատակը այսպէս՝ մոռցնել տալ ինքզինք կարծել տալով որ գիտելու իր ձեւերը համընդհանուր են, այդ նպատակն է որ կ'անցնի լեզուի գրաւումէն, լեզուի գողութենէ մը, ինչպէս պիտի ըսէր Պարթ: Այդ գողութեան է որ Վերածնունդին քաղքենիութիւնը կը սկսի ծառայեցնել տալ նկարչութիւնը, իր անմիջականութեամբ: (Կ'անցնիմ հոս գիրի դերին վրայէն այդ դարերուն. կը վերյայտնուի ան այս պատմութեան մէջ 19րդ դարուն վիպական սեռով, երբ ժողովուրդը կը սկսի կարդալ, երբ ուրեմն գրականութեան մէջ նաեւ պէտք է ներմուծել քաղքենի աշխարհահայեացքը):

Նկարչութիւնը կը ծառայէ այսպէս որոշ հայեացքի մը տիրապետումին, եւ տիրապետումէն աւելի՝ ինքնահաստատման, ո՛չ անշուշտ իր նիւթերով, որոնք յետոյ դարերու ընթացքին բաւական փոխուեցան եւ Վերածնունդին տակաւին կրօնական նիւթեր էին յաճախ, այլ՝ իր «ձեւային» յատկանիշներով, զորս պիտի թուեմ հիմա արագ ձեւով:

Քաղքենի հայեացքը լեզուին մէջ ընդհանրացնելու եւ մանաւանդ հաւաստիացնելու համար, նկարիչը պէտք է իրական նշանները դնէ իր պաստառին վրայ, իրական մը որ տեսնուած ու ապրուած է բան մը պատմելու ձեւով, կեանքին հունին մէջ մտցնելու համար զայն: Իրական մը որ՝ նաեւ չի հանդուրժեր ուրիշ գիտանկիւններ բացի այն մէկէն որ է պաստառին դէմ կեցող հանդիսատեսինը, կիտային եւ քաղքենի: Ուրեմն՝ վերարտադրողականութիւն եւ պատրանապաշտութիւն, պատմողականութիւն, գիտանկիւնի մէկութիւն: Ուրիշ ձեւային յատկանիշներ կը բխին այս գլխաւորներէն, օրինակ՝ գիծի ու գծագրութեան հաւաստուած գերակշռութիւնը գոյնի աշխատանքին նկատմամբ (կ'ըսեմ, «հաւաստուած» որովհետեւ նկարները ցոյց կուտան թաքուն ուղղութիւններ որոնք կը հակաճառեն այս պաշտօնական արուեստի ուղղութիւններուն և որոնց համար քաղքենին չէր վճարած անշուշտ:

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

(Շար. – 1)

(1) Այս գրութիւնը համառօտ հատուած մըն է Վիժումը եւ Տեսանելին խորագիրը կրող աւելի ընդարձակ գրութեան մը:

(2) Առաջին ցուցադրութիւնը՝ Նիւ-Եորք – Փարիզ Պոմպուի կեդրոնը տեղի կ'ունենայ եւ յատկացուած է 1905էն 196[...] եւրոպացի եւ ամերիկացի նկարիչներու միջյարաբերութիւններուն: Երկրորդը, Արդիական Արուեստի Թանգարանը, նուիրուած Մաթըուէլի, յիսունական թուականներու ամերիկեան յառաջապահ նկարչութեան գլխաւոր դէմքերէն: Փէյնթըրզ փէյթինկ (Նկարիչներու նկարչութիւնը) լուսարձակումը վերջապէս ցոյց կուտայ յիսունէն անդին ամերիկեան նկարիչներու գործերը, հարցազրոյցներով ուր կը տեսնենք եւ կը լսենք զիրենք իրենց արուեստին մասին արտայայտուիլ, իրենց յղացումները բացայայտել, ինչ որ չափազանց ոգեւորիչ է:

(3) Ընկերային – լեզուական պատմութեան մը հենքն է միայն զոր կուտամ այս տողերով: Նման տեսակի փորձերու համար, կը յղեմ ընթերցողը Սարդրի Ի՞նչ է գրականութիւնը հատորի 3րդ գլուխին (1948), եւ Ժ. Ֆ. Լիոթարի Տիսքուր–Ֆիկիւրին (1973):

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Զ.

×

Այս տեսակցութենէն քանի մը ամիս վերջը Էվգաֆի պաշտօնատունը իբր մահլիւլ գրաւեց եւ վաճառեց Ղալաթիոյ Լուսաւորիչ եկեղեցիին 1500 ոսկի արժողութեամբ մէկ կալուածը, որ արձանագրուած էր Լուսաւորչի անունը, «Գրիգոր որդի Անակայ»:

— Աս Գրիգոր վէլէտի Անակը քանի՞ հարիւր տարի կ'ապրի, հարցուցին էվգաֆէն, որուն մտանութիւն եղած էր:

Էֆէնտին չողենաւին մէջ «Արեւելք»ի արտօնատիրոջը հանդիպելուն, զայրոյթով ըսաւ.

— Հիմակ տեսա՞ք թէ ինչ կ'ըլլայ եդեր: Ասանկ մեր եկեղեցիներուն բոլոր կալուածները պիտի առնեն: Վա՛յ քեզ քաղաք, որոյ ղազէթաճիդ մանուկ է: Մենծ կարաս մը դաէք, մենծ կարաս մը:

Շոգենաւը Պէշիկթաշէն դէպի Օրթագեղ եկած ատեն, երբեմն կը պատահէր որ բարձրաստիճան Թիւրքեր իրեն հարցընէին, թէ որո՞նց կը պատկանէին այն գեղեցիկ տուները, որոնք Չրաղան սուլթանական պալատին եւեւը գտնուող բըլրան վրայ սկսած էին շինուիլ: Հայրապետ Էֆէնտին չգիտնալ ձեւացնելով, տարակուսական պատասխաններ կուտար. «Պանքային մարդոցն են. կարծեմ Ֆրէնկներու են» կ'ըսէր. կը կմկըմար «Ֆրէնկներու են» արտասանած ատենը: Սեփականատէրերը թէեւ Պանք Օթոմանի պաշտօնեաներ կամ վաճառականներ, բայց Հայեր էին:

Ինքն ալ իր բնակարանը շատ մեկուսացեալ տեղ մը՝ Տէրէ կոչուած ձորին մէջ շինել տուած էր: Դրսէն երկայն որմ մը կը շրջապատէր պարտէզ մը, ուր կը գտնուէր տունը: Առանց արտաքին ուշադրաւ երեւոյթի շէնք մը երկու մասի բաժնուած՝ հարէմլըք եւ սէլամլըք: Այս վերջինը՝ յատկապէս Թիւրք այցելուներու ընդունելութեանը սահմանուած՝ պարզուկ եւ կահաւորեալ էր: Էֆէնտին շատ անգամ կը յիշեցնէր Սուլթան Մահմուտի այցելութիւնը Ղազէզ Արթինին: Համբաւաւոր ամիրան ծանր հիւանդ պառկած, Սուլթանը ծպտեալ, Օրթագեղ հիւանդտեսի կուգայ անոր տունը: Սանդուխներէն վեր ելած ատենը կը մտնէ սենեակները, որոնց անշուք կահաւորումը իր ուշադրութիւնը կը գրաւէ: Այս քննական այցելութենէն յետոյ Սուլթանին համարումն ու վստահութիւնը Ղազէզին վրայ եւս առաւել կ'աւելնայ:

Էֆէնտին վաթտունը անցուկ էր: Տղայութեանը կարդալ գրել մը սորված էր, բայց ընթերցասէր ըլլալուն, շատ բան կը կարդար: Ամէն հին Հայու պէս ինքն ալ գրաբարին իմաստը քիչ շատ կը հասկընար, ականջը պզտիկուց ի վեր եկեղեցական գրաբարով լեցուած ըլլալուն: Զամչեանը մաչեցուցած էր, ինչպէս եւ Եղիշէն, Թոմա Արծրունին, Աստուածաշունչը եւ ուրիշ պատմական գրքեր: Տեղեակ էր եւ ժամանակակից թարգմանութեանց. Իփիրի ու Պոլսոյ վիպական բոլոր թարգմանութիւնները իրեն ընտանի էին: Պոլսոյ բոլոր թերթերուն բաժանորդ էր, եւ միանգամայն ընթերցող:

Հայաստանէն եկած մուշտակագործի մը այդ տղան, իր բախտը Արմի պատերազմին սկսած էր շինել: Եօքէն Սէրասկէրի, Թօփհանէի, Թէրսանէի գլխաւոր հայթայթիչներէն մէկն էր եղած: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար «առաջինը» ըսել: Փաշաներու եւ պաշտօնատարներու գաղակից ըլլալու հնարամտութեան մէջ անբաղդատելի ճարպիկ մըն էր: Շնորհիւ այդ անբաղդատելիութեանը, որ Թուրքիոյ վարչական բարքերուն մէջ գերագոյն առաքինութիւնը կը համարուի: Հայրապետը ոչ միայն մեծկակ հարստութիւն դիզած էր, այլ եւ աստիճանէ աստիճան բարձրանալով հասած էր պալայի, եւ ակնկառոյց կը մնար փաշայութեան:

Թէեւ Թուրքերուն երախտապարտ ըլլալու եւ զանոնք սիրելու պարտականութիւնը ունէր, բայց սրտին խորը անոնց ատելութիւն կը խտանար: Ներսիդիէն բան մը կ'ըմբոստանար ամէնօրեայ սորկացման դէմ: Ամէն օր, ամէն ժամ արթուն հսկերան մը պիտի ըլլար, որպէսզի ոեւէ Թուրք չվիրաւորէ, մէկուն նախանձը չշարժէ:

Պէշիկթաշի Հասան փաշային փողինջուց բարեկամն ըլլալով հանդերձ, կը ջանար որ փաշան զինքը հասարակ վիճակի մէջ տեսնէ:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար. – 24)

ՄՈՍԿՈՒԱ ՍԷՆԻ ԱՓԻՆ

Փարիզ միշտ գրաւիչ կեդրոն մը եղած է ցարական Ռուսաստանէն եւ, ժամանակէ մը ի վեր ալ Խորհ. Միութենէն արտագաղթողներուն համար: Այսպէս կամ այնպէս, 75 տարուան պատմութիւն ունի այս երեւոյթը: Ռուսերը, աւանդաբար, սքանչացումով դիտած են ֆրանսական մշակոյթը, իսկ Փարիզ, քաղաքական հմայք մը ունեցած է տարագիրներուն եւ փախստականներուն համար:

Ռուս տարագիրներու առաջին հոսանքը, վեց հազարի հասնող, Ֆրանսա եկած է 1900ական թուականներուն սկիզբը, փախուստ տալով կամ ցարերէն, կամ՝ 1905ի յեղափոխութենէն: Բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ետք, 1917ին, երկրորդ հոսանք մը ուղղուած է Ֆրանսա: Ընդամէնը հաշուով 170.000 հոգի:

Այժմ, երրորդ ալիքն է, որ փարիզեան շրջանը իբրեւ կայք ընտրած է: Խորհրդային քաղաքականութիւնը, վերջին քանի մը տարիները, հնարաւորութիւն տուած է հազարաւորներու, ոչ միայն Հրեաներ, այլ եւ այլախոհներ, որ հաստատուին Նիւ Եորք, Լոնտոն, Ցիւրիխ, Քանատա, Աւստրալիա, Իսրայէլ: Մոսկուա դուրս ելլելու արտօնութիւն տալով, կ'ուզէ այլախոհներու տաղտուկէն ազատիլ:

Դուրս ելլողներուն մեծ մասը, յատկապէս մտաւորական տարրերը՝ գրագէտ, նկարիչ եւայլն, կը նախընտրեն Ֆրանսա հաստատուիլ:

Առաջինն է Ալ. Գլաղէր, Փարիզէն դուրս Մոնժերոն՝ Թանգարան մը հիմնած է: Հաւաքածոները հաւաքուած են եւ կը դրսեւորեն տարագիրներու եւ Խորհ. Միութեան մէջ մնացող այլախոհներու ստեղծագործութիւնները՝ դուրս հանուած մաքսանենգ ճամբով: Արուեստագէտներէն ոմանք խմբովին հեղինակութիւն չունեցող ալմանաք մը հրատարակած են՝ Ափոլոն-77:

Գրագէտները, իրենց կարգին, արդէն ամէն խորհրդային մամուլ մը մէջտեղ դրած են: Կը տպեն այնպիսի գիրքեր եւ յօդուածներ ու բանաստեղծութիւններ, որոնք երկրին մէջ չէին կրնար հրատարակուիլ: Ասոնք նոյնպէս գաղտնի ճամբով Խորհ. Միութենէ Փարիզ կը ղրկուին: Գրագէտներու ընտանիքը գլխաւորուած է հեղինակներով, որոնց գործերը լոյս տեսած են արտասահման, երբ տակաւին Խորհ. Միութիւն կը գտնուէին: Վլատիմիր Մաքսիմով, Անդրէյ Սինիաւսքի, Վիկտոր Նեկրասով, Անդրէյ Ամալրիկ:

Ուսողագէտ Լէոնիտ Պլիուշ, այլ անուանի դէմք մըն է նոր հաստատուած «Մոսկուա-Սէնի» մէջ:

Ֆրանսական տուներ բազմաթիւ աշխատութիւններ տպագրած են տարագիր – ներէն: Եւ Մաքսիմով ամսաթերթ մը լոյս կ'ընծայէ տարագիրներու գրութիւններով: Անունն է՝ Կոնտինենտ, ռուսերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն եւ իտալերէն հրատարակութիւններով: 11րդ թիւը, օրինակ, կը բովանդակէր խորհրդային ականաւոր բանաստեղծ Ժ. Բրոդսկիէ քերթուածներ, Նեկրասովէ պատմուածք մը եւ դեռ նոր արտասահման անցած խորհրդային գրողներէ գրութիւններ:

Խորհրդային տարագիր մամուլը նոյնպէս կը պարունակէ Մեսաժէ: Ցանկապէս կը տպագրէ յօդուածներ կրօնական եւ փիլիսոփայական հարցերու մասին: Գրուած՝ Խորհ. Միութիւն ապրող այլախոհներու կամ արտասահման անցած խորհրդային մտաւորականներու կողմէ:

Ռուսերէն լոյս տեսնող չաբաթաթերթ մը՝ Ռըսքոյի Միսլ, հիմնուած 1946ին, փոխած է իր քաղաքականութիւնը որոշ չափով, որպէսզի ներգրաւէ «երրորդ հոսանք»ի տարագիրները:

Ուսողագէտ Պլիուշ, մարքսեան հակումներ ունեցող, ինչպէս նաեւ երեք այլ տարագիրներ, կը պատրաստուին ձախակողմեան քաղաքական պարբերական մը հրապարակ հանել.— անունը՝ Տեմոկրաթիք Ալթերնաթիւ:

Խորհրդային տարագիրներու նոր գաղութը կը բաղկանայ ռուսական զգացական տարրերով: Գաղութը բաժնուած է դեռ համայնավարութեան հաւատարիմ տարրերու եւ հակահամայնավարներու միջեւ: Մարքսեանները կ'արհամարհուին հին Ռուսերու կողմէ, անոնց կողմէ, որ դեռ հաւատարիմ կը մնան ցարական Ռուսիոյ, մաս կը կազմեն ազնուապետական կազմակերպութիւններու:

Ռուսերը ծանօթ են իրենց հայրենասիրութեամբ: Ի՞նչ կը մտածեն երկրէն դուրս ելլողները: Բուկով կ'ըսէ.— Երեկոյ մը մտիկ ըրի խորհրդային ձայնասփիւռին հեռարձակումները ռուսերէն: Ծիծաղելի էր մտածել, թէ տեղն մը անոնց մթնոլորտին մէջ կ'ապրէի: Այս յոգնած, հնաբոյր յայտագիրը… խորհրդային կեանքը այնքա՜ն մռայլ է, ոչ միայն հիմնիրէ զուրկ է, այլեւ ամէն ինչէ: Արեւմտեան կեանք, ինծի համար կը նշանակէ կարդալ որեւէ գիրք, այն ինչ որ կ'ուզեմ»:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

ԱԲՈՎԵԱՆ

Աբովեան Հայաստանի ամէնէն երիտասարդ եւ, միեւնոյն ատեն, արագ զարգացող քաղաքներէն մէկն է: Ձեւաւորուեցաւ նախկին Կոտայք շրջանի Էլար գիւղով, երբ 1961ին կոչուեցաւ Աբովեան: 1963ին նկատուեցաւ քաղաք:

Քաղաքը Երեւանէն տասը քիլոմեթր հիւսիս կը գտնուի, ծովի մակերեսէն 1360 մեթր բարձր: Եղանակները բաւական չեշտուած են. ամառը՝ տաք, ձմեռը համեմատաբար ցուրտ: Անձրեւներուն տարողութիւնը տարեկան 380էն 400 միլիմեթրի կը հասնի: Գարունը կարճ կը տեւէ եւ Մայիսի վերջը կամ Յունիսի սկիզբը ամառը իր դէմքը կը ցուցնէ: Անտառ չկայ: Հողը բարեբեր է: Քաղաքէն ոչ շատ հեռու վայրերու մէջ բնական աղբիւրներ կան: Ջրառատ է:

Պատմական.— Հին բնակավայր եղած է: Յայտնաբերուած են Ք. Ա. 3-2րդ հազարամեակներու բնակավայրերու մնացորդներ եւ դամբարաններ: Ուրարտական ժամանակաշրջանին ունեցած է ամրոց մը՝ բնոյթով նման Էրեբունի-Երեւանի շրջակայքի ամրոցներուն: Ցայժմ մնացած է 8րդ դարու, Ք. Ա. ուրարտական սեպագիր արձանագրութիւն մը:

Արարատեան աշխարհի Կոտայք գաւառի այս վայրը՝ Էլառ, առաջին անգամ յիշատակուած է Սիւնիքի տան պատմագիր Ստեփան Օրբելեանի կողմէ, ԺԳ. դար: Ոմանք հիմնադրութեան թուական կը նկատեն 1250ը:

Ժողովրդական աւանդութեան համաձայն, երբ կռուի մէջ կը սպաննուի Արա Գեղեցիկ, Շամիրամ անոր մարմինը կը դնէ հոս, բարձր տեղ մը որպէսզի յարալէզները կենդանացնեն: Շամիրամ կը ստիպէ նաեւ, որ հոն բնակողները խմբովին բացագանչեն՝ Էլ Արա, Էլ Արա: Իբրեւ թէ ասկէ ալ յառաջ եկած է ատեն սղումով Էլառ անունը:

Թուրք-պարսկական տիրապետութեան շրջանին (ԺԶ.-ԺԸ. դար) Կոտայք Երեւանի խանութեան Կըրխբուլաղի մահալը կը ներկայացնէր: Երբ Ռուսերը գրաւեցին Արեւելեան Հայաստանը, կազմեցին Երեւանի նահանգը, 1850ին: Կըրխբուլաղ-Կոտայքն ալ մտաւ Երեւանի գաւառին մէջ: Մինչեւ 30ական թուականները, այսինքն՝ մինչեւ Քանաքեռ գիւղին կցուիլը Երեւանի, կը կոչուէր Կոտայք. ապա՝ մկրտուեցաւ Աբովեան իր շրջանով:

Զարգացման թափը շատ արագ եղաւ: Քաղաք նկատուելէն հազիւ 7-8 տարի անց արդիւնաբերական կարեւոր հանգոյց մը դարձաւ: Ոչ-մետաղի մեքենաշինութիւն, շինարարական եւ կենցաղի ձեռնարկութիւններ կեանքի կոչուեցան: Արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններէն են մեքենաշինական, գործիքաշինական եւ սարքաշինական չորս գործատուները: Այս չորս գործատուները միասնաբար կ'ապահովեն քաղաքին արտադրութեան կէսէն աւելին:

Գիւղատնտեսութիւնը չէ անտեսուած: Նախկին գիւղին բուն տարածքին վրայ հաստատուած են միս-կաթնեղէնի եւ բանջարաբուծութեան տնտեսութիւնները:

Բնակչութեան թիւը շատ արագ աճ արձանագրած է: Բնակչութեան մէկ երրորդը ներգաղթող է, գլխաւորաբար Սուրիայէ եւ Պարսկաստանէ: Ճնշող մեծամասնութիւն կազմող Հայերու կողքին կան նաեւ Ռուսեր, Ուկրանացիներ եւ ուրիշներ:

Քաղաքը ունի մէկէ աւելի հիւանդանոց, տասը մսուր-մանկապարտէզ, խանութներ, 17 ճաշարան, վեց նախակրթարան-միջնակարգ, թեքնիք-մասնագիտութեան ուսումնարան՝ յարմար շէնքերով, գրադարաններ, շարժանկարի եւ թատրոնի սրահ եւայլն:

Աբովեան այժմ փաստօրէն Երեւանի արբանեակ քաղաքներէն է եւ իր արդիւնաբերութեամբ կապուած է մայրաքաղաքին: Ոմանք կը գտնեն, թէ քաղաքը պէտք է ամբողջովին ձուլուի Երեւանի հետ:

Թ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(Ամփոփուած «Գարուն» ամսագրէն)

ԹՐԹՌԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

Ա՜Խ ԱՅՍ ՎՐԱՑԻՆԵՐԸ…

Խորհրդային Զարիա Վոստոկա օրաթերթը հաղորդած է, թէ Վրաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն նիստ գումարած է «վերջ տալու համար հաշուապահական անկանոնութիւններուն, որոնցմէ կը տառապի Հանրապետութեան տնտեսութիւնը»:

Նիստի ընթացքին Կեդր. Կոմիտէն գոհունակութեամբ հաստատած է, թէ կուսակցական, պետական եւ աշխատանքի կարգապահութեան ամրապնդումով, մեծ չափով նուազած է այս բացասական երեւոյթը Հանրապետութեան կեանքին մէջ:

Օրաթերթին յիշատակած զեղծումներէն մէկը ցոյց կուտայ, որ բազմամիլիոն ռուբլիներ, իբրեւ «յաւելեալ աշխատավարձք» յատկացուած են այնպիսի աշխատանքներու, որոնք միայն թուղթի վրայ գոյութիւն ունեցած են: «1964էն 1975, հողերու բարեկարգման նախարարութիւնը երեւակայական ձեւով 60.000 հեկտար հող մշակելի դարձուցած է: Պատասխանատու նախարարը՝ Քոպուլիա, անցեալ Փետրուարին այլ պաշտօնի անցած է»:

Վրաստանի գլխաւոր քաղաքներու մէջ, բժշկական կեդրոններ ստեղծելու կամ մանկապարտէզներ հիմնելու կոչուած շինարարական ձեռնարկութիւնները կիսատ ձգուած շէնքեր կը յանձնեն: Փոխադրութեան ձեռնարկութիւններ երեւակայական փոխադրութիւններու հաշիւներ ցոյց կուտան եւ վառելանիւթը կը ծախեն: «Բնութեան աղէտներ» պատճառ կը ներկայացուին ձեռնարկութիւններու ցուցակագրութիւններէ պակսած իրերուն համար:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (417)

ՀԱՒԱՏԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Այնպիսի լռութիւն մը մտաւ այս անգամ որ, ոստիկանապետը դայն չճանչնալով ըսաւ.

— Կը շնորհաւորեմ, ես որ քու պետդ եմ, չկրցայ քեզ ճանչնալ: Այդ որքա՜ն լաւ ծպտուեր ես: Մէկ ամսական պարգեւ քեզի: Ո՞վ ես դուն, ըսէ տեսնեմ:

Նորեկը կեղծ մօրուքն ու մազերը գլուխէն հանելով ըսաւ.

— Հիմա թերեւս կը ճանչնաք զիս, պարոն Ճենարօ:

— Վսեմաշուք Քանտիանօ՛ն, բացագանչեց ոստիկանապետը խեղդուկ ձայնով մը:

— Եթէ այդպէս անուանս բարձրաձայն արտասանէք, յետոյ պիտի պարտաւորուիք զիս ձերբակալել… եթէ սակայն ձենէ առաջ ես ձեզ ձերբակալելու չըլլամ, կմկմաց Ռոլան:

— Վսեմաշուք տէր, բնաւ միտքէս չէի անցըներ որ հոս ձեզ ընդունելու պատիւը պիտի ունենայի, կակազեց Կիտօ Ճենարօ իր պաղարիւնութիւնը վերստանալով:

— Ինչո՞ւ միտքերնէդ չանցընէք, պարոն: Չէ՞ մի որ երկուքս ալ միեւնոյն շահերը ունինք եւ ատենը մէյ մը իրար տեսնելնիս ալ անհրաժեշտ դարձած է: Տեսէք, ես Վենետիկ գալուս պէս, առաջին այցելութիւնս ձեզի վերապահեցի: Եկած եմ հարցնելու ձեզ թէ զիս ձերբակալելու եւ Տասներու Խորհուրդին յանձնելու ատենը եկա՞ծ է:

Կիտօ Ճենարօ այս բառերը մեծ զարմացումով մտիկ ըրաւ: Ի՞նչ կ'ուզէր Քանտիանօ իրմէ:

Եթէ Ռոլանը ձերբակալելու ըլլար, Ֆոսքարին ազատած պիտի ըլլար, որով ինքը պիտի ըլլար օրուան իշխանաւորը:

— Վսեմաշուք տէր, ձեզ ձերբակալելու միտքէն հրաժարեցայ, ըսաւ յարգական կեցուածք մը առնելով:

— Ինչո՞ւ արդեօք, կ'ուզէի հասկնալ:

— Նախ ձեզի երախտապարտ ըլլալուս համար:

— Բայց պարտքերնիդ լայնօրէն վճարեցիք, այլեւս այդ մասին խօսիլն իսկ աւելորդ է:

— Յետոյ, այնպէս կը կարծեմ որ իրաւունքը ձեր կողմն է:

— Ատիկա անբաւարար պատճառաբանութիւն մըն է, պարոն ոստիկանապետ: Մինչեւ որ իրաւունք ըսուածը ձեզի պէս մէկու մը նպաստաւոր վախճան չունենայ, իրաւունքին ինչ ըլլալուն մասին դժուար թէ կարենաք գաղափար մը կազմել: Ոչ, ատ չէ: Եւ քանի որ դուք համարձակօրէն չէք արտայայտուիր, ինծի կ'իյնայ ձեր այդ վարմունքին բուն պատճառը ձեզի ըսել:

— Իսկ ինծի ալ ձեր ըսելիքն մտիկ ընել կ'իյնայ, տէր իմ:

— Մտիկ ըրէք որ ըսեմ թէ ինչու զիս չէք ձերբակալեր: Եթէ այս վայրկեանիս զիս ձերբակալելու ըլլաք Ֆոսքարին երկու ժամ ետքը ձեզ աւագ հաւատաքննիչ պիտի կարգէ, ինչ որ ձեր միակ երազն է:

— Տէր իմ, տէր իմ, արդարութիւնն ու իրաւունքն է որ…

— Պարոն ոստիկանապետ, ես ձեզ աւելի համբերատար մէկը կը կարծէի: Սպասեցէք որ ըսելիքս աւարտեմ: Երբ զիս ձերբակալելու ըլլաք Փետրուար 1ին արդէն գլխատուած եւ մէջտեղէն վերցած պիտի ըլլամ: Սակայն Ալթիէրիի եւ Ֆոսքարիի միջեւ պատերազմը պիտի սկըսի: Ըսածներս լաւ մտիկ կ'ընէ՞ք:

— Այո, տէր իմ:

— Դուք վստահ էք սակայն թէ այդ պատերազմին մէջ Ալթիէրին պիտի ըլլայ յաղթողը, մինչդեռ դուք աւագ հաւատաքննիչ կարգուած էիք Ֆոսքարիի կողմէ: Եթէ Ալթիէրի դուքս կարգուի, իր առաջին գործը պիտի ըլլայ Ֆոսքարիի մարդիկը մաքրագործելը եւ այդ մաքրագործումը վստահաբար ձեզմով պիտի սկսի, պարոն աւագ հաւատաքննիչ, ի՞նչ կ'ըսէք ասոր, զիս չձերբակալելնուդ բուն պատճառը միթէ ատ չէ՞:

— Տիրոջս անձնատուր ըլլալով, իրականութիւնը կը խոստովանիմ, վսեմաշուք տէր, թոթովեց Ճենարօ խոնարհելով Ռոլանի առջեւ: Ճիշդ գտաք:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Նուարդ Գամէր Գաբամաճեան, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Փէշտիմալճեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Սեդա Արսլանկիւլեան եւ աղջիկը ինչպէս նաեւ Թոքալթլեան, Մանուկեան, Պաղտասարեան ընտանիքները եւ համայն ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, զարմիկին

ԳԱՄԷՐ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 9ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Սեպտ. 14, ժամը 10.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քոլոմպի հին գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

44, Ռիւ տիւ Քոմերս, Քոլոմպ (92700)

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Գաբամաճեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ա. Պապեան 100 Փր. կը նուիրէ Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին. Տիկին Վեհանոյշ Բագումեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ. — Լիբանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՑԱՆԿԸ

Գալուստ Մնակեան, Ղազարոս Աստիկեան, Մարգրիտ Թորոսեան, Գոհար Հայալեան, Թամամ Անտիկեան, Փանոս Արթինեան, Կարապետ Կէչիճեան, Սարգիս Կէչիճեան, Լավիստէն խումբ մը, Անիձա Էլիկիւճիւկեան, Մարկոս Մարկոսեան (Թաղական), Երանուհի Եազըճեան, Զենոբ Պաթալեան, Ժիրայր Քաշիշեան, Ժիլպէր Քաշիշեան, Ալէն Քաշիշեան, Յովսէփ Մարկոսեան, Բարգէն Մազմանեան, Հայկանոյշ Սարգիսեան, Տիգրանուհի Մարաշլեան, Մանուկ Մանուկեան, Ներսէս Մըսըրլեան, Կարապետ Արթինեան, Կիւլխաթիր Չէօրտիւքեան, Պարսամ Չէօրտիւքեան, Սրբուհի Մետոսեան, Մաղիկ Գարիկեան 100ական Փր.:

(Շար.)

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայաստանի Սուր ընկերակցութիւնը հրաւիրուած է արծարծելու Անծանօթ Զինուորին բոցը Սեպտ. 17, Շաբաթ ժամը 18.30ին:

Հաւաքուիլ ժամը 1.45ին Պալզաք-Շանզ'Էլիզէի անկիւնը:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած դպրոցին հայերէն դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 20ին, ուսուցչութեամբ Տիկին Մայտա Կարապետեանի, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14էն 18:

Կը խնդրուի արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան, Կիրակի առաւօտները եկեղեցին:

×

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութեան եւ Ս. Սահակ - Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 21ին, Չորեքշաբթի օր, Բարեգործականի սրահին մէջ, 33 Քուր Փիէր Փիւժէ, ուսուցչական նոյն կազմով: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրը ժամը 8.30էն - 19: Իսկ միւս օրերն ալ՝ երեկոյեան ժամը 19-22: Այն ծնողքները որոնք հնարաւորութիւն չունին իրենց զաւակները դպրոց բերելու, հաճին հեռաձայնել հետեւեալ թիւին.— 37.75.97: Երախաներու փոխադրութիւնը ապահովուած է մասնաւոր կառքով:

LES ÉDITEURS FRANÇAIS RÉUNIS
21, rue de Richelieu 75001 Paris

Antranik ZAROUKIAN

DES HOMMES SANS ENFANCE

Traduit de l'Arménien
par Sarkis Boghossian

Un volume 13 × 21,5 224 pages 27 F

Malgré tout ce qu'il contient de douleur, ce roman n'est jamais désespéré...
André REMACLE «*La Marseillaise*»

Beaucoup de sensibilité, de tendresse autour d'une jeunesse perdue...
« *Les dernières nouvelles d'Alsace* »

Ծառուկեան ցնցող գոյներով է ցոյց տալիս թէ ինչպէս հայ որբերի ձեռքերը հետզհետէ բռունցքուեցին, ամրացան եւ կեանքի ճանապարհ հարթեցին, դարձան պլտանի, հակառակ ապրած տառապանքներին ու դաժանութեանը, իրենց հոգում ամբարած խորունկ մի մարդկայնութիւն:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՁԱՅՆ»

«Որբանոցի լեղի կեանքն է զոր կը պատմէ Ծառուկեան եւ եթէ ամէն մէկ էջը տարտամ կը պատճառէ, հեղինակը կրցած է խուսափիլ ամէն մելոտրամի մը փորձութենէն, տալով այդ յուշերուն իր իմաստ ռեին որակը պահելով նոյնիսկ որոշ հիւմիւր մը»:

«ՅԱՌԱՋ»

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը ուրախութիւնն ունի ծանուցանելու իր կեդրոնին նորակառոյց մատրան մօտալուտ օծումը,

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Երեկոյեան ժամը 16ին

Cours de danse
Studio St. Michel — Paris 5e

Classique — jazz — moderne

initiation ou perfectionnement

avec Séda Papazian
professeur diplômée de l'Institut pédagogique du Ballet des Flandres

Pour tous renseignements
tél. 705-68-45

SUPER THOMLAC

PEINTURES • PAPIERS PEINTS • TAPIS • MOQUETTES

POSE PAR NOS SPÉCIALISTES DE TOUS REVÊTEMENTS SOLS ET MURS

DEVIS ET POSE GRATUITS • CRÉDIT DE 3 A 21 MOIS

Carrefour de l'Éléphant PALAISEAU

Parking: 3, avenue Jean-Jaurès tél. 928 00 98 - 928 03 88

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին աւանդական ճաշը Նոյեմբեր 20ին:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի կողմէ պարահանդէս Հոկտ. 22ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Որբերու Օգն. Մարմնին տարեկան պարահանդէսը Դեկտեմբեր 4ին:

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5ԻՆ

Շարպոնիէռ:

×

Կեդրոնականցիներու տարեկան ցայգապարահանդէսը Նոյեմբեր 5ին:

TRANSTOURS organise plusieurs voyages à EREVAN

ԱՇՈՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅԺՄԷՆ ԻՍԿ ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԹՐԱՆՍԹՈՒՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ եւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Երթ ու դարձ օդանաւով: «Արմենիա»յի կամ «Անի»ի մէջ, առաջին կարգի սպասարկութեամբ: Կը գործադրուի հայրենի տեսարժան վայրերու այցելութեան լրիւ յայտագիրը

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 28 Rue St. Roch, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն Երեքշաբթի և Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարսէյլ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ

11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN. Tél. 93-04-90 et 08-31-55

Վալանս՝ դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Ալֆորվիլ՝ դիմել Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ:

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages
JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

au départ MARSEILLE

Départ Vendredi Retour Jeudi

30 Septembre 13 Octobre
Dernier délai d'inscription 10 SEPTEMBRE
30 Decembre 12 Janvier 1978
JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Erévan première classe. Pension complète. Visites d'Erévan. Excursions : Lac Sévan — Garni Kéghart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS

87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 50 89 12

Org. Lic. 97

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
14
MERCREDI
14 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.943
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13.943

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆ ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏ ՄԸ

Յառաջդիմական երկու կուսակցութիւններ, Դամասկոսի մէջ, համաձայնութեան եկած են հիմնելու համար լիբանանեան ազգային ճակատ մը, որ պիտի պահանջէ.— քաղաքական յարանուանականութեան ջնջումը, Սուրիոյ հետ գործակցութիւնը եւ Լիբանանի մասնակցութիւնը «ազգ. պայքարին սիոնիստ թըշնամիին դէմ»։ Պիտի աշխատի նաեւ ի նպաստ գործադրութեան այն համաձայնագրերուն, որոնք ստորագրուած են լիբանանեան Պետութեան եւ ՊԱԿի միջեւ։ Այս համաձայնութիւնը եղած է Յառաջդիմական Ընկերվարական կուսակցութեան (Վալիտ Ճումպլաթ) եւ Պաաս կազմակերպութեան (սուրիամէտ) միջեւ։

Դիտերու համաձայն, այս նոր ճակատին կազմութիւնը լիբանանեան յառաջդիմական ուժերու համախմբման սկիզբը կը նշէ։

Այս միացեալ ճակատը շեշտը կը դնէ նաեւ «լիբանանեան – պաղեստինեան եղբայրութեան եւ լիբանանեան – պաղեստինեան համաձայնագրերու գործադրութեան վրայ»։

ԿԷՌԷՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ինչպէս շատ մը Լեհեր Ֆրանսայի հիւսիսի հանքերը աշխատած (30ական թըւականներուն), Կէռէք, սակայն այն հազուագիւտ Լեհն է որ հանքէն հասած է նախարարապետի պաշտօնին եւ այսօր կ'ընդունուի Փարիզ իբրեւ այդ։ Քաջ ֆրանսերէն խօսող, Կէռէք, այս այցելութեան առթիւ, գլուխ գլխի տեսակցութիւն ունի Ժիսքար տ'Էսթէնի հետ եւ կ'ըսուէր նոյնիսկ թէ Ֆրանսայի Նախագահը իրեն պիտի ներկայացնէ ապազինման ծրագիր մը, որ կը բովանդակէ նաեւ հիւլէական ապազինումը։

Ինչպէս աւանդութիւն է, լեհ ղեկավարը, հասած իրիկուան իսկ, Երկուշաբթի, ընդունուեցաւ Էլիզէ, ուր հրաւիրուած էր նաեւ Շիրաք, ինչ որ մասնաւոր բնոյթ մը կու տար այդ ճաշին։ Այս առթիւ Ժիսքար եւ Կէռէք բաժակաճառեր փոխանակեցին եւ երկուքն ալ շեշտը դրին մեղմացումի անհրաժեշտութեան վրայ։

Յիշենք, որ Խորհ. Միութենէն ետք, Լեհաստան ամէնէն կարեւոր երկիրն է ընկերվարական հաւաքականութեան ծոցը։ Տարածութիւնն է 312 հազար քառակուսի քիլոմեթր, բնակչութիւնը 34ուկէս միլիոն։

Բանի մը տողով

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ առտուան մէկէն վերջ լրացած էր գերման գործատիրոջ շնորհուած նոր պայմանաժամը, առեւանգողներուն կողմէ։ Բայց մինչեւ ժամը 11 նոր լուր չկար։ Գերմանական մամուլը շատ դառնացած է այս առթիւ, ֆրանսական մամուլին որոշ յօդուածներէն (Ժան Ժընէ, մանաւանդ, Մոնտի մէջ) եւ այն տպաւորութիւնն ունի թէ Ֆրանսա մեծ հաճոյք կ'առնէ իր դրացիին դըժբախտութենէն։ Մանաւանդ որ ոչ ոք կ'ուրանայ որ Արեւմտեան Գերմանիա, այսօր, կը վայելէ Արեւմուտքի երկիրներու ամէնէն ազատական վարչակարգը եւ ոչ մէկ երկիր այնքան ծայրայեղ ձախ թերթ լոյս կը տեսնէ, որքան հոն։

ՔՈԼԵՐԱՆ կը տարածուի Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։ Լիբանանի Առողջապահութեան նախարարը 25 պարագայ խոստովանած է Պէյրութի մէջ, որոնցմէ երկուքը՝ մահացու։ Սուրիա՝ 2105 պարագայ (68ը մահացու) եւ Յորդանան՝ 166։

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 6–8)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ «ՈՒՐՈՒԱԳԾԵՐ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՈՒԿՐԱՆԻԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ» ԳԻՐՔԸ

Պատմական դէպքերու բերումով՝ Հայեր, հեռանալով իրենց հայրենիքէն, բազմաթիւ գաղութներ հիմնած են Խրիմ, Կիեւ, Մոլդավիա, Արեւմտեան Ուկրանիա եւ Լեհաստան։ Այդ գաղութներու պատմութիւնը ուսումնասիրուած է հայ թէ օտար բազմաթիւ պատմաբաններու կողմէ։ Արեւմտեան Ուկրանիոյ եւ Լեհաստանի հայկական գաղութներու պատմութեան նուիրուած բազմաթիւ գիտական յօդուածներ եւ աշխատութիւններ լոյս ընծայած են նաեւ ուկրանացի եւ լեհ պատմաբաններ։ Վերջերս, Երեւանի պետական համալսարանը հրատարակած է Մ. Յովհաննիսեանի «Ուրուագծեր Լեհաստանի եւ Արեւմտեան Ուկրանիայի հայկական գաղթավայրերի պատմութեան» աշխատութիւնը, որուն մէջ հեղինակը ներկայացուցած է հայկական համայնքներու հիմնադրութեան պատմութիւնը Արեւմտեան Ուկրանիոյ եւ Լեհաստանի մէջ, անոնց տնտեսական եւ քաղաքական իրաւունքները, զբաղումը, կապերը հիւրընկալ ժողովուրդներու հետ։ Հայկական համայնքները հոն հիմնուած են ԺԳ. դարու կէսերէն սկսեալ՝ Լվով, Լուցկ, Կամենէց – Պոդոլսկ, Վարշաւա, Կրակով, Փոզնան եւ այլ քաղաքներու մէջ։ Օրինակ, մօտաւոր տուեալներով, Կամենէց – Պոդոլսկի մէջ կ'ապրէին վեց հազար, Լվովի մէջ՝ 3500, Լուցկի մէջ՝ 1500 Հայեր, որոնք այդ քաղաքներու բընակչութեան 15–20 տոկոսը կը կազմէին։ Հայերը առաւելաբար կը զբաղէին առեւտուրով, յատկապէս արեւելեան երկիրներու հետ, որ կը նպաստէր նաեւ Լեհաստանի առեւտրական եւ քաղաքական կապերու զարգացման։ Հայերը կը զբաղէին նաեւ ոսկերչութեամբ, կաշիի մշակումով եւ այլ արհեստներով։ Լեհահայերը մասնակցած են նաեւ իրենց երկրորդ հայրենիքի պաշտպանութեան՝ յատկապէս օսմանեան կայսրութեան դէմ մղըւած պաշտպանողական պատերազմներուն։ Անոնք մեծ դեր ունեցած են Լեհաստանի դիւանագիտական կապերուն մէջ արեւելեան երկիրներու հետ։ Հայրենիքէն հեռու ապրելով, Լեհաստանի եւ Արեւմտեան Ուկրանիոյ հայկական համայնքները շարունակած են զարգացնել իրենց ազգային մշակոյթը։ Հոն զարգացան մատենագրութիւնը (Սիմոն Լեհացի, Յովհաննէս Կամենեցացի, Յովհաննէս Աւագերէց), դրականութիւնը (Մինաս Թոխաթեցի, Պարսամ Տրապիզոնցի), ճարտարապետութիւնը (Լվովի հայկական եկեղեցի՝ 1363ին կառուցուած, որ կանգուն է մինչեւ այսօր եւ կարգ մը եկեղեցիներ այլ քաղաքներու մէջ), նկարչութիւնը (Պաւել, Սիմէոն եւ Եան Բոգուշ)։ Գոյութիւն ունեցած են հայկական դպրոցներ, դրադարաններ եւ տպարան։ Լեհաստանի եւ Արեւմտեան Ուկրանիոյ հայկական գաղութները գոյատեւեցին աւելի քան 500 տարի, բայց Լեհաստանի տնտեսական ու քաղաքական բարդ կացութիւնը, ներքին եւ արտաքին կարգ մը աննպաստ գործօններ քայքայեցին երբեմնի այդ շէն ու ապահով համայնքները։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԹԱՏԵՐԱՇՐՋԱՆԸ

Բացուած է Հայաստանի նոր թատերաշրջանը, որու մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները տուած է հայկական թատերական ընկերութեան փոխ – նախագահ Արտաշէս Բաբայեան. «Նոր թատերաշրջանը հարուստ է բեմադրութիւններով եւ թատերական բազմաթիւ հանդիպումներով։ Արեւելեան Հայաստանը Ռուսիոյ կցուելուն 150ամեակի յոբելեանի կապակցութեամբ Սպենդիարեան ակադեմական թատրոնը պիտի ներկայացնէ Եուրի Գէորգեանի «Աղասի» օփերան, որ գրուած է Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» մոթիֆներով։ Հանդիսատեսը կը դիտէ Էդգար Յովհաննիսեանի «Սասունցի Դաւիթ» օփերա – բեմապարը։ Սունդուկեան թատրոնը կը շարունակէ Ժորա Յարութիւնեանի «Խաչմերուկը» բեմադրութեան աշխատանքները։ Թատրոնի գլխաւոր բեմադիր Հրաչեայ Ղափլանեան կը բեմադրէ նաեւ Պերճ Զէյթունցեանի «Տիգրան Մեծ» ողբերգութիւնը։ Այս տարի կը լրանայ Երեւանի տրամաթիք թատրոնի տասնամեակը։ Թատրոնի խումբը, գլխաւոր բեմադիր Երուանդ Ղազանչեանի ղեկավարութեամբ կը բեմադրէ Եղիշէ Չարենցի «Երկիր Նայիրի» երգիծական պոէմի բեմական տարբերակը։ Բեմադրութիւնը տեղի կ'ունենայ Չարենցի ծննդեան 80ամեակի հանդիսութեանց օրերուն։

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

Հայաստանի արդիւնաբերական շինարարութեան նախարարութեան նախագծի եւ յատուկ շինարարական գրասենեակը աւարտած է Երեւանի Շահումեան շըրջանին մէջ կառուցուելիք օրինակելի – ցուցադրական թաղամասի նախագիծը։ Նոր թաղամասը, որ կը գրաւէ 47 հեկտար տարածութիւն մը, նախատեսուած է 23 հազար բնակիչի համար։ Շրջանը կազմուած պիտի ըլլայ չորս հատուածներէ, որոնք պիտի ունենան զբօսայգի, պուրակ, աւազան, մարզական խաղերու դաշտեր, շարժանկար, սրճարան, դըպրոց եւ մսուր–մանկապարտէզներ։

×

ՆՈՐ ՍԱՐՔԱՒՈՐՈՒՄ ՄԸ

Երեւանի ճարտարագէտները հողի մէջ հանքային աղերու գոյութիւնը մինչեւ մէկ տոկոս ճշդութեամբ որոշող սարքաւորում մը հնարած են եւ զայն կոչած «Տիգրան Ա.»։ Նոր սարքաւորումը կ'օգնէ գիւղացիներուն առնելին չէզոքացնել աղերու բացասական ազդեցութիւնը եւ ապահովել այլազան մշակոյթներու լաւ բերք մը։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԲՐԷԺՆԵՒ՝ ԳԱՐՇԱՆՔԻ ԴԱՇՏԸ

Այս խորագրին տակ, Քոթիտիէն տը Փարիի խմբագիրներէն՝ Ֆիլիփ Մարքովիչ, շահեկան գրութիւն մը ստորագրած էր Երեքշաբթի առտու, Բրեժնեւի տըրուած «խաղաղութեան մետալին» առթիւ ՄԱԿի ընդհ. քարտուղար՝ Վալտհայմի կողմէ։ Կուտանք թարգմանաբար (հոս անշուշտ բառախաղ մը կայ — խորագրի — հոնէօր եւ հոռէօրի)։

×

Պ. Քուրթ Վալտհայմ, ՄԱԿի շրջագայող եւ ոչ–արդիւնաւէտ ընդհ. քարտուղարը, Մոսկուայէն մեկնելէ առաջ, ուզած է խորհրդային ղեկավարին՝ Լէոնիդ Բրեժնեւի շնորհել Միացեալ Ազգերու Խաղաղութեան ոսկէ մետալը։ Բրեժնեւ ստացած է այս նշանը «վասն երախտագիտութեան իր արդիւնաւէտ եւ յարատեւ գործունէութեան ի նպաստ համաշխարհային խաղաղութեան եւ ժողովուրդներու ապահովութեան»։

Պահպանած ըլլալու համար Չեխոսլովաքիոյ ապահովութիւնը, մերսի՛ Պ. Բրեժնեւ։ Պահպանած ըլլալու համար Խորհ. Միութեան ժողովուրդներուն ապահովութիւնն ու բարոյական առողջութիւնը չարահաւատներուն դէմ, զանոնք խնամելով յիմարանոցներու մէջ, մերսի՛, Պ. Բրեժնեւ։ Պահպանած ըլլալու համար ապահովութիւնը Գերմանիոյ մէջ, Պերլինի պատը բարձրացնելով, մերսի՛, Պ. Բրեժնեւ։ Պահպանած ըլլալու համար բովանդակ բնակչութիւններու ապահովութիւնը զանոնք համախմբելով գուլագներու մէջ, մերսի՛ Պ. Բրեժնեւ։ Պահպանած ըլլալու համար համաշխարհային խաղաղութիւնը գերզինելով ափրիկեան կամ այլ տասնեակ Պետութիւններ, մերսի՛, Պ. Բրեժնեւ։ Օժանդակած ըլլալու համար թէ՛ խաղաղութեան եւ թէ տիեզերքի ապահովութեան հաստատելով պատերազմական հզօրագոյն զինարանը, զոր մարդ երբեք տեսած ըլլայ, մերսի՛, Պ. Բրեժնեւ։

Շնորհակալութիւն յայտնելու համար Պ. Վալտհայմի իր գեղեցիկ նորընոր ոսկէ մետալին համար, Լէոնիդ Բրեժնեւ թերեւս փափաքէր իր կարգին մետալ մը տալ ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարին՝ սեւ հիմուքի մետալը։ Աւա՜ղ, չկրցաւ ընել։ Այս շքանշանը արդէն տրուած էր, քանի մը տարի առաջ, Նոպէլի Խաղաղութեան Մրցանակի դատական կազմին։ Այս նոյն դատական կազմին, որ պարգեւատրած էր Հէնրի Քիսինկէրը, խաղաղութիւնը վերահաստատած ըլլալուն համար ասիական Հարաւ Արեւելքի մէջ։ Մէկ միլիոն Քամպաճցի դեռ կը խնդան... հողին տակ։

Ֆ. Մ.

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

—o—

Ա.

Արտասահմանի մէջ չուրջ 2 տասնամեակ է այլեւս այն համոզումը գոյացած էր որ Սուրիոյ, մանաւանդ Հալէպի հայկական երբեմնի գեղուն կեանքը «հին հին դարուց յիշատակ» դարձած է եւ ներկայիս ոչ մէկ ազգ. կեանք կայ կամ առնուազն՝ ազգային կեանքը մռայլ պատկեր մը կը պարզէ: Կարճ այցելութիւն մը սակայն, անցեալ ամիս, բաւեց հիմնովին հերքելու մեր այս սխալ տպաւորութիւնը եւ ինչ որ տեսանք՝ միայն լաւատեսութեան կրնայ առաջնորդել մեզ, ազգ. բոլոր մարզերէն ներս:

Այսօր, 50.000ի հասնող Հալէպի հայկ. գաղութը, կրթական, կրօնական, մշակութային, մարզական, սկաուտական, ուսանողական եւ այլ երիտասարդական կազմակերպութեանց եւ հաստատութեանց ցանցով, քաղաքական նոր պայմաններու լոյսին տակ, հերոսական ճիգերով վառ կը պահէ ազգային գիտակցութիւնը:

Եթէ մտնենք, այսօր, որեւէ եկեղեցիէ ներս, կը տեսնենք հաւատացեալներու բազմութիւն մը: Եթէ մտնենք որեւէ մարզական, մշակութային եւ երիտասարդական ակումբէ կամ հաւաքավայրէ ներս, կը հանդիպինք կայտառ ու աշխոյժ պատանիներու եւ երիտասարդներու, որոնք իրենց նախասիրութեանց եւ հետաքրքրութեանց ճամբով ընկերային եւ հայրոյր մթնոլորտ մը կը ստեղծեն հաւաքավայրէն ներս: Եթէ մտնենք ամէն գիշեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարտէզէն ներս, կը տեսնենք խաղավայրին մէջ հաւաքուած մարզական զանազան խումբեր՝ փորձի պահուն կամ մրցումի ընթացքին, յաղթահասակ ծառերուն տակ՝ սեղաններու չուրջ նստած հայ ծնողքներ, բարեկամներ, խումբ – խումբ երիտասարդներ՝ որոնք հաճելի պահեր կ'անցընեն, հայկ. երաժշտութեան ձայնասփիւռումով աւելի գրաւիչ ու տպաւորիչ դարձած մթնոլորտի մը մէջ: Ու տակաւին, եթէ աւելցնենք այս բոլորին վրայ թատերախումբերու, երգչախումբերու, ըսկաուտական կազմակերպութիւններու աշխատանքներն ու հաւաքոյթները, կ'ունենանք պատկերը շնչող ու ապրող գաղութի մը:

ԿՐԹԱԿԱՆ

Հալէպի մէջ կան ազգ. վեց վարժարաններ՝ Հայկազեան, Սահակեան, Զաւարեան, Կիւլպէնկեան, Մեսրոպեան եւ Վարդանեան, որոնք ուղղակի եւ անմիջական կերպով կապուած են ազգային Առաջնորդարանին, Քարէն Եփփէ ճեմարանը՝ միջնակարգ եւ երկրորդական բաժիններով եւ 800 աշակերտութեամբ, Կրթասիրաց Մշակութային Ընկերակցութեան հովանաւորած «Կրթասիրաց» վարժարանը՝ 500 աշակերտութեամբ, Հ. Բ. Ը. Մ.ի «Լազար Նաճարեան» (մանկապարտէզէն մինչեւ երկրորդական բաժինով) վարժարանը՝ 300 աշակերտով, եւ Կիւլպէնկեան նախակրթարանը (250 աշակերտ), Կիլիկեան ճեմարան՝ չուրջ 300 աշակերտներով: Գաղութի Առաքելական համայնքին պատկանող այս վարժարաններէն զատ կան նաեւ Կաթողիկէ համայնքի երեք դպրոցները՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Ս. Վարդանանց եւ Մխիթարեան (Վենետիկ) վարժարաններ, ինչպէս նաեւ Բողոքական համայնքի երկու վարժարանները՝ Էմմանուէլի դպրոց եւ Փեթէլի դպրոց: Հալէպի հայկ. վարժարաններու մէջ կ'ուսանին 9000 աշակերտներ:

Հայկական վարժարաններու մէջ՝ պետական կրթական ծրագրին առընթեր, հայերէնի դասաւանդութեան համար յատկացուած է շաբաթական չորս պահ (ընթերցանութիւն, քերականութիւն, ուղղագրութիւն եւ շարադրութիւն) եւ երկու պահ ալ կրօնքի: Հայերէնի դասաբաշխումը նոյնն է նախակրթարանի եւ երկրորդական բաժնի համար: Ինչպէս նկատելի է, Հայոց պատմութեան եւ հայ գրականութեան դասերը կը բացակային ցանկէն: Արգելինք՝ քաղաքական ծանօթ պայմաններու: Սակայն, թեմին առաջնորդական փոխանորդ Սեպուհ Վրդ. Սարգիսեանի հետ ունեցած մեր հանդիպումի ընթացքին, գիտել տուեցաւ մեզի, որ այդ պակասը կը լրացուի այլ ճամբով: Այսպէս, հայ ուսուցիչներէ կազմուած յանձնախումբ մը աշակերտութիւնը կը մղէ ընթերցանութեան՝ դպրոցէն դուրս: Իւրաքանչիւր դասարանի եւ տարիքի մակարդակին համապատասխան գիրքերու խնամուած ցանկեր պատրաստուած են, որոնք յանձնուած են հայկական գրադարաններու: Ուսումնասէր եւ գիտակից պատանին կամ երիտասարդը կը ներկայանայ գրադարան, ուր իրեն կը տրուին անհրաժեշտ գիրքեր, զորս կարդալէ ետք՝ աշակերտը, զեկուցում մըն ալ կը պատրաստէ հատորի նիւթին ու բովանդակութեան մասին եւ զայն կը ներկայացնէ իր պատկանած այս կամ այն պատանեկան կամ երիտասարդական միութեան ընթացիկ ժողովին: Այս ձեւով միութենական աշակերտը հաղորդ կը դառնայ հայ արժէքներու եւ անոնց ճաշակն ալ կը փոխանցէ իր ընկերներուն:

Վարժարաններու մէջ յաճախ կը կազմակերպուին արտասանական, երաժշտական, մարզական եւ շարադրական մրցումներ, որոնց դափնեկիրները մրցանակներով եւ գնահատութեան գիրերով կը պարգեւատրուին Ուսումնական Խորհուրդին կողմէ, որ մեծ ուշադրութիւն կը դարձնէ դպրոցներէ ներս հայերէնի դասաւանդութեանց:

Հայերէն դասաւանդող ուսուցիչներու մեծ մասը երկրորդական ուսման տէր է: Քարէն Եփփէ ճեմարանն է, որ կը հայթայթէ ուսուցիչներ տեղւոյն վարժարաններուն: Ազգային իշխանութիւնը, նախանձախնդիր հայերէնի ուսուցման, Հայաստանի մէջ հայագիտական իրենց ուսումը աւարտած հալէպցի երիտասարդներ ուսուցչական պաշտօնի կը կոչէ, այդ ձեւով առաւել բարձրացնելով աշակերտութեան ուսման մակարդակը: Ի դէպ, Քարէն Եփփէ ճեմարանը «Ծիլեր» անունով պարբերաթերթ մըն ալ լոյս կ'ընծայէ, տարեկան երկու թիւ:

Հալէպի կրթական – դպրոցական կեանքի մասին հակիրճ այս տեղեկութիւններու կարգին անհրաժեշտ է յիշել տեղւոյն հայկական գրադարանները՝ որոնք արդիւնաւէտ դեր մը ունին նոր սերունդի մտաւոր զարգացման եւ հայեցի դաստիարակութեան գործին մէջ: Հանդիպեցանք Հալէպի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ակումբին մէջ գտնուող «Քրիստափոր» գրադարանը եւ ականատես եղանք պատանիներու եւ երիտասարդներու, որոնք կարգ կը սպասէին հայերէն գիրքեր առնելու համար: Ծանօթացանք պատասխանատուին՝ Արշակ Տանըկէօղեանի, որ կարգ մը տեղեկութիւններ տուաւ մեզի գրադարանի մասին:

1919ին հիմնուած է Հալէպի «Քրիստափոր» գրադարանը, ուր այցելած եւ իրաւ հանդիպած են հայ ծանօթ մտաւորականներ ու գրողներ՝ որոնք իրենց կնիքը դրած են յիշեալ գրադարանին վրայ: Ներկայիս, գրադարանէն օգտուողներու միջին թիւը 250–300ի չուրջ է, մեծ մասամբ երիտասարդներ, որոնց տրամադրութեան տակ գրադարանը դրած է 2500 գիրք: Առաւելաբար կը կարդացուին ծանօթ վէպեր՝ պատմական, ազգային եւ գրական այլազան երկեր: Պատահական որեւէ օր երբ հանդիպինք գրադարան, կը տեսնենք վառվռուն երիտասարդներ՝ որոնք փութացած են հոն գիրք մը առնելու կամ կարդացածին յաջորդ հատորը ստանձնելու համար: Պատասխանատուն համեստ է:

Գաղութի ծանօթ դէմքերէն՝ Զաւէն Սապունճեան, գիտել կուտայ թէ Արշակ Տանըկէօղեանի անխոնջ ջանքերուն շնորհիւ է, որ կազմակերպուած է «Քրիստափոր» գրադարանը: Յատկանշական է գրացուցակներու կազմութիւնը: Հեղինակի մը գիրքերու անուններու արձանագրութեան առընթեր, տրուած է նաեւ ցանկը նոյն հեղինակին նուիրուած ուսումնասիրութիւններու, երկերու եւ մենագրութիւններու. տեսակ մը մատենագրութիւն՝ որ ամբողջական ծանօթութիւն կուտայ տուեալ հեղինակի անձին ու գործին մասին:

Թէքէեան Մշակ. Միութիւնը ունի հայերէն գիրքերու ճոխ գրադարան մը, որմէ կ'օգտուին միութեան անդամներն ու ուսանողներ: Գրադարանի կողքին հաստատուած է նաեւ ընթերցարահ մը, ուր կը դիմեն անդամներն ու հայ ուսանողները, շաբթուան թերթերն ու պարբերական հրատարակութիւնները կարդալու համար: Հ. Բ. Ը. Մ.ի Վիոլէթ Ճեպէճեան գրադարանը, հիմնուած 1971ին, Տոքթ. Ռոպէր Ճեպէճեանի նախաձեռնութեամբ, 1500 գիրք ունի՝ հայերէն եւ օտար լեզուով: Հալէպի մէջ կան նաեւ երկու ուրիշ գրադարաններ՝ «Զաւարեան» եւ «Վարանդեան», ինչպէս նաեւ Հայրենակցական միութեան մը պատկանող գրադարան՝ որոնք, իրենց կարգին, օգտաշատ դեր մը ունին գաղութին մէջ: Գնահատելի երեւոյթ մը արդարեւ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՃԱՆՉՈՒՄԷՆ ԱՆԴԻՆ

Բ.

Սեզան առաջինն է որ կը խանգարէ նկարչութեան այս ձեւային պաշտօնը (բայց երբ կը սկսի այս նոր շրջումը, նկարչութիւնը ինքզինք է միայն որ կ'առաջադրէ. քաղքենիութիւնը գտած է նոյնքան եթէ ոչ աւելի գործօն միջոցներ իր յղացումները լուսեայն ընդարձակելու, ժողովուրդը իր «էութենէն» պարպելու, նախ՝ վէպը, յետոյ՝ շարժարուեստը): Ամէնէն առաջ՝ Սեզան կը սկսի պատկերը ձեւազեղծել, եւ նոյն պատկերին անվերջանալի կրկնումով, կասկածի տակ դնել վերարտադրողականութեան սկզբունքը: Յետոյ՝ կը խանգարէ գիծի-գոյնի յարաբերութիւնը պատկերին մէջ, եւ վերջապէս՝ «փերսփեքթիվ»ի օրէնքները որոնք կը կառավարէին նմանութեան արտադրրանքին տակ գտնուող նկարչութիւնը: Սեզանէն ետք, խորանարդապաշտները կը շարունակեն իր սկըսած վերիվայրումը, դիտանկիւնի մէկութիւնը բացայայտօրէն ջնջելով, նկարի յայտարարութեամբ: Ասոնցմէ ետք (երբ ըստ իս արդէն իսկ վերջացած էր հոլովոյթը, նկարչութեան յեղաշրջումը, ձեւային օրէնքներու ամբողջական հարցադրումով), գերիրապաշտները կ'աշխատին «նիւթ»ին վրայ, ներմուծելով ֆանթասթիք, միթական, սովորական տրամաբանութիւնը հակասող տարրեր,

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄԱՑ

Զ.

Ընդհանրապէս քարշակով կ'երթար կուգար միշտ, Պէշիկթաշի պահականոցին կողմը նայելով, որպէսզի տեսնուի թէ հասարակ մարդու նման կ'երթեւեկէ: Ու երբ կառքով անցնելու պարտաւոր ուէր, վարագոյրը ձգել կուտար: Փաշաներու եւ մինչեւ իսկ անոնց սպաներուն առջեւ քառասուն տարիներու զգուշաւոր եւ կորաքամակ կեանքը իր սրտին մէջ զառնութեան թոյնը ամբարած էր: Ու այդ թոյնէն լեղխացած սրտով կը կարդար Հայոց պատմութիւնը եւ ատելով կ'ատէր «անհաւատը»:

Գում–քափուի ցոյցին օրը սիրտը յոյսի եւ վախի զգացումներով ցնծաց ու տագնապեցաւ: «Դանակը ա՛լ ոսկորին հասած կ'երեւնար», փափսաց քանի մը մտերիմներու: Կարծես թէ «Գործին մէջը Ռուսին մատը կայ»: Իր այս կարծիքը սկսաւ համոզումի փոխուիլ, երբ Յուլիս 15ին յաջորդ օրը փաշաներուն մռայլ ու մտահոգ դէմքերը տեսաւ: Սիրտը պաղչկեցաւ, ու «օ՛խ» մը քաշեց: Հազար տարուան ցեղային վրիժառութեան սկզբնաւորութիւնը կը տեսնէր: Սմքած ինկաւ, երբ բանտերը Հայերով լեցուեցան, ու դէպի արեւմտեան Ափրիկէ շղթայակապ Հայեր ճամբայ դրուեցան եւ «Ռուսին մատը» չերեւցաւ: Իրիկուն մը օղիի միջոցին, մտերիմներուն ըսաւ.

— Մեր հիներուն խօսքն էր թէ «Աստուած տաճկին թուփուզը Հայուն գլխէն պակաս չընէ, բայց՝ Մոսկովին թուփուզն ալ տաճկին գլխէն պակաս չընէ»: Ասկէ ետքը տաճկին թուփուզը առաջուընէ աւելի ուժով գլխնուս պիտի զարնուի, վասնզի Մոսկովին թուփուզը տաճկին գլխուն վրայ չի տեսնուիր կոր:

Հին մարդը նորէն երեւան եկաւ. տաճկին առջեւ ժպիտը, երեսին վրայ ցաւը, հոգւուն մէջ Հայը, որ ապրիլ կ'ուզէր: Նորէն իր վզին վրայ ծանրացած զգաց «խոհեմ – զգուշաւոր վարմունք»ի բազմադարեան անուրը, զոր խորտակելու յոյսը ունեցաւ բոպէ մը: Եւ այն օրը, որ Հայաստանցի տէրտէր մը Հայութեան ալ անդրուսպ պահանջումը «ազատութիւն եղբարց մերոց»ին մէջ զտացուց «անխոհեմարար», ու՝ «որ օրհնեալ զայնսիկ»ին մէջ զառնութեան չեշտով մը ցեղին անէծքը արձակեց «անզգուշաբար», ռայան վախցաւ: Ժառանգական սարկացեալ արիւնը նորէն իր հանդարտիկ ընթացքը շարունակեց:

Է.

Տէր Յուսիկ, որ Պոլսէն Սամսոնի ճամբով մեկնած էր, նոյն ճամբով նորէն Պոլիս վերադարձաւ երկու տարի ետքը: Այս անգամ չխտակ Պատրիարքարան չգնաց, ոչ ալ գինք թաղի մը եկեղեցի ղրկեցին: Մէս – մինակ չէր դար, ուրիշներ ալ կ'ընկերանային իրեն: Կուգային խմբովին, առանց իրենց ազատ շարժման տէրն ըլլալու: Ոտքերնին շղթայ անցուած էր: Շոգենաւէն չխտակ Պայը Զապթիէ տարուեցան: Շղթայեալներէն մէկ մասը Պոլսոյ բանտերը զետեղեցին, ուրիշներ Աքեա աքսորուեցան. տէր Յուսիկ այս վերջիններուն մէջ էր:

Հայաստանցի տէրտէրը Պոլսէն ո՛չ գզուած, ո՛չ սմքած, ոչ ալ բարկացած մեկնած էր: Քրիստոսի սիրոյն իր արիւնը առանց տրտունջի թափելու պատրաստ քահանան բանի տեղ չէր կրնար դնել եկեղեցիին ու ժողովուրդին սիրոյն համար կրած չնչին տառապանքները: Իր սրտին մէջ քրիստոնէութիւնն ու ազգութիւնը ի մի ձուլուած էին. զանոնք իրարմէ անջատելու անկարող էր, ինչպէս անկարող էր իրարմէ զատել Քրիստոսի աստուածային ու մարդկային բնութիւնները: Մէկուն համար ուրախութեամբ նահատակուողը, ուրախութեամբ պիտի մարտիրոսանար եւ միւսին համար:

Ու յետոյ, Յուլիս 15ի պայծառ արեւը գինքը այլակերպած էր: Դարերէ ի վեր աղուէսը կեանքի մտատիպար ընտրող հայ գեղացին, Յուլիս 15ին առիւծի կորիւնը ցեղային զինանշանը ընդունեցաւ: Տէր Յուսիկ Պոլսէն կազդուրեալ կը մեկնէր: Ինքն ու Արշամը միասին ճամբայ ելան:

Արձակուրդի օրերը վերջանալու վրայ ըլլալով, ուսուցիչը արդէն երկիր պիտի վերադառնար, ուր կատարելիք նոր պաշտօն մըն ալ ունէր իբր ներկայացուցիչ:

Ըստ նախորդ որոշման մը, տէրտէրը Պոլիս պիտի մնար այն տեղի «ընկերութեան» հետ երկրին յարաբերութիւնները ամրապնդելու եւ զօրեղ կազմակերպութիւն մը հիմնելու նպատակաւ: Հայրապետ էֆէնտիին միջամտութիւնը այս ծրագիրը քանդեց:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(25 – Շար.)

...րոնք այս անգամ կը խանդարեն ոչ թէ ...նկարչութեան ձեւային սահմանումը, ամ... բողջովին բռնուած այն աշխատանքին ...մէջ որ պիտի հաւաստիացնէր եւ պատ...կերացնէր համընդհանրացումը քաղքենի ...ըմբռնումներուն, այլ՝ քաղքենիութեան ...աշխարհը ինքնին։ Կ'անցնիմ։

Այս երկու շարժումները 40ական թը...ականներուն ներկայ էին ամերիկեան բե...մին վրայ, նախ՝ խորանարդապաշտներու ...ցուցադրութիւններով, յետոյ եւ մանա...ւանդ՝ գերիրապաշտներու եւ անոնցմէ՝ ...Մասոնի, Միրոյի, Մադդայի ներկայու...թեամբ։ Հետաքրքրական է Նիւ Եորք ...փարիզ Պօպուրի ցուցադրութեան մէջ ...գիտել ամերիկեան նկարիչներու ամբողջ ...ծիգը իւրացնելու համար եւրոպական նը...կարչութեան արդիւնքները։ Այդ ճիգը ...կրնար միայն նմանողութիւններու ...յանգիլ, որովհետեւ ներքին քննադատա...ութեան, ներքին շարժման եւ փոփո...խութեան ամբողջ աշխատանքը արդէն ...կատարուած էր այդ երկու շարժում...ներով։ Արեւմտեան նկարչութիւնը իր ...ամբողջ պատմութեամբ, ներկայացուած, ...մնացած, վերլուծուած, տարբա...երուած, կը գտնուէր Պրաքի, Փիքա...սոյի, Տալիի կամ Մասոնի նկարներուն ...մէջ։

Եւ խանդավառիչ է Ամերի...կացիներուն փնտռտուքներուն հե...տեւիլ «ամերիկեան» արուեստի մը ...ներ։ Նկարիչներու նկարչութիւնը ժա...մանակի սկիզբը՝ Մաթրուէլ, Նիւման ...անթէ նոյն արտայայտութիւնները ունին ...այս մասին, զուտ ամերիկեան արուես...տի մը որոնումը, որ իրենցմէ առաջ ու...րիշ չէր իրագործուած, եւ թերեւս չէր ...ալ առաջադրուած։ Միաժամանակ՝ չատ ...կ չենք հասկնար թէ ի՞նչ կ'ուզեն ըսել. ...ինչպէս նկարչութիւնը կրնայ ամերիկ...եան ըլլալ աւելի քան չեխ կամ սպանա...կան։ Նկարիչներու մտահոգութիւնը, մը...տադրութիւնը կը մնայ սակայն, մեր ...ժամանակի անհասկացողութեան կը դի...մանայ ան, կը կրկնուի, ամբողջ սե...րունդին է որ կը պատկանի, Փոլլոքին, ...Ֆ. Քլայնին, Ա. Կորքիին նոյնիսկ (այս ...վերջինին հայկական ծագումը ծանօթ է. ...հետաքրքրական է որ նոր նկարչութեան ...մէջ կեցած ըլլայ, գերիրապաշտ իր ...համակրանքներով, «կենսաձեւ» իր գիծե...րով, կէս–վերացական միայն) (*)։

Այս նոր նկարչութենէն այսօր ցոյց կը ...տրուին Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլ...լալով՝ Մաթրուէլի գործերը, որ իբրեւ ...նկարիչ, բայց նաեւ իբրեւ տեսաբան եւ ...հրատարակիչ գլխաւոր դէմքերէն է այդ ...սերունդին։ Կրնանք հիմա անցնիլ անոր ...էջերուն առջեւէն դիտել իր Օբրէններու ...շարքը, առաջինները ծաւալուն պաստառ...ներու վրայ նոյն թեման սեւ ներկով, ...երբեմն մելանով թուղթի վրայ, անվերջ ...կրկնող, երկրորդները որոնք գոյնի լայն ...եւ «տաք» տարածութիւններու վրայ յան...կարծ գիծի մը ճեղքը կը բերեն։ Անցնիլ ...եւ հարց տալ թէ ուրկէ՞ կուգայ այս նկարչութեան բացարձակ ուժը։ Նոյն հարցը տալ նաեւ Փոլլոքի մը կամ Նիւմանի մը գործերը յիշելով, եթէ ծանօթ ենք անոնց։

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

(Շար. – 2)

(*) Ա. Կորքի հետզհետէ շինած է ամբողջ աշխարհ մը կեանքէն վերցուած եւ վերյօրինուած գիծերու, դէմքերու որոնք կը դեգերին վերացականի եզերքները։ Գերիրապաշտներու կողմէ ընդունուած իբրեւ իրենցմէ մէկը, Կորքի փորձած է տալ իր երեւակայութեան աշխարհը գործածելով բնութենէն քաղուած մասնիկներ կամ թելադրելով զանոնք իր անձնական ոճով։ Առաջինը որ միւս կողմը պիտի անցնէր եւ պիտի ստեղծէր իսկական ամերիկեան արուեստ մը, Փոլլոքն է, աքշըն փէյնթինկով, ուր մարմնական – հոգեկան շարժումներն էին զորս կ'ուզէր արձանագրել, անմիջականօրէն։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ՓԱՌԵՐԳԸ

«Սով. Հայաստան» օրաթերթին հաղորդումով, Օգոստոս 31ին, առաջին անգամ ըլլալով հնչած է Խորհ. Միութեան նոր փառերգը համամիութենական ձայնասփիւռով եւ կեդրոնական հեռատեսիլով, Մոսկուա։

Նոր փառերգը պաշտօնական դիմագծուած է Սեպտեմբեր 1ին։

Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին Պրեզիտիումը, Մայիս 27ին, հաստատած էր նոր փառերգին երաժշտութիւնն ու բառերը։ Ասոնց «հեղինակութիւնը» յանձնուած էր Մ. Սուսլովի։

Նախկինը՝ «Ազատ Հանրապետութիւններու անքակտելի միութիւնը» անունին տակ, յօրինուած էր 1943ին եւ պաշտօնական շրջագայութեան մէջ մտած էր 1944ին, Ստալինի կարգադրութեամբ։ Ասիկա եկած էր փոխարինելու Միջազգայնականը, որ իբրեւ փառերգ 1917էն ի վեր կը հնչէր։ Ստալինի մահէն ետք կարեւոր անպատեհութիւն մը ներկայացուցած էր։ Ճիշդ է, որ ինչպէս ներկայ փառերգին մէջ, Մեծ Ռուսիոյ փառաբանութիւնը կ'ըլլար, բայց տօր կողքին նաեւ Ստալինի, քանի կ'ըսուէր, թէ Ստալին ներշնչած է մարդոց հաւատարիմ մնալ ժողովուրդին, աշխատանքին եւ նուաճումներուն։ Այս է պատճառը, որ բռնատէրին մահէն ի վեր միայն երաժշտութիւնը կը հնչէր. ներկաները կամ լուռ կը մնային, կամ պարզապէս կը չընջէին եղանակը։

Նոր փառերգը եւս (խօսք՝ Ս. Միխալկովի եւ Գ. Էլ–Ռեգիստանի, երաժշտութիւն՝ Ա. Վ. Ալեքսանդրովի), Խորհ. Միութեան բոլոր ազգերուն մէջ միայն Ռուսերու կամ Ռուսիոյ փառաբանութիւնը կ'ընէ, անուղղակի ձեւով ընդգծելով այս վերջինոյն տիրապետութիւնը։

Ստորեւ նոր փառերգին բովանդակութիւնը.

Անխախտ ու յաւերժ միութեան մէջ
զօդել է
Մեծ Ռուսիան Հանրապետութիւններն
ազատ։
Կեցցէ ստեղծուած կուռ կամքով
ժողովրդեան
Հզօր միութիւնը մեր սովետական։

Փառք քեզ, երկիր հզօր, մեր հայրենիք
ազատ,
Ժողովրդոց դաշինքի յենարան։
Կուսակցութիւնը Լենինի՝ ուժը մեր մեծ
ժողովրդի,
Մեզ կոմունիզմ է տանում յաղթական։

Շողաց ամպրոպից մեզ արեւն
ազատութեան
Եւ Լենինը մեծ լոյս տուեց մեր ուղուն,
Արդար գործերի նա հանեց ժողովուրդներ
Մղեց մեզ դէպի աշխատանք եւ սխրանք։

Փառք քեզ, եւայլն կրկնել։

Մենք կոմունիզմի վեհ գաղափարների
Յաղթանակում տեսնում ենք երկրի
ապագան։
Մեր մեծ հայրենիք, քո կարմիր դրօշին
Առյաւէտ կը լինենք նուիրուած
անսահման։

Փառք քեզ, եւայլն կրկնել։

Սեպտեմբեր 15էն

Քաֆէ – Թէաթր տը լա Պրըթոնըրի (26 Ռիւ Սէնթ–Քրուա տը լա Պրըթոնըրի, (Մառէ) կը ներկայացուի Ժանք – Ժաք Վարուժանի՝

ԼԸ ՍԵՐՖԻԹԻՔԱ

որուն հերոսն է... Ժան – Ժաք Ռուզուն – եան։

ԴՈՂՔԵՐԸ ԴՈՂՔՈՒ

ՋՄՄԱՌԻ (Լիբանան) Հայոց վանքին վանքապատկան անտառներուն մէջ, Օգոստոսին տեղի ունեցած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի Անթիլիասի սկաուտներու եւ Ալեք Մանուկեան կեդրոնի Հ. Ե. Ը.ի սկաուտներու բանակումները։ Մասնակցած են Հ. Մ. Ը. Մ.ական 121 սկաուտներ, գայլիկներ, արենոյշներ եւ Հ. Ե. Ը.ական քսան գայլիկներ։ Օգոստ. 27ին, Պէյրութէն գացած բազմաթիւ ծնողքներու եւ բարեկամներու ներկայութեամբ, տեղի ունեցած է եզրափակիչ խարուկահանդէսը, որուն ներկայ եղած են նաեւ Հ. Ե. Ը.ի գայլիկները՝ իրենց պատասխանատուներով։

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ (Լիբանան), Օգոստոսի երկրորդ կէսին տեղի ունեցած է Պատանեկան Միութիւններու բանակումը, որուն մասնակցած են Լիբանանի 15 պատանեկան միութիւններէ 500 պատանիներ, երկու բաժինով (մէկական շաբաթ)։ Նոյն ատեն, Այնճարի մէջ տեղի ունեցած են երիտասարդական, սկաուտական բանակումներ, նաեւ Օգն. Խաչի կազդուրման կայանը, որոնք մեծ խանդավառութիւն ստեղծած են հայկական գիւղին մէջ։

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Զարմահալ գաւառի Հայ Ուսումնասիրաց Միութեան վարչութիւնը գիւղագնացութիւն մը կազմակերպած է դէպի Զարմահալ՝ Քելլար լերան ստորոտը, ուր երեք օր՝ շուրջ 1500 Հայեր, ապրած են իրենց նախնիքներու յիշատակով։ Ամբողջ օր մըն ալ ներկած եղած է թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Աշճեան եւ շրջանի գաւառապետը, որ խօսք ալ առնելով դրուատած է Հայերու ձեռներէց ոգին։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ Արարատ կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ համահայկական բանակում մը տեղի ունեցած է, որուն մասնակցած են նաեւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ սկաուտները։ Բանակումին առիթով հիւր սկաուտները այցելած են Թեհրանի եւ Թաւրիզի պատմական եւ տեսարժան վայրերը, ազգային հաստատութիւնները, ինչպէս նաեւ գացած են Արաքս գետի ափը, Ս. Ստեփանոսի եւ Ս. Թադէոս առաքեալի պատմական վանքերը։ Ս. Թադէի վանքին մէջ տեղի ունեցած է երգման արարողութիւն մը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

Le Kommando 784/5 par Avédis K. Messoumentz (Aux Combattants et Prisonniers de l'Armée Française des deux guerres Mondiales 1914-18 et 1939-45).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (418)

ՀԱՌԱՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

— Պէտք էր սակայն առաջուընէ ըսէիք ատիկա՛ եւ չհարկադրէիք զիս որ ձեր երեսին տամ ձեր բուն նպատակը։ Բայց դուք այդպէս վարուելով իմ մէջս այն համոզումը գոյացուցիք թէ ոստիկանապետէ մը պահանջուած էական ձիրքերն ու յատկութիւնները չունէիք։ Ոստիկանապետ մը պէտք չէ անգութ ըլլալու ստիճան նենգամիտ ըլլայ եւ իր որսին տրոփումներուն դէմ գնելու չափ ուժ չունենայ։

— Ձեմ կարծեր սակայն որ այդ աստիճան անխնայօրէն քննադատուելու արժանի եղած ըլլամ, տէր իմ։ Դեռ ուշ չէ նահանջելու համար։

— Կ'ընդունի՞ք թէ ըսածներս ճիշդ են։

—– Այո, տէր իմ։

— Առանց որեւէ յետին մտքի եւ առանց որեւէ ակնկալութեան իմ մարդս ըլլալ կը խոստանա՞ք։

— Միայն սա պիտի խնդրէի ձերդ վսեմութենէն որ չմոռնայ թէ՝ եթէ կամենայի, կրնայի իր յաջողութեան արգելք հանդիսանալ։

—– Այսինքն ըսել կ'ուզէք թէ աւագ հաւատաքննիչի պաշտօնը ձեզ յատկացնեմ, այնպէս չէ՞։

Ճենարօ խոնարհեցաւ։

— Բայց ես ցաւով կը հաղորդեմ ձեզ թէ ես այդ պաշտօնը ջնջել մտադրած եմ... այսինքն աւագ հաւատաքննիչի պաշտօնը գոյութիւն պիտի չունենայ յետ այսորիկ Վենետիկի մէջ... վերջին հաւատաքննիչը այսօրուան հրաժարեալ հաւատաքննիչը պիտի ըլլայ։

Ճենարօ դեփ–դեղին կտրեցաւ։

Այս անակնկալ հարուածը շատ զօրաւոր եկած էր իրեն. երկար ատենէ ի վեր փայփայած յոյսերը մէկ բառով կը փըլչէին, կը խորտակուէին, հիմնայատակ կ'ըլլային։

Ապստամբութիւն մը տեղի ունեցաւ իր մէջ, դրան կողմը դարձուց նայուածքը։ Ռոլան անոր շարժումներուն կը հետեւէր եւ դիմագիծերուն փոփոխութիւնը նկատողութեան կ'առնէր։

Այն միջոցին երբ ոստիկանապետը թեւը կամացուկ մը երկարելով զանգակին մուրճին կը տանէր, Ռոլան ոտքի ցատքելով պատուհանին քով գնաց։

— Պարոն Ճենարօ, կ'ուզեմ ձեզ անօգուտ յիմարութիւն մը գործելէ ազատել, ըսաւ ան։ Ներս մարդ կանչելէ առաջ պահ մը սա պատուհանէն առջեւ եկէք։

—– Տէր իմ, հաւատացէք որ...

— Եկէք եւ խօսքերնիդ հոս շարունակեցէք, ըսաւ Ռոլան։

Ճենարօ հնազանդեցաւ։

Դուրս նայեցէք, շարունակեց Ռոլան։ Ի՞նչ կը տեսնէք։

Ճենարօ ուշի ուշով քարափը աչքէ անցուց...։

— Ձիս ձերբակալել տալու համար քանի՞ հոգի ունիք ձեր տրամադրութեան տակ, շարունակեց Ռոլան։

— Եթէ հրաման արձակեմ, երեք վայրկեանի մէջ տրամադրութեանս տակ հարիւր հոգի կրնամ ունենալ... բայց ատանկ բան միտքէս անգամ չեմ անցըներ, պատասխանեց Ճենարօ։

— Իրաւունք ունիք, ճիշդ է, ըսաւ Ռոլան վեր բարձրացուցած վարագոյրը վար ձգելով։ Իսկ դուք ալ սա նաւավարները տեսա՞ք, քարափին վրայի բազմութիւնը, ամէնքն ալ իմ մարդիկս են. միայն քարափին վրայ երեք – չորս հարիւր հոգի կայ, նոյնքան մըն ալ քովընտի փողոցներուն մէջ կայ, եղաւ վեց հարիւր։ Եթէ պատերազմի սկսիլ կ'ուզէք, մէկ նշանով կրնամ զանոնք ձեր գլխուն վրայ թափել։ Ի՞նչ կ'ըսէք, կը հաւանի՞ք։

— Տէր իմ, քիչ մը առաջ ըսի արդէն թէ ձեզի անձնատուր եղած էի։

— Առանց որեւէ պայմանի անձնատուր կ'ըլլա՞ք։

— Այո, տէր իմ, առանց պայմանի։ Դուք ինէ աւելի զօրաւոր էք. ձեր արդարամտութեան եւ վեհանձնութեան կ'ապաւինիմ։

— Լաւ ուրեմն, հանգչեցէք նստիլ. բաւական խօսելիք ունինք։ Փետրուար մէկին տեղի ունենալիք մեծ տօնին մասին քանի մը հարցում պիտի ուղղեմ ձեզի։ Դուքը ժամը քանի՞ն պալատէն պիտի մեկնի։

— Առտուան ժամը ճիշդ իննին։

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Բարսեղ Նշանեան, իր զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ՓԵՐՈՒԶ ԵՓՐԵՄԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Սեպտ. 11ին, 87 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի Սեպտ. 15ին, ժամը 14·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

« ՅԱՌԱՋ ».— Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Նշանեանի եւ զաւակներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ջուլալ Գազանճեան ընկ. Վ. Աթթարեանի մօրը մահուան առիթով 100 ֆր. կը նուիրեն Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան (ստանալ Յառաջէն):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին աւանդական ճաշը Նոյեմբեր 20ին:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի կողմէ պարահանդէս Հոկտ. 22ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Որբերու Օգն. Մարմնին տարեկան պարահանդէսը Դեկտեմբեր 4ին:

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5ԻՆ

Շարպոնիէռ:

×

Կեդրոնականցիներու տարեկան ցայ - զաւարահանդէսը Նոյեմբեր 5ին:

×

Կապոյտ Խաչի Պանեօ - Քաշանի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Հոկտեմբեր 8ին:

×

Արմենուհի Գեւոնեանի Տարօնի երգերու ունկնդրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 22ին, Շաբաթ ժամը 8·30ին Սալ Տրլիւսիի մէջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ազատուհի Տէօվլէթեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Սեպտ. 18, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ԱԻԵՏԻՍ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՑԱՆԿԸ

Զ. Մարկոսեան 70, Տիկ. Զ. Խաչերեան 60
Արտաշէս Տէլիղազարեան, Մկրտիչ Տէլիղազարեան, Միհրան Տէլիղազարեան, Միսաք Չէօրտիւքեան, Աստուր Կարապետեան, Խորէն Ճիպիլեան, Տիգրան Նիկողոսեան, Գրիգոր Գէորգեան, Միհրան Իրկէնեան, Աղնիւ Տէր-Գէորգեան, Ոսկիան Մարտիրոսեան, Յարութիւն Քոլաքեան, Պայծառ Տէրտէրեան, Տիկին Մխիկեան, Գրիգոր Նահապետեան, Յովհաննէս Միսիրեան, Խվատեան ընտանիք, Մինաս Չէքէրեան, Մանուկ Մանուկեան, Ռուպէր Միքայէլեան, Պր. Մինասօղլու Էլի Քէնթէլա, Աղաւնի Յակոբեան, Յակոբ Կարապետեան, Փօլ Զազրեան, Ռոպէր Ամայեան, Շապուհ Էյմասեան, Յովհաննէս Մատաղճեան, Խաթուն Մարկոսեան, Հայկազուն Պալիկեան, Հայկ Թահմիզեան, Մկրտիչ Կոտոչեան, Գառնիկ Նիկոէլեան, Աբրահամ Ճիկամեան, Վրէժ Թիւրապեան, Կարապետ Հայալքեան, Հրիփսիմէ Եալընգըլըճեան, Պօղոս Թորոսեան, Ժորժ Ներսէսեան, Արամ Վահրատեան, Մուշեղ Անդրանիկեան, Տաղէս Պետրոսեան, Յարութիւն Տօնիկեան, Անիճա Թասմաճեան, Նշան Տաղէսեան, Անդրանիկ Թորոսեան, Վահրամ Եազըճեան, Աղաճան Մահտէսեան, Բարսեղ Գամպուրեան, Երուանդ Մարկոսեան, Նիկողոս Թորոսեան 50ական:

(Շար.)

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը պատիւ ունի հրաւիրելու ֆրանսահայ ազգայինները իր կեդրոնի բացման առաջին տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Սեպտ. 25 նախագահութեամբ՝

ՀՄԱՅԵԱԿ-ՊԵՏՐՈՍ ԺԷ. ԿԷՏԻԿԵԱՆԻ

կաթողիկոս - Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց

Սոյն հանդիսութեան ընթացքին, ժամը 11ին, կը կատարուի վարժարանին նորակառոյց մատրան օծումը

38, Route de Collonges
St. Cyr au Mont d'Or (Lyon)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած դպրոցին հայերէն դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 20ին, ուսուցչութեամբ Տիկին Մայտա Կարապետեանի, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14էն 18:

Կը խնդրուի արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան, Կիրակի առաւօտները եկեղեցին:

×

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութեան եւ Ս. Սահակ - Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 21ին, Չորեքշաբթի օր, Բարեգործականի սրահին մէջ, 33 Քուր փիէր Փիւժէ, ուսուցչական նոյն կազմով: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրը ժամը 8·30էն - 19: Իսկ միւս օրերն ալ՝ երեկոյեան ժամը 19-22: Այն ծնողքները որոնք հնարաւորութիւն չունին իրենց զաւակները դպրոց բերելու, հաճին հեռաձայնել հետեւեալ թիւին.— 37·75·97: Երախաներու փոխադրութիւնը ապահովուած է մասնաւոր կառքով:

×

Կապոյտ Խաչի դասընթացքը մեծերու եւ պաքալօրէայի ներկայանալու համար հայերէն լեզուով որ տեղի կ'ունենար Լիսէ Քոնտորսէի մէջ, փոխադրուած է LYCEE CHAPTAL, 45 Bd. des Batignolles
Métro Rome, Villiers ou St. Lazarre

Դասաւանդութիւնները միշտ ձրի են:
Ուսուցչուհի ՕՐ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Դասերը կը սկսին Հոկտ. 7ին, Ուրբաթ օր ժամը 19էն 21 եւ շարունակաբար ամէն Ուրբաթ օր:

Inscriptions au Secrétariat à partir du 16 Septembre, 47 Rue Saint-André des Arts, Paris 6 (Tél. 326-48-28)
Métro Saint-Michel ou Odéon, les Mercredis de 14 h. à 16 h., Lundis et Vendredis de 17 h. à 19 h.
Droit d'inscription : 50 Frs.

ԲՈՅԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայաստանի Սուր ընկերակցութիւնը հրաւիրուած է արծարծելու Անծանօթ Զինուորին բոցը Սեպտ. 17, Շաբաթ ժամը 18·30ին:

Հաւաքուիլ ժամը 17·45ին Պալպաք-Շանզ'էլիզէի անկիւնը:

ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ
ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ

կազմակերպութեամբ

Մուրատ - Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ
Շաբաթ, Նոյեմբեր 26ին
Կը նախագահէ
Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝
ԳԵՐՊ. ԷՋԷԿԵԱՐԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՈՐ ՍԱԼ ՄԸ

ՆՈՐԱՅՐ

կ'երգէ 12 ժողովրդական երգեր.—
Ստանալու համար կարելի է դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

Paris
LA CAPPADOCE
3, Rue Marivaux,
Tél. : 742-83-65
EREVAN
26, Rue Bergère
Tél. : 770-85-81
AIDE - SOCIALE
77, Rue Lafayette
Tél. : 878-02-99
LIBRAIRIE PALOUYAN
9, Rue de Trévise
Tél. : 523-24-97
LIBRAIRIE SAMUELIAN
52, Rue Mr le Prince
Tél. : 326-88-65
ALTOUNIAN ONNIK
130, Rue Jeau-Jaurès
Arnouville les Gonesse
987-08-73
Marseille
MAGARIAN
9, Place des Vergers
Garge les Gonesse
Tél. : 986-49-71
MAISON DE LA CULTURE
12-14, Rue Saint Bazile
Tél. : 50-15-09
JOURNAL ARMENIA
2, Place de Gueydon
Gardanne
Lyon
Super-Marché Bahadourian
20, Rue Villeroy
Tél. : 60-32-10

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ», ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

« ՅԱՌԱՋ 50 »

Տաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն
420 էջ, ընտիր տպագրութիւն
ԿՈՂՔ՝ ԳԱՌԶՈՒ
100 ֆր. (110 ֆր. թղթատարի ծախքով)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ (1971)
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ (1973)
(հատորը՝ 30 ֆր.)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
(25 ֆր.)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ (1958)
Գին 50 ֆր.

Դիմել «Յառաջ»ի

Varoujan SARKISSIAN
sevan voyages lyon
VOUS PROPOSE : ses voyages pour toutes destinations à des prix très étudiés

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ 15

VISITEZ L'ARMENIE
du 1er au 15 Octobre

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

sevan voyages
50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Licence Br 72 056 — Téléphone 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
15
JEUDI
15 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.944
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13.944

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

ՄԷԿԸ՝ ՈՉ, ԲԱՅՑ... Կ'ԸՍԷ ՄԻՒՍԸ՝ ԱՅՈ, ԲԱՅՑ...

— Օ —

Այս անգամ ալ համեմատաբար գոհ են Արաբներն ու Պաղեստինցիները եւ դժգոհ է Իսրայէլ: Ասիկա արդիւնք է ամերիկեան Արտաքին նախարարութեան նոր յայտարարութեան Միջին Արեւելքի վերաբերեալ եւ որու մէջ Միացեալ Նահանգները պաշտօնապէս կը հաստատէին թէ պաղեստինեան ներկայութիւն մը անհրաժեշտ է Ժընեւի ժողովին:

Այս ձեւով Ուաշինկթըն միաժամանակ նեղը կը դնէ կողմերը, քանի շեշտելով նաեւ թէ այդ ժողովին բոլոր մասնակցողները պէտք է ընդունին Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 242 եւ 338 բանաձեւերը, ըսել կ'ուզէ թէ Պաղեստինցիք ալ պէտք է ընդունին Իսրայէլի գոյութեան իրաւունքը, իբրեւ անկախ Պետութիւն: Իսրայէլ տեսակ մը «ոչ, բայց» կուտայ իբրեւ պատասխան, այսինքն դէմ է թէ ՊԱԿի պատուիրակութեան մը ներկայութեան եւ թէ յորդանանեան պատուիրակութեան մէջ Պաղեստինցիներու ներկայութեան բայց բոլորովին դէմ չէ պաղեստինցի երեւելիներու ներկայութեան, եթէ ասոնք կապ չունին կեդրոնին հետ:

Պաղեստինցիք ալ այո, բայց կ'ըսեն որովհետեւ դրական գտնելով հանդերձ ամերիկեան նոր դիրքորոշումը, չեն կրնար ընդունիլ թիւ 242 բանաձեւը, այսինքն՝ ճանչնալ Իսրայէլը: Արաֆաթի ամէնէն մօտ զինակիցը՝ Հավաթմեհ, յանուն Ժողովրդավար Ճակատին, ճշդած է որ ամերիկեան յայտարարութիւնը պարզապէս խաղ մըն է, որ կը ձգտի ՊԱԿի պատասխանատուներէն փրցնել Իսրայէլի ճանաչումը, առանց փոխարէն ապահովութիւն տալու, որ պաղեստինեան Պետութիւն մը կը ստեղծուի:

Արաֆաթ եւ Պէյրութի իր բարեկամները, ալ՝ Մահմուտ Լապատի, աւելի մեղմ են եւ ամերիկեան յայտարարութիւնը կը գտնեն «դրական եւ աւելի առարկայական քան անցեալին»:

Քանի մը տողով

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՇՐԱՖ, Պարսից Շահին երկուորեակ քոյրը, դիպուածով միայն ազատեցաւ իրեն դէմ ուղղուած մահափորձէն, Բ. շաբթի առաւօտեան 4ի մօտ երբ իր ռոլս-ռօյսին մէջ, Քանի փալմ-պիչէն իր ապարանքը կը վերադառնար: Աշրաֆ, որ սովորաբար կառքին ետեւի մասը կը նստէր, բացառաբար նախընտրած էր առջեւը նստիլ եւ իր տեղը ձգած իր բարեկամուհին, որ տեղն ու տեղը սպաննուեցաւ: Մահափորձին հեղինակները, ըստ երեւոյթին, քաջ ծանօթ էին Շահին քրոջ սովորութիւններուն: Կը կարծուի որ մահափորձը քաղաքական բնոյթ ունի:

Երեք անգամ ամուսնացած, մայր երեք զաւակի, Աշրաֆ մեծ դեր խաղացած է Պարսկաստանի քաղաքական կեանքին մէջ, գլխաւորաբար մինչեւ Շահին վերջին ամուսնութիւնը:

ԼԷՕՓՈԼՏ ՍԹՕՔՈՎՍԿԻ հռչակաւոր ղեկավարը, մեռաւ 95 տարեկանին Հըմշայրի (Անգլիա) իր բնակարանը:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ Լօուըլ յանկարծամահ եղած է առջի օր, Թաքսիին մէջ, 60 տարեկանին: Շատերու կողմէ անգլիագիր լաւագոյն բանաստեղծը կը նկատուէր: «Յառաջ»ի աշխատակից՝ Խաչիկ Թէօլէօլեան, խիստ շահեկան յօդուածով մը ներկայացուցած էր Լօուըլը, Մարտ 6ի «Միտք եւ Արուեստ»ի մէջ ուր կ'ըսէր ի մէջ այլոց.— «Յետ-պատերազմեան դէմք մըն է որուն առաջին ընդունելութիւն գտնող գործը եղաւ «Լորտ Ուիրիզ Գասըլ» (Լորտ յոգնածին բերդը), սակայն իր բուն «տիրապետութիւնը» 1959էն ետք սկսած է: ... Անհատական իմ կարծիքով՝ շատ մեծ դէմք մը չէ Լօուըլ, սակայն տարբեր է իր ժամանակակիցներու կարծիքը: Կը համարուի ոչ-երիտասարդ սերունդի մեծագոյն դէմքը»:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ խումբ մըն է որ պիտի վերաշինէ Պէյրութը, գլխաւորութեամբ Փիէր-Իվ Լիժէնի, որ պահելով հանդերձ քաղաքին ոճը, կարգ մը նորութիւններ պիտի բերէ: Պէյրութէն Մոնտի թղթակիցը կ'ըսէ թէ միշտ խուժում կայ ֆրանսական հիւպատոսարանը վիզայի համար եւ օրը 400էն 500 հատ կը տրուի մինչ ընդհանրապէս հարիւր է: 1977ի սկիզբէն ի վեր 33 հազար վիզա տրուած է մինչ 1976ին՝ 29.233 էր: Ասիկա կը վերագրուի գրօսաշրջիկութեան վերսկսումին ու նաեւ որովհետեւ բարեկեցիկ Լիբանանցիներ կ'ուզեն գրպանին վիզա մը ունենալ «ի՛նչ կ'ըլլայ, ի՛նչ չըլլար»ի մտավախութեամբ: Այս առթիւ աւելորդ չի նկատուիր սակայն յիշեցնել թէ ֆրանսական իշխանութեանց տուած դիւրութիւնները 1976ին, Լիբանանցիներուն, այսինքն բնակութեան եւ աշխատանքի իրաւունք ջնջուած են:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

— Օ —

Թիթոյի այցը Փեքին, մանաւանդ Եուկոսլաւ նախագահին վերապահուած ջերմ ընդունելութիւնը, բնականաբար, առիթ հանդիսացան, որպէսզի քաղաքական շրջանակներ կարգ մը խորհրդածութիւններ կատարեն, նախատեսութիւններ ընեն Փեքինի եւրոպական քաղաքականութեան մասին:

Անհատական խօսակցութիւններու ընթացքին, Պելկրատի, ինչպէս նաեւ Արեւելեան Եւրոպայի այլ մայրաքաղաքներու չին դիւանագէտները, մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան այսպէս որակուած Եւրոպական Համայնավարութեան հանդէպ, յատկապէս այն կուսակցութիւններուն նկատմամբ, ինչպէս Եուկոսլաւիոյ Համայնավար կուսակցութիւնը, որոնք Մոսկուայէ անկախ քաղաքականութիւն կ'ուզեն վարել: Կամ՝ փաստօրէն արդէն կը վարեն:

Ներկայիս Չինացիք դրական մօտեցում մը ի յայտ կը բերեն ասոնց հանդէպ, երբ դեռ մինչեւ մօտիկ անցեալին, անոնց վերաբերումը «վերաքննականներու» հանդէպ շատ խիստ էր:

Փեքինի նոր ղեկավարութիւնը՝ նախագահ Հուա Քուօ-Ֆենկի գլխաւորութեամբ, վարդապետական հարցերուն նուազ կարեւորութիւն կուտայ: Եւրոպայի մէջ գործնական քաղաքականութեան կը հետեւի: Փեքին այս ուղղութեամբ Եուկոսլաւիան կը նկատէ յառաջապահ պատուանդան մը խորհրդային հակառակորդներու արեւմտեան թեւին մէջ:

Պելկրատի կառավարական շրջանակները դիտել կուտան, թէ 85ամեայ նախագահին առաջին այցելութիւնը Չինաստան, կրնայ պաշտօնապէս վերահաստատել անցեալի կապը երկու երկիրներու Համայնավար կուսակցութիւններուն միջեւ: Այս կապակցութեամբ պէտք է ի մտի ունենալ, թէ համայնավար երկիրներու պարագային, կուսակցական կապը աւելի կարեւոր է, քան դիւանագիտական աւանդական յարաբերութիւնը:

Ասիկա կը նշանակէ հիմնական փոփոխութիւն Փեքինի քաղաքականութեան մէջ:

Արդարեւ, Մաօյի ժամանակաշրջանին, նախագահ Թիթօ կը նկատուէր մէկը ամէնէն վատթար ուրացողներէն եւ չին-խորհրդային բաժանումը շատ քիչ ազդեցութիւն ունեցած էր այս տեսանկիւնով: 1958 Յունիսին, Փեքինի պաշտօնական «Ժողովուրդի Օրաթերթը» անդրադառնալով Թիթոյի վէճերուն համայնավար աշխարհին հետ, այս ձեւով կ'արտայայտուէր անոր մասին.— «Գաճաճ մը, որ տիղմին մէջ կ'իյնայ եւ կը փորձէ իր ամբողջ ուժով փոս մը փորել լերան վրայ»:

Եթէ Չինաստանի դիրքորոշումը յստակ նշաններ ցոյց կուտայ, անդին Ալպանիա նոյնքան յստակ ձեւով ցոյց կուտայ, թէ իր դիրքը չէ փոխած:

Պելկրատի ալպանական դեսպանատունը, Թիթոյի Փեքին այցելութեան առթիւ, արեւմուտքցի լրագրողներուն յանձնեց կարեւոր յայտարարութիւն մը՝ հրատարակելի քանի մը օր ետք Ալպանիոյ Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Զերի ի Փոփուլիթի» մէջ:

Յայտարարութիւնը պարզապէս Էնվեր Հոճայի 1963ի ճառին պատճէնն էր, խորագրուած՝ «Խրուշչեւ ծունկի Թիթոյի առջեւ»:

Այլ արտայայտութիւններու կարգին, ահա թէ ինչ ըսած էր 14 տարի առաջ Հոճա, Ալպանիոյ Համայնավար կուսակցութեան առաջնորդը.— «Յստակ է, թէ Թիթոյական Եուկոսլաւիոյ յատուկ դերը Պալքաններու, յիրաւի աշխարհի մէջ, ուղղուած է ընկերվարական ճակատի եւ միջազգային համայնավարական շարժման կենսական շահերուն դէմ եւ անոր նպատակն է ականահարել ու պայթեցնել զանոնք»:

Ճառը դատապարտութիւնն էր նաեւ Խրուշչեւի առած քայլին՝ վերահաստատել խորհրդային-եուկոսլաւ յարաբերութիւնները: Հասկնալի կը դառնայ, ուրեմն, թէ 14 տարուան հնութիւն ունեցող ճառի մը վերահաստատումը պարզ այն պատճառով էր, որ Ալպանիա կը դատապարտէր նախագահ Հուայի նոր քաղաքականութիւնը:

Չինաստան, կ'ըսէ արեւմտեան դիւանագէտ մը, այլեւս պէտք չունի Ալպանիոյ: Փեքին չի գոհանար ներկայիս ունենալով պարզ յառաջապահ դիտարան մը Եւրոպայի մէջ. կ'ուզէ, առաջին անգամ ըլլալով, դերակատար դառնալ եւրոպական քաղաքական կեանքին մէջ, որով Հոճայի նման մոլեռանդ մը, այժմ որեւէ օգուտ չունի իրեն համար:

Այն փաստը, որ Փեքին առանց աղմուկի մէկ կողմ կը ձգէ Հոճան, կը նշանակէ, թէ այսուհետեւ կ'ուզէ երկու ոտքով միջամուխ ըլլալ Եւրոպայի ներքին անցուդարձերուն:

Թ. Ա. Թ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 6-8)

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆՑ ԱՆԴԱՄ ՇՈՒԷՏԻ ԹԱԳԱՒՈՐԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ

Շուէտի ճարտարագիտական գիտութիւններու Թագաւորական Ակադեմիան՝ իր ընդհանուր ժողովին մէջ, Ակադեմիայի արտասահմանեան անդամ ընտրած է Խորհ. Միութեան հիւլէական ուժի օգտագործման պետական կոմիտէի նախագահ Փրոֆ. Անդրանիկ Պետրոսեանցը: Հայ գիտնականը, որ Խորհ. Միութեան արդիւնաբերութիւնը կազմակերպող մեծերէն է, ծնած է Վլադիկավկազ (այժմ Օրջոնիկիձէ): Յաճախած է Մոսկուայի արուեստագիտութեան հիմնարկութիւնը, ապա հետեւած է Սվերդլովսկի բազմարուեստից հիմնարկութեան դասընթացքին, զոր աւարտած է փայլուն յաջողութեամբ: 1939ին Ա. Պետրոսեանց նշանակուած է Խորհ. Միութեան ծանր արդիւնաբերութեան ժողովրդական կոմիսարի տեղակալ եւ մեծ ծառայութիւններ մատուցանած անտեսութեան զարգացման գործին: 1962էն ի վեր նախագահն է Խորհ. Միութեան հիւլէական ուժի օգտագործման պետական կոմիտէի: Ժողովրդական տնտեսութեան եւ հիւլէական արդիւնաբերութեան մարզերէ ներս իր ունեցած վաստակին ի գնահատութիւն՝ Ա. Պետրոսեանց, պարգեւատրուած է Լենինի հինգ շքանշաններով, աշխատանքի հերոս, կարմիր դրօշ, կարմիր աստղ եւ այլ շքանշաններով:

×

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵՏԱՂԱՁՈՒԼՄԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ՄԸ ՅԱՅՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Սպիտակի մօտ խճուղի կառուցանող շինարարները պատահական կերպով յայտնաբերած են միջնադարեան քարայրներու բնակարաններ: Յիշեալ վայրը փութալով հնախոյզներ պեղումներ կատարած են եւ գտած մօտ 30 բազմայարկ քարայրներ, որոնց մեծ մասը սենեակներու շարք մը ունի: Այդ առթիւ, գիտական խումբին ղեկավարը՝ Արամ Քալանթարեան, Արմէնփրէսի թղթակցին հետեւեալ տեղեկութիւնները տուած է. «Այդ քաղաք»ը, ի դէպ, միակն է Հայաստանի մէջ, որ ամբողջ գտնուած է կիրճի մը մէջ: Միջնադարեան ճարտարապետութեան այդ հազուագիւտ յուշարձաններէն մին բաղկացած է արտադրական համադրոյթէ մը ուր լաւ պահուած են երկաթի ձուլման վառարանները եւ բնակելի սենեակներու հետքերը:

Ուշագրաւ է քաղաքի կեդրոնը գտնուող թաղման համար նախատեսուած հսկայ քարայրը, որ ամփիթատրոնի ձեւ ունի: Ինչպէս նախնական պեղումները ցոյց տուին, քարայրներու այդ շերտերուն տակ կան տակաւին սենեակներ, որոնք պէտք ունին հետազօտութիւններու: Քարայրներու մէջ գտնուած են խեցէ առարկաներ, կանացի զարդեր, ԺԲ-ԺԳ դարերու մետաղադրամներ, նիզակներու ծայրեր: Ամէն տուեալ կայ ենթադրելու որ այդ բնակավայրը եղած է միջնադարեան Հայաստանի մետաղաձուլման մեծ կեդրոն մը»: Պեղումները կը շարունակուին եւ կ'ակնկալուի որ անոնք շատ մը առեղծուածներ լուծեն:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

———O———

Բ.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

Բերիոյ Թեմը կը հաշուէ 16 եկեղեցիներ, որոնցմէ չորսը (գործօն) Հալէպի մէջ, ուր երկու եկեղեցիներ ալ կան՝ ուր տարին մէկ անգամ պատարագ կը մատուցուի: Չորս գործօն եկեղեցիներու մէջ կը պաշտօնավարեն տասը քահանաներ: Ներկայիս կառուցման մէջ է Ս. Աստուածածին եկեղեցին՝ Սուլէյմանիէ շրջանի վիլլաներու Թաղամասին մէջ: Միւս եկեղեցիները կը գտնուին Լաթաքիա, Քէսապ, Եագուպիէ, Ռաքքա, Թէլապիատ, Տէր-Զօր, Հասիճէ, Ռաս-ուլ-Այն, Գամիշլի եւ Դերիկ: Շրջաններու եկեղեցիները ունին Թաղական խորհուրդներ եւ ծխական դպրոց: Միայն Տէր-Զօրի մէջ է, որ հայկական դպրոց չկայ: Կրօնական կեանքը բաւական ջերմ է: Լեցուն են եկեղեցիները, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ունի իր դպրաց դասը: Եկեղեցական քառաձայն երգչախումբ չկայ, դժբախտաբար, այլ կայ «Զուարթնոց» երգչախումբը, որ հոգեւորական տօներով կը մասնակցի պատարագի երգեցողութեան:

Գեղեցիկ է ու տպաւորիչ Հալէպի հայ կաթողիկէ համայնքի «Զուարթնոց» եկեղեցին, որ կը յիշեցնէ հայկական հոյակերտ յուշարձանը, ամէն անգամ որ հաւատացեալը մուտք գործէ սրբավայրէն ներս:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

Հալէպի հայկական գաղութի կեանքը առաւելաբար մշակութային եռուն շարժում է որ կը յատկանշուի: Այս կալուածէն ներս կը գործեն զանազան միութիւններ ու յանձնախումբեր: Յիշենք քանի մը հատ՝ Համազգային Մշակ. Միութիւն (260 անդամ) իր այլազան յանձնախումբերով, Համազգային Ուսանողական Միութիւն՝ 250 անդամներով, «Բըրբըրատիպ» պատանեկան միութիւն՝ 200 անդամներով, Հայ Համալսարանական Ընդհ. Միութիւն՝ 600 անդամներով, Կըրթասիրաց Մշակ. Ընկերակցութիւն, Թէքէեան, Նոր Սերունդ, Ուրֆայի Վերածնունդ, Կիլիկեան Մշակ. Միութիւն, Ազգային Մշակ. Միութիւն, Հ. Բ. Ը. Միութեան Մշակ. Յանձնախումբ, Հ. Ե. Միութիւն՝ ուսանողական, սկաուտական եւ մարզական բաժիններով, Վասպուրական Մշակ. Միութիւն, եւայլն: Յիշեալ միութիւնները բեղուն գործունէութիւն մը ունին՝ դասախօսական, գրական, երաժշտական, թատերական ձեռնարկներու կազմակերպման գծով, որոնցմով հայ մշակոյթը կենդանի ներկայութիւն մը կը դարձնեն գաղութէն ներս: «Օր չկայ, որ հայկական հանդէս մը կամ երեկոյթ մը, ձեռնարկ մը տեղի չունենայ», դժբախտաբար կը տրուի մեզի ու կ՚աւելցուի թէ միշտ ալ սրահները լեցուն են: Համազգային Թատերախումբը, Հ. Բ. Ը. Մ.ի «Ադամեան» Թատերախումբը եւ «Զաւարեան» Թատերախումբը տարեկան քանի մը անգամ բեմադրութիւններ կ՚ունենան, «Զըւարթնոց» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պօղոս Ապաճեանի, տարեկան քանի մը համերգ կուտայ, նոյնպէս հայ կաթողիկէներու երգչախումբը համերգներով կը հնչեցնէ հայկ. դասական ու ժողովրդական երգերը Հալէպի բեմերէն: Հայ Կաթողիկէ Երիտասարդաց Միութիւնը բարձր չափանիշով գրական երեկոյթներ կը կազմակերպէ եւ հայ արժէքները կը ծանօթացնէ արար հանրութեան:

Պէտք է ուրախութեամբ նշել երեւոյթ մը, այն է՝ որ քաղաքական թէ դաւանական տարբեր հոսանքներու պատկանող այս կազմակերպութիւններն ու միութիւնները կը գործեն ընդհանուր առմամբ խերհասկացողութեան եւ բարի տրամադրութեան մթնոլորտի մը մէջ: Զանազան առիթներով՝ Ապրիլ 24, Վարդանանք, յոբելեաններ, եւայլն, անոնք միասնաբար կը կազմակերպեն ձեռնարկները, որոնք միշտ ալ կը պսակուին մեծ յաջողութեամբ: Տակաւին մինչեւ հիմա ալ հպարտութեամբ կը յիշուի Մ. Իշխանի յոբելեանը, որ երեւոյթ մը եղած է գաղութի մշակութային կեանքէն ներս:

Կարեւոր դեր մըն ալ կը կատարէ Ուսումնական Խորհուրդի հովանաւորութեամբ կեանքի կոչուած «Մեսրոպ Մաշտոց» երգչախումբը (120 հոգինոց), որ կազմուած է 7-13 տարեկան աշակերտներով. ղեկավարն է Պօղոս Ապաճեան, որ տարին քանի մը համերգներով մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծէ գաղութին մէջ: Այս երգչախումբի անդամներն են, որ յետագային մաս կը կազմեն «Զուարթնոց» երգչախումբին:

Մշակութային միութիւններու եւ յանձնախումբերու այս ցանցին շուրջ հաւաքուած են առաւելաբար երիտասարդներ՝ որոնք բազմազան ձեռնարկներով եւ աշխատանքներով, նուիրուած են հայապահպանման գործին՝ մշակոյթի ճամբով: Մշակութային կազմակերպութեանց այս ցանցին վրայ եթէ աւելցնենք հայրենակցական միութիւններու մշակութային յանձնախումբերու տարած աշխատանքները, կ՚ունենանք մշակոյթի հսկայ եւ բանուկ մեքենայ մը, որ դրաւականը կը հանդիսանայ գաղութի գոյատեւման:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ, ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ

Հալէպի հայկական կազմակերպութեանց անուններու շարքին չնշեցինք կարեւոր երկու միութիւնները՝ Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Սուրիահայ Օգնութեան Խաչ: Մոռացումի արդիւնք չէ, անշուշտ, այլ ուզեցինք առանձին տեղ մը տալ անոնց՝ որոնք հիմերը կը կազմեն գաղութի կեանքին:

Հ. Մ. Ը. Միութիւնը պետականօրէն ճանչցուած պաշտօնական կազմակերպութիւն է, երկու ճիւղերով գործօն՝ մարզական, որ կը հաշուէ հազար անդամ եւ սկաուտական՝ դարձեալ հազար անդամով: Ունի ոտնագնդակի եւ պասքէթպոլի խումբեր, որոնք Սուրիոյ Ա. կարգի խումբերու մաս կը կազմեն եւ յաճախ կը լլեն ախոյենութիւն եւ բաժակ: Թէնիսի Սուրիոյ ախոյեանները Հ. Մ. Ը. Մ.ական երիտասարդներ են: Միութիւնը ունի իր կեդրոնատեղին, որ բաղկացած է խաղավայրերէ, այլազան մարզանքներու յատկացուած սենեակներէ եւ ընդարձակ պարտէզէ մը, ուր ամէն գիշեր կը հաւաքուին հայ ընտանիքներ ու բարեկամներ՝ սեղաններու շուրջ, հայկական հաճելի մթնոլորտի մը մէջ անցընելու քանի մը ժամեր: Հոն կը հաւաքուին մեծերն ու փոքրերը, հինն ու նորը: Սերունդներու յաջորդութեան եւ շարունակութեան վկայարան մըն է կարծէք Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարտէզը, ուր միշտ շարժում կայ եւ կենդանութիւն:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Շար. – 2)

ՃՆՇՈՒՄԷՆ ԱՆԴԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Հասկցանք ինչպէս ան, խրացուցած Սեզանի, խորանարդապաշտներու եւ գերիրապաշտներու վերիվայրումը, զոր անոնք կատարած էին արեւմտեան նկարչութիւնը ամբողջապէս ցուցադրելով իրենց գործերուն մէջ, ինչպէս ուրեմն կրնար յաւակնիլ բոլորովին նոր սկիզբի մը ձեռնարկել: Սկիզբի մը ուր ոչ միայն արեւմուտքի ընկերային-լեզուական պատմութեան կապուած նկարչութեան ձեւային յատկանիշները չաշխատէին, այլ եւ՝ կրկնուելու եւ քննադատուելու ալ պէտք չունենային այդ կրկնութեամբ, քանի որ կրկնութեան – քննադատութեան աշխատանքը կատարուած ու վերջացած էր իրենցմէ առաջ: Արեւմտեան նկարչութիւնը վերջ կը գտնէր հոդ, սպառտացըրուած իր ծնունդին պայմանաւորումէն: Պէտք էր հիմա վերսկսիլ, տալով նկարչականը իր զտութեամբ:

Այդ էր դժուարը. Փոլլոք, Մաթրուէլ, Նիւման, բոլորն ալ կը տառապին նիւթի տաղնապէն: Եւ պէտք է հասկնալ որքան 40ական Թուականներու սկիզբի այդ կացութիւնը կրնար մտահոգիչ ըլլալ. Ինչպէս վերսկսիլ նկարչութիւնը երբ ան ազատած կը թուի (կը թուի միայն անշուշտ, բայց հոս կարեւոր չէ) իր նախկին բոլոր որոշադրումներէն: Շարժումը որ յետոյ «վերացական արտայայտապաշտութիւն» յորջորջուեցաւ (կը կարծէին ու կ՚ուզէին, Փոլլոքէն սկսելով, հոգեկան կեանքին, հոգեկան ուժերուն ազատ ասպարէզ ձգել պաստառին վրայ, հետեւելով գերիրապաշտներէն եկած օթոմաթիզմի վարդապետութեան), պատասխանն էր բացարձակ վերսկսումի մը կարելիութեան վերաբերող այդ հարցումին, եւ եթէ չեմ սխալիր երբեք այդ է որ կ՚արժէ այսօր մեր աչքերուն: Անոր յաւակնութիւնն էր վերստեղծել, յատակէն վերանորոգել նկարչութիւնը, եւրոպական նկարչութեան պատմութեան վերջաւորութենէն սողին: Ահաւասիկ ամերիկեան արուեստի մը որոնումին բացատրութիւնը: Ուժի զգացումը որ կուգայ անկէ վերսկսումի մը կամքէն կը բխի, եւ անցողական է: Նկարիչին ահաւոր յափշտակութիւնը տեսանելիէն (բայց տեսանելիի յղացքն ալ հոս հարցական կը դառնայ) թերեւս կարելի է բռնել այստեղ յանկարծակի ձեւով, անմիջապէս կորսնցնելու համար զայն: Հոս է որ կարելի է բան մը սորվիլ տեսանելիի էութենէն, եւ մանաւանդ՝ անոր կապը ներքին ճնշումին հետ: Հոն ուր նկարչութիւնը հասած է իր վերսկսումը ենթադրող ծայրայոյնին:

Պէտք է վերադառնալ ուրեմն նկարչութեան դերին ու պաշտօնին լեզուներու քաղքենիական գրաւումին մէջ: Ինչ որ հետաքրքրական է այնտեղ տնտեսական յարաբերութիւններէն աւելի, այդ գրաւումի, գոյութեան եղանակն է: Քաղքենիութիւնը չի փորձեր համոզել, իր մտածածը տարածել, իր միակ նպատակը ինքզինք, իր պատմական մասնակիութեամբ, մոռցնել տալ է: Տեսանք ինչպէս ան նկարչութիւնը կը ծառայեցնէ լեզուներու մէջ իր մտածողութեան տարածումի պատկերացումին: Վերջին հանգրուանը այս հոլովոյթին լեզուի մէջ ոչ-քաղքենի որեւէ տարրի անհետացումն է, գրաքննական լեզուի տիրապետութիւնը լեզուական անապատի մը վրայ: Նկարչութիւնը երբ ներքին ինքնաքննադատութեան մը հետեւանքով, կը հասնի իր կարելի վերսկսումի սեմին, ազատած այլեւս քաղքենիութեան տեղաւորուելու շարժումին ծառայելու հարկադրանքէն, կը գտնէ իր առջեւ այդ խօսքի անապատը, այդ բացարձակ լռութիւնը որ կը տիրէ գրաքննիչի լեզուին տակ: Ամերիկեան նկարիչներու նայուածքը այս պարապին է որ հանդիպած է, լեզուական այս պարապին:

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

⁂

Է.

Տէրտէրը «խորհուրդ մարդկան, կամք Աստուծոյ» ըսելով մեկնեցաւ:

Սամսոնի վարչական մարմնին հետ խորհրդակցութիւններէ յետոյ, հարկ տեսնուեցաւ որ տէր Յուսիկ Փոքր Հայք այցելութիւն մը ընէ եւ ձմեռը դառնայ իր տեղը: Վարժապետը իր ճամբան շարունակեց. քահանան Մարզուան, Սեբաստիա, Եւդոկիա այցելեց, ու ձմեռ Տոմուզ դեղ գնաց: Գարնան նորէն ճամբայ ինկաւ: Իր դեղին երիտասարդութիւնը որ այժմ կազմակերպութեան մէջն էր, տէրտէրոջ բացակայութեան պատճառը գիտէր: Ուղեւոր կազմակերպիչը կը շրջագայէր ամբողջ Փոքր Հայքը. ամէն կողմ քարոզելով, խրախուսելով, կազմակերպելով: Արմուտան անցաւ եւ Արխանեանին ու ընկերներուն հետ երկար տեսնուեցաւ. Մարզուան՝ Աստմ Ասլանեանին ու խումբին հրացանները ինք օրհնեց. ու տեղն մը հրոսակ ալ եղաւ: Երկարօրէն տեսակցեցաւ Զաքարեանին ու Շմաւոնին հետ, զանոնք միացնելու աշխատելով: Եւ այս առթիւ բարերար դեր ալ կատարեց: Աստուածամարտութեան կռիւը սպառնալիք մըն էր ազգային գատին յաջողութեանը դէմ: Ժողովուրդը սկսած էր խրտչիլ Եւրոպայէն եկող երիտասարդներէն: Գեղացի տէրտէրը խօսեցաւ յանուն հայ ժողովուրդին: Ինքն էր որ ըսաւ.

— Օրհնածներ, մենք անհաւատ Թուրքին թշնամի ենք ի միջի այլոց եւ այն պատճառաւ ալ, որ մեր եկեղեցիները կը կողոպտեն, մեր ժամերը կը պղծեն ու ձեռքերնէս կ՚առնեն: Դուք եկեր Աստուծնիս ալ մենէ կը յափշտակէք: Թէ որ Աստուած չկայ, անդէնի աշխարհ չկայ, արքայութիւն չկայ, դժոխք չկայ, ամէնուն բրածը իր քովը պիտի մնայ, ու մենք չան պէս պիտի սատկինք մընանք, ան ատեն Հա՞յը ինչ է, Տաճի՞կը ինչ է: Մէկը «հայ» կ՚ըսէ, միւսը՝ «էքմէկ». տարբերութիւնը սա՞ է:

Տէր Յուսիկ նախնական ուսում ստացած մարդ, չհետամտեցաւ Եւրոպայէն եկող «գիտունները» համոզելու, այլ պարզապէս անոնց սպառնալիք ըրաւ, ժողովուրդին բիրտ ուժին կռթնելով.

—_ Ես ձեզի հոսկէ ժողովուրդին ձեռքովը տեղերնիդ կը ճամբեմ, թէ որ մէկ մըն ալ կրօնքի դէմ խօսիք, սպառնաց: Մեր գործը, կը պոռար, անհաւատ Թուրքին հետ է: Ամէն մէկերնիս մեր արիւնը թափելու պատրաստ ենք: Միթէ այնքան տղո՞ւչ ենք որ կրօնքը ջնջելու համար նահատակուինք: Հէ՞:

Տէր Յուսիկ օր մը Թումանեանի խումբին հետ գտնուած պահուն, ֆիտայիներէն մէկը տեսաւ: Անժպիտ մարդ մը, քաղցրախօսիկ, հեզ ու խոնարհ. երեւոյթը աստուածավախ: Այդ դէմքը իրեն անծանօթ չթուեցաւ: Բայց ո՞ւր տեսած էր: Յիշողութիւնը պրպտեց, երկա՛ր պրպտեց: Սրտէն ուժ մը զինքը դէպի այդ անծանօթը կը մղէր: Մէկէն ի մէկ հըրճուանքի սարսուռով մը գլխէն մինչեւ ոտքը ցնցուեցաւ: Տարակոյս չունէր. ա՛ն էր, պատուելին, որ օրին մէկը իշուկովը իրենց գիւղը եկած էր, լուսահոգի տէր Թադէոսին տունը. ծեծ կերած էր եւ աշխարհաբար Աստուածաշունչ մը ձգելով փախած էր: Ու այդ «բոոթ»ը, այդ հալածեալ Աստուածաշունչն էին որ զինքը ու ամբողջ գեղը փոխած էին: Տէրտէրը կամաց-կամաց միտքը բերաւ պարագաները ուր պատուելիին հանդիպած էր: Տարիներ անցեր էին: Օր մը քաղաքը Արշամին հետ պտըտած, վարժապետը զինքը արմուկովը մշտած, ու «բոոթ»ը ցոյց տուած էր: Արիւնը գլուխը ցատքեր էր: Անկէ ետքը քանի մը անգամ ալ հանդիպած էր պատուելիին, միշտ խոռ խոռ նայելով անոր: Ալ ետքէն զայն չէր տեսած, ու մոռցած իսկ էր: Հիմակ այդ մարդը տեսիլքի մը պէս կ՚երեւնար իր աչքերուն: Երկիւղածօրէն անոր մօտեցաւ ու ինքզինքը ճանչցուց: Պատուելիին շատ ծանօթ էր տէր Յուսիկ անունը: Անոր աչքերուն մէջ ալ ուրախութիւնը փայլեցաւ ի տես այդ բիրտ քահանային, որ հայ ժողովուրդը իր խղճմտանքը մէջ կը մարմնացնէր:

Երբ կարգը եկաւ, տէրտէրը պատմեց թէ ինքը անուղղակի աշակերտն է իրեն՝ պատուելիին: Այս վերջինս զարմանք յայտնելուն, տէր Յուսիկ պատմեց շատ տարիներ առաջ իր գեղը պատահած դէպքը: Պատուելին ալ քիչ մը մտմտալէն յետոյ, անանկ բան մը յիշեց: Իր առաքելական պաշտօնին մէջ այնքան քաղաքներէ ու գեղերէ հալածուած ու ծեծ ուտելով վռնտուած էր որ ամէն մէկ դէպքը նոյնհետայն ճշգրտօրէն յիշելու անկարող կը գտնուէր:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար. – 26)

ղին: Եւ իր փթթումը սկսած է այդ դարապին հետ նոյնացումէ մը:

Այստեղ է որ ներքին ճնշումին հանդիպած են: Ներքին ճնշումը կատարեալ է հոն ուր ազգային լեզուն ամբողջովին թափանցուած է գրաքննիչի լեզուէն: Պէտք է հասկնալ որ հոս գրաքննութիւնը արտաքին չէ լեզուին, անկէ դուրս գըտնուող վայրէ մը չի գործեր: Երբ դարբե– րով որոշ դէրքի մը համընդհանրացումի աշխատանքն է որ տիրած է լեզուին մէջ (համընդհանրացումը չի նշանակեր որ ամբողջ ժողովուրդը քաղքենի կը դառնայ. կը նշանակէ միայն որ քաղքենիութեան պատկերացումները բնական կ'երեւին, քանի որ լեզուական բոլոր արտադրութիւնները որ կը պատկանէին ուրիշ դասակարգերու ջնջուած են, եւ որովհետեւ այդ ջնջումէն իսկ ետք, քաղքենի յղացումներէն թափանցուած լեզուի միակ պաշտօնը այդ յղացումներու բնականացումն է) լեզուն իր ամբողջութեամբ ...ուած է, պէտք էր ըսել լռուած, եւ լռեցնելու գործիք մը դարձած: Բայց լռեցնելու ի՞նչ: Ի՞նչպէս կարելի է այլեւս ...ել քանի որ որեւէ խօսք այդ լեզուին մէջ է որ կ'արտասանուի, չզգալով ան– ...է: Ներքին ճնշումը ամէնէն ահաւորն է: ...հաւասարութեան, պանդխտութեան, ինքնութեան փնտռտուքի որեւէ միջոց չի ձգեր:

Այս նկարիչներու «անկաժըման»ը ...ման է, գրաքննութեան լեզուի իր բացարձակ ենթարկումով: Նկարչական «նիհիլիզմ»ը, (ոչնչապաշտ բառը շատ գեղեցիկ է) հոս է որ իր ծայրագոյն կէտին կը հասնի, եւ ո՛չ օրինակ մինիմալիսթ ըսուած ամերիկեան արուեստով որ կը պահէր իր ցուցադրած նկարներուն մէջ նըուազագոյնը արեւմտեան արուեստէն, երբեմն պարզ շրջանակ մը, ճերմակ մնացած պաստառով, երբեմն ոչ իսկ այդ: ...ոնք կը խուսափին գրաքննութեան դիմակալումէն, կը կրկնեն արուեստի վերջաւորութիւնը, անվերջանալիօրէն, մնալով սակայն այդ արուեստին ձեւային ...ահմաններուն մէջ: Նիւ Եորքի դպրոցը, Փոլլոքէն եւ Թերեւս Կորքիէն սկսած, կը փորձէ դնել միաժամանակ պաստառին վրայ ներքին ճնշումը իր հոլովոյթով, եւ անոր արդիւնքը, անկէ մնացածը, կը փորձէ հասնիլ մեռեալ մարմնին լեզուին տակ, լսել անոր աղաղակը, ցուցադրել զայն իբրեւ այդ: Ասկէ՝ Հըռկոյական սեւաթոյր բիծերը Մաթրուէլի ճերմակ պաստառներուն վրայ, բիծեր որոնք կը կրկնեն անվերջ իր մականունին ...կրճատումը, այսինքն՝ մօր որովայնին մէջ իր մահը: Ասկէ նաեւ՝ Փոլլոքի վըճռական շրջանի պաստառները, սաւաններու ծաւալով, կամ երբեմն աւելի ընդարձակ, որոնց վրայ Փոլլոք կաթել կու տար ներկը ծակ ամանէ մը, կամ թեւի լայն շարժումներով ծայրէ ծայր կը ծանրաբեռնէր իրար խաչաձեւող, իրարու խառնուող խառնիճաղանճ ներկի գիծերու խուրձով մը: Բան մը մեռցնելու, պաստառին ճերմակը գոցելու, աղտոտելու, բռնութեամբ բծաւորելու կըրկնուած արարքը:

Եւ ներքին ճնշումին հոս կ'ընկերակցի, կը զուգադիպի նաեւ արտաքինը: Պէտք չէ մոռնալ որ Միացեալ Նահանգները իրենց ծագումն ունին, եւ թերեւս ալ իրենց էութիւնը, գաղթականութեան մէջ, հերքուած, մոռցուած, սրբուած գաղթականութեան մէջ: Եւ այն միւս իրողութիւնը որ այդ երկրի, այդ ժողովուրդի գոյութիւնը կը հիմնուի պատմութեան ամէնէն դաժան ցեղասպանութիւններէն մէկուն վրայ: Դիտեցէք ինչպէս ներքին օտարը կը սպաննուի, ինչպէս այդ սպանութիւնը կը հերքուի ու կը կրկնուի միաժամանակ ժապաւէններուն, ուէսթերններուն մէջ: Ինչպէս գաղթականութիւնն իսկ կը հերքուի իբրեւ այդ, իր ներքին օտարութեամբ, այդ լեզուէն, այդ աշխարհէն, որ կ'ուզէ իւրացնել օտարութիւնը, կարելի, ընդունելի դարձնել զայն: Եւ կ'ունենանք զուգադիպութիւնը հերքումի – կրկնումի երրեակ շարժումի մը: Մէկը՝ ժողովուրդի լեզուական արտադրութիւններուն արեւմտեան պատմութեան մէջ, եւ այդ բնաջնջումի անհետացումը միաժամանակ: Միւս երկուքը՝ երկու օտարութիւններու ջնջումը կամ բնաջնջումը, որոնք արդէն իբրեւ այդ չեն ընդունուիր: Ամերիկեան արդի, արտայայտապաշտ նկարչութիւնը հոս է որ կը ծնի 40ական տարիներուն, այս բնաջնջումներու – հերքումներու խաչաձեւումին:

Նկարչութիւնը, իր էութեամբ — եթէ կարելի է էութեան մը մասին խօսիլ — յափշտակուած է լեզուէն խօսուող, անկէ նաեւ հիմնօրէն ծածկուած, ներքին–արտաքին բնաջնջման դէպքէն: Կոյր վայրն է ան ուր դէպքին արեւը կը նոյնանայ լեզուի աչքին, երկուքն ալ հակասական, անդոյ, ենթադրուած: Նկարչութիւն մը կրցաւ, պատմական իրադարձութիւններու բերումով, նոյնանալ բնաջնջուած մարմնին հետ, բնաջնջումի շարժումին հետ (*):

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

(*) Քանի որ արեւն ու աչքը, լեզուէն ենթադրուած, անոր մէջ գործող, իբրեւ յղացք սպրդեցան տողերուս մէջ, կ'ուզեմ փակելէ առաջ՝ աւելցնել վերջին նկատողութիւն մը: Այս յղացքները չեն պատկանիր անշուշտ այս գրութեան սահմաններուն, հոս են միայն ան թրանզիթ: Երբ կը գտնուին գրողական աշխատանքի մը մէջ սակայն, պէտք է գիտնալ չափուիլ անոնց, եւ քննավերլուծականը, իմ հասկցած ձեւովս, կը փորձէ ընել այդ: Չեմ ժխտեր ասով քննադատական, գրախօսական կեցուածքներու իրաւունքը, անհրաժեշտութիւնը, ինչպէս բոլոր տեսակի ընթերցումներուն, գրողական արտադրութեան առջեւ իրենց համեստութեամբ: Միշտ չէ սակայն որ համեստութիւնը արժանիք մըն է:

ՊՈՒԽԱՐԱՅԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՇՈՒԿԱՆ

Փոշոտ բաւիղներու եւ կիզիչ փողոցներու շրջապատին մէջ դեռ կը գոյատեւէ Պուխարայի արեւելեան շուկան: Նեղլիկ կամ քիչ մը մեծ փողոցներու անունները փոխուած են, այժմ կը կոչուին Կիրով, Շապայեւ կամ Կոմունիստ, սակայն պատմական շուկան, գոնէ այն ինչ մնացած է անկէ, նոյն պատկերը կը պարզէ:

Ամառուան արեւը այնքան անտանելի է, որ մարդիկ վըրար կը հրմշտկեն շէնքերու շուքին ապաւինելու համար: Մինչ շուկային մէջ գիւղացիները գետնախընձորը կը շարեն, բեռնաւոր էշէ մը սոխ կ'իջեցնեն:

Պուխարայի հարազատ դիմագիծն է: Քաղաք, որ խորհրդային կարգ մը հնագէտներու համաձայն 2500 տարուան անցեալ ունի: Հնուց անտի Կեդրոնական Ասիոյ բարգաւաճ շուկան եղած է: Անցեալին ունեցած է յիսուն տարբեր շուկաներ եւ քառասուն կարաւանատուներ: Կարաւաններ կու գային Պարսկաստանէ, Աֆղանիստանէ եւ Հնդկաստանէ:

Հոս բազմութիւնը կը խճողուէր փայտեայ վաճառասեղաններու առջեւ, սակարկելով խենչալները, գորգերը, դրուագուած ոսկեղէնները, արծաթեղէնը, քարաքուլի բուրդը, գունաւէտ մետաքսը, համեմները, ուղտերն եւ ահ ու դողի մատնուած ստրուկները: Բարգաւաճ քաղաք մըն էր, ինքնաբաւ այնքան, որ 1914ին միայն մէկ ռուս վաճառական կար հոն:

Համայնավար յեղափոխութեան վաղորդայնին, 1920ին, առեւտուրը փոխադրըուեցաւ պետական խանութները: Ռուբլիներն եւ կոպեկները փոխարինեցին հին էմիրութեան թենկաներն ու փուհները: Այսուհանդերձ, Պուխարայի հին շուկան, ինչպէս Կեդր. Ասիոյ քաղաքներունը, կը գոյատեւէ պարզ այն պատճառով, որ դեռ ի վիճակի է թարմ բանջարեղէն եւ պտուղ հայթայթել, լաւ տեսակի: Ասոնք կու գան անհատական հողերէ:

Անցեալի հրացաններուն եւ թամբերուն՝ ձեռքով շինուած եւ փղոսկրով զարդարուած, փոխարէն այժմ նոյնքան փնտռըւած իբր կը ծախուին, ինչպէս ինքնաշարժի փոքր մասեր: Կիրակիները առուծախ ընողները գնորդներ կը գտնեն ժառանգութեամբ ձեռք ձգուած ապարանջաններու կամ արդիական հագուստներու, պատրաստուած Արեւելեան Եւրոպա:

Շաբթուան մէջ շուկան կը բանի պըտուղով եւ բանջարեղէնով: Կաս–կարմիր լոլիկներ, սեխը, կանաչ պղպեղ, վարունգ եւ նոր հասած գետնախնձոր: Ասոնք թանկարժէք քարերու նման կը շարուին աղցանի կանաչեղէններուն կողքին:

Երբ ամառը կը սկսի մնաք – բարով ըսել, ցուցադրասեղանները կը խճողուին անուշահամ սեխերով: Ասոնք այնքան փնտռուած են, որ պարկերով Մոսկուա կամ Լենինկրադ կը փոխադրուին:

Կրեմլին աչք կը գոցէ անհատական արտադրութիւններուն վրայ, քանի պետական խանութները չեն կրնար լուրջ մըրցակիցը դառնալ բաց շուկային: Անհատական սեփականութիւն եղող հողերը 3 տոկոսն իսկ չեն ներկայացներ Խորհ. Միութեան մշակելի հողերուն, այսուհանդերձ, մէկ երրորդէն աւելին կ'ապահովեն երկրին միսին, կաթին եւ բանջարեղէնին սպառումին: Նմանօրինակ մշակուած հողերը շատ կարեւոր են Ուզպեկիստանի նման Հանրապետութիւններուն համար, ուր հանրային տնտեսութիւնները իրենց ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնեն շահաբեր մշակութիւններու վրայ, ինչպէս բամպակը:

Քաղաքին այլ անկիւնները, ինչպէս Կալեան մզկիթին առջեւ, մարդիկ այլազան ապրանքներ կը ծախեն՝ սակարկութեամբ: Կղպանք, Քուրան, հեծանիւի շղթայ եւայլն, բաներ, որոնք դժուար գտնելի են:

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Ս. Ամենափրկիչ վանքին մէջ զետեղուած են Մեսրոպ Մաշտոցի, Խաչատուր Վրդ. Կեսարացիի եւ Պարոյր Սեւակի կիսանդրիները, զորս վանքին նուիրած է Մելիքեան գերդաստանը ի յիշատակ Հայրիկ Մելիքեանի: Յիշեալ գերդաստանը իր փափաքը յայտնած էր Իրանա – Հնդկաստանի Հայոց Թեմի ժամանակի առաջնորդ Գարեգին Արք. Սարգիսեանի (այժմ Աթոռակից Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ), որ առաջարկած էր կիսանդրիներու զետեղումը: Հետեւողական աշխատանքները տարած է ներկայի առաջնորդը՝ Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Աշճեան եւ գործը յանձնուած՝ հոմարենակ արուեստագէտ Ջաւէն Այվազեանի: Մեսրոպ Մաշտոցի եւ Խաչատուր Վրդ. Կեսարացիի կիսանդրիները դրուած են վանքի թանգարանի մուտքին, իսկ Պարոյր Սեւակինը՝ Մատենադարանին առջեւ: Բացման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Օգոստ. 11ին, որուն ներկայ եղած են երեսփոխան Սեւակ Սագինեան, տեղւոյն Ազգ. մարմինները, նուիրատուները եւ հոծ թիւով Հայեր: Թեմական Խորհուրդի կողմէ բացման խօսքը արտասանած է Լեւոն Մինասեան: Կարդացուած է Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոսի ղրկած օրհնութեան գիրը: Խօսք առած է Թեմին առաջնորդը եւ անդրադարձած ողբացեալ Հայրիկ Մելիքեանի կեանքին ու գործին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (419)

ՀԱՌԱՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

— Լիտոյի նեղուցը դացող Թափորին ճիշդ մէկ ուղեցոյցը պէտք է տաք ինծի: Ո՞ր գործերը պահակ պիտի կենան:

— Պալատին գեղարդակիրները: Նիզակաւորներու ջոկատը եւ հրացանակիրները առտուն կանուխ ծովակալութեան զրահաւորը պիտի մտնեն դուքսը պաշտպանելու եւ պատիւներ ընելու պատրուակով:

— Ընդհանուր հրամանատարին որեւէ տեղ յատկացուա՞ծ է. ո՞ւր պիտի կենայ:

— Պալատէն մեկնած ատենէն սկսեալ ընաւ դուքսին քովէն պիտի չբաժնուի:

— Պատուոյ տեղը իրեն յատկացուեր է, բայց կ'երեւի թէ այս կարգադրութիւնը դուք ըրիք, հէ՞: Կը շնորհաւորեմ, ճարպիկ մարդ էք եղեր: Իսկ միւս դաւադիրներուն մասին որեւէ տեղեկութիւն ունի՞ք:

— Ձեր գիտցածէն ուրիշ որեւէ տեղեկութիւն չունիմ տէր իմ: Դուք դաւադիրներուն յատակագիծը ինէ աղէկ գիտէք: Սա միայն իբրեւ նորութիւն կըրնամ հաղորդել ձեզ թէ ընդհանուր հրամանատարը երբ իմացաւ որ իր նիզակաւորներն ու հրացանակիրները ծովակալին զրահաւորը պիտի մտնեն, շատ գոհ մնաց: Պատրաստուած ծրագրին համեմատ, Ալթիէրի եւ իր դաւակիցները ծովակալութեան զրահաւորին մէջն է որ պիտի բռնեն դուքսը եւ հոն է որ տեղի պիտի ունենայ դահընկէցութիւնը: Այդ միջոցին, Ալթիէրիի զինուորներէն ջոկատ մը պարապ պալատին վրայ պիտի քալէ: Սուրբ Մարկոս մայր եկեղեցիին ժամկոչը հրաման ստացած է նոյն ժամուն ահազանգը հնչեցնելու, իսկ միւս եկեղեցիներուն զանգակները անոր պիտի հետեւին: Ասոր վրայ, նիզակաւորներն ու հրացանակիրները ցամաք ելլելով քաղաքին զանազան մասերը պիտի գրաւեն:

— Հիմա տեսնենք թէ Ֆոսքարին ի՞նչ ծրագիր պատրաստած է:

— Ֆոսքարիի ծրագիրը շատ պարզ է: Անգամ մը որ Թափորը Լիտօ հասնի, դուքսը փոխանակ տափանաւ նստելով ծովակալին զրահաւորը երթալու, սուրը քաշելով Ալթիէրին պիտի սպաննէ: Նոյն միջոցին, պալատին հաւատարիմ սպաները միւս դաւադիրները պիտի սպաննեն: Գալով ծովակալին զրահաւորին մէջ բանտարկուած նիզակաւորներուն եւ հըրացանակիրներուն, անոնք ալ իմ երկու զրահաւորներուս սպառնալիքին տակ պիտի ըլլան:

— Բայց չըսիք թէ այդ միջոցին ձեր լրտեսները ի՞նչ դեր պիտի կատարեն:

— Իմ մարդիկս Վենետիկի փողոցները պիտի ցրուին եւ «կեցցէ Ֆոսքարի» պիտի պոռան ու ժողովուրդը պիտի առաջնորդեն... բայց եթէ պէտք ըլլայ «կեցցէ Ֆոսքարի» պոռալու տեղ կրնան նաեւ «կեցցէ...»

— Ոչ, պէտք չկայ, ուզածնուն չափ թող «կեցցէ Ֆոսքարի» պոռան: Ծրագիրնիդ հրաշալի է, փոխուելիք որեւէ կէտ չեմ տեսներ...

— Ըսել է Փետրուար մէկին սպասելէ ուրիշ գործ չունի՞մ:

— Դուք ալ ինծի պէս հանդարտ սրտով կրնաք այդ թուականին սպասել:

Այս ըսելով, Ռոլան դրան կողմը քալեց:

— Վերջին բառ մը, տէր իմ, ըսաւ Ճենարօ: Եթէ անակնկալ կարեւոր դէպք մը պատահի, ո՞ւր պիտի կրնամ գտնել ձեզ որ լուր բերեմ:

— Օլիվոլօ կղզիին տունը, պատասխանեց Ռոլան առանց վարանումի: Ամէն գիշեր մինակս եմ հոն:

— Մինակնի՞դ, տէր իմ, ի՛նչ անխոհեմութիւն:

— Կոյր եւ խելագար հօրմէս ուրիշ մարդ չկայ քովս, ըսաւ Ռոլան:

Ոստիկանապետը խոնարհեցաւ եւ երբ գլուխը վեր վերցուց, տեսաւ որ Ռոլան ներքնախուցէն անցնելով հանդարտօրէն սանդուխէն վար կ'իջնէր:

— Կոյր եւ խելագար հօրը հետ առանձին, մըլտաց Ճենարօ երբ առանձին մընաց:

Եւ ինքզինքը թիկնաթոռի մը մէջ նետելով սկսաւ մտածել:

ՄԻՇԵԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Նուրեան եւ Տէր և Տիկ. Ժաք Իքիմեան, Տէր և Տիկ. Աւետիս Ատուրեան (Պէյրութ) կը ծանուցանեն թէ իրենց եղբօր եւ հարսին՝

ՎԵՐԺԻՆ ԿԻՕՎՃԵԱՆԻ

եւ

ԵԴՈՒԱՐԴ ԿԻՕՎՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Սեպտ. 18, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ, Եդուարդ Կէօվճեանի քոյրերը իրենց եղբօր եւ հարսին յիշատակին կը նուիրեն.— 100 ֆր. Աղքատախնամին, 100 ֆր. Փարիզի Ս.Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին, 100 ֆր. Կապ. Խաչին, 100 ֆր. Կարմիր Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 ֆր. «Յառաջ»ին:

Այրի Տիկին Սիրարփի Սիմոնեան, զաւակներն ու թոռները նաեւ ազգականները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, հօրեղբօր որդւոյն եւ ազգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, Կիրակի Սեպտեմբեր 18ին, Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այրի Տիկին Ազատուհի Տէօվլէթեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Սեպտ. 18, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ԱՒԵՏԻՍ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Վարդանեանէ (Պիարից) 200 ֆր. ի նպաստ կայանին, Յունիս 7ին մահացած իր ամուսնոյն՝ Ներսէս Վարդանեանի յիշատակին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Ուրբաթ Սեպտ. 16, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ պարահանդէսի վերաբերեալ:

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ՆՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՑԱՆԿԸ

Ջատիկ Հաճինեան, Ստեփան Մնակեան, Մարիամ Մանուկեան, Սարգիս Քէօրօղլանեան, Եղիա Չէօրտիւքեան, Միսաք Գարբիէլեան, Վեհանոյշ Գարբիէլեան, Յարութիւն Մըսըլեան, Ժոզէֆ Քէչեան, Արամ Յովսէփեան, Մարգրիտ Գրիգորեան,՝ Ժիրայր Գասպարեան, Թէրզեան Մարտիրոս, Սեդրակ Թէրզեան, Կարպիս Եազըճեան, Միհրան Քէյիշեան, Ֆիլիփ Չէօրտիւքեան, Նուարդ Թէրզեան, Մարիամ Չէօրտիւքեան, Արամ Յովսէփեան, Մինաս Վարդանեան, Գլեման Վարդանեան, Թագուհի Կարապետօղլու, Ղազարոս Ղազարեան, Երուանդ Տօրոմեան 50ական:

(Շար.)

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանը կը վերաբացուի այս Երկուշաբթի, Սեպտ. 19, առաւօտեան ժամը 8.30ին:

26 Rue Troyon — 92310 SEVRES
Tél. 027-68-28

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայաստանի Սուր ընկերակցութիւնը հրաւիրուած է արծարծելու Անծանօթ Զինուորին բոցը Սեպտ. 17, Շաբաթ ժամը 18.30ին:

Հաւաքուիլ ժամը 17.45ին Պալզաք-Շանզ'Էլիզէի անկիւնը:

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը պատիւն ունի հրաւիրելու Ֆրանսահայ ազգայինները իր կեդրոնի բացման առաջին տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Սեպտ. 25 նախագահութեամբ՝

ՀՄԱՅԵԱԿ-ՊԵՏՐՈՍ ԺԷ.
ԿԷՏԻԿԵԱՆԻ

կաթողիկոս - Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց

Սոյն հանդիսութեան ընթացքին, ժամը 11ին, կը կատարուի վարժարանին նորակառոյց մատրան օծումը

38, Route de Collonges
St. Cyr au Mont d'Or (Lyon)

Avédis K. MESSOUMENTZ

Le Kommando 784/5

Prix 20 F. + Port

1. Allée Erkmann-Chatrian
93110 Rosny-sous-Bois (France)
Tél. 875-54-50

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ

Կապոյտ Խաչի Սէն Մօրիսի դպրոցին արձանագրութիւնները կը վերսկսին Շաբաթ, Սեպտ. 17ին դպրոցի սրահը:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի միօրեայ Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութեան 1977-78ի տարեշրջանի համար դիմել դպրոց, Չորեքշաբթի, Սեպտ. 21, առաւօտեան: Հասցէ՝ 6 Ալէ ժոլան, Վալանս:

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած դպրոցին հայերէն դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 20ին, ուսուցչութեամբ Տիկին Մայտա Կարապետեանի, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14էն 18:

Կը խնդրուի արձանագրութեան համար, դիմել Թաղականութեան, Կիրակի առաւօտները եկեղեցին:

×

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութեան եւ Ս. Սահակ - Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 21ին, Չորեքշաբթի օր, Բարեգործականի սրահին մէջ, 33 Բուլ Փիէր Փիւժէ, ուսուցչական նոյն կազմով: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրը ժամը 8.30էն - 19: Իսկ միւս օրերն ալ՝ երեկոյեան ժամը 19-22: Այն ծնողքները որոնք հնարաւորութիւն չունին իրենց զաւակները դպրոց բերելու, հաճին հեռաձայնել հետեւեալ թիւին.— 37.75.97: Երախաներու փոխադրութիւնը ապահովուած է մասնաւոր կառքով:

×

Կապոյտ Խաչի դասընթացքը մեծերու եւ պաքալօրէայի ներկայանալու համար հայերէն լեզուով որ տեղի կ'ունենար Լիսէ Քոնտորսէի մէջ, փոխադրուած է LYCEE CHAPTAL, 45 Bd. des Batignolles

Métro Rome, Villiers ou St. Lazarre

Դասաւանդութիւնները միշտ ձրի են: Ուսուցչուհի ՕՐ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Դասերը կը սկսին Հոկտ. 7ին, Ուրբաթ օր ժամը 19էն 21 եւ շարունակաբար ամէն Ուրբաթ օր:

Inscriptions au Secrétariat à partir du 16 Septembre, 47 Rue Saint-André des Arts, Paris 6 (Tél. 326-48-28)

Métro Saint-Michel ou Odéon, les Mercredis de 14 h. à 16 h., Lundis et Vendredis de 17 h. à 19 h.

Droit d'inscription : 50 Frs.

cet automne visitez l'Arménie

calendrier des départs

Du 20 Octobre au 03 Novembre
Du 23 Décembre au 06 Janvier

PARIS/PARIS TOUT COMPRIS SANS AUCUN SUPPLEMENT 3350 F.

(Transports aériens, transferts, hôtel 1ère classe en pension complète, toutes les excursions y compris Garni, Kéghart, Sardarabad, Sevan, toutes les taxes et frais de visa)

Pour les prix et renseignements s'adresser à :

OPTIMA Tours

Sonia Coumryantz

6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet
Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67 (licence A 946

A LYON
MAGUY KALOUSTIAN
OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

ON DEMANDE

Jeune fille 20 à 30 ans, parlant arménien, bonne sténo-dactylo français-anglais

S'adresser ou contacter :
Jacques CHELELEKIAN
Voyage Wasteels
87, La Canebière Marseille
Tel : (91) 50-89-12

Cours de danse

Studio St. Michel — Paris 5e

Classique — jazz — moderne

initiation ou perfectionnement

avec Séda Papazian

professeur diplômée de l'Institut pédagogique du Ballet des Flandres

Pour tous renseignements
tél. 705-68-45

ԿՈՒԶՈՒԻ

ՋՐԻ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԻ երկու սենեակ, խոհանոց, անկախ գեղեցիկ փավիյոնի մը մէջ, Առնուվիլ, առանձին կնոջ մը (ի հարկին հանգստեան կոչուած), որ կը փափաքի ընկերութիւն ընել առանձին կնոջ մը որ կ'ապրի այդ փավիյոնին մէջ ներկայիս:

Հեռաձայնել՝ ժամը 18էն 20, 660.84.67

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Թարգմանչաց տօնը, Շաբաթ Հոկտեմբեր 22, երեկոյեան ժամը 8.30ին Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութեան: Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտ. 29ին, Սփլանտիտ, մասնակցութեամբ Ռատիօ-Մոնթէ - Քարլոյի նուագախումբին:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին աւանդական ճաշը Նոյեմբեր 20ին:

Grand Rallye Surprise

Կազմակերպութեամբ Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութեան, Կիրակի, Սեպտ. 25, հաւաքոյթ Ազգ. Տան առջեւ, Լիոն, ժամը 8.30ին:

Արձանագրութեան համար դիմել հեռաձայնելով թիւ (78) 56.15.53 կամ թիւ (78) 54.30.40:

Արձանագրութիւնները կը փակուին Սեպտ. 22ին: Մասնակցութեան սակ 30 ֆր. կէսօրուան ճաշով միասին:

Իւրաքանչիւր ինքնաշարժի մասնակցութեան համար 20 ֆր.: Բոլոր կառքերը պէտք ունենան իրենց մրցանակի բաժինը:

Անհապաղեցէք արձանագրուիլ, որովհետեւ կառքերու թիւը սահմանափակ է:

TRANSTOURS organise plusieurs voyages à EREVAN

ԱՇՈՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅԺՄԷՆ ԻՍԿ ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԹՐԱՆՍԹՈՒՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ եւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Երթ ու դարձ օդանաւով: «Արմենիա»յի կամ «Անի»ի մէջ, առաջին կարգի սպասարկութեամբ: Կը գործադրուի հայրենի տեսարժան վայրերու այցելութեան լրիւ յայտագիրը

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 28 Rue St. Roch, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն Երեքշաբթի և Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարսէյլ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ
11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN. Tél. 93-04-90 et 08-31-55
Վալանս՝ դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Ալֆորվիլ՝ դիմել Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
16
VENDREDI
16 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — 13.945 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 13.945

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱԽԸ ԻՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

ՖԱՊՐԸ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՁԳԷ Կ'ԵՐԹԱՅ

Քաղաքական գլխաւոր դէպքն է ան-ցեալ, Ձախի վեհաժողովը, որու առաջին նիստը կը բացուէր Չորեքշաբթի օր, ընկերվարականներու կեդրոնատեղին:

Ժողովը կը սկսէր Ֆ. Միթերանի ողջոյնի ճառով, որուն կը պատասխանէին Ժորժ Մառշէ եւ Ֆապրը:

Սկիզբէն իսկ տարակարծութիւնները պարզուած էին եւ Միթերան կը կարդար տասը էջնոց փաստաթուղթ մը, ուր ցաւ կը յայտնէր Մառշէի գրութիւններուն, ճառերուն կամ գիտումնաւոր ելոյթնե-րուն համար: Կը շեշտէր թէ ընկերվարա-կանները իշխանութիւն մը չեն ուզեր «տագնապը մատակարարելու» համար ոչ ալ զայն փոխարինելու ուրիշ տագնապով մը, աւելցնելով.— «Այսօր կուգայ որո-շումներու օրը: Ձախի միութեան ան-դամներուն վրայ դրուած է հսկայ յոյս մը, հսկայ պատասխանատուութիւն մը: Մեզի կը պարտադրէն յաջողիլ»:

Այս յաջողութեան համար, ընկերվա-րականները տրամադիր են զիջումներու տարակարծութեան ենթակայ հարցերու շուրջ:

Ֆապրն ալ չափաւոր է եւ կ'ամփոփէ արմատականներու բանաձեւումը հետեւ-եալ ձեւով.— «Ձախի միութիւն յառա-ջադէմ ժողովրդավարութեան մը համար՝ այո՛. Պետութեան դրամատիրութիւն եւ հաւաքականապաշտութիւն՝ ո՛չ»:

Մառշէ ալ կը յայտնէր սկիզբէն իսկ թէ իր կուսակցութիւնը ոչ մէկ նախապայ-ման ունէր եւ կը մաղթէր անպայման յանգիլ դրական արդիւնքի:

Եւ վիճաբանութիւնները կը սկսէին, ու մինչեւ ժամը 20.10ին ծեծուած 44 հար-ցերու շուրջ 32 հարցերը լուծուած են: Այս հարցերը կը վերաբերէին ընկերային մարզին եւ ձեռնարկութեանց մատակա-րարման: Առկախ կը մնար նուազագոյն աշխատավարձքի (ընկերվարականները՝ 2200, համայնավարները՝ 2400) հարցը:

Ժամը շուրջ 17.30ն է երբ օրակարգի հարցն է՝ ազգայնացումները եւ դիրքերը կը կարծրանան եւ տարակարծութիւնը այնքան խոր է որ Ժորժ Մառշէ յանկարծ կը պոռայ՝ «ի վերջոյ, խաբուեր ենք 1972ին»: Քիչ ետք է, ժամը 20.10ին որ պիտի պատահի անսպասելին, այսինքն արմատական ղեկավարը՝ Ռոպէր Ֆապր, դուռը զարնելով պիտի ձգէր երթար: Առաջին առթիւ Ֆապրը, վերջապէս իր կարգին ուշադրութիւն կը գրաւէր: Եւ դուցէ այդ ալ իր դերը խաղցած է: Արդարեւ, 1972էն ի վեր Ձախը ունի եր-կու վրտէք՝ Միթերան եւ Մառշէ, մոռ-ցուած եւ անտեսուած է Վիլֆրանշ-սըր-Ռուէրկի քաղաքապետը, որու ներկայու-թիւնը չէր զգացուած, բայց պիտի զգաց-ուի իր բացակայութիւնը: Խորհրդակ-ցելէ ետք, քան վայրկեան իր պատուի-րակութեան ընկերներուն հետ, Ֆապր կարճ ղեկոյց մը կը կարդար, ուր կըսէր.— «Քաշուելով կը ստանձնենք մեր պա-տասխանատուութիւնները: Մեր առա-ջարկներուն մեծ մասը չէ ընդունուած համայնավար կուսակցութեան կողմէ, գլխաւորաբար տնտեսական անհատական մարզին մէջ եւ ազգայնացումներու ընդ-լայնման: Կը մաղթենք որ պահպանուին այն միակ ազգայնացումները, որոնք նա-խատեսուած են 1972ի Հասարակաց Ծրա-գրով: Դէմ ենք ազգայնացումներու ընդ-լայնման շարքով, ցուցակով: Այս կէտին վրայ բախեցանք կրկին համայնավար մերժումին»: Այս պայմաններու մէջ, Ֆապրը կը գտնէ, որ չի կրնար այլեւս նիստերուն մասնակցիլ: Կը քաշուէր ժո-ղովէն բայց ո՛չ միութենէն:

Այսպէս է որ արմատական պարագլու-խը շուքին կ'եւլէր, կը դառնար օրուան վրտէքը շուքին մէջ ձգելով երկու ծա-նօթ վրտէքները:

Քիչ ետք, Ժորժ Մառշէ բացատրու-թիւններ կուտար, իր զարմանքը յայտ-նելու համար քանի որ բաւական հարցեր լուծուած էին: Ճիշդ է, կ'ըսէ Մառշէ, տարակարծութիւններ կային եւ հասած էինք ազգայնացումներուն: Հոս, նորու-թիւն չբերինք բաղդատմամբ անոնց որոնք ծանօթ են: Այդ պահուն է որ Արմատա-կաններու նախագահը նիստի ընդհատում ուզեց եւ որոշեց միակողմանի կերպով խզել խօսակցութիւնները: Մառշէ կ'ա-ւելցնէր թէ ամէն պարագայի մէջ, յա-ջորդ առտու, Հինգշաբթի ժամը 10ին, իրենք (համայնավարները) պիտի սպա-սէին Բ. նիստին համար, որ այս անգամ պէտք է գումարուէր իրենց կեդրոնատե-ղին՝ Փլաս տիւ Քոլոնէլ Ֆապիէն:

Իրաց այս կացութեան մէջ, կը սպաս-ուէր Միթերանի բռնելիք դիրքին, քանի անոր կ'իյնար իրաւարարի դեր մը: Ըն-կերվարական պարագլուխը կ'ըսէր թէ իր պատասխանը կուտար Հինգշաբթի առ-տու, ժամը 9.30ին եւ այդ ժամուն կ'ըսէր որ Ընկերվարական կուսակցութիւնը պատրաստ է բանակցութիւնները շարու-նակելու, բայց միայն տնօրէն կոմիտէի ժողովէ մը ետք եւ այդ ժողովն ալ պիտի գումարուի ոչ աւելի շուտ քան Երկու-շաբթի առտու:

Նախ, ուրեմն, Միթերան ժամանակ կը շահի եւ ամէն մարդ մտածելու եւ հար-ցերը խորացնելու առիթը կ'ունենայ: Նախքան որ ծանօթ ըլլայ, Միթերանի դիրքը Հինգշաբթի առտու մամուլը լայն տեղ կուտար պատահածին, որ որոնց հա-մար խզում էր (Մաթէն), մինչ ուրիշ-ներ, ընդհանրապէս չէին ուզեր որ ան-խուսափելի բան մը եղած ըլլայ: Կայ նաեւ ուրիշ վարկած մը, որ երեւութա-պէս գոնէ (բայց միայն երեւութապէս) չի հաստատուիր, այն է որ Միթերան եւ Ֆապր նախապէս ճշդած էին այս ռազ-մավարութիւնը: Անկարելի չէ: Իմանիբէ Հինգշաբթի առտու, կը խորագրէր «Պէտք է շարունակել վիճաբանութիւնը», նոյն թիւին մէջ Ժորժ Մառշէ նամակ մըն ալ ուղղած է Միթերանի, ուր կը խնդրէ որ անպայման շարունակուի խօսակցութիւնը մինչ Ռոպէ Անտրիէօ կը մաղթէ որ իմաս-տութիւնը յաղթէ: Վոլինսկի ալ իր օ-ժանդակութիւնը կը բերէ ծաղրանկարով մը, ուր երկու ընկերներ (իմա՛ ընկեր-վարական եւ արմատական) կ'ըսեն եր-րորդին (համայնավար) «Եթէ մեզ նեղես, կ'երթանք միւսներուն հետ խաղալու», ու երրորդը կը պատասխանէ «Արդար չէ, ո-րովհետեւ նոյնիսկ եթէ դուք զիս նեղէք, ես չեմ երթար միւսներուն հետ խաղա-լու»:

Ա՛ռ այժմ կարելի չէ անշուշտ բան մը ըսել, եթէ ոչ հաստատել որ համայնա-վարները իրենց նոր առաջարկներով, հիմնովին խնդրոյ առարկայ կ'ընեն 1972ի Հասարակաց Ծրագիրը եւ դուցէ անոր համար, որ չեն ուզեր, ա՛յս ձեւով, իշ-խանութեան գլուխ գալ, խզումի մը պա-տասխանատուութիւնը ձգելով միւսնե-րուն վրայ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 6–8)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՇԱԲԱԹԸ ԼԻՏՎԻՈՅ ՄԷՋ

Լիտվիոյ մէջ տեղի ունեցած հայկական շարժանկարներու շաբթուան ընթացքին ցուցադրուած են «Կամոյի վերջին սխ-րանքը», «Պայթիւն կէս գիշերից յետոյ» եւ այլ ժապաւէններ: Հանդիսականներու վրայ մեծ տպաւորութիւն գործած է Նու-րի Երզնկեանի «Այս կանաչ, կարմիր աշ-խարհը» ժապաւէնը:

×

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ ԳԱՆՁԵՐԸ ԿԸ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԻՆ ՆՈՐ ՁԵՌԱԳՐԱՏՈՒՆԸ

Երեւանի Մատենադարանի հազուագիւտ ձեռագիրները պիտի տեղափոխուին գետ-նայարկ նոր ձեռագրատունը: Մասնա-գէտներու մշակած նախագծի համաձայն, Մատենադարանի ցուցասրահներու տա-րածութիւնը պիտի կրկնապատկուի: Նոր ձեռագրատունը պիտի ունենայ արդիա-կան յարմարութիւններ եւ անհրաժեշտ կլիմա՝ բոլոր սենեակներու մէջ: Ներ-կայիս Մատենադարանին մէջ 15 հազար ձեռագիր կայ, ինչպէս նաեւ հնատիպ հը-րատարակութիւններ եւ վաւերագրեր:

×

ԳՈՒՍԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄՈՅԹԻ ՄԱՍԻՆ

Երեւանի հայֆիլհարմոնիայի մեծ ու փոքր դահլիճներուն մէջ մէկական հա-մերգ տուած է հայ գուսաններու եւ գու-սանական երգի համոյթը, որու նախա-ձեռնողն ու ղեկավարն է Շ. Գրիգորեան: Համոյթին մաս կազմած են գուսաններ՝ Հաւասի, Շահէն, որոնք մեկնաբանած են իրենց երգերը: Այդ առթիւ համոյթին ղեկավարը հետեւեալ տեղեկութիւնները տուած է «Արմէնփրէս»ի թղթակցին.— «Հարուստ աւանդութիւններ ունեցող հայ գուսանա-աշուղական երգարուեստը յա-տուկ տեղ ունի արեւելեան մշակոյթի պատմութեան մէջ: Զօրս հարիւր տարի-ներու ընթացքին ստեղծագործած են ա-ւելի քան հազար հայ աշուղներ՝ որոնք արտադրած են մեր ազգային աշուղական երգարուեստի գոհարները, սկսած աշու-ղական դասական մեղեդիներէ մինչեւ սի-րավէպերն ու հերոսապատում սամոնք-ները: Հայ աշուղներու գրական ժառան-գութիւնը ներկայիս կ'ուսումնասիրուի եւ կը տպագրուի: Մանուկ Աբեղեան գրա-կանութեան հիմնարկութիւնը ձեռնարկած է «Հայ աշուղներ» բազմահատոր գործի հրատարակութեան: Առաջին հատորը շա-տոնց լոյս տեսած է. երկու հատորներ ալ պատրաստ են արդէն տպագրութեան: Հայ գուսաններու եւ գուսանական երգի համոյթը ի մի հաւաքեց Հաւասիի, Շա-հէնի, Սմբատի, Բագրատի, Ռազմիկի, Բաղայի, Ռուբէնի գուսանական երգերն ու մեղեդիները մեկնաբանող ուժերը»:

×

ՆՈՐ ՀԱՄԱԴՐՈՅԹԻ ՄԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

«26 կոմիսարներ» անունը կրող այգիի նորոգութեան նախագիծի վրայ կ'աշխա-տին «Երեւաննախագիծ» հիմնարկութեան խումբ մը մասնագէտներ՝ ճարտ. Լիպա-րիտ Սարգսեանի ղեկավարութեամբ: Նոր զբօսայգին մաս կը կազմէ ամբողջական համադրոյթի մը: Զբօսայգիին դիմացը գտնուող «Կարմիր բանակ» փողոցին մէջ պիտի բարձրացուի Ալեքսանդր Միաս-նիկեանի արձանը եւ անոր շուրջ գըտ-նուող հրապարակը պիտի կոչուի Միաս-նիկեան: Վերջնական տեսք ստանալէ ետք այս ամբողջական համադրոյթը կը դառ-նայ Երեւանի ճարտարապետական գեղե-ցիկ համոյթներէն մէկը:

×

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հնդկաստանի անկախութեան հռչակման 30րդ տարեդարձին առթիւ, Խորհ. Միու-թեան մէջ կազմակերպուած հնդկական մշակոյթի եւ արուեստի փառատօնի ծի-րին մէջ, հնդկական պարախումբը Երե-ւանի մէջ ներկայացուցած է «Սուրդաս» եւ «Ռամլիլա» դիւցազնավէպերը: Պա-րախումբը ներկայացումներ կուտայ նաեւ Մոսկուայի, Սոչիի, Լենինգրադի, Կիեւի եւ Ռիգայի մէջ:

×

Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱԴԵԱՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի ժամանակակից արուեստի թանգարանին մէջ բացուած է նկարիչ Ա. Շահմուրադեանի գործերու ցուցահան-դէսը, ուր ներկայացուած են 50 նկար-ներ, գծանկարներ, նաթիւրմորթներ: Ցուցահանդէսի բացման օրը ողբացեալ արուեստագէտի կեանքին ու գործին մա-սին խօսած են Ղուկաս Չուբարեան եւ Սուրէն Սաֆարեան:

Քանի մը տողով

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ նոյն Չորեքշաբ-թի օրը, որ պատմական բնոյթ կը ստա-նայ, ստորագրեց իր մանիֆեստը: Զօրս հոսանքները շատ գոհ էին այս համա-խոհութենէն:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՊԱՌ Ուաշինկթըն հա-սաւ, Քոնքորտով:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆ գործակցու-թեան կարեւոր համաձայնագրեր ստո-րագրեցին հէնէքի մեկնումէն առաջ, գըլ-խաւորաբար քիմիայի, ածուխի մարզե-րուն մէջ:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին.—

Տիկին Արփինէ Փեհլիվանեան, ծանօթ երգչուհին, Պէյրութէն Քալիֆորնիա վե-րադարձի իր ճամբուն վրայ:

Տիկին Անահիտ Ոսկերիչեան (Օշական) դէպի Ամման իր վերադարձի ճամբուն վրայ:

Յակոբ Պարսումեան, Նիւ Եորքէն, որ ուսարտաճառ մը կը պատրաստէ ամիրա-ներու կեանքին մասին եւ այդ առնչու-թեամբ արխիւներ կ'ուսումնասիրէ Վիէն-նա, Վենետիկ եւ Փարիզ:

Կարօ Թաշճեան, Պէյրութէն:

Սուրէն Սարոյեան, Սան-Ֆրանսիսքո-յէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԵՐ

Ներկայ ուսումնական տարեշրջանը, աւանդական կարգով, սկսաւ Սեպտեմբեր մէկին։

Հայաստանի 1351 հանրակրթարանները՝ 57 տարրական, 388 ութամեայ եւ 906 միջնակարգ, կը յաճախեն 594.000 աշակերտներ. 54.500ը առաջին անգամ ըլլալով։

Աշակերտութեան թիւին կապակցութեամբ ընդգծելի կէտ մը կայ։ Ծնունդներու նուազումին հետեւանքով, վաթսունական թուականներէն սկսեալ, դպրոցական տարիք ունեցողներու թիւն ալ նուազիլ սկսած է վերջին տարիները։ Առանց երկար անդրադառնալու, գոհանանք միայն վերջին երկու ուսումնական տարեշրջանները նկատի առնելով։ 1976–1977 ուսումնական տարեշրջանին 1.349 հանրակրթարանները աշակերտեցին 611 հազար հոգի։ 58.000ը առաջին անգամ ըլլալով։ Արդ, համապատասխան կարգով, ներկայ տարեշրջանը կ'արձանագրէ 17.000 եւ 3500 նուազ աշակերտ։

Հայաստանի 13 բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները, իրենց մասնաճիւղերով, ընդունեցան 11.640 ուսանող, անցեալ տարուան բաղդատմամբ 130 աւելի, սակայն վերեւ ճշդուած պատճառով, նուազ քան նախորդ տարիները։ 9.180ը ցերեկօթիկ, մնացածը երեկոյեան եւ հեռակայ, այսինքն՝ թղթակցութեամբ դասաւանդուող բաժինները։ Կը դասաւանդուին 148 մասնագիտութիւններ։

Այսպէս կոչուած պրոֆեսիոնալ – տեխնիկական ուսումնարանները, որոնց մեծ ծաւալ կը տրուի, ի շարս այլոց, որպէսզի մասնագէտ բանուորներ, արհեստաւորներ պատրաստուին, ընդունեցան 30 հազար ուսանողներ։ 32.000 բանուոր երիտասարդներ կը հետեւին գիշերային եւ հեռակայ բացուած դպրոցներու դասընթացքներուն։

Անցեալ շրջանի 121.000ի փոխարէն, նախադպրոցական մսուր – մանկապարտէզ ցանցը կ'ընդգրկէ 127.000 երախայ։ Նրկատելի կէտն այն է, որ յատուկ ճիգ կը թափուի, որպէսզի մէկ կողմէ վեց տարեկաններու համար նախապատրաստական դասարաններ հաստատուին եւ, միւս կողմէ, առաւելագոյն թիւով երախաներ մսուր – մանկապարտէզ յաճախեն, դիւրացնելու համար մայրերու դուրսի աշխատանքները։ Երկու պարագաներուն ալ յաջողութիւնները առաւել ակներեւ պիտի ըլլային, եթէ շինարարութեան ծրագիրները իրագործուէին։ Այսպէս, 1977ին համար նախատեսուած է շահագործման յանձնել վեց հազարէ աւելի տեղով մանուկներու սահմանուած դպրոցներ։ Տարեսկիզբէն ցայսօր, ծրագիրը իրագործուած է միայն 45,7 տոկոս։ Քանի խօսքը շինարարութեան մասին է, աւելցնենք, որ ընդհանուր ձեւով դպրոցներու շինարարութիւնը շատ ետ կը մնայ տարիներէ ի վեր սահմանուած առաջադրութիւններէն։

Ուսուցիչներու թիւը, մէկէն տասնեբորդ դասարանները, նախորդ ուսումնական տարեշրջանին, 40.728 էր, շուրջ 72 տոկոսը բարձրագոյն ուսման տէր։ Ներկայ տարեշրջանին 2.100 շրջանաւարտ ուսուցիչներով անոնց թիւը հասած է աւելի քան 42.000ի։

Քանի մը գլխաւոր առաջադրութիւններու մէջ արձանագրուած յաջողութիւնները ակներեւ են, եթէ, նոյնիսկ, դեռ թերիներն ու բացերը նկատելի են։ Տարիներէ ի վեր յատուկ ճիգ կը թափուի, որպէսզի ութամեայ պարտադիր կրթութիւնը հարիւր տոկոս իրականացուի, այլ խօսքով Ա. դասարան մտնող եօթը տարեկան պատանին առանց դպրոցը ձգելու մինչեւ Ը.րդ դասարան յաճախէ։ Երկրորդ նպատակն է, որ Ը.րդը աւարտելէն ետք բոլորն ալ միջնակարգի Թ. եւ Ժ. բաժինները յաճախեն կամ՝ միջնակարգ – մասնագիտական այլազան բնոյթի դպրոցները արձանագրուին։

Առաջին նպատակը գրեթէ լիովին իրականացած կարելի է նկատել։ Երկրորդն ալ շատ դրական պատկեր կը ներկայացնէ։

Դասարան կրկնողներու թիւը թէեւ աստիճանաբար կը նուազի, ուսման առաւել գործնական ձեւերու կիրարկումով, այսուհանդերձ, Հայաստան 1,1 տոկոսով դեռ Խորհ. Միութեան միջինէն բաւական բարձր կը մնայ։ Դպրոցը կէս ձգողներու թիւը յատկապէս մեծ է կարգ մը շրջաններու մէջ՝ Ղափան, Հոկտեմբերեան, Սպիտակ, Իջեւան, Գուգարք, Ղուկասեան, Արթիկ, Հոկտեմբերեան, Աշտարակ, Ջերմուկ քաղաքները։

Լուրջ աշխատանք կը տարուի Փիզիքական եւ մտային պակասութիւններ ունեցող դպրոցական տարիքի երախաներուն, պատանիներուն համար դպրոցներ հաստատելու ուղղութեամբ։ Յատուկ եւ օժանդակ անուանուած դպրոցներու թիւը անցեալ տարեշրջանին 24 էր։ Այժմ 28 յատուկ եւ 19 հանրակրթական – առողջապահական գիշերօթիկ դպրոց կայ։ Դըժբախտաբար, բաւարար չէ։

Վերջին տարիներուն շեշտը դրուեցաւ ուսման բնագաւառի կողմնորոշման վըրայ։ Նախակրթարանի Ը.րդը աւարտելէ ետք աշակերտին ցոյց տալ թէ' իր հակումներուն, թէ' Հանրապետութեան տնտեսութեան անհրաժեշտ ճիւղերը, որպէսզի մասնագիտանայ։ Այս նպատակով նոյնիսկ դպրոցներ եւ դասարաններ հաստատուեցան զանազան արհեստներու համար։ Թիւերը յստակ գաղափար կուտան։ Անցեալ ուսումնական շրջանին 212 դըպրոցներ յատուկ բաժիններ ունէին, որոնց կը հետեւէին միջնակարգի երկու դասարաններու մօտ 22.000 ուսանողներ։ Գիւղական 175 դպրոցներու մէջ բարձրագոյն կարգերու 18.000 աշակերտներ կը մասնագիտանային գիւղատնտեսական մեքենաներու մէջ։ Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին երեսուն այլ դպրոցներու մէջ, օրինակ, թրաքթէօր վարելու դասընթացքներ հաստատուեցան։ Աշխատող երիտասարդ բանուորներու համար հնարաւորութիւններ ստեղծուեցան կատարելագործելու իրենց արհեստները։

Վերոյիշեալ մարզերու թերիներն այն են, որ մասնագիտական կողմնորոշում տալու ժամանակ շատ յաճախ հաշուի չեն առնուիր տնտեսութեան պահանջ ներկայացնող գաւառները, չկայ ընդհանուր ծրագիր։ Միւս կողմէ սորվելու սահմանուած իրերը, կամ ինչպէս կ'ըսեն Հայաստան, նիւթատեխնիկական ու ուսումնատեխնիկական բազան, գոհացուցիչ չէ թէ' իբրեւ մակարդակ, որակ, թէ' իբրեւ քանակ։ Այսուհանդերձ, նկատելի է ճիգը բարելաւման։

Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին համար լոյս տեսան 91 դասագիրքեր։ Առաջին չորս կարգերունը ձրի կը տրուի։ Տարեվերջին ետ կ'առնուին, յանձնուելու համար յաջորդներուն։ Տարուէ տարի պիտի տարածուի միւս դասարաններուն վըրայ եւս։ Հետապնդուած նպատակն է թուղթի եւ նիւթականի խնայողութիւն ընել։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Սուրիահայ Օգն. Խաչը 800 անդամուհի կը հաշուէ. ունի Արծուիկներու բաժին մը՝ 300 անդամուհիներով։ Միութիւնը կը պահէ դարմանատուն մը եւ կը հովանաւորէ Ազգային պատսպարանը, ուր կան որբեր եւ ամուսնալուծուած ընտանիքներու զաւակներ՝ թիւով 40 հոգի։ Նեղլիկ փողոցի մը մէջ գտնուող այս պատըսպարանը ունի ամէն յարմարութիւն եւ առարկայ է գաղութի անսակարկ ու անվերապահ գուրգուրանքին։ Հոն պատըսպարուած 40 աղջիկներն ու տղաքը ուրախ կը զգան ինքզինքնին։ Կարծէք բոլորն ալ մէկ ու նոյն ընտանիքի՝ ազգային ընտանիքի զաւակներ ըլլան, «քառասուն անձ՝ մէկ տան զաւակ» պիտի ըսէր Սիամանթօ։

Հալէպի մէջ յառաջ տարուող բարեսիրական աշխատանքներու կարգին պէտք է յիշել Հայ Ծերանոցը, որ միջ-համայնական հաստատութիւն մըն է եւ կը ղեկավարուի Խնամակալութեան մը կողմէ։ Հայ Ծերանոցը երկյարկանի գեղեցիկ շինութիւն մըն է՝ 2300 քառակուսի մեթր տարածութեան մը վրայ, պարտէզով եւ բակով։ Խնամակալութիւնը տարուէ տարի նոր սարքաւորումներով եւ արդիական յարմարութիւններով կ'օժտէ հաստատութիւնը, որպէսզի հոն բնակող ծերերը ապրին հաճելի մթնոլորտի մը մէջ։ Հաստատութիւնը, որ կը հաշուէ 130 ծերեր, ունի իր պաշտօնաթերթը, որ պարբերական հրատարակութիւն մըն է եւ լոյս կը տեսնէ 1952էն ի վեր, հանրութիւնը տեղեակ պահելով Ծերանոցի կեանքին ու գործունէութեան։

Հալէպի հայաշատ Նոր Գիւղ արուարձանին մէջ կը գտնուի ազգային Վերժին Կիւլպէնկեան Մայրանոցը, որ կը գրաւէ 2500 քառակուսի մեթր տարածութիւն մը։ Հիմնուած՝ 1935ին, Մայրանոցը բարիք մըն է գաղութին մէջ, մանաւանդ չքաւոր մայրերու համար՝ որոնց ծննդաբերութիւնը ձրի կը կատարուի։ Հաստատութիւնը կը հովանաւորուի Խնամակալութեան մը կողմէ եւ ունի Տիկնանց Օժանդակ Մարմին մը, որ կը զբաղի հաստատութեան մաքրութեամբ, բարեզարդումով եւ կ'ապահովէ չքաւոր մայրերու ծննդաբերութեան եւ դեղօրայքի ծախքերը։

×

Ահաւասիկ ընդհանուր պատկերը Հալէպի հայկական գաղութի ազգային, կրօնական, մշակութային, բարեսիրական եւ մարզական կեանքի, որ աւելի լեցուն է լոյսով ու յոյսով, քան տխուր ու յուսահատ երեւոյթներով։ Կարելի է ըսել, վստահաբար, որ գաղութին մէջ ձեռքը ծալած նստած մարդ չկայ։ Գրեթէ ամէն ընտանիքէ անձ մը կայ այս կամ այն կազմակերպութեան եւ միութեան մէջ։ Կ'աշխատին, կը ճգնին, ամէն մէկը իր նախասիրութեան կամ հայեցողութեան ճամբով, այս կամ այն միութենէն ներս, եւ բոլոր ձեռնարկներն ու ջանքերը կը տանին մէկ ու միակ նպատակակէտի՝ հայապահպանում։ Հայ երիտասարդութիւնը ընդհանրապէս նախանձախնդիր է իր ազգային պատմութեան, մշակոյթին եւ արժէքներուն հանդէպ։ Փա՞ստ։ Վերջին տասնամեակէ մը աւելի ժամանակաշրջանին, Հայկ. վարժարաններէ ներս հայերէնի նկատմամբ ստեղծուած նոր պայմաններու լոյսին տակ, հարկադրաբար կորուսած ըլլալով ազգային պատմութեան դրականութեան դասաւանդութենէն, հայ երիտասարդը այդ պակասը կը լրացնէ միութենական աշխատանքներու մասնակցութեամբ։

Կարելի չէ Հալէպի հայկական գաղութի կեանքին պատկերը ամբողջական կերպով գծել առանց անդրադառնալու հայ երգիչներու, նուագախումբերու, արուեստագէտներու տարած աշխատանքներուն եւ ստեղծած հետաքրքրութեան գաղու-

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Է.

Պատուելին ալ գեղէ գեղ պտըտելով կազմակերպութիւններ կը պատրաստէր ու հրապարակներուն կ'այցելէր։ Եւ ասկէ ետքը տէրտէր ու պատուելի մէկտեղ պիտի հալածուէին։ Իրենց անձին մէջ Հայութիւնը կը միանար ընդդէմ Հայութեան ու քրիստոնէութեան թշնամիին։

Ու մէկ տեղ բանտը նետուեցան պատուելի տէրտէր, ամերիկեան քոլէճի փրոֆեսէօր, պատանի, երիտասարդ, ուսանող, փերեզակ, ջրեպան։ Ամէնքն ալ Հայ, ամէնքն ալ քրիստոնեայ։

Տէր Յուսիկ Մարզուան կը գտնուէր այն աղէտաւոր օրերը, երբ առաւօտ մը պատերը փակցուած գտնուեցան Հնտսատեն Մաեուեի յայտարարութիւնները։ Աթէնքէն մասնաւոր հրահանգներով Փոքր Հայք ղրկուած այդ թուղթերը՝ Պոլիս դաւընկէցութեան մը պատրաստութիւններ կը ծանուցանէին։ Անդին Եըլտըզ յուզումը տիրեց եւ ամէնէն խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան ամբողջ Փոքր Հայքի մէջ։ Տէր Յուսիկ ընդհանուր ձերբակալութիւններուն ինքն ալ բռնուեցաւ։ Ոչ Մարզուանէն էր, ոչ շրջականերէն. այդ կողմերը ի՞նչ գործ ունէր։ Ամէնէն խիստ հարցաքննութիւնները շատ բան յայտնեցին։ Տէր Յուսիկին դերը հաստատուեցաւ։

Ընդհանուր ամբաստանեալներուն դատը Էնկիւրիի դատարանին առջեւ սկսաւ տեսնուիլ։ Տէրտէրը որոշեց ինքզինքը արդարացնելու չաշխատիլ։ Կ'ըմբռնէր թէ ինքնարդարացումը՝ ուրացումն էր։ Ուրացումը՝ գաղափարին պարտութիւնը։ Հայ ժողովուրդին աչքերը Էնկիւրի յառած էին, նոր Հայութեան գօտեմարտան։ Պիտի ջանա՞ր ինքզինքը արդարացնել, եթէ իր քրիստոնէութիւնը յանցանք համարելով՝ ամբաստանուէր։ Ու Հայութեան դատն ալ հիմակ իր կրօնքը չէ՞ր։

Ը.

Էնկիւրիին վրայ բանտին մէջ երկարօրէն խորհեցաւ։ Թրքերէն լեզուին թէեւ անընտել, բայց իր յայտարարութիւնները կարող էր պարզօրէն բացատրել։ Սակայն դատաստանին օրը երկարաբանելու պէտք չունեցաւ։ Իրմէն առաջ Թըշտունին խօսեցաւ։ Դատաւոր, ժողովուրդ, ամբաստանեալ, ամբաստանող, ամէնքն ալ սարսեցան այդ վրիժառու ձայնէն։ Երբ ինքնապաշտպանութեան կարգը տէր Յուսիկին եկաւ, անիկա պարզապէս պատասխանեց.

— Թըշտունի էֆէնտին պէտք եղածը ըսաւ։ Իրեն ձայնակից եմ։ Աւելցնելիք ուրիշ բան մը չունիմ։

Երբ բանտ վերադարձան, տէր Յուսիկ Թըշտունիին ճակատը պագաւ ուրախութեան արցունքներով։

Ամէնքն ալ մահուան դատապարտուեցան։ Բայց նահատակութեան՝ հինգ կրտսերներ միայն արժանացան։ Անոնք իրենց ձեռքովը մահմետականին արիւնը թափած էին։ Միւսներուն պատիժը մըշտնջենաւորական բանտարկութեան փոխուեցաւ։ Ամբողջին Պոլիս բերուելով, ոմանք հոն բանտերը փտեցուեցան, ոմանք ալ բերդաքաղաքները ղրկուեցան։ Այս վերջիններուն մէջ էր տէր Յուսիկ։

Թ.

Յուլիս 15ին Կ. Պոլսոյ վարչական դրութեան մէջ մեծ փոփոխութիւն կը մտնէր։ Կեդրոնական ոստիկանութիւնը, որ մինչեւ այդ ատեն երկրորդական դիրք ունէր, յանկարծ ամէնէն մեծ կարեւորութիւնը կը ստանար հայկական վտանգին ազդած սարսափէն։ Աննշան պաշտօնեայ երիտասարդ մը, մէկէն ի մէկ ոստիկանական նախարարութեան կոչուելով, պիտի նկրտէր հետզհետէ իր գերիշխանութեանը ներքեւ առնել մինչեւ իսկ սադրազամն ու Ներքին Գործերու նախարարը, որոնց ստորադաս պաշտօնեան կը մնար ըստ վարչական կարգ ու կանոնի։

Հինաւուրց փաշաներուն անհանդուրժելի էր իրենց վրայ ծանրացած այդ հսկողութիւնը։ Այդ նախարարները միանգամայն կը վախնային, թէ ոստիկանութեան նոր պետը, փառատենչիկ զգացումներէ մղուած, հայկական խնդիրը կրնար բորբոքել, ստեղծելու համար կնճռոտ կացութիւն մը, որուն բոլոր հանգոյցները իր ափերուն մէջ առնելով, յաջողէր մինչեւ վեզիրութեան բարձրանալ։

Ուրիշներ ալ կը կարծէին, թէ այդ նոր նախարարը՝ իբր ազատամիտ հօր մը որդին եւ իբր մտերիմ Երիտասարդ Թուրքերուն, սրտանց կը համակրէր երկրին մէջ ծագած ամէն շարժումի։

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար. – 27)

...քէն ներս: Հայերէն երգն ու երաժշտութիւնը կարեւոր դեր մը կը կատարեն գաղութին մէջ, ուր գիշերները՝ սրճարաններու, ճաշարաններու մէջ, հայկական նուագախումբերու երգացանկերուն վրայ կը տիրեն հայերէն ազգային, յեղափոխական եւ ժողովրդական երգերը՝ որոնք մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծեն հայ եւ արաբ ունկնդիրներու մօտ: Կառքերու, խանութներու, տուներու մէջ՝ ամբողջ օրը, հայերէն երգն է որ կը հնչէ: «Կոնտոլ»ի մէջ Վաչէ Երամեանն է՝ ծանօթ սաքսոֆոնիստը, որ հայկական մեղեդիներուն նոր շունչ ու երանգ կու տայ. երգիչ Մինաս Փալանճեան՝ հայերէն եւ օտար երգացանկով, հաճելի մթնոլորտ մը կը ստեղծէ: Մտէք «Կարոնիա» բացօթեայ ճաշարանէն ներս ու դուք ձեզ պիտի զգաք խանդավառ ու ճոխ նուագախումբի մը ներկայութեան, ուր Մարտօ հայերէն, արաբերէն ու եւրոպական երգերով տաք մթնոլորտ մը կը ստեղծէ: «Թապլէ» ճաշարանին մէջ Զաւէնն է՝ իր զօրաւոր նուագախումբով, ճաշակաւոր ու շնորհալի երգէոնահարով (Եդուարդ Թորիկեան) եւ երգիչով (Կա-ռօ). լաւ մարզուած նուագախումբ մը՝ որ գոհացում կու տայ ամէնէն կարծր ճաշակներուն իսկ: Միւլէմէի կայարանի ճաշարանին մէջ, ազգային – յեղափոխական երգերու վարպետ մեկնաբան՝ Ժորժ Բէխթիւնճեան, ժամերով ունկնդիրները կը պահէ մեր հերոսներու շունչին տակ: Տակաւին, մտէք Սէպիլի պարտէզը ու լսեցէք հայկական նուագախումբը, «Մոնամպօ» ճաշարանը՝ երգիչ Յակոբը, «Թափրի»՝ երգիչ Ժորժ Հայրիքեանը: Ու այս բոլոր երգիչներն ու նուագախումբերը նպաստաւոր դեր մը կը կատարեն գաղութին մէջ՝ ազգային, հայրենասիրական զգացումներու պահպանման տեսակէտէն:

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ երկու անուններ՝ Ժիրայր Ռայիսեան, հայկական վարժարաններու երգի ուսուցիչ, որ կազմած է գործիական քառեակ մը եւ կը կազմակերպէ երաժշտական բծախնդիր ու որակաւոր երեկոյթներ: Եդուարդ Թորիկեան, Նախկին Մխիթարեան աշակերտ որ հայկական հին ու նոր մեղեդիները արդիական դաշնաւորումի ենթարկելով՝ պատանեկան քառաձայն երգչախումբի միջոցով զանոնք կը հրամցնէ հանրութեան, արժանանալով ընդհանուր գնահատանքի: Հաւանաբար կային տակաւին այլ արուեստագէտներ ալ գաղութին մէջ, եւ որոնց հանդիպելու կարելիութիւն չունեցանք մենք:

Ինչ որ տեսանք Հալէպի մէջ խօսուն վկայութիւն մըն է՝ որ գաղութը կ'ապրի հայկական աղուոր միջավայրի մը մէջ եւ ուր կան բոլոր անհրաժեշտ տուեալներն ու կարելիութիւնները՝ համոզելու համար հայ մարդը, որ Հալէպի հայկական գաղութը կայ ու տակաւին կը մնայ պատնէշին վրայ, իբրեւ կարեւոր խարիսխ մը մեր սփիւռքին:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Ս. Ամենափրկիչ վանքի դահլիճին մէջ՝ Օգոստ. 25–27, տեղի ունեցած է Իրանա – Հնդկաստանի Հայոց Թեմի ԻԱ. պատգամաւորական ժողովը, որու ընթացքին կրօնական եւ թեմական Խորհուրդները կարդացած են իրենց գործունէութեան տեղեկագիրները, որոնց յաջորդած է միտքերու փոխանակութիւն: Կրօնական Խորհուրդը, թեմին եկեղեցիներու պայծառութեան հետամուտ ըլլալէ զատ, հրատարակած է կրօնա – դաստիարակչական բնոյթի գրքոյկներ, աշխատանք տարած է քահանաներու կեանքի պայմաններու բարելաւման ուղղութեամբ, հետամուտ եղած է կիրակնօրեայ դպրոցներու շարունակութեան եւ կազմակերպած է վանքի երգչախումբը: Թեմական Խորհուրդը, առաջնորդ Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Աշճեանի ջանքերով, կանոնաւոր կերպով հրատարակած է «Նոր Ջուղայի Տեղեկատու» թերթը, ժողովուրդը հաղորդ պահելով գաղութին մէջ տեղի ունեցող դէպքերուն, հետեւած է վանքի բարեզարդման, նոր կալուածներ գնած է եւ եկամտաբեր աղբիւրներու ստեղծման ուղղութեամբ կատարած է ծաւալուն շինարարական աշխատանքներ: Վարիչներու պատրաստութեան գծով ապահոված է Հայագիտական Ամբիոնի երկու ուսուցիչներու օժանդակութիւնը, Հայոց Ազգ. դպրոցներու մէջ հայերէնի դասաւանդութիւնը պահպանելու համար պայմանագիր կնքած է Սպահանի նահանգի կրթա–դաստիարակչական հաստատութեան հետ, հետամուտ եղած է հայերէն դասագիրքերու վերամշակման աշխատանքներուն, հրաւիրած է Պէյրութէն Վարուժան Սէթեանը՝ Նոր Ջուղայի ազգային հարստութիւնները նկարելու եւ հետամուտ եղած է Ձեռագրական Ալպոմի հրատարակութեան եւ ազգագրական թանգարանի հիմնարկութեան աշխատանքներուն եւ թանգարանին մէջ Հայաստանի Հանրապետութեան նուիրուած բաժին մը ունենալու գործին: Ժողովը լսելէ ետք թեմի շրջաններու՝ Սպահանի, Ահուազ – Անտիմեշկի, Աղաջարիի, Շահինշահրի, Շիրազի եւ Փերիայի տեղեկագիրները, անդրադարձած է Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոսի մէկ պաշտօնագրին, որով կը յանձնարարուէր Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Աշճեանի հրաժարիլ առաջնորդի իր պաշտօնէն եւ Անթիլիաս վերադառնալ: Ժողովը ցաւով արձանագրած է երեւոյթը, սակայն նկատի ունենալով հայ ժողովուրդի ընդհանուր շահերը ընդունած է առաջնորդին հրաժարականը եւ բարձր գնահատանք արձանագրած իր պաշտօնավարութեան շրջանի նկատմամբ: Պատգամաւորական ժողովը, յառաջիկայ գործունէութեան ծրագիր մը մշակած է եւ յանձնարարած Թեմական Խորհուրդին գործադրել զայն: Ծրագիրը ընդգրկած է ազգային, կրօնական, կրթական, մշակութային եւ շինարարական մարզերը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Թէաթր տիւ Լիպանի հանդիսասրահին մէջ, Սեպտ. 4ին տեղի ունեցած է Թագուհի Թէքեանի երգահանդէսը, հովանաւորութեամբ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի եւ նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Շրջ. վարչութեան: Երգացանկը բաղկացած է Մոցարթի, Շուպերթի, Զայքովսքիի եւ Վերտիի երգերէ: Հայ երգահաններէ երգչուհին ընտրած է Ա. Յարութիւնեանը, Գուրգէն Ալէմշահը, Բարսեղ Կանաչեանը, Կոմիտասը:

ՊՈՍԹԸՆԻ մէջ, Սեպտեմբեր 2–5, տեղի ունեցած են Հ. Ե. Դաշնակցութեան 44րդ Ողիմպիական խաղերը, որոնց մասնակցած են արեւելեան Միացեալ Նահանգներու գրեթէ բոլոր շրջաններու եւ Քանատայի մարզիկները: Տեղի ունեցած են կոլֆի, լողի, ոտնագնդակի եւ այլ ճիւղերու մրցումներ, պարահանդէս եւ տողանցք մը, մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի արենոյշներու, սկաուտներու, Հ. Ե. Դաշնակցութեան 14 Ուխտերու եւ խաղերուն մասնակցած մարզիկներու: Երեք հազար հանդիսականներ հետեւած են խաղերուն:

ԼՐԱՏՈՒ

1915

Այս է խորագիրը այն թատերգութեան, որ Հոկտեմբեր 15էն սկսեալ պիտի ներկայացուի (30 անգամուան համար) Օպլիք Թատրոնը, Ռիւ տը լա Ռոքէթ (Փարիզ):

«Թատերգութիւն» բառը այս պարագային կարելի չէ առնել անշուշտ իր ընթացիկ իմաստով քանի այս ներկայացումը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ՝ Սողոմոն Թէհլիրեանի դատավարութիւնը, զոր բեմի ներկայացման վերածած է Ժան–Ժաք Վարուժան, առանց սակայն որեւէ փոփոխութիւն կամ յաւելում կատարելու դատավարութեան բուն ատենագրութեան վրայ:

Բեմադրութիւնը կատարած է Ժան – Մարի Լըհեք:

Աւելի մանրամասնութիւններ՝ յետագային:

*
* *

Այնպէս մի արա, որ ուսերս արդէն
Գուրգուրանքի կարօտ, սուսկ ձեւքեր
փնտռեն,
Հէնց այնպէս, ուժեղ մի ձեռքի սեղմում
զգալու համար:
Որ ներքին դողը յուզումից ծնուած,
Դառնայ սուսկ տհաճ նախազգացում
Ու թախիծներս մարելով իմ մէջ,
Հորիզոններում փնտռեն լոկ իրենց
Ոլոռումների արտացոլանքը:
Ու աչքերիս համար միեւնոյն դառնան,
Թէ կրակները որտեղ, ո՞ւմ մէջ են վառել
արտնեղած,
Որոնք անողոք քրքիչներ դարձած
Միայն բոցբոքեն կրակը վառած,
Մինչ ես տաքանամ շատ պատահական
Ուրիշի վառած կրակի վրայ…
Այնպէս մի արա…:

*
* *

Ու մի երգ մարեց անյայտութեան մէջ…
Ու հետքերը լոկ քմծիծաղեցին…
Ու մշուշները խտացան յոգնած.
Թէ կարող ես փնջեր երազներս,
Գուրգուրիր, խռովկան հոգուստ մեղմ
գանգատը:
Այնպէս ուզում եմ, որ համբոյրը
Աչքերիս մէջ թաց արցունք չդառնայ
Ու չբամբասի մեզ կիսամութը
Մի սովորական անցորդի նման:
Ու մի երգ մարեց անյայտութեան մէջ
Ու մի ծխախոտ դանդաղ մարելով
Հէնց ինքն իր ներսում անճիչ մոխրացաւ,
Այնպէս ուզում եմ չասուած երջանկութիւնն
Աչքերիդ կաթող,
Բողոք չդառնայ շուրթերիդ վրայ:
Քո ժպիտը ինձ սնէտ է ձօնում,
Մինչ մշուշները գլորւում են մեղմ ու
խառաչում են
ժպիտ են թողնում, հէքեաթ են դառնում
Ու մի պարզութիւն լուռ հեկեկում է:
Ամպերը գունատ կախել են նոթերը.
Չբացայայտուած գաղտնիքներ շատ կան.
Ես չեմ ուզում յիշել անգոյն լուսնի
բարութիւնը…
Իմ որոնումը դեռ ծիծաղում է…

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԱՆՈՅԵԱՆ

Մարսէյլ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (420)

ՀՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Պահ մը ետքը ակռաներուն տակէն մռլտաց.

— Ինչո՞ւ արդեօք ջնջել կ'ուզէ աւագ հաւատաքննիչի պաշտօնը: Հազար անգամ չեմ ըներ, Թող ինքը մտածէ…: Բայց տեսնենք թէ իրա՞ւ գիշերները մինակն է այդ տունին մէջ: Ուշադրութիւն, Ճենարօ, տալիք որոշումդ ծանրակշիռ որոշում է… եթէ սխալ քայլ մը առնես, կեանքդ վրայ կու տաս…:

Ճենարօ, երկար ատեն մտածելէ յետոյ ոտքի ելլելով սենեակին մէջ սկսաւ երթեւեկել:

Յանկարծ որոշում մը տուող մէկու մը պէս մուրճը ձեռքը առաւ եւ զանգակը հնչեցուց:

Սենեկապաններէն մին ներս մտաւ:

Ճենարօ հակառակ այդ մարդուն վրայ կատարեալ վստահութիւն ունենալուն, վերէն վար զայն անգամ մը կշռեց եւ խօսք առնելով ըսաւ.

— Հիմա պիտի ելլես անմիջապէս…

Բայց մէկէն ի մէկ խօսքը կարեց:

Սպասաւորը սպասեց որ իր տէրը խօսքը ամբողջացնէ:

— Ոչ, պարապ բան է, կրնաս երթալ, ամբողջացուց Ճենարօ:

Մարդը հնազանդեցաւ:

Ասոր վրայ, Ճենարօ սկսաւ ծխելու գործողութեան ձեռնարկել եւ ակռաներուն տակէն մռլտալ.

— Միայն ես առանց դժուար գործ մը կրնամ գլուխ հանել:

Երբ Ճենարօ ծխելու գործողութիւնը լրացուց, առանց ձայնի, միտքին մէջէն պատրաստած ծրագիրն ալ ամբողջացուցած էր արդէն:

Ահա թէ ինչ էր իր միտքին մէջ պատրաստած ծրագիրը:

Եթէ իրերը իրենց վիճակին ձգէր, հաւանաբար Ռոլան Քանտիանօ յաղթական պիտի ելլէր: Արդ, եթէ Քանտիանօ յաղթական ելլէր, իր բերնովը ըսած էր թէ աւագ հաւատաքննիչի պաշտօնը պիտի ջնջէր:

Կիտօ Ճենարօ չար մարդ մը չէր, ոչ ալ փառասէր էր:

Գաղտնի ոստիկանութիւնը արհեստ ըրած էր ան եւ իր արհեստը շատ կը սիրէր: Ուրեմն Կիտօ կը փափաքէր իր արհեստին մէջ մնալ եւ իր արհեստին բարձրագոյն աստիճանին հասնիլ, այսինքն աւագ հաւատաքննիչ ըլլալ:

Եթէ Ճենարոյի դքսութիւն առաջարկուէր, թերեւս ան մերժէր եւ նախապատուութիւն տար աւագ հաւատաքննիչութեան:

Հոգեբանական այս կացութեան մէջ ի՞նչ ընել կ'ինար այժմ իրեն քանի որ Ռոլան ըսած էր թէ պիտի ջնջէր այդ պաշտօնը:

Այդ աղէտին պատճառ եղող անձը մէջտեղէն վերցնելէն ուրիշ ճար չկար. այո, Ռոլանը պէտք էր վերնար մէջտեղէն որպէսզի աւագ հաւատաքննիչութեան պաշտօնը ողջ մնար:

Բայց ի՞նչպէս մէջտեղէն վերցնել զայն: Ռոլանին պէս սուսեր մը հետ չափուիլը դիւրին բան չէր…: Եթէ իր մտադրութեան մէջ ձախողէր, Ռոլանի ձեռքը պարզ կեր մը պիտի ըլլար եւ Ռոլան անշուշտ պիտի չձախողէր… իր վրէժառութիւնը սարսափելի պիտի ըլլար:

Յանկարծ միտքը բան մը ինկաւ…:

Սա թէ պէտք չէր որ ինքը սպաննէր զայն, այլ՝ ուրիշի մը սպաննել տալ:

Բայց ո՞վ կրնար ըլլալ այդ ուրիշը:

Հոս Կիտօ Ճենարօ պահ մը մտածելէ յետոյ որոշումը տուած ըլլալով ակռաներուն տակէն մռլտաց.

— Եթէ ան յաջողի սպաննել Ռոլան Քանտիանօն, ամէն բան կարգի կը մտնէ: Եւ որովհետեւ Ռոլանի պահուըտած տեղը իրեն ցոյց տուողը ես պիտի ըլլամ, ինքն ալ իմ ուզածս պիտի ընէ: Իսկ եթէ յաջողելու չըլլայ, Քանտիանօ բնաւ պիտի չիմանայ որ զայն դրդողն ու իր պահուըտած տեղը ցոյց տուողը ես եղած եմ:

Վերջապէս, իր ծխամորճին մէջ անձանաչելի գարձած, ելաւ Ալթիէրիի պալատը գնաց:

Պալատէն ներս մտնելէ յետոյ սկսաւ ներքնախուցին մէջ սլքտալ եւ գացող եկող զինուորականներուն շարժումներն ու խօսակցութիւնը լրտեսել:

Սպասաւոր մը մօտենալով իրեն հարցուց թէ ի՞նչ կ'ընէր հոն եւ ո՞վ կ'ուզէր:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Խորէն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Փափազեան (Փափազ) եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժագ Թորանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անրի Փափազեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 18) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԽՈՐԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին ինչպէս նաեւ իրենց տագրոջ եւ հօրեղբօր՝

ԱՒԵՏԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Նուրեան եւ Տէր և Տիկ. Ժագ Իքլիթեան, Տէր և Տիկ. Աւետիս Աստուրեան (Պէյրութ) կը ծանուցանեն թէ իրենց եղբօր եւ հարսին՝

ՎԵՐԺԻՆ ԿԷՕՎՃԵԱՆԻ

եւ

ԵԴՈՒԱՐԴ ԿԷՕՎՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Սեպտ. 18, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՑԱՆԿԸ

Պ. Պ. Գալուստ Զորիկեան 50, Յովհաննէս Պալիկեան, Կարապետ Գրիգորեան, Ժանօ Մազմանեան, Ժիլպէր Մարկոսեան 40ական, Յարութիւն Թորոսեան, Սիմոն Չէօրտիւքեան, Մանուկ Թորոսեան, Լ. Էկոյեան, Զատիկ Թէրզեան, Էլէն Աստն, Զատիկ Կիրիկլեան, Ժորժ Ուլաշեան, Ազնիւ Ճանըրզեան, Փեփրոն Քէյիշեան, Շորճեան Յարութիւն, Աբրահամ Քէյիշեան, Մկրտիչ Քէյիշեան, Իսկարեր Չէօրտիւքեան, Վարդան Յարութիւնեան, Ժոզէֆ Գամպուրեան, Գէորգ Էզկիլեան, Աթանագի Կէլիճեան, Լուսիա Գաբրիէլեան, Ժան Չէօրտիւքեան, Մեսիա Գարավարդանեան, Լուսիա Օհանեան 30ական:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Գամէր Գաքամաճեանի մահուան առթիւ, Տիկին Ա. Պալեան փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուիրէ Որբերու Օգն. Մարմնին (տտանալ «Յառաջէն»):

×

Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մոստիչեան կը նուիրեն 250 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, Նազարէթ Բամուքճեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանթէօ – Բաշանի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Ուրբաթ Սեպտ. 16, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ պարահանդէսի վերաբերեալ:

Հ. Բ. Ը. Մ.

Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, ՀԱՅԿ ՊԱՐԻ

ու ԵՐԳԻ դասընթացքները 4էն 15 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու համար, կը վերսկսին Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 14ին, Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ, 118, Քուրսէլ փողոց, 75017 Փարիզ եւ տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը՝ ժամը 14էն 18 փորձառու դասատուներու հսկողութեան տակ:

Արձանագրութեան եւ տեղեկութեանց համար դիմել Հ. Բ. Ը. Միութեան գրասենեակը՝ 118, Քուրսէլ փողոց, հեռ. թիւ 924.86.71 եւ թի 227.12.26:

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայաստանի Սուր ընկերակցութիւնը հրաւիրուած է արծարծելու Անծանօթ Զինուորին բոցը Սեպտ. 17, Շաբաթ ժամը 18.30ին:

Հաւաքուիլ ժամը 17.45ին Պալզաք–Շանզ'Էլիզէի անկիւնը:

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը պատիւն ունի հրաւիրելու Ֆրանսահայ ազգայինները իր կեդրոնի բացման առաջին տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Սեպտ. 25 նախագահութեամբ՝

ՀՄԱՅԵԱԿ-ՊԵՏՐՈՍ ԺԷ. ԿԷՏԻԿԵԱՆԻ

կաթողիկոս – Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց

Սոյն հանդիսութեան ընթացքին, ժամը 11ին, կը կատարուի վարժարանին նորակառոյց մատրան օծումը

38, Route de Collonges
St. Cyr au Mont d'Or (Lyon)

ON DEMANDE

Jeune fille 20 à 30 ans, parlant arménien, bonne sténo-dactylo français-anglais

S'adresser ou contacter :

Jacques CHELELEKIAN
Voyage Wasteels
87, La Canebière Marseille
Tel : (91) 50 - 89 - 12

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանը կը վերաբացուի այս Երկուշաբթի, Սեպտ. 19, առաւօտեան ժամը 8.30ին:

26 Rue Troyon — 92310 SEVRES
Tél. 027-68-28

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 21, Չորեքշաբթի օր առաւօտեան ժամը 9ին, ուսուցչութեամբ Տիկին Աննա Քարաքայեանի:

Կը խնդրուի արձանագրուիլ միեւնոյն օրը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ

Կապոյտ Խաչի Սէն Մորիսի դպրոցին արձանագրութիւնները կը վերսկսին Շաբաթ, Սեպտ. 17ին դպրոցի սրահը:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի միօրեայ Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութեան 1977–78ի տարեշրջանի համար դիմել դպրոց, Չորեքշաբթի, Սեպտ. 21, առաւօտեան: Հասցէ՝ 6 Ալէ ժոլան, վալանս:

×

ՍԷՆ ԺԵՐՈՄԻ Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած դպրոցին հայերէն դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 20ին, ուսուցչութեամբ Տիկին Մայտա Կարապետեանի, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14էն 18:

Կը խնդրուի արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան, Կիրակի առաւօտները եկեղեցին:

×

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութեան եւ Ս. Սահակ – Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 21ին, Չորեքշաբթի օր, Բարեգործականի սրահին մէջ, 33 Քուր Փիէր Փիւժէ, ուսուցչական նոյն կազմով: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրը ժամը 8.30էն – 19: Իսկ միւս օրերն ալ՝ երեկոյեան ժամը 19–22: Այն ծնողքները որոնք հնարաւորութիւն չունին իրենց զաւակները դպրոց բերելու, հաճին հեռաձայնել հետեւեալ թիւին.— 37.75.97: Երախաներու փոխադրութիւնը ապահովուած է մասնաւոր կառքով:

×

Կապոյտ Խաչի դասընթացքը մեծերու եւ պաքալօրէայի ներկայանալու համար հայերէն լեզուով որ տեղի կ'ունենար Լիսէ Քոնտորսէի մէջ, փոխադրուած է

LYCEE CHAPTAL, 45 Bd. des Batignolles
Métro Rome, Villiers ou St. Lazarre

Դասաւանդութիւնները միշտ ձրի են: Ուսուցչուհի ՕՐ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Դասերը կը սկսին Հոկտ. 7ին, Ուրբաթ օր ժամը 19էն 21 եւ շարունակաբար ամէն Ուրբաթ օր:

Inscriptions au Secrétariat à partir du 16 Septembre, 47 Rue Saint-André des Arts, Paris 6 (Tél. 326-48-28) Métro Saint-Michel ou Odéon, les Mercredis de 14 h. à 16 h., Lundis et Vendredis de 17 h. à 19 h.

Droit d'inscription : 50 Frs.

RESTAURANT EREVAN

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ
Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր

Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը

Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի-քէօֆթէ

Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու-պէօրէկ

Եւ ամէն կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Թարգմանչաց տօնը, Շաբաթ Հոկտեմբեր 22, երեկոյեան ժամը 8.30ին Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, նախագահութեամբ Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութեան: Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Տարօն – Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտ. 29ին, Սփլանտիտ, մասնակցութեամբ Ռատիօ–Մոնթէ – Քարլոյի նուագախումբին:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին աւանդական ճաշը Նոյեմբեր 20ին:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի կողմէ պարահանդէս Հոկտ. 22ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ:

Grand Rallye Surprise

Կազմակերպութեամբ Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութեան, Կիրակի, Սեպտ. 25, հաւաքոյթ Ազգ. Տան առջեւ, Լիոն, ժամը 8.30ին:

Արձանագրութեան համար դիմել հեռաձայնելով թիւ (78) 56.15.53 կամ թիւ (78) 54.30.40:

Արձանագրութիւնները կը փակուին Սեպտ. 22ին: Մասնակցութեան սակ 30 Ֆր. կէսօրուան ճաշով միասին:

Իւրաքանչիւր ինքնաշարժի մասնակցութեան համար 20 Ֆր.: Բոլոր կառքերը պիտի ունենան իրենց մրցանակի բաժինը:

Աճապարեցէք արձանագրուիլ, որովհետեւ կառքերու թիւը սահմանափակ է:

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages lyon

VOUS PROPOSE : ses voyages pour toutes destinations à des prix très étudiés

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ 15

VISITEZ L'ARMENIE

du 1er au 15 Octobre

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Licence Br 72 056 — Téléphone 60-13-66 — Télex 900287
Licence organisatrice : A 529

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
17-18
SAMEDI-DIMANCHE
17-18 SEPTEMBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.946
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13.946

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱԽԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

— o —

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԿԱՐԵՒՈՐԸ՝ ԲԱՑԱԿԱՆ ԷՐ

ՄԻԹԵՐԱՆ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ ՁԳԵՑ ՄԱՌՇԷՆ ՈՒ ՖԱՊՐԸ

Քաջալերիչ չէ անշուշտ Ձախին պառ-ւած պատկերը, այս օրերուս, այն մի-լիոնաւոր քաղաքացիներուն համար, ո-րոնք մեծ յոյս մը ունին փոփոխութեան եւ այդ յոյսը, իրենց համար, կը խոր-հրդանշէ Ձախի միութիւնը:

Հիմնական տարակարծութիւնները նոր չեն բայց ցարդ կողմերը յաջողած էին երեւոյթները փրկել եւ զանազան կարկը-տաններով այն տպաւորութիւնը թողուլ թէ ամէն ինչ կարելի է: Ֆապրի ելոյթը ամէն ինչ տակնուվրայ ըրաւ կամ աւելի ճիշդ է թերեւս ըսել առիթ տուաւ որ քօ-ղարկուած վէրքերը յանկարծ հրապարակ ելլեն: Հինգշաբթի իրիկուն, հեռատե-սիլի Ա. կայանէն, Մառշէ եւ Ֆապր,* դէմ դիմաց, ցոյց տուին որ համաձայն չեն: Երբ Մառշէ փորձեց ջուր խառնել գինիին եւ համոզել որ «աճուրդ» չկայ իր կողմէ Հասարակաց Ծրագրին վրայ (ինչ որ այնքան ալ համոզիչ չէր), Ֆապր, հանդարտօրէն ցոյց տուաւ թէ այդպէս չէ եւ թէ համայնավարներու ներկայ ա-ռաջարկները ազգայնացումներու շուրջ, դուռ կը բանայ չնախատեսուած ահագին ազգայնացումներու շար-քի մը: Միթերան մերժած էր մասնակցել: Նախընտրած էր դուրս մնալ «երրորդ մարդը» որ կրնայ իրաւարար ըլլալ ի հարկին կամ վստահ չէ որ «լաւ կ'անցնի» հեռատեսիլէն: Ինչ որ ալ եղած ըլլայ պատճառը, կարեւորը անշուշտ ինք էր՝ բացական:

Մառշէ, պէտք է ընդունիլ, տարուան մը ընթացքին բաւական ճամբայ կտրած է քաղաքական կեանքի մէջ եւ սկսած է ինքնավստահ ձեւով ներկայանալ հեռա-տեսիլին (հաւանաբար ալ կը սիրէ հե-ռատեսիլի այս հանդիպումները գոնէ այդ տպաւորութիւնը կը թողու) ու բա-ւական լաւ «կ'անցնի»: Իրեն դիմաց՝ ար-մատականի դասական տիպարը՝ Ռոպէր Ֆապր, ժառանգորդը արմատականներու սերունդի մը, որ Գ. Հանրապետութենէն ցայսօր, եթէ նոյնիսկ տկարացած է իր ներքին պառակտումներու հետեւանքով, կը մնայ Ֆրանսայի մէկ աւանդական հո-սանքը, որ իր դերն ունի երկրին քաղա-քականութեան մէջ:

Ո՞ւր է այս երկու զինակիցներուն գըլ-խաւոր տարակարծութիւնը՝ ազգայնա-ցումը, գլխաւորաբար: Մառշէ կը ջանայ համոզել թէ իր նոր առաջարկներուն մէջ շատ մեծ փոփոխութիւն չկայ: 1972ի Հասարակաց Ծրագիրը կը նախատեսէր դրամատուներու եւ ճարտարարուեստա-կան ինը խումբերու (անշուշտ իրենց ճիւ-ղերով եւ այն ձեռնարկներով ուր բաժ-նետէր են) ազգայնացումը, ինչ որ 1008 ճարտարարուեստի ազգայնացում կը նշա-նակէ: Այսօր, այս ծրագրին վրայ, հա-մայնավարները կ'ուզեն աւելցնել՝ մե-տաղագործութիւնը, քարիւղի Ֆրանսա-կան ընկերութիւնը եւ Փէօժօ - Սիթրոյէն, ինչ որ 1500ի կը հասցնէ ազգայնացում-ները: Ուրբաթ առտուան Իւմանիթէի իր խմբագրականին, ինչպէս նախորդ իրիկուն հեռատեսիլէն, Մառշէ կ'ըսէ թէ իրար անցնելիք բան մը չկայ քանի սա-կա հարիւրին մէկը կը ներկայացնէ Ֆը-րանսայի անհատական ձեռնարկներուն:

Ֆապր չընդունիր: Անհատական սեփա-կանութիւնը հիմնական սկզբունք է ար-մատականներուն համար եւ «չի կրնար զիջիլ կէտերու շուրջ որոնք կ'արդարա-ցնեն մեր գոյութիւնը» ինչպէս կը շեշ-տէ: Արդ, արմատականներուն համար համայնավարները Հասարակաց Ծրագրի վերամշակում մը չէ զոր կ'ուզեն այլ՝ նոր Հասարակաց Ծրագիր մը:

Վերջապէս, Հինգշաբթի իրիկուն, Ժորժ Մառշէ կրկնեց հրաւէրը վերսկսելու խօ-սակցութիւնները, անմիջապէս կամ երկու օրէն, կամ երեք օրէն: Ֆապր տեղի չըր-աւ եւ շեշտեց թէ խորհելու ժամանակ պէտք է եւ թէ համայնավարները պէտք է նախապայմանի բնոյթ չտան իրենց նոր առաջարկներուն:

Մառշէ - Ֆապր զրոյցը մէկ վայրկեան ալ — բայց միայն մէկ վայրկեան — քիչ մը ժպիտ բերաւ երբ Ֆապր կը յիշէր որ Մառշէ արձակուրդէ վերադարձին փո-խուած էր (Միթերան ալ նոյնը ըսած էր, արդէն) ու համայնավար պարագլուխը կ'ըսէր. «Բայց ես Մոսկուա չգացի ար-ձակուրդի, Քորսիքա էի» ու երբ Ֆապր ըսաւ «Ե՛ս գացի Մոսկուա», Մառշէ յա-ջող կերպով «տեղաւորեց» «Թերեւս, այդ է պատճառը»:

Հիմա, կացութիւնը ծանր է, եթէ նոյն-իսկ դեռ խզումի մասին պէտք չէ խօսիլ: Ձախը մտահոգ է, արդարօրէն, մէկ խըն-դացող կայ, անշուշտ, մեծամասնու-թիւնը:

Քանի մը տողով

ՔԱՐԹԸՐ - ՊԱՌ առաջին տեսակցու-թիւնները կը վերաբերէին գլխաւորաբար Քոնֆորտի, «բարեկամեցողութեան եւ բարեկամութեան, մթնոլորտի մը մէջ»:

ՓԱՐԻԶԻ սակարանը երեք առ հարիւր յաւելում կրեց, ինչ որ երկար ատենէ չէր պատահած, արմատականներու ելոյթէն անմիջապէս ետք երբ Ձախի խզումի կամ պառակտումի պատկերը պարզուեցաւ:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 6-8)

ԿԵՐՊԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի նկարիչներու տան մէջ բաց-ուած է կերպարուեստի ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 268 նկարիչներու 380է աւելի գործերը՝ կտաւներ, քանդակ-ներ եւայլն: Այցելուներու ուշադրութիւ-նը գրաւած են Երուանդ Քոչարի, Գար-բիէլ Գիւրջեանի, Մհեր Աբեղեանի, Գէորգ Գրիգորեանի (Ջոտօ), Սարգիս Մուրադ-եանի, Սուրէն Սաֆարեանի եւ երիտա-սարդ արուեստագէտներու գործերը:

×

ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ «ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ»Ը ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Սովետական գրող» հրատարակչու-թիւնը լոյս ընծայած է Նարեկացիի Մատ-եան ողբերգութեան գործի աւելի ամ-բողջական թարգմանութիւնը (ռուսերէն) զոր կատարած է ռուս բանաստեղծ Գրեբ-նեւ: Գիրքին մէջ տեղ գտած են 42 գը-լուխներ (շուրջ հինգ հազար տող): Հա-տորը կազմած, յառաջաբանն ու ծանօ-թագրութիւնները գրած է Փրոֆ. Լեւոն Մկրտչեան: Ռուսերէն թարգմանութեան զուգահեռ տրուած է «Մատեան»ի գրա-բար բնագիրը: Նկարազարդումները եւ ձեւաւորումը կատարած է նկարիչ Ալբեր Եարալեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍՈՒՐԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

— o —

Նախագահ Հաֆէզ էլ-Ասսատի իշխա-նութիւնը յարանուանական բնոյթի լար-ուած մթնոլորտի մէջ է. միեւնոյն ատեն ապականութիւնը, տնտեսական դժուա-րութիւնները եւ մահափորձերն ու եղեռ-նափորձերը ցայտուն են:

Դամասկոսի փոշիոտ շուկաներուն եւ խճողուած սրճարաններուն մէջ քննադա-տութիւնները իշխանութեան հասցէին, զարմանալի համարձակութեամբ կը լըս-ուին, եթէ նկատի առնենք, որ ամէնուր կը վխտան առանց համազգեստի ոստի-կաններ, ինչպէս նաեւ համազգեստաւոր-ներ, խորհրդային հրացաններով:

Ասսատի անձին դէմ քիչ քննադատու-թիւն կը լսուի: Նախագահը, 47 տարե-կան, 1970ին ձեռք ձգեց իշխանութիւնը եւ աղմկայոյզ Սուրիոյ պարգեւեց կա-յունութիւն եւ բարգաւաճում: Սակայն տարեսկիզբէն ի վեր պատկերը սկսած է մռայլ դառնալ:

Նոյնիսկ կառավարութեան հսկողու-թեան ենթակայ մամուլը սկսած է խա-րանել «նոր միլիոնատէրերը», «փտած դիւանակալութիւնը» եւ «ապականութիւ-նը», որոնք երկրին ընկերական դիմա-գիծը կը խաթարեն:

Մասամբ Սաուտական Արաբիոյ ճնշու-մին տակ, քանի այս վերջինը նիւթական ներարկումներով թոյլ կուտայ սուրիա-կան տնտեսութեան գոյատեւել, Ասսատ յատուկ յանձնախումբի մը իրաւասութիւն տուած է, վերջ տալու եղծումներուն: Իր սեփական ստացուածքները, իբրեւ օրինակ անշահախնդրութեան, Պետու-թեան նուիրած է:

Սակայն լաւատեղեակ Սուրիացի մը կ'ըսէ.— «Ոչ ոք լուրջի կ'առնէ այս օրի-նակը»:

Վարձակառքի վարորդ մը կ'ըսէ.— «Ձենք ուզեր իր տուները: Կ'ուզենք երկ-րէն դուրս հանած իր ընտանիքին դրա-մը»:

Այս [illegible] տրամադրութեան պատ-ճառներէն մէկն ալ այն է, որ մարդիկ չեն հաւատար, որ Ասսատ իր եղբօր՝ Ռիֆաթ էլ-Ասսատի դէմ որեւէ քայլ պիտի առ-նէ: Այս վերջինը, որ կը հրամայէ լաւ զինուած յատուկ պահակախումբի մը, իր գործառնութիւններով, անշուշտ տնտե-սական, հսկայական գումարներ դիզած է: Առասպելական դէմք դարձած է:

Սուրիացի պաշտօնատարի մը ըսելով, դրութեան «ներքին հիւանդութեան» ար-մատը, որոշ չափով պէտք է փնտռել այն իրողութեան մէջ, որ Ասսատ կը պատ-կանի փոքրամասնութիւն ներկայացնող մահմետական Ալաուիթ աղանդին, պատ-մականօրէն աղքատ եւ յետամնաց հա-ւաքականութիւն մը, որ զինուորականներ տուած է բանակին եւ որոնցմէ շատեր իրաւարարները դարձած են սուրիական քաղաքական կեանքին:

Ասսատի համար կ'ըսուի, թէ կը փորձէ արգելք հանդիսանալ իր աղանդին այս ձգտումներուն: Սակայն եօթը տարուան իշխանութենէ ետք, Ալաուիթները իրենց հակակշռին տակ առած են զինուորական ասպարէզի կարեւոր երեսները եւ Պաաս կուսակցութիւնը, որ գաղափարախօսա-կան գետնի վրայ սկսած է տժգունիլ:

Այս տիրապետութիւնը երթալով զգա-լի կը դառնայ եւ, հետեւաբար, դժգո-հութիւն կը ստեղծէ Սիւննի մահմետա-կաններուն մօտ: Մահմետականութեան ուղղափառ գիծը ներկայացնող Սիւննի-ները Սուրիոյ 7.600.000 բնակչութեան երեք չորրորդէն աւելին կը ներկայա-ցնեն: Շուրջ 11 տոկոսը բնակչութեան Ալաուիթներ են:

1973ի արաբ - իսրայէլեան պատերազ-մի վաղորդայնին, Սուրիոյ իշխող խըմ-բակը եւ գործառնութիւններ կատարող նոր դասը լայնօրէն օգտուեցան Ասսատի տնտեսական ազատախոհ քաղաքականու-թենէն, մանաւանդ երբ Սաուտական Ա-րաբիա, Քուէյթ եւ այլ քարիւղ ար-տադրող երկիրներ միլիոնաւոր տոլար-ներ հոսեցուցին «ռազմաճակատ» նկատ-ուող Սուրիոյ մէջ:

1976ին Սաուտացիք ուղեցին աչքէ ան-ցընել հնգամեայ ծրագիրը, որ կը պատ-րաստուէր տնտեսութեան փոխ - նախա-րար Մոհամմէտ Հայտարի միջոցաւ: Շուարումի մատնուեցան տեսնելով, որ աններդաշնակ ծրագիրներու խառնակոյտ մըն էր պարզապէս: Շուտով Սաուտա-ցիներու առատաձեռնութիւնը խստապա-հանջ դարձաւ: Տարի մը առաջ Ասսատ պաշտօնի կոչեց նոր վարչապետ մը՝ Աբ-տէլ Ռահման Խլայֆաուի, կարգ ու կանոն մտցնելու համար:

Վարչապետը աջէն ու ձախէն ծրագիր-ներ հաւաքեց, ուրիշներ՝ ջնջեց: Բայց մինչ նախագահը զբաղած էր Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմով, Խլայ-ֆաուի չյաջողեցաւ մաքրագործել ապա-կանութիւնը. ապահովութեան իրարու մրցակից մարմինները ի դերեւ հանեցին իր ջանքերը: Կ'ըսուի, թէ վեց անգամ իր հրաժարականը ներկայացուցած է:

Մինչ աստիճանաբար Սուրիա գրաւեց Լիբանանը, վերջ տալու համար քաղա-քացիական պատերազմին, անդին Սու-րիոյ մէջ մահափորձեր սկսան ծայր տալ ականաւոր Ալաուիթներու դէմ: Սպան-նուեցաւ Դամասկոսի համալսարանին տե-սուչը, Մոհամմէտ էլ-Ֆատէլ, ինչպէս նաեւ բանակին հրթիռներու զօրամասա-կին հրամանատարը՝ Ապտէլ Համիտ Ռա-զիք: Այլ Ալաուիթներու սպանութիւնը գաղտնի պահուեցաւ:

Թ. Ա. Թ.

"L'ŒIL" et LES ARTS ARMÉNIENS

— o —

Արուեստի Էօյ ամսաթերթը Սեպտեմ-բերի իր թիւին մէջ, ութ էջ նուիրած է հայկական արուեստին, շատ գեղեցիկ նկարներով (սեւ-ճերմակ թէ գունաւոր) ճոխացած: Էլիզապէթ Պաուըր, որու ա-նունը ծանօթ է այլեւս Հայաստան թէ սփիւռք իր յօդուածը խորագրած է.— «Հայաստանի արուեստի եւ ճարտարա-պետութեան գանձերը»: Հայերու այս աւստրուհի բարեկամը, որ տարիներէ ի վեր մասնագիտացած է Հայոց պատմու-թեան եւ արուեստին մէջ, վերջերս հրա-տարակած է նաեւ հատոր մը՝ «Հայաս-տան, իր պատմութիւնը, իր արուեստը եւ իր ճակատագիրը», որ լոյս տեսած է ֆրանսերէն (Էտիսիոն տը լա Պիպլիոթէք տէ զ'Առ) եւ գերմաներէն (Էտիսիոն Ռայխ Ֆերլակ Լիւսերն):

ԿԱՐՄԻՐ ԹՈՒԱԿԱՆԸ ԵՒ ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐՍ

(«Յառաջ»ի Սեպտ. 9ի խմբագրականին արդար ընդվզումին առիթով)

Յաճախ կը լսուի, թէ Եղեռնի հանդիսութիւնները սկսած են միօրինակութեան տաղտուկը պատճառել: Ճիշդ է, բայց նման միօրինակութիւններ աւելորդ չեն միշտ: Ամէն տարի, նոյն թուականին սրահի մը մէջ հաւաքուիլը, սրտառուչ կանչի մը տրուած պատասխանն է: Երկիւղած փութկոտութեամբ կը լեցնենք սրահը, որովհետեւ այդ պահուն, սրահը ժամադրավայրն է նահատակին ու վերապրողին, ծնողքներուն ու զաւակներուն, ոգեկան ողջագուրումի յուզիչ պահ մը, որ մեզ կ'ամբողջացնէ սիրոյ մէջ: Ահա թէ ինչու, միօրինակութիւնը կը դադրի տաղտկալի ըլլալէ, երբ կը զգենու նուիրականին տարազը:

Այլապէս տաղտկալի են Եղեռնի հանդիսութիւնները Թուրքին համար: Կը սրտնեղի դարաւոր թշնամին, երբ ոգեկոչումին թուականը մօտենայ: Գիտէ թէ անգամ մը եւս պիտի լսէ աշխարհը, թէ դարուս առաջին ցեղասպանը ի՛նչ է կողոպտելու, քանդելու ու մա՛նաւանդ ջարդելու կոչումով ծնած աստուածային անէծքը:

Երախտապարտ ենք իրեն, որ ուզեց անգամ մը եւս թրքանալ պատմութեան մէջ, ուրանալով աղաղակող ճշմարտութիւնն անգամ: Ուրացումն իր, համազօր՝ արեւ գոյութիւն չունի ըսելուն, իրաւունք տուաւ միշտ որ ամէն առիթով գրենք ու խօսինք գազանային աննկարագրելի կատաղութեամբ ըրած ջարդերուն վրայ, որ լսէ արար աշխարհ, թէ դահիճը ժողովուրդի մը կէսին, գարշանքն է մարդկային կեղտին:

Եթէ մոռնար ուրացումի ախոյեանը, գոնէ մէկ անգամ, թէ պատմութիւնը խեղաթիւրող յաւիտենական Թուրքըն է, ու հետեւէր Գերմանիոյ օրինակին, մանաւանդ Վիլլի Պրանտի, գոցած կ'ըլլար մեր բերանները ու մեր դատը մոռցուելու վտանգին կ'ենթարկուէր, խօսիլը այլեւս աւելորդ ըլլալուն հետեւանքով: Գողին գող ես չեն ըսեր, երբ կ'ընդունի իր գող ըլլալը:

Թուրքը, իր ուրացումով, իրաւունք տուած եղաւ մեզի որ չփորենք միշտ ու ամենուրեք, իր վայրագութիւններուն ամէնէն ահաւորը, արթուն պահենք արդարութեան վրայ տակաւին հաւատք ունեցողները ու լեցնենք քաղաքակրթութեան ականջը բարձրագոչ բողոքներով, որ ցնցուին անկարեկիր ոստանները, հեռանան կոչկոռ կապած անտարբերութենէն, ու նային արդարութեան սարսուռ ապրող աչքին մէջ:

Թուրքը, իր ուրացումով ամբողջ Հայութիւնը ընտրած եղաւ, միջազգային դատարանին առջեւ զինք դատապարտող փաստաբանը. օտար ականատես անձնաւորութիւններու եւ դեսպաններու գրած գիրքերուն դէզովը: Փաստաբան Հայը սակա՛յն, մարդկայնութեամբ տոգորուած, չի՛ պահանջեր մահապատիժ, բայց կը պահանջէ արեան գինը, ապաւինած հրաշագործ համբերութեան, որ առհաւատչեան է նպատակին:

Պետականութեան հիմնաքարը դնելու դերհզօր երազէն ծնած նուիրեալներու փաղանգը արթնցուց մեզ համակերպելու դարաւոր թմբիրէն, թէեւ ինք չհասաւ իր նպատակին, բայց դարերու խաւարէն յառնած անոր լուսարձակ երազը ձեւակերպ ստացաւ մեր կորուսեալ պետականութեան մէկ փոքր մասին վրայ: Փոքր, ինչ փոյթ, ամէն բան փոքր կը ծնի որ մեծնայ, միայն Աստուած փոքր չծնաւ, բացառութիւնը Արարիչին:

Հողային նախերգանքն այդ, աչքին փուշը եղաւ Թուրքին, ջարդելու դժոխային բնազդին հաւատարիմ, խուժեց նորածին Հայրենիքին վրայ, որ վանքերու զօղանջներով սրբացած դաշտերը անգամ մը եւս ոռոգէ արիւնով: Բայց ազատագրութեան կրակագիր բանաստեղծները մեր, զինուած՝ ազատութեան վահանով, առաջնորդուած՝ վրէժի դարաւոր բոցին փայլատակումով, դրոհ տուին բանակներուն վրայ Թուրքին դրոյթովն իրենց փոթորկաշունչ այրուձիին, ու ի՛նչ հրաշք, հրաշքը սրբազան վճիռներու սպասարկող սուրին, Հայրենիքը փրկուեցաւ: Այստատենիչ ծարաւին գոռ պոռթկումէն չչմած, նահանջեց ցեխաշաղախ արիւնը հրէշին, ու, Սարդարապատը ծնաւ: Արցունքները վերածուեցան շողուն մարգարիտներու, անհաւասար ճակատամարտի դիւցազներգութեան մէկ շքեղ էջով, ընծայ՝ Հայոց նոր պատմութեան: Ապացոյց մը վհատութեան ընդունակներուն, թէ թուական գերակշռութիւնը չէ եղած միշտ յաղթանակողը, այլ հաւատքին անխորտակ պատուարը, անձնուիրումին խոյանքը որ աշխարհագրական գոյավիճակներ կը յեղաշրջէ ու պիտի յեղաշրջէ միշտ, այնքան ատեն որ հողամոլութիւնը պիտի փոխարինուի արդարութեամբ: Բայց, արդարութի՛ւն, ծխածանը երջանկութեան, ե՞րբ պիտի ըլլաս դուն սեփականութիւնը Հայուն, որ խնայենք լուսափայլ ճակտիդ, «Թող ես թքնեմ քո ճակատին» կեղտը անարգանքին:

Եղեռնի սերունդը մա՛նաւանդ, թոյլ պիտի չտայ ոեւէ մէկուն որ ինքնագլուխ գործելու յաւակնութիւնը ունենայ: Ցեղասպանութիւնը հասարակ ոճիր մը չէ որ նամակներու փոխանակումով կամ անհատական տեսակցութիւններով լուծուի: Մտածումն իսկ թէ պէտք է ոսոխին դահիճին հետ սակարկութեան նստիլ, ըմբոստութեան արիւնը կ'եռացնէ: Առաջարկը զիջումի պատրաստակամութիւն է: Զիջումը նահատա՞կը պիտի ընէ դահիճին, թէ դահիճը նահատակին: Պահանջը առաջարկ է ինքնիր մէջ առնուած: Սկսան չտեսնալ դատին ինքնակոչ առաքեալները: Ֆրանսայինը քաջութիւնը ունեցաւ յայտարարելու թէ «քարթ պլանշ» տրուած է իրեն որ դիմումներու սկսի առ որ անկ է: Որի՞ տրուած է անհատի մը քարթ պլանշ տալու իրաւունքը:

Ապրիլ 24ը, զարհուրանքի թուականն է ահաւոր ու եզական: Ձեւակերպ ստացած ցաւատանջ Գողգոթան՝ Երեւանէն Մարսէյլ: Ո՛չ մէկ համայնքի ներելի է ընկրկումը յուշարձան կանգնելու դժուարութեանց առջեւ: Անոնք խորհրդապատկերն են մարդկային խիղճը սարսող վահագնացած ցասումին, արթուն աչքը՝ վրէժին, տեսանելիութիւնը՝ հրէշային ոճիրին այլ մանաւանդ կայծնի աչքը սեւեռարիր՝ որ պիտի հալածէ թշնամին գիշեր ու ցերեկ, մինչեւ որ արեան գինը վճարուի:

Ապրիլ 24ը, եաթաղանով գրուած գեհենատիպ ողբերգութիւն մըն է: Հեղինակը խաղաց զայն աշխարհի բեմին վրայ, անտարբերութեան առջեւ մարդկային խղճին: Ի՛նչպէս չարձակել անիծապրո ոխին ու ատելութեան մրրիկին շանթը իժի ծնունդին վրայ, որ կը ժպրհի զանգուածային տեղահանութեան մէջ իր ապահովութեան յենարանը փնտռել: Այնքան ատեն, որ մեր ծնողքներուն օրհասական ճիչերը պիտի հնչեն մեր ականջներուն իբրեւ զանգակը կարմիր հաւատքին, կիրքի ատելավառ խոյանք մը պիտի բարձրանայ մեր սրտի խորէն, աղօթքի մը պէս սփոփարար, ո՛հ, հրաշագործ վրէժ, դո՛ւն, սրբութիւն սրբոց, քեզմով արդարութեան ծառայողներ պիտի ծնին որ օր մը Արաքսի երկու ափերը համբուրուին:

Թալեաթներ շանսատակ ընող Հայը գիտէր թէ ցեղային վրէժխնդրութիւնը աստուածահաճոյ գործ է, վկայ՝ զոյգ Ղեւոնդները, մէկը իր խաչով, միւսը իր գրիչով «ի զէն ի վրէժ»ի մարտահրաւէրը արձակեցին որ չունենանք վհատութեան դոյզն ընկրկումը, սպասենք հաւատքով արդարութեան արեւագալին, գոյատեւելը պայմանադրող գիտակցութեամբ, վստահինք յոյսին արդիւնաբերումի մոգական զօրութեան, ի պահանջեալ հարկին հեռուները երթալու վճռականութեամբ, երբ ըմբոստութիւնը առ ի յաւելեալ փրփուրով, ընդդէմ յամառող արդարութեան:

Յուշի երեկոներուն մէջ խօսուած ճառերուն մէտ բանին, Եղեռնին կենսագրութիւնը կրկնելով յուզումին մեղկացնող մթնոլորտը ստեղծել չէ, թրծել է երիտասարդները զարհուրանքի թուականին մէջ, որ հասակ նետողը չազգապուի հասակ նետածին հետ ի խնդիր միասնականութեան: Եթէ չկարենանք մեզի յաջորդողներուն փոխանցել դատին շարունակելիութիւնը, մեր վերջին յուշի երեկոն դամբանականը կ'ըլլայ մեր նահատակներուն:

Մահաստանի ճամբան բռնած եղերաբախտ թշուառներու թափօրին մէջ էին

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՎԵԱԼՆԵՐԸ ԵՒ ԱԼՓԱՍԼԱՆ

Քաջալերիչ պարագայ մըն է որ մամուլը պարբերաբար կուտայ «Հին էջեր» անունին տակ, հատուածներ ներկայ դարուս սկիզբը ապրող գրագէտներու եւ բանաստեղծներու գործերէն: Արդարեւ փափաքելի է որ այսօրուան սերունդը ծանօթանայ այս կերպով իրմէ անմիջապէս առաջ եկող եւ կամ քիչ մը աւելի հին երէց սերունդին ստեղծագործութիւններուն, սերունդ, որ կերտեց մեր գրական աշխարհաբարը:

Այս սկզբունքին համեմատ է որ «Յառաջ» իր 6/7 Օգոստոսի թիւին մէջ, յայտնած փափաքիս համաձայն, արտագրած էր Ալեքսանդր Փանոսեանի մէկ զուարթ ոտանաւորը, զոր հեղինակը նկատած էր գրչի զբօսանք:

Այս անգամ Փանոսեանէ հին էջ մը տալով, կ'ուզեմ որ ներկայ սերունդը տեղեակ ըլլայ միաժամանակ այն համատարած աղէտին, որ հարուածեց Թրքահայաստանի հայ բնակչութիւնը դարուս սկիզբը, այսինքն այն սարսռազդեցիկ սովին, որ տիրեց Թրքական Հայաստանի մէջ քանիերորդ դարու արշալոյսին:

1908 Յուլիս 10ի (հին տոմար) Հիւրիյէթի (ազատութիւն) հռչակման վաղորդայնին, երբ ցնծութեան մէջ էր Պոլիս եւ մանաւանդ Պոլսոյ Հայութիւնը, անդին, գաւառի հայաբնակ նահանգներուն մէջ խիստ վատթար էր կացութիւնը, ոչ թէ կեանքի եւ ինչքի անապահովութեան պատճառաւ, որ մշտական կերպով տեղին վրայ էր, որպէս քրոնիկ հիւանդութիւն, այլ մանաւանդ անոր համար որ հոն Հայութիւնը կը տառապէր ահաւոր սովի մը պատճառաւ:

Պատրիարքարանի կարգադրութեամբ Պոլսոյ մէջ կազմուած էր Սովելոց Յանձնաժողով, որ դրամ եւ օգնութիւն կը հասցնէր գաւառ, մինչ օրուան կառավարութիւնը ձեռնածալ, հանդիսատես կ'ըլ-

այս օրուան ալեհեր գլուխներէն շատեր, այն ատենուան երախաները, աղէտի ծաւալին տակաւին անգիտակ: Կը քալէին կմախատիպ, ջղաքամ, շնչահալ, դիակներու հոտէն արբշիռ ագռաւներու կռինչը քայլերգն ըրած իրենց մահուան: Ու հիմա, տարին անգամ մը կը մատուցանենք անոնց պատարագը լեռնակուտակ տառապանքին, տարբեր հաւատքի մը խոբանին առջեւ, որ դարբնէ ակն ընդ ականի սրբութիւնը, ընդ հովանեաւ արդարադատ Ամենակալին:

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Թ.

Դիւական քաղաքականութեամբ մը իր պաշտօնէն պիտի օգտուէր հայկական վրդովումները բորբոքեալ պահելու համար, որպէսզի անխուսափելի դառնայ եւրոպական միջամտութիւն մը, որմէ միայն կարելի է յուսալ Թուրքիոյ բարեկարգումը, ուստի եւ փրկութիւնը: Փառասիրութիւն ու հայրենասիրութիւն կրնային իրենց փոխադարձ շահերը համաձայնել: Բ. Դրան մեքենայութիւնները սկսան, տապալելու համար ոստիկանութեան երիտասարդ նախարարը: Բայց անիկա՝ շնորհիւ իր բազմաբեղուն մտքին ու Եըլտըզ ունեցած պաշտպաններուն, իր ազդեցութիւնը օրէ օր աւելի կ'ընդարձակէր ու կ'ամրապնդէր: Փաշաներէն ոմանք մտաբերեցին Հայոց Պատրիարքարանը եւս գործիք ընել, իրենց հակառակորդին տապալումին դիւրացմանը համար. այս նպատակաւ ձեռք առին Հայրապետ էֆէնտին:

Թուրքերուն հետ Հայուն հնաւանդ վարուողութեան այս մարմնացումը, կը շարունակէր նաեւ այն հին քաղաքականութիւնը, որով Հայերը կը մասնակցէին երկրին բարձրագոյն վարչութեան մէջ կազմուած շահախնդրական կամ քաղաքական Թուրք կուսակցութիւններու: Այդ Հայերը իրենց հնարամիտ խելքովը, դրամական ուժովը եւ նպաստաւոր ուրիշ պարագաներու ազդեցութեամբը կը դիւրացնէին բարձրաստիճան պաշտօնատարներու բարձրացումները եւ անկումները: Օրթագեղաբնակ էֆէնտին ալ՝ որ հակոսինական փաշաներուն գաղափարակիցը մըն էր, ինչպէս եւ շահակից մը, օգտուեցաւ Պատրիարքարանին վրայ իր ունեցած ազդեցութենէն՝ նոր դէպքերուն պատճառաւ այլեւս անսահման, որպէսզի դիւրացնէ սատրազամին ու Ներքին Գործերու նախարարին խորհուրդներուն յաջողութիւնը: Եւ ահա Պատրիարքարանէն գանգատ Դուռը եւ Եըլտըզի, ընդդէմ ոստիկանութեան նախարարին: Ու եկաւ օր մը որ Աշըգեան պատրիարքը կառավարութեան վերջնագիր տուաւ, կամ ինքը պիտի հրաժարի, կամ ոստիկանութեան նախարարը: Բայց Սուլթանը երկուքն ալ իրենց պաշտօնին վրայ պահեց: Զապթիէ Միւշիրին քաջատեղեակ էր իր դէմ լարուած մեքենայութեանց գլխաւոր դաւադիրին անձնաւորութեան. անոր ջախջախումը ծրագրեց, բայց սպասելով բարեպատեհ առիթի մը, որ կրնար ներկայանալ ուշ կամ կանուխ: Շատ չանցաւ, նախարարական փոփոխութիւններ տեղի ունեցան: Նոր դահլիճ մը կազմուեցաւ. աս ալ հաշտ աչքով չէր դիտեր ոստիկանութեան ամէնէն ազդեցիկ պետը, բայց կը զգուշանար անոր դէմ կռուելէ: Հայ էֆէնտին ալ համակերպեցաւ Դրան նոր քաղաքականութեան:

Ու հայկական դէպքերը իրարու կը յաջորդէին երեւակայութիւն սարսող արագութեամբ: Պատրիարք ու վարչապետ շրջահարներու զոհ կ'երթային, երկրէն՝ պայթումներու որոտներ, Սասունը հայկական խնդիրը կը վերարծարծէր. ու Պերլինէն տասնութ տարի ետքը Պետութիւնները Հայոց դատին տէր կը կանգնէին: Այս բոլոր նորատեսիլ երեւոյթները պահպանողական Հայը կը շշմեցնէին: Այլեւս նաւապետն էր, որ կողմնացոյցը կորսնցուցած էր: Մերթ կը տաքնար, կ'ոգեւորուէր, կը յուսար. մերթ՝ կը մքէր, տարակուսանքներէ ջլատուած: Թուրքերը աղէկ ճանչնալուն «ա՛խ, կ'ըսէր, Թուրքը նապաստակը կառքով կ'որսայ, վախնամ թէ հախերնիս գան»: Սեպտեմբեր 18ին ցնծաց. սխալած ըլլալուն ուրախութիւնը ունեցաւ պահ մը: Տրապիզոնի կոտորածին լուրը առած օրը, երկու ձեռքը գլխուն զարկաւ: Ջարդերուն զուժերը, իրարու ետեւէ արագավազ, իր բոլոր վախերը կ'իրականացնէին: Ու փրկութեան աղօտ նշոյլ մը չէր ընդնշմարեր:

— Ա՛խ, ճահիլնէր, ճահիլնէր, կը կողկողէր, մտերիմներուն հետ յեղափոխականներուն վրայ խօսած ատեն:

×

Իրիկուն մը, 1895ի վերջին օրերը, Հայրապետ էֆէնտին շոգենաւէն ելլելուն երբ Օրթագեղի շուկայէն կ'անցնէր, մուխթարը իր գինետունէն դուրս ցատքելով, ընդառաջ եկաւ, դէմքը այլայլած: Բարեւը խոնարհաբար տալէ յետոյ, ըսաւ.

— Էֆէնտի, ծառանիդ ալ հիմակ ձեզի պիտի գար: Նոր բան կայ:

Ու կամացուկ մը փսփսաց թէ ոստիկանութիւնը ցորեկը տուն մը խուզարկութիւն ընելու եկած էր:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար. – 28)

...ար աղէտին: Իսկ արտաքին աշխարհը տեղեկութիւն իսկ չունէր թէ ի՛նչ կ'անցնէր կը դառնար Թուրքիոյ հայաբնակ գաւառներուն մէջ:

Սորրեւ արտագրուած ոտանաւոր գըրութիւնը Աղեքսանդր Փանոսեանն է, որ կը կրէ 1909 Յունուար 9 թուականը (այն ատեն գործածական եղող հին տոմարով՝ 1908 Դեկտեմբեր 27) ճշգրիտ նկարագրութիւնը կուտայ այդ օրերուն Հայաբնակ նահանգներուն մէջ տիրող աղէտաբեր կացութեան, մատնանշելով եւ ձաղկելով օրուան իշխանութեան ապիկարութիւնը եւ կամ աւելի ճիշդ, չկամութիւնը եւ Եւրոպայի անտարբերութիւնը, իր ...ին իսկ տակը ամբողջ ժողովուրդ մը ...արուածող այս բնական աղէտին հանդէպ, մինչդեռ ամէն կարգի օգնութիւն կը հասցնէր չուտափոյթ Իտալիոյ երկրաշարժէն աղէտեալներուն:

ՅՈՎՍԷՓ ՍՎԱՃԵԱՆ

...ՌՆԱՊԱՏՈՒՄ

ՄԷԿԸ...

...արդու չարիք չըներ անի,
...ւ բարիք ալ չըներ բընաւ,
...ր կեանքն անպէտ կը տատանի
...րր ջուրին վրայ պարապ մէկ նաւ:

...րր անկողնէն ելլէ առտուն,
...ախանաշէն վերջ, փոքր կուշտ,
...ր մըտածէ, գոհ ու ժպտուն,
...է հանոյք մ'է ապրիլն անշուշտ:

...րծի համար չերթար փողոց.
...որ չըներ ան շահն ու շուկայ.
...ր հանդիպի փոքրիկ տըղոց,
...նց խումբէն շատ կը սոսկայ:

...տէ երբ չէ շատ անօթի.
...ր կը խմէ երբ չէ ծարաւ.
...ր յօրանջէ ամէն օդի
...ւ հարբուխ ալ կ'ըլլայ դիւրաւ:

...յրենիք, ազգ, տուն, ընտանիք,
...մ ու դպրոց չի ճանչնար ան,
...է զինքն առնէ Ճափոն տանիք
...ի փոխեր ան իր կերպարան:

...պրի անհոգ, ցուրտ, անտարբեր,
...գիէ գուրկ, սիրտով տխմար,
...ւզմունք, վայելք, հեշտին տարբեր
...նծանօթ են իրեն համար:

...յր, քոյր, եղբայր, կին ու զաւակ,
...րեն համար արժէք չունին,
...ր գոյութեան բընազդն աւաց՝
...մանիլն է կեղտոտ շունին...:

– Եթէ մեռնի, եւ ինձ կըտակ
...ն կանգնել իրեն դամբան,
...ի գրեմ.— Այս վէմին տակ
...ր հանգչի մէկ անպէտ, անբան...:

ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ...

Լուրեր կուգան գաւառէն
Որոնք հոգի՛ կը վառեն...
Խարբերդ, Զէյթուն, Մուշ, Սըվազ
Սով կը տիրէ վազն ի վազ
Ուր գիւղացիք, գերդ աւազ,
Թուրքերու հետ ոչ նըւազ,
Անպատըսպար, ամէն դի,
Ցուրտ ձմրան մէջ, անօթի,
Հասած մահուան սեւ փոսին
Մօտ, կը հեծեն, կը մըսին...:
Իր գութին մէջ մընայուն,
Կ'արհունի լոկ նիրհն Հայուն,
Որ՝ փրկութեան իբրեւ լաստ,
Իրեն դըրամն ու նըպաստ,
Աշխարհի չորս ծայրերէն
Կուրեկցելով մա՛րդկօրէն,
Մըղուած բարի, սա՛ւրբ կիրքէ,
Կը հաւաքէ, կ'առաքէ...
... Մինչ Իտալիոյ մէջ, անդին
Երկրաշարժի եռանդին
Հազարներո՛վ հէք զոհեր,
Կին, մանչ, աղջիկ սեւահեր,
Կ'ըլլան, աւա՛ղ, առարկայ,
Տեսէք, գութի խանդ մը կայ,
Եւրոպիոյ ամէն կողմէն,
Օգնութիւնք հոն կը դիմեն,
Նըպաստ, նուէր, գոյք, դըրամ,
Նաւե՛ր լեցուն, խուռներամ,
Իտալացի խեղճերուն
Կ'ուղղեն ձեռքեր կարկառուն...
... Բայց կայ ասդին մէկ ոստան,
Երկիր մ'Հայուն ապաստան,
Ուր, վեց հարիւր տարի կայ,
Հայն անդադար կը տոկայ
Տառապանքի, զրկանքի
Տակ, անտրտունջ կը կըքի:
Ժողովուրդ մը կորովի,
Թշուառութեան ու սովի
Հըրաբուխի՛ մը վըրայ
«Հա՛ւէ՛ք, հաւէ՛ք» կը պոռայ...
Ազգ մը, տոկուն, խելացի,
Որ տխրութեան ու լացի
Անծայր, անվերջ, անվախճան
Կը բոլորէ մէկ շըջան...
Ազգ մը, որ միշտ, իր չորս դին
Արհաւի՛րքն ունի Քիւրտին,
Որ իր ինչքին, պատույն տէր
Ըլլալն՝ հաստատ չի գիտեր...
— Մինչ այսօր այդ Հա՛յն է որ
Սովին ներքեւ բոնաւոր,
Ու ձմրան ցուրտ փուքին տակ
Կ'իյնայ իբրեւ նահատակ,
Նոր ռէժիմին տակ ազատ
Մեր եղբայրները... հարազատ
Թուրք եղբայրները, է՛հ, ո՞ւր են
Որ օգնութիւն նըւիրեն,
Ցոյց տան իրենց սիրոյն սակ,
Բռնան ձեռքերն ու քըսակ,
Դըրամ հաւաքեն եւ ասոր
Ցանկեր լըցնուն նըպաստի...
Իսկ թուրք թերթերն ու մամուլ,
Ինչո՞ւ կը մնան լուռ, ամուլ,
Բերաննին գոց — չե՛ն փութար
Պարզել վիճակն այս վատթար
Սովալլուկ գաւառին
Ուր հոգինե՛ր կը վառին...

— Եղբայրութեա՛ն՝ օդաչու
Երդումներն ո՞ւր են — ինչո՞ւ
Ինչո՞ւ համար, է՛հ, ըսէ՛ք,
Այսպէս անտէր, այսպէս հէք
Կոչերն, ողբերն հօր, տըղու,
Անպատասխան կը թողու
Թուրքն, երբ իրեն դրօշին տակ
Հայն՝ եղբա՛յր մ'է... եղպատակ:

ԱԼՓԱՍԼԱՆ

«Ժամանակ», Ա. տարի, Թիւ 64
Շր. 27 Դեկտ. 1908 – 9 Յուն. 1909

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒՆ

Առաջին անգամ ըլլալով 1974էն ի վեր, երբ Յունաստան քաշուեցաւ Ատլանտեան Ուխտի զինուորական ճակատէն, յունական ուժեր պիտի մասնակցին Ատլանտեան Ուխտի ռազմափորձերուն, Սեպտեմբերի վերջերը:

Թրքական ուժեր եւս պիտի մասնակցին այսպէս անուանուած «Վճռակամութեան պարգում» ռազմափորձերուն: Հասկնալի է նոյնպէս, որ Ուխտի միջերկրականեան անդամ երկիրներու ուժերը, ինչպէս նաեւ անգլիական եւ ամերիկեան, իրենք եւս մաս պիտի կազմեն:

Ատլանտեան Ուխտի կեդրոնը, նկատի առնելով յոյն եւ թուրք հակամարտութիւնները, շեղում մը կատարեց աւանդական ընդունուած եւ ցարդ միշտ գործադրուած ձեւէն, որպէսզի Աթէնք համաձայնի մասնակցիլ: Այսպէս, ռազմափորձերու կազմակերպումն եւ ղեկավարումը նման պարագայի մը պէտք է յանձնուէր Ատլանտեան Ուխտի Իզմիրի կեդրոնատեղիին: Ասոր փոխարէն յանձնուեցաւ Ուխտի Նափոլիի կեդրոնատեղիին:

Ասիկա կը նշանակէ, զիտել տուաւ Յունաստանի Պաշտպանութեան Նախարար Էվանկելոս Աւերոֆ, որ ռազմափորձերը տեղի պիտի ունենան անգլիացի ծովակալի մը հրամանատարութեան տակ: Յունաստան ընդունելով մասնակցիլ, արգիլեց եղաւ, որ թուրք ծովակալ մը ղեկավարէ:

Համաձայն դիւանագիտական շրջանակներու, ղեկավարութիւնը Իզմիրէն Նափոլի տեղափոխելու որոշումը դժգոհ ձըգած է Անգարան, որ քաղաքական առարկութիւններ ըրած է: Սակայն թուրք զինուորականները, փափաքելով որ Յոյները եւս մասնակցին, մանաւանդ Ատլանտեան Ուխտի զինուորական ղեկավարութեան վերստին մաս կազմեն, իրենց տեսակէտը պարտադրած են:

Ռազմափորձերը պիտի ընդգրկեն ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժեր եւ նպատակն է ցոյց տալ Ատլանտեան Ուխտին հնարաւորութիւնը թիկունք կենալու Թուրքիոյ, տագնապի մը պարագային: Յոյներու մասնակցութիւնը սահմանափակուած է ծովային եւ օդային ուժերով եւ կ'ըսուի, թէ շատ քիչ հաւանականութիւն կայ, որ յունական եւ թրքական ուժեր շփում ունենան իրարու հետ:

Մասնակցելով հանդերձ «Վճռակամութեան պարգում» ռազմափորձերուն, Աթէնք չանտեսեր իր անմիջական հակառակորդը: Յունական ուժերը, այս ամիս, երկու առանձին ռազմափորձեր կը կատարեն.— «Փոթորիկ Երրորդ 1977» եւ «Փիլիպոս 77»: Երկուքն ալ կեդրոնացած են Թուրքեւյոյն սահմանագլուխին վրայ:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ. ՏԻԳՐԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Սեպտեմբեր 10ի թիւէն կ'իմանանք, որ Երեւանի մէջ՝ Սեպտեմբեր 7ին, մեռած է Փրոֆ. Տիգրան Ալեքսանեան, 71 տարեկանին: Ողբացեալը Երեւանի պետական բժշկական հիմնարկութեան փիլիսոփայութեան ամբիոնի նախկին վարիչը եղած է:

ԴՈՂՈՒԹԻՒ ԴՈՂՈՒԹ

ՅՈՒՍԱԲԵՐ երիտասարդաց միութեան կազմակերպութեամբ բանակում մը տեղի ունեցած է Եգիպտոսի Հ. Կ. Խաչի Աղեքսանդրիոյ ամարանոցին մէջ, Օգոստոս 13–21: Բանակումին մասնակցած են Ազգ. վարժարաններու յառաջադէմ աշակերտները, որոնց համար պատրաստուած եւ գործադրուած է յատուկ յայտագիր մը, բաղկացած՝ ամէնօրեայ պըտոյտներէ եւ դասախօսութիւններէ, ազգային եւ ընդհանուր հարցերու շուրջ:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ Քրայովայի Արուեստներու Սթիւտիոյի սրահին մէջ բացուած ցուցահանդէսին՝ «Թէոտոր Աման» ընկերութեան շրջանակին մէջ աշխատող նկարիչներու կարգին, ներկայացուած են նաեւ Յովհաննէս Փափազեանի նկարները, որոնցմէ «Ծաղիկներով կայուն բնութիւն», «Սպասում», «Մտախոհութիւն» եւ «Հին տուներ» գործերը ուշադրութիւնը գրաւած են այցելուներուն:

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

– Նորին վսեմութիւն ընդհանուր հրամանատարին ըսելիք ունիմ, ըսաւ ոստիկանապետը:
– Որո՞ւն կողմէ, հարցուց սպասաւորը:
– Տիրոջս, ոստիկանապետ կիտո Ճենարոյի կողմէ, պատասխանեց ոստիկանապետը:
– Լաւ, հոս պահ մը սպասէ, ըսաւ սպասաւորը:
Այս խօսակցութենէն ժամ մը յետոյ, Ճենարօ ընդհանուր հրամանատարին աշխատութեան սենեակը առաջնորդուեցաւ:

— Ճենարոյի կողմէ՞ կուգաք, հարցուց Ալթիէրի մտահոգութեամբ:

— Ձեզ խաբել չեմ ուզեր, զօրավար, Ճենարօն ես եմ, ըսաւ ոստիկանապետը:

— Այո, հիմա ճանչցայ ձեզ... բայց ինչո՞ւ այդպէս ծպտուեր էք:

— Անոր համար որ հոս մտնելս տեսնելնին չէի ուզեր, տէր իմ: Ձեզի գաղտնի ըսելիք մը ունիմ:

— Ի՞նչ է, տեսնենք: Նստեցէք:

Այս ըսելով, Ալթիէրի աթոռ մը ցոյց տուաւ, եւ մեքենաբար սկսաւ իր դաշոյնին սուր ծայրին հետ խաղալ:

Ճենարօ ժպտեցաւ:

Ալթիէրի, որ առաջին կասկածելի խօսքին վրայ իսկ պատրաստ էր ոստիկանապետը սպաննելու, մտահոգութեամբ անոր խօսելուն սպասեց:

— Եթէ այս գիշեր Ռոլան Քանտխանոն ձերբակալելու ըլլամ, ի՞նչ պիտի ըսէք, խօսք առաւ մէկէն ի մէկ Ճենարօ:

Ալթիէրի սարսռաց: Արիւնը գլուխը ցատքեց: Աչքերը փայլակներ արձակել սկսան:

Ճենարօ դարձեալ ժպտելով շարունակեց.

— Այդ մասին ձեր կարծիքը չառած, չուզեցի առանց լուրջ գործի մը ձեռք զարնել, որովհետեւ գիտէի թէ զանազան շահեր կապուած են այդ ձերբակալութեան:

— Այդ մասին դուքսին որեւէ խօսք բացի՞ք, հարցուց Ալթիէրի աշխուժիւ:

— Դեռ ոչ: Անանկ յարմար տեսայ որ այս խնդիրը դուք ուրիշներէն առաջ պէտք էր իմանայիք:

Ալթիէրի խոժոռ նայուածքով մը ոստիկանապետին երեսը նայելէ յետոյ ըսաւ.

— Ինչո՞ւ ուրիշներէ առաջ ես իմանամ: Ես Հանրապետութեան ոստիկանապե՞տն եմ: Ոհ, պարոն, թոյլ տուէք որ ձեզի բան մը ըսեմ, եթէ իրաւ ես եղած ըլլայի Վենետիկի ոստիկանապետը մինչեւ հիմա Ռոլան Քանտխանօն շատոնց գլխատուած պիտի ըլլար: Դաւաճան, ապստամբ եւ ապստամբներու ու խռովարարներու գըլուխն անցած, ի՞նչպէս կը համարձակի Վենետիկ մտնել:

— Եթէ զինքը ազատ ձգենք, ոչ միայն Վենետիկ մտնել պիտի համարձակի, այլ նաեւ պիտի մտնէ բոլոր ապարանքները ուր կը բնակին մեր իշխանուհիները, շարունակեց Ճենարօ հանդարտօրէն:

— Ի՞նչ կ'ուզէ սակայն, մռնչեց Ալթիէրի զօզալով եւ դաշոյնին կոթը սեղմելով: Ի՞նչ ընելու պիտի գայ:

— Դուք ալ կը տեսնէք անշուշտ որ Ռոլան Քանտխանոյի ճակատագիրը հասկնալու մէջ շահ մը ունիք, Պարոն զօրավար: Քիչ մը առաջ մազ մնաց պիտի պարտաւորուէի դուրս ելլել... բայց որովհետեւ ձեր բարեկամներէն մին եմ...

— Դո՞ւք, դո՞ւք իմ բարեկամս...

— Այո, պարոն զօրավար: Ինչո՞ւ կը զարմանաք: Ըսածս իրականութիւն է եւ հաւատացէք որ շատ բաներ գիտեմ, շատ...:

— Ի՞նչ է ձեր գիտցածը, կրնայի՞ հասկնալ, գոչեց Ալթիէրի տժգունելով:

— Այսինքն Ռոլան Քանտխանոյի մասին շատ բաներ գիտեմ...: Զոր օրինակ՝ գիտեմ թէ զիս կ'ատէք անձնական բուռն ատելութեամբ մը: Անկեղծ եղէք, պարոն զօրավար: Տեսէք ես իմ անկեղծութիւնս պիտի ապացուցանեմ ըսելով թէ ձեզի պէտք ունիմ:

— Ինծի՞ պէտք ունիք...

— Այո:

— Ի՞նչ բանի համար...

— Ասիկա ըսելու ալ ատենը պիտի գայ...:

— Ե՞րբ:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Խորէն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Փափազեան (Փափազ) եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Թորանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անրի Փափազեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 18) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԽՈՐԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին ինչպէս նաեւ իրենց տաղրոջ եւ հօրեղբօր՝

ԱՐԵՏԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Գամէր Գարամաճեանի մահուան տխուր առթիւ, Պ. Հրանդ Մարգարեան 100 Ֆր. նուիրած է, փոխան ծաղկեպսակի, վասն պայծառութեան Փարիզի եկեղեցւոյ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Այրի Տիկին Վեհանոյշ Պասմաճեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, փոխան հոգեհանգիստի, իր ամուսնոյն՝ Մելքոն Պասմաճեանի մահուան չորրորդ տարելիցին եւ իր կեսրոջ՝ Մարիամ Պասմաճեանի իններորդ տարելիցին առթիւ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տիկին Պերճուհի Սաղաթէլեան կը նուիրէ 100 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օժանդակութեան կայանին, իր ողբացեալ մօր Երանդիկ Անտոնեանի մահուան 4րդ տարելիցին առթիւ:

Հ. Բ. Ը. Մ.

Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ, ՀԱՅԿ ՊԱՐԻ

ու ԵՐԳԻ դասընթացքները 4էն 15 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու համար, վերսկսան Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 14ին, Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ, 118, Քուրսէլ փողոց, 75017 Փարիզ եւ տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը՝ ժամը 14էն 18 փորձառու դասատուներու հսկողութեան տակ:

Արձանագրութեան եւ տեղեկութեանց համար դիմել Հ. Բ. Ը. Միութեան գրասենեակը՝ 118, Քուրսէլ փողոց, հեռ. թիւ 924·86·71 եւ թի 227·12·26:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Թարգմանչաց տօնը, Շաբաթ Հոկտեմբեր 22, երեկոյեան ժամը 8·30ին Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութեան: Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Տարօն – Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտ. 29ին, Սփլանտիտ, մասնակցութեամբ Ռատիօ–Մոնթէ – Քարլոյի նուագախումբին:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին աւանդական ճաշը Նոյեմբեր 20ին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Աւետիս Տէօվլէթեան 200 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր ամուսնոյն, որ շատ կը գնահատէր «Յառաջ»ը:

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ՆԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՑԱՆԿԸ

Պ.Պ. Աթանազի Կէչիճեան, Յովհաննէս Թահմիզեան, Հոխսիմէ Յովսէփեան, Անահիտ Գաբիկեան, Համբարձում Թօփալեան, Արշակ Քէչէճեան, Յովհաննէս Չէօրտիւքեան, Գոհար Թորոսեան, Յար. Սանդուրեան, Սարխօշլու, Ժաք Սարեան, Սարքօ Մարգասեան, Ռուբէն Կարապետեան, Ժոզէֆ Վէտեան, Վարդան Յակոբեան, Ղազարոս Սարգիսեան, Եդուարդ Մանուկեան, Զարդար Միքայէլեան, Յակոբ Մատաղջեան, Կարապետ Պալթայեան, Լուսաբեր Շտոյեան, Գառնիկ Ազարեան, Յովհաննէս Վերտեան, Սեմա Զագալոզեան, Կիւլխաթիր Կէչիճեան, Լուիզ Փափազեան, Մարիամ Չէօրտիւքեան, Հաճըղըրզ Քէյիշեան, Արթին Պըճընեան, Զապէլ Գալայճեան, Գրիգոր Էպտիքօղլու, Մանուէլ Կավրելիտէս, Ժաք Կէօզիւմեան, Մկրտիչ Զալիկեան, Ազարիա Բանտիկեան, Մարկոս Մարկոսեան, Ֆիլիփ Յովսէփեան, Բիւզանդ Տէվէճեան, Բարսեղ Պալիկեան, Վիքթորիա Մանուկեան, Կարպիս Մօրուքեան, Յարութիւն Քաշիշեան, Փեփրոն Քէյիշեան, Աւագ Գաբրիէլեան, Մկրտիչ Ռուշանեան, Թադէոս Մըըրլեան, Վարդան Վարդուկեան, Հրանդ Չէօրտիւքեան, Օննիկ Տօնիկեան, Ռաֆայէլ Չէօրտիւքեան, Գէորգ Պօղոսեան, Խաչիկ Յովսէփեան, Խաչիկ Գաբրիէլեան, Յակոբ Թորոսեան, Յովհաննէս Յովհաննէսեան 20ական:

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեօ – Քաշանի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Ուրբաթ Սեպտ. 16, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ պարահանդէսի վերաբերեալ:

ԾԱԽՈՒ Է

ԼՈՔԱԼ ՄԸ ԱՄԷՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ներկայիս՝ ճաշարան, տուն տանելիք ճաշեր, վարձք՝ ամիսը 750 Ֆր. (հինգ տարի եւս), 40 քառակուսի մեթր: Օրական 800 լիբանանեան հաց, ձեռնհաս անձնակազմ: Նոր կազմած (մաքրիէլ, վեց ամսուան) որ կ'արժէ 70 հազար Ֆր. որու մէջ արեւելեան անուշեղէնի համար աղիւսէ փայտի փուռ:

Տեղեկութիւններ եւ գին՝
14, Ռիւ Մազակրան, Փարիզ 10
Հեռ. 203·51·17 կամ 770·24·43

ON DEMANDE

Jeune fille 20 à 30 ans, parlant arménien, bonne sténo-dactylo français-anglais

S'adresser ou contacter :
Jacques CHELELEKIAN
Voyage Wasteels
87, La Canebière Marseille
Tel : (91) 50-89-12

Grand Rallye Surprise

Կազմակերպութեամբ Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութեան, Կիրակի, Սեպտ. 25, հաւաքոյթ Ազգ. Տան առջեւ, Լիոն, ժամը 8·30ին:

Արձանագրութեան համար դիմել հեռաձայնելով թիւ (78) 56·15·53 կամ թիւ (78) 54·30·40:

Արձանագրութիւնները կը փակուին Սեպտ. 22ին: Մասնակցութեան սակ 30 Ֆր. կէսօրուան ճաշով միասին:

Իւրաքանչիւր ինքնաշարժի մասնակցութեան համար 20 Ֆր.: Բոլոր կառքերը պիտի ունենան իրենց մրցանակի բաժինը:

Անապարեցէք արձանագրուիլ, որովհետեւ կառքերու թիւը սահմանափակ է:

ARMENIE 77

du 1er Octobre au 15 Octobre
du 22 Octobre au 5 Novembre
du 23 Décembre au 6 Janvier 78

du 5 Août au 19 Août
(pour les jeunes de 16 à 35 ans)

Renseignements et inscriptions :

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS

POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

Votre repas de mariage entre la Nation et la Bastille

PALMA

Spécialiste de : réception, banquet, cocktail, lunch de 20 à 250 couverts

- 15 menus personnalisés de 69 à 150 F par personne boisson et service compris
- Location et décoration de salle gratuites
- Orchestre ou sonorisation sur demande
- Ambiance franco-arménienne animée par Hasmig
- Parking facile
- Ouvert tous les jours

Tél. : 344-10-40 à toute heure
210 Fg-Saint-Antoine 75012 Paris

RENVOYER CE BON
Nom
Adresse
tél.

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը պատիւ ունի հրաւիրելու Ֆրանսահայ ազգայինները իր կեդրոնի բացման առաջին տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Սեպտ. 25 նախագահութեամբ՝

ՀՄԱՅԵԱԿ–ՊԵՏՐՈՍ ԺԷ. ԿԷՏԻԿԵԱՆԻ

Կաթողիկոս – Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց

Սոյն հանդիսութեան ընթացքին, ժամը 11ին, կը կատարուի վարժարանին նորակառոյց մատրան օծումը

38, Route de Collonges
St. Cyr au Mont d'Or (Lyon)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆ

Դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի Հոկտ. 5ին:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ դպրոցի վերաբացումը Սեպտեմբեր 28ին:

×

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 21, Չորեքշաբթի օր առաւօտեան ժամը 9ին, ուսուցչութեամբ Տիկին Աննա Քարաքայեանի:

Կը խնդրուի արձանագրուիլ միեւնոյն օրը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ

Կապոյտ Խաչի Սէն Մօրիսի դպրոցին արձանագրութիւնները կը վերսկսին Շաբաթ, Սեպտ. 17ին դպրոցի սրահը:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի միօրեայ Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութեան 1977–78ի տարեշրջանի համար դիմել դպրոց, Չորեքշաբթի, Սեպտ. 21, առաւօտեան: Հասցէ՝ 6 Ալէ ժօլան, Վալանս:

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած դպրոցին հայերէն դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 20ին, ուսուցչութեամբ Տիկին Մայտա Կարապետեանի, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14էն 18:

Կը խնդրուի արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան, Կիրակի առաւօտները եկեղեցին:

×

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութեան եւ Ս. Սահակ – Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 21ին, Չորեքշաբթի օր, Բարեգործականի սրահին մէջ, 33 Քուր Փիէր Փիւժէ, ուսուցչական նոյն կազմով: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրը ժամը 8·30էն – 19: Իսկ միւս օրերն ալ՝ երեկոյեան ժամը 19–22: Այն ծնողքները որոնք հնարաւորութիւն չունին իրենց զաւակները դպրոց բերելու, հաճին հեռաձայնել հետեւեալ թիւին.— 37·75·97: Երախաներու փոխադրութիւնը ապահովուած է մասնաւոր կառքով:

×

Կապոյտ Խաչի դասընթացքը մեծերու եւ պաքալօրէայի ներկայանալու համար հայերէն լեզուով որ տեղի կ'ունենար Լիսէ Քոնտորսէի մէջ, փոխադրուած է LYCEE CHAPTAL, 45 Bd. des Batignolles

Métro Rome, Villiers ou St. Lazarre

Դասաւանդութիւնները միշտ ձրի են: Ուսուցչուհի ՕՐ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Դասերը կը սկսին Հոկտ. 7ին, Ուրբաթ օր ժամը 19էն 21 եւ շարունակաբար ամէն Ուրբաթ օր:

Inscriptions au Secrétariat à partir du 16 Septembre, 47 Rue Saint-André des Arts, Paris 6 (Tél. 326-48-28)

Métro Saint-Michel ou Odéon, les Mercredis de 14 h. à 16 h., Lundis et Vendredis de 17 h. à 19 h.

Droit d'inscription : 50 Frs.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
20
MARDI
20 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.947 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 13 947

ԱՐԱՐԱՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՐԱՐԱ

— o —

Բախտաւոր տարի մը եղաւ 1918ը Հայ ազատագրական շարժումներու տարեգրութեանց մէջ։

Տարիի վերջին տասնօրեակին Արարատեան դաշտին մէջ մղուած օրհասական կռիւներուն նպատակն էր ցեղասպան թուրքի բանակները հեռացնել հայրենիքի սահմաններէն եւ ապահովել Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան հռչակումը։

Չորս ամիս ետք, 1918 Սեպտեմբերի վերջին տասնօրեակին, Պաղեստինի ճակատին վրայ շղթայազերծուած ընդհանուր յարձակողականին մէջ, Արեւելեան Լեգէոնի հայկական զօրագունդերուն յաղթապանծ գրոհը Արարայի ամրակուռ բարձունքին վրայ՝ նպատակ ունէր նուաճել Կիլիկիան եւ Հայկական Ազգային Օճախ մը հիմնել պատմական այն հողերուն վրայ, ուր ամբողջ երեք դար (1080-1375) յաջորդաբար եւ հպարտօրէն ծածանած էին Ռուբինեանց, Հեթումեանց ու Լուսինեաններու հայ ազգային դրօշները։

Արարատի կռիւները իրենց պսակումը գտնեցան Մայիս 28ին Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումով։

Այսօր Սարդարապատի փառաշուք կոթողը բուն իսկ իր պատմական հողին վրայ՝ կը խորհրդանշէ այդ փառապանծ թուականը, հայրենիքի նոր սերունդը հաղորդակից դարձնելով հայ ազգի յաւէտ յիշատակելի յաղթական մեծ ճակատամարտներուն՝ Արարատի շուքին տակ, յանուն ազատութեան։

Մինչ Արեւելեան Հայաստանի սրտին վրայ Հայութիւնը սրտառուչ համերաշխութեամբ կենաց եւ մահու պայքար կը մղէր, անդին ի սփիւռս աշխարհի ցրուած Հայութեան բեկորները հայրենասիրական բուռն եռանդով «ներկա՛յ» կը պատասխանէին այն կոչին, որով կը հրաւիրուէին զինուորագրուիլ Արեւելեան Լեգէոնին, ֆրանսական դրօշին տակ։

Լեգէոնին նպատակն էր կռուիլ Թուրքերուն դէմ, ազատագրել Կիլիկիան եւ զայն դարձնել Հայկական Ինքնավար շըրջան մը։ Ո՞ր հայ երիտասարդը չէր խանդավառուէր նման շողշողուն հեռանկարով մը։

Կոչին առաջին առթիւ զանգուածօրէն պատասխանեցին հերոսական Մուսա լերան զաւակները, որոնք քառասնօրեայ յաղթական կռիւներէն ետք հրաշքով ազատած՝ կ'ապրէին Փորթ Սայիտ, վրաններու տակ։ Հիւսիսային Ամերիկայէն անի մը հազարի հասնող հայրենասէր երիտասարդներ փութացին Կիպրոս, ուր հաստատուած էր Լեգէոնի բանակատեղին։ Պայծառ օդով կղզիի բարձունքներէն կարելի էր նշմարել Կիլիկիոյ լեռները, որոնց ուղղելով իրենց աչքերը, հայ լեգէոնականները օրն ի բուն կը թնդացնէին ծանօթ երգը, — «Ցանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա...»։

Երկար սպասումներէ ետք, վերջապէ՛ս հնչեց դէպի Կիլիկիա արշաւելու դերագոյն ժամը։ Լեգէոնը մաս կը կազմէր Մարեշալ Ալէնպիի «Եգիպտական արշաւաբանակին» եւ դիրք բռնած էր Պաղեստինի ռազմաճակատին ձախ կողմը՝ Մէճտէլ Եապայէն դէպի Շարոնի դաշտը, 13 մղոն ճակատ մը՝ Արարայէն մինչեւ Րաֆաթ։

1918 Սեպտեմբեր 19ին, առտուան ժամը 4.30ին կը սկսի ընդհանուր յարձակողականը՝ մահաւիլու թնդանօթներու ահաւոր որոտումով, զոր կը լսէինք Նապլուսի զինուորական հիւանդանոցի պարտէզին մէջ տնկուած մեր վրանէն։

Թուրքերը գերմանական եւ աւստրիական արագահարուածեան թնդանօթներով եւ ահարկու գնդացիրներով ամրացուցած էին Արարայի բարձունքը, որուն վրայ առաջին յարձակումը փորձող ֆրանսացի զինուորներ չկարենալով դիմադրել, ետ քաշուեր էին մեծ կորուստներով։ Հայ լեգէոնականներ փութացին գրաւել Ֆրանսացիներու լքած դիրքերը եւ հերոսական խոյանքով յարձակեցան ռազմագիտական այդ կարեւոր կէտին վրայ եւ երկու տասնեակ զոհերու գնով յաջողեցան տիրանալ անոր։

Ծամբայ բացին ԱՆԶԱՔ (Աւստրալիա – Նոր Զելանտացի զօրաբանակ) կոչուած հեծելազօրայ գունդերուն, որոնք կայծակի արագութեամբ յառաջացան դէպի հիւսիս եւ դարձան դէպի արեւելք, թիկունքն անցնելով թշնամի ուժերուն եւ կտրելով անոնց նահանջի ճիծը։

Սեպտեմբեր 21ին գրաւուեցաւ Նապլուսը, ուր կը գտնուէր 7րդ բանակի հրամանատար Մուսթաֆա Քէմալի բանակատեղին։ Անգլիական ընդհանուր յարձակողականի առաջին օրէն իսկ Մուսթաֆա Քէմալ իր սպայակոյտով փախուստ տըւաւ Նապլուսէն՝ գերի չիյնալու համար Անգլիացիներուն ձեռքը եւ շունչը Հալէպ առաւ։ 8րդ բանակի հրամանատար Ճէվատ փաշա Թուլքերէմէն հասնելով կազմակերպեց իր եւ 7րդ բանակի զինուորներու նահանջը։

Արարայի յաղթանակէն ետք հայ լեգէոնականները շարունակեցին իրենց յառաջխաղացումը դէպի հիւսիս, մինչեւ Կիլիկիա։ Մարեշալ Ալէնպի Ազգ. Պատուիրակութեան Նախագահ Պօղոս Նուպարի ուղղուած հեռագրով մը գովեց իր հրամանին տակ կռուող հայ լեգէոնականներու քաջութիւնը։ Արարան փրկեց Հայութեան պատիւը եւ բացաւ Կիլիկիոյ ճամբան։

Սակայն նիւթական զոհուած չահեր, միջդաշնակցային մրցակցութիւններ Թուրքը սիրաշահելու համար՝ հիասթափ ըրին Հայերը։ Ցաղթական դաշնակիցներ ուրացան մեր դատը։ Կիլիկիոյ գրաւումը առնուազն 30.000 Հայերու կոտորածին պատճառ դարձաւ Մարաշի, Հաճընի, Ուրֆայի եւ այլ վայրերու մէջ։ Ի վերջոյ դաշնակիցներու անփառունակ նահանջը ղաղթական դարձուց հարիւր հազարաւոր Հայեր Կիլիկիայէն դէպի Սուրիա ու Լիբանան։

Փա՛ռք Արարայի հերոսներուն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Սեպտ. 18/19, 1976

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՐԱՒ-ԼԻԲԱՆԱՆԸ ՉԻ ՀԱՆԴԱՐՏԻՐ

— o —

ՄՈՇԷ ՏԱՅԵԱՆ Ի՞ՆՉ ՊԱՏՐԱՍՏԵՑ

Մինչ Հարաւ-Լիբանանը չի հանդարտիր եւ իսրայէլեան օդուժը «կ'օգնէ» քրիստոնեաներուն անդադար ռմբակոծելով պաղեստինեան կայանները, Մոշէ Տայեանի երթալ-գալերը ուշադրութիւն կը գրաւեն թէեւ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը ոչ մէկ լուսաբանութիւն տուած է այդ մասին։ Արդարեւ, Մոշէ Տայեան յանկարծ Իսրայէլ վերադարձած է Շաբաթ օր մինչ պէտք է Նիւ Եորք մեկնէր, ուր կը բացուի Ազգաժողովը։ Իսրայէլեան մամուլն ալ տեղեակ չի թուիր, հակառակ իր սովորութեան եւ կրօնական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ Մաարիւ կը յուսայ որ «ծիծաղելի» ոչինչ կայ Արտաքին նախարարին այս շրջապտոյտին տրուած ծանուցումին մէջ։ Տայեանի մեկնելէն քիչ ետք Փարիզ ժամանած է Եգիպտոսի Արտաքին նախարարը, բայց անկարելի չէր նկատուեր նաեւ, որ այս երթալ-գալերը եւ գաղտնապահութիւնը վերաբերին ոչ թէ Մերձաւոր Արեւելքի այլ Սոմալիի եւ Եթովպիոյ, հարցեր որոնք նաեւ կը մտահոգեն Իսրայէլը եւ Եգիպտոսը։ Բայց նաեւ կան ուրիշ վարկածներ։ Նկատի առնուած է որ Տայեան Պրիւսէլի մէջ տեսնուած է ոչ միայն տեղւոյն Արտաքին նախարարին, այլեւ Ատլանտեան Ուխտի ամերիկացի հրամանատարին հետ։ Եւ անկէ Փարիզի եւ Ցիւրիխի ճամբով վերադարձած է Իսրայէլ ինչ որ նախատեսուած չէր, ուրեմն անկարելի չէ նաեւ որ նիւթը Հարաւ Լիբանանն ըլլայ։ Կ'ըսուի նաեւ թէ Մոշէ Տայեանի «բուն հանդիպումը» Պրիւսէլ տեղի ունեցած է բայց որո՞ւ հետ։

Կը մնայ սպասել որ ամէն ինչ պարզուի։

Քանի մը տողով

ՋԱԽԸ շատ հաւանաբար պիտի վերսկըսէր վեհաժողովը Չորեքշաբթի օր։ Կը թուէր թէ երեք հոսանքներն ալ բաւական «դնել – վերցնելէ» ետք այն եզրակացութեան եկած էին թէ կարելի է կոտրած կտորները իրարու փակցնել մանաւանդ որ Մոսկուէ բաւական ջուր խառնած էր իր գինիին, ընդունելով որ առաջարկուած ազգայնացումներու հարցին մասին կարելի է «խօսիլ» այսինքն նախապայման չէ։

ԳԱԼԼԱՍԸ, աշխարհահռչակ սոփրանօն որ բացառիկ ձայնէ աւելի բացառիկ դէմք մը եղած է, յանկարծամահ եղաւ Ուրբաթ օր Փարիզի իր յարկաբաժինին մէջ, զոհ սրտի սուր տագնապի մը։ 54 տարեկան այս Ցոյնը, ծնած Նիւ Եորք, աղքատ ընտանիքի զաւակ, տգեղ եւ գէր (մինչեւ 110 քիլօ կշռած է) բաւական ձախողութիւններէ ետք հանդիպած է իտալացի մեծահարուստի մը որ ջանք չէ խնայած ու յաջողած է «ստեղծել» Գալլասը, որու հետ նաեւ ամուսնացած է։ Օնասիսի հետ հանդիպումը սակայն պատճառ պիտի ըլլար որ երկու ամոլներն ալ ամուսնալուծուին թէեւ Օնասիս աւելի ուշ պիտի նախընտրէր Քէնըտիի մը, ամերիկացի նախագահի մը այրին առնել։ Գալլաս, յաջողած էր 50 քիլօ կորսնցնել եւ դառնալ սովորականէն դուրս արուեստագիտուհի մը, ծանօթ ոչ միայն իր տաղանդով այլեւ մանաւանդ կոտրողթափող իր բնաւորութեամբ։ Արարողութենէ մը ետք Փարիզի յունական եկեղեցին, մարմինը պիտի հրկիզուի Փէռ-Լաշէզի Քոլումպարիումը։

ՌԻՄՈՆ ՊԱՌ վերադարձաւ Ուաշինկթընէն ոչ մէկ խոստում առած ըլլալով նախագահէն Քոնֆորտի մասին։ Շատ դըժնահատուած է սակայն Քարթըրի կողմէ իբրեւ «լաւագոյն տնտեսագէտներէն մէկը»։

Morts sans sépulture

Gérard Chaliand parle du livre
du Docteur Yves Ternon
dans "Le Nouvel Observateur"

Նուվէլ Օպսերվաթէօրի վերջին թիւին մէջ (671) Սեպտ. 19/25, Ժեռար Շալեան (Չալեան) խիստ շահեկան գրախօսական մը ստորագրած է Իվ Թերնոնի այնքան ձեռնհաս գիրքին մասին՝ «Հայերը, ցեղասպանութեան մը պատմութիւնը»։ Յօդուածը, որու հետ հրատարակուած է նաեւ խօսուն պատկեր մը, որ ցոյց կու տայ ջարդուած Հայեր՝ Հալէպի մէջ, ամբողջ էջ մը գրաւած է (84) եւ լաւագոյնս կը ներկայացնէ այս հատորին առթիւ չխոստովանուած ցեղասպանութիւն մը։ Յօդուածը կը սկսի հետեւեալ պարբերութեամբ.— «Երեւակայեցէք, որ նացիները, ընաջնջելէ ետք հրեայ ժողովուրդին երկու երրորդը, յաւակնին ըսել թէ երբեք զանոնք ջարդելու միտք չեն ունեցած եւ թէ գերման կառավարութիւնները, որոնք իրարու յաջորդեցին անկէ ի վեր ուրանան հրէական ցեղասպանութեան իրականութիւնը եւ ահա կ'ունենաք հայկական ցեղասպանութիւնը իր հրէշային եւ ապիմաստ իրականութեան մէջ...»։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտ. 18ի հանդիպումներու արդիւնքներն են.— Տորպետօ – Կարպատ 1–0, Դնեպր–Չերնոմորեց (Օտէսա) 1–1, Շախտէօր – Զարիա (Վորոշիլովգրադ) 2–2, Կայրաթ (Ալմա–Աթա)–Նեֆթչի (Բաքու) 1–0։

Արարատի հանդիպումը Թիֆլիսի Դինամոյին հետ յետաձգուած էր Սեպտեմբեր 19ին։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 13–17)

ՆԱԽԱԳԻԾԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ԿԱՌՈՒՑԱՆԷ ՄԱՏԱԿԱՄԿԱՐԻ ՁԱՅՆԱՓԻՒՌԻ ԿԱՅԱՆԸ

Հաղորդակցութեան համամիութենական նախագիծի գիտա – հետազօտական հիմնարկութեան Երեւանի մասնաճիւղի աշխատակիցները Մատակասկար կղզիի համար կազմած են ձայնասփիւռի կայանի նախագիծ մը, որու իրականացումն ալ յանձնուած է իրենց։ Երեւանի մասնաճիւղը աւելի առաջ ալ պատրաստած էր Անդրկովկասի, Զուկոտկայի, Կամչատկայի, Խորհ. Մերձբալթեան Հանրապետութիւններու համար նախատեսուած ձայն-հեռատեսիլի համադրոյթներու նախագիծերը։ Հոն է որ կատարուած են նաեւ Վիէթնամի, Սոմալիի, Մոնղոլիայի, Եմէնի ապսպրանքները։

Ի՞ՆՉ Է ԷԿՈԼՈԺԻՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒ՞Ն ԹԷ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Ա.

«Յառաջ»ի այս տարուայ գարնանային համարներում «Տոմսեր» ընդհանուր խորագրի տակ տպագրուեց պարոնեանական ոճով գրուած յօդուածների մի շարք, որոնց հեղինակը Արեւելքցի կեղծանունն էր ընտրել: Կարծում ենք, որ թերթի ընթերցողների մեծամասնութեան կարծիքը կը լինենք յայտնած, եթէ ասենք, որ «ափսո՜ս, որ այդ «տոմսերը» վերջացան» (*):

Սակայն այսօր այդ յօդուածները վերլուծելը չէ մեր խնդիրը: Արեւելցուն յիշեցինք, որովհետեւ վերոյիշեալ յօդուածաշարի ամէնից դիպուկ եւ սրամիտ յօդուածներից մէկը առընչութիւն ունի մեր այսօրուայ թեմայի հետ: Այն կոչւում էր «Բառ մը փնտռենք» (**):

Փնտռուող բառը ներկայումս լայնօրէն տարածուած էկոլոժի արտայայտութեան հայերէն թարգմանութիւնն էր: Յօդուածը ինչպէս ասացինք երգիծական էր, այլ ոչ թէ լեզուաբանական, ուստի եւ բնականաբար հեղինակի նպատակն էլ ծաղրն էր, ոչ թէ տուեալ արտայայտութեան գիտական վերլուծութիւնը: Աւելին. հեղինակը ծաղրում էր էկոլոժիստների նորաստեղծ քաղաքական կուսակցութիւնը, այլ ոչ թէ բուն էկոլոժին: Սակայն կէս լուրջ, կէս կատակ յօդուածում արծարծւում էր եւ ինքը՝ էկոլոժին...

Մի կողմ թողնենք այն հարցը, թէ հայերէն ի՞նչպէս անուանենք այն, «հովուերգութի՞ւն», ինչպէս Արեւելքցին, թէ մի այլ կերպ: Սա թող մեր լեզուաբանները որոշեն: Բայց հաւանաբար կարելի է ասել, որ եթէ Անգլիացին, Ֆրանսիացին, Գերմանացին, Ռուսը եւ միւսները ընդունում են այս բառը առանց թարգմանութեան, ապա մենք էլ կարող ենք այն ընդունել եւ դրանով հաղիւ թէ վիրաւորած լինենք Աճառեանին կամ Շաւարշին...:

Այստեղ մեր նպատակն է «Յառաջ»ի ու մասնաւորապէս ընթերցողներին օգնել հասկանալու այն սահմանումը, որ բերել էր Արեւելքցին: Այն է. «Էքոլոժի՝ կենսաբանութեան այն մասը, որ կ'ուսումնասիրէ ապրող էակներու յարաբերութիւնները իրենց բնական միջավայրին հետ»: Սահմանմանը հետեւում էին հեղինակի հետեւեալ խօսքերը. «Եթէ դուք բան մը հասկցաք, ես ալ հասկցայ»:

Ուրեմն օգնենք եւ Արեւելքցուն...

Վերոյիշեալ սահմանումը ներկայումս կարելի է գտնել էկոլոժիին նուիրուած բազմաթիւ գրքերի, ինչպէս նաեւ զանազան հանրագիտարանների եւ տեղեկատու ձեռնարկների մէջ: Սակայն առաջին անգամ այն տուել է (ինչպէս նաեւ առաջին անգամ օգտագործել է էկոլոժի բառը) գերմանացի կենսաբան Հեկկէլը 1866 թուականին: Եթէ փնտռելու լինենք այս հասկացողութեան արմատները, ապա պէտք է շատ աւելի ետ գնանք եւ հասնենք ոչ միայն Արիստոտէլին, այլ եւ նոյնիսկ քարէ դարի վայրենիներին: Բայց ժամանակակից էկոլոգիայի պատմութիւնը աւելի ճիշդ կը լինի սկսել մեր դարի սկզբից, երբ հրապարակ եկան Ադամսի, Շելֆորդի առաջին ամփոփիչ աշխատութիւնները, երբ 1913–14 թ. թ. Անգլիայում եւ Ամերիկայում հիմնադրուեցին առաջին էկոլոգիական հանդէսներն ու ընկերութիւնները:

Այնուամենայնիւ առաջինը Հեկկէլն էր, որ եկաւ այն եզրակացութեան, որ անհրաժեշտ է ստեղծել մի նոր գիտութիւն՝ էկոլոժի (ինչպէս արդէն Արեւելքցին բացատրել էր, այս բառը կազմուած է յունական oikos - տուն եւ lokos - գիտութիւն բառերից), որի նպատակը պէտք է լինի ուսումնասիրել կենդանի էակների (կենդանական եւ բուսական աշխարհների) եւ նրանց շրջապատող միջավայրի միջեւ եղած կապը, փոխ–յարաբերութիւնները:

Ի՞նչ է նշանակում սա եւ մեր ինչի՞ն է պէտք իմանալ այն:

Մարդ արարածը սկսել է հետաքրքրուել իր շրջապատով՝ բնութեամբ, իր «մարդ» դառնալու օրուանից: Սկզբում այդ հետաքրքրութեան միակ նպատակը գոյութեան միջոցներ հայթայթելն էր, ապա՝ հազարամեակների ընթացքում, մարդկային գիտակցութեան զարգացմանը զուգընթաց, աստիճանաբար սկսեց ձեւակերպուել գիտութիւնը: Այսինքն՝ սերնդից սերունդ փոխանցուող փորձը, գիտելիքները ի մի բերուեցին, կուտակուեցին, ապա եւ կարգաւորուեցին: Առաջացան գիտութեան տարբեր եւ բազմազան ճիւղեր, նեղ գիտական մասնագիտութիւններ: Մարդը թափանցեց բնական օրէնքների խորքերը, ճանաչեց դրանք, կարողացաւ իր շահերի համար օգտագործել, խուսափել եւ կամ պաշտպանել վտանգաւորներից եւայլն եւայլն... Կարճ ասած՝ դարձաւ բնութեան տէրն ու տնօրէնը:

Սակայն հազարամեակներ շարունակ կենդանիները եւ բոյսերը դիտւում, ուսումնասիրւում էին միջավայրի պայմաններից կտրուած, առանձին: Այսինքն՝ մարդիկ չէին տեսնում եւ կամ ուշադրութիւն չէին դարձնում այն անխզելի կապին, որ գոյութիւն ունի բնական պայմանների եւ կենդանի էակների միջեւ:

Ինչո՞ւմն է կայանում այդ կապի էութիւնը:

Այն կայանում է նրանում, որ երկրագնդի ցանկացած մասում ապրող կենդանական եւ բուսական ձեւերը խիստ կապուած են միմեանց եւ տուեալ տեղի հողա-կլիմայական պայմաններին, որ երկրի վրայ կեանքը տեղաբաշխուած է խիստ որոշակի օրինաչափութեամբ՝ որոշակի համակեցութիւնների կամ ընկերակցութիւնների ձեւով: Այսինքն՝ կեանքը մեր մոլորակի վրայ տեղաբաշխուած է ոչ թէ խառնիխուռն, պատահական, վայրիվերոյ ձեւով, այլ միլիոնաւոր տարիների ընթացքում երկրի վրայ ստեղծուել են խիստ որոշակի բնական համակեցութիւններ (այսպէս կոչուած՝ բիոցենոզներ): Այս համակեցութիւնները միմեանցից տարբերւում են ինչպէս իրենց կազմով, այնպէս եւ գրաւած տարածութեամբ: Այլ կերպ ասած, դրանք կարող են կազմուած լինել այս կամ այն թուով կենդանիներից, բոյսերից, մանրէներից եւ գրաւել մեծ կամ փոքր տարածութիւններ: Օրինակ՝ դա կարող է լինել մի լիճ, մի անտառ (որը տարբերւում է իր բուսական, կենդանական աշխարհներով, հողա – կլիմայական պայմաններով, հարեւան անտառից), մի սարահարթ, մի ձոր եւայլն:

Բնական այսպիսի համակեցութիւնները անուանուել են էկոսիստեմներ:

Սրանց հիմնական առանձնայատկութիւններից մէկն այն է, որ միշտ գտնըւում են հաւասարակշռուած վիճակում: Այսինքն, որ ամէն մի էկոսիստեմում միշտ գոյութիւն ունի խիստ որոշակի քանակութեամբ սնունդ (կամ, եթէ գիտականօրէն ասելու լինենք՝ էներգիա) եւ համապատասխան քանակութեամբ սպառողներ: Ընդ որում, եթէ ասենք կան ինչ որ թուով գիշատիչ կենդանիներ, ապա կան եւ սրանց համար սնունդ հանդիսացող համապատասխան քանակով խոտակերներ եւ վերջիններիս թիւն էլ իր հերթին կախուած է խոտի քանակից եւայլն: Այլ կերպ ասած, ամէն մի էկոսիստեմ ունի իր համար բնորոշ նիւթի եւ էներգիայի շրջանառութիւն: Եթէ մարդը անգիտակցօրէն խախտում է այդ հաւասարակշռութիւնը, ապա էկոսիստեմն աւերւում է, կամ եթէ վերջնականապէս չի աւերւում, ապա ինչ որ մի ժամանակով խախտւում է նրա բնական ընթացքը: Կարելի է նման բազմաթիւ օրինակներ բերել:

Այսպէս օրինակ. Ամերիկայում Կոլորադոյի Մեծ Կանեոնի հիւսիսային մասում 1907 թ. եղջերուների թիւը խիստ պակասել էր, հասնելով 4000ի: Այն աւելացնելու նպատակով մարդիկ որոշեցին ոչնչացնել գիշատիչ գազաններին, որի շնորհիւ 1925 թուականին դրանց թիւը հասաւ 100.000ի: Բայց տուեալ վայրում այդքան մեծ թւով եղջերուներ չէին կարող սնունդ ունենալ եւ վերջիններս իսպառ ոչնչացրին ոչ միայն ամբողջ խոտը, այլ եւ մատղաշ ծառերն ու թփերը, դրանով իսկ ծանր վնաս հասցնելով համակեցութեան եւ բուսական եւ կենդանական աշխարհին: Բացի այդ, ձմեռուայ ամիսներին սննդի պակասութեան պատճառով սկսեցին կոտորուել հէնց իրենք եւ երկու ձմեռուայ ընթացքում նրանց թիւը իջաւ մինչեւ 10 հազարի: Այլ կերպ ասած, գիշատիչների գոյութիւն ունեցող քանակը ճիշդ այնքան էր, որքան որ եղջերուն կարող էր ապրել տուեալ տարածութեան վրայ:

Կամ, մի այլ օրինակ:

Համաձայն կանադացի մի կենդանաբանի դիտողութիւնների, գայլերը, այն տարիներին, երբ խիստ չորութեան կամ այլ պատճառներով սովորականից աւելի քիչ սնունդ են ունենում, ապա համապատասխանօրէն քիչ էլ «ընտանիքներ» են կազմում, այսինքն՝ արհեստականօրէն սահմանափակում են բազմացումը եւ այս ձեւով պահպանւում է էկոսիստեմի հաւասարակշռուած վիճակը (բնական այս օրէնքին ենթարկւում է նոյնիսկ մարդը. յայտնի է, օրինակ, որ բոլոր մեծ պատերազմներից յետոյ ծնւում են աւելի շատ տղաներ, քան աղջիկներ եւ այս ձեւով շատ արագ վերականգնւում է տղամարդկանց եւ կանանց քանակի հաւասարակշռութիւնը):

Ուրեմն, էկոսիստեմները կենդանի էակներից եւ նրանց ապրելու միջավայրից բաղկացած որոշակի սիստեմներ են: Այսինքն, դրանք այն միաւորներն են, որոնցից կազմուած է այն, ինչ մենք անուանում ենք բնութիւն, իսկ բնադէտները՝ կենսոլորտ (բիոսֆերա): Այս վերջինս երկրագունդը շրջափակող այն շերտն է, այն «թաղանթը», ուր գոյութիւն ունի կեանքը իր անկրկնելի բազմազանութեամբ:

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

(*) ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»Ի.— Արեւելքցին (Անդրանիկ Ծառուկեան) Պէյրութ վերադարձած է, ուր վերակած է «Նայիրի»ի հրատարակութիւնը:

(**) Տես «Յառաջ», 23–24 Մարտ, թիւ 13818–819:

ԹՐԹՌԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՄԵԾԱՐԵՆՑԵԱՆ ՆՇՄԱՐՆԵՐ

Նորայայտ փաստեր եւ էջեր, Միսաք Մեծարենցի կեանքէն եւ ստեղծագործական աշխարհէն, գրաւէր հանրութեան ուշադրութեան յանձնած է Փրոֆ. Ա. Շարուրեան, Երեւանի «Գարուն» ամսագրին Յունիսի թիւով, նոր ստացուած:

«Ինքնադատութեան փորձ մը» խորագրած իր յօդուածին մէջ, Մեծարենց նկատի առնելով «առաջին արտադրութիւնները», իր բանաստեղծական ստեղծագործ աշխատանքին իբրեւ ծայր առած թուական, 1903ը յիշատակած է: Սակայն միեւնոյն ատեն դիտել տուած է, թէ ասոնք «իր առաջին արտադրութիւնները չեն»: Երեւանի գրականութեան եւ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Թ.

— Ի՞նչ կ'ըսես, գոչեց էֆէնտին դեփդեղին կտրած:

Մուխթարը եղելութիւնը պատմեց: Նոյն օրը Սթամպոլ Օրթագեղցի մը ձերբակալուած էր: Զէյթունի համար հանգանակութիւն ըրած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Երիտասարդը գանկահարումին չդիմանալով, խմացուցած էր հանգանակած դրամը ու նուիրատուութեանց թուղթը Օրթագեղ վարժուհի երկու քոյրերու տուն պահած ըլլալը: Ոստիկանները երիտասարդը կառքով գեղ բերած էին: Օրիորդներն թէպէտեւ ամէն ինչ ուրացեր էին, բայց ի լուր երիտասարդին աղաղակներուն՝ թէ գինքը ծեծի տակ պիտի սպաննեն, հարկադրուեր էին ձեղունէն թուղթն ու դրամը հանել եւ ոստիկաններուն յանձնել:

Դէպքը շատ ծանր համարուեցաւ: Հայրապետ էֆէնտին տուն չգնաց եւ կառք մը նստելով շիտակ Պէշիկթաշ վազեց: Հասան փաշան ալ արդէն իրեն մարդ ղրկած էր, ու կը սպասէր:

Գործին ծանրութիւնը հոն էր, որ Պոլսոյ կեդրոնական ոստիկանութիւնը յանդգնած էր ոտք կոխել Հասան փաշայի իշխանութեան սահմանները: Պէշիկթաշ ու Օրթագեղ՝ իբր Եըլտըզի շրջափակին մաս՝ Հասան փաշայի բացարձակ պատասխանատուութեան ներքեւ են: Սուլթանը իր արթուն եւ հաւատարիմ պաշտօնեայէն գոհ էր: Քրիստոնեաներն ալ ոստիկանական խառնութիւններէն ազատ կը մնային, հանդարտ կենալու պայմանաւ: Օրթագեղի մէջ Հայոց երաշխաւորը Հայրապետ էֆէնտին էր: Այդ թաղը երբեք ուղղակի ձերբակալութիւն կատարուած չէր: Օրթագեղցիները Սթանպոլ, Ղալաթիա կը բռնուէին, բայց ոչ Օրթագեղ: Ի փոխարէն այս հանդարտութեան, Հասան փաշան ալ իր պաշտպանողական հովանին այդ թաղերուն վրայ կը տարածէր: Եւ ահա, Օգոստոս 26ին Պէշիկթաշ ու Օրթագեղ, ուր մահմետականները բազմաթիւ են ու զօրաւոր ոչ մէկ Հայու «քիթն արիւնեցաւ» շնորհիւ Հասան փաշային եւ Հայրապետ էֆէնտիին:

Էֆէնտին երբ Պէշիկթաշի պահականոցը հասաւ, փաշան մոլեգնած էր: Ծանր դէպքը, սարսափը, Օրթագեղէն հանգանակութեան թուղթ մը գտնուած ըլլալը չէր, այլ՝ Օրթագեղ խուզարկութիւններ ընելու յանդգնութիւնը: Այս օրինակ համարձակութիւն մը կասկած կուտար թէ Եըլտըզի մէջ դաւեր կը լարուէին: Իսկ Օրթագեղ գտնուած թուղթը ոչ Հայրապետ էֆէնտիին, ոչ Հասան փաշայի աչալրջութիւնը կը վարկաբեկէր: Ի նպաստ Զէյթունի հանգանակութիւնը Օրթագեղ չէր կատարուած եւ նուիրատուներէն ոչ ոք Օրթագեղցի էր: Ուրեմն Օրթագեղի «պատիւը անաղարտ կը մնար»: Հայրապետ էֆէնտին երաշխաւոր չէր չուկան պատահած դէպքերու համար, եւ ոչ ալ՝ «դրպան մոռցուած» թուղթի կտորի մը համար պատասխանատու: Փաշան իր բարեկամը բնաւ չմեղադրեց, բայց նոյնհետայն երկու օրիորդները կանչել տուաւ եւ զանոնք Օրթագեղէն աքսորման դատապարտեց, իրենց «անզգուշութեանը» համար: Կրնային Պոլսոյ ուրիշ որեւէ մէկ թաղը երթալ նստիլ, եւ հոն ուզածնին ընել: Փաշայի՞ն ինչ, թէ Սամաթիա կամ Սկիւտար ի՞նչ կը պատահէր:

Խնդիրը թէեւ Հասան փաշային ու Հայրապետ էֆէնտիին միջեւ կարգադրուեցաւ, բայց ոստիկանութեան ձեռքը գէնք մըն էր, մասնաւորապէս հայ էֆէնտիին դէմ: Զապթիէին պետը իր երբեմնի հակառակորդին ջախջախումը օրին մէկը դիւրացնելու համար, արդէն 1890էն ի վեր անոր մասին Եըլտըզ աննպաստ տեղեկութիւններ կուտար:

Օրթագեղի դէպքը ընդարձակ ժուռնալ մը նիւթ հայթայթեց: Իբր թէ Հայրապետ էֆէնտին օգտուելով Օրթագեղի բացառիկ դիրքէն, հոն յեղափոխական գաղտնի կեդրոն մը հաստատած էր, ինչպէս Զէյթունի հանգանակութեան պարագաները կը հաստատէին: Եւ Հասան փաշան ալ անգիտակից գործիք մըն էր հայ դաւադրին ձեռքը: Այսպէս կեդրոնական ոստիկանութիւնը մէկ կողմէն Պէշիկթաշի պաշտպանին սրատեսութիւնը կասկածելի ընելով՝ միւս կողմէն ալ հայ էֆէնտիին վերջնականապէս միմլէմիշ կ'ընէր, այսինքն կասկածելի ցոյց կուտար Եըլտըզին:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար. – 29)

արուեստի Թանգարանը ի պահ դրուած ձեռագիրներուն մէջ, «Մարմնի վէրք, սրտի վէրք» եւ «Արեւադալ» բանաստեղծութիւնները թուագրուած են 1901 Յունիս: Նոյն տարին հեղինակուած են նոյնպէս յետ մահու տպագրուած «Երգը» եւ «Մութին տակ» (Սպասում) բանաստեղծութիւնները: Այս թուագրութիւններու լոյսին տակ, գրագատներ պնդած են, թէ Մեծարենց գրական ասպարէզ մուտք գործած է 1901ին: Բայց, ըսած է փրոֆեսէօրը իր յօդուածին մէջ, այս կարծիքը վերաքննութեան կարօտ է:

Բանաստեղծին մանկութեան ընկերը՝ Վահան Արսլանեան (Պրիմակ) գրած է, թէ Միսաքի հոգիին մէջ «բանաստեղծական հուրը վառեր է Սվազէն գոլէճ չմեկնած», իսկ 1902ին, երբ ինք նոյնպէս աշակերտած է Մարզուանի ամերիկեան միսիոնարական Անատոլու գոլէժը, «գոլէժի շրջանակին մէջ Միսաք Մեծատուրեան գրական սիրուն անուն թողեր էր արդէն ու թերուսալ մեկնած անկէ, ա՛լ չվերադառնալու պայմանով»: Այս մէջբերումէն անմիջապէս ետք, փրոֆեսէօրը նշած է իր կողմէն, թէ Մեծարենց, տոյդ տուեալներու հիման վրայ, իր ծննդավայր Բինկեան գիւղէն Սեբաստիա մեկնած է 1895ին, իսկ 1897ին ուսանած է մատնանշուած գոլէժը. ուրեմն, ըստ յօդուածագիրին, կարելի է ենթադրել, որ բանաստեղծական անդրանիկ գրչափորձերը կատարած է այդ տարիներուն:

Բանաստեղծին ազգական Զարեհ Մեծատուրեան, իր յուշերուն մէջ պատմած է, որ երբ 1901ին Միսաք Մարզուանէն վերադարձած է Սեբաստիա, դիմանկարներ գրած է: «Այդ օրերուն, տեսակ մը նորութիւն եղած էր գրական եւ ազգային ծանօթ դէմքերու նկարագիրը գծել օրաթերթերու կամ շաբաթաթերթերու մէջ, «վայրկենական», «երկվայրկենական» խորագիրներու տակ... Միսաք ինք ալ փորձած էր գոլէժի իր ուսուցիչներէն մէկ քանիին ուրուագիծերը տալ «կէս-վայրկենական» խորագիրով եւ ղրկել նամակով մը»: Նոյնը հաստատած է Վ. Արսլանեան. «Որոշապէս կը յիշեմ սակայն, որ ան իր նամակներուն մէջ (Սեբաստիայէն գրուած) կը ներփակէր գրած նկարները գոլէժի փրոֆեսէօրներէն Սըվազլեանի եւ Յակոբեանի. երկու աչքառու տիպարներ... մինչ խալչանք կը գտար Մանխանճեանէ...»: Ասոնք եւս հրապարակի վրայ չեն գտնուիր, սակայն, անկասկած, նախաքայլերը դարձած են որպէսզի յետագային Մեծարենց գրէ «Եղիշէ Եպիսկ. Դուրեան» եւ «Գ. Զօհրապ» գրական կենդանագիրները:

Գրագատներուն ծանօթ են Մեծարենցի ստորագրութիւններն ու կեղծանունները: Այսուհանդերձ, յօդուածագիրը շահեկան նկատած է կազմելու անոնց ժամանակագրական ցանկը: Առաւել եւս Մեծարենց ստորագրութեան եւ երկու կեղծանուններու պատմութիւնը:

Յօդուածէն քաղելով կը ներկայացնենք զայն, արեւմտահայերէն.

Մ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ ստորագրութիւնը կը կրէ առաջին տպագրուած գիրքը՝ «Փունջեր» բանաստեղծութիւնը (Հանրագիտակ, 1903 Մարտ 10, Թիւ 10):

Սիրանոյշ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ կեղծանունը առաջին անգամ օգտագործած է 1903ին, «Թրթռումներ» եւ «Դեղին վարդեր» բանաստեղծութիւններուն համար (Ծաղիկ, Ապրիլ 19, Թիւ 12): Թ. Ազատեանի հաստատումով «Մեծարենց այս ստորագրութեան կը դիմէ անոր համար որ օրուան հանդէսները մերժած էին հրատարակել իր գրութիւնները»: Յ. Ճ. Սիրունի եւս 1923ի յօդուածով մը նոյնը ըսած է:

Մ. Կ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ ստորագրութիւնը առաջին անգամ գործածած է 1903ին «Ցիշատակ» (Սիրերգ) բանաստեղծութեան համար (Հանրագիտակ, Ապրիլ 26, Թիւ 17): Կրկին գործածած է 1904-1905ին:

ՄԻՍԱՔ Կ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ. ԾԻԱԾԱՆ ստորագրութեամբ մասնակցած է «Մասիս» հանդէսին գրական մրցումին՝ լոյս ընծայել տալով «Բաժնուած սիրտեր» բանաստեղծութիւնը (1903, Յունիս 14, Թիւ 24):

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ ստորագրութեամբ հրատարակած է «Արեւադալ» բանաստեղծութիւնը (Հանրագիտակ, 1903, Յուլիս 12, Թիւ 28):

Մ. Կ. Մ. հայրանունի եւ մականունի սկզբնատառերով լոյս ընծայած է «Ցիշատակդ» բանաստեղծութիւնը (Մասիս, 1903 Սեպտ. 27, Թիւ 39):

ՕՐ. Ս. Պ. ստորագրութեամբ առաջին անգամ հանդէս եկած է 1904ին, «Մասիս»ի մէջ տպելով «Երազ օրեր» եւ «Ցայգերգ» բանաստեղծութիւնները (Մարտ 20, Թիւ 12):

ՇԱՒԱՍՊ ԾԻԱԾԱՆ կեղծանունով առաջին անգամ երեւցած է 1904ին՝ «Ծաղիկ»ի մէջ լոյս ընծայելով «Սիրոյ Թափառումներ» եւ «Գիրկընդխառնումն» բանաստեղծութիւնները (Յունիս 26, Թիւ 26): Վ. Արսլանեանի հաւաստիացումով «Մեծարենց իմ թելադրանքով իւրացուց Ծիածան ծածկանունը, որուն չգիտեմ ինչպէս Պոլիս մեկնելէն ետքը աւելցուցեր է նաեւ Շաւասպ ալ, կազմելու համար իր գրական ծածկանունը՝ Շաւասպ Ծիածան»: Թ. Ազատեան պարզած է, որ դեռ իր ծննդավայրին մէջ, Մեսրոպեան նախակրթարանը, Միսաք «կը ճանչցուէր Շաւասպ անունով»:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ ստորագրութիւնը սկսած է գործածել 1905 Յունիս 25էն, «Նոպաները» եւ «Իրիկուան դէմ» բանաստեղծութիւններով: Վ. Արսլանեան այս մասին գրած է.— «Եւ որովհետեւ Մ. Կ. Մեծատուրեան շատ երկարաձիգ կը թուէր, թելադրեցի նաեւ իրեն գործածել Մեծարենց մականունը. ասիկա նորութիւն մը չէր. ժամանակին Գարեգին Մեծատուրեան, Փարիզի երկրագործական վարժարանէն շրջանաւարտ, լրագրութեան մէջ յաճախ գործածեր էր Գ. Մեծարենց. իմ թելադրութիւնս անոր վերյիշումն էր պարզապէս»:

ՄԵԾԱՐԵՆՑ ստորագրութիւնը ունին «Ծաղիկ»ի մէջ տպուած երկու փոխադրութիւնները (1907 Մայիս 26, Թիւ 39-40 եւ Յունիս 30, Թիւ 49-50):

ՀՐԱՁԵԱՅ կեղծանունով հրատարակած է «Սեմպոլիզմը» երգիծական ոտանաւորը (Լոյս, 1908 Յունուար 26, Թիւ 5):

Հեղինակին օրով չհրատարակուած «Ալեզ եւ կապարճ» յօդուածին ձեռագիրը ունի ՍՈՒՐԷՆ ՀԱՄԱՁԱՍՊ ծածկանունը:

Յացգանուագ

Փրոֆ. Ա. Շարուրեան, *Մեծարենցեան նշմարներ* ընդհանուր խորագրին տակ, *Գարուն* ամսագրին մէջ, Յունիս, հրապարակած է նաեւ Մ. Մեծարենցի «Յայգանուագ» խորագրուած արձակ գրութիւնը: Այս առթիւ գրած է, թէ բանաստեղծէն մնացած են 130 քերթուած, ինչպէս նաեւ երկու տասնեակէ աւելի արձակ ստեղծագործութիւններ, յօդուածներ եւ թարգմանութիւններ: Սակայն, դժբախտաբար, այլ էջեր չեն պահպանուած: Ասոնցմէ զատ կան գործեր որոնք թէեւ հրատարակուած են հեղինակին օրով, սակայն մնացած են անծանօթ հետազօտողներուն համար եւ, հետեւաբար, չեն ընդգրկուած բանաստեղծին հաւաքածոներուն մէջ: «Մեր որոնումների բերացքին, գրած է ան, մեզ յաջողուեց գտնել այդպիսի մի ստեղծագործութիւն»: Կը կոչուի «Յայգանուագ» եւ Շաւասպ Ծիածան ստորագրութեամբ լոյս տեսած է Կ. Պոլիս, *Բիւզանդիոն*օրաթերթը, 1905 Յունուար 5ին: «Ամենայն հաւանականութեամբ «Յայգանուագ»ը գրուած է 1904ին, բայց հրատարակութիւնը յարմարեցուած է Ծննդեան տօներին... Այդ իսկ պատճառով խմբագրութիւնը զետեղել է «Ծնունդի առթիւ» ընդհանուր վերնագրի տակ»:

×

Պարզկայ գիշերուան համատարած ըսպիտակ լոյսերուն մէջ ո՞վ չի զգար խորհուրդն անծայրածիր Գոյութեան, ո՞վ չի լսեր ձայները՝ որոնք միջոցին մէջ յաւիտենութեան անծայրածիր գաղափարը կ'երգեն: Ծնունդի խորհրդաւո՜ր գիշեր, ուր հոգիները կը վերածնին, ու Մտածումները կը սլանան դէպի անհուն բարձունքը դարաւոր խորհրդանիշին. ադամանդէ երազունակ ու լայնալիճ նուագածք, որ հոգիներու գիշերին վրայ կը քրթի ու կը հալածէ մշուշն անոնց ստուերոտ ծալքերուն:

Զանգակները կը հնչեն, երգերը կ'ողողեն, ու բոլոր ձայները ցնծագին համերգութեան մը մէջ կը միանան. հոգիներու ծնո՛ւնդն է:

Լուսաւորները կը վառին, խունկերը կը բուրեն, լոյսերն ոսկի բոցերով կը փայլին. հոգիներու ծնո՛ւնդն է:

Շրթունքները մեղմագին կ'աղօթեն, նայուածքները կը բոցավառին, ու ձեռքերը կը վերանան, կը վերանա՛ն. հոգիներու ծնո՛ւնդն է:

Տաճարին մէջ, լուսավառ սեղաններուն վրայ, ոսկեհուռ թաւիշէ բահուանդներով միստիք գիրքեր փակ ու լուռ կ'աղօթեն. վայրկեանի լռութիւն մը հոգիներու մէջ անծանօթ դողեր կը թափանցէ, ու նայուածքները գութի ու գորովի տամկութիւններով լեցուն կը պաղատին, հոգիներու ծնո՛ւնդն է:

... Երգերը կը վերսկսին, զանգակները դարձեալ կը հնչեն, մոմունջներն անդուլ կը բարձրանան, կնդրուկներն անընդհատ կը բուրեն, եւ սիրտերը միշտ, մի՛շտ, անհուն սլացքներով, կը վերանան. հոգիներու ծնո՛ւնդն է...

Քու խորհուրդիդ վեհութեան առջեւ, ո՛վ սիրական ու պաշտելի գիշեր, կը զգամ, որ ձեռքերս, ներքին հզօր ազդեցութենէ մը մղուած, կը միանան, ծունկերս կը խոնարհին, շրթունքներս կը դողդոջեն ու նայուածքներս կը մոլորին իրենց տենդայոյզ թափառումներուն մէջ:

Ո՛վ սուրբ գիշեր, հոսեցուր սրտիս մէջ կաթը քու սպիտակ խորհուրդիդ եւ զիս քո անբիծ գորովանքիդ յաւիտենութեանը մէջ ապրեցուր. քու հրայրքիդ բոցավառ ծխածնը շողացուր հոգւոյս խաւարին մէջ եւ էութեանս սրբապը քու յոյզերովդ, քու սուրբ ու կենսատու յոյզերովդ լեցուր:

Դուն որ կեանքը տուիր ինծի, ո՛վ Տէր, ապրի՛լ սորվեցուր, ցօղէ իմ հոգիս յորդումն անհուն գթութեան, ու թո՛ղ ձինէ սրտիս մէջ յաւերժական սպիտակութիւնը քու սրբութիւններուդ, տո՛ւր ինծի, ո՛վ Տէր, քաղցր մոռացումն աշխարհի մորմոքներուն եւ յետադարձ մոլորանքին ցաւն ինծի խնայէ:

Քու սատափէ երազիդ գունազեղ շողերուն մէջը զիս թաղէ, ո՛վ սուրբ գիշեր եւ յագեցուր անսահման պապակն որ անդադար կ'այրէ հոգիս: Մանուկը, որ կը նիրհէ իմ հոգւոյս խորը, արթնցուր եւ հնչեցուր դարձեալ վաղեմի ձայնը՝ որ լռած էր սրտիս մէջ:

Որքա՛ն քաղցր է սուզուիլ քու պայծառ խորհուրդիդ ջինջ անհունութեան մէջ. թո՛ղ որ հանդչեցնեմ յոգնաբեկ ճակատս սփոփանքիդ շողերով ու մոռնամ պահ մը անսահման խանդաղատանքիդ մէջ փանաքի վրդովումներն աշխարհի ունայնութիւններուն, ո՛վ սուրբ ու պաշտելի գիշերը հոգիներու Վերածնունդին...:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (422)

ՀԱՌԱՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

— Թերեւս ամիսէ մը... կամ տասնըհինգ օրէն: Մինչ այդ, հարկադրուած եմ բացակայիլ Վենետիկէն: Մինչեւ այն ատենը տեղի ունենալիք դէպքերէն հեռու մնալ կ'ուզեմ...: Ռոլան Քանտիանօն կ'ուզեն ձերբակալեն, կ'ուզեն ազատ ձգեն... ինչ կ'ուզեն թող ընեն... իմ գիտնալիք բանս չէ...:

— Ինչո՞ւ Վենետիկէն պիտի մեկնիք, կրնայի՞ գիտնալ:

— Անոր համար որ չեմ ուզեր հոս անցած դարձած դէպքերուն միջամուխ ըլլալ... ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ, ինծի չի վերաբերիր:

Ալթիէրի մէկէն ի մէկ ոտքի ցատքեց:

Այժմ այլեւս համոզուած էր որ ոստիկանապետը դաւադրութեան բոլոր մանրամասնութիւնները իմացած էր:

Ալթիէրի անոր մօտեցաւ:

— Եթէ տակէ աւելի բառ մը հանեմ բերնէս, մեռած եմ, մտածեց Ճենարօ:

— Ձեր կարծիքով ի՞նչ կրնայ տեղի ունենալ հոս, պարոն ոստիկանապետ, հարցուց Ալթիէրի:

— Այսինքն Քանտիանոյի ձերբակալութիւնը, կմկմաց Ճենարօ փախէն խօսքը փոխելով:

Ալթիէրի լայն շունչ մը առաւ եւ իր թիկնաթոռին մէջ նստելով հարցուց.

— Ինչո՞ւ չէք ուզեր միջամուխ ըլլալ սակայն այդ գործին:

— Ես երկու անգամ փորձեցի զայն ձերբակալել, բայց չյաջողեցայ: Երրորդ փորձն ալ այնպէս կը կարծեմ թէ ինծի սուղի պիտի նստի եւ դարձեալ պիտի չյաջողիմ...: Վերջապէս չերկարեմ, պարտաւորուեցայ հրաժարիլ զայն ձերբակալելու գործէն:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ այդ գործը ոստիկանական գործ մը ըլլալէ աւելի ընտանեկան խնդիր մըն է, ներքին խնդիր մը որ ոստիկանութեան չի վերաբերիր:

— Բայց միթէ...

— Այո, պարոն զօրավար... ընտանեկան վրէժառական խնդիր մըն է զոր միայն մենամարտով մը կարելի է մաքրել: Եւ նկատելով որ Վենետիկի մէջ չեն պակսիր այնպիսի մարդիկ որոնք շահ ունին այս գիշեր Ռոլան Քանտիանոյի ուր գտնուիլը գիտնալու մէջ...

— Վենետիկի մէ՞ջ... ա՞յս գիշեր:

— Այո, պարոն զօրավար... եւ իր տանը մէջ... մինակը...:

— Բայց ո՞ր մարդոց ակնարկել կ'ուզէք:

— Զոր օրինակ, ձեզի, պարոն Ալթիէրի, ըսաւ Ճենարօ միամտութիւն ցոյց տալով: Ձեզի առաջուընէ ըսած էի արդէն թէ անկեղծ պիտի ըլլայի եւ մինչեւ վերջն ալ պիտի ըլլամ: Գիտեմ թէ դուք եւ Ռոլան միեւնոյն կինը կը սիրէք, գիտեմ զոր օրինակ որ այդ մարդը քանի ապրի, ձեր առջեւ խոչընդոտ մը պիտի ըլլայ: Իսկ գալով ոստիկանութեան, իմ մասիս խօսելով, բնաւ հոգս իսկ չէ թէ Ռոլան Քանտիանօ մը բռնուեր է: Երբ օր մը Հանրապետութեան շահերուն որեւէ վնաս հասցնէ, այն ատեն կը խորհինք, հիմակուհիմա Հանրապետութեան որեւէ վնաս չէ հասցուցած: Բայց ձեզի համար նոյնը չէ: Զայն ձեզի կը ձգեմ եւ այնպէս կը կարծեմ թէ այսպիսի չէզոք դիրք մը բռնելով մեծ ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլամ ձեզի, չէ՞, պարոն զօրավար: Ոհ, մի զարմանաք: Դուք զիս կուրօրէն ուրիշի մը շահերուն նուիրուած ոստիկանապետ մը կարծելով ձեր քովէն հեռացուցիք: Բայց ես... համակրաբար... ձեր թափած ճիգերուն հետեւեցայ: Շատ ցաւ կը զգամ որ չկրցայ ձեզ ձեր արժանի դիրքին մէջ տեսնել: Մանաւանդ ձեր վիշտերով ես ալ համակուեցայ:

Լռութիւն տիրեց:

— Ո՞վ մտնած է արդեօք զիս, մտածեց Ալթիէրի: Բայց մտածելով որ Ճենարոյի ըսածները կրնային նաեւ անկեղծ ըլլալ, ոստիկանապետին երեսը նայեցաւ:

Ոստիկանապետը ոտքի ելլելով ըսաւ.

— Կարծեմ թէ հոս գալով բարոյական պարտականութիւնս լիուլի կատարեցի: Ձեզ առանձին կը թողում... ինչ որ ալ պատահի, անշուշտ չէք մոռնար որ ձեզի հանդէպ ճշմարիտ բարեկամի մը ընթացքն ունեցայ:

Ալթիէրի բերանը չբացաւ, բայց ինքն ալ ոտքի ելաւ Ճենարօն մինչեւ սենեակին դուռը առաջնորդելու համար:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկ. Մաքրուհի Ղազարոսեան, այրի Տիկ. Աննա Մոմճեան, այրի Տիկ. Սրբուհի Խաչատուրեան, Տիկ. Բերկրուհի Ղազարոսեան, Տէր եւ Տիկ. Հանրի Փլան, Տէր եւ Տիկ. Յովհաննէս Մոմճեան եւ զաւակը, Պր. Կարօ Փէրէն, Տէր եւ Տիկ. Անթուան Փէրէն եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ժան-Լուի Էվէք եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Խաչիկ Խաչատուրեան, այրի Տիկ. Մաննիկ Պալըգճեան եւ զաւակը, Պր. Ղազարոս Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկ. Սահակ Փափազեան, Պր. Ս. Տիրազեան, Տէր եւ Տիկ. Ստեփան Պասմաճեան, այրի Տիկ. Նուպար Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկ. Թորգոմ Պասմաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Պասմաճեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Մարի Ալթունեան, այրի Տիկ. Մաքրուհի Փէշտըմալճեան, այրի Տիկ. Մաքրուհի Էօրտէքեան, Պր. Վահագն Ապուլեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Նատիա Պասմաճեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Գոհար Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկ. Ֆրանսուա Էօրտէքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Տէր-Գալուստեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ժեռար Օհանեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Կուսինա Մելքոնեան եւ զաւակները, Գավէզեան, Սարայտարեան, Պալեան, Ալեքսանեան, Փափազեան, Զատիկեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր, զարմիկին եւ քեռայրին՝

ԹԱԳՒՈՐ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Սեպտ. 21, ժամը 14.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն:

Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Ցաւակցութիւնները՝ եկեղեցին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱԽԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի Վարագայ Սուրբ Խաչի տօնին Սեպտ. 25, Փրատոյի Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի սարկաւագի ձեռնադրութիւն կիսասարկաւագ տիրացու Անդրանիկ Տէր-Բարսեղեանի:

Այս առթիւ հանդիսաւոր եպիսկոպոսական պատարագն ու ձեռնադրութիւնը կը կատարէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ձեռնադրութիւնը կը կատարուի պատարագի ընթացքին:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը խուռներամ ներկայութեամբ պատուելու տօնը, ինչպէս նաեւ քաջալերելու եկեղեցւոյս ծառայութեան կոչուած նորընծայ աւագ սարկաւագի նուիրումը: Ի պատիւ նորընծայ սարկաւագին տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն՝ եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 9.45ին, ձեռնադրութիւն 10.40ին քարոզ 11.15ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Արփինէ Փեհլիվանեան խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ 150 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ, այրի Տիկին Հացագործեան 100 ֆր. կը նուիրէ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
12-14, Rue St. Basile
MARSEILLE

William SAROYAN

à MARSEILLE

Le Samedi 24 Septembre
DINER — DEBAT

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 24 ժամը 21ին

Վասպուրական սրահ

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ-ԶՐՈՅՑ

ի պատիւ

ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, նախապէս ապահովել տոմսերը.—
ՇԱԼՃԵԱՆ, 20, Ռիւ Վալտոն
ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ, 2 Ռիւ Քոլպէր
ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ, 10 Պուլվ. Ռուժըմոն
եւ՝ Մշակոյթի Տունը:

ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ — ՍԷՆ ԼՈՒ

Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առիթով հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղօրհնութիւն կը կատարուի Կիրակի Սեպտ. 25ին:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին, պատարագ 10ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽԱԶԱԿԻՐ ՔՀՆՑ ՏԷՏԷԵԱՆ

Ծանօթ.— Փոխան մատաղի նուիրատուութիւնները կարելի է ընել ամէն օր Թաղականութեան մօտ:

ԾԱԽՈՒ Է

ԼՈՔԱԼ ՄԸ ԱՄԷՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ներկայիս՝ ճաշարան, տուն տանելիք ճաշեր, վարձք՝ ամիսը 750 ֆր. (հինգ տարի եւս), 40 քառակուսի մեթր: Օրական 800 լիբանանեան հաց, ձեռնհաս անձնակազմ: Նոր կազմած (մաքերիէլ, վեց ամսուան) որ կ'արժէ 70 հազար ֆր. որու մէջ արեւելեան անուշեղէնի համար ազնուէ փայտի փուռ:

Տեղեկութիւններ եւ գին՝
14, Ռիւ Մազակրան, Փարիզ 10
Հեռ. 203.51.17 կամ 770.24.43

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

au départ MARSEILLE

Départ Vendredi	Retour Jeudi
30 Septembre	**13 Octobre**
Dernier délai d'inscription 10 SEPTEMBRE	
30 Decembre	12 Janvier 1978

JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Erévan première classe. Pension complète. Visites d'Erévan. Excursions : Lac Sévan — Garni Keghart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 50 89 12
Org. Lic. 97

PARIS
LES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAELIAN
Présentent
LE LUNDI 28 NOVEMBRE A 20 H. 30

à l'Olympia

GRAND FESTIVAL D'ARTISTES ARMÉNIENS

ROSY VART — JACQUELINE GAUTHIER
GREGOIRE ASLAN
(Dans un sketch de J. J. VAROUJAN)
Ensemble Folklorique NAVASART — BALLETS NAIRI
Chorale du Collège Samuel-Moorat
Direction : K. YANBEKIAN
MARTEN YORGANTZ — MICHEL KRIKORIAN
Orchestre BERNARD DEDEDJIAN

RESERVATION : Gasparian (anciens élèves) Tél. 236-48-19
Aslanian : 742-83-65 — *Olympia :* 742-25-49

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը պատիւ ունի հրաւիրելու ֆրանսահայ ազգայինները իր կեդրոնի բացման առաջին տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Սեպտ. 25 նախագահութեամբ՝

ՀՄԱՅԵԱԿ-ՊԵՏՐՈՍ ԺԷ. ԿԷՏԻԿԵԱՆԻ

Կաթողիկոս – Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց

Սոյն հանդիսութեան ընթացքին, ժամը 11ին, կը կատարուի վարժարանին նորակառոյց մատրան օծումը

38, Route de Collonges
St. Cyr au Mont d'Or (Lyon)

ON DEMANDE

Jeune fille 20 à 30 ans, parlant arménien, bonne sténo-dactylo français-anglais

S'adresser ou contacter :
Jacques CHELELEKIAN
Voyage Wasteels
87, La Canebière Marseille
Tel : (91) 50-89-12

Cours de danse

Studio St. Michel — Paris 5e

Classique — jazz — moderne

initiation ou perfectionnement

avec Séda Papazian

professeur diplômée de l'Institut pédagogique du Ballet des Flandres

Pour tous renseignements
tél. 705-68-45

Grand Rallye Surprise

Կազմակերպութեամբ Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութեան, Կիրակի, Սեպտ. 25, հաւաքոյթ Ազգ. Տան առջեւ, Լիոն, ժամը 8.30ին:

Արձանագրութեան համար դիմել հեռաձայնելով թիւ (78) 56.15.53 կամ թիւ (78) 54.30.40:

Արձանագրութիւնները կը փակուին Սեպտ. 22ին: Մասնակցութեան սակ 30 ֆր. կէսօրուան ճաշով միասին:

Իւրաքանչիւր ինքնաշարժի մասնակցութեան համար 20 ֆր.: Բոլոր կառքերը պէտք ունենան իրենց մրցանակի բաժինը:

Աճապարեցէք արձանագրուիլ, որովհետեւ կառքերու թիւը սահմանափակ է:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղց. վարչութիւնը կը ծանուցանէ Լիոնի Հայութեան թէ, Հայկազեան վարժարանի հայերէն լեզուի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտ. 21ին, առաւօտեան ժամը 9ին, Լիոնի Հայ Ազգ. Տան սրահին մէջ:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը առաւօտեան ժամը 9էն 12 եւ ժամը 14էն 16.30: Կէսօրին ճաշ՝ տեղւոյն վրայ եւ փոխադրութեան միջոցները ապահովուած նախկին տարիներու նման: Շաբաթ օրերը ժամը 14.30էն ժամը 17:

×

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆ

Դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի Հոկտ. 5ին:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ դպրոցի վերաբացումը Սեպտեմբեր 28ին:

×

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 21, Չորեքշաբթի օր առաւօտեան ժամը 9ին, ուսուցչութեամբ Տիկին Աննա Քարաքայեանի:

Կը խնդրուի արձանագրուիլ միեւնոյն օրը, 45 Ռիւ տը լա Տէփանս, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի միօրեայ Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութեան 1977-78ի տարեշրջանի համար դիմել դպրոց, Չորեքշաբթի, Սեպտ. 21, առաւօտեան: Հասցէ՝ 6 Ալէ Ժոլան, Վալանս:

×

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութեան եւ Ս. Սահակ – Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 21ին, Չորեքշաբթի օր, Բարեգործականի սրահին մէջ, 33 Քուր Փիէր Փիւժէ, ուսուցչական նոյն կազմով: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրը ժամը 8.30էն – 19: Իսկ միւս օրերն ալ՝ երեկոյեան ժամը 19-22: Այն ծնողքները որոնք հնարաւորութիւն չունին իրենց զաւակները դպրոց բերելու, հաճին հեռաձայնել հետեւեալ թիւին.— 37.75.97: Երախաներու փոխադրութիւնը ապահովուած է մասնաւոր կառքով:

×

Կապոյտ Խաչի դասընթացքը մեծերու եւ պաքալօրէայի ներկայանալու համար հայերէն լեզուով որ տեղի կ'ունենար Լիսէ Քոնտորսէի մէջ, փոխադրուած է LYCEE CHAPTAL, 45 Bd. des Batignolles
Métro Rome, Villiers ou St. Lazarre

Դասաւանդութիւնները միշտ ձրի են:

Ուսուցչուհի ՕՐ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Դասերը կը սկսին Հոկտ. 7ին, Ուրբաթ օր ժամը 19էն 21 եւ շարունակաբար ամէն Ուրբաթ օր:

Inscriptions au Secrétariat à partir du 16 Septembre, 47 Rue Saint-André des Arts, Paris 6 (Tél. 326-48-28)
Métro Saint-Michel ou Odéon, les Mercredis de 14 h. à 16 h., Lundis et Vendredis de 17 h. à 19 h.
Droit d'inscription : 50 Frs.

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
21
MERCREDI
21 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.948
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13 948

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱԽԻ ՎԷՃԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻ

— O —

ՄԱՐՇԷ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՁՈՒԶԵՐ ՊԱՐՏԱԴՐԵԼ ԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ

ՄԻԹԵՐԱՆ ՑՆՑԵՑ ԻՐ ՍԵՐԷՍԸ

— O —

Չորեքշաբթի օր կը վերսկսի ուրեմն վէհաժողովը մասնակցութեամբ ձախի երեք հոսանքներուն: Երկուշաբթի առտու ժամը Մառշէ մամուլի իր ասուլիսին մէջ տրամադրութիւն յայտնեց նոյնիսկ Երեքշաբթի վերսկսելու բայց Ընկերվարական - կանները նախընտրեցին Չորեքշաբթին ձգել: Այս ձեւով նաեւ Երեքշաբթի օր կողմերու կայլի պատուիրակութեանց պատասխանատուները կրնան հաւաքուիլ եւ « պատրաստել » Չորեքշաբթիի նոր հանդիպումը:

Դժուարութիւնները միայն կուսակցու - թենէ կուսակցութիւն չեն այլեւ երբեմն կուսակցութեանց ներսն իսկ. օրինակ Ընկերվարականներու պարագային եւ Միթերան բաւական խիստ կերպով ցնցեց իր ծայրայեղ հոսանքը, ծանօթ Սերէս անուան տակ, որ՝ թէեւ փոքրամասնութիւն, միշտ կը զգացնէ իր ներկայութիւնը: Սերէսը կ'ուզէր որ տնօրէն կոմիտէն վերքննէ ազգայնացումներու շուրջ իր դիրքը: Հարցը ծանօթ է 1972ի Հասարակաց Ծրագիրը կը նախատեսէր 9 մեծ ձեռնարկութեան ազգայնացում: Բայց երբ անցուի ասոնց ճիւղերը եւ այն հաստատութիւնները, ուր վերոյիշեալ ինները բաժնետէր են, թիւը կը հասնի 1008ի: Այս կէտին մէջ, Ընկերվարականներու դիրքը հետեւեալն է.— Հոն ուր, ազգայնացուելիք հաստատութիւնները 98 առ հարիւր համեմատութեամբ բաժնետէր են (շուրջ 100) կատարեալ համաձայնութիւն կայ, նաեւ անոնք որոնք (4-5) փոխած են իրենց կանոնագիրը 1972էն ի վեր խուսափելու համար ազգայնացումէ: Կը մնայ մասնաճիւղերու ցանկը ճշդել եւ հոս ալ ընկերվարական եւ համայնավար նոյն տեսակէտը չունին: Այս առընչութեամբ Փիէր Մորուա յայտարարեց Լիւքսամպուրկի ձայնասփիւռէն. «Կը փափաքինք պահել, հանրային մարզի կողքին լայն եւ զօրաւոր անհատական մարզ մը: Հաւասարակշռութիւնն է զոր իրականացուցինք 1972ին եւ զոր պէտք է պահել բանակցութեանց ընթացքին»: Այս նիւթին շուրջ է որ Ընկերվարականներն ալ միաբանութիւն ունեցան քանի Սերէսը կ'ուզէր որ կուսակցութիւնը նոր ռազմավարութիւն մը որոշէ եւ մանաւանդ ազգայնացումներու ցանկին վրայ աւելնան այն մասնաճիւղերը որոնք որոշ յատկանիշներ ունին, ինչպէս՝ մենաշնորհի դիրք շուկային վրայ, կարեւորութիւն խումբէն ներս, եւայլն: Կուսակցութեան մեծամասնութիւնը անընդունելի գտաւ եւ Միթերան այնքան հեղինակով արտայայտուեցաւ իր ծայրայեղներուն նկատմամբ, որ Սերէսի կարկառուն դէմքերէն՝ Շըվէնըման եւ Մոչան նիստը ձգած ու դուրս ելած են, դժգոհ նաեւ Միթերանի յանդիմանութեան ձեւերէն: Եւ ժողովէն ետք արդէն, Սերէսի անդամներ չէին քաշուեր «Զօր. Պուլանժէի արժանի մեթոտներ» որակել Միթերանի ընթացքը:

Միթերան խիստ եղած է նաեւ Արմատականներու նկատմամբ, զորս «անպատասխանատու» կը գտնէ եւ նաեւ Համայնավարներուն:

Ծիծաղելի կը գտնէ ասոնց առաջարկները եւ կ'ըսէ «Քանարա տեղեկագիրը, ժառի տեղեկագիրն է, Իւլիւէսք է» (ծանօթ է որ Ժառի Իւպիւ արքայ գրութիւն մը ունի եւ իր հերոսը, իբրեւ ծիծաղելի տիպար, այլեւս դասական դարձած է):

Նոյն օրը, Մառշէ մամուլի ասուլիս մը կուտար եւ կը ջանար գլխաւորաբար համոզել իր ընկերները, որ օրակարգը՝ Համայնավարութիւնը չէ եւ թէ Համայնավարներուն առաջարկածն է «Ընկերվարութիւնը Ֆրանսական գոյներով»: Պատրաստ է որոշ զիջումներու պայմանաւ որ միւսներն ալ ընեն: Մառշէի համար Հասարակաց Ծրագիրը հանգրուան մըն է եւ ոչ եզրակացութիւն մը:

Այս մթնոլորտին մէջ է ուրեմն, որ Ձախի մեծերը կրկին պիտի նստին-խօսին Չորեքշաբթի օր: Նախորդ օրը, անշուշտ պատուիրակութեանց պատասխանատուները քիչ մը «աւլած» պիտի ըլլան մէջտեղը:

Քանի մը տող

ԼԻԲԱՆԱՆՑԻ փաստաբան մը Փարիզ նըստած 25 հազար ֆրանքի լիբանանցի երախայ կը ծախէր կիներու, որոնք զաւակ չեն կրնար ունենալ: Քրիստոնեայ «կեանքը» շաբաթաթերթն է որ երեւան հանած է այս խնդիրը եւ անկէ ի վեր Լիբանանցին ալ մէջտեղ չկայ: Մարդը, այդ գումարին փոխարէն, կարճ ժամանակի մէջ «ապրանքը» կը բերէր Պէյրութէն ու կը յանձնէր դիմում կատարած ծնողքին:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ Սեպտ. 20էն սկսաւ հրատարակուիլ երեկոյեան նոր օրաթերթ մը՝ «Ժ'ԷՆՖՈՐՄ» տնօրէնութեամբ Ֆոնթանէի: Նպատակն է առարկայական ըլլալ եւ (եթէ կրնայ) մրցակցիլ Մոնտին հետ:

ՀԱՆՐԱՅԻՆ կարծիքի քննութեան մը համաձայն, Ֆրանսացիներուն 71 առ հարիւրը կողմնակից է պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծման:

ՄՈՇԷ ՏԱՅԵԱՆ Նիւ Եորքէն առաջ Ուաշինկթըն ալ հանդիպեցաւ, ուր տեսնուեցաւ նախագահ Քարթըրի հետ:

ԱՆԳԼԻՈՅ « Մէնչըսթըր Եունայթըտ » ֆութպոլի խումբը պատժուեցաւ եւ զըրկուեցաւ Եւրոպայի Բաժակի մրցումներու մասնակցելու իրաւունքէն: Ասիկա իբրեւ հետեւանք զինքը քաջալերողներուն ըստեղծած միջադէպերուն Սէնթ-Էթիէնի մարզադաշտը, ուր վիրաւորներ ալ եղան: Այս ձեւով Սէնթ - Էթիէն կը նպաստաւորուի եւ կրնայ մրցիլ թէեւ որոշումը խիստ կը գտնէ Մէնչըսթըրի համար, որ վերաքննութեան դիմած է:

ՓԱՐԻԶԻ 13րդ թաղամասին մէջ օթոպիւսի ծանր արկած մը պատահած է առջի օր եւ տասը վիրաւոր կայ (չորսը՝ ծանր): Օթոպիւսը (132) փորձած է խուսափիլ փոսթի բեռնատար կառքի մը բախելէ, որ արգիլուած ուղղութեամբ կ'երթար եւ մտած է բեռնատար կառքի մը մէջ, որ կեցած էր:

ԿԻՐԱԿԻ (Սեպտ. 25) ձմրան ժամը պիտի վերահաստատուի եւ օրը ժամով մը աւելի պիտի տեւէ քանի կէս գիշերին (Շաբաթէն Կիրակի) հարկ է ժամացոյցները ժամ մը ետ տանիլ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 13-17)

ՆՈՐ «ԱՆՈՅՇ» ՄԸ

Երեւանի Ալ. Սպենդիարեան օփերան սկսած է իր նոր թատերաշրջանը «Անոյշ»ի բեմադրութեամբ: Գլխաւոր դերերը ըստանձնած են Միհրան Երկաթ (Մոսի), Հենրիկ Ալավերդեան, Հենրիկ Քարաջեան եւ Ալիսա Հեքիմբաշեան, որ կը ստանձնէ Անոյշի դերը Գոհար Գասպարեանէ եւ Հայկանոյշ Դանիէլեանէ ետք:

×

ՀՆԳԱՄԵԱԿԻ ՈՒԺԸ

Խորհ. Միութեան մեծագոյն պետական շրջանային ելեկտրակայաններէն մէկը, որ կառուցուած է Հրազդանի մէջ, այս տարուան սկիզբէն մինչեւ Սեպտեմբեր արտադրած է չորս միլիառ քիլովաթ ելեկտրուժ: Հրազդանի կայանը կը խառնուի Անդրկովկասի միասնական ուժի համակարգին, որ կ'ապահովէ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրբէջանի ելեկտրուժի մատակարարումը: Ընթացիկ հնգամեակի տարիներուն (1976-1980) Հայաստանի ելեկտրուժի արտադրութիւնը կ'աճի 59 տոկոսով, իսկ ելեկտրուժ արտադրող կայաններու տարողութիւնը կը մեծնայ մէկ միլիոն հարիւր հազար քիլովաթով: Այսպէսով, Հայաստանի ուժական զօրութիւնը, նախկին հնգամեակի հետ բաղդատելով, մէկուկէս անգամ կ'աւելնայ:

×

ՆՈՐ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՄԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Ջրվէժի հարթավայրին, Գառնի տանող ճամբու աջակողմեան հատուածին, սկըսած են «Փարոս» կոչուող շրջանի մը կառուցման աշխատանքները, որոնք տեղ - տեղ հասած են իրենց աւարտին եւ առաջին բնակելի շէնքերը մօտերս պիտի յանձնուին օգտագործման: Ջրվէժ գիւղէն քիչ հեռու կառուցուող այս շրջանը պիտի ունենայ վեց հազար բնակիչ եւ պիտի ըստեղծուին բնակութեան համար անհրաժեշտ բոլոր պայմանները: Նոր թաղամասին մէջ նախատեսուած է կառուցանել միջնակարգ դպրոց, մսուր - մանկապարտէզ, արդիւնաբերական խանութներ, մարզական հրապարակներ, տաղաւարներ եւայլն:

×

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍԻ « ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ »Ը ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ե. դարու հայ մատենագրութեան ծանօթ երկերէն մէկը՝ Ագաթանգեղոսի «Հայոց պատմութիւն»ը լոյս ընծայուած է աշխարհաբար: Երկը նուիրուած է Գ.-Դ. դարերուն Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած պատմական կարեւոր դէպքերուն: Ագաթանգեղոսի մեծարժէք աշխատութենէն պահպանուած են շուրջ երեսուն ձեռագիրներ, որոնց մեծ մասը կը գտնուի Երեւանի Մատենադարանը: Երկին առաջին հրատարակութիւնը կատարուած է 1709ին՝ Կ. Պոլիս, այնուհետեւ տպուած է Վենետիկ, Թիֆլիս, Էջմիածին եւ Նիւ Եորք: Միջնադարուն Ագաթանգեղոսի պատմութիւնը թարգմանուած էր յունարէնի եւ տարածուած՝ կարգ մը երկիրներու մէջ, այնուհետեւ թարգմանուեցաւ վրացերէն, հին սլաւերէն, արաբերէն, եթովպերէն, իտալերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն: Ներկայ հրատարակութիւնը Ագաթանգեղոսի երկի առաջին աշխարհաբար թարգմանութիւնն է, որ կատարուած է Գ. Տէր-Մկրտչեանի եւ Ս. Կանայեանցի 1909ին իրականացուցած քննական բնագրէն: Թարգմանած է Դոկտ. Արամ Տէր-Ղեւոնդեան, որ գրած է նաեւ ներածութիւնն ու ծանօթագրութիւնները: Գիրքը լոյս ընծայած է «Սովետական գրող» հրատարակչութիւնը 20.000 օրինակ:

×

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄ ՄԸ՝ ՎԱՋԻՐԷ ԱՇՕ

Հայաստանի գրական շրջանակներուն մէջ ծանօթ անուն մըն է քիւրտ գրագէտ եւ թարգմանիչ Վազիրէ Աշօ, որ թարգմանած է Աւ. Իսահակեանի, Հրաչեայ Քոչարի, Ակսել Բակունցի գործերը: Քիւրտ գրագէտը, որ կ'ապրի Երեւանի մէջ, կարեւոր նպաստ մը կը բերէ հայ գրականութիւնը քիւրտ ընթերցողին ծանօթացնելու տեսակէտէն: «Սովետական գրող» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է Վազիրէ Աշոյի «Աչքալուսանք» պատմուածքներու հաւաքածոն: Ներկայիս քիւրտ գրագէտը հրատարակութեան կը պատրաստէ հայ արձակագիրներու գործերու հատընտիրը:

×

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ «ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՊՈԷԶԻԱ» ՀԱՏՈՐԻՆ ՄԷՋ

«Համաշխարհային գրականութեան գրադարան» մատենաշարով Մոսկուայի մէջ լոյս տեսած է «Սովետական պոէզիա» երկհատոր հաւաքածոն, ուր տեղ գտած են խորհրդային անուանի բանաստեղծներու քերթուածները: Առաջին հատորին մէջ ռուս, ուկրանացի, բելոռուս, վրացի եւ այլ ժողովուրդներու լաւագոյն բանաստեղծներու կողքին ներկայացուած են նաեւ հայ բանաստեղծներ՝ Յովհ. Թումանեան, Աւ. Իսահակեան, Եղիշէ Չարենց, Յովհաննէս Յովհաննիսեան, Աշոտ Գրաշի, Գուրգէն Մահարի: Երկրորդ հատորը նուիրուած է նոր սերունդի բանաստեղծներուն: Հայ բանաստեղծներէն հատորին մէջ տեղ գտած են Պարոյր Սեւակ, Յովհ. Շիրազ, Համօ Սահեան, Գէորգ Էմին, Սիլվա Կապուտիկեան, Մարօ Մարգարեան, Վահագն Դաւթեան, Լիւդվիգ Դուրեան եւ Նանուէն Միքայէլեան:

ԱՐԱՐԱՏ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԴԻՆԱՄՈՅԷՆ 0-1

Երկուշաբթի, Սեպտ. 19ին, Թիֆլիսի մարզադաշտին վրայ, Արարատ 0ի դէմ մէկ կէտով պարտուեցաւ տեղւոյն Դինամոյէն (ախոյենութեան դարձի մըրցում):

Ի՞ՆՉ Է ԷԿՈԼՈԺԻՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒ՞Ն ԹԷ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

էկոսիստեմների գոյութեան փաստը կարելի է եւ քիչ աւելի պատկերաւոր ձեւով ցոյց տալ:

Այսպէս. բոլորս գիտենք, որ բնութեան մէջ կան ընտանիքներ (ինչպէս մարդու, այնպէս էլ կենդանիների), կան նոյն տեսակին պատկանող կենդանիների խմբեր (հոտեր, երամներ, վտառներ, վոհմակներ եւայլն) եւ այս բնական միաւորներից իւրաքանչիւրն ունի իր ապրելավայրը, իր փրոփրիէթէ փրիվէն եւ նոյնիսկ աւելին՝ այս միաւորներից իւրաքանչիւրը կեանքի գնով պաշտպանում է իր ապրելավայրը (մարդը իր ցուցատախտակներով, ցանկապատերով, պետական սահմաններով այս տեսակից ոչնչով չի տարբերւում կենդանիներից): Իսկ հիմա, մեր օրերում մենք հասկացանք, որ բնութեան մէջ բացի այս ընտանիքներից, խմբերից, կան եւ տարբեր տեսակներին պատկանող, բայց անպայման կողք կողքի ապրող համակեցութիւններ եւ հէնց սրանք են բնութեան՝ կենսաոլորտի հիմնական միաւորները, այլ ոչ թէ վերոյիշեալ խմբերը: Այստեղ է, որ կարգաւորւում է արեգակնային էներգիայի մուտքի եւ ելքի խնդիրները երկրի վրայ: Եւ ահա, երբ ասում ենք, թէ էկոլոժին ուսումնասիրում է կենդանի էակների յարաբերութիւնը իրենց բնական միջավայրի հետ, նկատի ունենք այն անխզելի կապը, որ գոյութիւն ունի էկոսիստեմի բաղկացուցիչ մասերի, ինչպէս նաեւ տարբեր էկոսիստեմների միջեւ:

Այժմ, երբ պարզեցինք «կապի» էութիւնը, փորձենք պատասխանել վերը բերուած հարցի երկրորդ մասին: Այսինքն, պարզենք, թէ մեր ինչի՞ն է պէտք ուսումնասիրել այդ «կապը»:

Մեր օրերում մարդկութիւնը վերջնականապէս համոզուեց, որ երկրի բնական հարստութիւնները խիստ սահմանափակ են, որ դրանք սպառելու վրայ են: Ընդ որում սպառւում են ոչ միայն հանքային հարստութիւնները (քարիւղի ներկայիս ճգնաժամը իր հետեւանքներով մեկնաբանութիւնների կարիք չէ զգում), այլեւ մարդու գոյութեան համար ամէնից անհրաժեշտ՝ օրգանական նիւթերը, խմելու ջուրը եւ նոյնիսկ թթուածինը: Սրա հիմնական պատճառը, ինչպէս ասացինք, բնական հարստութիւնների սահմանափակ քանակութիւնն է, սակայն եւ ոչ պակաս կարեւոր հանգամանք է եւ այն, որ մարդկութիւնը իր պատմութեան ընթացքում երբեք այնպիսի աճ չի ունեցել, ինչպէս 20րդ դարում: Եթէ սրան աւելացնելու լինենք մեր դարի մէկ այլ գըլխաւոր առանձնայատկութիւնը՝ տեխնիկայի եւ արդիւնաբերութեան աննախընթաց վերելքը, ապա պատկերը լրիւ պարզ կը լինի:

Ներկայումս աշխարհի բոլոր երկրներում մարդիկ տենդօրէն էներգիայի նոր աղբիւրներ են փնտռում: Չի կարելի կասկածել, որ ոչ հեռու ապագայում այդ փնտռտուքները կը տան իրենց արդիւնքը: Բնութեան մէջ այդպիսի աղբիւրներ անպայման կան, իսկ մարդու ընդունակութիւններն անսահման են: Սակայն ստացւում է այնպէս, որ մենք դիւրինը, յայտնին թողած վազում ենք դժուարի, անյայտի եւ նոյնիսկ փանտաստիկի ետեւից...

Այդ «դիւրինն ու յայտնին» էկոսիստեմներն են:

Այստեղ մենք ունենք չօգտագործուող հսկայական հնարաւորութիւններ, քանի որ շատ չնչին չափով ենք օգտագործում այն ահռելի էներգիան, որ դէպի մեր մոլորակն ու մեր էկոսիստեմներն է ուղարկում Արեգակը:

Արեգակնային էներգիայի հիմնական կուտակողները եւ փոխակերպողները երկրի վրայ կանաչ բոյսերն են: Սրանք իրենց մէջ պարունակում են քլորոֆիլ կոչուող նիւթը, որը բոյսերին կանաչ գոյն տալու հետ մէկտեղ հանդիսանում է այն միակ գործիքը, որի միջոցով կանաչ բոյսերն օգտագործելով արեւի էներգիան, անօրգանական նիւթերից (ջրից եւ ածխաթթու գազից) ստեղծում են էներգիայով հարուստ եւ բարձրարժէք օրգանական նիւթեր: Այս երեւոյթը կոչւում է փոտոսինթեզ եւ այն մեր մոլորակի վրայ արեգակնային էներգիան որսալու եւ կեանքի համար օգտագործելու հիմնական ուղին է:

Բանից պարզւում է, որ կանաչ բոյսերը կլանում են երկրի մակերեւոյթի վրայ ընկնող արեգակնային էներգիայի մօտ 3–8 առ հարիւրը: Էներգիայի այդ քանակութեան միայն 2–10 առ հարիւրն է, որ ծախսւում է փոտոսինթեզի վրայ, ընդ որում պարզ է, որ տարբեր բոյսեր միանման չեն օգտագործում այդ էներգիան, այլ կերպ ասած՝ ունեն տարբեր օգտակար գործողութեան գործակիցներ (ՕԳԳ): Ուրեմն՝ մենք էկոսիստեմների արտադրողականութիւնը բարձրացնելու լայն հնարաւորութիւններ ունենք: Դա նախ կարելի է կատարել ի հաշիւ բարձր ՕԳԳ ունեցող բոյսերի ընտրութեան եւ երկրորդ՝ ի հաշիւ երկրագնդի կանաչ ծածկոյթի խտութեան աւելացման: Բնական է, որ վերջինս էլ իր հերթին պատճառ պիտի հանդիսանայ կենդանական աշխարհի խտութեան աւելացման եւ ընդհանուր արդիւնքը կը լինի այն, որ մեր մոլորակը մեզ կը տայ էներգիայի շատ աւելի մեծ քանակութիւն, քան մենք ստանում ենք ներկայումս:

Սակայն այս միջոցառումներն իրականացնելու համար նախ պէտք է ճանաչել էկոսիստեմներին, պէտք է շատ լաւ իմանալ սրանց գործունէութեան գաղտնիքները: Եթէ մենք չիմանանք թէ դրանք ինչպէս են գործում, ապա մեր միջամտութիւնը ոչ միայն արդիւնք չի տայ, այլեւ հակառակը՝ կը տայ բացասական արդիւնք: Յայտնի է, որ ոչ մի շարժիչ չի կարելի ղեկավարել, եթէ նախ չիմանանք, թէ այն ինչպէս է գործում:

Ահա թէ ինչո՞ւ է մեզ անհրաժեշտ ուսումնասիրել վերը յիշատակուած «կապը»: Եւ այս խնդիրը լուծելու գործը դրուած է էկոլոժի կոչուող գիտութեան առաջ:

Եւ այսպէս: Պարզեցինք, որ էկոլոժին գիտութիւն է եւ այն էլ 20րդ դարի գիտութիւն: Փորձենք հիմա ցոյց տալ, թէ ի՞նչ կապ ունի այս գիտութիւնը քաղաքականութեան հետ, ինչո՞ւ ստեղծուեց «էկոլոժիստների» քաղաքական կուսակցութիւն:

Բանը նրանումն է, որ այսօր բնական հարստութիւնների արագ սպառման պատճառը ոչ միայն դրանց գիշատիչ ձեւով օգտագործելն է, այլ եւ մարդկանց անգիտակից, անպատասխանատու վերաբերմունքը բնութեան հանդէպ: Ամբողջ երկրագնդում մէկ մարդիկ իրենց բոլոր հզօր տեխնիկայով կեղտոտում, փչացնում են էկոսիստեմները, խախտում են նրանց բնական հաւասարակշռութեան վիճակը եւ բնական է, որ դրանով իսկ օրէց օր պակասեցնում են էներգիայի առանց այն էլ սուղ աղբիւրները:

Գիտնական էկոլոժիստները կարող են ուսումնասիրել, ճանաչել եւ մարդկութեանը հրամցնել էկոսիստեմների գործունէութեան գաղտնիքները, սակայն բնականաբար չեն կարող պայքարել մարդկութեան անգիտակից մեծամասնութեան դէմ: Սա հասարակական, քաղաքական խնդիր է եւ այստեղ հասարակութիւնը ինքը պէտք է օգնութեան գայ գիտնականներին: Բնական է նաեւ, որ վրայ հասնող վտանգի մասին առաջինը ահազանգեցին գիտնականները: Ստեղծուեցին գիտնականների ազգային եւ միջազգային կազմակերպութիւններ, որոնք իրենց համաժողովներով, խորհրդակցութիւններով, զանգուածային տեղեկատուութեան զանազան միջոցներով (ձայնասփիւռ, մամուլ, հեռատեսիլ) կարողացան գրաւել ժողովուրդների եւ կառավարութիւնների ուշադրութիւնը: Ներկայումս աշխարհի համարեա բոլոր երկրներում կան բնութեան պաշտպանութեան հարցերով զբաղուող յատուկ նախարարութիւններ եւ զանազան կազմակերպութիւններ: 1972 թ. սկսած այդ հարցերը լայնօրէն քննարկւում են եւ Միացեալ Ազգերի Կազմակերպութիւնում:

Չնայած այս բոլորին, արդիւնքներն այնուամենայնիւ գոհացուցիչ չեն եւ մամուլը կամ ձայնասփիւռը մեզ անընդհատ տեղեկացնում են բնութեան դէմ գործուող զանազան նորանոր բարբարոսութիւնների մասին: Սակայն միեւնոյն ժամանակ պէտք է նշել, որ բարեբախտաբար օրէց օր աւելանում է եւ այն մարդկանց թիւը, որոնք սկսում են գիտակցել հարցի լրջութեանը: Մենք կարծում ենք, որ սխալուած չենք լինի, եթէ ասենք, որ հէնց այս վերջիններս են, որ համախմբուելով, որոշեցին հանդէս գալ որպէս առանձին կուսակցութիւն: Մեզ յայտնի չէ այս կուսակցութեան քաղաքական նպատակները եւ ծրագիրը, բայց բոլոր դէպքերում այն կարծիքին ենք, որ սրա առաջացումը առաջադիմական երեւոյթ պիտի որակել: Միայն այն հանգամանքը, որ այս կուսակցութիւնը գոյութիւն ունի եւ տեղական կամ կենտրոնական իշխանութիւնների ընտրութեան ժամանակ առաջադրում է իր թեկնածուները, արդէն բաւական է, որպէսզի հասարակութիւնը ստիպուած լինի ուշադրութիւն դարձնել բնութեան պաշտպանութեան հարցերին:

Թէ ինչո՞ւ եւ ո՞ւմ կողմից այս կուսակցութիւնը անուանուեց էկոլոժիստների, մեզ նոյնպէս յայտնի չէ, բայց կարծում ենք, որ ընտրութիւնը յաջող չէր: Յաջող չէր այն իմաստով, որ այն թիւրիմացութիւնների առիթ է տալիս: Հարցին անտեղեակ մարդու համար այժմ դժուար է տարբերել էկոլոժիստ գիտնականին էկոլոժիստ կուսակցականից (իսկ թէ սրանց միջեւ ինչ տարբերութիւն կայ, մենք արդէն տեսանք): Հաւանաբար աւելի ճիշդ կը լինէր վերջիններիս անուանել բնասէրների կուսակցութիւն (ֆրանսերէն բնասէր բառը քիչ երկար է ստացւում՝ լ'ամաթէօր տը լա նաթիւր, ուստի եւ կարծես թէ աւելի յարմար է պարզապէս ասել նաթիւրալիսթ) եւ այս դէպքում ամէն ոք կը հասկանար թէ ում մասին է խօսքը:

Այսպիսով մեզ թւում է, թէ պարզեցինք էկոլոժի – գիտութիւն եւ էկոլոժի – քաղաքականութիւն հասկացողութիւնների էութիւնը: Մնում է միայն աւելացնել, որ էկոլոժի քաղաքական շարժումը օգտակար եւ անհրաժեշտ շարժում է, սակայն չափազանցութիւնների չհասցնելու պայմանով, միայն այն պայմանով, եթէ այս շարժումը իր գործունէութեան հիմքում դնի էկոլոժիստ գիտնականների յանձնարարականները:

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

Փարիզ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Ժ.

Պոլսոյ 1896ի Մեծ կոտորածէն մէկ քանի օր ետքը, ոստիկանական պաշտօնեայ մը Հայրապետ էֆէնտիին դրասենեակը ներկայանալով, քաղաքավարօրէն խնդրեց Պապը Զապթիէն հրամմել, փաշային հետ տեսակցութեան մը համար:

էֆէնտին առանց որեւէ տարակուսանքի կարծեց թէ այդ տագնապի ժամանակները իրեն հետ Հայոց գործերուն վերաբերմամբ խորհրդակցութեան մը պէտքը տեսնուած էր:

Երբ պաշտօնեան մեկնեցաւ, ինքն ալ կառք մը կանչելով, Պա՛պը Զապթիէ հրամայեց: Այդ պահուն եթէ կասկածէ մը զրգռուած չորս կողմը դիտելու հետաքրքրութիւնը ունենար, պիտի նշմարէր հրաւիրակը՝ խանին բոլորտիքը դեգերուն: Ու երբ իր կառքը յառաջանալ սկըսաւ, ուրիշ մըն ալ անոր ետեւէն կ'երթար, մէջը միեւնոյն պաշտօնեան:

էֆէնտին, ոստիկանատան մեծ սրահը ելլելուն, իր հրաւիրակն ալ ետեւէն հասնելով, զինքը պոլյոլուքով մը տնօրէնին եւ ոչ թէ նախարարին սենեակը մտցուց: Տնօրէնը իր այցելուն ընդունեցաւ ոտքի ելլելով, ինչպէս պատշաճ էր վարուիլ պետական բարձր աստիճանաւորի մը հետ, բայց այնպիսի դիրք մը բռնեց որ անոր նստելու ժամանակ չթողուց: Ծամծմելով մը լսաւ թէ օրուան կացութեան վերաբերեալ ինչ ինչ գործերու համար իրմէն քանի մը տեղեկութիւն պիտի խնդրէր: էֆէնտին պաշ իսթիւնէ (գլխուս վրայ)ով մը, իր ծառայութիւնները մատուցանելու պատրաստակամութիւնը յայտնեց:

— Բայց այսօր շատ զբաղած եմ. ձեր վսեմութեան հետ երկարօրէն տեսակցիլ կարող չեմ, իմացուց միւտիւր պէյը:

— Ո՛ր օրուան համար որ կ'ուզէք վերստին կուգամ, պատասխանեց էֆէնտին:

— Իրաւ որ չեմ գիտեր, թէ երբ յարմար ժամանակ կրնամ գտնել, ծամծմեց Թուրքը: Ու իր չնագայլի դէմքին վրայ հրճուանքի ժպիտով մը շարունակեց.

— Ի՞նչ հարկ, որ երթալով գալով յոգնիք: Լաւագոյն կ'ըլլայ որ քանի մը օր մեզի հիւր մնաք ու ո՛ր օրը յարմարի՝ տեսակցինք:

Եւ առանց դիտողութեան մը սպասելու, դռնէն դուրս ելաւ: Վսեմափայլ էֆէնտին կանգնած տեղը պաղած մնաց: Երկու ոստիկան ներս մտան, եւ սովորական պոլյոլուքով զինքը տարին սենեակ մը, որուն դուռը վրայէն կղպեցին, մէնը իսթիլաթ, յարաբերութենէ զըրկուած յայտարարութեամբ:

Բակին վրայ նայող մեծ սենեակին մէջ, պատուհանին առջեւը ոտքի վրայ, կալանաւորը կը ծխէր, կը ծխէր, մտածկոտ, երազուն, աշնան գաղջ իրիկուն մը մարմնող արեւուն անուշութենէն թմրած:

Կործանած էր: Ժամուան մը իսկ բանտարկութիւնը կը բաւէր, ինչպէս բոպէ մը տեւող երկրաշարժը, իր տանը փլուզումին: Թուրք միջավայրը կը ճանչնար: Հայկական խնդրին ծագումէն ի վեր մահմետականներուն հանրային կարծիքին ուշադիր հետեւած ըլլալով, անոնց դըրդեալ զայրոյթին կատաղութիւնը իրեն քաջածանօթ էր: Ինքը արդար կամ անարդար՝ կորսուած էր: Այլեւս ամէնուն աչքին պիտի ներկայանար իբր օսմանեան տէրութեան խայինը մը: Ու իր պարագան կը ծանրանար մանաւանդ այն նկատումով, որ տէրութիւնը զինքը փառքերով ու պատիւներով յղփացուցած էր, իր ամբողջ հարստութիւնը, ինչպէս եւ դիրքը Թուրք կառավարութեան պարտական էր: Փճացած էր իր վարկը. այլեւս. փաշաները պիտի զգուշանային հետը որեւէ յարաբերութիւն ունենալէ: Կառավարական պաշտօնատուները առիթէն օգուտ պիտի քաղէին իր մեծաքանակ պահանջները չվճարելու համար: Մեծ գործեր ընելու անկարողութեան պիտի դատապարտուէր: Ու այս ամէն աղէտները կրնային ոչինչ համարուիլ, եթէ երբեք կարենար ազատիլ: Կը զգար թէ դաւի մը զոհ էր: Հայ մեծամեծները խորտակելու Թրքական քաղաքականութեան մը կասկածը շատոնց ունէր: Ինքն ալ զոհ պիտի երթար: Երկարատեւ բանտարկութեան մը երկիւղը սկսաւ հոգին տիրել:

Ու պատուհանէն մէյ մըն ալ նշմարեց իր գրագիրը, որ առջեւը բեռնակիր մը ձգած, եւ անոր կռնակը անկողին մը՝ կը մտնէր բակը: Կարծեց իր դագաղը տեսնել: Գրասենեակէն հեռացած պահուն, ըստ սովորութեանը իմացուցած էր ո՛ւր երթալը, եւ միանգամայն շուտ վերադարձը: Ուշանալուն վրայ, գրագիրը խելք ընելով՝ զինքը փնտռելու եկած էր: «Եթէ կ'ուզէք անկողին մը բերէք. ան հոս պիտի մնայ» պատասխանը ստացած էր:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար. – 30)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լը Մոնտ ամբողջ էջ մը նուիրած էր առ-ջի օր Լիբանանի ներկային: Կուտանք գլխաւոր մասերը:

ԽՈՒԺՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՎԻԶԱՅԻ ՎՐԱՅ

Պէյրութի ֆրանսական հիւպատոսարա-նը, պատկերաւոր բացատրութեամբ, «պաշարման» թիրախ դարձած է, վի-զայի դիմում կատարող Լիբանանցինե-րու կողմէ: Այնքան բազմամարդ եղած են, որ Սեպտեմբեր մէկէն, հիւպատո-սարանին արտաքին երկաթեայ վան-դակորմերը փակուած են, որպէսզի բազ-մութիւնը չարք առ չարք ներս մտնէ: Ամսուն սկիզբէն ցայսօր դեռ խուժումը կը շարունակուի եւ օրական 400էն 500 վիզա կը տրուի, երբ ընդհանրապէս հա-զար էր:

Դիմում կատարողներու հոսանքը ծայր առած է Յուլիսին եւ աստիճանաբար մեծ համեմատութեան հասած է: Տարեսկիզ-բէն ի վեր 33·000 վիզա տրուած է, երբ 1976ին, ամբողջ տարին 29·233, 1975ին 29·229, իսկ 1974ին ալ 25·875 եղած էր:

Ֆրանսական հիւպատոսարանը եւրո-պական դիւանագիտական ներկայացուց-չութեան միակը եղած էր, որ բաց մնա-ցած էր քաղաքացիական կռիւներու ամ-բողջ տեւողութեան: Այդ օրերուն պա-տահած է, որ մինչեւ 200 վիզա տայ օ-րական, երբեմն ռումբերու տեղատարա-փին տակ: Սակայն երբեք այսքան դի-մողներ չէ արձանագրած:

Փոխ-հիւպատոսին համաձայն, բազ-մաթիւ պատճառներ կան բացատրելու համար այս խուժումը: Հիմնականը կա-ռավարութեան այն հրամանագիրն է, ո-րով Յուլիս մէկէն պէտք է փոխարինուին լիբանանեան բոլոր անցագիրները· նպա-տակն է հրապարակէն վերցնել կեղծուած պաշտօնաթուղթերը, պատերազմի օրե-րուն: Այս կարգադրութեամբ պարտադիր դարձաւ ի զօրու եղող վիզաները նորո-գել: Այլ պատճառ մը·— գրօսաշրջիկու-թեան եւ գործառնութեան ճամբորդու-թիւններուն զուգադիպեցան ուսանողնե-րու մեկնումները:

Փոխ-հիւպատոսին թուած պատճառ-ներուն վրայ, հարկ է աւելցնել երկու ուրիշներ: Ընկերային որոշ դիրքի վրայ գտնուող Լիբանանցիներ, նոյնիսկ եթէ միտք չունին առայժմ ճամբորդելու, կ'ուզեն այնուամենայնիւ ձեռքի տակ ունենալ անցագիր մը եւ առնուազն մէկ վիզա մը: Ֆրանսա այս գետնի վրայ ա-մէնէն ազատախոհը ըլլալով, բնականա-բար, ֆրանսականին կը դիմեն: Մանա-ւանդ որ անհրաժեշտութեան պարագա-յին, այսինքն եթէ վերսկսին բախումները ուրիշ երկիրներէ աւելի Ֆրանսա կը նախընտրեն գալ:

Միւս կողմէ, որոշ ընտանիքներ, որ ուսման տարեշրջանի աւարտին Ֆրանսա ժամանած էին, որոշած են նոր տարե-շրջանի մը համար ալ Ֆրանսա մնալ, քանի երկրին վիճակը դեռ անստոյգ պատ-կեր կը պարզէ: Վերջին քանի օրերու միջադէպերն ալ ամրապնդեցին այս տրա-մադրութիւնները: Փարիզի ուղղութեամբ սլացող օդանաւերը, երկու շաբթուան համար լեցուած են: 10էն 12 օրուան հա-մար ալ այլ եւրոպական մայրաքաղաք-ներունը:

Վիզաներուն առընթեր, ֆրանսական հպատակութիւն ձեռք ձգելու դիմումներն ալ աւելցած են, պատերազմի հետեւան-քով: Սակայն սահմանափակուած կը մնայ ամխը ցիւտնի մէջ: Այս ըսելով հան-դերձ, պէտք չէ մոռնալ, որ Լիբանան-ցիներու շնորհուած արտօնութիւնները՝ յատկապէս բնակութեան եւ աշխատանքի հրապարակուած 1976ին, ջնջուած են:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Լիբանանի կառավարութիւնը հաղոր-դեց, թէ Պէյրութի կեդրոնական մասը, որ մասամբ քանդուած է 1976ի կռիւնե-րու հետեւանքով, պիտի վերանորոգուի «Քաղաքաշինութեան Փարիզեան Աշխա-տանոցին» կողմէ:

Վերակառուցման աշխատանքները, ո-րոնք պիտի տարածուին 130 հեկտարի վրայ, այլ խօսքով տասն անգամ աւելի ընդարձակ քան Հալէնը, Փարիզ, երկու նպատակ պիտի հետապնդէ: Առանք կը թուին հակասական ըլլալ: Առաջին, կա-րելի եղածին չափ պահպանել ինքնա-տպութիւնը այս հին փիւնիկեան քաղա-քին: Երկրորդ, Լիբանանի մայրաքաղաքը օժտել արդիական եռուն կեդրոնով մը:

Այս զոյգ առաջադրութիւնով է, ահա, որ հիմնովին գետնի հաւասար պիտի չդարձուի շրջանը· պիտի չքանդեն կանգուն մնացած շէնքերը: Պէյրութի կեդրոնի շինութիւններուն երեք քառորդը պիտի պահպանուի կամ վերա-նորոգուի: Միւս կողմէ սակայն, հիմնո-վին պիտի փոխուին երթեւեկութեան, հաղորդակցութեան ուղիները:

Այսպէս, կը նախատեսուի ծովափի եր-կարութեան, Սէն Ժորժ ծոցէն մինչեւ նաւահանգիստի ամբարտակը, անցուղար-ձի ծառուղի մը հաստատել, պարտէզով ընդարձակուած եւ առանձնացած ինքնա-շարժի երթեւեկութենէ: Քաղաքին նախ-կին կեդրոնը ծովափին պիտի կապուի նոր պողոտայով մը՝ ծայր առած Սէրայէն, ինչպէս նաեւ մինչեւ ծով երկարաձգուող Ալէնպի եւ Ֆոշ փողոցներով:

Ճարտարապետութեան աւանդական ո-ճը (կամարներ, սանդուխներ եւայլն) պիտի պահպանուին Փլաս տէ Քանոնէն մինչեւ նաւամատոյց: Նոր թաղամաս մը պիտի հաստատուի նաւահանգիստին հա-րաւն ու արեւմուտքը:

Աշխատանքները, որոնք կրնան ծայր տալ այս տարեվերջին եւ աւարտիլ երեք տարիէն, 350 միլիոն լիր· ոսկիի (շուրջ 600 միլիոն ֆրանք) ծախք կը նախատե-սեն:

Աշխատանքները պիտի կատարուին լի-բանանեան կառավարութեան անմիջական պատասխանատուութեան տակ:

[illegible]

Հայ Դատի Յանձնախումբը (Փարիզ) կը հաղորդէ որ «Պարաճանով Երեկոյթ» մը կազմակերպած է, Ուրբաթ Սեպտ· 30ին Սալ Փլէյէլ (ժամը 20·30ին), որուն ընթացքին պիտի ներկայացուի արգիլ-ուած ֆիլմը՝

ՆՌԱՆ ԳՈՅՆ — ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱ

Այս ֆիլմին մասին, ինչպէս այս առ-թիւ Սայաթ – Նովայի եւ Պարաճանովի մասին, «Յառաջ» լայն սիւնակներ տրա-մադրեց վերջին ամիսներուն (տես՝ մաս-նաւորաբար Առլէն Փափազեանի եւ Ջու-լալ Գազանճեանի գրութիւնները):

Նոր բան չկայ աւելցնելիք եթէ ոչ կրկնել թէ Պարաճանով եզակի արուես-տագէտ մըն է եւ իր ֆիլմը՝ նկարչութիւն եւ բանաստեղծութիւն՝ տրուած քամե-րայի միջոցաւ:

ԴՈՂՈՒԹԷ ԴՈՂՈՒԹ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ (Պոլիս) Ս· Խաչ եկեղեցւոյ մէջ աւանդական շուքով տօնուած է Խաչ-վերացը, նախագահութեամբ Պատրիար-քին: Շաբաթ, Սեպտ· 10ին, Լոյս զուար-թի արարողութիւն, աղօրհնութիւն եւ ռչ-խարներու զենում կատարուած է, իսկ Կիրակի պատարագած է Շնորհք· Արք· որ նաեւ քարոզած է: Պատարագը ամ-բողջութեամբ հեռատեսիլի ժապաւէնի առնուած է Թիւրք Հապէրլէր Աժանսի կողմէ անգլիական Պի· Պի· Սի·ին հա-մար: Յաւարտ արարողութեան ճաշ տըր-ուած է եւ Թաղական Խորհուրդի ատե-նապետը կարդացած է տարեկան տեղե-կագիրը:

ՊՈԼՍՈՅ ամերիկեան նոբընտիր հիւ-պատոսը այցելութիւն մը տուած է Պոլ-սոյ Շնորհք Պատրիարքին, Զորեքշաբթի, Սեպտ· 14ին առաւօտը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿ· ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

ՄԱՐԹԻԿ (Յառաջ)·— Անցեալ Յունի-սին խումբ մը միջին տարիքի տղաք, բոլորն ալ Ֆրանսա ծնած, իրարու քով գալով կ'որոշեն կազմել հայածին Ֆրան-սացիներու միութիւն մը, որուն անունը կը դնեն «Մարթիկի եւ Պէր լ'Էթանի շըր-ջանի հայածին Ֆրանսացիներու միու-թիւն»· նպատակը պիտի ըլլայ կապ հաս-տատել շրջանի հայ ընտանիքներու մի-ջեւ, ծանօթանալ հայկական հարուստ մշակոյթին եւ զայն ծանօթացնել միու-թեան անդամներուն եւ հիւրընկալ Ֆը-րանսացի ժողովուրդին, դասընթացք մը բանալ ոսկեղինիկ լեզուն սորվեցնելու համար մատաղ սերունդին, ինչպէս նաեւ պատանիներուն:

Անմիջապէս գործի անցնելով իրենց մէ-ջէն յանձնախումբ մը կը կազմեն, որուն պարտականութիւնն է կազմել ցանկը բո-լոր Հայերու եւ խառն ամուսնութիւն կըն-քողներու: Յանձնախումբին անդամները քաղաքապետարանի տոմարները կ'օգտա-գործեն Հայերու հետքը գտնելու համար, շրջաբերական, նամակ եւ հարցարաններ կը ղրկեն ամէնուն բացատրելով իրենց նպատակը ու կ'որոշեն Սեպտ· 9ին գու-մարել գաղութի ընդհանուր ժողովը:

Ահա այդ հաւաքոյթն է որ տեղի ու-նեցաւ Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած սրահին մէջ: Ներկայ էին շուրջ 70 Հա-յեր, որոնց մէջ նաեւ խառն ամուսնու-թիւն կնքողներ: Յանձնախումբին անդամ-ները խօսք առնելով պարզեցին իրենց նպատակները, յայտնեցին թէ 21 մանուկ-ներ եւ 12 պատանիներ արձանագրուած են ապագայ դպրոցը յաճախելու համար: Քաղաքապետութիւնը սրահ մը կը տրա-մադրէ այդ նպատակին համար՝ ձրի կամ չնչին գինով: Յայտնուեցաւ նաեւ որ շաբաթը անգամ մը հայկական պարի դաս պիտի տրուի երախաներուն, Մար-սէյլ բնակող պարուսոյց Պ· Պօլիկեանի կողմէ, աշխատանք պիտի տարուի հայ-կական ցեղասպանութիւնը ծանօթացնելու տեղացի ժողովուրդին:

Ընդհանուր ժողովը իր անվերապահ հաւանութիւնը յայտնեց, յանձնախումբի անդամները վերահաստատեց իրենց պաշ-տօններուն մէջ եւ վարչութեան կազմը ամբողջացնելու համար, գաղտնի քուէար-կութեամբ հինգ հոգի եւս ընտրեց:

Ժողովը վերջ գտաւ ընկերական ջերմ մթնոլորտի մէջ:

Խ· ԱՐԹԻՆԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (423)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Այն միջոցին երբ ոստիկանապետը դըռ-նէն դուրս պիտի ելլէր, ընդհանուր հրա-մանատարը ձեռքը անոր երկարեց:

Ճենարօ յարգանօք բռնեց անոր ձեռքը:

— Ի՞նչ ըսիք, ըսիք թէ այս գիշեր Բո-լան Քանտիանօ իր տո՞ւնը պիտի ըլլայ, հարցուց Ալթիէրի ցած ձայնով:

— Այո, պարոն Ալթիէրի, Օլիվոլօ կղզիի տունը:

— Մինա՞կը:

— Իր ծերունի հօրը հետ, ինչ որ մի-նակը ըսել է:

Ճենարոյի վերջին խօսքը այս եղաւ: Ապարանքէն մեկնելով իր տունը մտաւ:

Անգամ մը որ իր սենեակը առանձնա-ցաւ, հայելիին դէմը անցաւ եւ կեղծ մա-զերն ու մօրուքը հանած ատեն ակռանե-րուն տակէն մըլտաց·

— Ով դու մեծամեծդ մեծամեծաց, ով ոստիկանապետ Կիտօ Ճենարօ, ի՛նչ կ'ար-ժեն աս մեծ մարդիկը քու ափիդ մէջ···: Դուքսեր, ընդհանուր հրամանատարներ, դատաւորներ, կուսակցութեանց պետեր եւ աւագակապետներ, բարեւի կեցէք ձեր վարպետին դէմը եւ պատուասիրեցէք իր մէջ քաղաքակրթեալ աշխարհի ամէնէն հզօր ու ամէնէն զմայլելի հաստատու-թիւնը, որ է ոստիկանութիւնը:

Այս ըսելով, Ճենարօ քրքջալիր խըն-դուք մը արձակեց եւ սկսաւ ձեռքերը շփել:

Ապա զանգակը զարնելով սպասաւորը կանչեց:

Պահ մը առաջ ներս մտնող սպասաւորը նորէն ներս մտաւ:

— Օլիվոլօ կղզին գիտե՞ս, հարցուց ոստիկանապետը:

Սպասաւորը ժպտեցաւ:

— Գիտե՞ս թէ այս միջոցին ով կը բնա-կի հոն, հարցուց ոստիկանապետը:

— Քիչ մը առաջ հոս եկող մարդը, տէր իմ, պատասխանեց սպասաւորը:

— Հը՛ հը: Ըսել է զայն ճանչցա՞ր:

Սպասաւորը դարձեալ ժպտեցաւ:

— Աղէկ, աղէկ: Այս գիշեր պիտի եր-թաս կղզիի տան պարտէզին մէջ պիտի պահուըտիս: Գիշերը հոն պիտի անցընես եւ ինչ որ ալ պատահի տունին կամ պար-տէզին մէջ, բնաւ պիտի չմիջամտես: Մի-այն ամէն բան պիտի տեսնես, մտիկ պի-տի ընես եւ վաղը առտու տեսածդ ու լսածդ պիտի տեղեկացնես: Եթէ յաջո-ղիս, հազար ղուրուշ կայ քեզի, իսկ եթէ ձախողելու ըլլաս կամ եթէ ականջիդ ծայրը տեսնելու ըլլան, վաղը առտու փոխանակ հազար ղուրուշ ստանալու, հազար մտրակի հարուած պիտի ստանաս յետոյքիդ, հասկցա՞ր:

Սպասաւորը խոնարհութիւն մը ընելէ յետոյ դուրս ելաւ:

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ՁԱՒԱԿԸ

Ալթիէրի երբ առանձին մնաց իր սեն-եակին մէջ, չկրցաւ նստիլ, այլ ոտքի մը-նացած սկսաւ մտածել:

Վերջապէս ընելիքը որոշած ըլլալով, սպասաւոր մը կանչեց:

— Քարթուչիօն ինծի ղրկէ, ըսաւ վըճ-ռական շեշտով մը:

Քանի մը վայրկեան ետքը, ներս մտաւ երեսուն տարեկան մարդ մը որ հրացա-նակիրներու սպայի զգեստ հագած էր:

Այս մարդը արտաքին տեսքով ուժով մարդու մը կը նմանէր:

Ալթիէրի հիացած անոր նայելով ըսաւ·

— Քարթուչիօ, այս գիշեր վտանգաւոր արշաւանք մը պիտի կատարեմ, հետս կուգա՞ս:

— Գիտէք արդէն որ ես միշտ պատ-րաստ եմ ձեզի համար կեանքս վրայ տա-լու, պատասխանեց հրացանակիրներու սպան քաջօրէն:

— Լաւ: Այս գիշեր ժամը տասնին բա-րեկամներէդ Ռոմանին եւ Կիպէրթոն հետդ առնելով հոս եկուր:

— Ամենայն սիրով: Բայց ի՞նչ տեսակ արշաւանք է, կրնայի՞ հասկնալ: Մէ՞կը պիտի ճամբենք···:

Քարթուչիօ այս ըսած ատենը ձեռքովը մարդ սպաննելու շարժում մը ըրաւ:

— Այո, պատասխանեց Ալթիէրի:

— Կեցցէ ուրեմն··· Ո՞վ է···:

— Ետքը կը տեսնես···

— Ո՞ւր···:

— Ետքը կ'իմանաս···:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար·)

Այրի Տիկ. Մաքրուհի Ղազարոսեան, այրի Տիկ. Աննա Մոմճեան, այրի Տիկ. Սրբուհի Խաչատուրեան, Տիկ. Բերկրուհի Ղազարոսեան, Տէր եւ Տիկ. Հանրի Փլան, Տէր եւ Տիկ. Յովհաննէս Մոմճեան եւ զաւակը, Պր. Կարօ Փէրէն, Տէր եւ Տիկ. Անթուան Փէրէն եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ժան-Լուի Էվէք եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Խաչիկ Խաչատուրեան, այրի Տիկ. Մաննիկ Պալըգճեան եւ զաւակը, Պր. Ղազարոս Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկ. Սահակ Փափազեան, Պր. Ա. Տիրազեան, Տէր եւ Տիկ. Ստեփան Պասմաճեան, այրի Տիկ. Նուարդ Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկ. Թորգոմ Պասմաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Պասմաճեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Մարի Ալթունեան, այրի Տիկ. Մաքրուհի Փէշտիմալճեան, այրի Տիկ. Մաքրուհի Էօրտէքեան, Պր. Վահագն Ապուլեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Նատիա Պասմաճեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Գոհար Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկ. Ֆրանսուա Էօրտէքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Տէր-Գալուստեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ժեռար Օհանեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Կուսինա Մելքոնեան եւ զաւակները, Գավէզեան, Սարայտարեան, Պալեան, Ալեքսանեան, Փափազեան, Զատիկեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր, զարմիկին եւ քեռայրին՝

ԹԱԳՒՈՐ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Սեպտ. 21, ժամը 14.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն:

Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Ցաւակցութիւնները՝ եկեղեցին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սուրէն Սասունի, Տոքթ. եւ Տիկին Վիգէն Սասունի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բարգէն Սասունի եւ զաւակները, Պր. Վահան Մեծատուրեան, Օր. Մաննիկ Մեծատուրեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց հօր, մեծ-հօր եւ քեռայրին՝

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի, Սեպտ. 25, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալ հանրային գործիչ, գրագէտ, մեծանուն ընկերոջ յիշատակը յարգողներուն:

×

Պր. Կարապետ Պապիկեան (Մանթոն), Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտ. 25ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԱՇԽԷՆ ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

մահուան 5րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Պապիկեան գերդաստանի ննջեցելոց եւ իրենց աներհօր ու զոքանչին, մեծ-հօր եւ մեծ-մօր Լեւոն եւ Եւգինէ Փափազեանի յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Հայկ Գըլըճեան խոր ցաւով կը ծանուցանէ որ Օգոստ. 15ին, յետ անողոք հիւանդութեան կորսնցուցած է իր ամուսինը՝

ՀԱՅԿ ԳԸԼԸՃԵԱՆ

(Նախկին ճաշարան Լորտ-Պայրըն)

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է մտերիմ շրջանակի մէջ: Իր մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 25, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի կողմէ պարահանդէս Հոկտ. 22ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ի յիշատակ էտուար Գավէզեանի մահուան քառասունքին, Գավէզեան ընտանիքը հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.—

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին 500 ֆր.,

Կապ. Խաչի Պանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղին 500,

Դպրոցասէրին 500 ֆր.,

Վասպուրականի Հայր. Միութեան (Մարսէյլ) Վասպուրական սրահին 500 (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 ֆր. «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԼԻՈՆ.— Տիկին Քնար Թէրզեան իր մօրեղբայրներուն աղջիկներուն՝ Աղաւնի Պանտանէզեանի (Նիս) եւ ՆեմզարԱդամխանի (Սէնթ-Անթուան) յիշատակին 100 ֆր. կը նուիրէ իր շատ սիրելի «Յառաջ»ին:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Սեպտեմբեր 25, Կիրակի, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ եւ աւանդական մատաղօրհնութիւն կը կատարուի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ:

Երգեցողութիւնք՝ եկեղեցւոյ դպրաց դասու անդամոց կողմէ, առաջնորդութեամբ Տիրան Սրապեանի:

Յաւարտ պատարագի, մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ բոլոր սատարողաց, ննջեցելոց յիշատակին:

Կը հրաւիրուի յարգոյ հասարակութիւնը ներկայ գտնուիլ այս հանդիսութեանց: Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9.30, պատարագ ժամը 10.45ին:

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը պատիւ ունի հրաւիրելու ֆրանսահայ ազգայինները իր կեդրոնի բացման առաջին տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Սեպտ. 25 նախագահութեամբ՝

ՀՄԱՅԵԱԿ-ՊԵՏՐՈՍ ԺԷ.

ԿԷՏԻԿԵԱՆԻ

կաթողիկոս - Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց

Սոյն հանդիսութեան ընթացքին, ժամը 11ին, կը կատարուի վարժարանին նորակառոյց մատրան օծումը

38, Route de Collonges

St. Cyr au Mont d'Or (Lyon)

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
12-14, Rue St. Basile
MARSEILLE

William SAROYAN
à MARSEILLE

Le Samedi 24 Septembre
DINER — DEBAT

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 24 ժամը 21ին

Վասպուրական սրահ

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ-ԶՐՈՅՑ

ի պատիւ

ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, նախապէս ապահովել տոմսերը.—

ՇԱԼՃԵԱՆ, 20, Ռիւ Վալտոն
ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ, 2 Ռիւ Քոլպէր
ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ, 10 Պուլվ. Ռուժըմոն
եւ՝ Մշակոյթի Տունը:

ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ — ՍԷՆ ԼՈՒ

Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առիթով հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղօրհնութիւն կը կատարուի Կիրակի Սեպտ. 25ին:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին, պատարագ 10ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽԱԶԱԿԻՐ ՔՀՆՑ ՏԷՏԷԵԱՆ

Ծանօթ.— Փոխան մատաղի նուիրատուութիւնները կարելի է ընել ամէն օր Թաղականութեան մօտ:

Souper-Dansant

Organisé par la
Section Arnouville - Sarcelles
de la Croix Bleue Arménienne
le Samedi 1er Octobre à 20 h. 30
au Restaurant Scolaire de la
Fauconnière
Square des Sports à Gonesse

ON DEMANDE

Jeune fille 20 à 30 ans, parlant arménien, bonne sténo-dactylo français-anglais
S'adresser ou contacter :
Jacques CHELELEKIAN
Voyage Wasteels
87, La Canebière Marseille
Tel : (91) 50-89-12

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅ...

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի Վարագայ Սուրբ Խաչի տօնին Սեպտ. 25, Փրատոյի Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի սարկաւագի ձեռնադրութիւն կիսասարկաւագ տիրացու Անդրանիկ Տէր-Բարսեղեանի:

Այս առթիւ հանդիսաւոր եպիսկոպոսական պատարագն ու ձեռնադրութիւնը կը կատարէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ձեռնադրութիւնը կը կատարուի պատարագի ընթացքին:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը խուռներամ ներկայութեամբ պատուելու տօնը, ինչպէս նաեւ քաջալերելու եկեղեցւոյս ծառայութեան կոչուած նորընծայ աւագ սարկաւագի նուիրումը: Ի պատիւ նորընծայ սարկաւագին տեղի կ'ունենայ գինեձօն՝ եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 9.45ին, ձեռնադրութիւն 10.40ին քարոզ 11.15ին:

Avédis K. MESSOUMENTZ

Le Kommando 784/5

Prix 20 F. + Port

1. Allée Erkmann-Chatriau
93110 Rosny-sous-Bois (France)
Tél. 875-54-50

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղց. վարչութիւնը կը ծանուցանէ Լիոնի Հայութեան թէ, Հայկազեան վարժարանի հայերէն լեզուի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտ. 21ին, առաւօտեան ժամը 9ին, Լիոնի Հայ Ազգ. Տան սրահին մէջ:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը առաւօտեան ժամը 9էն 12 եւ ժամը 14էն 16.30: Կէսօրին ճաշ՝ տեղւոյն վրայ եւ փոխադրութեան միջոցները ապահովուած նախկին տարիներու նման: Շաբաթ օրերը ժամը 14.30էն ժամը 17:

×

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆ

Դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի Հոկտ. 5ին:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ դպրոցի վերաբացումը Սեպտեմբեր 28ին:

×

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 21, Չորեքշաբթի օր առաւօտեան ժամը 9ին, ուսուցչութեամբ Տիկին Աննա Քարաքայեանի:

Կը խնդրուի արձանագրուիլ միեւնոյն օրը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի միօրեայ Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութեան 1977-78ի տարեշրջանի համար դիմել դպրոց, Չորեքշաբթի, Սեպտ. 21, առաւօտեան: Հասցէ՝ 6 Ալէ ժօլան, Վալանս:

×

Կապոյտ Խաչի դասընթացքը մեծերու եւ պաքալորէայի ներկայանալու համար հայերէն լեզուով որ տեղի կ'ունենար Լիսէ Քոնտորսէի մէջ, փոխադրուած է LYCEE CHAPTAL, 45 Bd. des Batignolles

Métro Rome, Villiers ou St. Lazarre

Դասաւանդութիւնները միշտ ձրի են:

Ուսուցչուհի ՕՐ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Դասերը կը սկսին Հոկտ. 7ին, Ուրբաթ օր ժամը 19էն 21 եւ շարունակաբար ամէն Ուրբաթ օր:

Inscriptions au Secrétariat à partir du 16 Septembre, 47 Rue Saint-André des Arts, Paris 6 (Tél. 326-48-28)

Métro Saint-Michel ou Odéon, les Mercredis de 14 h. à 16 h., Lundis et Vendredis de 17 h. à 19 h.

Droit d'inscription : 50 Frs.

cet automne visitez l'Arménie

calendrier des départs
Du 20 Octobre au 03 Novembre
Du 23 Décembre au 06 Janvier

PARIS/PARIS TOUT COMPRIS SANS AUCUN SUPPLEMENT 3350 F.

(Transports aériens, transferts, hôtel lère *classe en pension complète, toutes les excursions y compris Garni, Kéghart, Sardarabad, Sevan, toutes les taxes et frais de visa)*

Pour les prix et renseignements s'adresser à :

OPTIMA Tours
Sonia Coumryantz

6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet
Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67 (licence A 946
A LYON
MAGUY KALOUSTIAN
OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
22
JEUDI
22 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.949 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 13 949

«Խորհեցանք որ ասոնք ալ մեր բաժինն են Ռամազանի ստեղծած բարի կամեցողութեան ոգիէն»

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԱՐԴԱՐ ԵԼՈՅԹԸ

ԽՄԲ.– Ռամազանի առթիւ, Շնորհք Պատրիարք մամուլին յանձնած է հետեւեալ խորհրդածութիւնները, որոնց վրայ աւելցնելիք բան չկայ: Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը այն քաջ հովիւն է որ երբեք չէ խուսափած դառն ճշմարտութիւններ ըսելէ, հոգ չէ թէ (չ) լսողը ըլլայ Թուրքը...:

ՌԱՄԱԶԱՆԻ ՈԳԻՆ ԵՒ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

Հոգեկան մեծ գոհունակութեամբ կարդացինք տեղական մամուլի մէջ, թէ Ռամազանի առիթով ուսանողական բախումները, փողոցային կռիւները եւ արիւնալի դէպքերը դադրեցան: Մինչեւ իսկ Ապահովութեան Տնօրէնութեան լրատուական դէպքեր հաստատած են. «Հակամարտ ուսանողական խումբեր կարծես զինադադար կնքած են իրարու հետ վերջին օրերս»:

Արդարեւ երկրին մէջ ամէն ոք այնքան զզուած է այլեւս հակամարտ այս բախումներէն, որ ասոնց դադարեցումը վստահ ենք որ կը դիմաւորուի մեծագոյն ուրախութեամբ բոլոր հայրենակիցներու կողմէ անխտիր:

Գեղեցիկ ու գնահատելի երեւոյթ մըն է այս զինադադարը. ուստի կ'աղօթենք ու կը մաղթենք որ մնայուն ու տեւական ըլլայ նաեւ Ռամազանէն յետոյ: Սակայն առաւել կը փափաքինք ու կ'աղօթենք որ ուսանողաց ցուցաբերած այս գեղեցիկ ոգին համատարած ըլլայ հայրենիքի բոլոր կազմակերպութեանց մէջ, թափանցելով մինչեւ պետական հաստատութիւնները եւ տնօրէնութիւնները: Ռամազանի առիթով ստեղծուած բարի կամեցողութեան այս աքանչելի ոգին մենք կը փափաքինք որ ցոյց տրուի եւ գործադրուի հայրենիքի բոլոր տարրերուն, բոլոր զանգուածներուն հանդէպ, ներառեալ՝ այսպէս կոչուած՝ փոքրամասնութիւնները:

Միջանկեալ ըսենք, որ իրականին մէջ այս երկրին մէջ փոքրամասնութիւններ չկան այլեւս. այլ կան իսլամ ջախջախիչ մեծամասնութեան կողքին ապրող քնիկ քրիստոնեայ եւ Մովսիսական հայրենակիցներ, որոնք այս երկրին մէջ էին նախ քան իսլամական պետականութեան մը հաստատուիլը այս հողերուն վրայ: Հինէն ի վեր ասոնք վայելած են կրօնքի, մշակոյթի եւ լեզուի ազատութիւն օսմանեան լուսամիտ սուլթաններու իշխանութեան տակ, մանաւանդ սուլթան Մեհմէտ Ֆաթիհի իշխանութեան ներքեւ: Մեր հանրապետական կառավարութիւնն ալ ճանչցած է այս իրաւունքները, թէ՛ միջազգային դաշինքներով եւ թէ իբրեւ անդամ Միացեալ Ազգաց Կազմակերպութեան եւ Եւրոպական Խորհուրդին, որոնց անդամ բոլոր Պետութիւններէն այս ազատութիւնները եւ իրաւունքները իբրեւ հիմնական սկզբունք եւ օրէնք ճանչցուած են: Այս տարրական իրաւունքները ընդունուած ու ճանչցուած են նաեւ մեր երկրին Մայր Կանոնադրով–Անա Եասայով: Ամէնքս ալ առանց կրօնքի, ցեղի, մշակոյթի եւ լեզուի տարբերութեան, Թուրք քաղաքացիներ ենք. կ'ապրինք նոյն կառավարութեան եւ օրէնքներու ներքեւ: Իրողութիւնը այսպէս է տեսականօրէն. բայց այդպէ՞ս է նաեւ գործնականօրէն. այս է բուն խնդիրը:

Մեր նպատակը չէ այս առթիւ, մի առ մի թուել այն խտրութիւնները, որոնք անցնող 10–15 տարիներու ընթացքին տակաւ առ տակաւ դրուած են ոչ-իսլամ՝ առնուազն հայ հայրենակիցներու վրայ, եւ որոնց առ հասարակ անդրադարձած ենք մեր Տարեկան Տեղեկագիրներով: Մենք կ'ուզենք այս առթիւ մատնանշել պատահար մը, որ տեղի ունեցաւ Ռամազանի այս օրերուն, կամ անոր նախօրեակին, եւ որ հիմնովին կը հակասէ ոչ միայն վերեւ յիշուած սկզբունքներուն եւ երկրի Սահմանադրութեան, ու մանաւանդ Ռամազանի մէջ առնուազն ջատագովուած բարի կամեցողութեան ոգիին: Կ'ակնարկենք Գըրըգխանի մեր եկեղեցիի փակումին եւ կնքումին պետական գործադիր իշխանութիւնը ներկայացնող մարզոց կողմէ:

Հաթայ նահանգի Թուրքիոյ կցումէն առաջ եւ անկէ յետոյ ալ միշտ հայ համայնք մը ունեցած ենք նաեւ Գըրըգխան կոչեցեալ այս գիւղաքաղաքին մէջ, երեք եկեղեցիներով: Հաթայի կցումէն յետոյ այդ երեք եկեղեցիներէն մէկը միայն մընացած էր մեր ձեռքը, որուն համար եւս Աստուծոյ փառք կուտայինք, որովհետեւ մէկ եկեղեցին արդարեւ բաւական էր մեզի: Այնտեղէն ներկայացուցիչներ մասնակցած են թէ՛ մեր նախորդին եւ թէ՛ մեր պատրիարքական ընտրութեան: Ստոյգ է, որ ներկայիս տեղւոյն համայնքը զգալի կերպով նուազած է, գաղթած ըլլալով Իսթանպուլ, Իսքէնտէրուն կամ այլուր, սակայն չէ վերջացած: Ներկայիս այնտեղ մնացած են 4–5 ընտանիքներ, 20–25 հոգի, որոնց միակ մխիթարութիւնն էր իրենց եկեղեցին, ուր պարբերաբար կուգայ Իսքէնտէրունի կամ Վաքըֆլը գիւղին մեր քահանան, կրօնական պաշտամունք կատարելու համար: Վերջերս Իսթանպուլահայութեան եղբայրական նիւթական օժանդակութեամբ մաքրազարդուած էր այս համեստ եկեղեցին, որ դժբախտաբար զուրկ մնացած էր տարիներէ ի վեր նիւթական հոգածութենէ համայնքին աղքատութեան պատճառով:

Այս բարեզարդումը մեծ ուրախութիւն պատճառած էր տեղւոյն հայ համայնքին: Կարծես չատ տեսնուեցաւ այս հոգեւոր ուրախութիւնը այս փոքր ժողովուրդին, որ օրերս պետական պաշտօնեաներ եկած են, ու առանց որեւէ բացատրութիւն տալու փոխած են եկեղեցիի դրան բանալին փակած ու կնքած են զայն պաշտամունքի համար: Ասկէ առաջ նոյն իշխանութեանց կողմէ դրաւուած էին նոյն շրջանի եկեղեցապատկան կալուածները, որոնց գրեթէ անուանական վարձքով կը հոգացուէին եկեղեցիին ծախքերը: Գրեթէ անճարութեան մատնուած Թաղ. Խորհուրդը երբ կը պատրաստուէր օրինական միջոցներու դիմել ազատելու համար եկեղեցապատկան այս կալուածները, ահա այսպէս վրայ կը հասնէր մայր հաստատութեան (եկեղեցիին) անգործութեան դատապարտուիլը:

Մենք երբ իմացանք դժբախտ պատահարը, հետեւեալ դիմումնագիր – հեռագիրը ղրկեցինք Ներքին Գործավար մեծայարգ Գորգութ Էօզալին, Անգարա:

«Առանց որեւէ պատճառ ցոյց տալու, «Ներքին Գործավարութեան հրահանգն է» ըսելով, Հաթայ կուսակալութեան Գըրըգխան գիւղաքաղաքը գտնուող Հայոց եկեղեցին փակուած է կրօնական արարողութեանց եւ կնքուած է տեղւոյն ապահովութեան պաշտօնեաներու կողմէ: Յիշեալ վայրը գտնուող հայ հաւատացեալները որպէսզի կարենան շարունակել իրենց պաշտամունքը Թուրքիոյ օրէնքներու ապահովութեան ներքեւ ըստ նախընթաց տարիներու, կը խնդրենք տալ անհրաժեշտ հրահանգը սրբագրելու համար կատարուած սխալմունքը: Լաւագոյն մաղթանքներով եւ աղօթքով»:

Կ'իմանանք, որ տեղւոյն համայնքը եւ քահանան ալ, իրենց կրած առաջին ցնցումէն եւ շուարումէն արթնցած, նման խնդրանքներ ներկայացուցած են Ներքին Գործավարութեան եւ այլոց: Կը յուսանք թէ Ռամազանի բարի կամեցողութեան ոգին կը յաղթանակէ եւ վերստին կը բացուի այս փոքր համայնքի եկեղեցին իսլամաց ու քրիստոնէից պաշտած նոյն տիեզերքի Արարիչ Աստուծոյ պաշտամունքին ու փառքին:

Կրօնից տեսուչ մեծայարգ Սիւլէյման Աթէշ քանի մը օր առաջ Ռամազանի իր քարոզներէն մէկին մէջ կ'ըսէր. «Աստուծոյ տունը մի քանդէք». նոյն առթիւ ըսած էր յարգելի տեսուչը. «Անիրաւութիւն մի ընէք»: Իսկ Իսթանպուլի Միւֆթիութիւնն ալ իր գոհունակութիւնը յայտնելէ յետոյ Ռամազանի օրերու բարոյական զինադադարին ըսած է. «Որեւէ մեղք կը ծանրանայ երբ կը գործուի Ռամազանի մէջ»: Իսլամական կրօնքի այս պատուական ներկայացուցիչներու արտայայտած այս բարի եւ շինարար գաղափարները արդեօք որեւէ նշանակութիւն չունի՞ն մեր պետական ներկայացուցիչներու քով, որ «Զաւալլը» հայրենակիցներ կը զրկեն իրենց միակ հոգեւոր մխիթարութենէն, իրենց եկեղեցիին մէջ Աստուած պաշտելու տարրական մարդկային իրաւունքէն...: Եթէ երկրի մը Պետութեան ներկայացուցիչները կը զրկեն հայրենակիցները այս տարրական իրաւունքներէն, այլեւս ո՞վ պէտք է պաշտպանէ զանոնք նման անիրաւութիւններէն...:

Այս տողերը գրուած ու մամուլին ղըրկուելու վրայ էին, Օգոստ. 23ի լուսնալու գիշերը պատահեցան Պատրիարքարանի, Մայր Եկեղեցիին եւ մօտակայ Պեզճեան վարժարանի շրջափակերուն մէջ ռումբերու ծանօթ պայթումները: Խորհեցանք որ ասոնք ալ մեր բաժինն են Ռամազանի ստեղծած բարի կամեցողութեան ոգիէն: Փառք կուտանք Աստուծոյ, որ կեանքի կորուստ չէ պատահած, նիւթական կարեւոր կորուստի կողքին: Մեր շնորհակալութիւնը կը յայտնենք բոլոր անոնց, որոնք անձամբ կամ հեռագրով «անցեալ ըլլայ» ըսին մեզի, ներառեալ Էմինէօնիւի մեծայարգ գայմագամը:

Այս կապակցութեամբ մենք կոչ կ'ընենք արտասահմանի Հայութեան, որ որեւէ ձեւի տակ փոխադարձելը մտքէ անգամ պէտք չէ անցընել: Չարիքը չարիքով փոխադարձելը հակառակ է Աւետարանի ոգիին եւ տառին. որովհետեւ փոխադարձութիւնը չի լուծեր խնդիրները. ընդհակառակն կ'արծարծէ ու կը տարածէ չարիքը:

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐԷՅՇ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ

—— O ——

ԿՌՈՒԻՆԵՐԸ ԿԸ ՏԱՐԱԾՈՒԻՆ ՀԱՐԱՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

—— O ——

Լիբանանի մարոնի պատրիարքը՝ Գերպ. Խորէյշ Փարիզ հասաւ Չորեքշաբթի օր, իր երկրին դատը պաշտպանելու համար եւ այդ առընչութեամբ պիտի տեսնուի նախ Արտաքին Նախարար՝ տը Կիրէնկոյի հետ, ապա՝ ընդունուի Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէնի կողմէ: Լիբանանի Հանրապետութեան նախկին նախագահը՝ Շառլ Հելու, այս առթիւ յօդուած մը ստորագրած է Ֆիկառօի մէջ, ուր կը ծանրանայ գլխաւորաբար, մարոնիներու պատմութեան վրայ. «Արեւելքի այս քրիստոնեաները միշտ կապուած Ս. Աթոռին, որոնք ապաստանած են Լիբանան լեռը 7րդ դարէն սկսեալ պաշտպանելու համար իրենց հաւատքն ու ազատութիւնը, հաւասար յարատեւութեամբ», ապա նաեւ ֆրանքօ-լիբանանեան աւանդական բարեկամութեան: Եւ որոշ դառնութիւն կը յայտնէ նաեւ ի տես կարգ մը լրագրողներու անհասկացողութեան, որ հետեւանք կը նկատէ Լիբանանի պատմութեան ծանօթ չըլլալուն ու կը շեշտէ, ի պաշտպանութիւն իր կրօնակիցներու դատին.— «Մեր յանցանքը չէ եթէ մեր յիշատակները այնքան հեռու կ'երթան եւ այնքան բարձր: Հարկ չկայ մեզ յետադիմական կոչելու եթէ անցեալի յիշողութիւնն ունինք նոյնքան որքան ապագայի զգացումը, կամ կոչկոռ կապած պահպանողական երբ կ'ուզենք անեղծ պահել մեր սրտերը ինչպէս մեր տուները, անեղծ նաեւ՝ մեր կենսական ազատութիւնները որոնք են՝ հաւատալու եւ սիրելու ազատութիւնը»:

Գեղեցիկ խօսքեր են անշուշտ եթէ չըլլար նաեւ դառն իրականութիւն մը, որ փաստած ըլլար մինչեւ հիմա թէ Լիբանանի քրիստոնեաները այնքան ալ անմեղ մարդիկ չէին մանաւանդ երբ կը ջարդէին «յանուն Քրիստոսի»: Ներկայիս ալ կացութիւնը փայլուն չէ Հարաւ Լիբանան, ուր կռիւները աւելի սաստիկ բնոյթ առած են եւ իսրայելեան ուժերն ալ Հարաւ–Լիբանան մտած եւ հակակշռի երեք կէտեր հաստատած Քֆարքալլա գիւղը: Ասիկա հետեւանքը եղած կ'ըլլայ պաղեստինեան նոր ուժերու ժամանման այդ շրջանը: Կացութեան այս վատթարացումը պատճառ եղած է որ քիչ մը անտեսուին ՊԱԿի կեդրոնական Խորհուրդի աշխատանքները Դամասկոս: Այս առթիւ հրապարակուած զեկոյց մը սակայն կ'ըսէր թէ ամերիկեան վերջին յայտարարութիւնը լուռ կ'անցնէր պաղեստինցի ժողովուրդին ազգ. իրաւունքներուն, ինքնորոշման իրաւունքին եւ անկախ Պետութեան մը հաստատման վրայէն»:

Թէեւ Մոշէ Տայեան լաւատես կը մնայ եւ կը խորհի թէ մինչեւ տարեվերջ կարելի կ'ըլլայ Ժընեւի ժողովը գումարել բայց եւ այնպէս ներկայ վիճակը ծանր է:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ

Ա.—Ա. ԱԽՏԱՃԱՆԱՉՈՒՄ

Տարեշրջանը նոր։ Տագնապը հին։

Մեր Հայերէնի դպրոցներն ու դասըն – թացքները կը վերաբացուին, կը վեր – սկսին։

Եթէ օդին մէջ վերամուտի քաղցրու – թիւն մը կայ, հոգիներուն մէջ ժանգո – տած ունակութիւն, մեղսակից համակեր– պում մինչեւ իսկ հրաժարում։

Մեր սովորութիւններուն մէջ չէ յոռե– տես ըլլալը, բայց մեր պարտքն է բիրտ ճշմարտութիւնը ըսելը։

Ծրագիրներ կը պատրաստուին, միու – թիւններ կը հիմնուին, ժողովներ կը գու– մարուին, մեկան կը հասի, որոշումներ կը տրուին... ու տարիները կ՚անցնին առանց գործնական ճիգի, առանց շօշափելի ար– դիւնքի։

Դիւրին չէ, գիտենք։

Խնդիրները բազմաթիւ են, դժուարու– թիւնները մեծ։

Բայց մեր լեզուի ուսուցումը, մեր ազգային առհմիկ դաստիարակութիւնը չի կրնար կանգ առնել արուեստագիտական պատերու առջեւ սպասելու համար աւելի լաւ օրերու։ Ժամանակը կը սահի եւ ան– վերադարձ կերպով ու լեզու եւ ազգ․ դաստիարակութիւն առաջնահերթ հարցեր են մեր գոյատեւման ճամբուն վրայ։

Վստահ ենք որ այսպէս կը մտածեն կրթական կեանքի պատասխանատուները։ Այսպէս կը մտածեն մարմինները։ Բո – լորը։ Բայց իրականութեան մէջ, կը հաս– տատենք որ մտածումը, նոյնիսկ բարեա– ցակամութիւնը չեն արտայայտուիր դրա– կան միջոցառումներով։

Բան մը կայ որ կը թուի ըլլալ ան – յաղթահարելի։

Տարուէ տարի տեղատուութիւնը կը դառնայ քիչ մը աւելի զգալի։ Միջավայ– րի պայմաններուն եւ պարտադրանքնե – րուն անձնատուր ըլլալու կրաւորականու– թիւն մը կայ որ կը գործէ աւերներ բո– լոր մակարդակներու վրայ։

Կրթական գործը ամէնօրեայ օրակարգ է բոլոր ժողովուրդներուն համար եւ ի մասնաւորի մեզի։ Այն տարբերութեամբ անշուշտ որ մենք անոնց միջոցները չու– նինք։ Անոնց պայմաններէն զուրկ ենք։ Արդ, առաւել պէտք է ճգնինք, առաւել պէտք է տանք եւ գիտակցաբար, գոհո– ղութեան այն ոգիով որ հարազատ է Հայուն, մանաւանդ այնպիսի նուիրական գործի մը համար որ ջիղերու առօրեայ պրկում կը պահանջէ։

Այս բոլորը վերամուտի առիթով, ա– նուր պատշաճի խօսքեր չեն։ Պարտա – կանութիւն մը կատարած ըլլալու տրա– մադրութիւնը չունինք։ Ոչ ալ տուրք տալ ընկալեալ սովորութիւններու։

Մեր տխուր ներկան է, ապագայի սեւ հեռանկարներով։

Այսուհանդերձ պէտի վերսկսինք զար– ձեալ, քանի ուրիշ ելք չկայ։ Բայց ո՛չ հանդարտ խղճով եւ սրտով։ Ո՛չ, բան մը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ։ Շարաթօրեայ դասընթացքները «բան» մը չեն, բառին հասարակ իմաստով։ Ու– նին պարունակութիւն մը։ Կը մնայ ար– ժեւորել։

Բոլոր անոնք որ կը զբաղին կրթական գործով, մարմին թէ ուսուցիչ կամ դաս– տիարակ, պէտք է գիտնան որ այսօրուան ամպամած հորիզոնը պէտք է փարատի ճիգերու, կամքերու համադրումով, կեդ– րոնացումով, թէ ոչ պատմութեան առջեւ պիտի ներկայանան որպէս մեղսակիցներ մեր այլասերման։

Հաւատք ունինք մեր ժողովուրդի կամ– քին վրայ։ Վայրկեանը ճգնաժամային է։ Ճգնաժամային պահերուն միշտ գիտցած ենք հակադարձել պատմութեան ըն – թացքը։

Եթէ ուզենք, այս անգամ եւս կը յա– ջողինք։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀՐԱՇՔԸ

Մօտ 150 տուն ունեցող զուտ թրքական գիւղի մը մէջ, երեկոները՝ գիւղացիք սո– վորութիւն ունէին հաւաքուելու օտա կոչուած սենեակի մը մէջ, առօրեայ խօ– սակցութիւններով ժամանակ անցընելու համար։ Գիւղին մէջ երկու օտա կար, վերի եւ վարի թաղի օտաները։ Այդ ե– րեկոյ սովորականին պէս հաւաքուած էին, իրենց կարգին ճիշդ դրան մօտ՝ իմ կարգիս անկիւն մը գրաւած նստած՝ եւ առանց ձայն հանելու մտիկ կ՚ընէի խօսակցութիւնը։ Օրուան խօսակցութեան նի՞ւթը, ի՞նչ կ՚ուզէք որ ըլլայ, Հայերու կոտորածն ու տեղահանութիւնը։

Ներկաներէն շատեր, որոնք անմասն չէին մնացած կողոպուտէն, կը հպարտա– նային իրենց քաջագործութիւններով․ հաճոյքով կը պատմէին․ դեռ մէկը խօս– քը չըրացուցած, ուրիշ մը խօսք կ՚առնէր եւ այսպէս շարունակաբար...։

Սենեակը լեցուած է․ նստած են ոմանք ծալապատիկ, ոմանք ծունկի վրայ։ Պատուոյ տեղը, Հօճան իր տեղն է գրաւած, հոճային քով նստած է քո– միսէր կոչուած անձ մը, որուն կի– նը գիւղին մէջ պտըտած տունէն՝ կուրծ– քին վրայ երեք կարգի վրայ շարուած ոսկիները ցուցնելու համար, կուրծքին քօղը միշտ մէկ կողմ կը նետէր ու հպար– տանքով կը պտըտէր փողոցները, կուրծքը բաց, բայց երեսը գոց... Նամհէրամ է... Այդ ոսկիները քաղաքավար ձեւով յա– փշտակուած ոսկիներ էին․ քոմիսէր կոչ– ուածը, շնորհիւ իր աստիճանին, ամէն ունեւորի դուռ է բախած, խոստանալով որ ամէն ջանք պիտի թափէ իր մեծա – ւորներուն քով, զիրենք աքսորէն ազատ ձգելու համար, ու Հայերն ալ իր խօս– քին հաւատալով զինքը պատուած էին ոսկիներով։ Շունին կոկորդը ոսկոր պէտք է նետէին։ Այս տեսակ դրամաշորթու – թիւնով զարդարուած էր կնոջը կուրծքը։

Ներկաներուն մէջ կար մէկը, այլանդակ գլուխով, 60ը անց, որ քիթէն խօսելուն համար «խմիկ կիշի» կը կոչուէր։

• — էհ, պատմէ տեսնենք, ի՞նչպէս Ա– բարկիրցի երկու եղբայրները ապառաժէն վար գլորեցիր։ Պատմութիւնը գոց գի – տէին, բայց իրենց համար հաճոյք մըն էր կրկին անգամ լսելը։ Խմիկ կիշին հպար– տութեամբ կը վերջացնէր ըսելիքը։

Ուրիշ մը աքսորի կարաւանէն աղջիկ մը փախցնելու ձախողած փորձին պատ– մութիւնը կ՚ընէր, ուրիշներ իրենց կար– գին ձեռքերնին ձգած աւարի պատմու – թիւնը կ՚ընէին։ Հօճան, ձեռքը մօրուքին՝ նստած տեղէն մտիկ կ՚ընէր առանց ընդ– միջելու։ Ահա ուրիշներ, թէ ինչպէս կեա– լուրի դպրոցի նստարանները փոխադրած են իրենց դպրոցը։ Մէկը նստած տեղէն ձեռքը միշտ պեխերուն, կարծես անհամ– բեր կարգի կը սպասէր ու վայրկեանի լռութենէն օգտուելով՝ էֆէնտիմ, այս Հայերուն մէջ դեռ ողջ մնացողներ կան, բոլորն ալ պէտք է մաքրուէին, Պզտիկ– ները պիտի մեծնան, կեավուրը կեավուր է, մէկ հատ պէտք չէ ողջ մնար։

Այս խօսքերը ըսելով աչքին տակէն ան– նկատ ակնարկը իմ կողմս էր ուղղած, իր խօսածներուն ազդեցութիւնը կ՚ուզէր տեսնել դէմքիս վրայ։

Բան մը չլսածի պէս էի, բնաւ խռովածի երեւոյթ չունէի, կարծես թէ սովորական խօսակցութիւն մը կը լսէի։ Բայց կը տառապէի ամբողջ մարմնով, հոգեկան վիճակս զարհուրելի էր։ Վայրի գազան– ներէն աւելի գազան, դեռ չեն կշտացած Հայու արիւնէն, Հայու աւարէն, ալ–ձախ ինկած վերապրողներն ալ շատ կը տես– նեն, կը յոխորտան, հպարտ իրենց քա– ջագործութիւններով, գիւային ժպիտ շատերու երեսին։

Եւ յանկարծ... լռութիւն․ երկրաշար– ժի փոքր ցնցում մը․ ցնցումը կրկնուե – ցաւ աւելի ուժգին։ Ծալապատիկ նստող– ները ծռեցան մէկ կողմ, ծունկի վրայ եղողները, որոնց կարգին Հօճան, երկր– պագելու ձեւով գլուխնին գետին փռուե– ցան։ Ալլա՜հ, Ալլա՜հ պոռչտուքներ, քա– նի մը երկվայրկեան տեւող երկրաշար – ժէն վերջ մոռցան իրենց գազանային պատմութիւնը, շշմած իրարու երես կը նայէին․ խօսելիք նիւթ չունէին կարծես․ լեզունին քաշուած էր․ Նախախնամու – թեան կողմէ ազդարարութեան մը տպա– ւորութեան տակ էին բոլորն ալ — ոմանց

շրթունքները կը դողային, թերեւս ա– ղօ՞թք մը Ալլահին...

Քանի մը վայրկեան լռութենէ ետք, վերջապէս մէկը լռութիւնը խզեց հազով մը, ու անմեղունակ կերպարանքով ըսաւ․

— Ճանըմ, Հայերու մէջ ալ լաւերը կան, թող պատժէին յանցաւորները, ու սկսաւ քանի մը անուններ տալ որպէս պարկեշտ մարդ։

Կը զգայի որ համակրական երեւոյթով ինծի կը նայէր։ Ի տես այս խայտառակ ու կեղծաւոր արարածներուն, սիրտս կը տրոփէր, եթէ արդարադատ դատաստանի մը առջեւ գտնուէի, պիտի թքնէի բոլորի երեսին եւ անշշուկ հեռանայի։

Մ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԵՐԿԱՐԱԿԵՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Քանի մը տարի առաջ, գորշ գոյնով նահապետ մը Ազրբէջանի, որ կը պատ – րաստուէր իր 167րդ տարեդարձը գիմա– ւորել, հետեւեալ պատասխանը տուաւ այն հարցումին, թէ ի՞նչ ըրած էր այս– քան երկար ապրելու համար։

— Երբեք չեմ աճապարած, որով եր– բեք մի աճապարէք ապրելու համար։ Ա– սիկա հիմնական է։ Ապա, մէկը պէտք է առօրեայ կանոնաւոր, հաւասարակշռուած ապրելակերպ մը պահպանէ, թէ՛ աշխա– տանքի, թէ՛ ուտելիքի։ Շուրջ 150 տարի ֆիզիքական աշխատանք կատարած եմ։

Անունը կը կոչուէր Շիրալի Մուսլիմով։

Հակառակ առեւտրական բնոյթի ծա– նուցումներուն, թէ մածունն է երկարա– կեցութեան աղբիւրը, իրականութեան մէջ սիկա չէ։ Բազմաթիւ պատճառներ կան, միահիւսուած իրարու հետ։

Արդի ժամանակներու գրոհը կ՚արտա– ցոլուի խորհրդային հարիւրամեայ քա– ղաքացիներու վիճակագրութեամբ։ Անոնց թիւը 1959ին 21·708 էր, իսկ վերջին մար– դահամարին, 1970ին, 19·304։ Ճիշդ է, որ այս նուազումին մէջ պէտք է նկատի ունենալ նոյնպէս առաւել ճիշդ վիճակա– գրութիւնը։

Հիմա որ Խորհ. Միութեան ծնունդնե– րու թիւը նուազում կ՚արձանագրէ եւ մօտաւոր ապագային աշխատող ձեռքերու պակասը զգալի պիտի դառնայ, մասնա– ւոր շահագրգռութիւն մը ծայր տուած է «օգտակար» տարիքին միջինը բարձրա – ցնելու ուղղութեամբ։ Կիեւի մէջ այս հարցով զբաղող յատուկ հիմնարկութիւն մը հաստատուած է, իբրեւ մէկ ճիւղը Խորհ. Միութեան բժշկական գիտութեան Ակադեմիայի։ Հետազօտողները յուսա – խաբ ընելու աստիճան պարզ բացատրու– թիւններ կուտան։

Անոնք, որոնք առաւելագոյն տարիները կը բոլորեն, պարզ, չպարարտացնող

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԺԱ.

Ամէն անգամ որ Հայրապետ էֆէնտին ճամբան պանդուխտ Հայերու հանդիպէր, որոնք անկողիններ շալկած Պապը Զապ – թիէի կամ Կեդրոնական բանտին ճամբան կը բռնէին, իրենցներուն գիշերուան հանգիստը դիւրացնելու համար, «վա՜խ, վա՜խ, ճահիլներ կ՚ըսէր ցաւելով․ ի՞նչ երազներու անխոհեմ զոհեր կ՚ըլլան»։

Ալ մթնցաւ։ Ոստիկան մը լամպա մը առած ներս մտաւ։ Արհամարհական բա– րեւ մը քրթմնջելէ յետոյ, դուռը կղպեց, բանալին գրպանը դրաւ եւ կօշիկները հանելով քանափէի մը վրայ երկնցաւ։ Գիշերը իր վրայ հսկողն էր։

×

Յաջորդ օրը քոմիսէր մը բանտարկեա– լը նախարարին սենեակը տարաւ։ Փա– շան կէս ժպտուն, կէս տխուր պռւյու – րուճով մը քաղաքավար ընդունելութիւն մը ըրաւ, սիկար ու սուրճ ալ հրամցուց։ Քիչ վերջ ոստիկանութեան խորհուրդին նախագահն ալ քարտուղարի մը հետ ե– կաւ, թուղթերով, գիրքերով, կաղամա– րով։ Կանոնաւոր հարցաքննութիւն մը սկսաւ, որ քանի մը ժամ տեւեց։ Ամբաս– տանեալին աչքին առաջ դրուեցան եր – գարան մը, արտասահմանեան թերթեր, «Սուրբ գործ»ին նուիրատուութեան բա– տացագրեր, Պապը – Ալիի ցոյցին մէկ պահանջագիրը։ Այս ամէնը իր տունէն գտնուած էին։ Առջի օր իւր Զապթիէն տարուելէ առաջ, անդին Օրթագեղ իր բնակարանն ալ մուխթարին առաջնոր – դութեամբ խուզարկութիւններ կատարե– լով, լքուած սնտուկէ մը այդ միւզիւր գրքերն ու թուղթերը գտնուած էին։ Հի– մակ իրմէն բացատրութիւն կը պահան– ջուէր։ Ամբաստանեալը կռահեց թէ սանք իր սպասաւորներունը ըլլալու էին․ այդ խեղճ մարդիկը Օգոստոս 2էն քանի մը օր ետքը բռնուելով, երկիր ղրկուած էին ընդհանուր տարագրեալներուն մէջ։ Է – ֆէնտին, այդ հին Հայը, եւ ոչ իսկ բոպէ մը անցուց ինքնարդարացմանը համար ճիշդ իրողութիւնը ըսել։ Իր ամբաստա– նութեամբը այդ խեղճ Հայերը կրնային երկրէն բերուիլ ու փորձանքի հանդիպիլ, ուստի բաւական համարեցաւ պարզապէս պատասխանել, թէ ինքը բանէ մը տե – ղեկութիւն չունէր։ Ինքը երբեք ատանկ թուղթեր, ատանկ գրքեր ոչ տեսած էր, ոչ ալ քովը պահած։ Այս հերքումին վրայ ներս մտցուցին մուխթարը, որ առտուն բերուած էր։ Թաղային այդ պաշտօն – եան վկայեց թէ արդարեւ այդ ամէնը ինքն իր ձեռքովը Հայրապետ էֆէնտիին տանը մէջ սնտուկէ մը հանած էր։ Այս հաւաստումը ճշմարտութիւնն էր, եւ մուխթարը զայն խոստովանելու պարտա– կան։ Բայց գիտէր նաեւ որ այդ սնտու– կը զացող սպասաւորներուն էր, անկիւն մը նետուած, սակայն այս յայտարարու– թիւնն ընել չուզեց։ Իր սովորութիւնն էր, եւ զա՛յս իբրեւ օրէնք կը նկատէր, իրեն եղած հարցումներուն միայն պատասխա – նել, որչափ հնար է զգուշանալով աւե – լորդ խօսքեր ընելէ։ Ու քանի որ եւ ոչ իսկ ամբաստանեալը իրեն դիմում կ՚ընէր, այդ սնտուկին որու պատկանիլը իմացնե– լու համար, ա՛լ իրեն չիյնար չհարցուած տեղեկութիւններ հաղորդել։

Յետոյ երկար բարակ հարցումներ ե– ղան Կեդրոնական վարժարանէն գտնուած ռումբերուն համար, ինչպէս եւ վարժա – պետներու եւ ուսանողներու մասին ալ։ Հայրապետ էֆէնտին այդ հաստատու – թեան խնամակալներէն ըլլալով, ուստի – կանութիւնը կը ջանար զինքը հոն պատա– հած դէպքերուն պատասխանատուներէն համարիլ։

Հարցաքննութեան թուղթը կարդաց – ուեցաւ, ստորագրուեցաւ, ու բանտար – կեալը իր սենեակը տարին։

ԺԲ.

Քանի մը օր վերջը գործը հարցաքննիչ դատաւորին յանձնուեցաւ, եւ անկէ Ամ– բաստանիչ ատեանին։ Բանտարկուելէն ամիս մը վերջը, Հայրապետ էֆէնտին կը ստանար իր ամբաստանագիրը, որ շատ ծանր երեւցաւ։ Պիտի ներկայանար դա – տարանին։

Կը զգար թէ ալ ջախջախուած, կոր – ծանած մարդն էր։ Թէեւ երկու փաս– տաբան նշանակեց, բայց անպարտ ար– ձակման յոյսը չունէր։ Երբեմն լսած էր թէ քաղաքական դատերու մէջ արդարու– թիւն չի փնտռուիր։ Անշուշտ հայկական տագնապի միջոցին այդ ճշմարտութիւնը ինչպէս ուրիշներուն՝ նոյն եւ իրեն հա – մար անգամ մը եւս պիտի հաստատէր։

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար. – 31)

ճաշացուցակ մը ունեցած են, հրաժարած են ծխելէն եւ ալքոլէն, բայց ոչ գինիէն: Երիտասարդ տարիքէն սկսած են աշխատիլ, ընդհանրապէս բացօթեայ, եւ շարունակած են մինչեւ յառաջացեալ տարիները: Իրենք զիրենք օգտակար զգացած են ընկերութեան, թէ՛ իբրեւ արտադրող տարր, թէ՛ իբրեւ յարգուած երիցագոյն անդամ մը բազմանդամ ընտանիքի մը մէջ:

— Կեանքին տեւողութիւնը որեւէ կենդանական տեսակի համար նախատեսուած է: Օրինակ, ագռաւ մը կրնայ 150 տարի ապրիլ, մինչդեռ ձին 30 տարի, կ'ըսէ հիմնարկութեան փոխ-տնօրէնը Նիկիտա Մանկովսկի: — Կը խորհինք, թէ մարդ էակին կեանքին տեւողութիւնը, միջինը բնականաբար, շուրջ 100էն 110 տարի է: Կը խորհինք նոյնպէս, թէ այս տեւողութիւնը գործնական կ'ըլլայ: Այժմ Խորհ. Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու քաղաքացիները 30էն 50 տարի նուազ կ'ապրին, կենսաբանական իրենց կարողութենէն: Ընկերային եւ միջավայրի բազմաթիւ ազդակներ կը կրճատեն այժմ կեանքին տեւողութիւնը: Շատ դիւրութեամբ տասնել եւս կրնանք նուազցնել, սակայն շատ դժուարութեամբ կրնանք աւելցնել:

Արդէն, կեանքին տեւողութիւնը արուեստական կերպով երկարաձգելու փորձեր կը կատարուին: Մագնիսացած շաքար կերցնելով պարզ ճանճեր 86 օրուան տեղ 130 օր ապրած են: Այլ օրինակներ ալ բերուած է կենսաբանը:

Կենսաբան Մանկովսկի, զարգացնելով Բժ. Ֆրոլքիսի տեսութիւնը, կ'ըսէ, թէ «ծերանալու հոլովոյթը աստիճանական նուազումը չէ ֆիզիքական գործառնութեանց: Կը մտածենք, թէ ծերութեան հոլովոյթը զանազան օրկաններ կ'ընդգրկէ այլազան ժամանակներու մէջ: Սիրտին, լեարդին եւ ուղեղին ծերացումին աստիճանները տարբեր են: Ասոնք կրնան արագ թափ առնել արտաքին ազդեցութիւններու հետեւանքով, ինչպէս հիւանդութիւնը: Ազդակները, որոնք մեր այժմու կեանքը կը կրճատեն, հիմնականին մէջ ընկերային են»:

Հարիւրամեան բոլորածները ոչ միայն խմբուած են Կովկասի լեռնային գօտիները, այլեւ ուրիշ գիւղական վայրերը, ինչպէս Եակուտ Սիպերիոյ մէջ կամ Պոլտավա Ուկրանիա: Անփոփոխ կերպով բոլորն ալ բացօթեայ աշխատած են, ըլլայ անիկա խաշնարածութիւն, մեղուաբուծութիւն, թէ պարտիզպանութիւն կամ հիւան: Կիեւի հիմնարկութիւնը հաստատած է նաեւ, թէ կաթնեղէն եւ բանջարեղէն շատ աւելի գործածած են եւ նուազ մսեղէն, բաղդատմամբ ռուսական քաղաքներու միջին սպառումին:

— Երբ ես, ըսած է Մանկովսկի ամերիկացի լրագրողին, Միացեալ Նահանգներ կը գտնուէի, ճինով եւ թոնիկով կը հիւրասիրուէի: Ասոնք կեանքը կրճատող խմիչքներ են: Բայց, աւելցնեմ, որ երկարակեացներուն մէջ շատեր գինի գործածած են: Կը կարծեմ, թէ գինին տարբեր, կենսանիւթեր եւ մանրատարրեր կը բովանդակէ, որոնք խթան կը հանդիսանան մարմնին դրութեան:

Նկատուած է նաեւ, որ այդպիսիները բազմանդամ ընտանիքներով շրջապատուած են. սակայն շատ կարեւոր երեւոյթ է, որովհետեւ վայելած են ուրիշներու յարգանքը: Այսուհանդերձ, ամէնէն հետաքրքրական կէտն այն է, որ այս երկար ապրողները աշխատիլ սկսած են 10–12 տարեկանին, մինչեւ 130 տարեկանին: Մարդիկ գործ մը տեսած են եւ ուրախացած են ասոր համար:

Այժմ ոմանք տարբեր մօտեցում ի յայտ կը բերեն հանգստեան կոչուելու սահմանուած տարիքին հանդէպ, որ Խորհ. Միութեան մէջ այրերուն համար 60, իսկ կիներուն համար 55 է: Աշխատանքէն դէպի ոչ-աշխատանքի փոփոխութիւնը այսպէս անուանուած «Հանգստեան թօշակի հիւանդութիւնը» ստեղծած է, որովհետեւ բան մը ընելու, գործ մը տեսնելու տրամադրութիւնը առաւել չէշտուած է ալեւորներուն մօտ:

Թ. Ա. Թ.

ԴԷՊԻ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկահայ մեզի ծանօթ ազգային ներկայ պայմաններու մէջ, ստեղծագործ հայ գրականութիւն մշակելու, անոր թերացումներու եւ դեգերումներուն անդրադառնալու, անոր ներկան եւ ապագայ զարգացման կարելիութիւնները համագումարային եւ կեդրոնացեալ լրջութեամբ քննարկելու առաջադրութեամբ, Նիւ Եորքի Հայ Գրականութեան Բարեկամներու վարչութիւնը, կարգ մը հայ գրողներու հետ համախորհուրդ, դեղեցիկ գաղափարը յղացած էր կազմակերպելու մտաւորականներու համագումար մը, որուն հրաւիրուած էին առանց գաղափարական եւ յարանուանական խտրութեան հայ գրչի, միտքի եւ դպրութեան ծառայութեան լծուած ազգայիններ:

Համախմբումը, ինչպէս հաղորդուած էր մամուլին մէջ, տեղի ունեցաւ Յունիս 26, 1977 Կիրակի օր Նիւ Եորքի Գիւլպէնկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ: Ունեցաւ իր դիւանը, Ա. Պետ. Պր. Յակոբ Կարապենց, Ա. Դպիր Պր. Ոսկան Յովհաննէսեան:

Սոյն խորհրդակցական ժողովին աշխատանքները դիւրացնելու համար Հ. Գ. Բարեկամներու Միութեան վարչութիւնը կազմած էր եօթը կէտերէ բաղկացած օրակարգ մը, որուն մասին տրուած զեկուցումներէն եւ բացատրութիւններէն ետք, եղան խորհրդածութիւններ, կարծիքներու փոխանակութիւններ եւ առաջարկներ, որոնք բանաձեւի վերածուելով ընդունուեցան հետեւեալ որոշումները.

Ա.— Ունենալ հայ գրողներու համագումար երկու օրուան տեւողութեամբ, որուն կազմակերպական աշխատանքներուն համար ընտրել վարչութիւն մը, որ առաւելաբար գրողներէ բաղկացած ըլլայ:

Բ.— Համագումարի առաջին օրը դրամադիլ ներկայացուած եօթը հարցերու քննարկում: Երկրորդ օրը յատկացնել գրողներու հանդիպումին, որուն կրնան մասնակցիլ նաեւ հրատարակիչներ, մամուլի ներկայացուցիչներ, յարմար նկատուած մասնագէտներ եւ ծանօթ ազգայիններ:

Ժողովը ընտրեց հինգ անդամէ բաղկացած վարչութիւն մը, որ ունեցաւ իր դիւանը հետեւեալ կերպով.— Յակոբ Կարապենց, Ա. Պետ, Արմէն Տօնոյեան, Ա. Դպիր, Վահէ Օշական, Լուսիկ Մելիքեան, Ժիրայր Աթթարեան խորհրդականներ: Որոշուեցաւ այս հինգ թիւը բարձրացնել 7–9ի, կազմին համադաղութային նկարագիր տալու կանխամտածումով:

Այս վարչութեան պարտականութիւնը պիտի ըլլայ 1.— Կազմակերպել եւ իրականացնել Ամերիկայի հայ գրողներու համագումարը: 2.— Կազմել անուանացանկը երկու օրուան նիստերուն մասնակցողներուն: 3.— Որոշել երկու օրուան ընթացքին ունենալիք զեկուցումներուն եւ դասախօսութիւններուն նիւթերը: 4 — Ճշդել համագումարի վայրն ու թուականը:

Ժողովը ընտրեց նաեւ հիմնադրամ մը ստեղծելու աշխատանք տանող յանձնախումբ մը բաղկացած հետեւեալ անձերէ. Զապէլ Սերոբեան, Եդուարդ Սահակեան, Կարպիս Գազանճեան, յետագային երկու անձ եւս աւելցնելու որոշումով:

Այսպէս, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ վերջ գտաւ Յունիս 26ի առաջին ժողովը:

×

Համագումարի վարչութեան, հիմնադրամի յանձնախումբի եւ Հ. Գ. Բ.ներու վարչութեան դիւանի միացեալ նիստը տեղի ունեցաւ 1977 Օգոստոս 20, Շաբաթ օր: Օրակարգի հարցերու շուրջ յետ երկարատեւ խորհրդակցութեան, ժողովը հետեւեալ որոշումները տուաւ:

Ա.— Ներկայացուած եօթը հարցերը հինգի վերածել հետեւեալ կերպով.

1.— Հայ գրականութեան սատարող միջոցներու որոնում եւ հայ գիրքն ու հայ թերթը տարածելու հիմնական շարժառիթներու ստեղծում:

2.— Հրատարակչական հիմնարկի մը ծրագրի մշակում:

3.— Հիմնադրամ մը գոյացնելու անհրաժեշտութիւնը:

4.— Թարգմանական գրականութեան հարց:

Բ.— Չորս զեկուցումներու համար ունենալ չորս զեկուցաբերներ:

Համագումարի երկրորդ օրուան գրական քննարկումներուն ընդհանուր բնաբանը ընդունիլ — «20րդ դարու Սփիւռքի Հայ Գրականութիւնը»: Այս նիւթին մասին հինգ գրողներ կը դասախօսեն հետեւեալ տարբեր ենթանիւթերով.—

1.— «20րդ դարու Համաշխարհային Սփիւռքի Գրականութեան ըմբռնումը»:

2.— «20րդ դարու Հայ Արձակի Նուաճումները»:

3.— «20րդ դարու Հայ Բանաստեղծութիւնը»:

4.— «Կարելի՞ է օտար լեզուով մշակուած գրականութիւն մը ստեղծագործ հայ մշակոյթին մաս նկատել եւ հայերէնը անհրաժե՞շտ է սփիւռքի մէջ հայապահպանման համար»:

5.— «Ամերիկահայ Գրականութիւնը»:

Դասախօսութիւններէն յետոյ ներկաները առիթ պիտի ունենան մասնակցելու հարցազրոյցին:

Յառաջիկայ հաղորդագրութիւններով պիտի տրուին յաւելեալ մանրամասնութիւններ:

Ահաւասիկ, ներկայացնելով մեր գործադրելի առաջադրութիւնները, մեծ յոյսով կը սպասենք, որ հայ գրականութիւնը սիրող եւ անոր զարգացման նախանձախնդիր մեր հայրենակիցները, առանց վերապահութեան մասնակցին եւ զօրավիգ կանգնին մեզի:

Ի դիմաց, ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
Յակոբ Կարապենց, Ատենապետ
Արմէն Տօնոյեան, Ատենադպիր

Ի դիմաց, ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
Վարդգէս Գրիգորեան, Նախագահ
Խ. Ն. Մակարեան,
Վարիչ Քարտուղար

Նիւ Եորք, Ն. Ե.

ԴՈՂՔՈՒԹԻ ԴՈՂՔՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ «Կալա Քլիւպ»ի մէջ, սպաննուած է լրագրող Կարօ Մինասօղլու որ ատենէ մը ի վեր գիշերարոյներու մէջ կը շրջէր իր արհեստին բերմամբ եւ նկարներ կը քաշէր: Գինովներ չորս գնդակ պարպած են վրան եւ 25 տարու լրագրողը տեղն ու տեղը մեռած է: Ոստիկանութիւնը հսկողութեան տակ առած է այր մը եւ կին մը, որ հոն էին:

ՀԱՌԱՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ՋԱԽԱԿԸ

— Շատ աղէկ: Ըսել է այս իրիկուն ժամը տասնին մարդ մորթելիք գանակներ առած հոս պիտի ըլլանք, այնպէս չէ՞:

— Այո:

Սպան դուրս ելաւ: Իսկ Ալթիէրի մըլտեցաւ: Տարիներէ ի վեր կիրքերով յուզուող այդ հոգին պահ մը հանդարտեցաւ: Քանի որ ոստիկանապետ Ճենարօ իրեն դէմ չէր, յաղթողը ինքը պիտի ըլլար եւ անգամ մը որ յաղթէր, դուքս պիտի ըլլար:

Եթէ դքսութեան գահը բարձէր, Լէոնոր իրը պիտի ըլլար, այն Լէոնորը որ մինչեւ այն օրը դեռ անձնատուր չէր եղած իրեն:

Լէոնոր ութ տարի հաւատարիմ մնացած էր Ռոլանի, այո, հաւատարիմ մնացած էր բայց անոր ողջ ըլլալը գիտնալուն համար էր որ հաւատարիմ մնացած էր: Եթէ Ռոլան մեռնելու ըլլար, եթէ Ռոլան մէջտեղէն վերնար, այլեւս Լէոնոր կառչելիք յոյս պիտի չունենար...:

Ինքզինքը դքսուհի տեսնելու ցանկութեամբ ան տեղի պիտի տար, որուն պիտի յաջորդէր սէրը:

Ալթիէրի ամենայն հանդարտութեամբ այս բաներուն վրայ մտածելով, նոյն գիշերն իսկ որոշեց կազմակերպել Ռոլանը սպաննելու գործողութիւնը:

Եւ ժպտադէմ, իր աշխատութեան խուցէն դուրս ելաւ, բայց փոխանակ ներքնախուցէն անցնելու, ուր սպաներ հաւաքուած էին, գաղտնի սանդուխէ մը վրայի յարկը ելլելով Տանտոլոյի եւ կնոջը յարկաբաժինը մտաւ:

Ցաւաց որ հոն Լէոնորի պիտի հանդիպէր, եւ եթէ հանդիպէր, տարօրամ կերպով պիտի հասկցնէր անոր թէ կարգ մը անսպասելի դէպքեր տեղի պիտի ունենային:

Բայց հոն ոչ ոքի հանդիպած ըլլալով, դարձաւ իր յարկաբաժինը իջաւ, ուր սպաներուն հետ ուրախ զուարթ սկսաւ խօսիլ:

Մինչեւ այն ատենը Ալթիէրի իր հաւատարիմ մարդոց բնաւ այդքան ուրախ չէր երեւցած:

Ինչպէս որ Պեմպօ եւ Ֆոսքարի իրենց սեփական արքունիքն ու արքունականները ունէին, այնպէս ալ Ալթիէրի իր արքունիքն ու արքունականները ունէր:

Ինչ տպաւորութեան տակ որ ըլլար իրենց պետը, պալատականներն ալ նոյն տպաւորութեան տակ կ'ըլլային:

Իրիկուան դէմ Ալթիէրի դուրս ելաւ պալատէն:

Առանձին էր եւ այնպէս մը փաթթուած էր թիկնոցի մը որ դէմքը բոլորովին կը ծածկուէր: Իր ամէնօրեայ զգեստը չէր հագած այն օրը:

Ալթիէրի Վենետիկի օձապտոյտ փողոցները դարձաւ եւ մութը կոխելու մօտ տխուր ու փտտահամբաւ փողոց մը մտաւ:

Վենետիկի ընդհանուր հրամանատարը ի՞նչ ընելու եկած էր հոս:

Այդ փողոցին մէջ ստորին կարգի նաւավարներ եւ պոռնիկ կիներ կը բնակէին, դժբախտութիւնն ու թշուառութիւնը հոնկէ է որ կը բուսնէին: Հոն այնպիսի կիներ կային որոնք չոր հացի փոխարէն իրենց այտերն ու շրթունքները այրերու համբոյրներուն կը յանձնէին:

Թշուառներու եւ պոռնկացման թաղն էր ան:

Ալթիէրի նեղ ու գարշահոտ փողոց մը մտաւ:

Հակառակ առանձին ըլլալուն, քաջօրէն առաջ անցաւ:

Քաջօրէն ըսինք, երկու բառով բացատրենք թէ ինչո՞ւ գործածեցինք այս բառը:

Որովհետեւ մութ փողոցին մէջ չփոթ շուքեր կ'երերտային, մարդկային շուքեր, որոնց ձեռքի խաղալիքը եղած էր դաշոյնը եւ որոնք մութին մէջ փայլատակող աչքերով մարդ մը կը փնտռէին գազաններու պէս բզքտելու համար:

Ալթիէրիի հաստատ եւ անփոյթ քալուածքն էր որ թերեւս զինքը ազատեց այդ մարդակեր գազաններուն ձեռքէն եւ թերեւս ալ զինքը ճանչնալով փախած էին:

Վերջապէս Ալթիէրի կանգ առաւ ցած տունի մը առջեւ որուն կռնակէն Ջրանցքի ջուրերուն շառափը կը լսուէր:

ՄԻՇԵԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Արաքսի Սու–քիասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հր. Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Ժեռար Սիւրտիօ եւ բոլոր ազգականները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սեպտ. 25ին, Կիրակի առտու ժամը 9ին, Սէն ա'Անտրէ լը Օ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր եւ ազգականին՝

ԿԻՒԼՊԷՆԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգող բարեկամներու։

×

Սուրէն Սասունի, Տոքթ. եւ Տիկին Վիգէն Սասունի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բագրէն Սասունի եւ զաւակ–ները, Պր. Վահան Մեծատուրեան, Օր. Մաննիկ Մեծատուրեան կը ծանու–ցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց հօր, մեծ–հօր եւ քե–ռայրին՝

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կի–րակի, Սեպտ. 25, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալ հանրային գոր–ծիչ, գրագէտ, մեծանուն ընկերոջ յի–շատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի վարչութիւնը շը–նորհակալութիւն կը յայտնէ Տիկին Թեր–վէզ Թադէոսեանի (Ֆրէզնօ) իր նուէրին, դպրոցին համար 20 տոլար։

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Ընկերուհի Տիկին Փերուզ Կօշկակարեան իր ողբացեալ քրոջ այրի Տիկին Վարդանոյշ Պզտիկեանի մահուան քառասունքին առթիւ Վալանսի Կապոյտ Խաչին կը նուիրէ 100 Ֆր. եւ շնորհակա–լութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք ցաւակցութիւն յայտնեցին անձամբ կամ հեռաձայնով և նամակով, միեւնոյն ատեն 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգա–ւաճման։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱԻԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի Վարագայ Սուրբ Խաչի տօնին Սեպտ. 25, Փրատոյի Ս. Սահակ–Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի սար–կաւագի ձեռնադրութիւն կիսասարկաւագ–ներացու Անդրանիկ Տէր–Բարսեղեանի։

Այս առթիւ հանդիսաւոր եպիսկոպո–սական պատարագն ու ձեռնադրութիւնը կը կատարէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ձեռնադրութիւնը կը կատարուի պատա–րագի ընթացքին։

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը խուռներամ ներկայութեամբ պատուելու տօնը, ինչ–պէս նաեւ քաջալերելու եկեղեցւոյս ծա–ռայութեան կոչուած նորընծայ աւագ սարկաւագի նուիրումը։ Ի պատիւ նորըն–ծայ սարկաւագին տեղի կ'ունենայ գինե–ձօն՝ եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պա–տարագ 9.45ին, ձեռնադրութիւն 10.40ին քարոզ 11.15ին։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՒՈՅ

Սեպտեմբեր 25, Կիրակի, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պա–տարագ եւ աւանդական մատաղօրհնու–թիւն կը կատարուի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քա–րոզէ ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ։

Երգեցողութիւնք՝ եկեղեցւոյ դպրաց դասու անդամոց կողմէ, առաջնորդու–թեամբ Տիրան Սրապեանի։

Յաւարտ պատարագի, մատաղի օրհնու–թիւն եւ հոգեհանգիստ բոլոր սատարո–ղաց, ննջեցելոց յիշատակին։

Կը հրաւիրուի յարգոյ հասարակութիւ–նը ներկայ գտնուիլ այս հանդիսու–թեանց։ Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9.30, պատարագ ժամը 10.45ին։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Եղիկէլեան իր ծնողաց յիշատա–կին կը նուիրէ 100 Ֆր. Կապ. Խաչին, 100 Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին (տանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Յառաջին։

ՇԱՎԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը պատիւ ունի հրա–ւիրելու ֆրանսահայ ազգայինները իր կեդրոնի բացման առաջին տարե–դարձի հանդիսութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Սեպտ. 25 նախագահութեամբ՝

ՀՄԱՅԵԱԿ–ՊԵՏՐՈՍ ԺԷ.

ԿԷՏԻԿԵԱՆԻ

Կաթողիկոս – Պատրիարք Տանն Կի–լիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց

Սոյն հանդիսութեան ընթացքին, ժամը 11ին, կը կատարուի վարժա–րանին նորակառոյց մատրան օծումը

38, Route de Collonges

St. Cyr au Mont d'Or (Lyon)

ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ — ՍԷՆ ԼՈՒ

Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուան տօնա–խմբութեան առիթով հանդիսաւոր պա–տարագ եւ մատաղօրհնութիւն կը կատար–ուի Կիրակի Սեպտ. 25ին։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին, պա–տարագ 10ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽԱԶԱԿԻՐ ՔՀՆՑ ՏԷՏԷԵԱՆ

Ծանօթ.— Փոխան մատաղի նուիրա–տուութիւնները կարելի է ընել ամէն օր Թաղականութեան մօտ։

Souper-Dansant

Organisé par la

Section Arnouvile - Sarcelles de la Croix Bleue Arménienne

le Samedi 1er Octobre à 20 h. 30

au Restaurant Scolaire de la Fauconnière

Square des Sports à Gonesse

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի դպրոցը կը վե–րաբացուի Հոկտ. մէկ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 14ին, Գասփար Իփէքեան ա–կումբը, 40 Ռիւ Վիքթոր Ֆոժիէ։

Արձանագրութիւն նոյն օրը։

×

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ դպրոցի վերաբացումը Սեպտեմբեր 28ին։

×

Կապոյտ Խաչի դասընթացքը մեծերու եւ պաքալօրէայի ներկայանալու համար հայերէն լեզուով որ տեղի կ'ունենար Լիսէ Ֆոնտորսէի մէջ, փոխադրուած է LYCEE CHAPTAL, 45 Bd. des Batignolles Métro Rome, Villiers ou St. Lazarre

Դասաւանդութիւնները միշտ ձրի են։ Ուսուցչուհի ՕՐ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Դասերը կը սկսին Հոկտ. 7ին, Ուրբաթ օր ժամը 19էն 21 եւ շարունակաբար ամէն Ուրբաթ օր։

Inscriptions au Secrétariat à partir du 16 Septembre, 47 Rue Saint-André des Arts, Paris 6 (Tél. 326-48-28)

Métro Saint-Michel ou Odéon, les Mercredis de 14 h. à 16 h., Lundis et Vendredis de 17 h. à 19 h.

Droit d'inscription : 50 Frs.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍ. ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Ուրբաթ (Սեպտ. 23) ժամը 14.45–ին կէս ժամուան հայկ. յայտագիր Ֆրանս–Քիւլթիւռ կայանէն։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հո–վանաւորութեան ներքեւ եղող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբ–թի, Սեպտ.21 եւ Կիրակի Սեպտ. 25ին։

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հե–տեւեալ վայրերուն մէջ.—

ՓԱՐԻԶԻ Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկե–ղեցւոյ սրահներուն մէջ՝ 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր՝ ժա–մը 9.30էն 12։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մէջ՝ էքոլ Ժորժ– լա Փիէռ, Ալէ տիւ 8 Մէ 1945, Չորեքշաբթի օրեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4.30։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ մէջ՝ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Չորեքշաբթի օ–րեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4.30։

ՇԱԻԻԼԻ մէջ՝ եկեղեցւոյ յարակից սրա–հին մէջ, 4 Ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Չորեքշաբթի օրեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն ժամը 5։

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ շրջանին մէջ՝ 126 Ռիւ տը Քոլոմպ՝ Քոլոմպ, Չորեքշաբթի օրեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5։

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆԻ մէջ՝ Չորեքշաբթի օրեր՝ էքոլ տը Կարսոն, Ավընիւ Ալպէռ Փըթի, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4.30 Հոկտեմ–բեր 5էն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մէջ՝ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ՝ 6 Ավընիւ Պուրկէն, Չորեքշաբթի օրեր՝ ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4.30։

Որոշուած է նոյնպէս ՓԱՐԻԶԻ մայր ե–կեղեցւոյ մէջ հաստատել Չորեքշաբթի օրերու հայերէն լեզուի ուսուցման դա–սընթացք մը։ Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյ դիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւններ ընելու համար։

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ ան–պայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները։

ԵՐԵՔՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ

Կազմակերպութեամբ

Մուրատ – Ռափայէլեան

Սանուց Աշակերտաց Միութեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 26ին

Կը նախագահէ

Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝

ԳԵՐՊ. ԷՋԷԿԱՐԱՑ

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

12-14, Rue St. Basile

MARSEILLE

William SAROYAN

à MARSEILLE

Le Samedi 24 Septembre

DINER — DEBAT

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 24 ժամը 21ին

Վասպուրականի սրահ

ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ–ՃՐՈՅՑ

ի պատիւ

ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, նա–խապէս ապահովել տոմսերը.—

ՇԱԼՃԵԱՆ, 20, Ռիւ Վալտոն
Հեռ. 66.18.80

ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ, 2 Ռիւ Քոլպէր
Հեռ. 90–90–10

ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ, 10 Պուլվ. Ռուժըմոն
Հեռ. 93.16.86

եւ՝ Մշակոյթի Տունը՝ 50.15.09

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՁՐԻ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԻ երկու սենեակ, խոհանոց, անկախ գեղեցիկ փավիյոնի մը մէջ, Առնուվիլ, առանձին կնոջ մը (ի հար–կին հանգստեան կոչուած), որ կը փա–փաքի ընկերութիւն ընել առանձին կնոջ մը որ կ'ապրի այդ փավիյոնին մէջ ներ–կայիս։

Հեռաձայնել՝ ժամը 18էն 20, 660.84.67

Avédis K. MESSOUMENTZ

Le Kommando 784/5

Prix 20 F. + Port

1. Allée Erkmann-Chatrian
93110 Rosny-sous-Bois (France)
Tél. 875-54-50

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Տարօնի Հայրենակցական Միութեան

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտ. 29ին, Սփլանտիտ, մասնակցու–թեամբ Ռատիօ–Մոնթէ – Քարլոյի նուա–գախումբին։

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի կողմէ պա–րահանդէս Հոկտ. 22ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ։

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին աւանդական ճաշը Նոյեմբեր 20ին։

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES EN ARMENIE

au départ MARSEILLE

Départ Vendredi — Retour Jeudi

30 Decembre — 12 Janvier 1978

JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Erévan première classe. Pension complète. Visites d'Erévan. Excursions : Lac Sévan — Garni Keghart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS

87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 50 89 12

Org. Lic. 97

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
23
VENDREDI
23 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.950 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 13 950

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴԸ՝ ԹՈՒՐՔԻԱ

— o —

Թուրքիա, եթէ այս կամ այն հաւով առժամապէս լուծած կը թուի ըլլալ կառավարական տագնապը՝ աջ եւ ծայրայեղ աջ երեք կուսակցութիւններու համախմբական դաշինքով մը, նոյնը կարելի չէ ըսել տնտեսութեան համար: Արդարեւ, երկրին տնտեսութիւնը անփառունակ պատկեր կը պարզէ, աղէտալի ըլլալու աստիճան:

Տարադրամի պահեստը, Օգոստոսի վերջ, 600 միլիոն տոլար կը ներկայացնէր: Ճիշդ կէս առ կէսը անցեալ տարուան նոյն ժամանակաշրջանին համեմատութեամբ: Արտաքին առեւտուրին բացը Յուլիսի վերջ, արդէն 2,5 միլիառ տոլար էր եւ մինչեւ տարեվերջ երեք միլիառը պիտի անցնի:

Հանրային սպասարկութիւնները մնայուն կերպով բացեր կ'արձանագրեն: Միայն պետականացած ձեռնարկութիւններ, որոնք երկրին ընդհանուր արտադրութեանց կէսը կը ներկայացնեն, տարեվերջի հաշուեփակը պիտի կատարեն 2,5 միլիառ տոլարի բացով մը:

Յարդ ի գործ դրուած լուծումը՝ նոր թղթադրամ շրջագայութեան դնել, առաւել եւս կը նպաստէր դրամահոսութեան, որուն տոկոսը արդէն կը տարուէրի 24ի մէջ:

Իրաց այս կացութեան մէջ, ժամանակէ մը ի վեր, օտար դրամատուները կը մերժեն ընդունիլ Թուրքիոյ Կեդրոնական Դրամատան վճարագիրները, քանի Անգարա տարեկան առնուազն երկու միլիառ տոլար պէտք է գտնէ գոցելու համար իր բացը վճարումներու հաշուեցուցակին:

Անգարա իր աչքերը յառած է Միջազգային Դրամական Ֆոնտին վրայ, որուն ներկայացուցիչները ժամանած են Թուրքիա: Այս Ֆոնտը սակայն, պարզ է, որ իր պայմանները պիտի դնէ: Անկասկած, ինչպէս լաւատեղեակ շրջանակները դիտել կուտան, Միջազգային Դրամական Ֆոնտը պիտի պահանջէ 25էն 30 տոկոսի արժէզրկում թրքական ոսկիին: Աւելին՝ վերջ տալ պետական ձեռնարկութիւններու յատկացուած նպաստներուն եւ, վերջապէս, հակակշիռի մը հաստատումը ապառումին վրայ, թերեւս տուրքերու դրութեան բարեփոխութեան ճամբով:

Տէմիրէլի կառավարութեան հրապարակ դրած նոր միջոցները ցոյց կուտան, թէ վարչապետը չուզեր արժէզրկել թրքական ոսկին, թէեւ աւոր անհրաժեշտութիւնը կ'ըմբռնէ ինք եւս: Արդարեւ, նոր կարգադրութեամբ քանի մը ամիսը անգամ մը վերաքննութեան պիտի ենթարկուի դրամը: Մինչ այդ՝ ներկայիս 18 թրքական ոսկին մէկ տոլարի համարժէք կը նկատուի, թէեւ առընթեր շուկային մէջ աւոր սակը 20էն մինչեւ 21 կը բարձրանայ:

Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը, արտակարգ համեմատութեամբ բարձրացուց ընթացիկ գործածութեան իրերու, ապրանքներու եւ հանրային սպասարկութիւններու գիները: Յաւելումին տոկոսները այլապէս ցայտուն են: Քարիւղի արտադրութիւնները 26էն մինչեւ 114 տոկոսի համեմատութեամբ կը բարձրանան: Միայն պարզ վառելանիւթը՝ 96 առ հարիւր: Օդանաւի սպասարկութիւն՝ շուրջ 70, թղթատար՝ 100էն 150 տոկոս յաւելում: Գրեթէ ոչ մէկ մարզ զերծ կը մնայ ժողովրդականութիւն չվայելող այս կարգադրութիւններէն: Ելեկտրականութիւն, թուղթ, երկաթ, պողպատ եւայլն: Պետականացած ճիւղերու արտադրութիւններ, ինչպէս, օրինակ, ծխախոտ, զօրաւոր խմիչք, արդէն գիներու բարձր աճ արձանագրած էին:

Ոչ-պետական ճիւղերն եւս, անկասկած, առիթէն պիտի օգտուին, իրենց կարգին բարձր գիներ սահմանելու համար:

Կառավարութիւնը այս ձեւով կը յուսայ սահմանափակել ներքին սպառումը, միաժամանակ մղում տալով ճարտարարուեստին զարգացման:

Թուրքիա կը տառապի ժամանակավրէպ տնտեսական կառոյցէ, ընկերային աչք ծակող անհաւասարութիւններէ, յետադիմական դիւանակալութենէ: Եւ ասոնց յարակցող երեւոյթներէ:

Տնտեսական տագնապը, կարելի է լուծել արմատական միջոցներով: Սակաւապետական քաղաքականութիւնը, որուն հետամուտ կը թուի ըլլալ Տէմիրէլի աջակողմեան կառավարութիւնը, վերջին հաշուով, համեստ, ժողովրդական դասին մորթին վրայ գզալի պիտի դառնայ: Պետութեան եկամուտին աւելի քան 75 առ հարիւրը ամսաթոշակներէ կը գոյանայ, ասոնց վրայ սահմանուած տուրքերէն: Միւսները՝ ազատներ թէ փոքր կամ մեծ ձեռնարկութիւններ, անհատական թէ ընկերութիւններու հակակշռին տակ, շահու տենչէ տարուած այս նոր կարգադրութիւններէն առաւել եւս պիտի օգտուին «մութ պատառներ» կլլելու, շահադիտական մրցանիշներ հաստատելու համար:

Բուն հարցն այն է, որ աջ եւ ծայրայեղ աջ խմբակցութիւններէ կազմուած կառավարութիւն մը չի կրնար լուծել Թուրքիոյ տնտեսական տագնապը, որ ամէնէն հեռաւոր ընկերային անարդարութեանց հետեւանք է:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱԽԸ ՄՇՈՒՇԸ ՉԻ ՓԱՐԱՏԻՐ

ՄԻԹԵՐԱՆ՝ ՓԱՅԼՈՒՆ ԵՒ ՎՃՌԱԿԱՆ

ՄԱՌՇԷ ՋՈՒՋԵՐ ՏԵՂԻ ՏԱՆ

Մեծ յոյզ մը ետք կրնայ ծնիլ մեծ յուսախաբութիւն մը, եթէ Ձախը չկարենայ մէկ ճակատ կազմել եւ շարունակէ իր ներքին վէճերը: Կրնայ նաեւ, այս ձեւով, օրէ օր հաստատուիլ այն վարկածը թէ համայնավարները բնաւ տրամադիր չեն իշխանութեան գլուխ գալու, բայց աւելին ալ դժուար կրնայ հասկնալ աշխատաւոր զանգուած մը, որու անծանօթ կը մնան կուսակցապետերու ներքին հաշիւները: Անկարելի չէ որ Մառշէ նախընտրէ ընդդիմադիրի հանգստաւէտ աթոռը պահել, քաջ գիտնալով թէ եթէ իշխանութեան գլուխ անցնի Ձախը, պիտի ժառանգէ տնտեսական այնպիսի ծանր վիճակ մը (որ քիչ մըն ալ աւելի պիտի ծանրանայ նոր քաղաքականութեան մը կիրարկումով) որ չի կրնար տէր մնալ շըռայլած խոստումներուն եւ յուսախաբ կ'ընէ իրեն քուէարկող բանուորական դասը: Ճիշդ այս պատճառով է որ քանի Մառշէ «աճուրդը» կը բարձրացնէ, Միթերան խոհեմ քաղաքագէտի դիմագիծ մը ցոյց կուտայ: Այս էր նաեւ Չորեքշաբթի օրուան պատկերը երբ վերսկսած էր Ձախի վեհաժողովը Ֆապրի ելոյթէն ետք: Իրիկունը, նախ կը խօսէր ժորժ Մառշէ, որ մտահոգ էր բայց անվրդով:

Նիստէն ետք է ուրեմն որ համայնավար պարագլուխը կը պատասխանէր լրագրողներու հարցումներուն եւ իր մտածումները կ'ամփոփէր ըսելով. «Աւելի յոռետես չեմ, միշտ նոյնքան մտահոգ եմ»: Նախապէս յայտնած էր թէ նոյն օրը վերսկսած էին վիճաբանութիւնները (նիստը ինք բացած էր յայտարարութիւն մը կարդալով): Մառշէ կ'ըսէր թէ ընդունած էին 1008էն 729ի իջեցնել ազգայնացումներու թիւը բայց համայնավար կուսակցութիւնը կառչած կը մնար երկաթաշինութեան ազգայնացման իսկ քարիւղի եւ Փէժօ-Սիթրոյէնի ազգայնացումը այլեւս նախապայման չէր նկատեր համաձայնութեան մը:

Քիչ ետք, հեռատեսիլի Անթէն 2 կայանէն փայլուն Միթերան մըն էր որ համոզիչ եւ յստակ ոճով պիտի պարզէր Ձախի տարակարծութիւնները եւ իր կուսակցութեան դիրքը:

Միթերան ներկայացաւ նման փաստաբանի մը (եւ փաստաբան ալ է) որ վստահ է իր դատին արդարութեան եւ վստահ նաեւ իր թղթածրարին կատարեալ ըլլալուն:

Նախ պարզ է, որ Միթերան շահիլ կ'ուզէ (ինչ որ խնդրոյ առարկայ է Մառշէի համար) եւ շահելու համար կ'ուզէ խոհեմ ըլլալ եւ մարդ չվախցնել, մանաւանդ ոչ գործատիրութիւնը: Ուրեմն ի՞նչ է ուզածը: Միթերան շատ յստակ է.— Գործադրել 1972ի Հասարակաց Ծրագիրը, բայց միայն ա'յս Հասարակաց Ծրագիրը եւ ոչ՝ երկրորդ մը: Լուրջ չի գտներ, որ երբ տակաւին թէական է իշխանութեան գլուխ անցնիլը եւ չէ գործադրուած Հասարակաց Ծրագիրը, երկրորդ մը մէջտեղ դրուի: Ի՞նչ կ'ըսէ այս Ծրագիրը ազգայնացման մասին.— Կը նախատեսէ ինը մեծ խումբերու ազգայնացումը, դրամատուներէն զատ եւ անշուշտ ասոնց ճիւղերը: Ընկերվարականները համաձայն են, որ ազգայնացուին այս ճարտարարուեստներու այն մասնաճիւղերը, ուր իրենց բաժինը լրիւ է (այսինքն 98–99 առ հարիւր) բայց հոն ուր միայն 75 առ հարիւր է, պէտք է ազգայնացուի 75 առ հարիւրը միայն եւ ոչ մնացեալ 25ը, որ ուրիշ ազգայնացում է: Այս էր Միթերանի յստակ բանաձեւումը եւ որովհետեւ ընկերվարական պարագլուխը իր կուսակցութիւնը երաշխաւորը կը նկատէ Ձախի միութեան, միտք չունի մխրճուելու նորութիւններու մէջ, որոնք նախատեսուած չեն: Գիտէ որ պէտք է խոստանայ միայն ինչ որ իրագործելի է: Կ'ըսէ թէ տարբեր ըմբռնում մը ունենալով հանդերձ Ընկերվարութեան մասին, համայնավար եւ ընկերվարական ժողովրդական նոյն զանգուածները կը ներկայացնեն (անշուշտ՝ ոչ բոլորովին) եւ պէտք է անպայման հասկացողութեան յանդին ընդհանուր շահը նախամեծար դասելով անձնական տարակարծութիւններէ: Մեծամասնութիւնն ալ տարակարծութիւններ ունի բայց տարբերութիւնն այն է որ հոն գաղափարի կամ սկզբունքի անհամաձայնութիւններ չկան, այլ անձի խնդիր է, մինչ Ձախը՝ անձի հարց չէ այլ գաղափարական տարակարծութիւն է:

Ձախի ապագային համար Միթերանի եզրակացութիւնը պարզ է. «Եթէ մեր ընկերները ընդունին Հասարակաց Ծրագիրը վաղը կը վերջանայ: Եթէ նոր հարցեր կան իմաստուն կերպով յայտնուած, քիչ մը աւելի երկար կը տեւէ, բայց կը հասկցուինք: Եթէ մեզի նոր Հասարակաց Ծրագիր մը կ'ուզեն ստորագրել տալ, տեղ մը չի յանգիր: Այժմէացումը անհրաժեշտ էր պատասխանելու համար նոր հարցերուն, որոնք երեւան ելան 1972էն ի վեր»:

Այս մթնոլորտին մէջ էր ուրեմն, որ Հինգշաբթի առտու կը վերսկսէր վեհաժողովը: Դիրքերը որոշ էին եւ Միթերան աւելի քան երբեք երեւցաւ իբրեւ արժանի յաջորդ մը՝ ժորէսի եւ Պլումի:

ԵՈՒՐԻ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Շթութկարտի մէջ, ուր տեղի կ'ունենայ ծանրաբարձութեան աշխարհի ախոյեանութիւնը, Եուրի Վարդանեան, իր դասակարգին մէջ (75 քիլօ) ձեռք ձգեց աշխարհ ախոյեանի տիտղոսը: 157.500 քիլոյով արդէն աշխարհի մրցանիշն ունէր եւ նախապէս բոլոր փորձերն ալ յաջողած էր:

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 19–20)

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ԴԻՆԱՄՕ» (ԹԻՖԼԻՍ) ԽԱՂԸ (*)

Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի 40րդ ախոյենութեան դարձի մրցումներու շարքին «Արարատ» 0ի դէմ մէկ կէտով պարտուեցաւ Թիֆլիսի «Դինամօ»էն, այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Երկու զօրաւոր խումբերու հանդիպումը մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացուցած է մարզասէրներու շրջանակին մէջ եւ Թիֆլիսի մարզադաշտը ծայրէ ծայր լեցուած է Սեպտ. 19ին: Խաղի սկիզբէն իսկ Թիֆլիսցիները անցած են յարձակողականի, սակայն առաջին կիսախաղին չեն կրցած որեւէ արդիւնքի հասնիլ: «Արարատ»ի տղաքը աւելի մտահոգուած են անառիկ պահելով իրենց բերդը քան յարձակելով մրցակցի բերդին վրայ: Երկրորդ կիսախաղին, երբ դինամոյական Քորիձէ նշանակած է կոլ մը, Երեւանցիները սկսած են հակագրոհներ կազմակերպել եւ երկու անգամ վտանգաւոր պահեր ստեղծած են մրցակցի բերդին առջեւ, սակայն ոչ մէկ արդիւնք կարելի եղած է ձեռք ձգել: Խաղը վերջ գտած է Թիֆլիսի «Դինամօ»ի յաղթանակով (1–0): 23 խաղերէ ետք Թիֆլիսի «Դինամօ»ն կը գտնուի դասաւորման գլուխը՝ 31 միաւորով, մէկ միաւոր պակաս ունի Կիեւի «Դինամօ»ն, որ սակայն 22 խաղ ունեցած է ցայժմ: «Արարատ» 22 միաւորով 9րդ տեղը կը գրաւէ:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էին «Յառաջ»ի Սեպտ. 21ի թիւով:

ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿ
ՄԱՀՈՒԱՆ 40ԱՄԵԱԿ

ԶԱՐԵՆՑ

ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԻՑ

... Առաջին հանդիպումից Զարենցն ինձ վրայ տպաւորութիւն չթողեց: Նա սովորական մարդ էր, հայկական մեծ քթով, կարճ ու վտիտ, գլուխը փոքր – ինչ թեքած ուսին: Նա խօսակցին անմիջապէս գրաւում էր իր աշխոյժ եւ հետաքրքիր խօսակցութեամբ: Նա հաւասար հետաքրքրութեամբ կը խօսէր մի երեխայի, մի աղջկայ եւ մի գիտնականի հետ:

Արփենիկ Զարենցը մեծ կամքի տէր էր եւ ամէն բոպէ «զսպում» էր Զարենցի «տարօրինակութիւնները»: Արփիկը միջին գեղեցկութեամբ, զարգացած եւ կիրթ կին էր: Զարենցն այս կամ այն հիմնարկի հետ գործ բռնելիս յաճախ Արփիկին էր ուղարկում, ասելով.

— Արփիկ ջան, դու գնա, եթէ ես գնամ, կը բռնկուեմ եւ գործը կը փչացնեմ:

Զարենցը գտնւում էր ուղղիչ տանը, երբ Արփիկը ծանր հիւանդացաւ: Նրան տեղափոխեցին հիւանդանոց, որտեղ եւ վրայ հասաւ անժամանակ մահը:

Զարենցը ապրեց ողբերգական օրեր:

Տարիներ էին անցել: Մի օր, երբ «Ինտուրիստում» Շիրվանզադէն, Ալազանը եւ ես միասին ճաշում էինք, ներս մտաւ Զարենցը, ապխտակաղէմ, սեւ ու գեղեցիկ աչք–ունքով, սլացիկ հասակով մի աղջկայ հետ եւ նստեց մեր սեղանի մօտ:

— Ծանօթացէք Իզաբելայի հետ, կինս է, — ասաց Զարենցը բարձր տրամադրութեամբ:

Ալազանը առաջարկեց խմել Զարենցի եւ Իզաբելայի կենացը: Բոլորս էլ շնորհաւորեցինք նորապսակներին:

Հպարտ գլուխը բարձրացնելով, Շիրվանզադէն ասաց.

— Զարենց այն փաստը, որ Իզաբելան իմ հայրենակիցն է, ընտանիքի լաւ մայր կը լինի: Ձեր կենացը, ցանկանում եմ, որ ձեր հայկական օջախը անմար մնայ:

Իզաբելայի դէմքին կարդացւում էր նրա հոգու ազնուութիւնը եւ բարի ու հեզ բնաւորութիւնը:

Իզաբելայի հարցրի, թէ ի՞նչպէս եւ ո՞րտեղ հանդիպեց Զարենցին: Նա պատմեց հետեւեալը:

— Ես մանուկ հասակից տեղափոխուել եմ Մոսկուա, մօրաքրոջս մօտ: Աւարտեցի ռուսական տեխնիկումը եւ եկայ Հայաստան՝ ծնողներիս տեսութեան: Մի օր ես եւ հայրս Աբովեան փողոցում զբօսնում էինք: Հանդիպեցինք Զարենցին: Նա հայրիկին հին ծանօթներից էր: Իմ հայրը տպագրական բանուոր Աւետիս Կոզարաշովն է:

— Ծանօթացիր, աղջիկս է, նոր է եկել Մոսկուայից, — ասաց հայրս:

— Շատ ուրախ եմ, – ասաց Զարենցը ինձ ձեռք տալով ու մի լաւ նայելով: Եւ յանկարծ հայրիկիս դառնալով ասաց.

— Ի՜նչ չքնաղ աղջիկ ունես, Կոզարաշով:

— Ու մեզանից էլ պոկ չեկաւ, եկաւ մեր տուն, ծանօթացաւ մեր ընտանիքի հետ: Այսպէս մի շաբաթ գնաց ու եկաւ: Մի օր էլ վարդերի մի մեծ փունջ ձեռքին մեր տուն մտաւ, ծաղկեփունջն ինձ տուեց ու հայրիկիս դիմելով ասաց.

— Ընկեր Կոզարաշեան, Իզաբելան ինձ շատ դուր եկաւ, ես ուզում եմ, որ նա դառնայ իմ կեանքի ընկերուհին: Խնդրում եմ տաք ձեր համաձայնութիւնը:

Բաւական խօսելուց յետոյ, Զարենցը գնաց: Յետոյ նա սկսեց յաճախ այցելել մեզ: Եւ ես տուի իմ համաձայնութիւնը:

Անցան ամիսներ: Ծնուեց Զարենցի անդրանիկ դուստրը: Նա իր առաջին կնոջ Արփենիկի անունը մկրտեց նրան:

Արփիկից երկու տարի յետոյ ծնուեց Անահիտը, որ հօրն էր նման: Զարենցն այս կապակցութեամբ խոր վիշտ էր ապրում եւ յաճախ կրկնում էր.

— Այ տղերք, դուք պատկերացրէք՝ աղջիկը Զարենցի տեսքով, Զարենցի քթով ու Զարենցի բոյով: Ես այս աղջկան կը չպրտեմ պատշգամբից:

Անահիտին տեսնել չէր ուզում, իսկ Արփիկին սիրում էր ու ասում.

— Լաւ է, Արփիկը դէմքով մօրն է նման, տայ Աստուած, որ խելքով էլ ինձ նմանուի... Իսկ Աղոկը (այսպէս էր կոչում Անահիտին) դէմքով ինձ է նման, վայ թէ խելքով էլ մօրը նմանուի, այն ժամանակ ես կը խելագարուեմ:

Մի անգամ մեր տանը Զարենցը թաշկինակի փոխարէն մի մեծ չոր հանեց գրպանից եւ շրթունքները մաքրեց:

— Ինչ փոքր է թաշկինակդ, — կատակեցի ես, ի՞նչ է, թաշկինակ չունե՞ս:

— Մարո ջան, ինչ Բոժիկս ծնուեց, ես հրաժարուեցի թաշկինակից, էս Բոժիկիս բարուրի չորն է, գրպանս եմ դրել, որ միշտ նրա հոտը զգամ:

Անցան տարիներ: Մի օր Աբովեանում զբօսնելիս Զարենցը մի մեծ եւ վարդագոյն չոր հանեց գրպանից եւ դէմքի քրտինքը սրբեց:

— Էդ ո՞ւմ բարուրի չորով ես երեսդ սրբում, — հարցրեցի ես ծիծաղելով:

— Աղոկի:

— Վայ, էդ ի՞նչպէս եղաւ, որ Աղոկին սիրեցիր:

– Գիտես ինչ, Մարո ջան, ես տեսնում եմ, որ Աղոկի քիթը գնալով փոքրանում է, խելքով էլ ինձ է նմանւում:

Մի օր առաւօտեան մեր տուն եկաւ Զարենցը եւ, անսահման յուզուած, Ալազանին հարցրեց.

— Ա՛յ տղայ, Ալազան, մի պզտոնի լուր եմ լսել, բայց ականջներիս չեմ հաւատում: Ասում են, թէ Փարիզից հեռագրել են Աղասուն, որ Կոմիտասի դիակը ընդունի եւ Երեւանում թաղի: Բելիան հեռախօսով խօսել է Աղասու հետ եւ ասել. «Լսել եմ Փարիզից ինչ–որ հոգեւորական ես բերում, որ Երեւանում թաղես: Ես կտրականապէս արգելում եմ: Մենք հոգեւորական թաղելու աւելորդ դամարներ չունենք»:

— Այո, դժբախտաբար ճիշդ է, — ասաց Ալազանը, — բայց բարեբախտաբար հեռագիրը ուշ է տեղ հասել եւ Կոմիտասին բերող նաւն արդէն լողում է Միջերկրականի ջրերում...:

— Ա՛յ տղայ, ճի՞շդ ես ասում, էդ ինչ լաւ բան եղաւ, — ուրախացաւ Զարենցը: Ապա նորից մռայլուեց եւ ասաց.

— Ինչ–որ հոգեւորական: Մի՞թէ Կոմիտասը հայ ժողովրդի համար ինչ–որ հոգեւորական է: Ողորմելիներ...

Զարենցը յարգանքով էր խօսում Աղասի Խանջեանի մասին, եւ ես յաճախ էի նրանից լսում.

— Ա՛յ տղայ, հայ ժողովուրդը շատ մեծութիւններ է տուել, որոնցից մէկը մեր պայծառ Աղասին է:

— Ա՛յ տղայ, նա հայ գրականութիւնն աւելի լաւ գիտի, քան մենք՝ գրողներս: Իմ կարծիքով, նա թաքնուած բանաստեղծ է: Տեսա՞ր, Մեծարենցին անգիր գիտէր եւ մեզ ամաչեցրեց:

Ալազանի բանտարկութեան երկրորդ օրն ինձ մօտ եկաւ Զարենցը:

— Ա՛յ աղջի, մեր բոլոր տղերքին բանտարկեցին: Պատմիր տեսնեմ, ի՞նչ տարան, ի՞նչ անուն դրին...

— Մի անուն դրին, էլի, — լացով պատասխանեցի ես ու մանրամասնօրէն պատմեցի: Թուեցի նաեւ, թէ ինչ գրքեր տարան:

— Գրքեր տարա՞ն...

«Գրքեր տարան» խօսքը Զարենցի գլխում չտեղաւորուեց, նա ինձ նորից կրկնել տուեց, ես նորից թուեցի՝ Աբովեան, Րաֆֆի, Նարեկացի, Խորենացի, Մեծարենց...

— Ա՛յ քեզ նորութիւն... Ուրեմն հայ գրողը այդ գրքերը կարդալու իրաւունք չունի՞:

Ապա մի փոքր լռութիւնից յետոյ, առանց մի խօսք ասելու, սենեակի դուռը ուժեղ բացեց եւ նոյն ուժգնութեամբ էլ ծածկեց ու գնաց:

Որոշ ժամանակ անց գնացի Զարենցի մօտ, բայց հանդիպեցի Իզաբելայի արտասուալի աչքերին:

— Զարենցին բանտարկեցին: Մարո ջան, ի՞նչ անեմ, ո՞ւր գնամ, չգիտեմ:

Այդ օրը ես մնացի Իզաբելայի մօտ, անմխիթար խօսքերով իրար մխիթարեցինք ու լացինք:

1937 թուականի Նոյեմբերի 29ին ինձ էլ բանտարկեցին: Կէս ժամ յետոյ իմ խցիկը բերին խելակորոյս Իզաբելա Զարենցին:

Նա լացով գիրկս ընկաւ:

— Մարո ջան, Բոժիկիս ու Աղոկիս տրամվայի գծերի վրայ թողեցի: Ա՛խ, Աստուած իմ, ի՞նչ եղան բալիկներս...

Իմ խցիկը բերին նաեւ Եղինէ Գալոյեանին, Աստղիկ Եսայեանին, Ժենիա Թաթարեանի եւ Մուղդուսու քրոջը՝ Մարիային:

Երեկոյեան մեզ փոխադրեցին կենտրոնական բանտ: Երեք ամիս յետոյ մեզ տեղափոխեցին մի այլ կամերա. նա մաքուր էր, արեւոտ եւ գտնւում էր երկրորդ յարկում:

Պառկեցի անկողնուս վրայ ու նայեցի պատերին: Յանկարծ աչքիս ընկաւ Զարենցի ձեռագիրը:

— Աղջիկներ, այստեղ եկէք, այս կամերայումն է ապրել Զարենցը, ահա նայէք, նրա ձեռագիրն է, իր քայլուածքի պէս ծուռ, մռայլ եւ անկանոն:

– Եղիշէի պոչերն է, — հաստատեց Իզաբելան: Չորս պատերի վրայ էլ վերից վար գրուած էր: Մի քանի բան կարողացանք կարդալ. «Իմ բալիկն», «Իզաբելա»...:

Տաս ամիս յետոյ մեզ տեղափոխեցին ընդարձակ եւ արեւոտ մի այլ կամերա: Իւրաքանչիւր երկու հոգու տուեց մի մահճակալ: Ես եւ Իզաբելան քնում էինք միասին: Մի օր էլ եկան հիւսները եւ պատուհանները ծածկեցին փայտեայ թեք ցանցերով:

— Զարենցի կինը ձեզ մօ՞տ է, — շշուկով հարցրեց հիւսներից մէկը:

— Այո, մեզ մօտ է, — նոյն շշուկով եւ ուրախացած ասացի ես: — Ի՞նչ է, նամա՞կ էք բերել:

— Ոչ, Զարենցն այս գիշեր մահացաւ, — սրտի մորմոքով ասաց հիւսնը:

Ես չանթահարուած ընկայ անկողնուս ու լաց եղայ: Ինձ մօտեցան Մարգօ Երզնկեանն ու Վերգինէ Գալոյեանը եւ հարցրին յանկարծակի լացիս պատճառը: Ես յայտնեցի հիւսնի ասածը:

— Մարո ջան, ինչո՞ւ ես լալիս, — հարցրեց Իզաբելան:

— Ոչինչ, հէնց այնպէս, տխրեցի, — ասացի ես:

Թէ ո՞ր օրն էր, ո՞ր ամիսը, դժուարում եմ ասել: Իմ կարծիքով դա Նոյեմբեր կամ Դեկտեմբեր ամիսն էր. տղամարդիկ բակում զբօսնում էին տաք վերարկուներով:

Հիւսների ասածը շշուկով տարածուեց ամբողջ խցիկում: Բոլորն էլ լուռ արտասւում էին, արտասւում էր նաեւ Իզաբելա Զարենցը, առանց բանի էութիւնը իմանալու, հէնց այնպէս՝ ազդուած ընդհանուր տրամադրութիւնից:

ՄԱՐՈ ԱԼԱԶԱՆ

«Գրական թերթ»,
1967 Օգոստոս 25

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԺԲ.

Սրտաբեկ եւ յուսահատ, միայնութեան մէջ ինքնիրենը կը հարցնէր թէ՝ «ես ի՞նչ մեծ մեղք գործած եմ, որ Աստուած ինծի այս պատիժը կուտայ»: Կը պրպտէր իր կեանքը ու չէր գտներ իր խիղճը վրդովող մեծ յանցանք մը: Անցեալի այդ խուզարկումին մէջ, օրին մէկը, մշուշապատ քօղի մը տակէն աչքին դէմք մը երեւցաւ, զոր յիշել թուեցաւ: Այդ յիշատակը վանելու փորձ մը ըրաւ: Բայց դէմքը չէր աներեւութանար: Հետզհետէ որոշ կերպարանք մը կ՚առնէր: Այդ մեծ քիթը, երկայն ծնօտը, անժպիտ դէմքը, սեւի սեւ մօրուքը կուգային իր աչքերուն առջեւ կը տնկուէին: Ու հակառակ իր ընդդիմադրական ջանքերուն, միտքը կը թռչէր անդին՝ իր թաղը: Ամբան զօլ Կիրակի մըն է, թաղական խորհրդարանին մէջ կը գտնուի. Հայաստանէն եկած պանդուխտ տէրտէր մը իր առջեւն է: Ահա ինքը ձեռքը վերցուցած կը վազէ Աստուծոյ սպասաւորին վրայ: «Ծօ՛» կ՚անուանէ օծեալը, առանց ուրիշներուն միջամտութեանը պիտի ծեծէ, պիտի բըզքտէ Քրիստոսի պաշտօնեան: Եւ ահա՛ տրտմաթախիծ դէմքը կը սկսի աչքէն աներեւութանալ. ա՛լ զանիկա չի տեսներ: Ի՞նչ եղաւ: Օ՛հ, նորէն կը յիշէ: Կրակ կտրած. Պատրիարքարանը կը գտնուի: Հալածել կուտայ անոր, անօգնական թշուառ զարիպը: Ու կը յիշէ, կը յիշէ: Օրագիրները կը կարդայ ահա. էնկիւրիի դատաստանին արձանագրութիւնները կը կարդայ: Դատապարտեալներուն մէջ տէրտէրի մը անունին կը հանդիպի եւ այդ պահուն քովը գտնուող Օգսենտիոս էֆէնտիին կը հարցնէ. «սա հօս մէկ էսէպսիզ տէրտէր մը եկաւ նէ ա՞ն է աս հէրիֆը: — Հրամմեր էք, էֆէնտի, պատասխանը կը ստանայ. Իշտէ վերջը ասանկ փորձանքը կը գտնէ, խօսք մտիկ չընելուն:

Այս յիշատակները կը ցնցեն, կը խռովեն հոգին: Ալ չի տարակուսիր: Մահամետականներէ ունեցած վախուն՝ նախատած, հալածած էր Քրիստոսի հաւատաւորիմ ծառան, եւ անոր ցկեանս աքսորմանը պատճառ եղած: Եւ Աստուած ալ իր պատիժը կուտար: Ալ յուզուած, թուլցած, տկարացած «մեղա՛յ Տէր, մեղա՛յ» կը գոչէ սրտին խորէն: Զղջումը իր սիրտը կը հանդարտեցնէ: Կը սկսի ուխտեր ընել. բանտէն ազատուելուն՝ իր մեղքը պիտի քաւէ տէրտէրը փրկել տալով:

Ու վստահօրէն Աստուծոյ գթութեանը ապաւինեցաւ:

×

Դատարանին առջեւ վեհմափայլ էֆէնտին իրաւցնէ վսեմ հանդիսացաւ, կ՚ըմբռնէր թէ իր անձին մէջ իր ցեղն է, որ քրիստոնեայ եւ իսլամ աշխարհներուն դէմը կը դատուէր: Զարնուած էր ազգատ Հայը, զարնուած էր մտաւորական Հայը, պիտի զարնուէր եւ հարուստ Հայը: Ներկայացաւ խրոխտաբար: Մերժեց նախագահական հրամանին հնազանդելով, ոճրագործներու աթոռին վրայ տեղաւորուիլ:

— Այս աթոռը ինծի համար չէ, ըսաւ արհամարհական շեշտով մը:

Թուրքերը մրմռալ սկսան: Իրենց համար տարակոյս չկար որ այս Հայը ազգութեան դէմ դաւաճան մըն էր. բայց դաւաճանութիւնը ոճիր մը չէր համարեր, այլ իրաւունք մը, ուստի եւ կը մերժէր ոճրագործներու աթոռը նստիլ:

Երբ նախագահն ուզեց զինքը պատասխանատու բռնել Կեդրոնական վարժարանին ուսուցիչներուն ընթացքին համար, խնամակալ էֆէնտին հեզօրէն հարցուց.

— Ու Մուրատ պէ՞յը:

Կարճառօտ բայց յստակ լեզուով բացատրեց թէ այդ Տաղստանցի իսլամը սուլթանէն մեծ պաշտօններու կոչուելով հանդերձ, այժմ Եւրոպայի մէջ տէրութեան դէմ կը գործէր: Միթէ Մուրատ պէյին այս ընթացքին պատասխանատուն իր պետե՞րը կը բռնուէին:

Եւ ունկնդիրները ըմբռնեցին, որ ամբաստանեալը Մուրատ պէյին պարագան յիշեցնելով ոչ միայն ինքնարդարացման փաստ մը կը ներկայացնէր, այլ դիտել տուած կ՚ըլլար որ երկրին վարչական դրութեան դէմ ըմբոստացողները քրիստոնեայ Հայերը չէին միայն:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար. – 32)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ

— Օ —

Բ.— ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՌՈՅՑ

Այս պարագային կառոյց բառին գործածութիւնը քիչ մը յաւակնոտ է, սակայն զայն կ'առնենք ստուգաբանական իմաստով:

Փարիզի մէջ, 130 տարիներէ ի վեր ունինք Սամուէլ Մուրատեան երկրորդական վարժարանը: Սէնի ափերուն, Մխիթարեան կրթական այս առաքելութեան հովանիին ներքեւ սերունդներ թողանցած են ստանալով ուսում եւ ազգային դաստիարակութիւն: Հոս ֆրանսական ուսման պաշտօնական յայտագրին հետ զուգընթեր, փոքր դասարաններէն մինչեւ աւարտական, աշակերտներուն կը տրուի հայերէն լեզուի, պատմութեան, գրականութեան եւ քաղաքակրթութեան ուսուցում: Մխիթարեան Հայրերը զգեստաւորուած իրենց հիմնադրի հոգիով, զինուած անոր զօրութեամբ եւ տեսլականով ամբողջովին նուիրուած են դաստիարակչական գործին: Փարիզի ընդարձակութեան մէջ, որպէս հայ մշակոյթի մեծաշնորհեալ վայր, վարժարանը պատրաստած է աներկիւղ զինուորներ միտքի եւ գրիչի, որպէսզի շարունակուի մեր նախնիքներու նուիրական պայքարը ազգապահպանման ճակատագրին մէջ: Այսօր եւս, ան կը կանգնի որպէս անխոցելի վահան ապազգայնացման նետերուն դէմ:

Փարիզի արուարձաններէն, Ռենսիի մէջ, ունինք գրեթէ հարիւրամեայ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը: Հիմնուած Պոլսոյ 1879ին, վարժուհիներ պատրաստելու գլխաւոր նպատակով. սակայն մեր եղերական պատմութեան ճանապարհը կը փոխադրէ զայն Ցունաստան, յետոյ Ֆրանսա՝ Մարսէյլ եւ ապա Փարիզ: Հոս կը տրուի երկրորդական վարժարաններու առաջին շրջանի (մինչեւ 3րդ դասարան) ուսուցման պաշտօնական յայտագիրը եւ այդ յայտագրին հետ զուգահեռ հայերէն լեզուի, գրականութեան եւ պատմութեան դասաւանդութիւններ: Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի աշակերտուհիները կրնան օգտուիլ դպրոցի ընծայած բացառիկ առիթէն, ներշնչուելով հայեցի դաստիարակութեան շունչով, ապագային ներշնչելու համար ուրիշներ եւ դառնալու համար լաւ հայ մայրեր, ցոլացնելով իրենց շրջապատին մէջ հայ կնոջ եւ հայ մօր առաքինութիւնները:

Լիոնի նորահաստատ Նարեկեան վարժարանը որ կը գտնուի այս հայաշատ կեդրոնի հիւսիս–արեւմտեան արուարձանը, նոր մասնաճիւղ մըն է Հռոմի Լեւոնեան Հայրերու միաբանութեան: Վարժարանը ունի երեք բաժիններ: Մանկապարտէզ մը յանձնուած Անարատ Ցղութեան քոյրերու հոգածութեան, տղոց վարժարան մը մինչեւ երրորդ դասարան, երրորդ դասարանէն յետոյ կրօնական կոչում ունեցող աշակերտներուն համար՝ ընծայարան: Հոս եւս, ֆրանսական պաշտօնական ուսուցման ծրագրի հետ կը տրուին հայկական քաղաքակրթութեան դասաւանդութիւններ՝ լեզու, պատմութիւն, գրականութիւն ինչպէս նաեւ կրօնք:

Այս վարժարաններէն յետոյ կուգայ՝ Անարատ Ցղութեան հայ քոյրերու դպրոցը: Հաստատուած Մարսէյլ՝ Պոմոնի արուարձանը 1958ին, կը կիրարկէ նախակրթարանի ֆրանսական ամբողջական ծրագիր: Ունի նաեւ մանկապարտէզի եւ գիշերօթիկի բաժին մը: Անարատ Ցղութեան հայ քոյրերու նպատակն է՝ հայ պատանիներուն ջամբել հայկական տոհմային դաստիարակութիւն: Այս ուղղութեամբ ամէն օր կը տրուի մէկ պահ հայերէնի դաս՝ ընթերցանութիւն, գեղագրութիւն, բառագիտութիւն, ուղղագրութիւն, շարադրութիւն, քերականական գիտելիքներ: Նաեւ հայերէնի դասաւանդութիւններ, ձրի, տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի օրերը, բացուած բոլոր հայ մանուկներուն, պատանիներուն համար անխտիր:

Այս հաստատութիւններու կողքին կան շաբաթօրեայ, կամ լաւագոյն պայմաններու մէջ, երկօրեայ դասընթացքները: Թիւը այնքան ալ կարեւոր չէ: Գրեթէ առանց բացառութեան, բոլոր հայաշատ քաղաքներու, շրջաններու մէջ կան դասընթացքներ կազմակերպուած տեղական ազգային մարմիններու, հոգաբարձութիւններու, Կապոյտ Խաչի, Մշակոյթի Տուներու եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղերու կողմէ: Հոս, համապատասխան մակարդակներու, կը տրուին՝ հայերէն լեզու, պատմութիւն, գրականութիւն:

Այս է, ահաւասիկ, ընդհանուր գիծերու մէջ, ֆրանսահայ գաղութի կրթական, ազգային դաստիարակութեան այժմեան կառոյցը:

Ի՞նչ է աշակերտութեան թիւը այս հաստատութիւններուն մէջ: Անբաւարար: Իսկ Անարատ Ցղութեան քոյրերու դպրոցին մէջ պիտի ըսենք աննշան, հարիւրէն տասի չի հասնիր, մնացածը կը բաղկանայ Ֆրանսացիներէ: Շաբաթօրեայ դասընթացքներու հետեւողներու թիւը նոյնպէս աննշան է նամանաւանդ երբ գիտենք որ թիւը կը նուազի դպրոցական տարուան յառաջացման հետ:

Ի՞նչ չափով հայերէն լեզուի ուսուցում եւ ազգ. դաստիարակութիւն կը տրուին հաստատութիւններէն ներս եւ շաբաթօրեայ դասընթացքներու ընթացքին: Առաջիններուն համար մեկնելով իրենց կազմակերպութեան ձեւէն իսկ կը կարծենք որ արդիւնքները կրնան ըլլալ դրական եթէ նոյնիսկ այսօր պայմաններու եւ դժուարութիւններու բերումով եւ հետեւանքով ակնկալուած պտուղները չեն տար: Սակայն, շաբաթօրեայ դասընթացքները մեզի ոչ հաւատք եւ ոչ ալ յոյս կը ներշնչեն: Չենք ուրանար եղած ճիգերը, ինչպէս իր յօդուածներուն մէջ կ'ընդգծէր Սիսակ Սիսլեան («Յառաջ», 7 եւ 8 Սեպտեմբեր), բայց արդիւնքներուն վրայ հիմնուելով կ'ըսենք որ գրեթէ միշտ ապարդիւն են: Հոս, ծայր աստիճան զգալի է ընդհանուր ուսուցման ծրագրի եւ մանկավարժական կազմակերպումի մը պակասը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ մէջ (Քալիֆորնիա) վերջերս մեռած է Ներսէս Ֆնտըգեան, գրական ծածկանունով Կաղինեան: Ողբացեալը ծնած էր 1891ին Տրապիզոնի գիւղերէն Կրոպիի մէջ: Նախակրթութիւնը ստացած է Տրապիզոն: Մինչեւ Բ. աշխարհամարտ մնացած է Խրիմի շրջանը եւ ապա անցած է Գերմանիա, ուր Շթութկարտի հայկական ճամբարին մէջ վարած է Ազգային Խորհուրդի գործավարի ու քարտուղարի պաշտօնները: Այնուհետեւ Ներսէս Ֆնտըգեան փոխադրուած է Ամերիկա, ուր նուիրուած է հանրային, կուսակցական գործունէութեան: Ողբացեալը ունէր գրական խմոր. պատրաստած էր Համշէնի եւ Կրոպիի եւ այդ շրջանի հայկական բարբառի մասին երկար ուսումնասիրութիւն մը: Այս ուղղութեամբ իր մէկ գրութիւնը, լոյս տեսած Պատմութիւն Հայկական Պոնտոսի մէջ, 1967ին հրատարակուած Պէյրութ, կը մնայ նմոյշ մը իր պրպտումներէն: Թղթակցած է «Հայրենիք» օրաթերթին եւ Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»յին:

ՆԱՓՈԼԻԻ մէջ, Օգոստոս 28ին, կառքի արկածով մեռած է Հայկ Ալեմեան (38 տարեկան), որ հրամանատարն էր Եու. Էս. Էս. Մոյնըրթը զրահանաւուն: Ողբացեալը ծնած էր Ուէյմըթ՝ Մասաչուսեց եւ Միացեալ Նահանգներու ծովուժին միացած է 1961ին, Թաֆց համալսարանէն վկայուելէ ետք: Զրահանաւային դպրոցէն 1965ին վկայուելով՝ Հայկ Ալեմեան հետզհետէ պատասխանատու պաշտօններ վարած է ծովուժին մէջ: Մասնակցած է Վիէթնամի պատերազմին, ծովեզերեայ ջուրերուն մէջ վարելով փրկութեան աշխատանքներ: Հրամանատար Ալեմեան գործունեայ անդամ եղած է սկաուտական շարժումին եւ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան:

ՏԻԹՐՈՅԹԻ Համազգային Մշակութային Ընկերակցութիւնը, Սեպտ. 10–11ին՝ երկօրեայ մշակութային հանդիսութիւններով նշած է իր հիմնադրութեան տասնամեակը: Առաջին օրը Սթաուք Եունիըն բարձրագոյն վարժարանի թատերասրահին մէջ տեղի ունեցած է գեղարուեստական յայտագրի մը գործադրութիւնը, մասնակցութեամբ Հայ Երիտ. Դաշնակցութեան Թորոնթոյի ուխտի պարախումբին: Տիթրոյթի Համազգայինը ներկայացուցած է «Անմահներու տողանցքը» գրական պատկերը, լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ եւ խմբական արտասանութեամբ: Բեմադրուած է գաւեշտ մը, ուրկէ ետք տրուած է Համազգայինի տասնամեայ գործունէութեան պատկերը: Երկրորդ օրը՝ նոյն սրահին մէջ, տեղի ունեցած է ճաշ – պարահանդէս մը:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Սեպտ. 5–9, գումարուած է արիւնաբանութեան միջազգային 4րդ համաժողովը, որուն մասնակցած են 41 երկիրներու աւելի քան 1500 գիտնականներ, համալսարանի դասախօսներ եւ բժիշկներ: Համաժողովին երկու զեկուցում ներկայացուցած է ճէրրահ փաշա բժշկական հիմնարկութեան մանկանց հիւանդութեանց մասնագէտ Տոքթ. Մառի Սարըասըան: Զեկուցումներուն նիւթերը եղած են՝ «ՆՊԹ թէսթի միջոցաւ նորածիններու եւ չափահասներու մօտ Նէօթրոֆիլ կրանիւլոսիթներու պաշտօններուն ուսումնասիրութիւնը» եւ «Թուլէյի անարիւնութեան մէջ նէօթրոֆիլներու պաշտօններուն հետազօտութիւնը»:

ՍԹՈՔՀՈԼՄԻ պալատին մէջ Անի Ղազարեանի եւ իր ամուսնոյն՝ Մաթս Լիլեէֆորի հիմնած «Սթոքհոլմ համոյթը» երաժշտահանդէսներ տուած է, տարւոյն ընթացքին եւ այս առթիւ երաժշտական քննադատները գովեստով արտայայտուած են հայ դաշնակահարուհիին մասին, որ կարեւոր բաժին մը ունեցած է այդ նուագահանդէսներուն: Նուագախումբը հրապարակ հանած է երկու սալեր: Անի Ղազարեանի երաժշտական գործունէութիւնը խանդավառութիւն կը ստեղծէ տեղւոյն հայկ. գաղութին մէջ, որ 200 անձերէ կը բաղկանայ: Շուէտական կառավարութիւնը չէնք մը յատկացուցած է հայկ. գաղութին, որ հոն կը կազմակերպէ իր մշակութային ձեռնարկները:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ազգային Խմբաւորումներու Միութեան կազմակերպած ժողովրդական երգերու եւ պարերու հանդիսութեանց ծիրին մէջ, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ Մոնրէալի Համազգայինը Օգոստոսի մէջ ներկայացուցած է հայկական երգն ու պարը, Թորոնթոյէն հրաւիրելով «Արմենիա» պարախումբը եւ երգիչ Արթիւր Արգարեանը: Հանդիսութեանց մասնակցող 48 ազգային խմբաւորումներու պարախումբերու մէջ «Արմենիա» պարախումբը երկրորդ մրցանակին արժանացած է:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդր. Վարչութիւնը Միութեան Արժանեաց ոսկի շքանշանով պարգեւատրած է Գահիրէի Հ. Մ. Ը. Մ. Արարատի հիմնադիր անդամներէն եղբ. Թորոս Խաչատուրեանը, իր վաստակին ի գնահատութիւն: Եղբ. Խաչատուրեան 1914էն ցայսօր, ոչ մէկ ճիգ խնայած է միութենական իր ժրաջան գործունէութեան ընթացքին, Հ. Մ. Ը. Մ. Արարատի ամրապնդման, անոր անշեղ ուղղութեան, զարգացման եւ վերելքին համար: Եղած է շուրջ յիսուն տարի վարչական անդամ եւ տասնամեակէ մը աւելի կը վարէ վարչութեան ատենապետի պաշտօնը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (425)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ԶԱՒԱԿԸ

Այս տունը միայարկանի էր. տանիք մը ունէր որուն վրայ լուսամուտ մը բացուած էր, իսկ վարը, դուռ մը եւ պատուհան մը ունէր միայն:

Պատուհանը լուսաւորուած էր:

Ալթիէրի պատուհանին մօտենալով տանը ներսի կողմը աչքէ անցընելու փորձ մը ըրաւ: Բայց ապակիները այնքան փոշոտ էին որ, վարագոյրի մը պէս ամէն բան կը ծածկէին հետաքրքիրներու աչքէն:

Ալթիէրի, ճարահատ դուռը զարկաւ:

Ակռաները թափած, նիհար ու գլուխը դողացող պառաւ մը դուռը բանալով, նորեկը ճանչնալու համար ձեռքի խղավառ ճրագը վեր բարձրացուց:

Ապա աչք մը պտըտցնելէ յետոյ այցելուին վրայ, գոհ մնալով, սպասեց որ խօսք բանայ ան:

— Սփարթիվէնթօն (Ջարդարար) հո՞ս կը բնակի, հարցուց Ալթիէրի:

— Այո, տէր իմ, հոս կը բնակի եւ ձեր տրամադրութեան տակն է, պատասխանեց պառաւը ժպտելով:

Ալթիէրի ներս մտաւ:

Պառաւը խնամքով դուռը գոցելէ յետոյ եռոտանի մը ցոյց տուաւ այցելուին:

Ալթիէրի գլխու նշանով մը մերժեց:

Գետնայարկի սենեակը, ուր կ'եյլուէր երեք ոտքնոց սանդուխէ մը, գժոխային արտառոց տեսարան մը կը պարզէր:

Փորերնին խոտով լեցուած զանազան սողուններու եւ կենդանիներու մորթեր կախուած էին ձեղունէն, կոկորդիլոսի ձագ մը, բու մը, օձ մը, սեւ ագռաւ մը, եւայլն: Անկիւն մը կատուի խցիկ մը կար, որուն առջեւ սեւ կատու մը պոչը ոլորած՝ իր սեւ ձագուկներով կը պտըտէր: Թանկագին կերպասներ, այլանդակ փոշիներ պարունակող շիշեր, սուրեր, դաշոյններ, թանկագին գոհարեղէններ եւ ապակիէ ուլունքներ, Աստուածածնայ պատկերներ, սիրային հոտաւէտ հմայեկներ, փոքր քորիչներ, թաւիշէ թիկնաթոռներուն վրայ զետեղուած խոհանոցի պիտոյքներ, բոլորն ալ փոշիի թանձր խաւով մը ծածկուած էին:

Այս սենեակին խորը դուռ մը եւ պատուհան մը կար. դուռը սանդուխի մը առջեւ կը բացուէր ուրկէ վերնայարկ կ'ելլուէր, իսկ որդնոտած պատուհանը ջրանցքին վրայ կը բացուէր:

Եթէ ներս մտնողը Ալթիէրիէ նուազ քաջ մէկը եղած ըլլար, անկասկած պիտի դողար այսպիսի ժանտատեսիլ տեսարանի մը առջեւ:

Արհամարհական անտարբեր նայուածք մը պտըտցուց ան այս բոլորին վրայ, յետոյ, նայուածքը պառաւին ուղղելով ժպտեցաւ:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Օննիկ Սիւրմէլեան կը ծանուցանեն թէ իրենց տարաբախտ եւ վաղամեռիկ զաւկին՝

ՏՈՔԹ. ԿԱՐԱՊԵՏ–ԼԵՒՈՆ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Սեպտ. 25, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Սուրէն Սասունի, Տոքթ. եւ Տիկին Վիգէն Սասունի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բագգէն Սասունի եւ զաւակները, Պր. Վահան Մեծատուրեան, Օր. Մաննիկ Մեծատուրեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց հօր, մեծ–հօր եւ քեռայրին՝

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս կիրակի, Սեպտ. 25, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալ հանրային գործիչ, գրագէտ, մեծանուն ընկերոջ յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Հայկազ Սինանեան 300 ֆր. կը նուիրէ: Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պետիկեան 300 ֆր. կը նուիրեն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պօմոնի վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ադնիւ Տէրտէրեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ քրոջ, քենիին եւ մօրաքրոջ՝ ողբ. Վարդուհի Մառաննեանի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Օպէնէն (Ալէքրոն) Տիկին Փանոսեան 200 ֆր. կը նուիրէ Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 «Յառաջ»ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի Վարագայ Սուրբ Խաչի տօնին Սեպտ. 25, Փրատոյի Ս. Սահակ–Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի սարկաւագի ձեռնադրութիւն կիսասարկաւագ տիրացու Անդրանիկ Տէր–Բարսեղեանի:

Այս առթիւ հանդիսաւոր եպիսկոպոսական պատարագն ու ձեռնադրութիւնը կը կատարէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ձեռնադրութիւնը կը կատարուի պատարագի ընթացքին:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը խուռներամ ներկայութեամբ պատուելու տօնը, ինչպէս նաեւ քաջալերելու եկեղեցւոյս ծառայութեան կոչուած նորընծայ աւագ սարկաւագի նուիրումը: Ի պատիւ նորընծայ սարկաւագին տեղի կ'ունենայ գինեձօն՝ եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 9.45ին, ձեռնադրութիւն 10.40ին քարոզ 11.15ին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍ. ՔԼՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Ուրբաթ (Սեպտ. 23) ժամը 14.45–ին կէս ժամուան հայկ. յայտագիր Ֆրանս–Քիւլթիւր կայանէն:

ՇԱՎԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
12-14, Rue St. Basile
MARSEILLE

William SAROYAN
à MARSEILLE
Le Samedi 24 Septembre
DINER — DEBAT

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 24 ժամը 21ին
վասպուրականի սրահ
ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ–ԶՐՈՅՑ
ի պատիւ
ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, նախապէս ապահովել տոմսերը.—
ՇԱԼՃԵԱՆ, 20, Ռիւ Վալտոն
Հեռ. 66.18.80
ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ, 2 Ռիւ Քոլպէր
Հեռ. 90–90–10
ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ, 10 Պուլվ. Ռուժըմոն
Հեռ. 93.16.86
եւ՝ Մշակոյթի Տունը՝ 50.15.09

ԱՆԴԱՄԱԳՐՈՒԵՑԷՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութեան նախաձեռնութեամբ կազմուած է Սահակ – Մեսրոպ անունով դպրաց դաս եւ երգչախումբ մը հայ եկեղեցւոյ եւ տոհմիկ երաժշտութեանց երգեցողութեանց համար:

Երգչախումբի ղեկավարութիւնը յանձնուած է կազմուած յանձնախումբի մը վարչութեան անդամ Պ. Արշամ Պապայեանի նախագահութեամբ: Իսկ երգչախումբի երաժիշտ ուսուցիչն է Գերմանիոյ Տորթմունտ քաղաքի երաժշտանոցի ուսուցիչներէն Պ. Խաչիկ Երլմազեան:

Ներկայիս կոչ կ'ըլլայ հայ հասարակութեան քաջալերել երգչախումբի նպատակը, մասնակցելով անոր գործունէութեան իբրեւ անդամ: Երգչախումբի փորձերը կը սկսին Նոյեմբեր 1,ին, իսկ անդամագրութիւնը կարելի է հիմակուընէ:

Անդամագրութեան համար դիմել.—

Նախագահ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆ
66.05.79 — 33.89.89

ԱՐԹԱՔԻՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ՝ 60.07.61

Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 77.84.70, որ բաց է ամէն օր ժամը 10էն 17:

Դպրաց դասու անդամ պիտի ընդունուին 10–15 տարիք ունեցողները: Իսկ երգչախումբի անդամ կրնան ըլլալ 16էն վեր եղողները:

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հայ Նախկին Կամաւորներու, Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Միութիւնը Անդրանիկի մահուան 50րդ տարեդարձի, ինչպէս նաեւ իր Միութեան հիմնադրութեան 60ամեակի առթիւ, կազմակերպած է երեկոյթ մը, Հոկտ. 8, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 20.45ին, Սալ Կավօ, 45–47, Ռիւ Լա Պոէսի: Մուտքը ազատ է

Երեկոյթը կը վերջանայ ժամը ճիշդ 23ին

1) Նոյն օրը ժամը 18ին Միութիւնս կը հրաւիրէ հայ գաղութը արծարծելու Անծանօթ Զինուորի բոցը: Հաւաքուիլ Շան զ'Էլիզէ – Պալզաք:

2) Կիրակի, Հոկտ. 9, ժամը 15ին, այց Անդրանիկի շիրիմին, Փէռ Լաշէզ գերեզմանատունը, մուտք Փորթ Կամպէթա: Հոգեհանգիստ: Մասնակցութիւն Նայիրի երգչախումբին:

3) Այս հանդիսաւոր երեկոյթին եւ յուշի արարողութիւններուն յատկապէս իր ներկայութեամբ կը պատուէ հայ ժողովուրդի պանծալի զաւակ, Խորհ. Միութեան հերոս, Մառաջալ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆ:

4) Նոյնպէս իր ներկայութեամբ պիտի պատուէ Կալան, Հոկտ. 15, էնթէրնասիոնալ, որու ամբողջ հասոյթը կը յատկացուի Փէռ Լաշէզի յուշարձանին:

Կը խնդրուի ռազմիկներէն եւ ժողովուրդէն ներկայանալ պատուանշաններով:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Սեպտեմբեր 25, Կիրակի, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ եւ աւանդական մատաղօրհնութիւն կը կատարուի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ:

Երգեցողութիւնք՝ եկեղեցւոյ դպրաց դասու անդամոց կողմէ, առաջնորդութեամբ Տիրան Սրապեանի:

Յաւարտ պատարագի, մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ բոլոր սատարողաց, ննջեցելոց յիշատակին:

Կը հրաւիրուի յարգոյ հասարակութիւնը ներկայ գտնուիլ այս հանդիսութեանց: Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9.30, պատարագ ժամը 10.45ին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՋՐԻ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԻ երկու սենեակ, խոհանոց, անկախ գեղեցիկ փավիյոնի մը մէջ, Առնուվիլ, առանձին կնոջ մը (ի հարկին հանգստեան կոչուած), որ կը փափաքի ընկերութիւն ընել առանձին կնոջ մը որ կ'ապրի այդ փավիյոնին մէջ ներկայիս:

Հեռաձայնել՝ ժամը 18էն 20, 660.84.67

Cours de danse
Studio St. Michel — Paris 5e
Classique — jazz — moderne
initiation ou perfectionnement
avec Séda Papazian
professeur diplômée de l'Institut pédagogique du Ballet des Flandres
Pour tous renseignements
tél. 705-68-45

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Վարչութիւնը պատիւ ունի հրաւիրելու ֆրանսահայ ազգայինները իր կեդրոնի բացման առաջին տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Սեպտ. 25 նախագահութեամբ՝

ՀՄԱՅԵԱԿ–ՊԵՏՐՈՍ Ժէ. ԿԷՏԻԿԵԱՆԻ

Կաթողիկոս – Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկէ Հայոց

Սոյն հանդիսութեան ընթացքին, ժամը 11ին, կը կատարուի վարժարանին նորակառոյց մատրան օծումը

38, Route de Collonges
St. Cyr au Mont d'Or (Lyon)

Souper-Dansant
Organisé par la
Section Arnouvile - Sarcelles
de la Croix Bleue Arménienne
le Samedi 1er Octobre à 20 h. 30
au Restaurant Scolaire de la Fauconnière
Square des Sports à Gonesse

RESTAURANT EREVAN
ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵՐԵՒԱՆ
26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ
Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր
Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը
Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի–քէօֆթէ
Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու–պէօրէկ

Եւ ամէն կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

TRANSTOURS organise plusieurs voyages à EREVAN

ԱՇՈՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅԺՄԷՆ ԻՍԿ ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՐԱՆՍԹՈՒՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ եւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Երթ ու դարձ օդանաւով: «Արմենիա»յի կամ «Անի»ի մէջ, առաջին կարգի սպասարկութեամբ: Կը գործադրուի հայրենի տեսարժան վայրերու այցելութեան մեծ յայտագիրը

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 28 Rue St. Roch, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն Երեքշաբթի և Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարսէյլ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ
11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN. Tél. 93-04-90 et 08-31-55
Վալանս՝ դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Ալֆորվիլ՝ դիմել Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ:

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
24-25
SAMEDI-DIMANCHE
24-25 SEPTEMBRE
1977

LE NUMERO 1,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13·951 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 13 951

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱԽԸ՝ ԱՆՈՒՆԸ ԽԶՈՒՄ ՉԷ ԲԱՅՑ...

ՄԱՌՇԷԻ ԿՈՉԸ ԱՐԴԻՒՆՔ ՉՏՈՒԱՒ ՈՉ ԱԼ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՋԻՋՈՒՄԸ

ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ԸՆԴՀԱՏՈՒԵՑԱՒ ՑՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ բոլոր ջանքերուն, հակառակ բոլոր խռովայոյզ կոչերուն, Ուրբաթ առաւօտ ժամը 1·30ին Ձախի վեհաժողովը ընդհատուեցաւ ցնոր տնօրինութիւն: Ծանօթ է որ Չորեքշաբթի իրիկուն Միթերան հեռատեսիլէն պարզած էր իր կուսակցութեան դիրքը եւ շեշտած թէ բարեկամեցողութիւնը Մառշէէն կախում ունէր: Ասիկա կը պատահէր վեհաժողովի երկրորդ նստաշրջանի նախօրեակին եւ Հինգշաբթի օր յոյսը կրկին ծնած էր երբ պատուիրակութիւնները կը հասնէին Գնդ. Ծապիէնի հրապարակը քանի, այս անգամ, հիւրընկալողը Համայնավար կուսակցութիւնն էր: Սկիզբը չէր խօսուեր ազգայնացումներու մասին եւ նախընտրութիւն կը տրուէր այն կէտերուն ուր համեմատական համաձայնութիւն մը կայ բայց պէտք չէ անտեսել թէ պաշտպանութեան շուրջ ալ համաձայնութիւն չկայ եթէ նոյնիսկ աւելի դիւրին ըլլայ այդ հարցը լուծել:

Երեկոյեան վեցուկէսին է որ օրակարգի նիւթ կը դառնար ազգայնացումը եւ ժամը 8ին արդէն յայտնի էր որ քաջալերական նորութիւն մը չկայ: Եւ ընդհատումէ առաջ, Մառշէ սրտաշարժ կոչ մը կ'ընէր հեռատեսիլէն Միթերանի եւ կը խոստովանէր թէ եթէ նախորդ օրը «մտահոգ եմ» ըսած էր, այս անգամ չէր վարաներ ըսելու «Շատ մտահոգ եմ»:

Քանի օրէ հեռատեսիլը մեծ դեր կը խաղայ Ձախի տագնապներուն առթիւ եւ նաեւ կը ծառայէ աւելի ճիշդ պատկեր մը տալու «դերակատարներէն»: Արդարեւ, Հինգշաբթի իրիկուն Մառշէի դիմագիծը ոչ միայն յոգնած մարդու մը դէմքն էր այլ մանաւանդ՝ խիստ մտահոգ: Կոչը նոյնիսկ եղերական շեշտ մը ունէր եւ անկեղծութիւնն ալ կասկածելի չէր թուեր.— «Ամբողջ վիճաբանութիւնը կը վերաբերի մեր ստորագրած Հասարակաց Ծրագրի պաշտպանութեան: Ընկերվարական կուսակցութիւնը կը հրաժարի անկէ այսօր, ազգայնացումներու գետնին վրայ: Ձեզմէ կախում ունի, Ֆրանսուա Միթերան, որ համաձայնութիւն մը ստորագրուի»:

Բայց ոչ միայն չստորագրուեցաւ այլեւ առաւօտեան 1,25ին նիստը ընդհատուեցաւ առանց նոր ժամադրութեան, հաստատելէ ետք թէ անել կացութիւն մը ստեղծուած է:

Ոչ ոք կ'ուզէ «խզում» բառը գործածել բայց կարելի է առնուազն ըսել թէ Ձախի վեհաժողովը ձախողած է եւ թէ կարկառուած պատկերը միայն մեծամասնութեան կը նպաստէ բաւական առատ ջուր բերելով անոր ջաղացքին: Ինչպէս նման պարագաներու կը պատահի արդէն մէկը միւսին վրայ կը ձգէ ստեղծուած ծանր կացութեան պատասխանատուութիւնը:

Ուրբաթ առաւօտեան մամուլը չէր կըրցած անդրադառնալ եղածին քանի երբ նիստը կ'ընդհատուէր, արդէն թերթերուն մեծ մասը լոյս տեսած էր, հազիւ 1–2 հատ կը յաջողէին խորագիր մը փոխել եւ քանի մը տող սահեցնել ինչպէս՝ Քոթիտիէն տը Փարի իր փարիզեան հրատարակութեան մէջ: Ժամը 9ին առէնները, սակայն գրեթէ բոլոր օրաթերթերը նոր թիւ մը կը հրատարակէին, յաճախ խմբագրականով մը այս մասին: Ուրբաթ առաւօտ ալ, Ֆրանս – Էնթէռէն Քլոտ Էսթիէ կրնար պարզել ընկերվարական տեսակէտը: Կը հաստատէր որ ներկայիս պլոքած մը կար, որու պատասխանատուն Համայնավար կուսակցութիւնն էր քանի Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 21·30ին երբ գիշերուան նիստը կը բացուէր, Միթերան 9 կէտերէ բաղկացած նոր առաջարկներ կը ներկայացնէր, որոնց, համայնավարները անմիջապէս՝ ո՛չ կ'ըսէին առանց իսկ քննութեան առնելու ինչպէս կ'ըսէ Էսթիէ: Այս ինը կէտերով, ընկերվարականները քայլ մը առաջ կ'երթային, այսինքն ազգայնացումներու թիւը 98էն 227ի կը հասցնէին: Այլ խօսքով կ'ընդունէին, որ Հասարակաց Ծրագրի նախատեսած ինը խումբերուն պատկանած ընկերութիւնները (98 առ հարիւրով դրամագլուխին) ազգայնացուին ինչ որ շուրջ 138 ընկերութիւն կ'ընէ եւ ասոնց հետ նաեւ 89 այլ ընկերութիւններ ոչ–ճարտարարուեստի այլ զանազան կոչումներ ունեցող: Համայնավարներուն համար չի բաւեր եւ ոչ մէկ նորութիւն կայ այս առաջարկին մէջ: Բուն հարցը սա է.— Միթերան կ'ըսէ որ կառչած կը մնայ 1972ի Հասարակաց Ծրագրին նախատեսած ազգայնացումներուն, բայց միայն անոնց, ո՛չ աւելի եւ կ'ամբաստանէ Մառշէն, որ երկրորդ հասարակաց ծրագիր մը կ'ուզէ ընդունիլ տալ այսինքն շատ առաջ կ'երթայ: Մառշէ ալ կ'ըսէ որ կառչիլ 1972ի Հասարակաց Ծրագրին նախատեսած ազգայնացումներուն կը նշանակէ արդէն ազգայնացնել շուրջ 1500 ձեռնարկ (ինը խումբերը եւ իրենց ճիւղերը), ուրեմն ինք առաջ չերթար այլ՝ Միթերան ետ կ'երթայ:

Ասոր եզրակացութիւնը այն կը թուի ըլլալ անշուշտ, որ նոյն գրուածք մը տարբեր իմաստ կ'առնէ ըստ կարդացողին, ինչ որ նորութիւն չէ եւ Փիրանտելլոյի «Ամէն մարդու ի՛ր ճշմարտութիւնը» միայն թատերգութեան մը խորագիրը չէ:

Եւ որովհետեւ յաջորդ նիստին հիւրընկալողը Ընկերվարական կուսակցութիւնն է, Էսթիէ յայտարարեց թէ «կը սպասենք, թող գան երբոր կ'ուզեն»: Բայց կը թուի թէ համայնավարները նոր առաջարկ չունին այդ կէտին մէջ եւ գոնէ քանի մը օր մէկը միւսին պիտի սպասէ: Գալով «Երրորդ մարդ»ուն, որ առաջինը դուռը զարկաւ ելաւ յետոյ ետ եկաւ, կրնայ ժպտիլ, հաւանաբար ի տես նոր կացութեան մը, աւելի ծանր եւ որու պատասխանատուն, այս անգամ ինք չէ:

«Խզում» բառը չի գործածուիր անշուշտ, ոչ մէկ հոսանք պիտի ուզէր նման ծանրակշիռ պատասխանատուութիւն մը ստանձնել: Բայց կասկած չկայ որ Ձախը ձայն կորսնցուց այս օրերս եւ թէ տրամաբանական է մտածել թէ ի՛նչպէս, հիմնական հարցերու շուրջ, այսքան տարակարծիք հոսանքներ պիտի կարենան համերաշխ կառավարութիւն մը կազմել: Այս միջոցին գոնէ, այդ ուղղութեամբ կարելի չէ լաւատես ըլլալ:

Բայց բուն «վախը» ուրիշ տեղ է, համայնավարները մանաւանդ վախ ունին որ այս ամբողջին հետեւանքն ըլլայ՝ ընկերվարական – ժողովրդավար հոսանքի մը ստեղծումը երկրին մէջ, պարզ է առանց իրենց եւ որ շատերու երազն է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 19–20)

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԵՐԿԵՐԸ ՔՐՏԵՐԷՆ

1930ական թուականներուն Հայաստանի մէջ սկսաւ զարգանալ քրտական գրականութիւնը: Այդ ուղղութեամբ մեծ ծառայութիւններ մատուցանած են Աւ. Իսահակեան, Ակսել Բակունց, Հրաչեայ Քոչար, որոնք օգտագործելով քիւրտ ժողովուրդի բանահիւսութիւնը, իրենց երկերուն մէջ կերտած են հերոսներու կերպարներ: Այս առումով քիւրտ ընթերցողին մօտ ու հարազատ է Աւ. Իսահակեան, որու կարգ մը գործերը թարգմանուած են քրտական գրականութեան զարգացման սկզբնաւորութեան: Իսահակեանի ծննդեան 80ամեակին առթիւ Հաջիէ Ջնդիի թարգմանութեամբ հրատարակուած էր անոր քրտերէն առաջին հաւաքածոն՝ «Քուրդ Ամօն» խորագրով: Հաւաքածոյին մէջ տեղ գտած էին հեղինակին արձակ եւ չափածոյ կարգ մը գործերը: «Սովետական գրող» հրատարակչութիւնը նոր լոյս ընծայած է Իսահակեանի երկերու քրտերէն նոր մէկ հաւաքածոն, արձակ եւ չափածոյ: Առաջին անգամ ըլլալով քրտերէն կը հրատարակուի «Աբու Լալա Մահարի» պոէմը: Թարգմանութիւնները կատարած են Ֆերիկէ Վուս, Ջասըմէ Ջալիլ, Միքայէլէ Ռաշիդ, Ամարիկէ Սարդար, որ գրած է նաեւ յառաջաբանը:

×

ԱՌԱՔԵԼ ՊԱՏՐԻԿԻ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէի շէնքին մէջ բացուած է 83ամեայ Առաքել Պատրիկի նկարներուն ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած ջրաներկ ու իւղաներկ գործերը կը պատկերացնեն հայրենի բնաշխարհը եւ պատմական յուշարձանները: Հետաքրքրութիւն ստեղծած են Կոմիտասն ու Վարուժանը ներկայացնող կտաւները: Նկարչական առաջին փորձերը Առաքել Պատրիկ ըրած է յիսուն տարի առաջ Գահիրէի մէջ: 1947ին Հայաստան ներգաղթելով ան զբաղած է նաեւ ազգագրութեամբ, պատմութեամբ եւ հնագիտութեամբ: Գրած է իր ուսուցչին՝ Դանիէլ Վարուժանի եւ Կոմիտասի մասին գիրքեր, ինչպէս նաեւ «Հայկական տարազ» պատկերազարդ հատորը, ուր վերահաստատուած են յիսունէ աւելի հայկական անծանօթ տարազներ: Առաքել Պատրիկ գրած է նաեւ «Պատմագիրք – Յուշամատեան Սեբաստիոյ եւ շրջանի Հայութեան» ստուար երկու հատորնոց աշխատութիւնը:

×

ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄ՝

Երեւանի մէկ անկիւնը՝ օղակաձեւ պարտէզին մէջ բացուած է սենեկային երաժշտութեան տունը, ուր առաջին երեկոյթը տուած է Կոմիտաս պետական քառեակը մեկնաբանելով հայ եւ օտար երաժիշտներու գործերը: Նոր բացուած տան ճարտարապետն է Ստեփան Քիւրքչեան: Բացի 300 հոգինոց սրահէ, տունը ունի լաւ ակուստիք, երաժշտական փորձի սենեակներ եւ այլ յարմարութիւններ: Հոն տեղի կ'ունենան համերգներ, հանդիպումներ՝ երաժիշտներու, գրողներու եւ նկարիչներու հետ:

×

ԾՈՎԱԿ ԳԻՒՂԻ 107ԱՄԵԱՅ ԾԵՐՈՒՆԻՆ

Վարդենիսի լեռնային շրջանի Ծովակ գիւղի բնակիչներէն Ալմաստ Ղազարեան բոլորած է իր ծննդեան 107ամեակը: Շուրջ 200 հարազատներ եւ համագիւղացիներ հաւաքուած են ծերունիի տան պարտէզը շնորհաւորելու համար գիւղի երիցագոյն բնակիչին տարեդարձը: Ալմաստ Ղազարեան, որ մինչեւ հիմա ալ կը զբաղի տան գործերով, կը խնամէ թոռները եւ տէր է լաւ յիշողութեան ու տեսողութեան, ունի մօտ 50 թոռ ու ծոռ: Վերջին մարդահամարի տուեալներուն համաձայն, Հայաստանի մէջ մօտ վեց հազար երկարակեաց կայ որուն մեծ մասը՝ գրեթէ կրկնապատիկը, կիներ են:

Քանի մը տողով

ԼԻԲԱՆԱՆՑԻ փաստաբանը հակայարձակման անցած է եւ կ'ուրանայ թէ լիբանանցի երախաներ ծախած ըլլայ որդեգրութեան համար:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ հարաւը կացութիւնը շատ ծանր է եւ Իսրայէլ բացառիկ միջոցներ ձեռք առած էր Եոմ Կիփփուրի (Հինգշաբթի օր) առթիւ: Վէնս կոչ ըրաւ որ հրադադար հաստատուի բայց մտիկ ընող չկայ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԱՐԹԸՐ ընդունեցաւ «ցաւով եւ վիշտով» պիւտճէի իր տնօրէնին՝ Պերթ Լէնսի հրաժարումը: Ամբաստանութիւնները բազմաթիւ են եւ հաստատուած կը թուի ըլլալ որ Լէնս բաւական դրամ իւրացուցած է անցեալին ալ (երբ տնօրէն էր դրամատան) եւ անկէ ի վեր ալ չէր դադրած զեղծումներ ընելէ:

ՖԻՆԼԱՆՏԱ որոշած է ամսուն վերջ ետ քաշել Կիպրոսի իր ուժերը (ՄԱԿի): Գունդը բաղկացած է 220 հոգիէ: Թայմզ կը յիշեցնէ թէ ՄԱԿը 1975էն ի վեր չէ վճարած Կիպրոսի իր ուժերուն գործողութիւնները եւ միայն Ֆինլանտային ՄԱԿը 56 միլիոն մառք կը պարտի (մառքը՝ 1,12 Ֆր. կ'արժէ):

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՁԵՐԺԻՆՍԿԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

—— o ——

Ֆելիքս Ձերժինսկիի ծննդեան 100ամեակին նուիրուած պաշտօնական երեկոյթին, Մոսկուա, Սեպտեմբեր 9, Քա. Ժէ. Պէ. ի (1) Նախագահը՝ Եուրի Անդրոպով դատապարտեց այլախոհները, զանոնք գործիք նկատելով «սոցիալիզմի թշնամիներ»ուն ձեռքը եւ, հետեւաբար, հարկ նկատեց յիշեցնելու, թէ «ուստի մենք այսօր էլ պէտք է հանդէս բերենք բարձր զգօնութիւն, անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկենք, որպէսզի վնասազերծենք սոցիալիզմի թշնամիների քայքայիչ մէքենայութիւնները»: Անդրոպով չմոռցաւ նոյնիսկ այդպիսիները դասել քրէական յանցաւորներու շարքին. — «Մեզանում այդպիսի մարդիկ չնչին թւով կան, ինչպէս որ, դժբախտաբար, կան գողեր, կաշառակերներ, սպեկուլեանտներ եւ ուրիշ քրէական յանցագործներ: Թէ՛ մէկը եւ թէ միւսները վնասում են մեր հասարակութեանը, եւ ուստի պէտք է պատիժ կրեն խորհրդային օրէնքների պահանջներին լիովին համապատասխան» (2):

Ծշդենք, թէ խորհրդային Սահմանադրութեամբ ազատ կարծիքի, խղճի եւ այլ յարակից երեսներու ազատութիւնները յստակ երաշխաւորուած են: Ուրեմն, եթէ կան մարդիկ, որոնք սովետական օրէնքները կը խախտեն, այդպիսիները պէտք է փնտռել տիրող փոքր դասին մէջ:

Բոլշեւիկեան պետական հարուածէն (իմա՝ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութիւն) (3) շատ կարճ ժամանակ ետք, 1917 Դեկտեմբեր 7/20ին, Լենինի կարգադրութեամբ, Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը կեանքի կոչեց այսպէս անուանուած «Հակայեղափոխութեան եւ սաբոտաժի դէմ պայքարելու Համառուսաստանեան արտակարգ յանձնաժողով» (4): Նախագահ նշանակուեցաւ, Լենինի իսկ որոշումով, ծագումով Լեհ Ֆելիքս Ձերժինսկի:

Այս արտակարգ յանձնաժողովը, տխրահռչակ Չեկան, փաստօրէն քաղաքական պիծով գաղտնի ոստիկանութիւնը դարձաւ Համայնավար կուսակցութեան: Կարճ ժամանակուան ընթացքին եղաւ Պետութեան մէջ ամենակալ Պետութիւն մը:

Չեկան ռուսական կայսրութեան պատմութեան մէջ նոր երեւոյթ մը չէր: Արդարեւ, զայն կարելի է հարազատ ժառանգորդը նկատել ցարական նոյնքան տխրահռչակ Օխրանայի: Արդէն այս վերջինոյն միջին դասէն փորձառու տարբեր մաս կազմեցին նորաստեղծ Չեկային:

Արտակարգ Յանձնաժողովի հաստատման առթիւ տրուած բացատրութիւնն այն էր, թէ հակայեղափոխութեան հարուածներուն անհրաժեշտ է պատասխանել «անխնայ, արագ, անյապաղ ռեպրեսիայով, յենուելով բանուորների ու գիւղացիների աջակցութեան վրայ»:

Արդ, այդ թուականներուն քաղաքական ուժեղ հոսանքներ էին ցարական կարգերու տապալումին նպաստած, սահմանադրական կարգ ու սարք հաստատելու ձգտող եւ ընկերվարական հակումներ ցուցաբերող էս.—էռ.ները (ընկերվարական — յեղափոխականներ), Մենշեւիկները, Քատէթները (Սահմանադիր — Դեմոկրատներ) եւ այլ քանի մը մեծ ու փոքր կուսակցութիւններ ու խմբակցութիւններ:

Վերոյիշեալ բոլոր կուսակցութիւններն ալ, պետական հարուածէն ետք, ժողովրդավարութեան պահպանման ձգտող իբրեւ վերջին ապաւէն, իրենց յոյսերը կեդրոնացուցին Սահմանադիր Ժողովին գումարումին վրայ:

Նոյեմբերի կէսերուն, ընդհանուր թոհ ու բոհի մէջ, տեղի ունեցան Սահմանադիր Ժողովի անդամներու ընտրութիւնները: Պատկերը ցոյց տուաւ, թէ Համայնավարները մեծամասնութիւն չէին ներկայացներ: Ճիշդ է, Պետրոգրադի մէջ անոնց թեկնածուները ձայներու 45 առ հարիւրը ապահովեցին, սակայն բովանդակ երկրին մէջ ինը միլիոն քուէ ձեռք ձգելով 25 տոկոսը ներկայացուցին: Շատ էր, եթէ նկատի առնուէր Մենշեւիկներու ապահոված 1.700.000 ձայնը (4 առ հարիւր) եւ Քատէթներունը՝ 4.600.000: Սակայն քիչ էր, առաւելաբար գիւղական շրջաններու շնորհիւ, քուէարկողներու 58 տոկոսին քուէն ձեռք ձգած յաղթականին բաղդատմամբ, Ընկերվարական — Յեղափոխականներուն (20.900.000): Որով այս վերջինը բացարձակ մեծամասնութիւնը կ'ապահովէր Սահմանադիր Ժողովին մէջ:

Լենինի համար քուէատուփի որոշումը անարժէք էր: Սահմանադիր Ժողովը հրնարաւորութիւն չունեցաւ գումարելու իր երկրորդ նիստը: Երեսփոխանները ժողովատեղիին դուռները փակ գտան, զոյգ թնդանօթներու փողերը դէպի իրենց ուղղուած: Վերջին յոյսը ժողովրդավարներուն՝ Սահմանադիր Ժողովը, ընդամէնը 12 ժամուան եւ 40 վայրկեանի կեանք ունեցաւ:

Ռեպրեսիոն, գլխաւորութեամբ Ձերժինսկիի, հիմնականին մէջ ուղղուեցաւ ընդդիմադիր բոլոր կուսակցութիւններուն դէմ: «Սահմանադիր Ժողովի պաշտպանութեան միութեան» անդամները ձերբակալուեցան, խափանուեցաւ Մենշեւիկներու համագումարը, Յունուար 5ին՝ Կարմիր գինուորականներ հրացանի համազարկերով ընդունեցան Ընկերվարական — Յեղափոխականներու խաղաղ ցոյցը՝ գլխաւորութեամբ Չերնովի եւն.:

Աստիճանաբար ձերբակալութիւններն ու կասկածելիներն իսկ արգելակայաններ առաջնորդելու միջոցները ընդհանրացան: 1918ին երկու, 1920ին ութ, իսկ 1922ին արդէն 56 արգելակայաններ հաստատուած էին Չեկայի կողմէ:

Աւելի մօտակայ իրադարձութիւնները ծանօթ են բոլորին:

Ձերժինսկիի մօտիկ գործակիցը դարձաւ Վարդամ Ավանեսով (Սուրէն Մարտիրոսեան, 1884–1930), որ Համառուսաստանեան արտակարգ Յանձնաժողովի անդամ նշանակուեցաւ 1917 Դեկտեմբերին: Անոր նուիրուած կենսագրական տողերուն մէջ միշտ կը յիշուի, թէ Ձերժինսկիի ղեկավարութեան տակ «հերոսական աշխատանք» կատարած է 1918–ին ձախ էս. էռ.ներու ճնշումին, Մենշեւիկեան համագումարի խափանումին եւ այլ գործերու մէջ:

Արտակարգ Յանձնաժողովը Հայաստանի մէջ ստեղծուեցաւ 1920 Դեկտեմբեր 6ին: Շաւարշ Ամիրխանեան փաստօրէն անոր առաջին նախագահը դարձաւ: 1921 Յունուարի սկիզբները Երեւան ժամանեց Համառուսաստանեան արտակարգ Յանձնաժողովի լիազօր — ներկայացուցիչը Գէորգ Աթարբէկեան, որ Ձերժինսկիի օրինակով բռնութիւնները իրենց լրումին հասցուց:

Վերջացնելու համար աւելցնենք, որ Ձերժինսկիի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած յոբելենական երեկոյթներ կազմակերպուեցան Լենինգրադ, Կիեւ, Մինսկ, Ալմա–Աթա, Վիլնիուս, Քիշնեւ, Երեւան եւ այլուր:

Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ նոյնպէս Սեպտեմբեր 9ին: Խօսեցաւ Հայկական ՍՍՀ պետական անվտանգութեան կոմիտէի Նախագահը՝ Հրայր Միխայէլեան:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

1) Պետական Անվտանգութեան Կոմիտէ, ինչպէս բառացի թարգմանութեամբ կը յիշուի Հայաստան:
2) «Սով. Հայաստան», Սեպտ. 10:
3) Ձմրան պալատը գրաւուեցաւ 1917 Հոկտ. 26ին:
4) Ռուսերէն կրճատուած՝ ՎՉԿ=Չեկա:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ

—— o ——

Գ.— ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Ճշդենք որ այս գլուխին մէջ մեր խօսքը միայն Շաբաթօրեայ դասընթացքներուն համար է:

Ոչինչ կազմակերպուած է:

Աւելի ճիշդ, յիսուն կամ վաթսուն տարուան ընթացքին մէ՛կ տոկոսով իսկ բան չէ փոխուած դպրոցին շուրջ հաւաքուած մարդոց գործելակերպին մէջ: Հասկնալի ալ է եւ չենք մեղադրեր: Բոլոր այն բարի կամքերը, թէ անոնք ըլլան թաղականներ, հոգաբարձուներ, զանազան միութիւններու անդամներ, չեն կրնար կրթական հարցերով զբաղիլ եթէ այդ պատրաստութիւնը չունին:

Հետեւաբար, դպրոցները, դասընթացքները ամէն Սեպտեմբերին կամ Հոկտեմբերին կը վերաբացուին քիչ մը աւելի արմատացած ունակութեամբ մը, եւ բան մը ըրած ըլլալու հոգեբանութեամբ կամ գոհունակութեամբ: Այսպէս, ամէն վերամուտին, ոչ թէ տեղքայլ, այլ յետ քայլ մըն է որ կ'ըլլայ: Նամանաւանդ որ իւրաքանչիւր շրջան կը մնայ կղզիացած իր պատեանին մէջ:

Հրաշք առաջարկներ չունինք, բայց կը հաւատանք մտածուած եւ կազմակերպուած աշխատանքին: Ասոր համար միջդպրոցական յարաբերութիւններու եւ գործակցութեան հաստատումը կը թուի անհրաժեշտ: Շատ ճառուած եւ որոշումներ տրուած են ընդհանուր կրթական մարմնի մը ստեղծման շուրջ Ֆրանսայի համար: Մինչեւ այսօր ոչ մէկ դրական քայլ:

Գուցէ աւելի գործնական պիտի ըլլայ այդ կրթական մարմիններու ստեղծումը իւրաքանչիւր հայահոծ շրջանի մէջ: Այս մարմնին պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ՝ հայերէն լեզուի ուսուցման կազմակերպութիւնը իր բոլոր տուեալներով, այսինքն՝ կազմակերպական, մանկավարժական եւ մատակարարական:

Այս ուղղութեամբ աչաւասիկ կարգ մը մտածումներ.

— Ուսուցման մէկ ծրագրի պատրաստութիւն բոլոր դպրոցներուն համար:

— Դասընթացքներու կազմաւորում եւ դասաւորում:

— Գոյքերու կեդրոնացում:

— Փոխ–յարաբերութիւններու հաստատում դպրոցներու միջեւ:

— Տեւական յարաբերութիւն՝ ծնողք - աշակերտ — ուսուցիչ:

— Ուսուցիչներու պարբերական հանդիպում:

Մինչեւ նման մարմիններու ստեղծումը եւ հաստատումը, ժամանակը դարձեալ պիտի շարունակէ իր յառաջընթացքը, հետեւաբար մեկնելով այժմեան կացութենէն եւ տուեալներէն նպատակայարմար կը գտնենք զարկ տալ մասնաւորապէս երկու մակարդակներու վրայ:

Առաջինը, Հայերէնը պաքալօրէայի քննութեան համար: Հոս կարելի է շատ բան ընել եւ լաւ ընել: Ամէն դրդապատճառները կան որպէսզի աշակերտը աշխատի, սորվի եւ սիրէ: Պահանջուած ծանօթութիւններու, գիտելիքներու գումարը կարելի է բաժնել երեք տարիներու վրայ՝ երկրորդ, առաջին եւ աւարտական դասարան:

Իսկ ա՛լ աւելի կարեւոր է, ազգային տեսակէտէն, մանկապարտէզներու ստեղ-

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

⁂

ԺԲ.

Նախագահն ըմբռնեց թէ այս ամբաստանեալին հետ երկարատեւ դատավարութիւն մը շատ անպատեհութիւններ առաջ պիտի բերէր. կարճ կապելու խոհեմութիւնը ունեցաւ: Օրինական անհրաժեշտ ձեւակերպութիւններէն յետոյ, դատաւորները խորհուրդի սենեակը առանձնացան: Կէս ժամ ետքը վերադարձան: Նախագահը դատարանին միաձայն վճիռը ամբաստանեալին հաղորդեց: Երեք տարուան բանտարկութիւն:

ԺԳ.

Դատավճիռը Հինգշաբթի օր մը տրուեցաւ. իրիկուան դէմ: Դատապարտեալը յանկարծակիի չէր գար՝ այս ելքին արդէն սպասելուն: Զինքը վերադարձուցին Պալը Զալթիէ, հոնկէ կեդրոնական բանտը փոխադրումի համար: Յաջորդ օրը այցելուներ եկան: Իր գործը վերջացած ըլլալով, այլեւս «յարաբերութենէ կտրուած» չէր մնար: Եկողները հաստատեցին, թէ զօրաւոր բարեխօսութեանց շնորհիւ շուտով ներման պիտի արժանանար: Եւ իրաւ յաջորդ օրն իսկ, Դատական պաշտօնատունը ոստիկանութեան կը հաղորդէր «ներում շնորհող» կայսերական իրատէն:

Էֆէնտին, առանց ժամանակ կորսնցնելու, կառք մը նստաւ եւ ուղղակի Եըլտըզ գնաց, ու սենեկապետի մը միջոցաւ «իր երախտագիտական զգացումները յատս կայսերական գահոյից» դրաւ:

Սուլթանին պալատէն ուղղակի Օրթագեղ անցաւ: Նախորդ օրն ու նոյն առտուն շատ անձրեւած ըլլալուն՝ կառքը չէր կրնար մինչեւ Տէրէն յառաջանալ: Էֆէնտին, ըստ սովորութեան, Թաշներտիվէնը վար իջաւ: Կանգ առաւ, աչքերը չորս կողմը ժուռ ածեց կարօտագին: Սիրտը անհուն տխրութեամբ լեցուեցաւ: Առտու մը ինչ վիճակի մէջ մեկնած էր հոնկէ, եւ հիմակ ինչ վիճակի մէջ կը վերադառնար: Եւ ահա զինք նշմարելուն՝ խանութէն կամացուկ մը դուրս ելաւ փէսեն, որուն միշտ խալըպի կը դրկէր փէսը: Քանի մը քայլ անդին չաքարաջուր վաճառողն ալ եկաւ: Ամէն առտու էֆէնտին խանութը կը սպասէր քարշակին, լոխում մը ուտելով եւ ջուր խմելով: Դիմացէն բէրուքէրն ալ՝ իր բաղմամեայ սափրիչը՝ ցատքեց: Երեքն ալ շուրջը եկան: Դէմքերնուն վրայ կը նըշմարուէր ուրախութիւն մը, որ սրտաբուխ էր: Բարեւեցին յարգանքով, բայց մտերմական ընտանութեամբ մը, որուն սովոր չէին: Իրենց խնդակցութիւններն ու բարեմաղթութիւնները թոթովեցին, այնքան յուզուած էին, որ չէին կրնար առատ առատ խօսիլ: Էֆէնտիին սիրտն ալ ելաւ:

Զկրցաւ շատ բան ըսել. ամէնուն հաւասարաբար հարցուց. ընտա՞ր էք: Աստուծով ամէնքդ ալ ողջ առողջ, հանդիստ էք: «Ամէնքդ» խորհրդաւոր, ցած ձայնով մը արտասանեց: Ակնարկութիւն էր կատարածին:

— Փառք Աստծու, էֆէնտի, ողջ առողջ ենք, վիճակնիս յայտնի է, ըսին:

— Ողջութիւն ըլլայ, Աստուծոյ ողորմութիւնը մեծ է, պատասխանեց:

Հոն, փողոցը, դասակարգերը իրարու կ'եղբայրակցէին տառապանքներուն մէջ իրենց հաւասարութեամբը: Էֆէնտին ու աղբարը միեւնոյն տանջանքներով կը խոշտանգուէին, առանց խտրանքի, իրբեւ միեւնոյն ազգին զաւակները: Վսեմաշուք Հայը այն պահուն որ կը կործանէր այն փաշաներուն ձեռքերէն, որոնց առջեւը խոնարհ երկրպագու եղած էր, իրեն յենարան ու զօրավիգ կը գտնէր ժողովուրդին սիրտը, որ կը ցոլար աղքատ աշխատաւորներու երեսը, աշխատաւորներ որոնց վրայ միշտ վերեւէն նայած էր: Օտարէն հալածուող ժողովուրդի մը համար եղբայրակցութեան զգացումին ամբողջ անուշութիւնը հիմակ կը զգար: Ու կը զգար նաեւ թէ շատ խորունկ իմաստ մը ունէր, ցեղին՝ «սրտէ ի սիրտ ճամբայ կայ» քաղցրախօսիկ առածը:

Մնաք բարով ըսելով, էֆէնտին ճամբան շարունակեց տրտում ու խոհուն: Իր աչքերը ի զուր չորս կողմերը կը փնտռէին այն դէմքերը զորս պզտիկուց ի վեր տեսնելու վարժ էր: Ո՞ւր էին հայ համալները, որոնք իր անցած առենը բարեւի կը կայնէին: Անոնց հետ ալ կ'ուզէր երկու խօսք փոխանակել: Անոնք ալ կը կարօտնար այդ բոպէին: Եւ տեսաւ կոշտ ու կոպիտ, ժահաղէմ թուրքեր, այն բարի ու համեստ Մշեցիներուն տեղը անցած:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(33 — Շար.)

ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Սեպտ. 3ի թիւին մէջ՝ Ա. Արաքսմանեան, «Արժանապատուութիւն» խորագրով յօդուածով ախտաճանաչումը ըրած է Հայաստանի մէջ ծայր տուած կարգ մը յոռի բարքերու եւ ահազանգ հնչեցուցած պայքարելու համար անոնց դէմ: Կուտանք յօդուածին հիմնական մասերը:

Մարդկային ամենավեհ առաքինութիւններից մէկը արժանապատուութեան զգացումն է: Թերեւս բառն այնքան բազմիմաստ եւ բազմաբովանդակ չէ, որքան դա թելադրում է մարդու վարքագիծը կեանքում, սովորական ու անսովոր պայմաններում ու յարաբերութիւններում:

Ես չեմ կասկածում, որ բազում արարքների ու դանդանքների բուն արմատը պէտք է փնտռել այնտեղ, ուր մարդը կորցնում է արժանապատուութեան զգացումը, սեփական պատուից գերադասում սեփական շահը, անձնասիրութիւնը, փարքութիւնը եւ դրամաշորթութիւնը: Չէի ասի, թէ նման երեւոյթները, որպէս կանոն, դրսեւորւում են իմացական առաւել ցածր աստիճանի վրայ գտնուող մարդկանց շրջանում: Ցաւն էլ հէնց այն է, որ դեռ կան նաեւ այնպիսիները, որոնք ճարտար բարոյախօսներ են, կարող են ժամերով խօսել մարդկային առաքինութիւնների ու հայրենասիրութեան մասին, բայց, տեղը որ գայ, առանց խղճի խայթի շրջանցում են իրենց իսկ ջատագոված մարդկային բարոյականութեան նորմաները, ոտնահարում նրանք, թոյլ են տալիս օճրագործութեան սահմաններին հասնող արարքներ: Այդ մարդիկ առաւել վտանգաւոր են, քանի որ կոչուած լինելով պահպանելու ընկերվարական համակեցութեան սկզբունքները, դիմակաւոր ու անդիմակ, քամահրում են դրանք, մեծ վնաս հասցնում մեր իտէալների հեղինակութեանը:

Մարդը ստորանում, դառնում է ողորմելի, երբ պատիւը հանում է սակարկութեան: Վերցնում է այն, ինչ իրաւունք չունի վերցնելու, տալիս է այն, ինչ իրաւունք չունի տալու, խախտում է օրէնք, կարգ ու կանոն՝ այդ ամէնը ենթարկելով սեփական բարեկեցութեանը, ամէն ինչ արդարացնելով տնայնագործ փիլիսոփայութեամբ:

Կաշառք տալու եւ վերցնելու չարիքը դեռեւս արմատախիլ չի եղել: Ստորանում է ոչ միայն կաշառք վերցնողը, այլ եւ առաջարկողը, որովհետեւ հասարակութեան աչքից հեռու գործարք անելը նշանակում է անտեսել բնականը, աղնիւ ուղիները, նշանակում է յոյսը դնել ոչ թէ մարդկային ամենակարող հոգեկան կորովի, այլ «ամենազօր» դրամի վրայ:

Վերցնողն ու առաջարկողը պէտք է որ անքուն գիշերներ անցկացնեն, որովհետեւ, ինչպէս մեր պապերը կ'ասէին, հոգին ծախել են սատանային: Այդպէ՞ս է արդեօք:

Բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնների քննութիւնների նախօրեակին, հսկողութիւնից թոյլ որոշ օղակներում դեռ շարունակւում են դրամական բանակցութիւնները, որպէսզի որեւէ «անակնկալ» չխանգարի այս կամ այն երիտասարդին՝ քննութիւնները «յաջողութեամբ» տալու: Ո՞վքեր են տուողները, ո՞վքեր են վերցնողները, եւ ո՞վքեր են այն միջնորդները, որոնք հմտօրէն իրագործում են «Իճալ տուեց, Իկրեկը վերցրեց» գործողութիւնը: Ցամենայն դէպս, վերցնողներից շատերը, եթէ խիղճը բոլորովին չեն կորցրել, իրենց նիւթականից գանգատուելու իրաւունք չունեն: Բայց եւ այնպէս, վերցնում են:

Ներքին սակարկով են որոշ վիրաբոյժներ համաձայնում վիրահատել, երբեմն ապահովելով հիւանդի տիրոջ հետ իրենց համաձայնութիւնը կանխավճարով: Ես չէի հաւատայ նման վիրաբոյժի դանակին, որովհետեւ կասկածի տակ կ'առնէի նրա քաղաքացիութիւնը:

Արժանապատուութիւնը զարդ ու պաճուճանք չէ, այլ մարդու բնական վիճակը, որ ուղեկցում է նրան ամէն քայլափոխի: Մինչեւ իսկ փոքր շեղումը մարդուն հետզհետէ ընտելացնում է ինքն իր հետ, իր ինքնասիրութեան, իր քաղաքացիական պարտքի ու բարոյական դիմանկարի հետ կոմպրոմիսի մէջ մտնելուն: Մարդը կորցնում է բարոյական չափանիշները, բռնում է այլասերման ճանապարհը, դառնում է հասարակութեան համար վտանգաւոր ու վնասակար: Նման մարդիկ ամէն ինչի ընդունակ են: Գիշերը լուսամփոփի լոյսի տակ զրպարտիչ տողեր են գրում, որ մի ուրիշի համար քաշքշուք ու գլխացաւանք սկսուի: Մինչդեռ ուրիշին զրպարտելը եւ հազար ու մի մեղք վերագրելը նախ եւ առաջ նշանակում է ինքն իրեն չյարգել, որովհետեւ խոհեմ ինքնաստուգման դէպքում իսկոյն կը դրսեւորուեն պատճառները՝ կողմնակալութիւն, շահ, նախանձ, իր դիրքերն ամրացնելու ձգտում, իր նկատմամբ վստահութիւն շահելու կռուան, «արդարամիտ» եւ «ուղղափառ» երեւալու փառասէր մոլուցք, տասնեակ արարաւոր նպատակներ, որոնք ինքնին նսեմացնում են մարդ արարածին:

Արժանապատուութեան անկումը միայն մեծ – մեծ գործերում չի արտայայտւում:

Սովորութիւն է դարձել մանրը չվերադարձնել: Այդ մանրը յաճախ մէկ – երկու կոպեկ է: Մուրացկանն անգամ վիրաւորւում է, երբ նրա մեկնած ափի մէջ մէկ – երկու կոպեկ ես դնում: Իսկ որոշ դրամապահուհիներ անյարմար չեն զգում. այդ պահին մտածում են, թէ այդ կոպեկների գումարը ի՞նչ կը բերի նրանց օրուան վերջին... Ու հաշուիչի վրայ գցում են այդ կորցած կոպեկների քանակը, դրան յատկացուած անկիւնում: Դէ, արդարացումը կայ... կոպեկանոցներ չկան: Եւ միալար ու միանման այդ պատճառաբանութեամբ փակում են գնորդի բերանը:

Որ ժամին, քանի հոգով ուզում էք մտէք հիւանդանոց՝ հիւանդտեսի, միայն թէ հերթապահ – պահակի ափը սահեցրէք մի ռուբլի: Հոգ չէ, որ խախտւում է հիւանդանոցային կանոնադրութիւնը: Մարդ զարմացած դիտում է, թէ ինչպէս «ՉԻ ԿԱՐԵԼԻՆ» վայրկենապէս դառնում է «ԿԱՐԵԼԻ», երբ խօսքին փոխարինում է թղթադրամը: Դրամով սկզբունքի, պարտականութիւնների վաճառքը անհատի ինքնաստորացման ամենատռամաթիք օրինակներից է եւ, ի հարկէ, հասարակական չարիք:

Եւ գիտէ՞ք, մեզանից շատերը բողոքում են վրդովւում եւ, միաժամանակ, գործնականում օժանդակում, որ չարիքը խորանայ: Օգնում ենք մեր անտարբերութեամբ, քաղքենիական դատողութիւններով ժլատութեան կամ առատաձեռնութեան մասին, մեր պարծենկոտութեամբ կամ ցուցամոլութեամբ, մեր վատ դաստիարակութեամբ, աղնիւ վստահի թերահաւատութեամբ:

Եւ իմ՝ գրողի, հասարակական գործչի կիրքը հէնց դրանով էլ պէտք է բացատրել, այդ հաւատով, որ մեծ են չարիքին գերազանցող ուժերը, եւ համաձայնեցուած, միահամուռ, մարտական արշաւի դէպքում, մարդկային արժանապատուութեան բարձր գիտակցութեան պայմաններում չարիքը չի կարող չնահանջել, չի կարող տեղը չզիջել մարդկային վսեմ իտէալների յաղթանակին:

Ա. ԱՐԱՔՍՄԱՆԵԱՆ

ծումը: Այս ուղղութեամբ ցարդ չէ մըտածուած, կամ ալ շատ հարեւանցիօրէն: Անկասկած կէտ մըն է որ պէտք է ուսումնասիրել եւ վստահ ենք որ կան իրագործումի եղանակներ եւ կարելիութիւններ: Ի՛նչ լաւ պիտի ըլլայ եթէ հայ մանուկներ, երեք, չորս, հինգ տարեկանին արդէն մտնեն հայկական յարկէ մը ներս ուր լեզուէն, խօսքէն անդին պիտի գտնեն հարազատ հայկական բոյն մը: Այս տարիքին մէջ շատ դիւրին է մանուկին միտքը կազմել, հորիզոնը գծել:

Ահաւասիկ, կարգ մը մտածումներ, առաջարկներ, որոնք խորհրդածութեան կրնան մղել մեր ազգային կրթական մարմինները, միութիւնները, դաստիարակները:

Արդէն ուշ մնացած ենք դպրոցներու, պարտէզներու հաստատման եւ մանկանց կազմակերպման գործին մէջ: Այսուհանդերձ, դարձեալ կ'ըսենք՝ նախընտրելի է ուշ քան երբեք, սպասելով, ակնկալելով մտածուած, լուրջ, իրագործելի ծրագիրներ շօշափելի արդիւնքներով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՆՈՐ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ...

Լրջախոհ Պիզնըս Ուիք ամերիկեան շաբաթաթերթին համաձայն, կիներու ազատագրութեան շարժումը անսպասելի երեւոյթ մը հրապարակ բերած է.

— Կիները այլեւս գրագրուհի չեն ուզեր ըլլալ եւ կը նախընտրեն ձեռական աշխատանքի անցնիլ... գրագրուհիներու պակասը զգալի է ամբողջ երկրին մէջ: Այսպէս, միայն Ուաշինկթընի հանրային մէկ սպասարկութեան մէջ թեկնածուներ չեն գտնուիր 400 պաշտօններու համար: Եւ քանի մը քայլ անդին այս գրասենեակէն, կարելի է տեսնել կիներ, պինդ կազմուածքով, որ շուկայի մը շինութեան համար կ'աշխատին ժամը 8 տոլար (շուրջ 40 ֆրանք) շահելով»: Բաղդատմամբ առաջուան, երկու անգամ աւելի կ'աշխատիմ, կ'ըսէ կին մը, բայց աշխատավարձքի յաւելում կը ստանամ ամէն վեց ամիսը: Աւելին՝ աշխատանք մըն է, որ հնարաւորութիւն կուտայ ինծի որեւէ տեղ աշխատելու: Որով կրնամ ճամբորդել ո՛ւր որ ուզեմ եւ շահիլ ապրուստս»:

Փիթսպըրկի փոխադրութեանց պաշտօնեաներու վարիչը հաստատած է, թէ տասը տոկոսը փոխադրակառքերու վարորդներու թեկնածուներուն կիներ են: Վարորդները կը շահին տարեկան 13էն 18.000 տոլար, մինչ սկսնակ գրագրուհի մը 7.500էն 10.500 տոլար տարեկան:

ԹՌՉՈՒՆՆԵՐԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑՈՎ ԿԸ ՇԱՐԺԻՆ

Տըպլինի օրաթերթը՝ Այրիշ Թայմզ, կը պատմէ հետեւեալ տարօրինակ պատմութիւնը.— Կը թուի թէ թռչունները գիտեն ոչ միայն կլիմային պայմանները, այլեւ տարուան շաբաթն ու օրը: Քանի մը տարիներ առաջ, Տըպլինի կենդանաբանական պարտէզի սագերը, հնդկական տեսակի, սովորութիւն դարձուցած էին ձմեռը հեռանալ իրենց բնակավայրէն եւ իրենց ժամանակը անցընել Տըպլինի երկու փարքերը, ուր առաւել բազմութիւն կար զիրենք սնուցանող: Բայց ամէն կիրակի, կը վերադառնային անպայման կենդանաբանական պարտէզ, որովհետեւ գիտէին, թէ կիրակիները հոն աւելի բազմութիւն կ'ըլլար, քան փարքերը:

— Հարցուցի կ'ըսէ, թերթին թղթակիցը, թէ ի՞նչպէս սագերը կրնան ճշդել կիրակին:

— Երկու բացատրութիւն կը տեսնեմ, ըսաւ պատասխանատուներէն մէկը: Եկեղեցիներու կիրակնօրեայ զանգերը եւ երթեւեկի աղմուկին բացակայութիւնը: Զարմանալի է հաստատել, թէ թռչունները որքան լաւ կը նկատեն աղմուկին բացակայութեան հետ կապ ունեցող սընունդին յաւելումը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (426)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ՁԱՒԱԿԸ

Այս վերջինը ցած ձայնով սապէս խօսք առաւ.

— Տէր իմ, զաւա՞կս տեսնելու եկած էք թէ աղջիկս կամ զիս: Հոս ամէն ոք իրեն յատուկ արհեստ մը ունի... զաւակս տեսնելու եկողը՝ զաւկիս յաճախորդն է, աղջիկս տեսնելու եկողը՝ աղջկանս, զիս տեսնելու եկողը՝ իմս: Բախտերնիդ նայիլ տա՞լ կ'ուզէ՞ք, անցեալնիդ, ներկանիդ եւ ապագանիդ հասկնալ կ'ուզէ՞ք, սիրելնիդ եւ սիրուելու համար գիտնալ կ'ուզէ՞ք: Ահա ասոնց պատասխանը ես պիտի տամ ձեզի: Երիտասարդանալու փոշի կամ օղի կ'ուզէ՞ք, մէկը կախարդելու կամ հմայելու գաղտնիքը սորվիլ կ'ուզէ՞ք: Քարի պէս պաղ եւ անտարբեր կնոջ մը երակներուն մէջ սիրոյ լափլիզող կրակը թափել կ'ուզէ՞ք: Ձեր սիրուհիին պատուհանին տակ կիթառ ածելով սիրոյ երգեր դեգդեղող անհաճոյ սոխակը ազդու թոյնով մը անդին աշխարհք ղրկել կ'ուզէ՞ք: Այդ թոյնն ալ ես ձեզի հայթայթելու պատիւը պիտի ունենամ: Սիրոյ բոլոր խաղերը գիտցող, կայտառ ու եռանդուն, մարմնեղ ու լեցուն կուրծքերով գեղանի կին մը կ'ուզէ՞ք այս գիշեր: Ատիկա ալ աղջկանս գործն է. մէկ վայրկեանէն ձեր հաւնած կինը կրնայ բերել ձեզի: Միայն իրեն պէտք է ըսել թէ ո՞ր տեսակէն կ'ախորժիք, ո՞ր գեղեցկութիւնը ձեր բերնին համ կուտայ, Իրլնամուտի մը պէս թո՞ւխը, Աստղիկի մը պէս խարտեա՞շը, Գերմանուհիի մը պէս երկայնահասա՞կը, Անգլուհիի մը պէս նիհարակա՞զմը, Ֆրանսուհիի մը պէս կրակո՞տը, Սպանուհիի մը պէս հնոցւո՞րը... Ըսէք, պարոն, կ'ուզէ՞ք վերջապէս նախանձոտ ամուսինէ մը կամ անասնաբարոյ սիրահարէ մը օձիքնիդ ազատել, կ'ուզէ՞ք որ դաշոյնի հարուածով մը ձեր ոսոխը մեծ հօրը քով ճամբորդէ իր գեղանի ժառանգութիւնը ձեզի ձգելով...: Ատիկա ալ զաւկիս գործն է: Ընտրեցէք, տէր իմ, մա՞րը կ'ուզէք, աղջի՞կը թէ զաւակը...: Այս երեքէն որո՞ւն պէտք ունիք...:

— Սփարթիվէնթօն տեսնելու եկած եմ, պատասխանեց Ալթիէրի:

— Զաւկի՞ս պէտք ունիք: Հոս է, հոս է, եւ իր մարմնովն ու հոգիովը ձեր տրամադրութեան տակ: Անանկ կը կարծեմ որ ան ալ ձեզի կը սպասէր: Գործ ունէր այսօր, իրեն հարիւր ոսկի խոստացած էին որ այդ գործը տեսնէ, բայց լակոտս չգնաց: Կ'երեւի թէ հասկցաւ որ աւելի խոշոր պատառ մը պիտի գար այս գիշեր:

— Օ՛ն, պառաւ, լռէ եւ զաւակդ կանչէ:

— Եկէք պարոն, վեր ելէք, ըսաւ պառաւը խորի դուռը բանալով:

Ալթիէրի մութ սանդուխ մը նշմարեց ուրկէ զարշելի հոտ մը կուգար:

Նախ պահ մը վարանեցաւ, յետոյ ձեռքը դաշոյնին կոթին տանելով, վճռական քայլերով վեր ելլել սկսաւ:

Իսկ պառաւը, սենեակ մը վերադառնալով գաւազան մը խլեց եւ սկսաւ վրայի յարկի ձեղունը ծեծել անոր ծայրովը:

Ալթիէրի սանդուխին գագաթը ելլելուն պէս ինքզինքը ընդարձակ բայց ցած ձեղունով սենեակի մը առջեւ գտաւ: Այս սենեակին մէկ անկիւնը տկար լոյս մը արձակող փոքրիկ ճրագով մը լուսաւորուած էր, բայց միւս մասը մութի մէջ կը մնար:

Տունին աւելորդ-զոյքերը պահելիք տեսակ մը վերնատուն էր ան ուր ոչ մէկ կարասի կը տեսնուէր բացի մահճակալէ մը, քանի մը եռոտանի աթոռէ, սեղանէ մը որուն վրայ քանի մը շիշ եւ գաւաթ կային: Պատէն տասներկուքի չափ սուրեր կախուած էին:

Սուրի մը պէս երկայնահասակ ու վտիտ մարդ մը, ձեռքը փետրաւոր գըլխարկ մը, մինչեւ գետին խոնարհելով այցելուին առջեւ, ձեռքի գլխարկը յարգական ձեւով մը ճօճեց եւ ապա վեր բարձրացնելով ըսաւ.

— Սփարթիվէնթօն պատիւն ունի ինքզինքը ձեզ ներկայացնելու եւ ձեր տրամադրութեան տակ մտնելու, տէր իմ:

Ալթիէրի մանրազնին կերպով զայն աչքէ անցուց:

Սփարթիվէնթօն (Ջարդարար) իր անունին եւ կամ իրեն տրուած մակդիրին արժանի անձ մըն էր:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Ալիս Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Արման Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Մանուկեան եւ աղջիկը՝ Անոյշ, Տէր եւ Տիկին Թադէոս Մանուկեան (Երեւան), այրի Տիկին Շուշան Սմբատեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ քեռորդիին եւ ազգականին՝

ԿԻՒՐԵՂ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 22ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Սեպտ. 26, ժամը 14ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, Ռիւ Կոմիտաս (օթոպիւս 103, կայան՝ Փըլթի Փոն) եւ մարմինը կը թաղուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ եւ Տիկին Խաչիկեանէ 100 Ֆր. Գ. Ճամպազեանի մահուան առթիւ:

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարա-կութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՑԱՆԿԸ

Պր. Հաճի Զաքրեան, Տիկ. Սրբուհի Պալապանեան, Վարդան Փափազեան 15-ական, Մարտիրոս Քէշիշեան, Տիկ. Կիւլ-ուէն Խոտիկեան, Իսկուհի Համբարձում-եան, Աննա Պետրոսեան, Վարուժան Սա-հակեան, Նազարէթ Պարսամեան, Բագ-րատուհի Պալթայեան, Հրաչ Խաչատուր-եան, Թադէոսեան, Սարգիս Պարոնեան, Սարգիս Աստանալեան, Ռոպէր Մաթէս, Մկրտիչեան, Միրէյ Աղայեան, Փերուզ Մուրատեան, Իրէն Ֆիանտինո, Աւետիս Քէօրօղլանեան, Համբարձում Ազարեան, Մարի Պալիկեան, Աղաւնի Գալայճեան, Յովհաննէս Յակոբեան, Բիւզանդ Տէ-վէճեան, Աբրահամ Վարդանեան, Մար-տիրոս Մաթէոսեան, Կարապետ Պէրպէր-եան, Յարութիւն Կըզմեսեան, Գասպար Կըզմեսեան, Թագուհի Կէօզիւմեան, Սօսէ Մեցիկեան, Յարութիւն Գորուեան, Հեր-մինէ Ֆօրնասարի, Նազարէթ Թամաճեան, Մարտիրոս Մարտիրոսեան, Վանիկ Մազ-մանեան, Փարամազ Մազմանեան, Սար-գիս Վահանեան, Գառնիկ Բանտիկեան, Լուիզա Մոքոսեան, Տիկ. Մարտիրոսեան, Ժան Նալպանտեան, Ղեւոնդուհի Այտըն-եան, Փանոս Այտընեան, Անդրանիկ Յա-րութիւնեան, Յակոբ Գարապօղոսեան, Յարութիւն Թոմասեան, Յովհաննէս Կա-սար Թօփալեան, Դաւիթ Բանտիկեան 10-ական:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստա-ցած է այրի Տիկին Զուլհակեանէ եւ զա-ւակներէն (Վիրոֆլէ) 500 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, Եռովէ Գազանճեանի մահ-ուան առթիւ:

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

ԴՌՆԱՊԱՆ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մարսէյլի Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը, իր նոր շինուած շէնքի համար կը փնտռէ քոնսիէրժ մը, նախապատուութիւն տալով ամուսնացած հայ զոյգի մը: Այրը պէտք է զբաղի նաեւ ժամկոչութեամբ, իսկ կինը ընէ առօրեայ թեթեւ մաքրութիւնները շէնքին:

Նոր շէնքին մէջ ապահովուած է ար-դիական լաւագոյն բնակարան: Տեւական ու ապահով գործ:

Բոլոր մանրամասնութեան համար դի-մել անձամբ կամ գրաւոր, ամէն օր ժամը 9էն 17 եկեղեցւոյ քարտուղարութեան կամ հեռաձայնել Մարսէյլ (91)-77.84.70

Հասցէ՝ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ 13008 Մարսէյլ

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

Le Cinéclub de l'UGAB présente

« MALHER »

de Ken RUSSEL (1974)

La vie du célèbre compositeur autrichien racontée avec tout le lyrisme et le romantisme de l'auteur récent de « VALENTINO », le Samedi 1er Octobre à 20 h. 45

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ - ՏԷՍԻՆ

— ԵՐԵԿՈՅԹ —

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԷՍԻՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

FRA NOR SEROUND de Décines

SOIREE

au profit de la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

Transmise en direct sur « *France-Inter* » de 0 h. à 1 h. 30 et animée par « *Inter Danse* »

Partie arménienne assurée par l'orchestre KOJA-KIAN

CASINO DE CHARBONNIERES

le Samedi 1er Octobre à partir de 21 heures 30

Jeux et interview des personnalités françaises et arméniennes et des responsables d'organisations arméniennes de Décines par deux animateurs d'Inter-Danses (Louis Lorgeas et J. F. Terpeau) et par Jo Donna

Avec l'orchestre de France-Inter

ANDRE RIAN

Ambiance et spécialités arméniennes

Réservation des places auprès de M. Edouard Mardirossian au (78) 72.25.91 (heures bureau)

(*aucune place ne sera retenue après 23 heures sur place*-

Souper-Dansant

Organisé par la

Section Arnouvile - Sarcelles de la Croix Bleue Arménienne

le Samedi 1er Octobre à 20 h. 30

au Restaurant Scolaire de la Fauconnière

Square des Sports à Gonesse

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

12-14, Rue St-Bazile—13001 MARSEILLE

ՄԱՐՍԷՅԼ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

Կազմակերպութեամբ

Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանի

Կիրակի, Հոկտ. 2, ժամը 13ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան վասպուրական սրահ

Գեղարուեստական բաժին, նուագ:

Ճաշագին 50 Ֆր.

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRAND ★ BAL ★ ANNUEL organisé par la section de Bagneux-Cachan de la Croix Bleue des Arméniens de France

Salle des Fêtes de Bagneux rue Charles-Michel

Samedi 8 Octobre 1977 à partir de 20 h.

NORAYR Chanteur

ORCHESTRE BERNARD DÉDÉDJAIN — AMBIANCE

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հայ երգի պանծացման երեկոյթ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

'կատարմամբ' Ամերիկայէն յատկապէս ժամանած

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

CHORALE
DICRAN JAMGOCHIAN

sous la direction de
de Dicran Jamgochian

Karl Schrock : piano
Harry Balukjian : violon
Solistes : Joan Bosmans, Kathy Frye, Doris Gangloff et Dicran Jamgochian

au programme :

Musique folklorique et populaire arménienne

KOMITAS, YEGMALIAN, TATOUL ALTOUNIAN, MELIKIAN, GANATCHIAN, SATIAN, HOVHANNESSIAN

Ուրբաթ Հոկտ. 7, ժամը 21ին, կիմէ սրահը, փլաս տ'Իէնա

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Տարօնի Հայրենակցական Միութեան

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտ. 29ին, Սփլանտիտ, մասնակցու-թեամբ Ռատիօ-Մոնթէ - Քարլոյի նուա-գախումբին:

ARMENIE *77*

du 1er Octobre au 15 Octobre
du 22 Octobre au 5 Novembre
du 23 Décembre au 6 Janvier 78

du 5 Août au 19 Août
(pour les jeunes de 16 à 35 ans)

Renseignements et inscriptions :

mondotours

2, Rue de Sèze — 75009 PARIS Tél. : 073-30-64, 073-32-64

sevan voyages

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

Renseignements et inscriptions : MONDOTOURS

POUR TOUS VOS VOYAGES TOUTES DESTINATIONS, BILLETERIES, NOUS CONSULTER

Votre repas de mariage entre la Nation et la Bastille

PALMA

Spécialiste de : réception, banquet, cocktail, lunch de 20 à 250 couverts

- 15 menus personnalisés de 69 à 150 F par personne boisson et service compris
- Location et décoration de salle gratuites
- Orchestre ou sonorisation sur demande
- Ambiance franco-arménienne animée par Hasmig
- Parking facile
- Ouvert tous les jours

Tél. : 344-10-40 à toute heure
210 Fg-Saint-Antoine 75012 Paris

RENVOYER CE BON
Nom
Adresse
tél.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
27
MARDI
27 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ.	Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	Հատը 1 Ֆ. 30

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.952
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 13 952

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՁԱԽԸ 10 ԱԹՈՌ ԿԸ ՇԱՀԻ

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՑՈՒՆ Է

—— o ——

Երեք տարին անգամ մըն է, որ Ծերակոյտի մէկ երրորդը կը նորոգուի եւ Կիրակի օր, Մեծ-ընտրողները (Ցած-Հռենոսի նահանգէն Եոն եւ փարիզեան շրջանը) կ'ընտրէին 115 ծերակուտական: 12 աթոռ աւելցած էր, հետեւանք ազգաբնակչութեան յեղաշրջումին, որոնց տասը շահեցաւ Ձախը եւ երկուքը՝ մեծամասնութիւնը: 71 ծերակուտական նոր են, չորս նախարարներ ընտրուած են, որոնցմէ՝ Մոնորի որոշած է մնալ կառավարութեան մէջ (երկու պաշտօնները չեն կրնար տանիլ) մինչ միւս երեքը՝ Ֆուրքատ, Բեթենժէ եւ Փոնսըլէ հաւանաբար հրաժարին:

Ծերակուտական ընտրութիւնները երբեք մեծ ցնցում կամ անակնկալ չեն ստեղծած: Այս անգամ ալ պատկերը նոյնն է եւ ձախը շահած է «քաղաքացած» նահանգները ուր ընտրութիւնը կը կատարուէր համեմատականի դրութեամբ: Այսպէս Ի՛լ տը Ֆրանսը պիտի ներկայացուի 25 ձախ ծերակուտականով եւ 24 մեծամասնութեան պատկանող մինչ անցեալին 25 ծերակուտական կար մեծամասնութենէն եւ միայն 17ը ձախ:

Ընտրուած կամ վերընտրուած անձնաւորութեանց կարգին յիշենք նախարարներէն զատ, Մաքս Լըժէօն (Բարեփոխում) Լոնժքէօ (Ընկերվարական), տը լա Մալէն (Հ.Հ.Հ.), Սփենալ (Ընկերվարական), Լառիւ, Տիւֆօ, Կօտէն (Ընկերվարական), Լըքանիւէ (Կեդրոն), Պեթանքուռ (Անկախ-Հանրապետական), Փոհէր (Կեդրոն), Պոնըֆուս եւայլն:

Ծերակուտական այս ընտրութեանց գլխաւոր առաւելութիւնը նաեւ այն է, որ բոլոր հոսանքները գոհ են:

ՈՒ՞Ր Է ՁԱԽԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

ԿՈՂՄԵՐԸ ՎՃՌԱԿԱՆ ԿԸ ՄՆԱՆ

—— o ——

Տագնապը կը խորանայ եւ ոչ Մառշէ, ոչ Միթերան տրամադրութիւն կը յայտնեն քայլ մը առնելու դէպի միւսը: Ընդհակառակն, Միթերանի չեշտն իսկ շատ բան կ'ըսէր Կիրակի, երբ Բարձր-Լուառի շրջայիններուն առջեւ կ'ըսէր ի մէջ այլոց.— «Բիւնհալ գիծը թերեւս ստեղծեց Սոարէս գիծը, Մառշէ գիծը փոխել պիտի շատ Ընկերվարականները, որոնք ուրիշ բան պիտի չընեն եթէ ոչ պահպանել ղեկավարութիւնը այն առանցքին մէջ, զոր ճշդեցինք 1972ին»:

Ուշագրաւ ունկնդիրներուն առջեւ էր որ ընկերվարական պարագլուխը կ'ըսէր նաեւ.— «Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Համայնավար կուսակցութեան մէջ: Ի՞նչ կայ որ չէրթար: Արդեօք անոր համար չէ՞ որ Ընկերվարական կուսակցութիւնը առաջինը եղաւ Ֆրանսայի եւ այնքան յաղթանակներ տարինք: Համայնավար կուսակցութիւնը միայն տկա՞ր Ընկերվարական կուսակցութեան մը հետ կ'ուզէ գործակցիլ: Ջինքը կը խանգարէ տեսնել մեզի ուղղուող ժողովրդական յոյսերը: Կարելի չէ որ ներողութիւն խնդրեմ յանուն ընկերվարականներուն եթէ իրենց կուսակցութիւնը աւելի զօրաւոր է: Պէտք է որ ամէն մարդ վարժուի ատոր, որովհետեւ պիտի շարունակենք»:

Եւրոպա Մէկ ձայնասփիւռի կայանին «մամուլի ակումբ»ին առջեւ, Ժորժ Մառշէ կրկին պնդեց որ ընկերվարականները լքած են 72ի իրենց դիրքերը եւ իրենք ալ կը սպասեն միշտ որ վերադառնան «իմաստուն դիրքի» մը: Եւ ի վերջոյ խուլերու զրոյց մըն է որ կը շարունակուի երկու պարագլուխներուն մէջ, քանի միշտ «միւսն» է որ փոխուած է, «միւսն» է որ յանցաւոր է «ինչո՞ւ Ընկերվարական կուսակցութիւնը փոխուեցաւ կ'ըսէ Մառշէ, ի վիճակի չենք պատասխանելու այս հարցումին: Կ'ուզենք որ Ձախը շահի ընտրութիւնները, ձախի միութեան կառավարութիւն մը կ'ուզենք, բայց ի՞նչ քաղաքականութիւն տանելու համար: ... Ոչ ներսէն, ոչ դուրսէն Համայնավար կուսակցութիւնը ճնշումներ կրած է իրեն թելադրելու համար իր դիրքը» (իսկ եթէ կրած ըլլար, պէ՞տք է հաւատանք որ Մառշէ մեզի պիտի յայտարարէր ամենայն անկեղծութեամբ...):

Երկուշաբթի օր Իւմանիթէ վեց միլիոն տպաքանակով հրապարակ կ'իջնէր, ներկայացնելու համար բանակցութեանց թղթածրարը:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը լաւ չէ, պարզ է, բայց պէտք չէ նաեւ որ մեծամասնութիւնը ուրախանայ: Իրեն համար շատ բան չի փոխուիր, ընդհակառակն, կարգ մը ընկերվարական ձայներ, որոնք 74ին ալ Ժիսքարին գացին, հետեւանք էին միայն ու միայն այն աշխժիին, զոր շատ ձախեր ունէին հանդէպ Համայնավար կուսակցութեան: Ուրեմն, ներկայ կացութեան մէջ, շահողը Ընկերվարական կուսակցութիւնն է, որ պիտի վերստանայ այդ «շեղած» ձայները:

Քանի մը տողով

ԼԻՒՍԻ ՖՕՌ, վիպագիր, մտաւորական, Լա Նէֆ պարբերականի խմբագրուհի, սրտի տագնապի մը զոհ գնաց Կիրակի օր, 69 տարեկանին: Ամուսնացած էր Ազգ. Ժողովի Նախագահ Էտկար Ֆօրի հետ: Խելացի, ուշիմ, մեծ դեր խաղացած է մտաւորական որոշ խաւերու վրայ:

ՊԱՊԸ իր ութսունամեակը տօնեց Սեպտեմբեր 26ին: Նախորդ օրն իսկ, խօսեցաւ Ս. Պետրոսի հրապարակը հաւաքուած բազմութեան, անգամ մը եւս շեշտելով թէ «մահը կը մօտենայ»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ կառավարութիւնը արտօնեց16 Քոնքորտի իջնել ամերիկ. 13 օդակայանի վրայ, պայմանաւ որ տեղական իշխանութիւնները արտօնութիւն տան: Այս որոշումը, որ բաւական երկդիմի է, անորոշ տպաւորութիւն մը գործեց Ֆրանսայի վրայ, որ կէս գոհ կէս-դժգոհ վիճակի մէջ է:

ԻՍՐԱՅԷԼ ընդունեցաւ ամերիկեան առաջարկը, որ կը թելադրէր համարաբական մեծ պատուիրակութեան գոյութիւնը Ժընեւի ժողովին մասնակցելու համար, որու մէջ նաեւ Պաղեստինցիներ ըլլան: Նախատեսուածին հակառակ որոշումն է զոր տուաւ խորայէլեան կառավարութիւնը: Միւս կողմէ, Հարաւ-Լիբանանի մէջ կռիւները չեն դադրած հակառակ հրադադարին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 19-20)

ԷՐԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ՔԱՆԹԱԹԸ

Երաժիշտ Էրիկ Յարութիւնեան աւարտած է իր նոր քանթաթը՝ «Հայրենիք», որ աչքի կը զարնէ կշռոյթներու եւ մեղեդիներու հարստութեամբ: Քանթաթը գրուած է երգչախումբի, երգէոնի եւ խումբ մը նուագարաններու համար:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹ ԿՈՇԻՋԷԻ ՄԷՋ

Արեւելեան Սլաւակիոյ մարզի կեդրոն Կոշիձէ քաղաքի Բարեկամութեան Տան մէջ բացուած է նկարներու ցուցահանդէս մը, շարժանկարի սրահներուն մէջ ցուցադրուած են Հայաստանի անցեալին ու ներկային նուիրուած ժապաւէններ եւ փաստանկարներ, կազմակերպուած «Հայկական շաբաթ»ի ծիրին մէջ:

×

ՉԱՐԵՆՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԽՉԵԱՆԻ ՄԷՋ

Արտաշատի շրջանի Մխչեան գիւղին մէջ տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած Չարենցի ծննդեան 80ամեակին: Բանաստեղծին կեանքին ու գործին մասին խօսած է Դոկտ. Գարեգին Յովսէփեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որու ընթացքին Բարկէն Ներսիսեան արտասանած է բանաստեղծին գործերէն: Երեկոյթը վերջ գտած է Չարենցի նուիրուած փաստանկարի մը ցուցադրութեամբ:

×

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԸ ՍԿՍԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի լճակներուն մէջ սկսած է ձկնորսութեան շրջանը: Արարատեան դաշտի տնտեսութիւնները ջրամբարներու այսպէս կոչուած բնիկներու՝ ծածանի, հաստաճակատի, ճերմակ ամուրի հետ միասին, առաջին անգամ ըլլալով Երեւանի, Լենինականի եւ Կիրովականի խանութներուն կը մատակարարեն ձուկի նոր տեսակ մը՝ «բուֆալ»: Այս տարի բնակչութեան կը ծախուի մօտ երկու հազար թոն թարմ ձուկ: Լճակներու ջրափոխման եւ պարարտացման, բնական կերի պաշարներու հարստացման շնորհիւ բարձրացած է բերքը: Ծրագրուած է այս տարի մէկ հեկտարէն միջին հաշուով հազար եօթը հարիւր քիլօ ձուկ ստանալ: Լաւ արդիւնք կուտայ կարմրախայտի բազմացումը լճակային պայմաններու մէջ: Արարատեան դաշտին մէջ գտնուող Այղր լիճի տնտեսութիւնը այդ տեսակէտէն միակն է առայժմ: Երկու տարի առաջ մօտ երկու հեկտար մակերեսէն 40 թոն կարմրախայտ ստացուած էր: Բաղդատութիւն մը ընելու համար ըսենք որ Սեւանայ լիճը 60 թոն տուած էր:

ՍԷՆ-ՍԻՌ Օ ՄՈՆ Տ'ՕՌ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ - ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

ՀՄԱՅԵԱԿ-ՊԵՏՐՈՍ ԺԷ. Կ'ՕԾԷ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ ՄԱՏՈՒՌԸ

Սեպտ. 25ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 11էն առաջ, Նարեկեան վարժարանի պարտէզները արդէն լեցուած էին հայ թէ ֆրանսացի բազմութեամբ մը: Ժամը ճիշդ 11ին, Հայ կաթողիկէ Կաթողիկոս-Պատրիարքը Հմայեակ-Պետրոս ԺԷ, շրջապատուած վարդապետներով, մուտք կը գործէր այն սիրուն մատուռը, զոր քիչ ետք կ'օծէր Ս. Գրիգոր Նարեկացիի անունով:

Այս հանդիսաւոր արարողութեան ներկայ էին Ֆրանսայի հայ կաթողիկէ էկզարքը՝ Գրիգոր Եպս. Կապրոյեան, յանուն Լիոնի Արքեպիսկոպոս՝ Կարդինալ Ռընարի Գերպ. Քլեման, Լիոնի մերձաւոր այս գեղատեսիլ արուարձանին՝ Սէն-Սիռի քաղաքապետը, Թաղապետական Խորհուրդի անդամներ, Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան ներկայացուցիչներ, բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ, թերթիս տնօրէնուհին եւ հոծ բազմութիւն մը: Արարողութեան կը յաջորդէր ճաշ-դաշտահանդէս, խանդավառ մթնոլորտի մէջ:

Մանրամասնութիւններ՝ առանձին:

× Հայ կաթողիկէ Կաթողիկոս-Պատրիարքը Երկուշաբթի վաղ առաւօտեան մեկնեցաւ Վիէննա, ներկայ ըլլալու համար Մխիթար Աբբահօր ծննդեան 300ամեակին նուիրուած փակման հանդիսութեան, ուրկէ կ'անցնի Հռոմ մասնակցելու համար Սինոդին:

ԱՐԱՐԱՏ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐՊԱՏՆԵՐԷՆ 0-2

Սեպտ. 24ին Լվովի դաշտին վրայ, Արարատ 0ի դէմ 2 կէտով պարտուեցաւ Կարպատներէն: Օրուան միւս հանդիպումներու արդիւնքներն են.—

Կրիլա - Սովետով - Տորպետօ 0-1, Նեֆթչի (Բագու) - Շախտեոր 1-1, Զարիա-Կայրաթ 1-1, Կիեւի Դինամօն 0ի դէմ մէկ կէտով պարտութեան մատնեց ԲԿՍԱ-Մոսկուան:

Դասաւորման գլուխն են.— Դինամօ (Կիեւ) 32 կէտ (23 մրցում), Դինամօ (Թիֆլիզ) 31 կէտ (24 մրցում), Դինամօ (Մոսկուա) 28 կէտ (23 մրցում): Այս վերջինը 0ի դէմ երկու կէտով յաղթելէ ետք Զէնիթին:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վեհափառ Վազգէն Ա. Հայրապետի անձնական հրաւէրին սիրով պատասխանելով, ծանօթ ազգային բարերար Պր. Յարութիւն Ակինեան Սիդնէյէն, Սուրբ Էջմիածնի տրամադրութեան տակ դրեց յիսուն հազար ամերիկեան դոլար, Լիբանանահայոց օգնութեան ի նպաստ:

Ցանուն Մայր Աթոռիս, շնորհակալութիւն ենք յայտնում մեծարգոյ բարերարին եւ բարձրօրէն գնահատում նրա սրտաբուխ այս կարեւոր նուիրաբերումը:

Վերոյիշեալ յիսուն հազար դոլարի գումարը եւ վերջին ամիսներին Ս. Էջմիածին ուղարկուած այլ գումարներ, մօտ օրերս պիտի փոխանցուեն Պէյրութ Լիբանանահայոց Օգնութեան Յանձնախումբին:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

8 Սեպտ. 1977 թ., Ս. Էջմիածին

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԻՆ ՍԵՐՄՆԱՑԱՆՆԵՐԸ

Հեղինակ՝ ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

272 էջ, Ուաշինկթըն

—o—

Յակոբ Կարապենց, վիպագիր, դասախօս, ռատիոյի խօսնակ, նորավիպագիր, անկասկած մեր ժամանակի ամէնէն թեքադնահատուած հեղինակներէն մին է: Պատճառը պարզ է, — հայերէն կը գրէ: Այս պատճառաւ իր ընթերցողները սահմանափակ են: Հակառակ անոր որ Խորհ. Հայաստանի գրական աւազանին մինչեւ այսօր անտեսած է զինք (որ կը նշանակէ թէ իր գործերը ոչ կը հրատարակուին եւ ոչ ալ կը վաճառուին հոն), ան ճանչցուած, կարդացուած եւ յարգուած է որոշ մտաւորական ընտրանիի մը կողմէ: Սիլվա Կապուտիկեանի վերջերս հրատարակած «Խճանկար հոգու եւ Քարտէզի գոյներից», Ամերիկայի եւ Քանատայի մասին տպաւորութեանց հատորին մէջ, երեք գովասանական էջեր նուիրուած են Կարապենցի պատմուածքներէն մէկուն:

«Նոր Աշխարհի Հին Սերմնացանները» ոչ պատմուածքներու հաւաքածոյ մըն է, եւ ոչ ալ դասական իմաստով վէպ մը, ինչպէս կը բացատրէ Կարապենց իր նախաբանին մէջ, «այլ թերեւս մի վայրկեան Հայոց տարագրութեան պատմութեան»: Ճէֆըրսըն անունով սովորական ամերիկեան քաղաքի մը ընդհանուր պատկերը տալէ ետք, — որ ունի իր անխուսափելի գետը, անկիւնի դեղարանը, դրամատուները եւ եկեղեցիները, չինական լուացքի խանութները, իրլանտական ոստիկանութիւնը եւ հայկական գաղութը — Կարապենց կը ընտրէ մի քանի անձեր եւ ընտանիքներ եւ կը քննէ անոնց Նոր Աշխարհի պայմաններու յարմարելու կերպերը: Իր մօտեցումը առարկայական է, երբեմն չղախուած քիչ մը զգացումով եւ թեթեւ հեգնանքով: Շեշտը միշտ զուսպ է, բայց կրնայ մեծ տրամաթիք ուժգնութեան հասնիլ: Ջէյմսը կը յիշեցնէ եւ ոչ թէ Սարոյեանը: Կարապենցի Հայերը կրնան ըլլալ Սարոյեանի տիպարներուն չափ զարտուղի եւ երբեմն ալ են, բայց Կարապենց կը վերլուծէ, մինչ Սարոյեան ընդհանրապէս կ'անտեսէ: Իր տիպարները կաղապարուած են եւ անջնջելիօրէն ազդուած 1915ի Ցեղասպանութենէն: Որոշ տիպարներ, եւ ոչ անպայման տարիքոտները, իրենց ամբողջ կեանքը անցեալին մէջ կ'ապրին: Կարապենց մեզ մասնակից կը դարձնէ անոնց տեսիլքին, անոնց իրականութեան: Մենք տիպարներուն կը ծանօթանանք միաժամանակ ներքնապէս եւ արտաքնապէս: Երբ, օրինակ, երիտասարդ աղջիկ մը իր կեանքի ճգնաժամային մէկ պահուն պատուհանէն դուրս կը նայի, մօտակայ տանիքներուն ալեհաւաք կայմերը (անթէնա), իրեն «մետաղեայ խաչելութեան անտառ» մը կը թուին:

«Օրդ. Անթառամ»ը, որու կապուած է վերեւի այս պատկերը, տխուր եւ լուրջ պատմութիւն մըն է, որ փափկասիրտ ընթերցողներէն անպայման քանի մը կաթիլ արցունք կը խլէ: Ան պատմութիւնն է հպարտ երիտասարդ կնոջ մը աննշան կեանքին, որ սալի ունի իր հոգւոյն վրայ, — կորսնցուցած է իր նշանածը, իր միակ սիրած տղան, հեռաւոր աննպատակ պատերազմի մը մէջ: Անթառամի բարդ նկարագիրը կը ներկայացուի մեզի կարելի սակաւագոյն բառերով: Պատմուածքը որ հազիւ 40 էջ է, Ֆլոպէր կրնար վէպի մը վերածել: Անթառամի կեանքը, կ'ըսէ Կարապենց, երեք բաներու շուրջ կը դառնայ, հայկական դպրոցը՝ ուր կը դասաւանդէ, գրասենեակը՝ ուր ցերեկը կ'աշխատի եւ յարկաբաժինը՝ ուր իր վիճակին վրայ կը մտածէ: Խորապէս զգացող, զուրգուրոտ, սիրոյ մեծ կարողութեամբ, ան ցուրտ եւ հեռաւոր կը թուի շուրջիններուն, որովհետեւ դժուար է իրեն համար ուրիշներու հետ անկեղծօրէն հաղորդակցիլ: Անոր նկարագիրը այնքան հաստատապէս կազմուած է, որ արտաքին աշխարհին մէջ ինչ ալ պատահի չի կրնար անոր չարչարուած զգայնութիւնը փոխել: Երբ գեղադէմ բարձրաստիճան պաշտօնով մարդ մը, որ իրեն հետ նոյն գրասենեակին մէջ կ'աշխատի, ամուսնութիւն կ'առաջարկէ իրեն գրասենեակի ճաշարանին մէջ, իր միակ անդրադարձը կ'ըլլայ նայիլ անոր աչքերուն մէջ եւ մտածել որ որքան քիչ կը ճանչնայ զինք:

Որպէս հակապատկեր Օրդ. Անթառամին, Մէրիլինը, «Արդար Ամու օտար հարսը» պատմուածքին անսահման հմայքով եւ փոխանցիկ զուարթութեամբ տիպարներէն մին է: Եթէ Օրդ. Անթառամի կեանքը ահաւոր շրջանակ մըն է, Մէրիլինի կեանքը ուղիղ գիծ մըն է: Մէրիլինի կեսրայրը, Արդար Գարակէօզեան, սակայն, աւելի ներկայութիւն մը ունի եւ այնքան պահպանողական է, որ այն Հայերը որ իր փոքր գիւղէն չեն, օտարներ կը նկատէ:

Այս Տոսթոյեւսկեան հակառակ բեւեռներու հանդիպումը Կարապենց այնքան վարպետօրէն կը ներկայացնէ, որ ընթերցողը այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ թէ այս նկարագիրները, որքան ալ բաժնուած ըլլան իրարմէ, մշակութային եւ նկարագրային խոչընդոտներով եւ իրարու քով բերուած աներեւակայելի պայմաններու տակ, ճակատագրականօրէն իրարու հանդիպելու եւ իրարու մարդկայնութիւնը լուսաւորելու համար ստեղծուած էին:

Իր կապոյտ աչքերով եւ խարտեաշ մազերով, Մէրիլին կը ներկայացնէ լոյսը, Արդար՝ խաւարը: Արդարի քիթը խոշոր Կոկոլեան գլուխ գործոց մըն է, իսկ Մէրիլինինը՝ եռանկիւնաձեւ կատարելութիւն մը: Բայց անոր ազնուացած երեւոյթը թող չխաբէ ձեզ նոյնիսկ վայրկեանի մը համար: Եթէ Արդար անշարժելի զօրութիւնն է, Մէրիլին անդիմադրելի ուժն է: Ինք ալ ժրաջան գաղթականներու զաւակ, հաստատակամ, ուղղամիտ, գործնական, զուրկ ամէն բարդոյթէ, կեանքի իր մօտեցումին մէջ աղեղի նման ուղիղ է եւ փոթորիկի մը չափ ազդու: Նախանձելի համեստութեամբ, Մէրիլին ամուսինը համալսարան կը ղրկէ, հայերէն կը սորվի եւ սոխակի պէս կը խօսի այդ լեզուն եւ ինքզինքը օգտակար կը դարձնէ ոչ միայն Գարակէօզեան գերդաստանին, այլ եւ հայկական գաղութին: Ան ծնունդ կուտայ տղայ զաւկի մը որուն աչքերը կապոյտ են եւ մազերը խարտեաշ, բայց որուն քիթը Գարակէօզեան Սիրանոյի մը անսխալական ուրուագիծը ունի: Այս վերջին մարդակազմային մանրամասնութիւնն է որ կը յառաջացնէ Արդարի անպայմանաւոր յանձնումը: Մէրիլինի յաղթանակը ամբողջական է:

Փասքալ ըսած է, որ եթէ Կլէոպատրայի քիթը աւելի կարճ ըլլար, ամբողջ աշխարհի դիմագիծը պիտի փոխուէր: Կարապենց այս պատեհապաշտ կարծիքէն չէ: « Օրդ. Անթառամ »ին եւ «Արդար Ամու օտար հարս »ին մէջ, կը թուի որ ճակատագիրը արդիւնքն է պատահարին եւ նկարագրին փոխադարձ ազդեցութեան, իսկ նկարագիրը՝ արդիւնք հազարաւոր առօրեայ որոշումներու եւ գործերու:

Տեղը չի ներեր որ միւս ութ պատմուածքներուն մասին իմ տպաւորութիւններս արձանագրեմ, բայց բոլորն ալ հարուստ են խոր թափանցումներով, մտերմիկ զգացումներով, գրուած այնպիսի արձակով մը որ հազուագիւտ է եւ ներքին ներդաշնակութիւն եւ միութիւն մը կը ներկայացնէ: Հետեւեալը օրինակ մըն է «Ճէֆըրսըն, Ա. Մ. Ն.» պատմուածքէն, որ նախաբան պատմուածքն է եւ կը խօսի հայկական գաղութի եւ սերունդներու միջեւ ստեղծուած անջրպետին մասին:

« ... Եկել են Արեւմտեան Հայաստանից, Մերձաւոր Արեւելքից, Եւրոպայից: Հայեր կան նաեւ Հնդկաստանից: Նոյնիսկ Խարբերդից ու Ջաւայից: Բարբառների ու սովորոյթների մի իսկական տոնահանդէս: Երբեմն չեն հասկանում իրար: Բաւական է, որ Հայ է: Աչքովլօնքով են խօսում: Հոտոտում են: Զգում են, որ իրենցից է: Այդ սքանչելի գաւառացիները: Ամէնից իրականն ու անըմբռնելին այն է, որ բոլորն էլ Ամերիկացի են, այնպէս՝ ինչպէս Ամերիկացի է Ջօ Սմիթը կամ Ջիմ Պրաունը: Հիմա մեր Բալուցի Մինասը աստղաֆիզիկոս է: Տիկին Փառանձեմը՝ օպերայի երգչուհի է: Իսկ Վանեցի Մանուկը դարձել է ելեւմտագէտ: Նա արդէն Չէյս Մանհաթան Բանկի տնօրէնն է: Մեր քաղաքի Հայերը հիմա մեծ մարդիկ են դարձել: Մեծ ու համարձակ շարժումներով են խօսում: Բայց բաւական է, որ նրանց մորթը քերես: Տակից անպատճառ դուրս կը գայ խելացի Արաբկիրցին, ձեռներէց Խարբերդցին, յանդուգն Սասունցին, յղկուած Պոլսեցին, եւ Մարաշ, եւ Մուշ, եւ Կարին ու Տրապիզոն եւ դեռ այնպիսի ներքնագաւառներ, որոնց մթին ծագումը թերեւս յայտնի է միայն Քսենոփոնին:

« ... Ծնողները չեն հասկանում զաւակներին: Կարծում են, թէ նրանք ծայրայեղականներ են, գուցէ եւ անիշխանականներ: Ծնողները տակաւին վախենում են: Ժառանգական վախը տակաւին առկայ է նրանց շնչում: Իրենք մի տեղ են հասել եւ չեն ուզում եղածը ձեռքից տալ: Իսկ զաւակներին չի հետաքրքրում ոչ դրամը եւ ոչ էլ ապահովութիւնը:

« ... Նորերը աւելի գիտակ են: Նրանք բաղդատական պատմութիւն են սովորել, համաշխարհային մշակոյթի յարաբերական բովից անցել եւ գիտեն, թէ պատմութեան տեւեալ պահին ուր են գտնւում: Նրանք գիտեն, որ Հայ են, սակայն մոլեռանդ չեն: Չեն ասում, թէ մենք աւելի լաւ ենք, քան միւսները: Նրանք ասում են, թէ մենք հաւասար ենք բոլորին: Նրանք օտարատեաց չեն, ոչ ալ օտարամոլ: Սրանք նախ իրենց մարդ են համարում, ապա Հայ կամ Ամերիկացի: Եւ որովհետեւ իրենց ազգային մեծութիւնը շարունակ ապացուցելու հարկադրանքի տակ չեն, հետեւաբար աւելի հանդուրժող են ու ինքնավստահ: Իրենք այն են, ինչ որ են: Ոչ աւելի, ոչ պակաս: Հայերը չեն սիրում այդ: Կարծում են, թէ զաւակները ուծացել են: Եւ խրամատը թէ խորանում է եւ թէ տարածւում է:

« Հայերը եւ նրանց հայրերը տակաւին հաշտ չեն աշխարհի հետ: Նրանք հաշտ չեն նոյնիսկ իրենց հետ: Կասկածով են նայում ամէն կողմ եւ ամէն ինչ վերագրում են ճակատագրին:

« ... Բեկուել է նրանց հոգին, թեքուել նրանց տեսլադաշտը եւ դիւահարի պէս օրը հազար անգամ նրանք ապրում են մարտիրոսների մահը:

« ... Ամերիկայում գտնուելով հանդերձ, նրանք Ամերիկայում չեն ապրում: ... Թող Ամերիկացիները լուսին իջնեն: Ցեսո՞յ ինչ: Իրե՞ն ինչ: Իրեն ի՞նչ օգուտ: ... Հայերէն թերթը վերցրել են մէկ ծայրից միւսը կարդացել ոչ այնքան զարգանալու, որքան ազգային իրենց պարտականութիւնը կատարած լինելու համար: Որ լինի Հայ գիր ու գրականութիւն, որ Հայութիւնը շարունակուի իրենց ու իրենց զաւակների մէջ:

« ... Սերմ են ցանել, պարտէզ է կանաչել: Քար են քաշել, ապարանք է բարձրացել: Երկաթը երկաթին են միացրել, գործարան է դուրս եկել: Իսկ երբ Ալֆայից մինչեւ Օմեգա են հասել, գիտութեան կաճառներն ու արուեստից տաճարներն են լցրել հայորդիներով: Այս բոլորն արել են, որպէսզի յաւերժ լինի Հայաստանը: Որ անխախտ մնայ հաւատքը հանդէպ Հայութեան ու Հայաստանի »:

ԱՐԱ ՊԱԼԻՕԶԵԱՆ

(Անգլ. թարգմ. Էլիզ Շարապխանեան)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԺԳ.

Կիրակի առտու կանուխ արթնցաւ: Արեւ արեւդակ օր մը կը ծագէր: Պատուհանը բացաւ ու լիաթոք շնչեց օդին քաղցրութիւնը: Հոն անոյշը կերաւ, սուրճը խմեց, եւ նստած մնաց:

Բանտարկութեան օրերուն ամբողջ խոնջութիւնը հիմակ այդ հանգստեան պահուն կը զգար: Երկար ատեն հոն մնաց, միշտ մտածկոտ, մերթ ընդ մերթ «վա՛խ, վա՛խ» մը հառաչելով: Ինչե՞ր չէր ըրած, որպէսզի հայ ազգը Օսմանցիներուն հաւասարիմ ու անձնուէր մնայ:

Ներսէս պատրիարքէն մինչեւ գեղացի տէրտէրը, ամէնուն թշնամացած էր, ամէնուն դէմ կռուած էր հակաթրքական ձգտումներուն համար: Եւ ի վարձատրութիւն իր այս ծառայութեանցը, Տաճիկը զինքը կործանած էր: «Վա՛խ, վա՛խ, վա՛խ»: Ու հագնուելու համար տեղէն ելլելով, ինքնիրենը բարձրաձայն ըսաւ. «եթէ արդարն հազիւ կեցցէ, մեղաւո՞րն ուր երեւեսցի»: Եթէ իրեն՝ որ հաւատարիմներուն հաւատարիմն էր, այսպէս կ'ընէին, հապա ուրիշներո՞ւն ինչեր չէին ըներ: Եւ հիմակ ա՛լ աղէկ կ'ըմբռնէր Ներսէս պատրիարքին, յեղափոխականներուն « անխոհեմութեան » պատճառը: Մորթելու համար դանակը վզին դրուած մարդէն, իր շարժումներուն մէջ զգուշաւոր խոհեմութիւն կրնա՞ր պահանջուիլ:

Հագուեցաւ. եկեղեցիին ատենն էր. ելաւ գնաց: Խորհրդարանին աչք մը նետելով, շիտակ խնդրակատար անցաւ, ուրկէ մտած ատենը ոտքերը թեթեւ մը դողդղալ սկսան: Ժամկոչը ուրախութեամբ ընդառաջ եկաւ: Ան ալ իր բարեւը մտերմօրէն առաւ: Էֆէնտին մեծկակ գոհունակութիւն մը զգաց, այն հինաւուրց Վանցին տեսնելուն: Հայաստանցի պանդուխտներէն ան կը մնար միայն: Եկեղեցին անբռնաբարելի էր. հոն ոչ ոք կրնար Թուրք մը Աստուծոյ սպասաւոր գնել:

Պահարանը՝ իր աթոռը տեղն էր. հոն գնաց:

« Հաւատամք »ին աւետարանը կը կարդային: Գլուխը բացաւ, երկիւղածութեամբ ունկնդրեց: Մտախոհ եւ զգածեալ կը հետեւէր արարողութեանց: Ցանկարծ ցնցուեցաւ: Սպասաւորող քահանան «եւ շնորհ յառաջիկայ ժողովրդեանս» կ'աղաղակէր բարձրաձայն: Ո՞ւր մնաց «ազատութիւն եղբարց մերոց գերելոց»ը, որուն կարօտը կը քաշէր: Ցիշեց ու գլուխը վայրահակեց: Վեց տարի էր որ Օրթագեղի ժամը կը լռուէր հայ ժողովուրդը կազդուրող հաւատարծարծ «ազատութիւնը»: Օր մը ինքն ալ գերելոց եղած էր, ու ժողովուրդը իրեն համար ալ վախցած էր ձայնը երկինք բարձրացնել, առ Աստուած աղերսել: Սրտաբեկ մնաց: «Կեցո»ին յառաջացաւ դասը, պատարագուորին ժամուցը պատրաստած: Ու լսեց «Որ օրհնես»ը, ինչպէս ինքը սրբագրած էր: Վեց տարի է որ բերանները ալ վարժուած էին ամէն թագաւորներու համար հաւասարապէս աղօթել, սուլթանն ալ քրիստոնեայ թագաւորներուն հետ խառնել: Ստորակէտ մը բաւական եղած է քրիստոնէութեան ոգին փոխելու: Ու չլսուեցաւ «զինուորեալ մանկանց»ն ալ: Նորէն էֆէնտին զաւիթէն դուրս ելաւ, բայց այս անգամ ինքն իր անձին դէմ զայրացած:

Իր յանցանքին մեծութիւնը կ'ըմբռնէր: Հայ ժողովուրդը ինքզինքը իր տաճարին մէջ ամփոփած իր այրած սիրտը զարերէ ի վեր կը մխիթարէ մահմետականութեան դէմ Քրիստոսին դիմելով, եւ անոր վրայ յուսադիր՝ ապագայի մը ակնկալու մնալով:

Ինքը՝ խոհեմ ու զգուշաւոր մարդ, ժողովուրդն այդ հաւատքէն՝ որ զօրութիւն մըն է, զրկել ուզած էր: Միեւնոյն ժամանակ չէր ուզած որ ժողովուրդին ձեռքը նիւթական ուժ մըն ալ դրուի, վասնզի միշտ խոհեմ եւ զգուշաւոր մարդն էր ինք: Եւ ինչ կ'ընէր ինքը, երբ տաճիկ մահմետականը իր գլուխն ալ ճզմեց: Իր խոհեմութիւնը, զգուշաւորութիւնը փրկե՞ց զինքը:

Այս մտածութիւններով մտաւ խորհրդարանը, ուր վեց տարի յետոյ, իր աչքերուն առջեւ կը վերանորոգուէին տէր Յուսիկին հետ պայքարմանը տեսարանները: Գեղացի տէրտէրն անշուշտ իր տառապանքներուն մէջ կը զօրանար այն զգացումէն, թէ իբր Քրիստոսի եւ Ազգին զինուորը կը կռուէր: Քաջ մըն էր, եթէ մեռնէր, բայց կը մեռցնէր ալ:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(34 – Շար.)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

ԱՆԻ

Պատմական Հայաստանի մայրաքաղաքներուն մէջ յատուկ տեղ մը կը գրաւէ Անի, որու գրաւած տարածութեան վրայ հին ժամանակներուն ապրած է մարդը: Պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուած են կիկլոպեան կառոյցներու մնացորդներ, ինչպէս նաեւ Ը.–Է. դարերու (Ն. Ք.) պատկանող շիրիմներու դաշտ մը: Իբրեւ ամրոց, Անի յիշատակուած է Ե. դարէն սկսեալ եւ պատկանած է Կամսարական նախարարական տան՝ Շիրակ գաւառին հետ միասին: Ը. դարու վերջերը, իրենց նախկին դերը կորսնցուցած Կամսարականները Շիրակն ու Անին կը ծախեն Բագրատունիներուն:

Անի մայրաքաղաքի զարգացումն ու ծաղկումը սկսած է 961ին, երբ Աշոտ Գ. թագաւոր զայն դարձուցած է Պետութեան մայրաքաղաքը: 40–50 տարուան ընթացքին, Անին հասարակ գիւղաքաղաքէ մը կը դառնայ երկրի եւ Մերձաւոր Արեւելքի մեծագոյն քաղաքներէն մէկը: Անիի ներքին կեանքի զարգացումը սել–ճուքեան տիրապետութեան շրջանին պահ մը կենալէ ետք՝ Զաքարեաններու իշխանութեան օրով, մինչեւ մոնղոլական ծանր լուծի հաստատումը, շարունակուած է բաւական արագ թափով: Այդ ժամանակներուն Անիի մէջ կառուցուած են եկեղեցիներ, իշխանական պալատներ ու բազմաթիւ բնակարաններ, վերանորոգուած են քաղաքի պաշտպանութեան պարիսպները, շարունակուած է առեւտուրի եւ արհեստագործութեան, մշակութային կեանքի յառաջդիմութիւնը:

Անին արհեստագործութեան մեծ կեդրոն էր: Հոն զարգացած էին մետաղագործութիւնը, բրուտագործութիւնը, շինարարական, եւ այլ արհեստներ, որոնց թիւը կը հասնէր 50ի: Արհեստներուն հետ զարգացած էր նաեւ քաղաքի ներքին ու արտաքին առեւտուրը, որու հիմնական առարկաները կը կազմէին գիւղատնտեսական մթերքներն ու արհեստաւորներու արտադրութիւնը: Անին միջազգային տարանցիկ առեւտուրի կեդրոն էր (ԺԱ.–ԺԳ. դարեր) եւ առեւտրական ու տնտեսական կապեր ունէր ոչ միայն դրացի Վրաստանի, Աղուանքի, Ատրպատականի, Պարսկաստանի, Հայաստանի արեւմտեան հատուածի, Սեւ Ծովու առափնեայ քաղաքներու, այլ եւ Բիւզանդիայի, Լեհաստանի, Հարաւային Ռուսիոյ, Կիլիկիոյ եւ այլ երկիրներու հետ:

Անին միջնադարեան Հայաստանի մշակութային մեծագոյն կեդրոններէն էր: Հոն զարգացած էին կրթական գործն ու մատենագրութիւնը, գիտութիւնը, ճարտարապետութիւնը եւ արուեստը:

Բագրատունեաց Թագաւորութեան շրջանին, սովորական դպրոցներէ զատ, Անի մայրաքաղաքը ունէր իր բարձրագոյն դպրոցը՝ ճեմարանը (համալսարան), որու ծանօթ դասախօսներէն եղած են Գրիգոր Մագիստրոս, Յովհաննէս Իմաստասէր: Հայաստանի այլ վայրերու մէջ գտնուած բարձրագոյն դպրոցներու նման Անիի ճեմարանին մէջ ալ կրօնական նիւթերէ զատ կը դասաւանդուէին համարողական արուեստ (մաթեմաթիք), երաժշտութիւն, ճարտարապետութիւն եւն.: Անիի մատենագիրներէն ծանօթ են Սամուէլ Անեցի եւ Մխիթար Անեցի:

Մշակութային առումով մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն Անիի՝ մինչեւ 250ի հասնող վիմագիր արձանագրութիւնները, որոնք փորագրուած են պաշտպանութեան պարիսպներու եւ անոնց աշտարակներու պատերուն, եկեղեցիներու եւ պալատներու վրայ:

Անին որմնանկարչութեան եւ քանդակագործութեան ծանօթ կեդրոն մըն էր: Իր բազմադարեան պատմութեան ընթացքին հայ ժողովուրդի ստեղծած ժառանգութեան մէջ ճարտարապետութիւնը կու գայ առաջին գիծի վրայ: Ճարտարապետութեան մէջ ալ, կարելի է ըսել, որ առիւծի բաժինը կը պատկանի Անիի, ուր այցելած տասնեակ հեղինակներ, ճամբորդներ եւ ճարտարապետներ, առանց բացառութեան, հիացած են անոր նրբակերտ շէնքերով, պարիսպներով ու աշտարակներով, տասնեակներու հասնող եկեղեցիներով, Ախուրեանի վրայի կամուրջներով եւ այլ կառոյցներով: Անիի տաղանդաւոր ճարտարապետներէն մին է Տրդատ, որ ապրած եւ ստեղծագործած է Ժ. դարու վերջերը եւ ԺԱ. դարու սկիզբները: Իր ստեղծած յուշարձանները՝ Անիի Մայր Եկեղեցի, Արգինա եւայլն, ըստ հեղինակաւոր մասնագէտներու, իրենց ազդեցութիւնը ունեցած են Արեւմուտքի գոթական եւ ռոմանական ոճերու վրայ:

Անին ԺԱ.–ԺԳ. դարերուն Արեւելքի մեծագոյն քաղաքներու թիւին կը պատկանէր. ունէր հարիւր հազար բնակիչ: Քաղաքական աննպաստ պահերուն Անիի մէջ կ'ապաստանէին շրջակայքի գիւղերու տասնեակ հազարաւոր բնակիչները:

Մոնղոլական ծանր լուծի հաստատումով (ԺԳ. դար) Հայաստանի միւս ծաղկած քաղաքներու հետ միասին Անիի պատմութեան մէջ ալ կը սկսի անկման ժամանակաշրջան մը: Աստիճանաբար յետադիմելով Անին ԺԴ. դարու վերջերուն արդէն կը դադրի գոյութիւն ունենալէ: Արտագաղթի հետեւանքով Անի մայրաքաղաքի տեղ կը մնայ հայկական խեղճուկ գիւղ մը, որ յետագային դարձաւ թրքաբնակ: Անեցիներ տարբեր ժամանակներուն գաղթած եւ բնակութիւն հաստատած են Նախիջեւան, Ջուղայ, Վան, Կիլիկիա, Կարին, Պոլիս, Սեւ ծովու հարաւային եւ հիւսիսային առափնեայ քաղաքներու մէջ (Տրապիզոն, Թէոդոսիա եւայլն), Աստրախան, Արեւմտեան Ուկրանիա, Լեհաստան եւ այլուր:

Աւերակներու կոյտի վերածուած Անին դարեր շարունակ դարձած էր խաշնարած ցեղերու գաղթավայր: Անոնք իրենց գոմերը, փարախները եւ գետնափոր խըրճիթները կառուցանելու համար անխնայ կը թալանէին երբեմնի մայրաքաղաքի սքանչելի շէնքերու սրբատաշ ու քանդակազարդ քարերը:

Հակառակ դարաւոր աւերումներու, միջնադարեան Հայաստանի վեհաշուք մայրաքաղաքէն մինչեւ այսօր պահուած են ուշադրութեան արժանի ճարտարապետական բազմաթիւ կոթողներու աւերակներ ու մնացորդներ: Այսպէս, Անիի Մայր տաճարէն, որ ըստ մասնագէտներու՝ Կովկասի ճարտարապետական լաւագոյն զարդն է, մնացած են խարխուլ վիճակով պատեր, գմբէթը փլած է: Առաքելոց եկեղեցիէն մնացած են արեւմտեան ճակատը եւ արեւելեան մասի կամարները. երեք գմբէթներէն մէկը կանգուն է: Անիի մէջ յայտնաբերուած եկեղեցիներէն ամէնէն հինն է պալատական եկեղեցին, որու աւերակները բացուած են պեղումներու ընթացքին: Կառուցուած է Է. դարուն, իսկ յետագային, յատկապէս ԺԳ. դարուն, անոր կից կատարուած են շինարարական նոր աշխատանքներ:

Աղօթավայրերու հետ բաղդատած, աշխարհիկ շինութիւնները շատ քիչ պահպանուած են. անոնցմէ շատերը ընդհանրապէս հիմնայատակ աւերուած եւ անհետ կորսուած են: Անիի աշխարհիկ շինութիւններէն ամէնէն կարեւորն էր արքունի պալատը, որ կը գտնուէր միջնաբերդի մէջ. կառուցուած էր Բագրատունիներու Թագաւորութեան շրջանին, իսկ յետագային ենթարկուած որոշ փոփոխութեան: Արքունի պալատի աւերակները շատ քիչ պահպանուած են: Եղած մնացորդներն ալ, որոնք թաղուած էին հողի հաստ շերտի տակ, յայտնաբերուած են Ակադ. Մառի ղեկավարած պեղումներու ժամանակ՝ 1907 – 1908 թուականներուն:

Անիի աւերակներու ձեւով մնացած պաշտպանութեան պարիսպները կը վերաբերին Բագրատունիներու Թագաւորութեան շրջանին: Քաղաքը պատած էր կրկնակի պարիսպներով:

Ճարտարապետական շինարարական առումով իրենց յատուկ տեղն ունին Անիի կամուրջները, Ախուրեան գետի վրայ: Անոնցմէ երկուքը ծանօթ էին՝ մէկը կը գտնուէր քաղաքի հարաւային ծայրը, Ս. Գրիգոր եկեղեցիէն քիչ մը հիւսիս, իսկ երկրորդը՝ Մանուչէի մզկիթի եւ Մայր եկեղեցւոյ միջեւ: Առաջինէն մնացած են հատուկենտ կտորներ, իսկ երկրորդին աւերակները համեմատաբար լաւ պահպանուած են:

Բացի նշուածներէ, Անիի մէջ կան նաեւ տարբեր աստիճանի աւերուած վիճակի մէջ գտնուող հնութիւններ եւ յուշարձաններ, որոնց ուսումնասիրութիւնը ամբողջացուցած է հնամեայ մայրաքաղաքի, Հայաստանի միջնադարեան միւս մեծ քաղաքներու եւ մասամբ դրացի երկիրներու քաղաքներու պատմութեան շատ մը հարցերը: Անոնցմէ կարելի է յիշել Ս. Յովհաննէս, Աբուխամմի, Շուշան Պահլաւունիի (Ս. Սարգիս), Շախմատային, Զաքարէի (Ս. Աստուածածին), Հոռոմի, Աղբերկի եկեղեցիները, վիմափոր եկեղեցիները եւ տասնեակ վիմափոր ու սովորական մատուռները եւ բազմաթիւ յուշարձաններ:

Այժմ հնամեայ մայրաքաղաքէն 2–3 քիլոմեթր արեւմուտք գտնուող Թրքական Անի անունը գիւղին մէջ կառուցուած է խեղճուկ պանդոկ մը, ուր կ'այցելեն զբօսաշրջիկներ տարբեր երկիրներէ՝ Անիի աւերակները դիտելու համար, իսկ անոր յուշարձաններու եւ հնութիւններու պահպանման մասին խօսք անգամ չըլլար: Ժամանակն ու մարդու աւերիչ ձեռքը անխնայ կ'ոչնչացնեն անգնահատելի հնութիւններն ու յուշարձանները:

Թ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Ամփոփում
«Սով. Հայաստան» ամսագրէն

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԾՈՒԽԸ ՈՐ ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ԹԱԳԱԴԻՐ ԳԼՈՒԽՆԵՐԸ

« Ծխախոտը մեռցուցած է Մեծն Բրիտանիոյ վերջին չորս գահակալները եւ փոխած է պատմութիւնը երկիրներուն », կը հաստատէ անգլիական շաբաթաթերթ մը՝ Սըտնէյ Թայմզ:

« Թագաւորները մեռցնող ծուխը » խորագիրին տակ, շաբաթաթերթը յաջորդաբար կը մատնանշէ « Քինկ Սայզնե – րու » զոհ գացած գահակալները: Էտուըրտ Է. մեռած է 1910 Մայիս 6ին, 69 տարեկանին, շնչարգելութենէ, « օրական միջին հաշուով 12 մեծ սիկար եւ 20 ծխիկ կը ծխէր »: Ժորժ Ե. մեռած է 1936 Յունուար 20ին, նոյնպէս շնչարգելութենէ, 70 տարեկանին: Էտուըրտ Ը. Ուինտսըրի դուքսը, մեռած 1972 Մայիս 28ին, կոկորդի խլիրդէ, ծխախոտի հետեւանքով եւ Ժորժ Զ. մեռած 1952 Փետրուար 6ին, թոքի խլիրդէ «առնուազն օրական 40է 50 ծխիկ կը ծխէր»:

Ընդգծելէ ետք Թագաւորութեան դերը երկրին մէջ, շաբաթաթերթը կ'աւելցնէ, թէ Էլիզապէթ թագուհին չի ծխեր, բայց իշխանուհի Մարկարէթ եւ մայր թագուհին կը ծխեն:

« Պատմութիւնը տարբեր պիտի ըլլար, եթէ մեր թագաւորները չծխէին եւ այս ձեւով չժողովրդականացնէին ծխիկը »:

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ՉԱԽԱԿԸ

Նիհար էր ան, մարմինին ամէն կողմերը սուր անկիւններէ կազմուած էին, սուրի շեղբի նմանող տափակ ու լայն դէմք մը ունէր, կորուկ եւ սուր քիթ մը եւ անդամ բերան մը որ իր մէջ վտանգաւոր չես գիտեր ինչ մը ունէր:

Սեւ զգեստներ հագած էր եւ մէջքի գօտիէն ալ կարճ դաշոյն մը կախած էր, որ կարմիր թաւիշէ պատեանի մը մէջ կը հանգչէր:

Աչքերը կը կայծկլտային եւ ջղուտ ձեռքերը իրենց երկար ու սրածայր մատներով բզքտելիք միս կը փնտռէին:

Հուշակաւոր մարդասպան մըն էր ան, դրամով մարդ մեռցնող մը, պաշտօնական դահիճէն աւելի քաղմնելի կէս պաշտօնական դահիճ մը, մէկ բառով՝ Ջարդարար մը:

Ամէն դար զինքը բնորոշող ներկայացուցիչ մը կ'ունենայ, ահա Սփարթիվէնթօ Վենետիկն ու իր դարը բնորոշող ներկայացուցիչն էր:

Ջարդարարին մայրը որքան որ շատախօս էր իր որդին ալ նոյնքան սակաւախօս էր:

Ինչպէս որ պահ մը առաջ տեսանք, ան խոնարհելով Ալթիէրիի առջեւ ըսած էր.

— Ձեր խոնարհ ծառան, Սփարթիվէնթօն եմ, տէր իմ:

Եւ այժմ կը սպասէր որ այցելուն իր այցելութեան պատճառը ըսէր:

— Վարպետ, իմացայ որ դուն շատ լաւ սուր կամ դաշոյն կը շարժես եղեր, ճի՞շդ է, խօսք առաւ Ալթիէրի:

— Կը ջարդեմ, պատասխանեց Սփարթիվէնթօ իր իսկական արժէքը գիտցող մէկու մը համեստութեամբ:

— Բայց ես քեզի մարդ ջարդելու վրայ չխօսեցայ: Քեզի ո՞վ ըսաւ որ ես մարդ ջարդել տալու համար եկած եմ հոս:

— Ուրեմն ի՞նչ գործ ունիք հոս, պատասխանեց Ջարդարարը, կ'երեւայ մայրս ձեզ սխալ տեղ ղրկեր է:

Այս ըսելով Ջարդարարը յօնքերը պղըտոռած սանդուխին կողմը քալեց:

— Կեցիր եւ մտիկ ըրէ, կմկմաց Ալթիէրի:

Մարդը ետ դարձաւ, խոնարհեցաւ եւ սպասեց:

– Աղէկ գուշակեցիր, վարպետ, խնդիրը մէկը մորթելու շուրջ կը դառնայ, շարունակեց Ալթիէրի: Տուած հրամանս կատարելու պատրա՞ստ ես:

— Գինս գիտէ՞ք:

— Գինը բնաւ կարեւորութիւն չունի: Ուզածդ պիտի վճարեմ, պայմանաւ որ մարդը ձեռքէ չփախցնես: Մտիկ ըրէ...:

— Եթէ մորթուելիք մարդը հասարակ պատրիկ մըն է, երկու հարիւր զուրուշ կ'առնեմ:

— Հետը գործ ունենալիք մարդդ սարսափելի մարդ է... սա ալ առջուընէ քեզի ըսեմ որ...

— Կղերական կամ կառավարական պաշտօնեայ եղած պարագային հինգ հարիւր զուրուշ:

— Խօսք հասկցիր: Ես քեզի ըսի որ...

— Բարձր պաշտօնատար եղած պարագային հազար զուրուշ... իսկ...

— Բայց խօսք մտիկ ըրէ...

— Կէսը կանխիկ, կէսն ալ ճամբայ ելած ատենս, վերջացուց Սփարթիվէնթօ փետրաւոր գդակը մինչեւ գետին խոնարհեցնելով:

Ալթիէրի ձեռքը գօտիին տարաւ, ափ մը ոսկի հանեց եւ արհամարհական ձեւով մը ոսկիները սեղանին մէկ անկիւնը դրաւ:

— Ըհը՛... մրմնջեց Սփարթիվէնթօ:

— Հիմա ըսածս մտիկ պիտի ընե՞ս:

— Խօսեցէք, տէր իմ:

— Մարդ մորթելը աչքդ կ'առնե՞ս:

— Ատիկա շատոնց աչքս առած եմ, տէր իմ: Արհեստս է:

— Բայց առաջուընէ ըսեմ որ իմ ցոյց տալիք մարդս շատ ուժով մէկն է: Պէտք է հետդ քանի մը ընկեր տանիս:

— Ես մինակս կը բաւեմ:

— Բայց վտանգաւոր մարդ է:

— Հիմակուընէ մորթուածէն կրնաք սեպել, տէր իմ:

— Չե՞ս վախնար որ...

— Վախը ի՞նչ է, տէր իմ: Եսատանկ բան չեմ ճանչնար:

— Այս իրիկուընէ իսկ գործի կրնա՞ս սկսիլ:

— Մէկ ժամէն ամէն բան լմնցածէն կրնաք սեպել:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Օր. Իւկէթ Ապուլեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ապուլեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՎԱՀԱԳՆ ԱՊՈՒԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 22ին, 78 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Սեպտ. 28, ժամը 14.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիէն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քլամարի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել։

Ըստ ողբացեալին փափաքին, ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ այլ՝ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ հայկ. բարեսիրական կազմակերպութեանց։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պր. Կարապետ Պալիկեան (Մանթոնէն) կը նուիրէ 300 ֆր. Աղքատախնամին, փոխան ծաղկեպսակի, իր սիրելի բարեկամ՝ Յարութիւն Պօղոսեանի ցաւալի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Ուզուն, Տէր եւ Տիկին Կարօ Պահչէճեան, այրի Տիկին Արաքսի Բազումեան 100ական ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի կայանին, փոխան ծաղկեպսակի այրի Տիկին Վեհանոյշ Բազումեանի մահուան տխուր առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մոքասեան 50 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, ի յիշատակ իրենց եղբօր Անտոն Տէօվլէթեանի։

Նոյն առթիւ՝ Տիկ. Սոնիա Երէցեան իր հօրեղբօր Անտոն Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ 50 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի.—

Մամալեանի Թաղման առթիւ Պ. Մինաս Աճէմեան 50, Տիկ. Զինիճեանի Թաղման առթիւ Միսաքեան եւ Մաքինաճեան ընտանիքներ 100, Թուրիկեան ընտանիք 50, Պր. Մարգարեան 20։ Պէրպէրեանի Թաղման առթիւ Պր. Ս. Արզուեան 20, Տիկ. Մարիամ Տէրտէրեանի Թաղման առթիւ, Տէրտէրեան ընտանիք 50, Պր. Մաթիկեան, Պր. Մկրտիչ Թորոսեան 20ական, Տիկ. Եփրեմեան 10, այրի Տիկ. Օհանեան 25։ Տիկ. Վարդուհի Մառանեանի Թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Արամ Տէրտէրեան, աղջիկն եւ Թոռը 50, Տէր եւ Տիկ. Գըլըճեան 10, Պր. Ղ. Կիւլեան 20, հայր եւ որդի Պօղոսեաններ 50։ Տիկին Վ. Միսայէլեանէ նուէր 50, Պր. Այնաճեան, Պր. Գ. Քիւրտօղլեան 10ական, Տէր եւ Տիկ. Մելքոնեան 20։

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Լէֆս ան Փրովանսի Հայութեան տարեկան եկեղեցական եւ ազգային տօնն է

Ամէն տարի Թարգմանչաց տօնին առիթով Էքս ան Փրովանսի մէջ, պիտի կազմակերպուին եկեղեցական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններ։

Այս տարի, Կիրակի Հոկտ. 2ին հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատգամը կ'արտասանէ եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին կը նախագահէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ ընդունելութիւն եւ ճաշ ի պատիւ կրօնական եւ աշխարհական հիւրերուն։ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին, պատարագ 10.15ին, ընդունելութիւն 12.30ին եւ հացկերոյթ 14ին։

Ճաշին մասնակցիլ ուզողները հաճին անմիջապէս կապ հաստատել Պր. Քլօտ Մաքինաճեանի հետ. հեռ. 23.27.44 եւ Պր. Թոնի Հալիպի հետ հեռ. 23.07.58

Souper-Dansant

Organisé par la
Section Arnouvile - Sarcelles
de la Croix Bleue Arménienne

le Samedi 1er Octobre à 20 h. 30

au Restaurant Scolaire de la
Fauconnière

Square des Sports à Gonesse

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

Le Cinéclub de l'UGAB présente

« MALHER »

de Ken RUSSEL (1974)

La vie du célèbre compositeur autrichien racontée avec tout le lyrisme et le romantisme de l'auteur récent de « VaLENTINO », le Samedi 1er Octobre à 20 h. 45

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ - ՏԷՍԻՆ

— ԵՐԵԿՈՅԹ —

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԷՍԻՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

FRA NOR SEROUND de Décines

SOIREE

au profit de la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
Transmise en direct sur « *France-Inter* » de 0 h. à 1 h. 30
et animée par « *Inter Danse* »
Partie arménienne assurée par l'orchestre KOJA-KIAN
CASINO DE CHARBONNIERES
le Samedi 1er Octobre à partir de 21 heures 30

Jeux et interview des personnalités françaises et arméniennes et des responsables d'organisations arméniennes de Décines par deux animateurs d'Inter-Danses (Louis Lorgeas et J. F. Terpeau) et par Jo Donna

Avec l'orchestre de France-Inter
ANDRE RIAN

Ambiance et spécialités arméniennes

Réservation des places auprès de M. Edouard Mardirossian au (78) 72.25.91 (heures bureau)

(aucune place ne sera retenue après 23 heures sur place-

ԴՌՆԱՊԱՆ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մարսէյլի Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը, իր նոր շինուած շէնքի համար կը փնտռէ քոնսիէրժ մը, նախապատուութիւն տալով ամուսնացած հայ զոյգի մը։ Այրը պէտք է զբաղի նաեւ ժամկոչութեամբ, իսկ կինը ընէ առօրեայ թեթեւ մաքրութիւնները շէնքին։

Նոր շէնքին մէջ ապահովուած է արդիական լաւագոյն բնակարան։ Տեւական ու ապահով գործ։

Բոլոր մանրամասնութեան համար դիմել անձամբ կամ գրաւոր, ամէն օր ժամը 9էն 17 եկեղեցւոյ քարտուղարութեան կամ հեռաձայնել Մարսէյլ (91)–77.84.70

Հասցէ՝ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ
13008 Մարսէյլ

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

Cours de danse

Studio St. Michel — Paris 5e

Classique — jazz — moderne

initiation ou perfectionnement

avec Séda Papazian

professeur diplômée de l'Institut pédagogique du Ballet des Flandres

Pour tous renseignements
tél. 705-68-45

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Թարգմանչաց տօնը, Շաբաթ Հոկտեմբեր 22, երեկոյեան ժամը 8.30ին Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութեան։ Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին։

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
12-14, Rue St-Bazile—13001 MARSEILLE

ՄԱՐՍԷՅԼ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

կազմակերպութեամբ

Հարաւ-Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանի
Կիրակի, Հոկտ. 2, ժամը 13ին Մարսէյլի

Մշակոյթի Տան վասպուրական սրահ

Գեղարուեստական բաժին, նուագ։

Ճաշագին 50 ֆր.

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ
ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ
ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ
ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հայ Նախկին Կամաւորներու, Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Միութիւնը Անդրանիկի մահուան 50րդ տարեդարձի, ինչպէս նաեւ իր Միութեան հիմնադրութեան 60ամեակի առթիւ, կազմակերպած է երեկոյթ մը, Հոկտ. 8, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 20.45ին, Սալ Կավօ, 45–47, Ռիւ Լա Պուէսի։ Մուտքը ազատ է

Անդրանիկի մասին կը խօսի՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Երեկոյթը կը վերջանայ ժամը ճիշդ 23ին

1) Նոյն օրը ժամը 18ին Միութիւնս կը հրաւիրէ հայ գաղութը արծարծելու Անծանօթ Զինուորի բոցը։ Հաւաքուիլ Շան զ'Էլիզէ – Պալզաք։

2) Կիրակի, Հոկտ. 9, ժամը 15ին, այց Անդրանիկի շիրիմին, Փէռ Լաշէզ գերեզմանատունը, մուտք Փոքր կամպէթա։ Հոգեհանգիստ։ Մասնակցութիւն Նայիրի երգչախումբին։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

PARIS
LES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAELIAN
Présentent
LE LUNDI 28 NOVEMBRE A 20 H. 30

à l'Olympia

GRAND FESTIVAL D'ARTISTES ARMÉNIENS

ROSY VART JACQUELINE GAUTHIER
GREGOIRE ASLAN
(Dans un sketch de J. J. VAROUJAN)
Ensemble Folklorique NAVASART BALLETS NAIRI
Chorale du Collège Samuel-Moorat
Direction : K. YANBEKIAN
MARTEN YORGANTZ MICHEL KRIKORIAN
Orchestre BERNARD DEDEDJIAN

RESERVATION : Gasparian (anciens élèves) Tél. 236-48-19
Aslanian : 742-83-65 *Olympia :* 742-25-49

Varoujan SARKISSIAN
sevan voyages lyon

VOUS PROPOSE : ses voyages pour toutes destinations à des prix très étudiés

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ 15

VISITEZ L'ARMENIE

du 1er au 15 Octobre

Catalogues à votre disposition sur demandes pour toutes destinations

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Licence Br 72 056 — Téléphone 60-13-66 — Télex 900287
Licence organisatrice : A 529

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
28
MERCREDI
28 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.953 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — № 13.953

ԳԷՈՐԳ ՈՒՐՖԱԼԵԱՆ ԱՆՈՒՆ «ԱՀԱԲԵԿԻՉ» ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՐ Է ԹՈՒՐՔԻՍ

ԽՄԲ. — Ժամանակէն առնելով կուտանք Սեպտ. 21ի եւ 22ի Թէրճիւմանի մէջ լոյս տեսած լուր մը, Գէորգ Ուրֆալեան անուն հռոմարնակ հայ երիտասարդի մը վերաբերեալ: Պարզ է, որ վերապահութեամբ կ'ընդունինք հայ երիտասարդին դէմ գրուած յայտարարութիւնները, մանաւանդ որ սա միջոցին թուրք թերթերը սկսած են քիչ մը շատ Հայերը «խօսեցնել» տալ: Մնաց որ երբ թուրք լրագրողը կը գրէ թէ այս «ահաբեկիչը» ժամական 400 քիլոմեթր արագութեամբ սուրացող Ալֆա–Ռոմէոյով Պոլիս հասեր է (որքա՜ն կը տժգունի յանկարծ աշխարհի ախոյեանը՝ Նիքի Լաուտա...) ասիկա կը բաւէ արդէն գաղափար կազմելու համար միւս բուռածներուն լրջութեան մասին: Արդարեւ աւելորդ իսկ է ծանրանալ ամէն մէկ տողին վրայ, մէկը միւսէն ահաւոր, մինչեւ մեր տարաբախտ Խաղողյնը, որու համար այս երիտասարդը ըսած կ'ըլլայ թէ գայն կամ Արարատի գագաթին պիտի տնկէ եղեր կամ Վան քաղէ... Ի՛նչ լաւ կ'ըլլար եթէ քիչ մը պակսէին մեր այս բոլոր ինքնակոչ «բանբերներ»ն ու «ազատարարները», քիչ մը, գոնէ ՔԻՉ ՄԸ ԼՐՋԱՆԱՅԻՆՔ եւ այսքան չաժանցնէինք ոչ մեր Նուազոյնը, ոչ ալ մեր նուիրական դատը: Բայց կը թուի թէ շատ մտահոգուած չենք նման բաներով, քանի այս «լուր»էն զատ, ուրիշ նիւթեր ալ կը հայթայթենք թրքական թերթերուն: Պիտի տանք մեր վաղուան թիւով:

Թերճիւման կը գրէ.—

«Ապահովութեան ուժերուն կողմէ օրեր տեւած յաջող գործողութեան մը հետեւանքով ձերբ անցաւ հայ ահաբեկչապետներէն մին որ Իտալիայէ մեր երկիրը եկած էր Թուրքիոյ Հայերը գաղտնի կազմակերպութեան մը մէջ միացնելու, շարք մը խափանարարութիւններ, մահափորձներ նիւթելու նպատակաւ: Հաղորդուեցաւ որ հայ ահաբեկչապետը միատեղ բերած է նաեւ հայկական դրօշ մը Արարատ լերան վրայ կանգնելու համար: Այն կազմակերպութիւնը որու ենթակայ է հայ երիտասարդը այս կերպով մտադիր էր համաշխարհային հանրային կարծիքին ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրել:

«Երբ յայտնի եղաւ որ Ալֆա Ռոմէօ ինքնաշարժով մը գրօսաշրջիկի նման Թուրքիա եկած եւ ինքզինքը իբրեւ գործիմարդ ծանօթացուցած երիտասարդը Իտալիոյ հայ ահաբեկչական կազմակերպութիւններէն մէկուն ղեկավարն է, ապահովութեան ուժերը սկսան զայն հետապնդել: Ստուգուեցաւ որ Անատոլու անցնելու կը պատրաստուէր ահաբեկիչը որ Թուրքիոյ Հայերուն հետ շփում հաստատած եւ անոնց գաղտնի կազմակերպութիւն մը հիմնել առաջարկած էր: Ապահովութեան ուժերը առեն մը եւս հայ ահաբեկիչը հսկողութեան տակ առնելէ յետոյ արագ գործողութեամբ մը վերջին հարուածը իջեցուցին եւ ձերբ անցուցին ահաբեկիչին քովը գտնուող փաստաթուղթերը եւ քարտէսները:

«Ապահովութեան ուժերուն իրաւասուները Իտալիոյ մէջ քննութիւն կատարելով ստուգեցին որ ձերբ անցած ահաբեկիչը Իտալիոյ կարեւոր հայ կազմակերպութիւններէն մէկուն ղեկավարն էր եւ բուն նպատակն էր հայկական Պետութիւն մը հիմնել եւ այս նպատակաւ ահաբեկչութեան ձեռնարկել:

«Թուրք ապահովութեան ուժերը այլազան ազգերու պատկանող եւ տարբեր անուններով պատրաստուած բազմաթիւ անցագրեր ալ ձերբ անցընելով երեւան հանեցին որ կասկածելի ահաբեկիչը կապ ունի մեր դեսպանները վայրագօրէն սպաննած հայ կազմակերպութեան հետ ու լայնածաւալ գործողութեան մը ձեռնարկեցին: Ապահովութեան ուժերու իրաւասուները հաղորդեցին որ գործողութիւնը կը շարունակուի: Շահագրգռուողները յայտնեցին որ վստահաբար ահաբեկիչին ժամական 400 քիլմ. սուրացող մասնաւոր ինքնաշարժին մէջ հայկական դրօշ մըն ալ կը գտնուի եւ այս դրօշը բերած է Արարատ լերան վրայ կանգնելու համար:

«Թէրճիւման» հրատարակած է նաեւ ահաբեկիչին լուսանկարը հայկական դրօշ ի ձեռին:

«Իտալիոյ «Լիկա Արմենա տէլ Տրիթթի Տէլլուօմէ» անուն մարդկային իրաւանց հայկական միութեան պետ Գէորգ Ուրֆալեան որ Էրզրումէ, Կարս, Վան եւ Թրապզոն նահանգները պարփակող հայկական Պետութեան մը հիմնումը ապահովելու նպատակաւ Թուրքիոյ Հայերը համախմբել կը ջանար եւ ապահովութեան ուժերուն գործողութեանց հետեւանքով ձերբ անցած էր, երէկ Բ. Պատժական Ատեանին կողմէ ձերբակալուեցաւ:

«Հռոմաբնակ 27ամեայ ահաբեկիչը որ լիբիական եւ իտալական անցագրեր կը կրէր, հարցաքննութեան ընթացքին յայտնեց որ հայմաթլըս (հայրենազուրկ) է եւ ըսաւ. «Մեր պայքարը ալ աւելի ազդու դարձնելու համար քիւրտ եւ յոյն փոքրամասնութիւններուն խնդիրներն ալ կը քրքրենք»:

«Ապահովութեան ուժերու իրաւասուները յայտնեցին որ Գէորգ Ուրֆալեան որ Միլանոյի մէջ լոյս տեսնող հայերէն «Ձայն» թերթին խմբագրապետը ու Փարիզի հայերէն «Հայաստան» անուն թերթին Իտալիոյ թղթակիցն է ժամական 400 քիլոմեթր սուրացող Ալֆա Ռոմէօ ինքնաշարժով վերջերս Իպսալայէ Թուրքիա մտած է: Ահաբեկիչը ուղղակի Իսթանպուլ գալով նախ Ջէմպէրլիթաշ ուսանողական տուն մը մէջ հաստատուած եւ Հայերուն հետ շփման մտած է: Բայց ահաբեկչապետը իսթանպուլաբնակ Թրքահպատակ Հայերէ բաղձացած մօտիկութիւնը չգտնելով Օսմանպէյի, Նշանթաշի, Էթիլէրի, Պէշիքթի եւ Թարապիոյ մէջ աշխատիլ սկսած է:

«Ապահովութեան ուժերը որոնք մօտէն կը հետապնդէին զայն սարքի ոստայն անուն Թակարդ մը հիմնած են եւ Թարապիոյ մէջ ձերբ անցուցած են կայծակնային գործողութեամբ մը: Ինքնաշարժը խուզարկելով կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն հայկական դրօշը ու Թուրքերը վարկաբեկող հայկական Պետութեան հիմնումը քաջալերող թռուցիկներ ձերբ անցուցած են:

«Գէորգ Ուրֆալեան անվարան խոստովանած է Թուրքիա գալուն պատճառը եւ հետեւեալը ըսած.

«Թուրքիա եկայ հայկական դրօշի ներքեւ Հայաստանի Պետութեան մը հիմնումը ապահովելու կոչուած գաղտնի կազմակերպութիւն մը հիմնելու եւ մեր ձայնը լսելի դարձնելու մտօք խափանարարութիւններ ու մահափորձեր նիւթելու համար: Քովի դրօշս ալ Արարատ լերան վրայ պիտի կանգնէի կամ Վանի մէջ հովը պիտի թողէի: Այս ուղղութեամբ Թուրքիայէ դուրս բազմաթիւ տեղեր գործունէութիւններ ցոյց տուինք, մնաց որ Վանի Ախթամարի եկեղեցւոյ գոյներն ալ մեր դրօշին գոյներուն կը նմանին: Այս գոյներէն կարմիրը մեր թափած արիւնը, կապոյտը այս արեան շողխանալով երկինքը բարձրանալով ամպ դառնալը, նարնջագոյնն ալ մեզի համար նուիրական ցորենի հասկերը կը խորհրդանշեն»:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. Թ. Յուլիսի 20ին պաշտօնական այցով Մայր Աթոռ ժամանեց Ամերիկայի Միացեալ Նահանգների եպիսկոպոսական եկեղեցու պատուիրակութիւնը՝ գլխաւորութեամբ եպիսկոպոսաց Խորհրդի նախագահ Ջոն Մ. Ալլին եպիսկոպոսի:

Պատուիրակութեան կազմում էին հայր Վիլյամ Նորգրէնը՝ էկումենիկ յարաբերութիւնների քարտուղար, կանոնիկոս Ռիչարդ Անդերսոնը՝ մամուլի ներկայացուցիչ, Դոկտ. Պիտըր Դէյը՝ էկումենիկ յարաբերութիւնների խորհրդական եւ Դոկտ. Պօլ Անդերսոնը՝ խորհրդական արեւելեան եկեղեցիների գծով:

Առաջին անգամ է, որ ԱՄՆի եպիսկոպոսական եկեղեցու առաջնորդը, ի գլուխ պատգամաւորութեան, այցելում է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին Ամենայն Հայոց Հայրապետին:

Յուլիսի 21ին, Հինգշաբթի օրը առաւօտեան ժամը 10ին, պատգամաւորութիւնը ժամանեց Մայր Աթոռ եւ Մայր Տաճարում իր աղօթքն անելուց յետոյ, Վեհարանում ընդունուեց Հայոց Հայրապետի կողմից: Այստեղ փոխանակուեցին ողջոյնի եւ բարիգալստեան ջերմ խօսքեր:

Այնուհետեւ ժամը 10.30ից մինչեւ 13.30 Վեհարանում տեղի ունեցաւ հանդիպում – խորհրդակցութիւն եպիսկոպոսական եկեղեցու պատուիրակութեան եւ Մայր Աթոռի ներկայացուցիչների միջեւ:

Մայր Աթոռի կողմից սոյն խորհրդակցութեանը մասնակցում էին Մայր Աթոռի դիւանապետ Տ. Արսէն Եպս. Բէրբէրեանը, Տ. Աւագ արեղայ Ասատուրեանը, Տ. Սարգիս քահանայ Սարգսեանը, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամ Պր. Յովհաննէս Թոփուզեանը եւ հայ եկեղեցու միջեկեղեցական յարաբերութիւնների բաժնի ընդհանուր քարտուղար Պր. Պարգեւ Շահբազեանը:

Խորհրդակցութեան օրակարգում դըրուած էին հետեւեալ հարցերը.

Ա) Որոնում այն ճանապարհների, որոնք եկեղեցիները կ'առաջնորդեն դէպի միութիւն:

Բ) Կրօնական ազատութիւն եւ հաւատացեալների իրաւունքները:

Գ) Կանանց ձեռնադրութիւն. 1976 թըւականի Սեպտեմբերին եպիսկոպոսական եկեղեցու ընդհանուր համագումարում ընդունուած որոշումը կանանց քահանայական ձեռնադրութիւնը արտօնելու մասին:

Խորհրդակցութեան ընթացքում օրակարգի վրայ դրուած վերոյիշեալ հարցերի շուրջ տեղի ունեցաւ մտքերի անկաշկանդ փոխանակում, որի շնորհիւ կողմերը ծանօթացան միմեանց տեսակէտներին:

Խորհրդակցութիւնից յետոյ եպիսկոպոսական եկեղեցու պատուիրակութիւնը այցելեց նոր Վեհարանի դահլիճն ու պատկերասրահը, ծանօթացաւ Մայր Տաճարին առընթեր եկեղեցական արուեստի թանգարանին, հին Վեհարանին եւ Մայր Աթոռի շրջափակում գտնուող յուշարձաններին:

Ժամը 14.30ին Մայր Աթոռի միաբանական սեղանատանը տրուեց հացկերոյթ ի պատիւ հիւրերի:

Ժամը 16ին պատգամաւորութիւնը Երեւանում այցելեց Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի անուան ձեռագրաց Մատենադարան եւ ապա Ծիծեռնակաբերդում հայ նահատակների յուշարձան, ուր հոգւոց արտասանուեց Մեծ Եղեռնի զոհերի յիշատակին:

Յուլիսի 22ին Ուրբաթ օրը առաւօտեան ժամը 9ին, պատգամաւորութիւնը այցելեց Գառնիի վերականգնուած հեթանոսական տաճարը եւ ապա Ս. Գեղարդի վանքը, ուր ջերմօրէն ընդունուեց վանահայր Տ. Վահան եպիսկոպոս Տէրեանի կողմից, որը հիւրերին տուեց պատմական անհրաժեշտ բացատրութիւններ մենաստանի մասին:

Ժամը 14ին հիւր պատուիրակութիւնը Վեհարանում վերջին տեսակցութիւնը ունեցաւ Հայոց Հայրապետի հետ: Այս առթիւ փոխանակուեցին յուշանուէրներ:

Ժամը 14.30ին Հայրապետի նախագահութեամբ Վեհարանի սեղանատանը, ի պատիւ հիւրերի, տրուեց ողջերթի հացկերոյթ, որին ներկայ եղան նաեւ Տ. Կոմիտաս, Տ. Յուսիկ, Տ. Արսէն սրբազանները, Տ. Աւագ արեղայ Ասատուրեանը եւ Տ. Սարգիս քահանայ Սարգսեանը:

Ընդունելութեան ժամանակ ողջերթի եւ շնորհակալական ճառեր փոխանակեցին Հայրապետը եւ եպիսկոպոսական եկեղեցու պետ Տ. Ջոն Մ. Ալլին եպիսկոպոսը:

Այնուհետեւ պատուիրակութիւնը հրաժեշտ տուեց Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ մեկնեց Մայր Աթոռից լաւագոյն տպաւորութիւններով:

Նոյն օրը երեկոյ հիւրերը ճանապարհուեցին Մոսկուա:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

23 Յուլիս 1977 թ. (*)
Ս. Էջմիածին

(*) ՅԱՌԱՋ.— Ստացուած Սեպտ. 24ին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ՀԱՐԱՒ. ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ հրադադարը սկսած է արդիւնք տալ եւ վերջին 24 ժամերուն կռիւները պակսած էին թէեւ կացութիւնը չփոթ կը մնար:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախարարը ամերիկեան հեռատեսիլի Սի. Պի. Սի. կայանէն յայտարարած է թէ իր երկիրը միշտ կը մերժէ բանակցիլ ՊԱԿի հետ եւ թէ որեւէ փոփոխութիւն չկայ իրենց դիրքին մէջ: Այն լուրը որ Իսրայէլ համաձայնած էր համարաբական մէկ պատուիրակութեան մասնակցութեան Ժընեւի ժողովին, այն տպաւորութիւնը թողուցած էր թէ Իսրայէլ տրամադիր է տարբեր աչքով նայիլ Պաղեստինցիներուն: Տայեան ամէն ինչ տեղը դրաւ:

ԹՈՒՐՔԻԱ քանի մը միլիոն տոլարի զէնք գնած է Միացեալ Նահանգներէն, հակառակ ամպարգոյին:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ եւ Յորդանանի առողջապահական սպասարկութիւնները մեծ համերաշխութեամբ կը գործակցին միասնաբար պայքարելու համար քոլերային դէմ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարապետը Պառ Չորեքշաբթի Մոսկուա կը մեկնի, ուր հինգ օր պիտի մնայ եւ խօսի գլխաւորաբար ապազինման, մեղմացեան եւ տնտեսական յարաբերութեանց մասին:

ԼԻՍԻ ՖՈՌԻ յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Չորեքշաբթի օր Սէնթ-Քլօթիլտ եկեղեցին, ի ներկայութեան Հանրապետութեան Նախագահին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը թեթեւ բարեփոխում մը կրեց իբրեւ հետեւանք ծերակուտական ընտրութեանց: Արդարեւ միայն Մոնորին է որ ընտրութենէն ետք նախընտրեց իր պաշտօնը պահել կառավարութեան մէջ մինչ միւս երեքը հրաժարեցան եւ իրենց նախարարութեանց գլուխն եկան Ֆ. Իքառ, Ա. Պոռ եւ Ժ. Ֆ. Տէնիօ:

ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿ
ՄԱՀՈՒԱՆ 40ԱՄԵԱԿ

ՉԱՐԵՆՑ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ ՈՒ ԵՍ

(ՆԻՒԹ ՀԱՅՈՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)

Ա.

Ռուսաստանի յեղափոխական շարժումը տապալեց միապետական վարչաձեւը 1917 թուի աշնան: Այդ օրերին Բաքուից ինձ հրաւիրած էին խօսելու մի մեծ հաւաքոյթի մէջ: «Արեւ» թերթի խմբագրատանը նստած սպասում էի, որ աշխատանքը վերջացնեն եւ ինձ տանեն հաւաքոյթի վայրը: Ամէնքն իրենց գործին էին. Անգործը ես էի: Ձանձրանում էի: Դիմացս, պատուհանի գոգին թափթըփուած էին ռուսերէն ու հայերէն մանր գրքոյկներ եւ լրագիրներ: Ձեռքս մեկնեցի, մի բուռ գրքոյկ վերցրի, որ նայեմ եւ ձանձրոյթս փարատեմ: Առաջին նայածս մի նիհար տետրակ էր. «Ե. Չարենց. Երեք երգ տխրադալուկ աղջըկան»: Միւսը մի փոքրիկ գրքոյկ էր նոյն հեղինակի. «Դանտէական առասպել»: Երեւի ուղարկուած են գրախօսուելու համար, մտածեցի: Միւս գրքոյկները դրի ծունկիս՝ սկսայ կարդալ այդ երկուսը: Վերնագիրները ուշագրաւ էին: Տեսայ մի նոր մարդ, նոր նիւթ, նոր վերաբերում եւ վարժ տաղաչափութիւն: Մի տաղանդաւոր սկսնակ: Տարուեցայ ընթերցումով. մոռացայ հաւաքոյթ եւ սպասում: Վ. Տէրեանի հետքով մի նոր բանաստեղծ էր ծագում գրականութեան հորիզոնից: Որոշեցի առաջին իսկ առիթով գրեմ այս նոր հեղինակի մասին, ուստի խնդրեցի, որ այդ երկու գրքոյկներն ինձ տրամադրեն: Վերադարձայ Թիֆլիս: Ժամանակները սակայն նպաստաւոր չէին ոչ գրելու եւ ոչ խօսելու համար: Ահ ու մահի տարիներ էին եւ ես Ազգային Բիւրոյի անդամ: Գլուխս խառն էր. հազար գործ ու հոգ ունէի: Ո՞վ ժամանակ ունէր գրականութեան մասին խօսելու կամ լսելու:

Մի տարի յետոյ ազգային Բիւրօն դարձաւ Հայաստանի կառավարութիւն: Անկախացած Վրաստանը անյարմար տեսաւ, որ Հայաստանի կառավարութիւնը մնայ Թիֆլիսում: Մեր մէկ մասը ստիպուած հեռացաւ Երեւան: Հետեւեալ տարին ե՛ս նոյնպէս անցայ Երեւան իբր Խորհրդարանի անդամ և Լուսաւորութեան և Արուեստից նախարար: Նոր ասպարէզ, նոր գործ: Գլուխ քորելու ժամանակ չունէի: Բայց երբ մի փոքր շունչ առայ՝ մի դասախօսութիւն տուի Ե. Չարենցի մասին: «Մի նոր բանաստեղծ» վերնագրով՝ Խորհրդարանի շէնքի մէջ եւ խուռն բազմութեան ներկայութեան: Նոր բանաստեղծի անունն ընկաւ ամէնքի բերանը: Լրագիրները հաշիւ տուին դասախօսութեանս մասին եւ Ե. Չարենցը դարձաւ մի անուն (1):

Մի օր գրասենեակիս մէջ նստած վարժարանների մի նոր ծրագիր էի ուրուագծում. սպասեակս ինձ յայտնեց թէ մէկն ուզում է ինձ տեսնել:«Ներս թող» ասացի: Մտաւ աղքատիկ հագուստով մի նիհար երիտասարդ, անխնամ մազերով մի գլուխ վրիտ ուսերին, դէմքի մորթը տժգոյն ու քաշուած եւ քիթը մեծ ու սուր: «Նստեցէք, ասացի, ո՞վ էք եւ ի՞նչ էք ուզում», — Ես Ե. Չարենցն եմ, ասաց: Երեւաց, որ ուսուցիչ է Ղարսի շրջանի մի ինչ որ գիւղում: Լրագրի մէջ կարդալով դասախօսութեանս մասին, թողած է պաշտօնատեղին եւ եկած է Երեւան: Ասացի, որ նախարարութեանս նախահաշուի մէջ նշանակուած է մի պաշտօն. — «անձնական քարտուղար»: Այդ պաշտօնի համար մարդ չեմ հրաւիրած. ես ինքս եմ իմ քարտուղարը, մարդու կարիք չունիմ: Բայց հիմա ես ձեզ նշանակում եմ այդ պաշտօնին: Շէնքիս մէջ ունեմ մի ազատ սենեակ. կարող էք այնտեղ ապրել: Բայց ձեր պաշտօնն»արդարացնելու համար պէտք է մի բան անէք. կազմեցէք նախարարութեանս շէնքի իրացանկը: Դուք ազատ էք. երբ ուզէք՝ եկէք պաշտօնի: Կանչեցի գործավարիս, յայտնեցի որոշումներս, կարգադրեցի, որ պէտք եղածը տնօրինէ եւ նրա փոխարէն մի նոր ուսուցիչ ուղարկէ լքուած պաշտօնին եւ տասցի Չարենցին որ հետեւէ գործավարիս: Գնաց: Մի երկու անգամ հարցրի գործավարիս թէ ի՞նչպէս է մեր նոր պաշտօնեան: Լսեցի որ գալիս է պաշտօնատուն, բայց ոչ միշտ, շարունակ ծխում է, մեքենագրուհիների հետ խօսում ու խանգարում նրանց աշխատանքը. իսկ իրացանկը դեռ կազմած չէ եւ կազմելիք չունի, քանի որ անվարժ է գրասենեակային աշխատանքի: Ես արդէն յոյս չունէի, որ բանաստեղծից կարող է պաշտօնեայ դուրս գալ. իմ նըպատակն էր նրա հնար տալ ապրելու եւ իր կոչումին հետեւելու: Հրահանգեցի հետը մեղմութեամբ վարուել եւ այնպէս անել, որ գրասենեակի աշխատանքը չատուժէ:

Մի քանի ամիս յետոյ ծագեց Մայիսեան շարժումը: Կառավարութեան կազմը փոխուեց: Ես թողի պաշտօնս եւ գնացի Կարս: Թէ ի՞նչ եղաւ Չարենցը կամ ո՞ւր գնաց — չիմացայ: Վրայ հասաւ Նոյեմբերը. Փետրուարին մտայ բանտ. ապստամբութեան շնորհիւ բանտից դուրս եկայ եւ գնացի Շարուր. Հիւանդացայ եւ 1921 թ. Ապրիլ 1ի գիշերը հիւանդ վիճակով եւ անձրեւի տակ թողի Երեւանն ու ոտքով անցայ Պարսկաստան՝ Թաւրիզ:

Երկու տարի յետոյ, մի ձմրան օր, Կովկասի իմ հեռաւոր ծանօթներից մէկը մտաւ սենեակս: Նա եկած էր Թաւրիզ մեծամասնական պատուիրակութեան հետ եւ բերած էր Ե. Չարենցի գործերը հեղինակից նուէր ինձ երկու հաստ հատոր էին եւ երեք գրքոյկ: Մի մասը հին գործերն էին, միւս մասը նոր բաներ: Ազատ օրինակներ չունենալով իր մօտ՝ խնդրած էր մէկին նախապէս նրան նուիրած օրինակները դիջել՝ որ ինձ ուղարկէ, ինչ որ կատարած էր սիրով: Առաջին հատորի երեսին հեղինակը գրած էր. «Սիրելի Նիկոլ Աղբալեան, ընդունէ իմ գիրքերը որպէս յարգանքի եւ համակրանքի նշան, 28.1.923, Երեւան (2): Իսկ գիջողը կցած էր .«Զիջում եմ ուրախութեամբ. քեզ հալալ»: Երկրորդ հատորի երեսին գրած էր. «Սիրելի Նիկոլ Աղբալեանին. Ե. Չարենց. Նիկոլ ջան, ես ոչ մի համար չունէի իմ այս հատորներից. ուստիհետեւ առիթ հանդիսացաւ Մ.ը գիջեց համարները. ընդունիր իմ այս նուէրը որպէս նշան յարգանքի եւ համակրանքի. քո՝ Եղիշէ Չարենց. 923.1.28, Երեւան»: Զիջողը նորից կցած էր՝ վերի բառերը: Միւս գրքոյկներից երկուսն է մօտս մնացած: « Ռոմանս անսէր ». սրա երեսին մակագրած է. «Սիրելի Նիկոլ Աղբալեանին, իմ առաջին ուսուցչին, որին ես երբեք չեմ մոռանայ եւ երբեք չեմ դադարի յարգել»: Իսկ երկրորդը, որ կոչւում է «Պոէզօզուռնա» այս մակագիրն ունէր. «Սիրելի Նիկոլ Աղբալեանին շատ սիրով եւ յարգանքով, Եղիշէ Չարենց»: Հարցրի բերողին թէ կարո՞ղ է մի նամակ տանել Չարենցին. խոստացաւ եւ ժամադիր եղաւ:

Նա գնաց, ես անմիջապէս սկսայ կարդալ: Հին ու մի քանի նոր հատուածներ կարդացի մեծ հաճոյքով: Երբ ձեռք առայ «Ռոմանս անսէր»ը, որ անպատկառ բովանդակութիւն ունէր եւ ոգու անկում էր ցուցադրում՝ գայրոյթս պահել չկարողացայ: Իր իսկ անպատկառ ոճով մի նամակ գրեցի եւ իր նորօրինակ տաղաչափութեամբ մի « Պոէզոկարծիք » շարադրեցի: Իր Պէոզոզուռնայի կափարիչի վրայ վերնագիրը տպագրուած էր վերից վար, իսկ երրորդ տետրակը, որ չգիտեմ ո՛ւր մնաց՝ երկար ու նեղ դիրք ունէր: Ես նոյն ձեւով կտրեցի ու կարեցի թըղթերս, վերնագիրը նոյնպէս վերից վար տառաշարեցի եւ կափարիչի վրայ գին նշանակեցի «10 ծիրանի ժպիտ կամ 1 արծաթ ծիծաղ»: Երբ բարեկամս եկաւ՝ նամակս ու Պոէզոկարծիքս կարդացի եւ տուի, որ տանի: Գրութեանցս բնագիրները սակայն պահեցի, մտածելով որ եթէ ուղարկածս տեղ չհասնի, ուրիշ ճամբով հասցնեմ Չարենցին: Անցեալները հին թղթերս նայելիս աչքովս ընկան գրածներս. մտածեցի տպագրութեան տամ իբր նիւթ Գրապատմութեան: Չեմ կարծում, որ Չարենցի թղթերը պահած լինեն. եթէ պահած իսկ լինեն՝ չեմ կարծում, որ գրածներս նրանց մէջ լինեն: Նամակս եւ «Պոէմ»ս կցած եմ ծանօթութիւններ, որ լուսապէս հասկացուին: Մի քանի բառ յապաւած եմ.

Ահաւասիկ նամակս.

1923, Փետրուար 9, Թաւրիզ

Բարեկամ,

Ստացայ գրքերդ: Կարդացի: Շնորհակալութիւն քեզ ու գիջողին: Բարեւս տուր փոխարէն: Լսա՞ծ ես մեր գիւղացու խօսքը, որ ասում է. «Ձեռան ի՞նչ տեսաւ». — իրա մօր...ը, որ շատերն էին տեսած իրանից առաջ: ...դ առել ես՝ մտել ես մէյդան Մասկուից Վալդայ (1) կարծում ես՝ դո՛ւ ես՝ որ կաս. ուրիշները կոտած են: Մոսկով ուրիշ լաւ բան չտեսա՞ր բացի փսխածը անուէթի տակ ման եկող կանանցից 2) Զգիտեմ ո՞վ է Արփիկը (3), որի մազից կախուել ես հիմա. Թող Աստուած բանն աջողի. բայց հանդուրժո՛ւմ է, որ կին չես տեսնում, այլ երկու ոտ ու մի... Ո՞ւր ես իջել «կապոյտի» (4) երգիչ: Թքել ես դէն «Միածան» ու «Տաղեր (5). լա՛ւ. դիցուք թէ չկայ «Ցը-նորք» (6), չկայ ո՛չ տուն, ո՛չ երկիր. չկայ եւ մա՞րդ: Խորտակեցինք բնութիւն, տէր ու մեծ. իսկ նրանց կուտար չէքի սնուցանում է հոգիդ: Մանգաղն ու մուրճը տղէտ, անկիրթ ու բիրտ են եղած. բայց կինը մի՞ս. սա հեռու է նրանցից: Էգ չէ կինը գիւղացուն, միայն էգ. այլ նաեւ մայր է որդուն, տանտիկին: Էգ չէ կինը բանուորին. գուգաւորումն իր կարգին, բայց մտերիմ է, ընկեր: Աղքատացումը հոգու, որ դու հանդէպ ես բերում անպատկառ եւ կարծում ես թէ գրօշ պարզեցիր նոր ու վառ՝ շա՛տ է հին: Պարապորդները վաղուց ուրիշ հաճոյք չեն տեսած. մտել են չէքը էգի կարծելով հանք են գտել եւ հայեացքը կարճատես պորտից վար են նետել, բնա՛ւ վեր, ուր էգի մէջ « մարդն » է շողում աչքերում:

(1) Այդ ժամանակուան իր ապրումի անդրադարձումն են «Չարենց Նամէ»ի հետեւեալ տողերը. Երկերի ժողովածու, հատ. Բ. էջ 275).

Էլ ինչո՞ւ ծիծաղէր հոգիս,
Երբ Նիկոլ Աղբալեանը մի օր
Սարսելով դահլիճն ու Ֆոյէն —
Աւետեց ամբողջ աշխարհին,
Որ ծնուել է — մեծ մի պոէտ...
Որ ծնուել է երգիչ մի վառ
Ու բերել է երգեր հրէ.
Ցնծա՛... Եղիշէ Չարենց:
Ցնծա՛... Եղիշէ Չրենց:

Չարենցն ուրախ չէ, որ իրան յայտնաբերողը ե՛ս եմ եղած եւ ոչ իրենցից մէկը...

(2) Ստորագրութիւնը փոխած եմ. Ն.Ա.

1) Վալդայ են կոչւում այն անձշան բլուրները, որ գտնւում են Մոսկուայի մօտ: Տափանտաններին սովոր Ռուսները այդ բլուրներն անուանում են լեռներ: Զնայած իր անձշան բարձրութեան՝ Բլուրների այդ շարքը ջրաբաշխական մեծ դեր է խաղում, մեծ գետերի ընթացքն ուղղելով Արեւելք, Հիւսիս ու Հարաւ:

2) Իմ ուսանողութեան շրջանին փողոցային աժանագին կիները շրջում էին փնիարթն անութների տակ եւ խուլ փողոցների մթին անկիւններում փռելով՝ տարփածուներին ազատում էին սենեակ վարձելու ծախսից:

3) Իր երկերի ժողովածուն Ե. Չարենց նուիրած է Արփիկին: Ա. հատորի երկրորդ էջի վրայ տպուած է. «Երկերիս ժողովածուն — Արփիկին. Եղիշէ Չարենց, Մոսկուա, 1921, ԺԲ.»:

4) Ե. Չարենց շատ է երգում կապոյտը, յատկապէս « Միածան » վերնագրուած քերթուածների մէջ:

5) Ակնարկում եմ «Ռոմանս անսէր»ի հետեւեալ տողերը.

Կարծում ես՝ Տէրեա՞ննեմ քէն:
Ճիշդ է:
Շաղել եմ «Տաղեր»,
«Միածան»
Բայց — թքել եմ դրանք արդէն դէն:

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Ժ.Գ.

Խորհրդարանը քիչ մը նստաւ, սուրճը խմեց, հարցումներ ըրաւ ու մեկնեցաւ:

Կէսօրէն առաջ աչքի լուսի սկսան գալ շատ ընտանիքներէ միայն երեք չորս հոգի, որոնց մէջ էր Օգսենտիոս էֆէնտին: Էֆէնտին գանոնք ճաշի վար դրաւ: Սեղանէն առաջ օղի նստան: Գլուխները երբ քիչ մը տաքցան, Օգսենտիոս էֆէնտին կրակոտ խօսքեր արտասանեց: Էֆէնտիին յայտարարեց թէ իր մարտիրոսութեամբը ա՛լ այսուհետեւ ժողովուրդին պաշտելին էր:

«Աչք ամենեցուն ի քեզ յուսան», ըսաւ:

Կամաց կամաց լեզուները բացուեցան, եւ հիւրերը փափաքեցան գիտնալ, թէ ի՞նչը ինչ ըրած էր որ գինքը ձերբակալեր, բանտարկեր ու դատապարտեր էին:

— Մեծ ի՞նչը փնտռենք, հարցուց խընդալով ոսկեդարեան գրաբարին ներկայացուցիչը:

— Մենծ «Հ» փնտռեցէք, Օգսենտիոս էֆէնտի, պատասխանեց տանտէրը:

Այս խորհրդաւոր հարցուպատասխանին բացատրութեան մը պէտք ունի:

Հայրապետ էֆէնտին կարդացեր էր ֆրանսերէնէ թարգմանուած բոլոր վէպերը:

Մասնաւորապէս միտքը պահած էր ֆրանսացի ոստիկանապետի մը այն համոզումը, թէ ամէն ծանր դէպքի մէջ փնտռելու է կինը: «Փնտռեցէք կինը»: Երբ Հայերը ձերբակալելու, բանտարկելու թուականը բացուեցաւ, ո՛ր Հայն ալ բռնուէր ու գնտանը նետուէր, եւ ի՛նչ բանի պատճառաւ որ ըլլար, էֆէնտին ուրիշ բան չէր ըսեր, բայց եթէ՝ «փնտռեցէք մեծ Ց»: Մեծ Ց ըսելով կը հասկնար յեղափոխութիւնը, բառ մը զոր ամբողջութեամբ բերանը առնելու չէր համարձակեր: Ամէն չարիքի պատճառ մեծ Ց էր: Հիմակ Օգսենտիոս էֆէնտին քարը տեղը կը դնէր: Իրեն բանտարկութեանը համա՞ր ալ մեծ Ց մը փնտռելու էր: Էֆէնտին ճիշդ պատասխանը տուաւ «փնտռեցէք մեծ Հ» ըսելով: «Մեծ Հ»՝ Հայն էր. փնտռեցէք, Հայը փնտռեցէք, Հայութիւնը ամէն ձերբակալման մէջ: Էֆէնտիին գիտողութիւնը հիւրերուն շատ հաճելի անցաւ, ճիշդ կացութիւնը կը պատկերացնէր: Ամէն Հայ կը բռնուէր, կը բանտարկուէր, կը սպաննուէր, վասնզի Հայ էր: «Փնտռեցէք մեծ Հ»ն, ա՛լ անկէ ետքն ալ կարգախօս մը եղաւ:

Ու էֆէնտին իր կարգին ինքն ալ քարը տեղը դնել ուզելով, խօսքը հայկաբան էֆէնտիին ուղղեց ու ըսաւ.

— Օգսենտիոս էֆէնտի, Սողոմոն իմաստունը սխալեր է: Ա՛յլ դարք, նո՛յն բարք: Կը հասկնա՞ս ես:

Ակնարկութիւն էր, վեց տարի առաջ տէր Յուսիկին վրայ յարձակման միջոցին, Օգսենտիոսի այն պատգամ խօսքերուն թէ «ա՛յլ դարք, ա՛յլ բարք», զոր ոչ ըսողը գիտէր թէ ուրկէ էր եւ ոչ լսողը:

— Ա՛յլ դարք, նո՛յն բարք, կը հասկըննա՞ս, Օգսենտիոս էֆէնտի, կը կրկնէր տանտէրը: Եւ հասկցուց, թէ դարերը փոխուած էին, բայց բարքերը՝ ոչ: Տաճիկները մնացած էին այնպէս Տաճիկ, ինչպէս քանի մը դար առաջ:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(35 – Շար.)

Գարապորղի երգի՞չ դարձար դու հիմա, քաղած Իրանը, Նայիրին ու Մոսկուան։ Սանձդ քաշի՛ր, քեզ քո բո՛ւսը հաւաքիր։ Մենք կարող ենք շատ տէր ու մեծ խորտակել, բայց կայ մէկը, որ հզօր է ամէնքից, բնութիւնն, որ իր տուած քանքարի հարիւրապատիկն է ուզում։ Շնորհքն իջել է վրադ առանց որ դու պահանջես. ազնուական ես ծնուել. — պա՛րոքդ ուրեմն իմացիր։ Մարդու մէջ խող կայ անշուշտ, բայց խողը չէ, որ մարդուն «մարդ» է անում։ Խղճութեան դաս եւ դասատու չի՛ պակսի։ Հարկ չկայ, որ քո վերնատուր շնորհքն առնես ու քաշ տաս տիղմերի մէջ հոգութեան եւ Տրդատի պէս խուլաս չամբուռներում մոլութեան։ Քեզ կարդում է պատանին, հարս ու քոյր, ի՞նչ ես տալիս դու նրանց.— ժահր ու թոյն։ Երազում ես «Նաիրի», «Կարմիր Մծրին» (7), հեռանե՛ր. — ընչառների արքայութի՞ւն ես ուզում՝ հեշտապղծի, հեշտամոլ, թէ ազատ, աշխատաւոր ու վերասլաց հայրենիք։ Ո՞րն է քարը քո բերած այն ... համար, որ կառուցում են դանդաղ ... յամառ քո երգած Հայկն ու Մկօն (8). ...՞մը դարչ, հայեացքնե՞րդ գետնա — ...րչ, պղպջո՞ւմդ լրբենի, մոլի կրքե՞րդ ...ճամ... Այդտեղ են հասել ամէնքը, ...ր կնոջ չէքի մէջ տեսել են կենսական ...մաստութեան եւ վայելքի այրն ու բէն։ ...նչդեռ Աստուած քեզ տուել էր շնորհք ...թեւելու վեր, ամէն հնարաւորութիւն ...կերտելու անանց գեղեցկութիւններ — ե...րեւակայութեան թռիչք, յորդահոսան լե...զու, զգացումի հզօր պոռթկումներ եւ ...ղմի, երանգի, քնքուշի ըմբռնում։ Նա...յիրով վար ու դիմաց Ազատ Վշտունիների եւ Տէրեանների (9) դու կարծում ես ար...դէն մի բան ես եւ բաւական բան։ Բու...ռաց ոտմար յանդգնութիւնները քեզ թը — ...ում են ինչ որ կաղապարներ եւ Նայիրի բնակի՛չ՝ դու տեսնում ես հայրենի լեռ ու բլուր հիւսիսի տափաստան — մինչդեռ աշխարհը լայն է, խոր. հեռուն ներկայի եւ հեռուն անցեալի — անսահման։ Սեղծագործմեծ ոգիներ են եղած մեր գունդի վրայ, որոնց պէտք է ձգտես դու ընկեր դառնալ, իսկ դու մտել ես չէքի մէջ եւ սկսել ես բուրել գարշահոտութիւն։ Վա՛յ քեզ Զարենց, հազար վայ. ափսո՛ս հայ գրականութիւն. աւելի ափսոս իմ յոյսեր, որ առկայծում են սակայն...

Ողջոյն գրական Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ

Յ. Գ. Զգոյշ ի քոյոց քեզ մատուցանեմ. այնպէս ոճով գրեցի թէ այս նամակը եւ թէ Պոէզոկարծիքս (խմբ. ծանօթ. յօդուածէն յապաւած եմք ասիկա), որ հիմա դիւր է ականջիդ. անպատկառ լեզուն տեսայ ճանապարհ անպատկառացած սիրտդ յուզելու։

(Մնացեալը յաջորդով)

6) Ակնարկում եմ «Ռոմանս անէր»ի այս տողերը.
Միթէ՞
Դեռ
Ձեր կակուղ հոգում
Մշուշէ աշո՞ւն է լացկումած
Ու ցնո՞րք է ուզում —
Հում
Ծախու
Ձեր հոգին՝ գծուծ հացկատակ։
Ի զուր։
Ջուր է ուզում։
Սխալւում է։
Ցնորք չկայ։

7) Ակնարկում եմ «պոէզոզուռնա»յի վերջին տողերը.
Ցերեկները զուռնան արեւի
Գիշերները սրինգը լուսնի
Նպէս — հազար օր կ'արեւի
Ու հազար սերունդ կը բուսնի.
Կը թափուի Արաքսը նրանց մէջ,
Զանգուն ջրերը կը լցուի,
Մինչ մի օր բոլորս մէկ —
Կը հասնենք կարմիր Մծրին...
Զանգու կամ Զանգի Հրազդան գետի այժմեան անունն է։

8) Ակնարկում եմ «Պոէզոզուռնայի այս տողերը.
Էսօր —
Ե'ս եմ կեցել,
Ինձ հետ
Եռանդը ձեր'
Հազօ
Մկօ
Յաքէթ

9) Ե. Զարենց ժխտում է Վ. Տէրեանին եւ Ա. Վշտունուն։ «Ռոմանս անէր»ն այսպէս է սկսւում.
Հանելի է չէ՞
Էլի ձեզ
Տէրեանի երգը թէոտ։
Չեմ կարծում, որ Զարենց ակնարկած լինի Վ. Տէրեանի հիւանդութիւնը, որ բարակացաւ էր, թոքախտ։ «Թէոտ» ասելով՝ նա հասկանում է շատ կոկուած, խնամքով մշակուած, ինչպէս ասում են՝ «լիզած» եւ ռուսերէն՝ «թէոտ»։ Իսկ Ազատ Վշտունու համար գրում է նոյն Ռոմանսի մէջ.
Վշտահար, վշտոտ, վշտունեղ
Անատամ բառերի շարքով
Թող Ազատն ազատ-Վշտունէ՛։

ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒ ՇԵՐԻԱԹԸ

Մահմետական աշխարհի մէջ, ներկայիս, ձգտում մը նկատելի է։ Այն է խլրտացնել բարոյական հիմունքները, քրէական յանցագործութիւնը վերցնել ամրապնդելով Շէրիաթի (կրօնական) օրէնքը, մշակուած 1400 տարի առաջ։

Փաքիստան եւ Արաբ Միացեալ Ամիրայութիւնները վերջիններն են, այս տրամադրութեան հետեւողներուն։

Շէրիաթի օրէնքներէն, օրինակ, մէկը կը սահմանէ, որ գողի մը ձեռքերը կը հատուին։ Այս օրէնքը հրամանագրով հաստատեց Փաքիստանի զինուորական իշխանաւորը՝ Զօր. Մոհամմէտ Զիա իւլ-Հաք, տապալելէ ետք վարչապետ Ալի Պութոյի իշխանութիւնը, անցեալ ամիս։ Զիա նոյնպէս հրամայեց, որ հրապարակային խարազանումը գործադրուի բազմաթիւ յանցագործութիւններու պարագային։ Առաւելագոյն 30 հարուած թոյլ կը տրուի։ 18է վար այրերը եւ որեւէ տարիքի կին զերծ կը մնան պատիժի այս ձեւէն։

Շէրիաթի օրէնքը կը վճռուի յատուկ ատեաններու կողմէ, Շէրի անունով ծանօթ։ Դատաւորները կրօնապետներ են։ Օրէնքին գործադրութիւնը վերապահուած է միայն Մահմետականներուն։ Սակայն, կարգ մը արաբ երկիրներու մէջ ոչ-մահմետականներն ու օտարականներն ալ կը պատժուին այդ հիմունքներով։

Ամիրայութեան մէջ օտարական մը, որուն հպատակութիւնը գաղտնի պահուեցաւ, անցեալ ամիս խարազանի տասը հարուած ստացաւ, իսկ սիրուհին ալ տուգանք վճարեց, որովհետեւ ծովափին համբուրուած էին։

Կաշառակերութիւնը, լրտեսութիւնը, գողութիւնը, խաղամոլութիւնը, խմելը, սուտ խօսիլը եւ շնութիւնը արգիլուած են օրէնքով, թէեւ ոմանք մեծ եւ ուրիշներ թեթեւ յանցանքներ կը նկատուին։ Շնանալը, օրինակ, շատ մեծ յանցանք է։

Այսպէս, ապօրինի կենակցութեան վրայ բռնուողները՝ այր թէ կին, խարազանի հարիւրական հարուած պէտք է կրեն հրապարակաւ, Գուրանի սահմանումով։ Գողութեան համար մահմետականութեան Ս. Գիրքը կ'ըսէ, թէ պէտք է հատել ձեռքը։ Անոնք, որոնք կ'ամբաստանեն կին մը սեռային անհաւատարմութեան համար, պէտք է չորս վկայ բերեն, այլապէս խարազանի 80 հարուածի արժանի կը դառնան։

Այս պատիժները թերեւս անհրաժեշտ էին սանձելու համար պատերազմիկ ցեղերը եւ զանոնք խըլամ կրօնքին նոր կեանքին վարժեցնելու համար։ Սակայն այս նոր կրօնքին տարածումով այլ ժողովուրդներ ալ մահմետական դարձան եւ, հետեւաբար, Շէրիաթի օրէնքին գործադրութեան տարողութիւնն ալ շրջանէ շրջան տարբեր եղաւ։

Մարգարէին մահէն ետք, յաջորդութեան խնդիրով երկու գլխաւոր բաժանում ստեղծուեցաւ մահմետական աշխարհի մէջ։ Սիւննի եւ Շիի։ Ժամանակի ընթացքին մեծ ու փոքր այլ հատուածներ եւս մէջտեղ եկան, առանձին-առանձին հայեացքներով։

Ամիրայութիւններու մէջ օրէնքին գործադրութիւնը խիստ է եւ Շէրիաթի կանոնները քաղաքային օրինագիծին մաս կը կազմեն։ Քուէյթ եւս առաւել խիստ դառնալու վրայ է։ Անցեալ տարի արգիլեց խողեղէնի վաճառումը եւ ճնշում կայ, որպէսզի փոխէ համալսարանին երկսեռ դիմագիծը, արդէն միակը շրջանին մէջ։

Գահիրէի գլխաւոր թերթը՝ «Ալ Ահրամ» հաղորդեց, թէ նոր օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի Խորհրդարանին։ Ասով գողերը Եգիպտոսի մէջ կրնան իրենց աջ ձեռքը եւ ձախ ոտքը անջատուած տեսնել։ Թերթին համաձայն գողութեան օրինագիծը յատուկ կոմիտէի մը կողմէ մշակուած է, նպատակ ունենալով եգիպտական օրինագիծը պատշաճեցնել Շէրիաթին։

Շէրիաթի օրէնքին կիրարկումէն ի վեր, Յուլիս 10, Փաքիստանի մէջ երկու հոգի խարազանի ենթարկուած են։ Ձեռքի հատումի վճիռը պէտք է վաւերացուի Զօր. Զիայի կողմէ։

Կրօնական ատեան մը Ապու Տըհապ, Ամիրայութեան մայրաքաղաքը, վերջերս 22 տարեկան Լիբանանցի մը 12 տարուան բանտարկութեան եւ խարազանի 100 հարուած ստանալու դատապարտեց, որովհետեւ երկու օտարուհիներ բռնաբարած էր։

Սաուտական Արաբիա, անցեալ տարի, երկու Եէմէնի գլխատուեցան բռնաբարութեան համար։ Ոչ օրինական սեռային յարաբերութեան պարագային, ամբաստանեալները քարերու հարուածով կը սպաննուին։ Պոռնիկի սահմանուած պատիժը խարազանի 100 հարուած է, հրապարակով։

Բռնաբարութիւնը եւ համբուրելը տարբեր ձեւով նկատի կ'առնուին Պարսկաստանի մէջ, միակ Շիի երկիրը բահմետական աշխարհի մէջ։ Քրէական յանցանքները Շէրիաթէ դուրս կը մնան։ Ոճրային ատեան մը անցեալ ամիս չորս հոգի ցկեանս բանտարկութեան դատապարտեց, որովհետեւ առեւանգած եւ բռնաբարած էին աղջիկ մը։ Հինգերորդ մը 15 տարիով ազատեցաւ։

Եգիպտական կառավարութեան ճիգը արգիլելու խմիչքը, հարիւր տոկոսով յաջողութիւն չէ արձանագրած եւ բարգաւաճ սեւ շուկայ ստեղծած է։

Քուէյթ, պաշտօնապէս «չոր» երկիր է, սակայն ալքոլի խմիչքները գտնելի են սեւ շուկան։ Փաքիստանի մէջ ուիսքիի շիշ մը սեւ շուկան 450 ռուփի կ'արժէ, 44 տոլար։ Ալքոլը նոյնպէս խստիւ արգիլուած է Լիբիա։

Յորդանանի մէջ բոլոր ըմպելարանները կը փակուին կրօնական տօներուն եւ Ռամատանի ամիսը։

Խմիչքով Սաուտական Արաբիա ժամանողները անմիջապէս ճամբու կը դրուին։ Մահմետական մը, երբ խմելու պահուն բռնուի, գաւազանի 40 հարուած կը ստանայ ոտքին եւ տասը օր ալ բանտ կը նըստի, առնուազն։ Օտարական մը կրնայ բանտարկուիլ, բայց ոչ ծեծ ուտել։

Պահրէյն ամէնէն ազատախոհն է Պարսից ծոցին մէջ։ Պատժական շատ խիստ միջոցներ ձեռք չեն առնուած տարիներէ ի վեր։ Խմիչքը ազատ է եւ կիները քօղարկուած չեն։

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՐԱՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ԶԱՒԱԿԸ

— Բայց անանկ մը զարնելու ես որ, մէկ հարուածով մեռնի, պէտք չէ վիրաւորուի ու ողջ մնայ։

— Վճարումին համեմատ։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես։

— Եթէ մորթելու գին վճարէք, կը մորթեմ, իսկ եթէ վիրաւորելու գին վճարէք, կը վիրաւորեմ։

— Այդ երկուքին մէջ տարբերութիւնը ի՞նչ է...։

— Հինգ հարիւր ղուրուշ։

— Ուրեմն հինգ հարիւր ղուրուշ աւելի։

— Եւ ես ալ ոչխարը մորթեցի գնաց։

— Բայց գիտե՞ս որ վտանգաւոր մարդու հետ է գործդ... գդոյշ ըլլալու ես։

Սփարթիվէնթօ պատէն կախուած սուրերէն մին քաշեց, ծայրը մատին դըպցուց, մէջքի գօտիին վրայ սուրութիւնը փորձեց, թիկնոցի մը փաթթուեցաւ եւ ըսաւ.

— Ո՞ւր է, տէր իմ։

— Օլիվոլօ կղզին։

— Լմնցաւ։ Ոչխարը մորթուած է։

— Բայց սպասէ, վարպետ։ Պէտք չէ հիմա երթաս։

— Հապա ե՞րբ։

— Ժամը տասնին։ Ժամը տասնուկէսին գործդ լմնցնելէ յետոյ Սուրբ Մարիամ եկեղեցիին դռնէն կ'անցնիս։ Հոն չորս հոգի պիտի տեսնես որոնցմէ մին ես եմ։ Քեզի սա տուածիս չափ ոսկի պիտի տամ հոն։

— Շատ աղէկ։ Ըսել է ժամը տասնի՞ն։

— Այո, ճիշդ տասնին։

Այս խօսքին վրայ, Սփարթիվէնթօ սուրը տեղը կախելէ յետոյ թիկնոցը մէկ կողմ նետելով ըսաւ.

— Ճիշդ հասցէն տուէք։

— Տանտոլոյի աջի տունը գիտե՞ս։

— Այո։

— Մարդը հոն պիտի ըլլայ, ծերունիի մը հետ։ Երիտասարդն է մորթուելիքը, հասկցա՞ր։

— Ծերերու հետ գործ չունինք։

— Պարտէզէն ներս ի՞նչպէս պիտի մտնես։

— Ատիկա իմ գիտնալիք գործս է։

— Ըսել է համաձայնեցա՞նք։

— Քանի որ վճարեցիք, ինչո՞ւ չհամաձայնինք։

— Կրնա՞մ հանգիստ սրտով մեկնիլ։

— Երթաք խաղաղութեամբ, տէր իմ, ժամը տասնուկէսին Սուրբ Մարիամ եկեղեցիին դուռը պիտի ըլլամ։

— Ես ալ ոսկիները պիտի բերեմ, վերջացուց Ալթիէրի։

Եւ թիկնոցին փաթթուելով սանդուխին կողմը ուղղուեցաւ։

Բայց Սփարթիվէնթօ զայն կեցնելով հարցուց.

— Մեծ էջը ախոռը մոռցանք, տէր իմ։

— Ո՞րը։

— Մարդուն անունը չտուիք։

— Անունը գիտնալու ի՞նչ պէտք ունիս։

— Պէտք է գիտնամ որ մորթած մարդս ո՞վ է։

— Անպայման անունը գիտնալո՞ւ ես, հարցուց Ալթիէրի երեսները կախելով։

— Ապա թէ ոչ, չեմ մորթեր։

Ալթիէրի պահ մը մտածելէ յետոյ ըսաւ.

— Գերեզմանէն փախած վտանգաւոր մարդ մըն է, մարդ մը որ շատ մեծ գործեր կատարած է, իր բոլոր թշնամիները սպաննած է, աւազակախումբերու գլուխն անցած է եւ լեռներուն ու դաշտերուն վըրայ կ'իշխէ։

— Անո՞ւնը։

— Իրմէն զգուշանալու ես։ Բիչերը իրեն պէս սուր կը շարժեն։

— Անունը, կրկնեց Ջարդարարը։

— Անանկ կը կարծեմ որ հետդ քանի մը հոգի տանելով լաւ բան մը ըրած պիտի ըլլաս։

— Անունը, երրորդեց Ջարդարարը։

— Ռոլան Քանտիանօ, ըսաւ Ալթիէրի մէկէն ի մէկ։

— Ի՞նչ ըսիք, ի՞նչ։

— Ռոլան Քանտիանօ։

— Այս գիշեր Օլիվոլօ կղզիին մէջ մորթուելիք մարդը Ռոլան Քանտիանօն է, հա՞, Ռոլան Քանտիանօ՞ն պիտի սպաննեմ։

— Այո, Ռոլան Քանտիանօն, նախկին դուքսին զաւակը, կրկնեց Ալթիէրի։

Ջարդարարը սեղանին քով երթալով Ալթիէրիի ոսկիները ցոյց տուաւ եւ ըսաւ.

— Առէք սա դրամնիդ։

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Արիս Մերկերեան, Պ. Անրի Մերկերեան, Տէր եւ Տիկին Ժերար Մարթէն տ՚Օվիլիէ եւ իրենց աղջիկը՝ Փասքալ ու տղան՝ Պերնար ինչպէս նաեւ Կոսկարեան, Մանանեան, Վարդիվանեան եւ Մարթէն տ՚Օվիլիէ ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, քեռայրին, ազգականին եւ խնամիին՝

ԱՐԻՍ ՄԵՐԿԵՐԵԱՆԻ

(Նախկին ռազմիկ 39–45, նախկին պատերազմական գերի)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 25ին, 69 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշ. Սեպտ. 29, ժամը 15.30ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Բունարճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Հոկտեմբեր 2, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԼԵՒՈՆ ԲՈՒՆԱՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Հրայր Աչճեան, Տէր եւ Տիկին Աչըգկէօզեան եւ աղջիկը՝ Աստղիկ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՆՇԱՆՈՒՀԻ ԱՃՃԵԱՆԻ

յիշատակին, այս Կիրակի, Հոկտ. 2, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մաքրուհի Թ. Ղազարոսեան խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնէ Գիւտ Եպս. Նազգաշեանի, քահանայ հայրերուն ինչպէս նաեւ դպրաց դասուն, Տիկ. Իրիս Փափազեանի, Տիկ. Սոնա Թորոսեանի՝

ԹԱԳՒՈՐ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

յուղարկաւորութեան իրենց բերած մասնակցութեան համար:

Շնորհակալութիւն կը յայտնէ նոյնպէս բոլոր անոնց որոնք իրենց ներկայութեամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իր սիրելի ամուսնոյն մահուան համար, եւ այս առթիւ կը նուիրէ եկեղեցիին 150 Ֆր. եւ «Յառաջ»ին 100 Ֆր. (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տիկ. Բերկրուհի Ղազարոսեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Մուրատեան վարժարանին իր սիրելի եղբօր՝ Թագւոր Ղազարոսեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Նուարդ Ա. Պասմաճեան, իր սիրելի քեռայրին Թագւոր Ղազարոսեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները կ՚ընէ փոխան ծաղկեպսակի.—

«Յառաջ»ին 100 Ֆր., եկեղեցիին 100, Աղքատախնամին 50, Կապոյտ Խաչին 50, Դպրոցասէրին 50, Մուրատեան վարժարանին 50 (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Ի յիշատակ Ղազարոս Իշխանեանի մահուան քառասունքին, Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Ջօրեան Պուք Պէլ էռէն, կը նուիրեն 100 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Գավէզեան ընտանիքի բոլոր անդամներուն, Ալիս եւ Անահիտ Գավէզեանի իրենց սիրեցեալ եղբօր՝ Էտուար Գավէզեանի ղառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Լուսին եւ Պ. Անդրանիկ Տէրտէրեանէ 200 Ֆր. իրենց հարազատին՝ Յարութիւն Տէրտէրեանի կսկծալի մահուան հոգեհանգստեան առթիւ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
12-14, Rue St-Bazile—13001 MARSEILLE

ՄԱՐՍԷՅԼ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

կազմակերպութեամբ
Հարաւ-Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանի

Կիրակի, Հոկտ. 2, ժամը 13ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան վասպուրական սրահ

Գեղարուեստական բաժին, նուագ:

Ճաշագին 50 Ֆր.

Souper-Dansant

Organisé par la
Section Arnouvile - Sarcelles
de la Croix Bleue Arménienne

le Samedi 1er Octobre à 20 h. 30

au Restaurant Scolaire de la Fauconnière

Square des Sports à Gonesse

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRAND ★ BAL ★ ANNUEL

organisé par la section de Bagneux-Cachan de la Croix Bleue des Arméniens de France

Salle des Fêtes de Bagneux rue Charles-Michel

Samedi 8 Octobre 1977 à partir de 20 h.

NORAYR Chanteur

ORCHESTRE BERNARD DÉDÉDJAIN — AMBIANCE

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Իէս աՆ Փրովանսի Հայութեան տարեկան եկեղեցական եւ ազգային տօնն է

Ամէն տարի Թարգմանչաց տօնին առիթով Էքս ան Փրովանսի մէջ, պիտի կազմակերպուին եկեղեցական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններ:

Այս տարի, Կիրակի Հոկտ. 2ին հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատգամը կ՚արտասանէ եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին կը նախագահէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ ընդունելութիւն եւ ճաշ ի պատիւ կրօնական եւ աշխարհական հիւրերուն: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին, պատարագ 10.15ին, ընդունելութիւն 12.30ին եւ հացկերոյթ 14ին:

Ճաշին մասնակցիլ ուզողները հաճին անմիջապէս կապ հաստատել Պր. Քլօտ Մաքինաճեանի հետ. հեռ. 23.27.44 եւ Պր. Թոնի Հալիպի հետ հեռ. 23.07.58

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Le Cinéclub de l'UGAB présente

« MALHER »

de Ken RUSSEL (1974)

La vie du célèbre compositeur autrichien racontée avec tout le lyrisme et le romantisme de l'auteur récent de « Valentino », le Samedi 1er Octobre à 20 h. 45

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուրեմն կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն:

ՊՈՄՈՆ ԵՒ ՇՐՋԱՆ

Պոմոնի Կապ. Խաչուհիներու ձեռամբ 2120, Գըլըճեան ընտանիք, Գուլումեան ընտանիք, Պ. Անտրէ Պաղտասարեան 200ական, Պոմոնի Թաղ. Խորհուրդ 1940, Տիրան Խայիկեան 1600, Գրիգոր Նաճարեան 1500, Զարսանճաքի Հայր. Միութիւն, Սարգիս Ալթունեան, Վաղարշ Տէր-Վարդանեան, Մուրատ Ուսումնասիրացի Մարսէյլի ճիւղ, Յակոբ Թաշճեան, Ժոզէֆ Մխճեան, Յովհ. Տ. Վարդանեան, Երուանդ Տօրումեան, Տէր եւ Տիկ. Արամ Տէրտէրեան եւ զաւակներ, Ղազարեան ընտանիք, Պր. Աճէմեան, Պր. Գասապեան, Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Վարժապետեան, Տէր եւ Տիկ. Միքայէլ Եավէր, Խորայէլ Դարբինեան 500ական, Տէր եւ Տիկ. Արզարեան, Շաքարեան ընտանիք 400ական, Աւետիս Կուտուզեան 350, Գրիգոր Թիւթէլեան, Խորէն Նազարէթեան, Լեւոն Արզումանեան, Պանդուխտ Ծերիկեան, Արուսեակ Գազանճեան, Պետրոս Զիթճեան եւ ընտանիք 300ական:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԻՏԱՍՈՂԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Հինգ ուսուցիչ – ուսուցչուհիներու գլխաւորութեամբ պիտի աւանդուին հետեւեալ նիւթերը.—

— Լեզու եւ գրականութիւն

— Պատմութիւն եւ քաղաքակրթութիւն ֆրանսերէնով

— Հայերէնի պարզ խօսակցութիւն դիտասողական արդիական միջոցներով

— Պաքալօրէայի մասնաւոր յայտագրի պատրաստութիւն:

Շաբաթ օր Հոկտ. 1ին դասընթացքները կը սկսին:

Արձանագրութիւնները թուականէս սկսեալ ամէն օր յետ միջօրէ ժամը 15էն 20,

1, Rue Tivoli
Cours Franklin Roosevelt
13005 Marseille — — Tél. 47-92-02

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի կողմէ պարահանդէս Հոկտ. 22ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ:

KԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀՆԱԴԵՍ

BAL ANNUEL DES ANCIENS ELEVES
DU GUETRONAGAN

Le Samedi 5 Novembre de 20 h. 30 à l'aube, dans les Salons de l'Hôtel Sheraton — Paris

Sous le haut patronage de JACQUES CHIRAC
(Maire de Paris)

Hôtel Sheraton, 19 Rue du Ct René-Mouchotte, 75014 Paris, 260.35.11

Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE
Dirigé par ROBERT PAPASIAN

BOB HURET et son Orchestre

SURPRISES - COTILLONS

Tenue de soirée souhaitée

Réservation, téléphoner à :

Cezvecian 236-54-48
Panossian 233-77-90
Aghamian 893-15-65
Navassartian 985-36-53
Andonian 738-10-79

AVEC LE CONCOURS DE
AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages
JACQUES CHELELEKIAN vous propose des
VOYAGES EN ARMENIE

au départ **MARSEILLE**

Départ Vendredi — Retour Jeudi

30 Decembre — 12 Janvier 1978
JOUR DE L'AN ET NOEL A EREVAN

PRIX PAR PERSONNE 3150 F

Comprenant : Trajet aérien. Transferts. Séjour Erévan première classe. Pension complète. Visites d'Erévan. Excursions : Lac Sévan — Garni Késhart — Sardarabad — Etchmiadzin.

IMPORTANT : *Inscription UN MOIS et DEMI avant le départ.*

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS

87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 50 89 12

Org. Lic. 97

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
29
JEUDI
29 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

LE NUMERO 1,30 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.954 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — No 13.954

ԿԻՆԱՅՏԸՆ, ՍԱԼՅՊԸՐԿԸՐ, ՍԱՉԱՔԼԵԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Բան գործ ձգած, *Կինայտըն* ամիսներէ ի վեր մեզմով կը զբաղի: Ճիշդ է որ ամերիկահայ մեր ինքնակոչ «քան-բրերն» ալ բաւական կեր տուին թուրք թերթին: Ցիշողութիւնները թարմա-ցնելու հարկ չկայ քանի նոր հրատարա-կեցինք այս «ղեկավարներուն» այլանդա-կութիւնները: Մէկը՝ ներողութիւն խըն-դրեցէք, կ'ըսէր Թուրքին, լմնցաւ-գնաց, միւսը յիմար կ'որակէր հողային պահանջ դնող Հայերը, երրորդ մը դրամական հատուցումով կը գոհանար, բայց այս ա-մէնը կը գլէր – կ'անցնէր Սաչաքլեան անուն սպայ մը, որ հայ դատ կը պաշտ-պանէ եղեր իբրեւ «Ամերիկացի»: Ամխաը անցաւ ու դեռ այս «Ամերիկացին» չհեր-քեց իրեն վերագրուած արտառոցութիւն-ները: Ու այսօր *Կինայտըն* կը շահագոր-ծէ առաւելաբար ա՛յս մարդուն յայտա-րարութիւնները, քանի իրեն գործին կու-գայ պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալ եւ կը կրկնէ կրկին որ Սաչաքլեան Դաշնակցու-թեան ղեկավարներէն եղած է: Ամէն պարագայի մէջ, ով որ քիչ շատ ծանօթ է Դաշնակցութեան ազգային գաղափա-րականին, քաջ գիտէ, որ նման մարդու մը յայտարարութիւնը (եթէ անշուշտ ըրած է եւ Թուրքը չէ որ իր խելապակէն հանած է) *չի կրնար Դաշնակցականի գործ ըլլալ*:

Հիմա, ուրեմն *Կինայտընի* մէկ ուրիշ աշխատակիցն է, որ «թերթօնը» կը շա-րունակէ եւ նոր, նոր ի՛նչ *մասալներ* կը հրամցնէ: Պիտի ուզէինք խնդալ անշուշտ այս ամբողջին վրայ, եթէ կարենայինք: Բայց խնդալիք բան չկայ վասնզի ողբեր-գական է եւ խեղճ մե՛զ է այս տա-րաբախտ ժողովուրդին, որու ճակատա-գրին հետ այլեւս պէտք չէ խաղալ:

Ստորեւ *Կինայտընի* գրածը, զոր թարգմանաբար հրատարակած է *Մար-մարա* Սեպտ. 24ի իր թիւին մէջ:

« ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ »

Կինայտընի մէջ Թէոման Էրէլ կը գրէ.

— Պէտք է անդրադառնալ ամերիկացի անուանի լրագրող Սալցպէրկէրի Վան այցելութեան դրուագներուն, որոնց մա-սին ուշագրաւ յայտնութիւններ ըրին Հալքեան երկու ծերակուտականներ, Հա-սան Ֆէհմի Կիւնէշ եւ Նիյազի Իմսալ: Սալցպէրկէր ձուկ որսալու գացեր էր Վան, բայց հետաքրքրուեր էր նաեւ Հայ-կական եւ Քրտական հարցերով:

Ամիս մը առաջ, Էրթուղրուլ Ագպայ այս սիւնակներուն մէջ յօդուածաշարք մը հրատարակեց աշխարհի հայ ղեկավար – ներու մասին, եւ յիշեց ամերիկահայ ա-նուն մը, — Հէրրի Սաչաքլեան: Այդ անձը ամերիկեան բանակին մէջ մինչեւ գնդապետութեան աստիճանին հասած եւ հանգստեան կոչուած էր, աւելի վերջ ամէնէն կարեւոր ղեկավարներէն եղած էր Դաշնակ կուսակցութեան, որ կ'աշխատի անկախ Հայաստանի մը համար: Սաչաք-լեան Էրթուղրուլ Ագպայի հետ ունեցած տեսակցութեան ընթացքին, ըսած էր թէ ո՛չ միայն Հայ, այլեւ Ամերիկացի ըլլա-լուն համար օգտակար կը նկատէ անկախ Հայաստանի մը գոյութիւնը:

— Պատճառն այն է որ, — ըսած էր Սաչաքլեան, — այսօր հայկական հողե-րուն մէկ մասը Խորհ. Միութեան մէջ կը գտնուի, եւ եթէ հարեւան Հայաստան մը հիմնուի, Խորհ. Հայաստանը պիտի անջատուի Խորհ. Միութենէն: Այս ալ Ամերիկայի շահերուն կը ծառայէ:

Սաչաքլեան պարծանքով ըսած էր թէ ամերիկեան բանակին կողմէ Թուրքիա ե-կած էր եւ ուսուցչութիւն ըրած Երլօրղի Պատերազմական Ակադեմիին մէջ, իր թրքատեաց եւ մոլեռանդ գաղափարները յայտնած առեն իր վկայ ցոյց տուած էր ամերիկացի լրագրող Սալցպէրկէրը: Ըսած էր թէ ան լաւ գիտէ այս խնդիր – ները:

Ի՛նչ տարօրինակ զուգադիպութիւն է որ Ագպայի յօդուածաշարքին հրատարակ-ման առեն Սալցպէրկէր Թուրքիա կը գտնուէր, մանաւանդ գացած էր այն տեղերը, զորս Հայերը մայր հայրենիք կը հռչակեն:

Մեր կարգ մը զինուորականները յի – շեցին եւ նկարագրեցին Սաչաքլեանը, հե-տեւեալ բառերով.— Այդ Սաչաքլեանը Թուրքի թշնամի էր, միայն թէ գրպանի նոթատետրին մէջ մանրամասնօրէն ար-ձանագրուած էր Թուրք օդային ամբողջ ուժը: Երբեմն վիճաբանութեան մը առ-թիւ գրպանի նոթատետրը կը հանէր եւ մեզի տեղեկութիւն կուտար:

Ծերակուտականները Կիւնէշ եւ Իմսալ եւս չհամոզուած էին Սալցպէրկէրի ա-րեւելեան գաւառներու մէջ ունեցած շըր-ջապտոյտով: Սալցպէրկէր հիւրասիրուե-ցաւ Վանայ կուսակալին եւ այլ պաշտօ – նատարներու, ինչպէս նաեւ Բնական Ջօ-րութեանց նախարար Քեամրան Ինանի եղբօր, Պիթլիսի Ափական երեսփոխական Ալիտին Ինանի կողմէ: Զաթաք դաւա – ռակին Միւքիւս գիւղին մէջ երեք վրան լարեցին, Սալցպէրկէրի եւ իրեն ընկե – րացող Ամերիկացիներու համար: Սալց-պէրկէր պտըտեցաւ այդտեղի հայկական պատմական վայրերը, եկեղեցիները եւ այլ բեկորներ: Խօսեցաւ տեղացի ժողո – վուրդին եւ ծանրացաւ մասնաւորաբար հայկական եւ քրտական հարցին վրայ: Շարունակ « Քիւրտիստան » բառը կ'ար-տասանէր այդ տեղերուն համար, եւ գիւ-ղացիի մը հարցուց.— «Քիւրտիստանի մէջ ո՞ր առենէն ի վեր Քիւրտերը կը բնակին, Քիւրտիստանի մէջ, դո՞ւք աւելի շատուոր էք, թէ Հայերը »:

Այդ է ահաւասիկ կացութիւնը, սիրելի ընթերցողներ: Իբրեւ մամուլի մարդ, չենք ուզեր աւելի կարծիք յայտնել ան-ուանի լրագրողի մը մասին, որ կրնայ սխալիլ յաճախ: Թերեւս տարբեր նպա-տակի մըն ալ կը ծառայէ ան: Միայն թէ տրուած տեղեկութիւնները շատ լուրջ են, շատ կարեւոր: Կառավարութիւնը, — եթէ կրնայ շարժուիլ, — եւ Ազգ. ժողովը, — եթէ կարենայ իր նախագահը ընտրել, պէտք է այս հարցը լրիւ քննեն, ինչ որ մեծ օգտակարութիւն պիտի ունենայ:

ԵՐԵՒԱՆ ⟺ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 19-20)

ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ- ՌՈՒԳԱՅԻ ՄԷՋ

Ռիգայի Արեւմտեան արուեստի թան – գարանին մէջ բացուած է նկարիչ Յակոբ Յակոբեանի անհատական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են աւելի քան 60 կը-տաւներ՝ նկարիչի ստեղծագործութեան բոլոր շրջաններուն վերաբերող:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ - ԱՐԵՒԵԼՔ

— o —

ՀԱՐՑԵՐԸ ԴԻՒՐԻՆ ՉԵՆ ԼՈՒԾՈՒԻՐ

Մինչ որոշ հանդարտութիւն կը տիրէ Հարաւ – Լիբանանի շրջանը եւ հրադա-դարը իր դերը կը կատարէ, հոս ու հոն խօսակցութիւնները կը շարունակուին եւ Իսրայէլի Արտաքին նախարարն ալ կը խոստովանի թէ իր երկրին եւ Միացեալ Նահանգներուն միջեւ խոր տարակարծու-թիւններ կը մնան: Ծանօթ է որ Իսրայէլ ընդունած է համաքաղաքական մէկ պատ – ուիրակութեան մը մասնակցութիւնը Ժը-նեւի ժողովին, որու մաս կազմեն Պա – ղեստինցիներ, բայց արաբական երկիր – ները, օրինակ Եգիպտոս, որոշ պայման-ներ կը դնեն: Սկզբունքով համակարծիք ըլլալով հանդերձ մէկ պատուիրակու – թեան մը ձեւին, կ'ուզեն որ նախապէս ճանչցուի ՊԱԿը եւ նախապէս ընդունուի մասնակցելու անոր իրաւունքը: Միւս կողմէ ալ Պաղեստինի Ազատագրական Ժողովրդական Ճակատը, որ Պաղեստին-ցիներու կարծր հոսանքն է բոլորովին դէմ է պաղեստինեան պատուիրակութեան մը մասնակցութեան Ժընեւի ժողովին, ինչ ձեւի տակ ալ ըլլայ: Ասոնք որեւէ խօսակցութիւն «Իսրայէլացի թշնամիին» հետ, կը մերժեն:

Վէնս լաւատես կը մնայ սակայն եւ կը շարունակէ տեսնուիլ Ազգաժողովին մաս-նակցող արաբ պատուիրակութեանց պե-տերուն հետ, միջին ճամբայ մը գտնելու մտահոգութեամբ:

×

Հարաւ – Լիբանանի հրադադարի պայ-մանները ծանօթ չեն բայց կ'ըսուի թէ համաձայնագիրը զոր Ուաշինկթըն կրցած է ձեռք ձգել, կը նախատեսէ որ ֆետայի-ները պէտք է 15–20 քիլոմեթր քաշուին սահմանակից շրջանէն (բացի Արքուպի շրջանը) եւ հոն դիրք պիտի բռնէ Լիբա-նանեան բանակի միաւոր մը:

ԿԻՊՐՈՍԻ ԱՆՈՐՈՇ ԱՊԱԳԱՆ

— o —

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ ԿՂԶԻԻՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ ԿԸ ՆԱԽԱՏԵՍԷ ԵՂԵՐ

Կիպրոսի Համայնավար կուսակցու – թեան ընդհ. քարտուղարը Փափայոաննու յայտարարած է թէ Միացեալ Նահանգ – ները որեւէ ձեւով շահագրգռուած չեն Միացեալ Ազգերու Կիպրոսի բանաձեւե – րու գործադրութեամբ: Միայն Ատլան – տեան Կազմակերպութեան ամրապնդումն եւ Կիպրոսի զինուորական կայանի վե – րածուիլն է որ կը հետաքրքրէ Ամերիկան:

Հանրաժողովի մը ընթացքին խօսած ճառին մէջ է որ Փափայոաննու դէմ ար-տայայտուած է Քարթըրի բանագնացին միջամտութեանց եւ պնդած որ Միացեալ Նահանգները կ'ուզեն Կիպրոսի հարցը լուծել՝ բաժանման եւ կրկնակ էնոսիսի *սկզբունքին վրայ (մէկ մասը Յունաստանի կցել, միւսը՝ Թուրքիոյ) եւ այս ծրագրին դէմ դնելու համար, հարկ է մէջտեղ հա-նել դիմադրութեան ծրագիր մը:*

Ասիկա, խորքին մէջ, պատասխան մըն է նախագահ Կիպրիանուի, որ, անցեալ շաբթու, ըսած էր թէ կողմնակից է ամե-րիկեան նոր նախաձեռնութեան մը: Կիպրիանու Զորեքշաբթի օր Նիւ Եորք գնաց, ուր խօսք պիտի առնէ Ազգաժո-ղովին առջեւ:

ՏԽՐՈՒՆԻ.- ՎԱՐԴԱՆ ՄՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

ՊՐԻՒՍԷԼԷՆ կը հեռաձայնեն թէ տեղւոյն հայ համայնքը դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր ազգային վարչութեան նախագահը՝ Վարդան Մուրտիկեան, Սեպտեմբեր 27ին:

Ողբացեալը, բնիկ Պրուսացի, ծնած էր 1893ին: Պելժիոյ Հայ Ազգ. Միութեան նախագահի պաշտօնը կը վարէր 27 տարիէ ի վեր նուիրումով եւ ազգ. գիտակցու – թեամբ:

Քանի մը տող

ԻԶՄԻՐԻ ծանր պատիժներու ատեանը նախ մահուան ապա ցկեանս բանտարկու-թեան դատապարտած է երկու Լիբանա – հայեր՝ Վաչէ Կարապետ եւ Սեդրակ Մար-տիրոս որոնք Թուրքիայէն Ֆրանսա հա-շիշ կը փախցնէին: 34 քիլօ հաշիշ պահած են իրենց ինքնաշարժին մէջ: Իզմիրէն նաւով մը Եւրոպա պիտի փախցնեն եղեր հաշիշի մթերքը երբ նաւամատոյցին վը-րայ բռնուած են: Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ երբ վճիռը կարդացուեր է ամ-բաստանեալները գգայազիրկ եղած են ո-րոշ ատեն մը:

ԹՐՔԱԿԱՆ դրամը հարիւրէն տասը ար-ժեզրկուեցաւ, ինչ որ կը նշանակէ որ մէկ տոլարը կ'արժէ 19,25 ոսկի գնումի հա-մար եւ 19,63 վաճառումի ատեն:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ սկսած են բժշկական նշա-նաւոր « Պիշայի խօսակցութիւնները » (թէեւ այլեւս Պիշա տեղի չեն ունենար): Կը պարզուի որ բաւական յառաջդիմու – թիւն արձանագրուած է քանսէրի դարմա-նումին մէջ եւ կարելի է նոյնիսկ բոլո – րովին աղէկցած քանսէրներու մասին խօ-սիլ: Շատ ծեծուեցաւ նաեւ քանսէրներու վարակիչ կամ ժառանգական ըլլալու հար-ցը: Պատասխանը ընդհանրապէս ո՛չ է, բայց որոշ պայմաններ կան կամ նպաս-տաւոր հողեր եւ շրջապատներ:

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ 12 տարեկան մանչուկ մը իրմէ չորս տարու մեծ աղջիկ մը ըն-պաննած է որովհետեւ փորձած է սեռա-յին յարաբերութիւն ունենալ եւ աղջիկը ընդդիմացած է: Աղջկան հայրը յայտա – րարած է թէ չի մեղադրեր տղուն մայրը այլ՝ սեռային դասընթացքները դպրոցին մէջ եւ որոնց պէտք չունի 12 տարեկան տղայ մը:

ՄԱՆՉԵՍԹԸՐ – ԵՈՒՆԱՅԹԸՏ պիտի կարենայ մրցիլ Սէնթ – Էթիէնի հետ հա-մաձայն Ֆութպոլի եւրոպական միութեան դատակազմին վճիռին: Ծանօթ է որ անգ-լիական ակումբը պատժուած էր Սէնթ-Էթիէնի մէջ իր կողմնակիցներուն ստեղ-ծած միջադէպերուն պատճառաւ: Վերա – քննութեան դիմած էր սակայն եւ պատի-ժը ջնջուեցաւ պայմանաւ որ մրցումը տե-ղի ունենայ Մանչեսթրէն 200 քիլոմեթր հեռու: Անգլիական չորս ակումբներ ար-դէն իրենց դաշտը առաջարկած են:

ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿ ՄԱՀՈՒԱՆ 40ԱՄԵԱԿ ՉԱՐԵՆՑ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑՆ ՈՒ ԵՍ

(ՆԻՒԹ ՀԱՅՈՑ ԳՐԱՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

... Լսեցի, որ նամակս ու կարծիքս տեղն են հասել։ Ասում էին, որ գոհ չէր մնացել եւ գրածներս համարել էր «անպատկառ»... Ինձ թւում է սակայն թէ յանդիմանութիւնս ու կշտամբանքս զուր չեն անցած։ Ե. Չարենց չտկեց իր բարքն ու ստեղծագործութիւնը։ Իր «Էպիքական Լուսաբաց»ի մէջ տեղ գտած հատուածները ցոյց են տալիս մի ճիգ մեծ ոգիների ընկեր դառնալու։ Երեւում է որ ինքն իր բուռն է հաւաքած իրան, սթափած է, ցափ կեանքից ու զգացումներից ձեռք է քաշած եւ բարձրանում է դէպի անանց գեղեցկութիւններ։

Թւում է ինձ, որ նա մինչեւ իսկ պատասխանած է իմ գրութեանց եւ հետքը կորցնելու համար իր բանաստեղծութեան տակ ուշ տարեթիւ է նշանակած։ Չգիտեմ խաբո՞ւմ է ինձ ներքին զգացումս, բայց ինձ թւում է թէ «Էպիքական Լուսաբաց»ի մէջ հետեւեալ բանաստեղծութիւնը ինձ է ուղղած (էջ 126).

ՍԻՐԵԼԻ Ա.ԻՆ

Ես չեմ մոռացել քեզ, բարեկամ,
Եւ յիշում եմ քեզ կրկին կրկին,
Ինչպէս անցորդը թափառական
Յիշում է միշտ անցած ուղին։ —
Սիրով է յիշում նա ուղին հին,
Գուցէ թախիծով, սակայն երբեք
Նա չի ցանկանայ կրկին կրկին
Թողնել հեռուները ու դառնալ յետ։ —
Երբ անցած ուղին յուշով անշէջ
Խոցում է ինչպէս կարօտի նետ, —
Խեղդում է նա այդ կարօտն իր մէջ,
Որ երբեք երբեք չդառնայ յետ...։
1929, Երեւան

Ընթերցողը տեսաւ թէ ես նրան յետ չէի կանչում, այլ դրդում էի, որ առողջ ու վեր գնայ։ Եթէ իր վերելքի մէջ իմ առկայծող յոյսերն էին, որ արդարացան՝ ապա զուր չեն անցած ո՛չ զայրոյթը ո՛չ ծաղրս։ Յամենայն դէպս կարծում եմ այս գրական միջադէպը արժէր, որ չմոռացուէր եւ կարող է դաս լինել շատերին։ Հիացումը պէտք չէ հասնի կուրացման։ Կայ մի աւելի բարձր ու մեծարժէք բան քան հիացումը. — գրականութեան եւ հանրային շահը։

×

Կցեմ մի յուշ եւս։ Այն օրերին ինձ լուր բերին թէ իմ բանտարկութեան շրջանին իբր թէ Չարենցն ասած լինի. «Մինչեւ Երեւանի բուլվարի (զբոսավայրի) ծառից չկախուի Ն. Աղբալեանը, նոր կարգերը արմատ չեն բռնի Հայաստանում»։ Այդ լուրն ընկած էր եւ իր ականջը, ուստի իր գրքերը բերողին յանձնարարած էր, որ ինձ վստահեցնէ, թէ այդպիսի խօսք նա չի ասած։ Եթէ ասած իսկ լինէր, չէի զարմանայ, քանի որ դա մի տարածուած համոզում էր այն ժամանակ, որ շարունակում է մնալ իբր կարգախօս։ Քաղաքացիական կռիւն է համարւում ապահով միջոցը նոր կարգերի հաստատման ու տեւացման։ Ուրախ եմ սակայն իր հերքումի համար։

Ե. Չարենց իր վերնագոյն թռիչքն առաւ ռազմական համայնավարութեան շրջանին, անձամբ մասնակցելով հարաւային Ռուսաստանի քաղաքացիական կռիւներին իբր պարզ զինուոր։ Ճիշդ է իր խօսքը, որ ասում է «Ռոմանս անուէր»ում.

Ես տեսել եմ իրդեհ,
Պատերազմ,
Սպիտակ ու կարմիր զօրքեր —

Նա մրրկահաւն եղաւ աշխարհասասան յեղափոխութեան, որ թռած էր Հայաստան երկրից՝ մասնակցելու «խեղազարուած ամբոխների» զրոհին։ Երբ ալիքն իջաւ՝ մրրիկներին վարժուած իր թեւերը անփոթորիկ մնացին։ Սողացողներն արծուին չհասան։ Իր ճախրը հիմա խանգարում էր շատերին։ Եւ Կրոնոսը կլանեց իր ձագերին... Շատերի հետ, որ դեռ փոթորիկ ունէին իրենց հոգիների մէջ՝ Չարենցն եւս լռեց առյաւէտ։ Մխիթարական է ինձ համար մտածել, որ բովանդակ ռուս գրականութիւնը չկարողացաւ աւելի բարձրաթռիչ երգիչ ունենալ, որ արձագանգէր յեղափոխական փոթորիկներին այնպիսի մեծ թափով ու տաղանդով, որքան Ե. Չարենցը։ Իր անունն անկորուստ կը մնայ Հայոց գրականութեան պատմութեան մէջ իբր մի փուլը մեր բանաստեղծութեան հոլովոյթի, որի ծիրն սկսում է Գամառ-Քաթիպայից եւ անցնելով Յ. Յովհաննիսեանի, Յ. Թումանեանի, Ա. Իսահակեանի, Վ. Տէրեանի վրայով հասնում է Ե. Չարենցին եւ ընդհատւում։ Այսօրուան երգիչներից ոչ մէկը այդ ծիրն առաջ չի վարում. նրանք որոճում են հին ժառանգութիւնը։

Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՓԱՐԱՒՈՆՆԵՐՈՒ ԱՆԷԾՔԸ

1923 Փետրուար 17ին, Լուքսոր քաղաքի մէջ, Եգիպտոս, շուրջ քսան հոգի հաւաքուած են քարէ պատի մը առջեւ։ Պատ մը որ կառուցուած է հազարաւոր տարիներէ ի վեր ընդմիշտ պաշտպանելու համար յաւիտենական քունը երիտասարդ փարաւոն՝ Տուտանխամոնի։

Երկու տասնեակ վկաներ կը հետեւին երկու անգլիացի հնախոյզներու՝ Լորտ Գարնարվըն եւ Հօուարտ Քարթըր, որոնց արտակարգ ճակատագիրը պիտի դարձնէր աշխարհահռչակ։ Ժամը 14ը հազիւ անցած է, եւ քանի մը երկվայրկեաններէն Հօուարտ Քարթըր պիտի ձեռնարկէ գերեզմանը փակող պատի քանդումին։

Քարթըրի թեւը կը բարձրանայ վեր։ Աջ ձեռքին մէջ կը բռնէ ծանր մուրճ մը եւ ձախին մէջ կը սեղմէ մկրատ մը որ պիտի թափանցէ խորհրդաւոր պատին մէջ։ Ներկաները կը սարսռան։ Եւ Լորտ Գարնարվըն չի կրնար չմտածել քանի մը շաբաթներ առաջ գտնուած արձանագրութեան, դժուարաւ ընթեռնլի, քանդակուած կաւով ծեփուած տախտակի մը վրայ։ Արձանագրութիւն մը որ գերեզմանի պղծողները կը զգուշացնէր՝

Մահը իր թեւերով պիտի տապալէ ան որ կը խանգարէ փարաւոնին հանգիստը...

Բաւական լայն ծակ մը ընելէն յետոյ, ելեկտրական կանթեղով մը Քարթըր լուսաւորեց մեռելական սենեակը։ Ոսկիի փայլփլուկ մը գրաւեց իր ուշադրութիւնը։ Ոսկի։ Ոսկի ամէն տեղ։ Ոսկի պատերուն վրայ, ոսկի գետինը որ տարօրինակ կերպով կը փայլէր երկու հնախօսներու ապշած աչքերուն տակ։ Բացուածքը լայնցուցին։ Ոսկիէ հսկայ սնտուկ մը կը լեցնէր ամբողջ սենեակը։ Սնտուկին մէկ կողմը, նիգով գոցուած երկու դուռներ որոնք բացուեցան առանց մեծ ճիգի եւ առանց աղմուկի։ Մէջը երկրորդ սնտուկ մը ան ալ ոսկիէ։ Բայց, այս երկրորդ սնտուկը գոցող դուռներուն վրայ, կնքուած կղպանքներ որոնք կը փաստէին թէ փարաւոնի թաղումէն ի վեր, ոչ ոք գիտէր թէ ի՞նչ պահուած էր հոն։

Երկու հնախօսները, խնամքով, փակեցին գետնափորին դռները եւ վերստին գոցեցին բացուածքը։

Ներկաներէն ոչ ոք բառ մը կ՚արտասանէր։ Հոն կային՝ նախարար մը, բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, հնախոյզներ գիտուններ, եգիպտական հնութիւններու մատակարարութենէն ընդհանուր քննիչներ եւ երկու կին։

Ընդամէնը քանի չափ անձեր, որոնցմէ տասներեքը, քանի մը ամսուան միջոցին պիտի մեռնէին սաստիկ մահով...։

Շուրջ քառասուն օր վերջ, Գահիրէէն Հօուարտ Քարթըր կը ստանայ հեռագիր մը։ Լորտ Գարնավըր ծանր հիւանդ է։ Հօուարտ Քարթըր որ կը գտնուէր Լուքսոր, չի մտահոգուիր։ Քիչ յետոյ կը հասնի երկրորդ հեռագիր մը՝ Լորտ Գարնարվըն շատ ծանր հիւանդ է. ուժեղ ջերմ։

Քարթըր կը շտապէ դէպի եգիպտական մայրաքաղաքը։

Տասներկու օրերէ ի վեր, Գոնդինանթալ պանդոկի սենեակի մը մէջ, Լորտ Գարնարվըն ենթակայ է սաստիկ տաքութիւններու, մինչեւ քառասուն աստիճան։ Լորտ Գարնարվընի տղան կը հասնի հօրը մօտ։ Նոյն գիշերը, ժամը երկուքը տասը անցած հիւանդապահուհին կ՚արթնցնէ զինքը։ Հայրը մեռած է։ Կը վազէ հօրը սենեակը եւ դրան սեմը անցնելու պահուն, մէկ անգամէն, բոլոր լոյսերը կը մարին։

Լորտ Գարնարվընի քոյրը արցունքներու մէջ էր։ Լորտին վերջին խօսքերը տարօրինակ էին. «Լսեցի իր կոչը, փսփսած էր, պիտի հետեւիմ անոր»։

Ճիշդ նոյն ժամուն, մինչ Լորտ Գարնարվըն կը մեռնէր Գահիրէ, հազարաւոր քիլոմեթր անդին, Անգլիոյ մէջ, Գարնարվըններու բնակարանը, Լորտին շունը կը սկսէր ոռնալ, կը կանգնէր ետեւի ոտքերուն վրայ ու կ՚իյնար, մեռած։

Քանի մը օրեր յետոյ, ամերիկացի հնախօս՝ Արթըր Մէյս որ մասնակցած էր Քարթըրի հետ փարաւոնի սենեակին պատը քանդելու, ինքզինքը կը զգայ յոգնած։ Բժիշկներու ախտաճանաչումէն առաջ իսկ, կը մտնէ մահաքունի մէջ եւ կը մեռնի այն նոյն պանդոկին մէջ ուր մահացած էր Լորտ Գարնարվըն։

Նոյն ժամանակամիջոցին, միլիառատէր Ամերիկացին՝ Ճորճ Ճէյ-Կուլտ խորապէս յուզուած իր վաղեմի ընկերոջ՝ Գարնարվընի մահէն, կը մեկնի Լուքսոր Տուտանխամոնի գերեզմանը։ Յաջորդ օրը սաստիկ ջերմ մը կը զգետնէ զինքը։ Եւ իրիկունը կը մեռնի։ Անգլիացի արհեստաւոր մը՝ Ժօէլ Վուլֆ այցելելով այս թաղմանական գետնափորը, Անգլիա վերադարձին ժամանակ, նաւուն վրայ, կը բռնուի ուժեղ ջերմի մը ու կը մեռնի ճամբորդութեան ընթացքին։ Արչիպալտ Տակլըս Ռիտ, կենսաբանը որ մկրատած էր փարաւոնի մումիան պատող ժապաւէնները, կը բռնուի սաստիկ ջերմի մը։ Ուժաթափ, սպառած, հազիւ հասած Անգլիա կը մեռնի։

Այլեւս վախը ամէնուն պատած է։ Կաւով ծեփուած տախտակին արձանագրութիւնը կը տանջէ բոլորին մտքերը՝

Մահը իր թեւերով պիտի տապալէ ան որ կը խանգարէ փարաւոնին հանգիստը...

Վեց տարուան մէջ, ընդամէնը քսաներկու հոգի մեռան սաստիկ, յանկարծական եւ անբացատրելի մահով։ Այս քսաներկու անձերը, հեռուէն թէ մօտէն, մասնակցած են Տուտանխամոնի դամբանին պեղումներուն։ Այս քսաներկու անձերէն տասներեքը ականատես եղած են, Լուքսորի մէջ, գերեզմանի բացման աշխատանքներուն։

Մամուլը կը սկսի զբաղիլ այս հարցով։

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԺԳ.

Ոտքի ելան սեղանատուն երթալու համար։ Էֆէնտին կարծես հարցնելու բան մը ունէր ու կը վարանէր։ Վերջապէս, Հայկարանին դառնալով ըսաւ.

— Խօսքը խօսք կը բանայ։ Ճանըմ, Օգսենտիոս էֆէնտի, տեսնօք հօս դարիպ տէրտէր մը եկաւ, տաք գլուխ մէկը, թոհաֆ անունով գեղէ մըն էր, իր անունն ալ չի գար...

— Հա՛, սա տոմուզղեղցի տէր Յուսիկը, պատասխանեց Օգսենտիոս էֆէնտին։

— Ճիշդ ան։ Ան խեղճ մարդը ետքէն էնկիւրի բռնուեր եւ բանտարկուեր է եղեր։

— Այո, շատ բան քաշեց։ Աքսոր աքսորուեցաւ։

— Ետքէ՞ն։

— Ետքէն, 1895ի ներեալներուն մէջ չմտաւ։

— Խեղճ մարդ։ Դեռ Աքսո՞ր է։

— Ոչ։ Տեղապահ սրբազանը իր պաշտօնավարութեան առաջին օրերը անոր եւ ուրիշներուն համար բարեխօսեց։ Ազատեցան։

— Աղէկ, աղէկ։ Հիմա ո՞ւր է, երկի՞րն է։

— Ոչ. հոս կը սպասէ երկիր երթալու համար։ Գարակէօմրիւկի ժամը դրկուած է։ Անգամ մը գացի տեսնուեցայ հետը։

Խօսելով սեղանատուն գացեր էին. Էֆէնտին աւելի զուարթ կ՚երեւար։ Ուրախ ճաշ մը ըրաւ, կատակաբանելով։ Օգսենտիոս էֆէնտիի տուած լուրը իրեն շատ հաճելի եղած էր։

ԺԴ.

Ալ իրիկուն եղած էր։ Տէր Յուսիկ հանգստանալու պատրաստութիւններ տեսնել սկսաւ։ Պանդուխտ տէր սիրոյ խուցին մէջ, որ ժամուն բակին վրայ կը նայէր, իբր կարասիք մեծկակ մինտէր մը կար, երկայն բարձով մը, ու փայտէ ճերմակ սեղան մը եւ երկու պարզ աթոռ։

Ամէն օրուան սովորութեանը համեմատ, գարիպն իր անկողինը՝ որ անկիւն մը դէզ կը մնար՝ բացաւ, երկնցուց, թօթվեց, շտկեց։ Յետոյ պզտիկ մանղալին մէջ քանի մը ածուխ ալ աւելցուց, եւ կրակին վրայ դետեղեց պտուկը, որ սոխով լուբիա կը պարունակէր, օրը պահք ըլլալուն։ Սեղանին վրայ կարգադրեց պնակը, դգալը, պատառաքաղը, հացը, ջուրի սրուակը եւ գաւաթը։ Քարիւղի լամպան ալ մաքրեց պատրաստեց, լուցկիին տուփն ալ քովը դրաւ, աթոռը պատուհանին առջեւ քաշելով, ժամագիրքը առաւ՝ իրիկուան աղօթքները կարդալու։ Քիչ մը ետքը խուցին դուռը բացուեցաւ։ Ժամկոչն էր, որ ետ դառնալով գնաց սանդուխին գլուխը սպասողի մը ըսաւ.

— Հրամմեցէք, հոս է։

Տէրտէրը աթոռէն ելաւ։ Դուրսէն մէկը կուգար. քանի մը քայլ անոր ընդառաջեց։ Եկողը ներս մտաւ, դուռը գոցեց. քահանան, վախնալով, ետ ետ գնաց, պատին կռթնեցաւ։ Այցելուն իր առջեւն էր ֆէսը հանած, եւ ծռած՝ ձեռքը կը քաշէր համբուրելու։

— Ես քեզի մեղայ, տէր հայր, ես քեզ մեղայ մրմնջելով։

— Ամէնքս Աստուծոյ մեղայ, օրհնած, ամէնքս Աստուծոյ մեղայ, աղաղակեց տէրտէրը այլայլած ձայնով։ Ու յանկարծծին յուզմամբ այցելուին ճակատը քաշեց պագաւ։

Երկուքն ալ թաշկինակնին հանեցին, աչքերնին սրբեցին, ու րոպէ մը իրարու դէմ կեցան մեծ խռովութենէ մը թեթեւցած սրտով։ Տէրտէրը աթոռին մէկը բերաւ Հայրապետ էֆէնտիին հրամցուց, միւս աթոռն ալ ինքը առաւ։ Ու դէմ առ դէմ նստան։

— Է՛ նայինք ընտո՞ր էք, հարցուց էֆէնտին խանդաղատանքով։

— Փառք Աստուծոյ, ողջ առողջ ենք, ինչ ըլլալնիս յայտնի է։ Ազգին վիճակին ամէնքս ալ բախտակից ենք։

— Գիտեմ, տէր հայր, գիտեմ, ազգին համար շատ բան քաշեցիք։ Աստուած վարձահատոյց ըլլայ։ Զարչարանքը, նեղութիւնը ամէնուս համար ալ է։ Աստուծով ամէն բան կը շտկուի։

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(36 – Շար.)

Հրապարակաւ կը խօսուէր «Փարաւոններու անէծք»ի մասին։

Ամբողջ աշխարհի գիտունները կը դիմեն ամէնէն այլազան տեսութիւններուն՝ չարքերու օրէնքը, հեռազգացութիւնը դարերու ընդմէջէն, կենսա–ուժը…։

Ցուցական պեղումներ կը կատարուին ուսումնասիրելու համար բուրգի յատականիշները։ Ափրիկեան ուսումնասիրութիւններու մասնագէտ հետազօտող մը, ամբողջ գիշեր մը ինքզինքը փակել կուտայ Քէոփս բուրգի արքայական սենեակը։ Յաջորդ առաւօտ, ջղային հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած էր։

Մարդ մը, երբեք չուզեց հաւատալ այս անէծքին՝ «կեանքին մէջ տարօրինակ պատահութիւններ կան, կ'ըսէր Կամալ Մեհրէզ, Գահիրէի եգիպտական Թանգարաններու ընդհանուր տնօրէն՝ Ֆիլիփ Վանտէնպերկի՝ հեղինակ ուսումնասիրութեան մը փարաւոններու անէծքի մասին։

Անկասկած, եթէ գումարը ընենք այն բոլոր մահերուն որոնք պատահեցան Տուտանխամոնի գերեզմանի բացումէն ետք, խորհրդածութեան նիւթ կայ։ Նամանաւանդ որ հին Եգիպտոսի պատմութեան մէջ կը գտնուին անէծքի բանաձեւեր։ Բայց ես չեմ հաւատար։ Նայեցէք ինծի՝ կեանքս անցուցած եմ փարաւոններու գերեզմաններուն մէջ։ Երկար ամիսներ ուսումնասիրած եմ մոմիաներ։ Ըսածներուս կենդանի ապացոյցը ես եմ։ Այս ամբողջը անէծքի խնդիր մը չէ։ Ողբերգական դիպուած մըն է»։

Այս յայտարարութենէն չորս շաբաթ յետոյ, Կամալ Մեհրէզ կը մեռնի։ Սրտի տկարութիւն ախտաճանաչեցին բժիշկները։ Ամէն պարագայի տակ, արտառոց մահ մը, որ կը պատահէր չորս շաբաթ վերջ փարաւոններու անէծքը ժխտող յայտարարութենէն ետք եւ նաեւ այն օրը, երբ, Կամալ Մեհրէզի ղեկավարած Թանգարանին մէջ կը զետեղուէր Թանկագին առարկաներ առնուած Տուտանխամոնի գերեզմանէն, եւ մասնաւորապէս իր ոսկիէ դիմակը։

1962 Նոյեմբեր 3ին, ուսումնասիրելէ յետոյ բոլոր տեսութիւնները, անդրադառնալէ յետոյ շողարձակութեան շուրջ, փարաւոններու գերեզմաններու ամբաւ մթնոլորտի Թունաւորման շուրջ, Գահիրէի համալսարանի կենսաբանութեան եւ բժշկութեան փրոֆեսէօր մը կը պատրաստուի կատարել արտակարգ յայտնութիւններ այս անէծքին վրայ։ Էզզէտին Թահա փրոֆեսէօրը Թափանցած է անէծքի խորհուրդին։ Համայն աշխարհի լրագրողները կը փութան դասախօսութեան սրահը։ Փրոֆեսէօրը խօսք կ'առնէ․ «Երկար տարիներ քննած եմ շատ մը հնախօսներ եւ Թանգարաններու պաշտօնեաներ։ Բոլոր պարագաներուն մէջ, նկատած եմ հիւանդներու կազմին մէջ, ներկայութիւնը վիրուսի մը որ կը պատճառէ մարմնի շնչողական գործարաններու մէջ բորբոքումներ տալով շատ սաստիկ ջերմեր։ Կրցայ բացորոշել Գահիրէի համալսարանի մանրէակենսաբանական կաճառին մէջ, չարք մը վտանգաւոր վիրուսներ որոնք պատճառ կը հանդիսանան որոշ հիւանդութիւններու։ Այդ վիրուսներէն մէկն է՝ Ասփերժիլիւս Վիժեր։ Այս վերջինը տոկալու արտակարգ կարողութիւն մը ունի մոմիաներու ներքեւ, բուրգերու եւ դամբաններու մէջ, նոյնիսկ մինչեւ երեք կամ չորս հազար տարի»։

Եւ Փրոֆ. Թահա կ'եզրակացնէ՝ «այս գիւտը, մէկ անգամ ընդմիշտ, կը ջնջէ ամէն աւելորդապաշտութիւն ըստ որուն հին գերեզմաններու մէջ պեղումներ կատարողներ մահացած են անէծքի հետեւանքով։ Դեռ կան այսօր մարդիկ որ կը հաւատան գերմարդկային ուժերու գործունէութեան։ Սակայն, ականջ չտանք այլեւս այս պարապ խօսքերուն»։

1962 Նոյեմբեր 3ի իրիկունը, բոլոր անոնք որոնք այս կամ այն ձեւով յարաբերութեան մէջ գտնուած են մոմիաներու, փարաւոններու գերեզմաններուն եւ բուրգերուն հետ, կը սկսին սփոփուիլ։ Լրագրողները լայն տեղ կուտան Փրոֆ. Թահայի այս դասախօսութեան։ «Ականջ չտանք այս պարապ խօսքերուն»։

Անշուշտ փճախօսութիւններ էին։ Ողբերգական մահը երեսուն պեղողներու գիտականօրէն միայն կարելի է բացատրել։ Եւ Փրոֆ. Թահայի տեսութիւնը անխոցելի էր։

Քանի մը օրեր յետոյ, Փրոֆ. Թահա, կառքով Գահիրէէն կը մեկնի դէպի Սուէզ։ Քովը երկու գիտուններ որոնք անպայման կը խօսին այս «փճախօսութիւններու» մասին։ Յանկարծ, առանց պատճառի, Փրոֆ. Թահայի կառքը կ'անցնի ճամբուն ձախ կողմը եւ կը զարնուի դիմացէն եկող կառքի մը։ Այս գրեթէ ամայի ճամբուն վրայ, Փրոֆ. Թահա եւ երկու ընկերները վայրկենական կը մեռնին։ Միւս կառքին ճամբորդները միայն կը վիրաւորուին։ Փրոֆ. Թահայի մարմնի դիագննութիւնը ցոյց պիտի տար որ այս վերջինը զոհ եղած է սրտի տկարութեան։

Գիտական բացատրութիւն մը։

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՃԸԼԻՒՆ ԴԻՊԻ ՕԳՏԱԿԱՐԸ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ). — Մարսէյլէն ոչ շատ հեռու, Փրովանսի այգեւէտ բլրադաշտերու լանջերուն, Միրապոյի ծննդավայր Փէօթիւի քաղաքը, ժամադրավայրն էր Կիրակի, Սեպտեմբեր 18ին Մարսէյլի Մուրատ Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց միութեան անդամներուն։

Արդարեւ, Միութիւնը քանի մը ամիսներէ ի վեր կ'ապրի նոր շրջան մը, շնորհիւ երիտասարդ եւ գործօն տարրերու ներկայութեան, անոնց նախաձեռնող ոգիին եւ պատասխանատուութիւններու գիտակցութեան եւ ստանձնումին։ Երէցներէն ձգուած տարիներու այս ժառանգը լաւ ձեռքերու մէջ է։ Ապացոյց, Թափուած ճիգերու գտած յաջողութիւնը, քանի Սեւան պանդոկի ընդարձակ ճաշասրահը ամբողջովին լեցուած էր նախկին աշակերտներով, իրենց ընտանիքներով եւ հաւատարիմ բարեկամներով։

Միշտ ուրախ եւ հաճելի առիթ է տեսնել քով քովի տարբեր սերունդներու պատկանող նախկին աշակերտներ, որոնք հակառակ տարիքի եւ անոր հետ մտայնութեան տարբերութիւններուն, կը մնան իրարու հաղորդ տեսակ մը հոգեկան կապով, որովհետեւ ունին որպէս հասարակաց յայտարար՝ նոյն ընտանիքի պատկանելիութիւնը, այսինքն Մխիթարեան ընտանիքին։

Դժուար էր, ամէն վայրկեան իւրաքանչիւր սեղանին կամ խմբակին մօտ ըլլալը, մասնակցիլ անոնց մտերիմ զրոյցներուն, բայց դիւրին էր երեւակայել խօսակցութիւններու նիւթը եւ բովանդակութիւնը։ Ամէն սերունդ, ամէն շրջան ունի իրեն յատուկ յիշատակները, պատկերները, պատմութիւնները որոնք նման առիթներով կը վերակենդանանան, կը գեղեցկանան։ Պատմութիւններ, դէպքեր որոնք պատմուած են տասնեակ ու տասնեակ անգամներ, սակայն կը լսուին նոյն հաճոյքով, անցեալի կարօտով, վերադարձ մը կատարելով դէպի պատանեկութիւն։

Սակայն հաճելիէն անդին, վարչութիւնը այս ձեռնարկով ուզեց նաեւ գտնել օգտակարը։ Այսինքն քով քովի բերել նոյն ընտանիքի անդամներ հաստատելու կամ վերահաստատելու համար եղբայրական յարաբերութիւնները, կապերը, յաճախակի դարձնելու նպատակով։ Ինչպէս ըսինք, Միութիւնը որ երէկ ներկայութիւն եւ որակ էր այս գաղութին մէջ, այսօր բանալով նոր շրջան մը լարած է իր ուժերը, կեդրոնացուցած է իր ճիգերը վերագտնելու համար արժանաւոր տեղը։

Ծրագիրներ կան։

Համաձայն Միութեան նպատակին, այդ ծրագիրները կը համադրուին դէպի մէկ ուղղութիւն։ Օգնել, սատարել, ձեռնարկել հայազգի կրթական եւ մշակութային օգտակար գործերուն։

Այսպէս, որպէս առաջին հրապարակային ձեռնարկը, Միութիւնը բացառիկ հանդիսութեամբ պիտի ոգեկոչէ Մխիթար Աբբահօր ծննդեան երեք հարիւրամեակը, Նոյեմբեր 26ին, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ, բարձր նախագահութեամբ Մարսէյլի արքեպիսկոպոս Գերպ. Էչէկարայի։ Այս առթիւ, անկասկած մեր հայրենակիցները խուռներամ պիտի լեցնեն Վասպուրական սրահը յարգելու, մեծարելու վաստակը Մխիթարեանց Ուխտի յառաջապահ առաքեալին, իր ուխտակիցներուն որոնք եղան գրչի, մտքի եւ դաստիարակութեան սերմնացաններ, Հայոց մշակոյթի ասպետներ։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀՈՂԱՐՏԻՔ

ԹԱԴԻՈՐԸ

Աշնանային գեղատեսիլ օրով մը հողին յանձնուեցաւ մեր եւ Փարիզի հայ բոլոր երգչախումբերու աւելի քան ութսունամեայ վեթերան ընկեր մը։

Անունն էր Թադւոր, մեր բոլորին Թադւորը։

Առանց անոր մասնակցութեան չեմ յիշեր որեւէ համերգ տեղի ունեցած ըլլայ մեր գաղութին մէջ։

Բացառիկ երաժշտասէր մը, որ կեանքին եօթանասուն տարիները անցուցեր է երգելով։ Յիսուն տարի Փարիզ, քսան տարի ալ Պոլիս եւ այլուր։

Իր ալեւոր տարիքին մէջ, ինքզինքը աւելի երիտասարդ կը զգար քան իր բոլոր ընկերները. երգելու համար կարծես կ'ապրէր։ Աւագ դպիրն էր մեր եկեղեցիին։

Բնութեամբ համեստ, Թունդ եկեղեցասէր, հաճոյակատար եւ պատրաստակամ երբ որեւէ գեղարուեստական ձեռնարկի համար իր մասնակցութիւնը խնդրուէր։

Ծանօթ է որ մեր պատուական ընկերը վերջին շրջանին Թէեւ միշտ քաջառողջ, սակայն բնութեան անողոք մէկ կարգադրութեամբ դժբախտաբար մասնակի կորսնցուցած էր իր յիշողութիւնը, սակայն, առանց մոռացումի բնականօրէն կրնար երգել անսայթաք, այսպէս ալ եղեր է մինչեւ իր վերջին վայրկեանները։

Մեր ցաւը կը չեշտուի մանաւանդ երբ կ'անդրադառնանք որ այսուհետեւ դժուար, եթէ ոչ անկարելի է գտնել նուիրեալ Թադւորներ։

Սոյն քանի մը տողերը Թող ըլլան իր ընկերներուն սիրոյ վերջին ողջոյնի արտայայտութիւնը եւ ի մասնաւորի անձնական երախտագիտութեան զգացումներուս Թարգմանը երբ կը վերյիշեմ Թէ որքան զօրավիգ եղած է ան Թէ՛ իմ եւ Թէ բոլոր ղեկավարներու գործունէութեան։

Մեկնեցաւ քաղցր յիշատակ մը ձգելով ետին։

Ա. Պ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Սեպտեմբեր 18ին, Ս. Փրկիչ մատրան վրայ քահանայ ձեռնադրուած է Գառնիկ սարկաւագ Ոսկանեան, վերակոչուելով Ներսէս քահանայ։ Ձեռնադրութիւնը կատարած է Շնորհք Պատրիարք։ Եկեղեցական արարողութենէն ետք Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի Սէրվիեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը, որու ընթացքին Պատրիարքը գնահատած է Հաստատութեան Մատուռը նորընծայ քահանայով մը օժտելու գաղափարը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (429)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ԶԱՒԱԿԸ

— Ի՞նչ, ի՞նչ կայ որ, մռնչեց ընդհանուր հրամանատարը բարկութեամբ։

— Առէք սա դրամնիդ ու բաւ։

— Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, մռլտաց Ալթիէրի ակռաներուն տակէն։

— Անոր համար որ ես Ռոլան Քանտիանօն պիտի չսպաննեմ։

Ալթիէրի Սփարթիվէնթոյի Թեւէն բռնելով բարկութեամբ մռնչեց.

— Թշուառական, կ'ուզե՞ս որ վաղը քեզ բռնել եւ շղթայակապ բանտ նետել տամ։ Պետութիւնը գիտե՞ս Թէ ինչու քեզ ազատ ձգած է որ այդ գարշելի արհեստը ընես, պարզապէս անոր համար որ երբեմն ալ իրեն ծառայես։

— Իսկ ես ալ գիտէ՞ք Թէ ինչու Պետութեան ծառայել չեմ ուզեր, պարզապէս անոր համար որ ոչ Պետութիւն կը ճանչնամ, ոչ ալ գլխուս վրայ իշխող կ'ուզեմ…։ Ատանկ սպառնալիքներ մի ընէք ինծի, պարոն…։ Ես ատանկ խօսքեր շատ լսած եմ։ Ինծի պէս մարդուն սպառնալիք չըլլար…։ Սա քովի Ջրանցքը տեսա՞ք… հը… ինծի շատ գլուխ բռնողին ձայնը հոնկէ կուգայ…։ Ես ձեզի հայհոյանք չըրի, չարիք չհասցուցի, ձեր դրամը ետ կուտամ, կատարուելիք աշխատանքը գործիս չեկաւ։ Ձենէ դրա՞մ գողցայ որ կը մռլտաք…։

— Այդ դրամը քեզի կը ձգեմ եւ ըրածս ալ սպառնալիք չէ…։ Բայց սա ըսէ ինծի որ ինչո՞ւ արհեստդ գործադրել չես ուզեր, Ռոլանը սպաննել չուզելուդ պատճառը ի՞նչ է։ Հը հասկցայ, կը վախնաս, կը վախնաս…։ Դուն վախկոտ կորիճ մըն ես, ուրեմն կեղծ կորիճ…։ Վաղը ամէնուն պիտի ըսեմ որ Սփարթիվէնթօն վախկոտ է։

— Մարդ պիտի չհաւատայ, որովհետեւ ամէնքը գիտեն Թէ ես վախին ինչ ըլլալը չեմ գիտեր։

— Պարապ խօսք, վախկոտ ես, Քանտիանոյի անունը լսելուդ պէս դողալ սկըսար։

— Եթէ Ռոլանէ վախնամ ալ, իրաւունք ունիմ։ Մինչեւ այսօր ով որ ուժով Ռոլանի չարիք հասցուց, բաժինը ստացաւ։ Բայց ես մեռնելէ չէ որ կը վախնամ…

— Ինչո՞ւ ուրեմն, ինչո՞ւ չես ուզեր զայն սպաննել։ Կ'երեւի Թէ դուն իմ ով ըլլալս չես գիտեր։

— Ներողութիւն, ընդհանուր հրամանատար, ես ձեզ լաւ կը ճանչնամ։

— Եւ իմ ով ըլլալս գիտնալով հանդերձ, դեռ գլո՞ւխ կը բռնես ինծի։

— Ինչո՞ւ չբռնեմ…։ Ձենէ վախցողը ո՞վ է որ։ Ձեզ այնքան մարդու տեղ չեմ դներ որ, ձեռքս ձեր վրայ վերցնելով, ձեր մարմինը Ջրանցքին ձուկերուն կեր ընել անգամ չեմ զիջանիր։ Ազատ էք, կրնաք ամենայն խաղաղութեամբ տեղերնիդ ճամբորդել։

Ալթիէրի գոյն փոխեց, սկսաւ ակռաները կճրտել, բայց ոչ որեւէ շարժում կրցաւ ընել եւ ոչ ալ բերանը բանալ։

— Իսկ գալով Ռոլանը մեռցնել չուզելուս մասին տրուելիք բացատրութեան, ատիկա շատ դիւրին է, շարունակեց Ջարդարարը։

— Հասկնանք, տեսնենք ի՞նչ է եղեր ատոր պատճառը։

— Ճիշդ իմացեր էք, պարոն զօրավար, ես մարդ մորթող կորիճ մըն եմ, բայց լրտես կամ մատնիչ չեմ…։ Ամէն մարդ իր արհեստը ունի…։ Իմ արհեստս ալ սուր շարժել չգիտցող Թուլամորթ քաղաքացիներուն օգնութիւն հասցնելն է։ Այո, բազուկս վճարումի փոխարէն անոնց վարձու կուտամ, բայց Պետութեան գործերուն խառնուիլը իմ գործս չէ, Պետութեան համար բազուկ չունիմ, բռունցք ունիմ։ Վենետիկի մէջ դուքս մը, Տասներու Խորհուրդ մը, հաւատաքննական ատեան մը, ոստիկանապետ մը եւ լրտեսներ ու մատնիչներ կան… Պետութեան Թշնամիները հետապնդելը եւ բռնելը անոնց գործն է։ Ռոլան Քանտիանօն ապստամբ մըն է, խռովարար մը որ ապստամբած է իրաւարարական եւ զինուորական կրկնակ ուժերուն դէմ։ Դուք այդ տիտղոսն ունեցող ապստամբները կը բռնէք ու բանտ կը նետէք եւ կամ կը գլխատէք, իսկ ես՝ ատանկ հերոսները կուրծք ընելով կը պաշտեմ։

Ալթիէրի Թեւերը կուրծքին վրայ խաչաձեւած, զառն ու մթին նայուածքով մը մտիկ ըրաւ այս խօսքերը, իսկ Սփարթիվէնթօ շարունակեց.

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Յովհաննէս Մկրեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ (Օգոստ. 17), Կիրակի, Հոկտ. 2, ժամը 10.30ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Բունարճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Հոկտեմբեր 2, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԼԵՒՈՆ ԲՈՒՆԱՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ կը ծանուցանէ թէ Պ. Օննիկ Նալպանտեանի մահուան տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի ստացած է հետեւեալ նուէրները.

200 Տէր եւ Տիկ. Ժիրայր Գարաճեան (Ալֆորվիլէն), 200 ֆր. Տէր եւ Տիկ. Ժիրայր Նագաշեան:

Էտուար Գավէզեանի մահուան քառասունքին առթիւ Տէր եւ Տիկ. Կ. Զրբաշեան 500, Տէր եւ Տիկ. Հ. Մոմճեան 500:

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի, Հոկտ. 2, Քանիերկուերորդ տարեդարձն է օծման եւ գահակալութեան Վազգէն Ա. Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին եւ Ծայրագոյն Պատրիարքին Ամենայն Հայոց:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ: Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մասնաւոր մաղթանք հայրապետական:

Կը հրաւիրուի հայ ժողովուրդը մասնակցելու պատարագին, աղօթելու Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ անսասանութեան եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի արեւշատութեան համար:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Այս Կիրակի, Հոկտ. 2ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին «Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Մ. Օֆլազի:

«Հայր Մեր»ին կը կատարուի հայրապետական մաղթանք Վազգէն Ա.ի օծման եւ ձեռնադրութեան 22րդ տարեդարձին առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկ. Նազելի Քէօլէեանի մահուան առթիւ, իր զաւակները Վարդգէս եւ Սաթենիկ Քէօլէեան եւ իր քոյրը Տիկին Մատլէն Թաւշանեան կը նուիրեն 500 ֆր. Այնճարի «Յառաջ» վարժարանին, 250 ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, 250 Կապոյտ Խաչի կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տիկին Ա. Զատիկեան (Օլնէ – Սու – Պուա) Թագւոր Ղազարոսեանի մահուան ի յիշատակ 50 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

Souper-Dansant

Organisé par la

Section Arnouvile - Sarcelles
de la Croix Bleue Arménienne

le Samedi 1er Octobre à 20 h. 30

au Restaurant Scolaire de la Fauconnière

Square des Sports à Gonesse

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ - ՏԷՍԻՆ

— ԵՐԵԿՈՅԹ —

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԷՍԻՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

FRA NOR SEROUND de Décines

SOIREE

au profit de la MAISON DE LA CULT URE ARMENIENNE DE DECINES
Transmise en direct sur « *France-Inter* » de 0 h. à 1 h. 30
et animée par « *Inter Danse* »
Partie arménienne assurée par l'orchestre KOJA-KIAN
CASINO DE CHARBONNIERES
le Samedi 1er Octobre à p artir de 21 heures 30

Jeux et interview des personnalités françaises et arméniennes et des responsables d'organisations arméniennes de Décines par deux animateurs d'Inter-Danses (Louis Lorgeas et J. F. Terpeau) et par
Jo Donna
Avec l'orchestre de France-Inter
ANDRE RIAN
Ambiance et spécialités arméniennes
Réservation des places auprès de M. Edouard Mardirossian au (78) 72.25.91
(heures bureau)
(*aucune place ne sera retenue après 23 heures sur place*-

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ
ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ
ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ
ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը ճիշդ 20.45ին, Սալ Կավօ, 45–47, Ռիւ Լա Պոէսի:
Խօսք կ'առնէ Հայ Ռազմիկներու Միութեան նախագահ՝ ԳԷՈՐԳ ՊԱԳՐՃԵԱՆ
Անդրանիկի մասին կը խօսի՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Երեկոյթը կը վերջանայ ժամը ճիշդ 23ին

1) Նոյն օրը ժամը 18ին Միութիւնս կը հրաւիրէ հայ գաղութը արծարծելու Անծանօթ Զինուորի բոցը: Հաւաքուիլ Շան զ'Էլիզէ – Պալզաք:

2) Կիրակի, Հոկտ. 9, ժամը 15ին, այց Անդրանիկի շիրիմին, Փէռ Լաշէզ գերեզմանատունը, մուտք Փորթ Կամպէթա: Հոգեհանգիստ: Մասնակցութիւն Նայիրի երգչախումբին:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Էքս ան Փրովանսի Հայութեան տարեկան եկեղեցական եւ ազգային տօնն է

Ամէն տարի Թարգմանչաց տօնին առիթով Էքս ան Փրովանսի մէջ, պիտի կազմակերպուին եկեղեցական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններ:

Այս տարի, Կիրակի Հոկտ. 2ին հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատգամը կ'արտասանէ եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին կը նախագահէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ ընդունելութիւն եւ ճաշ ի պատիւ կրօնական եւ աշխարհական հիւրերուն: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին, պատարագ 10.15ին, ընդունելութիւն 12.30ին եւ հացկերոյթ 14ին:

Ճաշին մասնակցիլ ուզողները հաճին անմիջապէս կապ հաստատել Պր. Քլօտ Մաքինաճեանի հեռ. հեռ. 23.27.44 եւ Պր. Թոնի Հալպիլի հեռ հեռ. 23.07.58

ՄԱՐՍԷՅԼ ՄԱՐՍԷՅԼ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE

12-14, Rue St-Bazile—13001 MARSEILLE

ՄԵԾ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Կազմակերպութեամբ
Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանի
Կիրակի, Հոկտ. 2, ժամը 13ին Մարսէյլի
Մշակոյթի Տան վասպուրական սրահ
Գեղարուեստական բաժին, նուագ:
Ճաշագին 50 ֆր.

Avédis K. MESSOUMENTZ

Le Kommando 784/5

Prix 20 F. + Port

1. Allée Erkmann-Chatrian
93110 Rosny-sous-Bois (France)
Tél. 875-54-50

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ
ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ
Ի ՆՊԱՍՏ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Լիբանահայութեան ի նպաստ Ֆրանսայի հանգանակութիւնը փակուած է բայց դեռ կան ենթացանկեր, զորս ցարդ չէինք կրցած հրատարակել: Ուստի կը շարունակենք, մաս մաս հրատարակութիւնը (Մարսէյլի) ենթացանկերուն:

ՊՈՄՈՆ ԵՒ ՇՐՋԱՆ

Արշաւիր Խարիթեան, Հայկազուն Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկ. Ռոպէր Սարաճեան, Պ. Քինկ–Ժաք Տէր–Մեսրոպեան, Ժիրայր Ոսկեան 250ական, Արամ Բարաճանեան, Մակար Քհնյ. Նաճարեան, Պօղոս Արզումանեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Սիւվարդ Թոմիկեան, Յովսէփ Օհանեան, Տէր եւ Տիկ. Գալօեան, Վարդուհի Մառանեան, Ստեփան Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկ. Գամէր Տէր–Վարդանեան, Ֆիլիփ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկ. Աբրահամ Պօզեան, Անժէլ Գաբրիէլեան, Տէր եւ Տիկ. Վրէժ Ելքովանեան, Տէր եւ Տիկ. Ժիրայր Տէրտէրեան, Վարեան եւ Քիւբէլեան, Տաճատ Շալճեան, Գրիգոր Աւետիսեան, Տիգրան Զօրիկեան, այրի Տիկ. Փափազեան 200ական, Կարապետեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկ. Պեզիրճեան, Վարուժան Խայիկեան, Տէր և Տիկ. Հայկ Մարգարեան 150ական, Պօղոս Արզումանեան, Վահրամ Միսթիկ, Վահան Խալօղլեան 100ական:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Sous l'Egide de l'Association des ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS

Sous le Haut Patronage de

Monsieur ALAIN POHER
Président du Sénat

et sous la Présidence du

Maréchal H. BAGHRAMIAN

GRAND DINER SUIVI D'UN BAL
(jusqu'à l'aube)

15 Octobre
Salons de l'Hôtel Intercontinental
3, Rue Castiglione, PARIS 1er
Dîner à 20 heures précises

ORCHESTRE SEVAN *ATTRACTIONS*

Renseignements et réservations :
M. N. Fringhian. 60 rue La Boétie — 225.38.11
U.G.A.B., 118, rue de Courcelles — 924.86.71
M. K. Bakerdjian, 35, rue de Trévise — 770.07.25
M. N. Yeramian, 94, rue de Cléry — 233.62.06
M. Kehyayan, 124, Ave. Henri-Barbusse, Clamart — 642.73.10

cet automne visitez l'Arménie

calendrier des départs
Du 20 Octobre au 03 Novembre
Du 23 Décembre au 06 Janvier

PARIS/PARIS TOUT COMPRIS SANS AUCUN SUPPLEMENT 3350 F.

(Transports aériens, transferts, hôtel 1ère classe en pension complète, toutes les excursions y compris Garni, Kéghart, Sardarabad, Sevan, toutes les taxes et frais de visa)

Pour les prix et renseignements s'adresser à :

OPTIMA Tours
Sonia Coumryantz

6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet
Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67 (licence A 946

A LYON
MAGUY KALOUSTIAN
OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
30
VENDREDI
30 SEPTEMBRE
1977

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,30 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 30

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.955 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 13.955

ՁԱԽԻ ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

«ՄԵԶԻ ՀՐԱՄՄԵՑԷՔ, ԵՐԲ ՈՐ Կ'ՈՒԶԷՔ» Կ'ԸՍԷ ՄԻԹԵՐԱՆ

«ՄԻԹԵՐԱՆ ԴՈՒՌԸ ԳՈՑԵՑ» ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ՄԱՌՇԷ

Մենախօսութիւնները կը շարունակուին եւ Զորեքշաբթի օր նախ Միթերանը, ժամուկ. ասուլիսի մը ընթացքին, աւելի ուշ Մառշէ մեծ հանրաժողովի մը առեն, խօսեցան։ Ի՞նչ ըսին, նոյն բաները, որոնք նորութիւն չէին։ Ընդհանուր տըպաւորութիւնն այն էր Հինգշաբթի առաւօտ որ փոսը քիչ մը աւելի խորացած է եւ թէ տարակարծութիւնները այնքան կարգ մը հարցերու չեն վերաբերիր, ինչպէս ազգայնացում կամ պաշտպանութիւն, այլ շատ աւելի հիմնական են եւ կը թուի թէ յանկարծ ճշմարտութիւնը պարզուեցաւ եւ նոր հակցան — Ընկերվարական եւ Համայնավար — որ նոյն ընկերութիւնը չէ զոր կ'ուզեն կառուցանել եւ թէ տարբերութիւնը՝ հո՛դ է։

Զորեքշաբթի կէսօրէ ետք, Միթերան անդարտ այլ վճռական շեշտով կրկնեց թէ հաւատարիմ կը մնայ Ձախի միութեան եւ ըսաւ. «Ընկերվարական կուսակցութիւնը մէկ պայքար ունի, այն զոր կը տանի աջին, Պահպանողական կուսակցութեանց եւ զանոնք ներշնչող տընտեսական ուժերուն դէմ»։

Միթերան նոր առաջարկ չըրաւ քանի [illegible], որ նախապէս եղած առաջարկները (վեհաժողովի վերջին նիստին) նկատի իսկ չէին առնուած, ոչ ալ ծեծուած։ «Ո՞վ կրնայ հաւատալ, կ'ըսէ Միթերան, որ կրնանք ուղղութիւն փոխել» ու կ'աւելցնէ Միակ հակառակորդը ներկայ իշխանութիւնն է եւ զայն կազմող կուսակցութիւնները։ Մեր պահանջները պարզ են.— Նախ չտալ որեւէ խոստում որ կարելի չըլլայ բռնել, չընել որեւէ բան, որ կրնայ ամրապնդել Պետութեան կեդրոնաձիգ մեքենան, բայց ամէն ինչ ընել աւելի ճկուն դարձնելու համար իշխանութեան մեքենայութիւնները եւ զարգացնել ժողովրդավարութիւնը վարէն»։

Միթերան պատասխանեց նաեւ կարգ մը հարցումներու եւ անդրադառնալով, ի մէջ այլոց, այն քննադատութիւններուն, զորս, քանի մը օրէ, Համայնավար կուսակցութիւնը կ'ընէ Պոն կատարելիք իր համբորդութեան առթիւ (Հինգշաբթի) ըսաւ.— «Մարդիկ կան որոնց պէտք չէ անցագիր հաստատելու պաշտօնը վստահիլ երբ Ձախը կառավարէ»։ Կ'ուզէ սակայն ապահովութիւն տալ որ Ձախի միութիւնը վտանգուած չէ.— «Ոչ ոք կրնայ ըսել թէ Ձախի միութիւնը խորտակուած է եւ պատճառ չկայ կարծելու որ կարելի չէ այժմէականացած Հասարակաց Ծրագրի մը յանգիլ։ Եթէ չյանգինք ալ կը մնայ 72ի բնագիրը քանի մը թիւերու այժմէականացումով։ Կը մերժենք սակայն, քառորդին, կէսին կոտորակուած համաձայնութիւն մը»։

Միթերան կը կրկնէ որ կը սպասէ Համայնավարներուն, քանի սկզբունքով յաջորդ նիստի հաւաքատեղիին կարգը Ընկերվարականներու կեդրոնն է։ «Հրամմեցէ՛ք, երբոր կ'ուզէք» կ'ըսէ իր եզրակացութեան մէջ։

Նոյն երեկոյեան էր, Փորթ տը Փանթէն, 30 հազար հոգիի առջեւ որ Ժորժ Մառշէ կ'ըսէր թէ Միթերան խօսելով հանդերձ նախառաջարկի մասին, ոչ մէկ նոր առաջարկ կ'ընէ, ընդհակառակն «ի վերջոյ մերժում մըն է զոր Ֆ. Միթերան մեզի տուաւ»։

Ինչ կը վերաբերի ազգայնացումներուն, Մառշէ կ'ըսէ թէ երբ 729 կը նկատուի անոնց թիւը, առաւելագոյն ճիգն է զոր կ'ընէ Համայնավար կուսակցութիւնը։ «Արժանապատուութեան, յամառութեան կամ չեմ գիտեր ինչ վարդապետութեան կառչում չէ։ Ո՛չ, շատ աւելի պարզ է, պատճառն այն է որ որոշուած այդ մակարդակէն վար, Հասարակաց Ծրագրի ամբողջ աշխատանքն է որ ձախողութեան կը մատնուի» կը շեշտէ Մառշէ որ կ'աւելցնէ. «Ինչո՞ւ, որովհետեւ իր տեղը ձգած կ'ըլլանք մեծ դրամատիրութիւնը ինչպէս գայլը փարախին մէջ»։

Ինչպէս Միթերանի համար այս կացութեան (անունը պէտք չէ խզում տալ) պատասխանատուն Համայնավար կուսակցութիւնն է, Մառշէի համար ալ պատասխանատուն՝ Ընկերվարական կուսակցութիւնն է, քանի «Հինգշաբթիէն ի վեր բազմապատկեցինք նախաձեռնութիւնները։ Մեր կուսակցութեան բարձրագոյն ատեանը, Կեդրոնական Կոմիտէն, Ընկերվարական կուսակցութեան Տնօրէն Կոմիտէին նամակ մը ղրկեց, ուր մէջ կը հրաւիրէր զիրենք (իմա՛ նաեւ Արմատականները) անհրաժեշտ քայլն առնել համաձայնութեան մը եզրակացութեան համար եւ ըստ այնմ առաջարկներ ընել։ ... Մեզ չլսեցին։ Ընկերվարական կուսակցութիւնը խուլ մնաց մեր կոչերուն։ Ուրիշ ընտրութիւն մը ըրաւ։ Այդ կը հաստատեն Միթերանի նոր ըրած յայտարարութիւնները։ ... Տխրութեամբ կ'ըսեմ, լաւ բան չէ այսպէս խաղալ միլիոնաւոր աշխատաւորներու յոյսերուն հետ։ Լաւ չէ բացուածքի մասին խօսիլ, իրականին մէջ միաժամանակ դուռը գոցելով»։

Նամակին պատասխան չստանալուն առթիւ, Փիէր Մօրուա (Ընկերվարական կուսակցութեան թիւ 2ը) կ'ըսէր Ֆրանս-Էնթէռին Հինգշաբթի առտու որ Գործադիր Բիւրօն պատասխանած էր Զորեքշաբթի երեկուն եւ կը յայտնէր նամակին բովանդակութիւնը, որ Ընկերվարական կուսակցութեան ծանօթ տեսակէտն է։

Ինչ որ պարզ ու յստակ է այլեւս այն է որ եթէ նոյնիսկ ձեւ մը գտնուի, գոնէ երեւութապէս համաձայնելու, միայն կարկտան կ'ըլլայ այլեւս այնքան խրամատը մեծցած է երկու կուսակցութիւններուն միջեւ, որոնք գործակցութենէ անցան մրցակցութեան։

Եւ որովհետեւ Ֆրանսա երբեք չի կորսնցներ իր սրամիտ մտայնութիւնը (եւ հիւմուրը արդէն լաւագոյն ձեւն է քօղարկելու լուրջ ցաւերը) վերջացնենք երկու յաջող սրամտութեամբ, լոյս տեսած Հինգշաբթի առաւօտեան փարիզեան օրաթերթերուն մէջ։ Մէկը՝ Լիպերասիոնի խորագիրն է որ լաւագոյնն էր բոլոր թերթերուն.— «Քեզ կը սիրեմ, ո՛չ ալ ես» (Ս. Կէնսպուրկի երգն է՝ Ժը թ'Էմ մուա նոն փլիւ)։ Միւսը տաղանդաւոր Ֆէզանի ծաղրանկարը որ ցոյց կու տայ մէկ կողմը Մառշէն միւս կողմը Միթերանը, որոնք պիտի խօսին հետեւեալ նիւթին մասին՝ «Ո՞վ քանդեց տունը» եւ իւրաքանչիւրը կ'ըսէ «Ե՛ս չեմ, ա՛ն է» մինչ մէջտեղը, ինքնիր վրայ կծկուած կ'երեւայ Ֆապրը, որ մատը ուղղած Միթերանի կամաց մը կը փսփսայ «Ան չէ, ե՛ս եմ»։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 21-27)

Ե. ԱԶԱՐԵԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ՝ ՊՈԼՈՆԻՈՅ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Պոլոնիոյ մէջ տեղի ունեցած մարմնամարզի մրցումներուն՝ Խորհ. Միութեան եւ Իտալիոյ մարզիկներու միջեւ, 19ամեայ Եդուարդ Ազարեան յաղթական հանդիսացած է։ Հայ մարզիկը, որ մաս կը կազմէր Խորհ. Միութեան խումբին, մարմնամարզի վեց ճիւղերու մէջ ալ լաւ արդիւնքներ ձեռք ձգած է։

×

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ԴԻՒԱՆԸ

Երեւանի Եղիշէ Չարենց Թանգարանը Լօզանէն ստացած է Վահան Թէքէեանի դիւանին հիմնական մասը Շաւարշ Սեւոյեանի կողմէ։ Դիւանին մաս կը կազմեն բազմաթիւ նամակներ, բանաստեղծի գործերուն ձեռագիրները, հրապարակագրական յօդուածներու բնագիրները, Թէքէեան փոնտի ատենագրութիւնները եւն.։

×

ԱՆՐԻ ԹՐՈՒԱՅԱՅԻ ՄԷԿ ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի «Բարձրագոյն դպրոց» հրատարակչութիւնը ֆրանսերէն լոյս ընծայած է Անրի Թրուայայի «Էկլէթիէրների ընտանիքը» վէպի առաջին հատորը, օտար լեզուներու ուսանողներուն համար։

×

ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՍԵՄԻՆԱՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Բնագիտութեան տեղեկատուութեան մշակման նուիրուած համամիութենական Բ. սեմինարը տեղի ունեցած է Երեւանի մէջ, որուն մասնակցած են Դուբնայի կորիզային հետազօտութիւններու միացեալ հիմնարկութեան, Սերպուխովի բարձր ուժերու հիմնարկութեան, Մոսկուայի տեսական եւ գործնական բնագիտութեան հիմնարկութեան և Երեւանի բնագիտութեան հիմնարկութեան ներկայացուցիչները։ Մասնակցած են Հունգարիոյ, Արեւելեան Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Զուիցերիոյ գիտնականները։ Սեմինարին մասնակցողները իրենց փորձառութիւնները փոխանակած են եւ ծանօթացած բնագիտութեան տեղեկատուութեան մշակման եղանակներուն։ Սեմինարի կազմակերպիչ յանձնախումբի փոխ-նախագահը՝ Արամ Նանասեան, խօսելով աշխատանքներու արդիւնքներուն մասին ըսած է թէ սեմինարի ընթացքին քննութեան ենթարկուած են էլեկտրոնիք հաշուիչ մեքենաներու միջոցով գիտական փորձերը ինքնաշխատ դարձնելու մարզին ներս ձեռք ձգուած նուաճումները, մեքենաներու օգտագործման նոր ուղղութիւնները եւ բնագիտութեան տեղեկատուութեան մշակման հարցերը։ մասնագէտները յատկապէս հետաքրքրուած էին հետազօտութիւններու կիրառական կողմով՝ փորձառական բնագիտութեան եղանակներու եւ միջոցներու օգտագործումով, գիտութեան այլ մարզերու մէջ, ինչպէս՝ կենսաբանութեան, քարտէզագրութեան, տիեզերա-բնագիտութեան եւ բժշկութեան մէջ։

×

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի փոքր սրահին մէջ համերգ մը տուած է 7–12 տարեկան տղոցմէ եւ աղջիկներէ կազմուած երգչախումբը, մեկնաբանելով Փերկոլեզիի «Սթապաթ Մաթեր»ը։ Համերգին մասնակցած են նաեւ մեներգչուհիներ Գոհար Գալըչեան եւ Էլլադա Զախոյեան։ Երգչախումբը, որ բաղկացած է Երեւանի Երաժշտական Յատուկ Դպրոցի սաներէ, իր գոյութեան չորս տարուան ընթացքին 40 համերգ տուած է մեկնաբանելով Կոմիտասի, Պէթհովէնի, Պրամսի, Ռոսինիի, Մոցարթի, Պախի գործերը։ Երգչախումբի գեղարուեստական ղեկավարն է Դ. Զալեան, խմբավարներ՝ Է. Ղասաբեան եւ Կ. Սաաքելեան։

Քանի մը տող

ՃԱՓՈՆ տեղի տուաւ «Կարմիր Բանակի» ահաբեկիչներուն, որոնք առեւանգած էին օդանաւ մը, 156 պատանդ-ճամբորդներով, Պօյինկ մը Ճէփըն Էըլայնզի որ Փարիզ — Թոքիօ գիծը կ'ընէր։ Ճափոնցիք ընդունեցան վեց միլիոն տոլար տալ եւ ազատ արձակել ինը ահաբեկիչներ, թէեւ այս վերջին պայմանին ընդունումը ապահով չէր։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ազգաժողովին առջեւ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը ըսաւ որ Պաղեստինցիները պէտք է մասնակցին այն բանակցութեան որ իրենց ճակատագիրը պիտի վճռէ։

UNE ARMENIENNE A L'ECOLE

Par JANINE ALTOUNIAN

(Les Temps Modernes, Août - Septembre 1977)

— O —

Լէ Թան Մոտերն Օգոստ. — Սեպտեմբերի իր թիւին մէջ շահեկան գրութիւն մը հրատարակած է «Հայուհի մը դպրոցը», որ կը կրէ Ժանին Ալթունեանի ստորագրութիւնը։

Դասատու, Ժանին Ալթունեան կը պատկանի այն սերունդին, որ ծնած Ֆրանսա, սնած ֆրանսական քաղաքակրթութեամբ դպրոցական նստարաններէն սկսած, չէ ձուլուած սակայն եւ ապրած է արմատախիլ Հայու եւ ֆրանսացի քաղաքացիի տագնապը։ Ժանին Ալթունեանի պարզած պատկերը այլապէս շահեկան է ֆրանսահայ սերունդին համար, որ հոն ինքզինքը կը գտնէ։

ԱՐԱՐԱՏ 10ՐԴ

Սեպտ. 24ի պարտութենէն ետք (Կարպատներէն 0–2, տես՝ «Յառաջ» Սեպտեմբեր 27)), Արարատ 22 կէտով կը գրաւէ դասաւորման 10րդ տեղը։

Կիրակի օր, Հրազդանի դաշտին վրայ կ'ընդունի Չերնոմորեցը (Օտեսա)։

ՉԱՐԵՆՑ

—o—

ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿ
ՄԱՀՈՒԱՆ 40ԱՄԵԱԿ
ՉԱՐԵՆՑ

Ա.

Ստ. Զօրեանի անտիպ այս յուշերը Ե. Չարենցի մասին գրուած են 1941 թ.:
Տպագրում ենք յուշերը հատուածաբար:

Երբեմն որքա՜ն պատահական են լինում ծանօթութիւնները:

Տասնութ թուի աշնանն էր, Թիֆլիսում:

Մի օր «Մշակ»ի խմբագրատան գրասենեակում մենակ նստած թերթ էի կարդում, երբ ներս մտաւ մի շատ կարճահասակ ու վտիտ տղայ՝ հագած ոչխարի մորթու հնամաշ մի մուշտակ, մէկն այն մուշտակներից, որոնք Ղարաբաղցիք անում են «պըրթըտուս», այսինքն՝ բուրդը դուրս: Նա, թւում էր, մրսողի տեսքով կուչ էր եկել–սեղմուել այդ հագիւ ծնկներին հասնող մուշտակի մէջ եւ գլուխը թեքել մի ուսի վրայ, ինչ նրան տալիս էր շատ խեղճ արտայայտութիւն, անգամ հիւանդի տեսք: Մի խօսքով, արտաքինն այնպիսին էր, որ ինձ թուաց եկել էր խմբագրութիւնից օգնութիւն խնդրելու, ինչպէս անում էին այդ ժամանակ շատերը՝ թէ՛ Արեւմտեան Հայաստանից եւ թէ այդ տարի Կարսից ու Ալեք–պոլից գաղթածները, որովհետեւ Հայոց Նպաստամատոյց ընկերութիւնը «Մշակ»ի խմբագրատանը կից շէնքումն էր եւ «Մշակ»ի խմբագիր Ց. Առաքելեանը նախագահն էր թէ այդ ընկերութեան եւ թէ միաժամանակ գաղթականներին օգնող Թիֆլիսի քաղաքային յանձնաժողովի: Այդ պատճառով էլ նպաստ խնդրողները գալիս էին նաեւ խմբագրատուն կամ՝ «Մշկայ խմբատուն», ինչպէս ասում էին գաղթած գիւղացիները:

Այս երիտասարդին էլ ուրեմն ես ընդունեցի իբրեւ կարիքաւոր մէկը: Նա, սակայն, Նպաստամատոյցի նախագահին հարցնելու փոխարէն, ուզեց իմանալ «Գեղարուեստ» հանդէսի խմբագիր Գարեգին Լեւոնեանի հասցէն:

— Նրա բնակած փողոցը եւ տունը գիտեմ, բայց համարը՝ ոչ, — ասացի: — Եթէ մի քիչ սպասէք՝ կարող է գալ: Նա ամէն օր լինում է այստեղ: Կամ, եթէ կ՛ուզէք, եկէք մի երկու ժամ յետոյ:

— Ոչ, ես ուզում եմ նրան տեսնել տանը, — ասա երիտասարդը:

Այդ ժամանակ ես մի թերթի վրայ գծեցի փողոցը, որ պարզ պատկերացնի, թէ որտե՛ղ եւ ինչի՛ դիմաց է գտնւում Լեւոնեանի տունը:

Միեւնոյն ժամանակ նկատելով նրա՝ Լեւոնեանին տեսնելու մեծ ցանկութիւնը, կարծեցի նրա ազգականներից է, երեւի Ալեք–պոլից գաղթած եւ հետաքրքրուեցի, թէ ինչո՞ւ համար է ուզում տեսնել Լեւոնեանին:

— Նա իմ գրքի մասին գրախօսական է գրել, ուզում եմ ծանօթանամ, — ասաց նա պարզ:

Լեւոնեանը, որ լաւ գրասէր էր եւ ամէն բանում դիլետանտ, մէկ–մէկ գրում էր եւ գրախօսականներ: «Մշակում» նրա վերջին գրախօսականներից մէկը Չարենցի «Դանթէական առասպելի» մասին էր, բայց բնաւ չենթադրելով, թէ ինձ հետ խօսողը կարող է այդ գրքի հեղինակը լինել՝ հարցրի.

— Իսկ ի՞նչպէս է ձեր գրքի անունը:

— Դանթէական առասպել:

Զարմանք:

— Դանթէական առասպե՜լ; — կրկնեցի ակամայ եւ ուշով նայեցի նրան:

Ահա քեզ խսկական առասպել... Այդ պոէմի հեղինակին ես պատկերացրել էի համեմատաբար տարիքով, բարեկազմ եւ կորովապինդ մի երիտասարդ:

— Դուք, ուրեմն Չարե՞նցն էք, — հարցրի տարակոյսով:

— Այո, — ասաց նա յատուկ մի չեշտով:

Եւ մենք ծանօթացանք: Ես, որ կարդացել էի այդ գործը, հաւանել էի եւ սիրել հեղինակի ինքնուրոյնութիւնը, թարմ պատկերների շարքը, թափը, — յայտնեցի նրան տպաւորութիւններս, ուրախութիւնս: Նա էլ, կարծես պարտքի տակ չմնալու համար, դովեց «Գործ» ամսագրում տպուած իմ «Հանէս» պատմուածքը:

Եթէ մէկն այդ վայրկեանին լսէր մեր զրոյցը՝ մեզ կը նմանեցնէր, անշուշտ, Կռիլովի յայտնի առակի հերոսներին: Բայց լաւ էր — վկայ չկար:

Այնուհետեւ մեր զրոյցի ընթացքում ես իմացայ, որ նա Կարսեցի է, սովորել է տեղի ռէալական դպրոցում (աւարտել է թէ ոչ՝ չգիտեմ), բայց 14 թ. պատերազմին, 17–18 տարեկան հասակում եղել էր հայկական կամաւորական մի խմբում, ապա 18 թուականի սկզբին, երբ Տաճիկները եկան գրաւեցին Կարսը, Ալեք–պոլը, անցել էր Հիւսիսային Կովկաս, այնտեղից Ռուսաստան, ուր եղել էր կարմիր բանակում, մասնակցել էր քաղաքացիական կռիւներին, իսկ վերջերս, ռուս գիւղացու այդ «պըրթըտուս» մուշտակը հագած, վերադարձել էր Թիֆլիս:

Այդ օրուանից մենք ճանաչեցինք իրար, բայց չմտերմացանք այնքան, որ հանդիպէինք եւ զրուցէինք. երբեմն միայն տեսնում էի նրան քաղաքի կենտրոնական փողոցներում, հաւաքավայրերում իր նման երիտասարդների հետ. Նա միշտ կիսամուշտակով էր լինում, գլխին կէպի եւ գլուխը միշտ մի ուսին թեքած, ձեռները մուշտակի գրպանները խօթած, միշտ մրսողի տեսքով, նիհար, վտիտ ու գունատ: Ինձ թւում էր՝ նա լաւ չի սնւում. սակայն, ինչպէս ասացի, մտերիմ չէինք այնչափ, որ հարցնէի, թէ ինչո՞վ է ապրում, ի՞նչ է անում եւ որտե՞ղ է բնակւում: Այնուամենայնիւ, խօսելիս, նրա տրամադրութիւնից չէր երեւում, թէ կարիքի մէջ է: Մի օր, սակայն, երբ տեսայ նրան Լօրիս–Մելիքեան փողոցի նոր տպարանից դուրս գալիս, հետաքրքրուեցի, թէ ի՞նչ է անում. աշխատո՞ւմ է, ինչ...

— Չէ, մի նոր պոէմ եմ տպում:

Զրոյցի ընթացքում պարզուեց, որ պոէմի վերնագիրն է «Ամբոխները խելագարուած»: Եւ որովհետեւ այդ ժամանակներ թէ՛ ապրուստը եւ թէ գրքի տպագրութիւնը շատ սուղ էր եւ ինքը Չարենցը անգործ՝ զարմացայ, որ միջոցներ է գտել գիրք տպագրելու:

— Ոչինչ, գտնւում է. մի կերպ, — ասաց:

Յետոյ իմացայ, որ, Կարսից գաղթելիս, նրա եղբայրները իրենց տնային իրերը բերել–թողել էին Թիֆլիսում, իսկ իրենք, տաճկական արշաւանքի երկիւղից, գնացել Արմաւիր: Եւ ահա Եղիշէն վերադառնալով Թիֆլիս, ապրում էր այդ իրերը հնավաճառներին ծախելով, իսկ գրքի տպագրութեան համար կարծեմ ծախել էր մի քանի պղնձէ կաթսայ:

Իմ հարցին, թէ ե՞րբ լոյս կը տեսնի պոէմը, նա պատասխանեց.

— Տեսնենք: Երեւի շուտով:

Դրանից յետոյ ես մի առժամանակ նրան կորցրի, այնպէս որ ո՛չ գրքի լոյս աշխարհ գալը տեսայ, ոչ իրեն: Գիրքը կարդացի միայն 19 թուականի աշնանը, Երեւանում, ուր տեղափոխուել էի: Պէտք է ասեմ, որ պոէմը Երեւանի գրական շրջաններում, մտաւորականների վրայ թողեց լաւ տպաւորութիւն: Ճիշդ է, պոէմում նկարագրուող գործողութիւնները մշուշապատ էին եւ գրեթէ միանման, սակայն զգացւում էր յեղափոխութեան օրերի շունչը, ոգւի եռած զանգուածների յասումնալի տրամադրութիւնը եւ մանաւանդ բանաստեղծի թափն ու նոր կորովը: Վերջին հանգամանքը յատկապէս գրաւել էր քննադատ Նիկ. Աղբալեանին, եւ նա կարդաց մի դասախօսութիւն նոր բանաստեղծի մասին, ու դրանով արդէն Չարենցը հռչակուեց մի օրում: Մինչ այդ եթէ շատ սակաւ մարդիկ գիտէին Չարենցին որպէս բանաստեղծ, եւ այն էլ մեծ վերապահութեամբ, այդ բանախօսութիւնից յետոյ արդէն ամէնքն իմացան եւ համոզուեցին, որ յանձին Չարենցի մենք ունենք մի նոր իսկական բանաստեղծ... Նրա բանաստեղծութիւնների գրքոյկներից հազիւ մի քանի օրինակներ կային Երեւանում, եւ դրանք խլում էին իրար ձեռքից... Այս էլ պէտք է ասեմ, որ Աղբալեանը Չարենցի նոր բանաստեղծ համարելով՝ առանձնապէս չեշտեց այն, որ նա հնչեցնում է նոր մոտիվներ, բերում է նոր յոյզեր եւ նոր մօտեցում երեւոյթներին, ինչ նա՝ Աղբալեանը համարում էր նոր սերնդի խօսք, սերունդ, որ մերժում է հինը եւ որոնում է նորը... Այս իմաստով էլ նա գնահատում էր թէ՛ «Դանթէական առասպել»ը եւ թէ «Ամբոխները»...

Եւ ահա, դասախօսութիւնից յետոյ, ընթերցողները վիճում էին կրքոտ. ոմանք հաւանում էին նրա նոր ձեւերը, ոմանք ժխտում էին, ասելով, թէ ճառային դատողութիւններ են, առանց բանաստեղծական յոյզերի ու պատկերների: Սակայն երկու կողմն էլ գտնում էին, որ շնորհքը, տաղանդն անկասկած է, բայց բիւրեղացած չէ...

Իսկ ինքը՝ բանաստեղծը չկար մէջտեղ. նա Երեւանում չէր. մինչդեռ ամէնքն ուզում էին տեսնել, թէ ո՞վ է այդ երիտասարդը, այդ խանդոտ, աւիւնով ու թափով պոէմների հեղինակը:

Եւ նոր բանաստեղծը *երկար սպասել չտուեց իրեն:*

Զանցաւ մի քանի օր դասախօսութիւնից յետոյ՝ Երեւանում յայտնուեց Չարենցն ինքը. այս անգամ ո՛չ թէ «պըրթըհուս» մուշտակով, այլ մի հաստ կիսավերարկուով, մի լայն կէպիով եւ ամերիկեան թէ անգլիական երկաթագամ պինդ կօշիկներով, որոնց այն ժամանակ «դրեդնոուտ» էին անուանում՝ կրունկներին խփուած խոշորագլուխ գամերի պատճառով:

Գալու առաջին իսկ օրն մենք հանդիպեցինք փողոցում եւ պարզուեց, որ նա ուսուցիչ է եղել Կարսի շրջանի ինչ–որ գիւղում՝ Գէորգ Աբովի հետ միասին: Ստանալով դասախօսութեան լուրը լրագրի միջոցով՝ նա անմիջապէս թողնում է պաշտօնը եւ մեկնում Երեւան: Եւ ինչպէս Թիֆլիս գալով այցելեց իր գիրքը գրախօսող Լեւոնեանին, այնպէս էլ այստեղ իր առաջին այցելութիւնն արել էր Աղբալեանին: Վերջինս իմանալով, որ նա ուսուցչութիւն է անում Կարսի շրջանի ինչ–որ ետ ընկած գիւղում, խորհուրդ էր տուել մնալ Երեւանում: Չարենցը յայտնել էր, թէ եկել է այդ իսկ նպատակով: Այս իմանալով՝ Աղբալեանը նշանակում է նրան Լուսաւորութեան մինիստրութեան «առանձին յանձնարարութեանց պաշտօնեայ»...

— Ի՞նչ պիտի անեմ, — հարցնում է Չարենցը, կամենալով իմանալ իր պարտականութիւնները:

— Կը նստես եւ կը գրես, ինչ կարող ես:

— Ես գործի մասին եմ հարցնում, Պ. Աղբալեան:

— Գործը կ՛անեն անողները:

Այս դիալոգը բերում եմ բառացի, այնպէս, ինչպէս Չարենցը պատմեց ինձ:

Եւ Չարենցը հաստատուեց Երեւանում: Նրա տրամադրութիւնը միշտ բարձր էր, որովհետեւ թէ՛ մտաւորականութիւնը եւ թէ երիտասարդութիւնը սիրով էին ընդունում նրան: Նոյնպէս եւ սակաւաթիւ գրողների շրջանը:

Սկզբում նա քաշւում էր, թողնում էր դաւառացի տղայի տպաւորութիւն, բայց շուտով բացուեց: Գրական նեղ հաւաքոյթներին նա էլ սկսեց կարդալ իր նոր բանաստեղծութիւնները: Այդ հաւաքոյթներից մէկում կարդաց «էմալէ պրոֆիլը» — Լեւոն Շանթը համակրանքով խօսեց Չարենցի մասին: Դա եւս նպաստեց Չարենցի համբաւին: Նա սկսեց մասնակցել այս կամ այն երկի շուրջն եղած վիճաբանութիւններին, եւ այդ ժամանակ երեւաց, որ նա այդ հաւաքոյթներին մասնակցող շատ երիտասարդներից աւելի էր կարդացած ու զարգացած, մանաւանդ աչքի էր ընկնում իր նոր հայեացքներով տեսական: Այն ժամանակ, երբ միւսները պոէզիայի մօտենում էին տրադիցիոն տեսակէտներով, Չարենցը ոչ միայն գրում էր նոր շնչով, թարմ գործեր, այլեւ ունէր նոր, անգամ հինը ժխտող հայեացքներ:

— Հիմա էլ այնպէս չի կարելի գրել,

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԺԴ.

Էֆէնտին «ամէնուս համար է»ին վրայ թեթեւ մը շշտեց: Անդրադարձաւ որ քահանան կը զգուշանար իրեն բանտարկմանը որեւէ ակնարկութիւն ընելէ: Անշուշտ չէր ուզեր զինքը պզտիկ ձգել իր անցեալ ամբաստանութեանը համար: Բայց ինքը, վիրաւոր էֆէնտին, սփոփանքի կարօտ էր, ուստի խօսքը ինքը բացաւ:

— Այնպէս է, տէր հայր, այնպէս է. ամէնքս ալ աղէտին բախտակից ենք: Մեր գլխուն ալ շատ բան եկաւ:

— Լսեցի, էֆէնտիս, լսեցի, պատասխանեց տէրտէրը անկեղծ վշտակցութեամբ: Ի՞նչ ընենք, ամէնքս ալ Հայ ենք: Մեր պատմութիւնը ցոյց կուտայ որ այս անօրէն մահմետականները միշտ մեր մեծերուն գլուխը կ՛ուզեն ուտել: Անշուշտ Ցուշիկներուն մէջ կրակի տարուան աղէտը կարդացեր էք:

— Կարդացեր եմ, տէր հայր:

— Էն առաջ մեր քաջ նախարարները այրեցին, որպէսզի անտէր անտիրական ժողովուրդը դիւրութեամբ կոտորեն: Միշտ միեւնոյն քաղաքականութեան հետեւած են:

Այս միջոցին տէր Ցուսիկ տեղէն ելաւ, սուրճ պատրաստելու. էֆէնտին թող չէր տար որ նեղութիւն քաշէ: Բայց դուռը բացուեցաւ. ժամկոչը երկու սուրճ կը բերէր: Տէր Ցուսիկ ներողութիւն խնդրեց, որ սիկար մը չի կրնար հրամցնել, վասնզի ինքը ծխող չէր: Էֆէնտին հատ մը գրպանէն հանեց, ու սուրճը խմելով, խօսակցութիւնը շարունակեց.

— Է նայինք, տէր հայր, ե՞րբ կը մեկնիք, հարցուց:

— Շիտակը, էֆէնտի, որոշ բան մը չեմ գիտեր: Մօտերս նոր պատրիարք պիտի ընտրուի, կ՛ըսեն: Կը յուսամ որ սրբազանը ամէն դիւրութիւն կ՛ընծայէ: Բացակայութիւնս շատ տարի տեւեց, ժողովուրդը կը սպասէ: Ընելիք շատ բան կայ:

— Ի՜նչպէս, իմացա՞ք բան մը. ձեր գեղն ալ գէշը պատահե՞ր է, շատ ղրժբախտութիւններ տեղի ունեցե՞ր են:

— Ատ մասին, փառք Նախախնամութեան, էֆէնտիս, լսեցի որ մեր գեղը անփորձ մնացեր է:

— Ի՜նչ կ՛ըսէք, ատ ի՜նչ հրաշք է:

— Էֆէնտիս, մինակ պարզ հրաշք մը չէ:

— Հապա՞

— Մեր տղաքը ժամանակին խելք ըրած են ու քանի մը հրացան առեր պահեր են, քիչ մըն ալ զինավարժութիւն սորվելով: Ռուժանը զուրսէն մեր գեղին վրայ յարձակում ըրած ատենը, տղաքն ալ անոնց վրայ եւ թշուառականները լեղապատառ կը փախչին: Երիտասարդները անոնց ետեւէն կը վազեն եւ ուրիշ հայ գեղերու ալ օգնութեան հասնելով՝ զանոնք ալ փրկեր են: Ա՜խ, էֆէնտիս, եթէ ամէն քաղաք ու գիւղ ալ առանկ նախատեսութիւն ունեցած ըլլար, բանիկ մը չէր պատահեր:

Այս տեղեկութիւնը լսելուն՝ էֆէնտին պահ մը մտախոհ լուռ մնաց: Կը հասկնար թէ «ժողովուրդի խոհեմութիւնը» զէնք ունենալու եւ զինավարժութեան մէջ կը կայանայ: Հետաքրքրութիւնը արթնցաւ. եւ տէր Ցուսիկէն քանի մը տեղեկութիւններ ուզեց. կը զարմանար թէ անծանօթ գեղի մը մարդիկ ինչպէս եղեր է որ կրցած են հեռաւոր ապագան նախատեսել:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(37 – Շար.)

ինչպէս գրում են Թումանեանը կամ Իսահակեանը, — ասում էր նա: — Դա մեր պոէզիայի համար անցած էտապ է: Այս նոր օրերին հարկաւոր է նոր պոէզիա…

Չարենցի տրամադրութիւնը յեղափոխական էր: Եւ դա երեւում էր ոչ միայն նրա նոր գրած բանաստեղծութիւնների մէջ (ինչպէս՝ Ռադիոպոէմները), ոչ միայն գրական խնդիրների քննարկման միջոցին, այլ եւ մասնաւոր զրոյցների մէջ: Նա չէր թաքցնում իր համակրանքը դէպի կոմունիստները, եւ այդ շատերը գիտէին: Մի օր նա ինձ պատմեց, թէ Ասքանազ Մռաւեանը, Հայաստանի ապագայ՝ բոլշեւիկեան արտաքին գործերի եւ լուսաւորութեան կոմիսարը, հարցրել է իրեն, թէ ինչի՞ կարիք է զգում, եթէ նոր գրուածքներ ունի՝ կարող են հրատարակել տալ: Չարենցն ուրախ էր այդ ուշադրութիւնից եւ աշխատում էր գրել, ինչպէս ինքն էր ասում, «լաւ բաներ, էպոխային բաներ»…

Դրանից յետոյ էր կարծեմ գրեց եւ 20 թուականին հրատարակեց իր Ռադիո-պոէմները, որոնք աւելի եւս ամրապնդեցին այն համոզումը, թէ նա իրօք նոր, գալիքի բանաստեղծ է, որ կոչուած է նոր խօսք ասելու, եւ այդ խօսքը յեղափոխութեան երգն է լինելու:

Իր յաջողութեամբ եւ հասարակութեան սիրալիր ընդունելութեամբ ոգեւորուած՝ Չարենցն աշխատում էր եռանդով: Թէ ինչ էր գրում՝ նախապէս չէր ասում երբեք: Աւարտելուց յետոյ միայն կարդում էր նեղ շրջանում եւ ապա յանձնում տպագրութեան: Չէր սիրում խօսել եւ իր մտայղացումների մասին. գերադասում էր (գոնէ առաջին շրջանում այդպէս էր) ինքն իր մէջ հասունացնել դրանք, ապա գրի առնել մի երկու վարիանտով: Ուրիշների նման նա իր ստեղծագործական լաբորատորիան չէր մտցնում օտար մարդուն, ընդհակառակն, աշխատում էր անսպասելի հանդէս գալ նոր գործերով եւ տպաւորութիւն թողնել: Կարելի է ասել, որ թերեւս շատ գրողներ են ձգտում այս բանին, բայց նրա մէջ դա շեշտուած երեւոյթ էր: Եւ դա ամենեւին դատապարտելի չէ, ի հարկէ: Դա բնաւորութեան գիծ էր, ուրիշ ոչինչ:

Պէտք է աւելացնեմ նաեւ, որ Չարենցն այդ ժամանակ լաւ կարդացած էր իր հասակի համեմատ: Նա ծանօթ էր եւրոպական եւ ռուսական արդի շատ բանաստեղծների: Իսկ հայ պոէտներից առանձնապէս սիրում էր Վահան Տէրեանին եւ, յաճախ արտասանելով նրա գործերը, ասում էր.

— Զքնա՛ղ պոէտ է…

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

«Սով. Գրականութիւն» ամսագիր, Օգոստոս 1977

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԱԴՐԱՄԸ՝ ՄՈՒՏՔԻ ԱՆՑԱԳԻՐ

Խորհրդային գնորդը ակնկալութեամբ դիտեց Քրիսթիան Տիորի գեղեցկացուցիչները, վայելուչ ձեւով շարուած ապակեպեղաններու վրայ: Սակայն ժամանակ չունեցաւ հարցնելու, որովհետեւ վաճառորդուհին խօսքը կտրելով ըսաւ.— Ասիկա մեր վաճառախանութը չէ, ասիկա միայն օտարականներուն համար է»:

Դէպքը վերջերս պատահեցաւ Մոսկուա, Բերեօզկա խանութի մը առջեւ, մէկը այն խանութներէն, որոնք հաստատուած են յատուկ օտարականներուն համար, այսինքն անոնց՝ որ տարադրամ ունին:

Բերեօզկա խանութները, սկիզբները սահմանուած էին ժամն յուշանուէրներ ծախելու օտարականներուն, տարադրամով: Ներկայիս բազմամիլիոն տոլարի ձեռնարկութեան վերածուած են: Մոսկուա զանոնք կ'օգտագործէ տարադրամ ձեռք ձգելու համար, որպէսզի իր պարտքերը վճարէ Արեւմուտքի:

Վաճառատուները աւելցած են թէ՛ թիւով, թէ իրենց ապրանքով: Այժմ վալիւթաճ, ինչպէս Ռուսերը կ'անուանեն դիւրութեամբ փոխարինելի տարադրամը, կրնայ գնել ոչ միայն փայտէ պուպրիկներ եւ գունաւոր շալեր, այլեւ ձայնասփիւռներ, նուագարաններ, լեհական շապիկներ, ճափոնական հովանոցներ, արեւմտեան խմիչք եւ ծխիկ եւ, նոյնիսկ, ինչպէս Կիեւի խանութի մը ազդագիրը կը հաղորդէ, խորհրդային ինքնաշարժներ:

Տեղական ապրանքներէն ոմանք քաղաքացիներուն սահմանուած գիներէն աժան կը ծախուին: Պարզ Ժիկուլի մը, խորհրդային Ֆիաթը, 2.400 տոլարէ նուազ կը ծախուի, մինչդեռ, եթէ Ռուս մը գնել փորձէր, երեք քառորդ աւելի գումար պիտի վճարէր: Այլ ապրանքներ դժուար կամ անգտանելի են խորհրդային քաղաքացիներուն համար: Անցեալ ձմեռ, փոքր ծաղկաքաղ մը Բորիս Պաստերնակի բանաստեղծութիւններուն, լոյս տեսաւ Լենինգրադ: Սակայն անտեսանելի մնաց տեղական գրախանութներուն մէջ: «Ամէն տեղ փնտռեցինք, բայց տեսանք որ տարադրամի խանութները կը ծախուին», դիտել տուաւ դժգոհ գրասէր մը, Մոսկուա:

Այլ հեղինակներ ալ, որոնք խորհրդային չափանիշով « յանդուգն » կը նկատուին, ինչպէս վիպագիր Միխայիլ Բուլգակով կամ բանաստեղծներ Աննա Ախմատովա եւ Օսիպ Մանդելշտամ, ռուսերէն հրատարակութիւններու արժանացած են ծախուելու համար տարադրամի փոխարէն: Նոյնիսկ, մանուկներու սահմանուած դասականներ, դժուար է գտնել Բերեօզկայի վաճառատուներէն դուրս:

Խնդիրն այն է, որ արեւմտեան տարադրամ ունենալը քրէական յանցանք է խորհրդային քաղաքացիին համար: Առանձնաշնորհեալ դասակարգին համար, օրինակ, անոնց որոնց թոյլ կը տրուի արտասահման այցելել, յատուկ վկայագիրներ կը ստանան ռուբլի համարժէք: Կրնան զանոնք օգտագործել ներածուած եւ շատ փնտռուած իրեր գնելու համար, յատուկ խանութները: Եթէ ի մտի ունենանք խորհրդային աղքատ շուկան, ասիկա մեծ առանձնաշնորհում մըն է:

Ընդհանրապէս ռուս գնորդը չի գիտեր, թէ ի՞նչ կը ծախուի Բերեօզկա խանութները: Ցայտուն չդարձնող ազդեր, վարագոյրով ծածկուած ապակեփեղկերու վրայ, կը հաղորդեն, թէ հոս միայն վալիւթաճ կ'ընդունուի: Աւելի մեծ խանութներու առջեւ զինապան մը կը նստի ներքին կողմը, որպէսզի կամացուկ դուրս հանէ անբաղձալի յաճախորդը: Անոնք, որոնք ներս մտնելու յանդգնութիւնը կ'ունենան պարզապէս կ'ըմբոստանան.— Չեն ուզեր, որ գեղեցիկ բաներ ունենանք, իրենց համար կը պահեն», կ'ըսէ միջին տարիքի կին մը, զգացական տրամադրութիւններով:

Ռուսերէն ոմանք կը գտնեն, որ երեւոյթը վրդովեցուցիչ է, սակայն ուսական նկարագիրով կը հանդուրժեն, ըսելով, թէ ասիկա օտարականները տեղացիներէն անջատելու կոչուած է:

Նոյնիսկ խորհրդային արբանեակ երկիրներու դրամները ընդունելի չեն, հակառակ « եղբայրական » տրամադրութիւններուն: Լեհ զլոտը ու մոնկոլական տուգրիկները չեն ընդունուիր: Կայուն տարադրամն է ընդունելին՝ ֆիննական մարքերէն մինչեւ ճափոնական եէնը, թէեւ տոլարը կը թուի նախապատուութիւն ունենալ:

Ապրանքները ռուբլիով սահմանուած են եւ ցանկեր ցոյց կուտան ասոնց փոխարինելի տարադրամները: Արուեստական սակ նշանակուած է: Մէկ ռուբլին համարժէք՝ 1,30 տոլարի:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Նոր ստացանք Պուէնոս Այրէսի մեր պաշտօնակից «Արմենիա» օրաթերթի Յուլիս, Օգոստոս եւ Սեպտեմբերի թիւերը, ուրկէ կը քաղենք շրջանի ազգ. կեանքի վերաբերող լուրեր.—

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Օգոստ. 20ին մեռած է ընկ. Յակոբ Սարգսեանեան, 86 տարեկանին: Ողբացեալը ծնած էր Կեսարիա: Քսան տարեկանին՝ թրքական զինուորական ծառայութենէ խոյս տալով, անցած է պալքանեան երկիրներ եւ ապա գացած է Եթովպիա, ուր մնացած է 14 տարի: Այնուհետեւ փոխադրուած է Ֆրանսա եւ մինչեւ 1930ական թուականներու սկիզբը ապրած Փարիզ: 1933ին վերջնապէս հաստատուած է Պուէնոս–Այրէս: Երիտասարդ տարիքէն մտած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ գործօն մասնակցութիւն բերած Պուէնոս Այրէսի մէջ կուսակցական աշխատանքներուն: Տարիներ շարունակ վարած է Հ. Յ. Դ. Հարաւային Ամերիկայի մեկուսի կոմիտէի հերթապահի պաշտօնը:

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ մէջ, Յունիս 20ին, կատարուած է տեղւոյն Անդրանիկ ակումբի նոր շէնքի հիմնարկէքի հանդիսութիւնը: Բացման խօսքը արտասանած է Պետրոս Պօյաճեան, անդրադառնալով ակումբին նպատակին: Գաղութին հոգեւոր հովիւը՝ Տաթեւ Ծ. Վրդ. Ղարիպեան կատարած է հիմնարկէքի օրհնութեան արարողութիւնը, որմէ ետք Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան կողմէ խօսք առնելով Կ. Մանուկեան՝ նախ համառօտ նկարագրականը ըրած է Գորտոպայի հայկ. գաղութի եւ Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան կազմաւորման, ապա յիշած է այն զանազան հանգրուանները՝ որոնց մէջէն անցած են Անդրանիկ ակումբի ստեփանական շինութիւնները, յանգելու համար այսօրուան հսկայ ծրագրին: Խօսքերէն ետք տեղի ունեցած է ճաշ մը, որու ընթացքին ստեղծուած խանդավառութեան մէջ հանգանակուած է շօշափելի գումար մը:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Օգոստ. 22ին, մեռած է նկարիչ Գրիգոր Տ. Վարդանեան: Ողբացեալը ուսուցիչ եղած է տեղւոյն դպրոցներուն մէջ: Հայաստանի բնութենէն ու պատմութենէն ներշնչուած իր իւղաներկ նկարները կը զարդարեն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարը, ազգային վարժարանները եւ շատ մը հայ տուներու պատերը:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Օգոստ. 26ին, տեղի ունեցած է ուխտագնացութիւն մը՝ ազգ. հերոս Արամ Երկանեանի աճիւններուն: Մասնակցած են 250 ուխտաւորներ՝ որոնց մէջ Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հաստատութեան աշակերտները: Այս տարի, Օգոստոսին, մահուան 43րդ տարելիցն էր Արամ Երկանեանի, որուն աճիւնները պահ դրուած են Գորտոպայի Անդրանիկ ակումբին մէջ: Այս առթիւ, Գորտոպայի մէջ երկու հանդիսութիւններ կազմակերպուած են՝ Խանասորի արշաւանքին 80րդ տարեդարձը եւ Արամ Երկանեանի ոգեկոչումը, որոնք տեղի ունեցած են հոծ բազմութեան ներկայութեամբ: Շաբաթ, Օգոստ. 27ին, տեղի ունեցած է Խանասորի արշաւանքի ոգեկոչումը, որու ընթացքին մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգուած է յիշատակը Հրանտ–Սամուէլի եւ Կարօ Սասունիի: Բանախօսած է Մինաս Զօլաքեան: Կիրակի, Օգոստ. 28ին, եկեղեցական արարողութենէ ետք՝ Անդրանիկ ակումբին մէջ տեղի ունեցած է Արամ Երկանեանի նուիրուած ոգեկոչումը: Բանախօսած է Պետրոս Հաճեան:

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ «Պագրճեան» սրահին մէջ, Օգոստոսին տեղի ունեցած է դասախօսութեանց շարք մը, կազմակերպութեամբ Գորտոպայի Հայ Գաղութի Միութեան մշակութային յանձնախումբին: Դասախօսած են՝ Տոքթ. Ա. Օհանեան, «Բժշկութեան համառօտ պատմականը, քաղաքակրթութեան ծնունդի շրջանէն մինչեւ մեր օրերը» նիւթին շուրջ, Տոքթ. Պ. Պէրպէրեան՝ «Սրտի տագնապներ յառաջացնող ազդակները», Տոքթ. Ռ. Ճիպէլեան՝ «Երակային գերճնշումը», Տոքթ. Ս. Էօլմէզքեան՝ «Մանկաբարձութեան եւ առողջապահական տուեալներու կարեւորութիւնը», Տոքթ. Խ. Էվլիանեան՝ «Կնոջական հիւանդութիւններ» եւ Տոքթ. Ա. Թաթեան՝ «Թոքախտը» նիւթերուն շուրջ: Տրուած դասախօսութիւնները մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած են ունկնդիրներու մօտ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (430)

ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ

ԿԱԽԱՐԴԻՆ ՃԱՒԱԿԸ

— Չեմ գիտեր թէ ըսածներս լաւ մը հասկցա՞ք… բայց կարծեմ թէ հասկընալը գործերնուդ չի գար…: Ես դեռ իմ ըսելիքս չհասցուցի…: Իմ վրաս պիտի չխօսիմ…:

Ես բացառութիւն մըն եմ, սովորականէն դուրս ծնած էակ մը, այլանդակութիւն մը: Դուք ինծի մի նայիք… Ես մարդ մորթած և արիւնի մէջ լուացուած եմ. Թերեւս օր մը զիս ալ պիտի սպաննեն կամ մորթեն, թերեւս ալ ձեր պաշտօնական ջարդարարը որուն դուք դահիճ անունը կուտաք, իմ գլուխս կը սպասէ իր վերջին քունը քնանալու համար: Ասոնց ամէնքն ալ ըլլալիք բաներ են, որով իմ վրաս բնաւ չխօսիմ: Բայց Վենետիկի մէջ ինչ շատ հազարաւոր մարդիկ կան, կիներ կան որոնք ոչ գողութիւն ըրած են, ոչ մարդ մորթած են, այլ ընդհակառակն իբրեւ բարի քաղաքացի եւ ջերմեռանդ հաւատացեալ, պատիւով ու պարկեշտութեամբ իրենց արհեստը ի գործ կը դնեն: Վենետիկը անոնց շնորհիւ կը յառաջդիմէ ու կը բարգաւաճի, կը զօրանայ ու կը հարստանայ, անոնց մէջ արհեստաւորներ, գործաւորներ, վաճառականներ եւ արուեստագէտներ կան. մէկ մասը իր ձեռքերովը կ'աշխատի, միւս մասը՝ իր ուղեղովը, ամէն մարդ կրցածը կ'ընէ երկրին զարգացման ու յառաջդիմութեանը համար…: Բայց կարծեմ թէ դուք ասոնցմէ բնաւ լուր չունիք…: Լուր չունիք նաեւ թէ այդ աշխատաւոր բազուկները եւ գլուխները ամէն օր անէծք կը կարդան ձեր գլխուն: Աշխատանքը դժոխք եղած է թէ՛ ձեզի, թէ այդպիսիներուն համար…: Ո՛չ, պատրիկներ, ձեզի տրուած առանձնաշնորհումները չարաչար գործածել եւ չափազանցել սկսաք… դուք չունեւոր եւ աղքատ դասակարգը այդքան կեղեքելու իրաւունք չունիք: Ես այդ դասակարգին կողմէն է որ կը խօսիմ ձեզի, պարոն հրամանատար: Կը զարմանա՞ք, հա՞, միտքերնիդ կ'ըսէք անշուշտ թէ այս ջարդարարը ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մէկ վայրկեանէն միւսը այսպէս ընկերաբան մը կը կտրի եւ ընկերութեան ստորին խաւերը պաշտպանելու կ'ելլէ: Բայց գիտցած եղէք որ այդ կեղեքուած դասակարգը իր բոլոր յոյսերը Ռոլանի վրայ դրած է…: Ռոլանը պիտի ազատէ զանոնք: Եւ քանի որ խոստացած է, խոստումը պիտի յարգէ: Ապստամբ Ռոլանը յեղափոխութիւն կը քարոզէ եւ մեզի պէտք եղածն ալ յեղափոխութիւն է: Սիրտէս է որ կը խօսի ձեր թշնամին որ իմ կուրծքս է: Եւ եթէ ես հիմա ելլեմ ամէնուն յոյսին սիւնը եղող այդ ապստամբը սպաննեմ, այնքան արհամարհելի արարած մը պիտի դառնամ ես իմ աչքերուս առջեւ որ անոր ետեւէն ես ինքզինքս ալ պիտի սպաննեմ:

Այսպէս խօսեցաւ ջարդարար կարիճը:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Պելճիոյ Հայ Համայնքը խոր ցաւով կը ծանուցանէ Համայն սփիւռքին 27 տարիներու իր նախագահին՝

ՎԱՐԴԱՆ ՄՈՒՐՏԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 27ին 84 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Պրիւսէլի անկլիքան եկեղեցին, 29, Ռիւ Քափիթէն Քրեսփէլ (Փորթ–Լուիզ) այս Ուրբաթ, Սեպտ. 30ին, ժամը 11ին։

45, Bd. St. Michel
1040 BRUXELLES

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Յովհաննէս Մկրեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ (Օգոստ. 17), Կիրակի, Հոկտ. 2, ժամը 10.30ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի, Հոկտ. 2, բսանմերկումբորդ տարեդարձն է օծման եւ գահակալութեան Վազգէն Ա. Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին եւ Ծայրագոյն Պատրիարքին Ամենայն Հայոց։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ։ Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մասնաւոր մաղթանք հայրապետական։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Այս Կիրակի, Հոկտ. 2ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին «Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Մ. Օփլաքի։

«Հայր Մեր»ին կը կատարուի հայրապետական մաղթանք Վազգէն Ա.ի օծման եւ ձեռնադրութեան 22րդ տարեդարձին առթիւ։

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Ճինպաշեան 100 Փր. կը նուիրէ Վալանսի Կապ. Խաչի, իր քրոջը մահուան 6րդ տարեդարձին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ազատ Թորոսեան իրենց աղջկան ամուսնութեան ուրախ առիթով կը նուիրեն 100 Փր.։

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հայ երգի պանծացման երեկոյթ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

՝կատարմամբ՝ Ամերիկայէն յատկապէս ժամանած

ՏԻԳՐԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

CHORALE
DICRAN JAMGOCHIAN

sous la direction de
de Dicran Jamgochian

Karl Schrock : piano
Harry Balukjian : violon
Solistes : Joan Bosmans, Kathy Frye, Doris Gangloff et Dicran Jamgochian

au programme :

Musique folklorique et populaire arménienne

KOMITAS, YEGMALIAN, TATOUL ALTOUNIAN, MELIKIAN, GANATCHIAN, SATIAN, HOVHANNESSIAN

Ուրբաթ Հոկտ. 7, ժամը 21ին, Կիմէ սրահը, Փլաս տ'Իէնա

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ
ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ
ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ
ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը ճիշդ 20.45ին, Սալ Կավօ, 45–47, Ռիւ Լա Պոէսի։

Խօսք կ'առնէ Հայ Ռազմիկներու Միութեան նախագահ՝ ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ

Անդրանիկի մասին կը խօսի՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Երեկոյթը կը վերջանայ ժամը ճիշդ 23ին

1) Նոյն օրը ժամը 18ին Միութիւնս կը հրաւիրէ հայ գաղութը արծարծելու Անծանօթ Զինուորի բոցը։ Հաւաքուիլ Շան զ'Էլիզէ – Պալզաք։

2) Կիրակի, Հոկտ. 9, ժամը 15ին, այց Անդրանիկի շիրիմին, Փէռ Լաշէզ գերեզմանատունը, մուտք Փորթ Կամպէթա։ Հոգեհանգիստ։ Մասնակցութիւն Նայիրի երգչախումբին։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

SAYAT NOVA

Le grand troubadour arménien réincarné dans « Couleur de Grenade » par SERGE PARADJANOV

Sayat Nova

Présentation, choix et traduction
de M. ARSENIAN

En version bilingue (arménien-français) et dans une traduction inédite, une plaquette illustrée de 18 photos

Prix : 28 F. frais de port compris et 26 F chaque pour une commande groupée

EDITIONS ASTRID
47, rue de Cléry — 75002 PARIS

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRAND ★ BAL ★ ANNUEL

organisé par la section de Bagneux-Cachan de la Croix Bleue des Arméniens de France

Salle des Fêtes de Bagneux rue Charles-Michel

Samedi 8 Octobre 1977 à partir de 20 h.

NORAYR Chanteur

ORCHESTRE BERNARD DÉDÉDJIAN — AMBIANCE

TRANSTOURS organise plusieurs voyages à EREVAN

ԱՇՈՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅԺՄԷՆ ԻՍԿ ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՐԱՆՍԹՈՒՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ եւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Երթ ու դարձ օդանաւով։ «Արմենիա»յի կամ «Անի»ի մէջ, առաջին կարգի սպասարկութեամբ։ Կը գործադրուի հայրենի տեսարժան վայրերու այցելութեան լրիւ յայտագիրը

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 28 Rue St. Roch, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28

ուր կարելի է ներկայանալ ամէն Երեքշաբթի և Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարսէյլ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ

11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN, Tél. 93-04-90 et 08-31-55

Վալանս՝ դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Ալֆորվիլ՝ դիմել Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ։

Votre repas de mariage entre la Nation et la Bastille

PALMA

Spécialiste de : réception, banquet, cocktail, lunch de 20 à 250 couverts

- 15 menus personnalisés de 69 à 150 F par personne boisson et service compris
- Location et décoration de salle gratuites
- Orchestre ou sonorisation sur demande
- Ambiance franco-arménienne animée par Hasmig
- Parking facile
- Ouvert tous les jours

Tél. : 344-10-40 à toute heure
210 Fg-Saint-Antoine 75012 Paris

RENVOYER CE BON
Nom
Adresse
tél.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Souper-Dansant

Organisé par la
Section Arnouvile - Sarcelles de la Croix Bleue Arménienne
le Samedi 1er Octobre à 20 h. 30
au Restaurant Scolaire de la Fauconnière
Square des Sports à Gonesse

ՄԱՐՍԷՅԼ ՄԱՐՍԷՅԼ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
12-14, Rue St-Bazile—13001 MARSEILLE

ՄԵԾ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

կազմակերպութեամբ Հարաւ-Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանի Կիրակի, Հոկտ. 2, ժամը 13ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահ

Գեղարուեստական բաժին, նուագ։

Ճաշագին 50 փր.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 14.30ին, Ահարոնեան ակումբը։ Բոլոր խաչուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Էքս ան Փրովանսի Հայութեան տարեկան եկեղեցական եւ ազգային տօնն է

Ամէն տարի Թարգմանչաց տօնին առիթով Էքս ան Փրովանսի մէջ, պիտի կազմակերպուին եկեղեցական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններ։

Այս տարի, Կիրակի Հոկտ. 2ին հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատգամը կ'արտասանէ եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին կը նախագահէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ ընդունելութիւն եւ ճաշ ի պատիւ կրօնական եւ աշխարհական հիւրերուն։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին, պատարագ 10.15ին, ընդունելութիւն 12.30ին եւ հացկերոյթ 14ին։

Ճաշին մասնակցիլ ուզողները հաճին անմիջապէս կապ հաստատել Պր. Քլոտ Մաքինաճեանի հետ. հեռ. 23.27.44 եւ Պր. Թոնի Հապիպի հետ հեռ. 23.07.58

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ԼՈՒ – ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ օժանդակ Տիկնանց Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները կը վերաբացուին Հոկտ. 5ին, Չորեքշաբթի օր, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, ուսուցչութեամբ շրջանի հոգեւոր հովիւ՝ Շահան Քհնյ. Տէտէեանի։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը ժամը 14էն 17։

Արձանագրութիւնները բացման օրը կամ նախապէս Կիրակի առաւօտները Թաղականութեան մօտ։

×

Մարսէյլի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասաւանդութիւնները կը սկսին այս տարի ուսուցչութեամբ Տիկ. Սիրվարդ Յակոբեանի եւ տեղի կ'ունենան.

— Քամփ. Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ դպրոցի սրահը, սկսեալ Չորեքշաբթի Հոկտ. 5, ժամը 14էն 18։

— Էքս–ան–Փրովանսի մէջ, Քոլէժ Քաթոլիկի մէջ, առաջին դասը կը սկսի Շաբաթ Հոկտ. 8 ժամը 14էն 18, 20 Ռիւ Լաւէփէտ, Էքս–ան–Փրովանս։

— Այս տարուընէ սկսեալ Քամփ. Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, կը բացուի նաեւ մանկապարտէզ մը 4–7 տարեկան փոքրիկներու համար։

Մանկապարտէզի բացումը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի Հոկտ. 5 ժամը 14–18